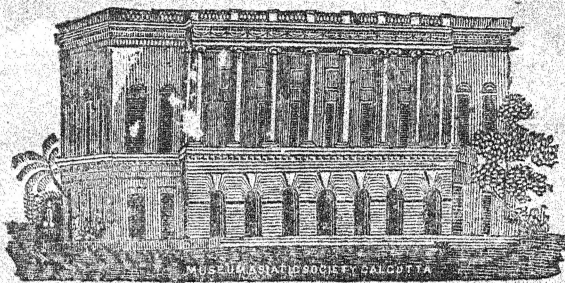

BIBLIOTHECA INDICA:
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS
PUBLISHED BY THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES, No. 339.

सामवेदसंहिता ॥

Sāma Veda Sāṅhita,

WITH THE
COMMENTARY OF SĀYANA ĀCHĀRYA.

EDITED BY
SATYAVRATA SĀMASĀRAMĪ.
(VOL. III.)

FASCICULUS I.

CALCUTTA.

PRINTED BY N. K. SIKKAR AT THE GANES'A PRESS.

1876.

LIST OF BOOKS FOR SALE
AT THE LIBRARY OF THE
ASIATIC SOCIETY OF BENG.
No. 57, Park Street.

1.—THE SOCIETY'S PUBLICATIONS.

A. BIBLIOTHECA INDICA.

SANSKRIT WORKS COMPLETE.

Old Series, Nos. 1 to 230 demi 8vo.

- The first two Lectures of the Sañhitá of the Rig Veda. Edited by Dr. E. Röer, Nos. 1 to 4, ...
Uttara Naishadha Charita, by Sriharsha, with a Commentary. Edited by Dr. E. Röer. 12 Fasciculi, ...
Chaitanya Chandrodaya Nataka, by Kavikarnapur. Edited by Babu Rajendralala Mitra. 3 Fasciculi, ...
Vasavadattá, by Subandhu, with its commentary entitled Darpana. Edited by Professor F. E. Hall, M. A. 3 Fasciculi, ...
The Markandeya Purana. Edited by the Rev. K. M. Banerjea. 7 Fasciculi, ...
The Elements of Polity, by Kámandaki. Edited by Rajendralala Mitra. 3 Fasciculi, ...

New Series, Nos. 1 to 268, demi 8vo.

- The S'ruta S'utra of A'svaláyana, with the Commentary of Gárgya-Naráyana. Edited by Pañḍita Rámanáráyana Vidyaratna 10 Fasciculi, ...
The Sañkara Vijaya of Anantánanda Giri. Edited by Pañḍita Jayanáráyana Tarkapañchánana. 3 Fasciculi, ...
Vaiśeshika Darsana, with the Commentaries of Sañkara Misra &c. Edited by Pañḍita Jayanáráyana Tarkapañchánana. 5 Fasciculi, ...
The Nyaya Darsana of Gotama, with the Commentary of Vatsyáyana. Edited by Pañḍita Jayanáráyana Tarkapañchánana. 3 Fasciculi, ...
Páli Grammar, by Káecháyana, Edited by Dr. F. Mason. 2 Fasciculi, ...
The Dasa-Rupa, with Dhanika's Commentary. Edited by Professor F. E. Hall, D. C. L. 3 Fasciculi, ...
The Aphorisms of Sándilya, with the commentary of Svapneśvara. Edited by J. R. Ballantyne, LL. D., ...
The Nárada Pancharatra. Edited by the Rev. K. M. Banerjea. 4 Fasciculi, ...
The Kaushítaki-Bráhmaṇa-Upanishad with Commentary and a translation by E. B. Cowell, M. A. 2 Fasciculi, ...
The Kávyadarsa of S'ri Dandin. Edited with a Commentary by Pañḍita Premachandra Tarkavágis'a. 5 Fasciculi, ...
The Brihat Sañhitá of Varáha-Mihira. Edited by Dr. H. Kern, 7 Fasciculi, ...
The Maitri Upanishad with a commentary and a translation ...

॥ मन्त्राणामकारादिक्रमेण सूची

—०*०—

प्रतीकम्	लघुम्
कायादि (१, १, ४, १ = उ०) ...	१४
गोष्ठधनं (२, १, २०, १ = उ२, २, २०—६, २, १)	५०३
नाभिः (२, २, ५, १ = उ०) ...	२८५
न्दूतं (२, १, ६, १ = उ०) ...	२०३
मग्निहवीमभिः (२, १, ६, २ = उ०) ...	२०३
देवां (२, १, ६, २ = उ०) ...	२०५
पञ्चाकोशम् (१, १, २, १ = उ२१, १, १३) ..	१०
पञ्चासमुद्रम् (१, १, २, २ = उ२१, १, १३) .	११
यतस्त्वारयिद् (२, २, २, २ = उ०) ...	२८१
अनाद्यगोर् (२, १, ८, २ = उ०) ..	५०८
कषधारया (२, २, २०२ = उ२, १, १५—८, २, ५) ..	६०१
अधाद्योन्त्र (१, १, २२, १ = उ१, १, १७—१०, २, ८) ..	१८०
अधाद्यन्वान (२, २, २, ४ = उ०) ...	२८२
अनुत्वारोदसी (२, २, ८, १ = उ०) ..	६११
अममनलोदसी (२, २, ११, २ = उ१, २, ८) ..	२१८
अममनलोदसी (२, १, १२, २ = उ२, १, १०—८, २, ५) ...	१०
	११५
	५८२
	४
	२१५

मन्त्रप्रतीकम्

पृष्ठम्

अभित्वाशूर (१, १, ११, १ = उ १२, १, १८, —२२, १, १—२२, १, १२)	८३
अभियुक्तं (३, २, १०, १ = उ ३, १, ११—५, १, १—८, १, १३— १४, २, १४—१८, १, १३)	१४५
अभिद्रोणानि (१, १, १८, २ = उ, प्रसोभारोविपश्चितो)	१६०
अभिप्रवः (२, १, १३, १ = उ २, १, ३—७, १, ७—२२, १, ११—१५)	३३४
अभिप्रियाणि (१, १, १८, १ = उ १, १, १३, —८, १, २—१४, १, १८— १६, १, १५—१८, १, १४)	१६५
अभिप्रक्षीर् (२, २, १४, २ = उ २, १, २०—०, १, १६—८, १, ७— १५, १, १८—१६५ २०, १, १०—११)	४४३
अभिप्रतानि (३, २, २०, ३ = उ ३, १, १५—८, २, ५)	६०२
अभिसोमासआयवः (२, २, ८, १ = उ २, १, १४—१५—४, २, ७— ८—८—१०— ११—१२—७, १, १३—७, २, १४— १५—१६—८, १, १६—१७—८, २, १८—८, २, १५— ८, ३, ६—१२, १, ३—१२, २, १६—१४, १, ८— १४, २, ५—७—१६, २, २—३—१८, २, २— ३—१०—२२, २, १०)	४०१
अभीषुणः (१, १, १२, ३ = उ १, १, ५—१०, १, ८)	८६
अभ्यर्षवृद्धत् (३, २, ४, ४ = उ ०)	५६८
अभ्ययथान (३, १, २०, ६ = उ २, २, २०—६, २, ११)	५०४
अभ्यवांमित्रावरुण (३, १, ७, १ = उ ०)	५०४
अभ्यविप्रलाअभि (३, १, २०, ३ = उ २, २, २०—६, २, ११)	५०४
अभ्यविप्रलानितिष्ठति (१, २, १६, ३ = उ, अस्त्रप्रला)	२५२
अभ्यंसयो (३, १, ४, ३ = उ ०)	...
अभ्यंसूर्य (१, २, १६, २ = उ, अस्त्रप्रला)	...
अभ्यन्तद्वज्र (१, २, ५, १)	...
अभ्यन्तानाउषसो (२, १)	...
अभ्यन्तूपारधिर् (१, १)	...

BIBLIOTHECA INDICA ;
A
COLLECTION OF ORIENTAL WORKS
PUBLISHED UNDER THE SUPERINTENDENCE OF THE
ASIATIC SOCIETY OF BENGAL.

NEW SERIES,

Nos. 339, 340, 342, 347, 348, 351, and 355 ?

Sāma Veda Sañhita.

WITH THE COMMENTARY OF
SA'YANA A'CHA'RYA.

EDITED BY

SATYAVRATA SA'MAS'RAMI',

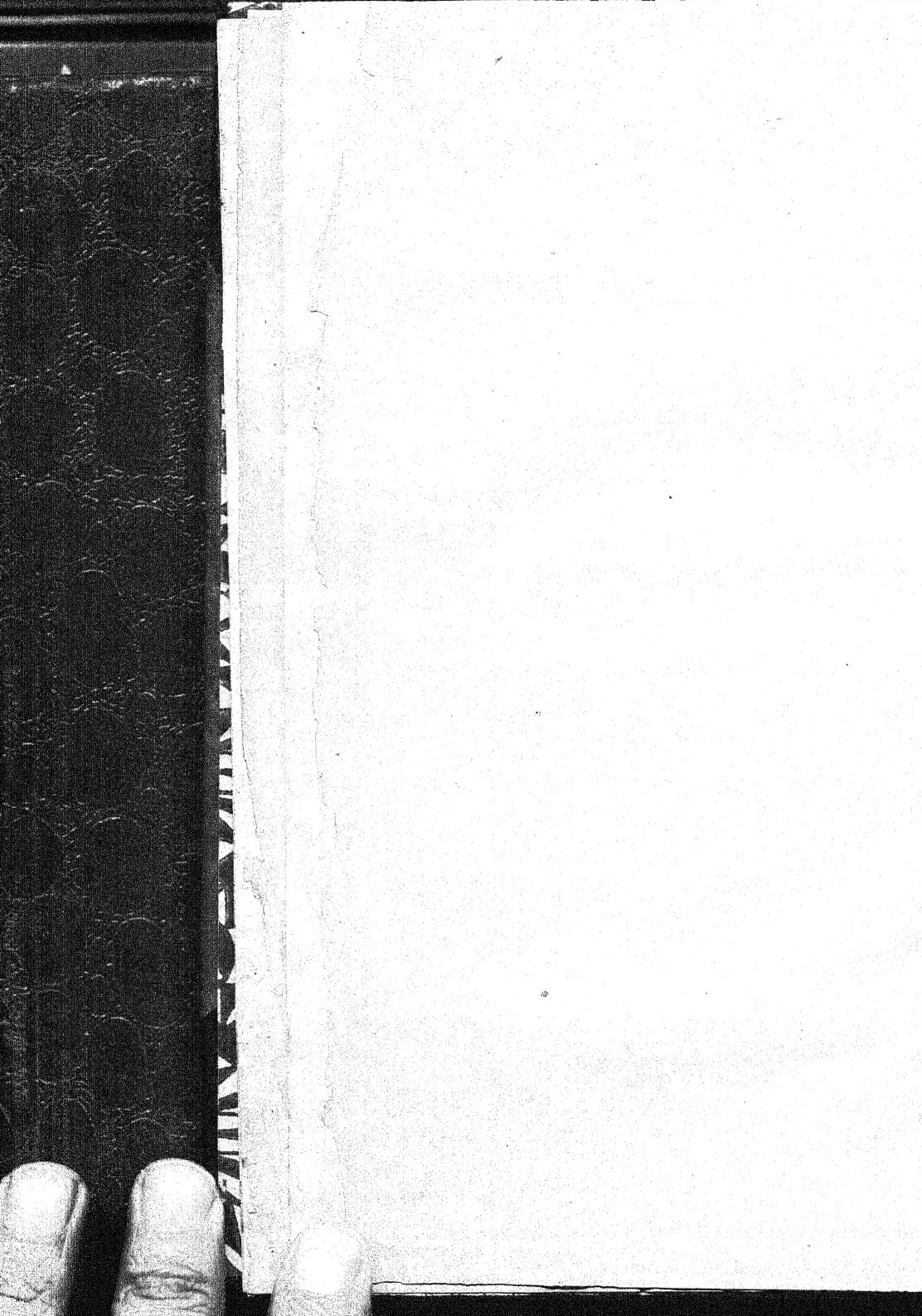
EDITOR OF THE HINDU COMMENTATOR.

VOL. III.

CALCUTTA.

PRINTED BY N. K. SIRCAR, AT THE GANES' A PRESS.

1876.

सामवेदसंहिता,

भगवत्सायणाचार्य-विरचित-भाष्य-संहिता ।

—००—

श्रीलक्ष्मी

वङ्गदेशीयासियाटीक्-समाजाभ्यर्थनया

—०००—

अधीतवेद-“प्रलकम्भनन्दिनी”-सम्पादकेन

श्रीसत्यव्रतसामश्रमिभट्टाचार्य्येण

वङ्गसामगेन

टीकिता यथावसरं शोधिता च ।

—०००—

तृतीयो भागः

उत्तरार्चिकः

प्रथमादि-प्रपाठकत्रयात्मकः ॥

कलिकाता

गणेशग्रन्थे मुद्रितः ।

श्राकाः १९९३ ।

[म]

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम्
२०—१३, १, २—१५, १, १३—१४—२, १०—	...
१०, २, ५—८—१२, २, ९)	३४५
अथाचिन्तो (२, १, १०, २ = उ, वृषाप्रवक्ष)	३१४
अथभराथ (१, १, १७, २ = उ, इन्द्रमच्छुता)	१२२
अथापवक्षदेवयुर् (१, २, २२, १ = उ १, २, १६—१७—६, २, १५—१६—६ २, २) २८८	
अरुणचतुषसः (२, २, १९, ३ = उ ७, २, १—१२, २, २—१५, १, १)	४६२
अर्षासीमयुमनमी (३, २, ११, १ = उ ३, १, ५—६—७—८—८, २, ३—	...
४—९, २, १३—१९, २, ३—२०, १, १९—२०, —२०, २, १)	६१४
अवधुतानः (१, १, १९, ३ = उ, अभिप्रियाणिपवते)	१६७
अथोनचक्रदो (२, १, ३, २ = उ ०)	२९८
असर्जिकलभां (१, १, १८, ३ = उ ३, २, १७—७, २, ९—९, ३, ४—१५, २, ११)	५६१
असावित्रीमङ्ग (३, २, २२, १ = उ ३, १, १८—१२, २, १८—	...
२२, २, १८—२३, १, ४)	६८३
असायंशुर् (३, २, १६, १ = उ ३, १, १३—७, २, १९—१६, १, ४—	..
२०, २, २)	६४१
असिद्धिवीर (३, २, १४, २—१९, २, ४)	६२१
अस्यप्रलाम्बु (१, २, १९, १ = उ ९, १, ९—२, ३—३, १०—११, २, ८—	...
१४, १, १९—२०—१४, २, १—२—३—४)	२४९
अस्येदिन्मीदेव्या (१, १, १७, ३ = उ, इन्द्रमच्छुता)	१२३
आवागमद् (१, २, ११, ३ = उ १, २, ९)	१२०
आतिष्ठवचन् (३, २, २३, २ = उ ३, १, १८—१२, २, १८—२३, १, ४)	६८४
आतूनइन्द्रकुमन् (१, २, ९, १ = उ १, २, ४)	२१२
आतेअग्रदधीमहि (३, २, २१, १ = उ ३, १, १६—१७, १, ६)	६७६
आतेअग्नश्च (३, २, २१, २ = उ ३, १, १६—१७, १, ६)	६७७
आलाब्रह्मयुजा (१, १, ९, २ = उ ०)	१८
आलेतानिषीदत— (१, २, १०, १ = उ १, २, ८)	२२४

मन्त्रप्रतीकम्	पृष्ठम्
आदक्षषाम् (२, २, ७, २ = उ०)	३६५
आदीहंसो (१, २, २१, २ = उ१, २, १४—११, १, २०) ..	२८७
आदीनितस्य (१, २, २१, २ = उ१, २, १४—११, १, २०) ...	२८७
आदीमश्व (३, १, १४, २ = उ३, १, १०—७, २, १६—१६, १, ४—२०, २, २)	३४९
आनइन्दो (२, २, २, २ = उ०)	३७६
आनःसोमसहो (२, ०, २, २ = उ०)	३७६
आनीमिचावर्णा (१, १, ५, १ = उ०)	१६
आपप्राथ २, २, ११ २ = उ२२, १, १६)	४३२
आपयमानसुष्टुतिं (३, १, ५, २ = उ५, १, १०—१६, २, १०) ...	४६६
आपवस्त्रमद्यौम् (३, १, २, ४ = उ०)	४८६
आपवस्त्रसुवीर्यम् (२, १, ४, २ = उ०)	३००
आयाहिस्तुषुमा (१, १, ६, १ = उ०)	१८
आयोनिमरणी (३, १, १२, २ = उ२, २, १२—२३, २, ११—१२—१३)	५३३
आवंसते (२, २, १७, २ = उ२, २, ५)	४६७
आवचस्त्रसुदक्ष (३, २, १४, २ = उ३, १, ११—५, १, १—६, १, १३— १४, २, १४—१६, १, १३)	६४६
आविवासन् (३, १, ४, ५ = उ०)	४८४
आशुरर्ष (३, १, ४, १ = उ०)	४८१
आहर्षतोअर्जुनो (१, २, २०, २ = उ, प्रसीमदेववीतये) ...	२७५
इच्छन्तिदेवाः (१, २, ३, २ = उ१, १, २०)	२०३
इच्छन्मयस्य (३, १, ८, २ = उ०)	५०८
इदं वसोसुतं (१, २, ८, १ = उ१, २, ६)	२१७
इदं ह्यन्वोजसा (१, २, ६, १ = उ१, २, ७)	२२१
इन्दुरिन्द्रायप्रवते (२, २, १५, २ = उ२, २, २—४—७, १, २०—६, १, ८— १५, २, १—२—१६, १, २—२०, १, १२—१३—२२, २, ११) ..	४५०
इन्दुर्वाजीपवते (३, २, २०, १ = उ३, १, १५—८, २, ५)
इन्द्रोयथातन (३, २, ५, २ = उ०)	६०२

सन्तप्रतीकम्	शुद्धम्
इन्द्रोद्यद्विभिः (३, २, ३, ४ = उ ०)	५८५
इन्द्रद्वयोः (२, १, ८, २ = उ ०)	३०६
इन्द्रद्वयो (१, २, १, ३ = उ १, १, १८)	१६७
इन्द्रविश्वामित्रोद्यद्विभिः (२, १, १६, १ = उ २, १, १२—७, १, ११, —११, १, २—२, ३)	३६८
इन्द्रजठरं (३, १, २२, २ = उ ३, १, २)	५८३
इन्द्रजुषस्त्र (३, १, २१, १ = उ ३, १, २)	५८२
इन्द्रनाशुभ (३, १, १४, २ = उ २, २, १४—७, २, ७—१८, २, १६)	५४६
इन्द्रममिहविच्छदा (१, १, ७, ३ = उ ०)	२१
इन्द्रमच्छुता (१, १, १७, १ = उ २, १, ७—१०, १, १६—१३, १, १०—१, १, १०—६, १, १७, —६, २, ८—६, १, २०—१०, २, १—१२, २, १०—१३, १, १—१४, १, ११—१४, १, १७)	१२१
इन्द्रमिहविच्छदो (२, १, ८, १ = उ ०)	३०८
इन्द्रमिहरी (३, २, २३, ३ = उ ३, १, १८—१२, २, १८—२२, २, १८—२३, १, ४)	५८४
इन्द्रवाजेषु (२, १, ८, ३ = उ ०)	३०६
इन्द्रसुतेषु (१, २, १२, १ = उ १, २, १०—१६, १, २)	२३२
इन्द्रसुराषाण्डिचो (३, १, २२, ३ = उ ३, १, २)	५८३
इन्द्राग्नीजगतं (१, १, ७, १ = उ ०)	१६
इन्द्राग्नीजरितुः (१, १, ७, २ = उ ०)	२०
इन्द्राग्नीयुवां (३, २, १०, १ = उ ०)	६१२
इन्द्रायनूनं (३, १, २१, ३ = उ ३, १, १—२२, २, १७—२३, १, २)	५७८
इन्द्रायसद्वने (१, २, ४, १ = उ १, २, १)	२०४
इन्द्रायसाम (३, २, २२, १ = उ ३, १, ७)	६८०
इन्द्रेयगा (२, १, ६, १ = उ ०)	३११
इन्द्रेयसंदि (२, २, ७, १ = उ ०)	३६२
इन्द्रोदधीचो (३, १, ८, १ = उ ०)	५०६

[च]

मन्त्रप्रतीकम्

सङ्ख्यम्

इन्द्रोदीर्घाय (२, १, ८, ४ = उ०)	३१०
इन्द्रोमदायवाटसे (२, २, १४, १ = उ१८, २, ४)	३२१
इममिन्द्रसुतं (२, १, २१, १ = उ३, १, १-२१, २, १०-२३, ३, ३)	३३०
इमाडवांदिविष्टय (१, २, १५, १ = उ२१, २, १-१३-१६)	२४५
इयंवाप्तस्य (३, १, ८, १ = उ०)	५११
इषक्तोकाय (३, २, ११, २ = उ३०००)	५१६
इषेपवस्य (२, २, ४, १ = उ०)	५२३
इष्टलागोपरीणसं (१, २, ०, ३ = उ१, २, ५)	२१६
ईशानइमा (३, २, १, ३ = उ८, २, ७-१३, १, १८)	५८८
उद्याविधनिना (२, २, ७, २ = उ०)	३२६
उच्चातेजातम् (१, १, ८, १ = उ१, १, १-२, १, १३-६, १, १-१०- ०, १, १२-८, १, १२-१०, १, १०-११-११, १, १४- १२, १, १-२-१२, २, ०-१२, १, १०-१५, १, ३-४- ५-१६, १, १६-१८, १, ११, १०, १, ६-७-८-८- २०, २, १४-२२, १, ४)	२२
उतनोगोविद् (३, २, ५, ३ = उ०)	६०७
उत्तिष्ठोज्ञा (३, २, ८, १ = उ०)	६१०
उदुष्टियाःसृजते (१, २, १४, २ = उ२१, २, ६-१२-१५)	२४१
उपवितस्य (३, २, १८, २ = उ३००००)	६५०
उपलाकर्मन्तूतये (१, १, २२, २ = उ१, १, १६-२१, १, १०)	१८०
उपशिचापतस्युषी (१, २, १८, १ = उ६, १, ५-१८, २, ११-२१, १, २-११)	२६१
उपाक्षी (१, १, १, १-१, २, १८, ३ = उ२१, १, ११-६, १, ४- १८, २, ११-२१, १, २-११)	३१२६३
उपोषुजातम् (१, २, १८, २ = उ६, १, ५-१८, २, ११-२१, १, २-११)	२६३
उभयतःपवमानस्य (३, १, १, २ = उ८, २, २)	४८०
उदग्रंसा (१, १, ५, २ = उ०)	१६

सन्तप्रतीकम्	प्रथम्
जज्ञेनपातंस (१, १, २०, २ = उ यज्ञायज्ञा)	१७६
जज्ञेनस्यजिज्ञापवते (१, १, १६, २ = उ अभिप्रियाणिपवते)	१६६
जृतेनमिवावरुणा (२, १, ६, २ = उ०)	१६०
जृतेनयाष्टताष्टघा (२, १, ७, २ उ = ०)	३०६
जृतेनयाष्टताष्टघा (२, १, ७, २ = उ०)	३०६
जृषक्सीम (१, १, २, २ = उ ११, १, १२)	८
जृषिर्विप्रः (१, १, १०, ३ = उ १, १, ४—१६, १, ७)	८०
एतेस्वस्रम् (२, २, १, १ = उ०)	३७६
एनाविज्ञान्यर्थया (१, १, २ = उ उवातेजा)	२३
एनावीश्वग्निं (१, २, १३, १ = उ २१, २, ८—२१, २, ११—२१, २, १४)	२३६
एवानःसौमपरि (२, २, १०, ३ = उ २, १, १७)	४२८
एवापवस्त्रमदिरो (२, १, ११, ३ = उ २, १, २—७, १, ६)	३२७
एवारानिस (२, १, १८, २ = उ २, १, ११—२१, २, २)	३६५
एवास्त्वसिपीरधुर् (२, १, १८, १ = उ २, १, ११—२१, २, २)	३६४
एषप्रन्नेनजन्मना (१, २, १०, १ = उ०)	१६०
एषप्रन्नेनमन्मना (१, २, १०, २ = उ०)	१६१
एष्टुपुत्रवाणि (१, १, २१, १ = उ १, १, १५—२३, १, १२)	१८२
ओमेस्तुसन्त्र (३, २, २१, ३ = उ २, २, २१, ३—३, १, १६—१७, १, ६)	६७८
कषेभिर्धृश्ववा (२, २, १२, २ = उ २, १, १८—४, १, ८—६—१६, २, ७)	४३६
कथानखित्र (१, १, १२, १ = उ १, १, ५—१०, १, ८)	८७
कवीनोमिवावरुणा (२, २, ६, ३ = उ०)	३६१
कस्त्रवासत्वी (१, १, १२, २ = उ १, १, ५—१०, १, ८)	८८
कृषवन्तवरिवो (२, २, १, २ = उ०)	३७७
केतुर्कृष्णद्विदस् (२, १, २, १ = उ०)	५८९
क्रीडुर्मखी (३, २, ४, ७ = उ०)	३००

मन्त्रप्रतीकम्

पृष्ठम्

गृथानाजमदग्निना (१, १, ५, ३ = उ०)	१७
गोविन्दपवस्व (२, २, १, १ = उ८, १, ७-२३, १, १८)	५८६
जघ्नवृत्तं (२, १, १५, २ = उ०)	३४४
जज्ञानोवाचं (३, २, २, ३ = उ०)	५८९
जनस्यगोपा (३, १, ६, १ = उ१८, १, १५)	४८८
तंवीदस्म (१, १, १३, १ = उ१, १, ६-६, २, १४-१३, १, ५- १३, १, ८-१४, १, १०-२१, १, ४-२१, १, ८-२१, १, १७- २२, १, १४)	८१
तदद्याचित्त (२, २, १८, ३ = उ२, २, ६-८, १, १३-१८, १, १८)	४७०
तन्मे मदं (२, २, १८, १ = उ२, २, ६-८, १, १३-१८, १, १८)	४६८
तन्मे घवंधया (१, १, ८, ३ = उ१, १, ६)	२१८
तन्वाधर्त्तारं (२, १, १०, २ = उ४पापवस्व)	३१४
तन्वानृग्णाणि (२, २, ३, १ = उ०)	३८०
तन्वासमिद्धिर् (१, १, ४, २ = उ०)	१४
तन्दुरोषमभौनरः (१, १, १८, ३ = उ२ पुरोजितीवो)	२२२
तपोप्यविवं (२, २, १६, २ = उ७, २, १-१८, २, ३-१५, १, १)	४६०
तमुष्टवाम (२, २, १८, ३ = उ२, २, ७-१३, १, १४)	४७५
तमुक्तेवाजसातय (१, २, १२, २ = उ१, २, १०-१८, १, २)	२३४
तरणिरित्तिपासति (२, २, १३, १ = उ२, १, १८)	४४०
तरत्युमद्रं (२, २, ८, २ = उ४ अभिसोमासआयवः)	४०१
तरोभिर्वा (१, १, १४, १ = उ१, १, ७-१०, १, १५)	१०१
तवश्रियो (३, २, ७, १ = उ०)	६०५
तवाहंसोम (३, १, ११, २ = उ२ तवाहंसोम)	५१७
तवाहंसोम (३, १, ११, १ = उ२, २, ८-१०-११-८, १, १८- ८, १, १०- ८, २, १४-१३, २, १-२-१६, २, १५- १६-१७-१८-१८, २, १-२०, १, १४-१५-१६)	५१७

सन्तप्रतीकम्			पृष्ठम्
ताञ्जस्यनमसा (३, २, १५, ३ = उ १०, १, ४)	६३८
ताञ्जस्यपृथनायुवः (३, २, १५, १ = १०, १, ४)	६३८
ताभिरागच्छतं (३, २, १०, ३ = ०)	६१३
तावांसम्यग् (३, २, ८, २ = उ ०)	६०६
तावांगीर्भिर (२, १, ८, ३ = उ ०)	६१२
तासूजाजाधृतास्तौ (३, १, ७, ३ = उ ०)	५०५
ताद्विश्रयन्ता (२, १, ८, २ = उ ०)	३११
ताद्विवेधयो (२, २, ८, १ = उ ०)	३८६
तिखोर्दरयति (२, २, १०, १ = उ २, १, १७,)	४९७
तिखोवाचउद् (२, २, १४, १ = उ २, १, २०—७, १, १६—८, १, ७— १५, १, १६—२०, १, १०—११)	४४३
तुभ्येनाभुवना (२, १, १, ३ = उ ०)	२८४
त्रिकद्रुकेषुचेतनं (१, २, ४, ३ = उ १, २, १)	२०५
त्रीणिजितस्य (३, २, १८, ३ = उ प्राणाग्निशुद्ध)	६५०
त्व'राजवसुवती (३, २, ४, ५ = उ ०)	५८६
त्व'समुद्रिया (२, १, १, २ = उ ०)	२८४
त्व'सोमनृमादनः (३, २, ३, ५ = उ ०)	५८५
त्व'सोमपरिखव (३, २, ६, ३ = उ ०)	६०४
त्व'स्यार्द्धदेव (३, १, १७, १ = उ २, २, १६—५, २, १६—११, २, १८— १८, १, १२)	५५५
त्वन्द्याच (३, २, १८, ३ = उ पवस्ववाजसातथे)	६५८
त्वन्नद्वन्द्ववाजयुस् (१, २, २, २ = उ १, १, १८)	२००
त्वन्नृचला (३, २, १, २ = उ ८, २, ७—२३, १, १८)	५८७
त्वमिन्द्राभिभूर (३, २, २२, २ = ३, १, १७)	६८१
त्वारिद्वन्ति (३, २, १८, २ = उ पवस्ववाजसातथे)	६५८
त्वामग्ने (३, १, ६, २ = उ १८, १, १५)	५०१
त्वामिदाहो (१, १, १४, १ = २, १, ४—१८, २, ८)	३०४

[ज]

मन्त्रप्रतीकम्			पृष्ठम्
त्वामिद्विष्वामहे (२, १, १९, १ = उ०)	३३०
दक्षिणतत्यारुचा (१, १, २, १ = उ२१, १, १२)	७
दुहानउधर् (१, १, ८, २ = पुनातःसौम)	४२
दुहानःप्रत्नमिन् (१, २, १७, ३ = उ०)	२६१
द्युच्चंमुदायु (१, १, १३, २ = उ तंवी०)	६२
धीभिर्मज्जन्ति (३, १, १८, २ = उ २, २, १७—७, २, ८—८, ३, ४— १५, २, ११)
नकिष्ट द्रधीतरौ (३, १, २१, २ = उ ३, १, १—२२, २, १७—२३, १, ३)			५७७
नघमन्यद् (१, २, ३, २ = उ १, १, २०)	२०२
नलावाञ्जयी (१, १, ११, २ = उ १२, १, १८—२२, १, १—२२, १, १२)			८४
नदुष्टु निद्रविणीदिषु (२, २, १३, २ = उ २, १, १८)	४४१
नयंदुभ्रा (१, १, १४, २ = उ १, १, ७—१०, १, १५)	१०१
नहितेपूर्तम् (१, १, २१, ३ = उ १, १, १५—२३, १, १२)		...	१८४
नहिलाग्रूर (१, २, ६, ३ = उ १, २, ४)	२१३
नूनीरधिं (३, १, १३, ३ = उ २, २, १२—१३, २, ११—१२—१३)			५३४
नृभिर्ध्यातः (१, २, ८, २ = उ १, २, ६)	२१८
व्यभिर्ध्यातो (२, २, ८, ३ = उ व्यभिर्ध्यातोऽप्ययः)	४०२
नेमिन्नमन्ति (३, १, १४, २ = उ २, २, १३)	५४२
परिनिःशर्मयन्त्या (३, १, ३, ६ = उ०)	४८०
परिप्रियादिवः (३, १, १६, १ = उ २, २, १५—७, २, ८—१५, २, १०— १६, १, ११—२०, १, १७)
परिविश्वानि (३, २, ४, ३ = उ०)	५८८
परिष्कृषवन् (३, १, ४, २ = उ०)	४८२
पवतेर्ह्यतो (१, २, २२, २ = उ अयापवस्वदेवयू)		...	२८८
पवमानधिया (३, १, १०, ३ = उ २, २, ८—१५, २, ८—१६, २, १)			५१४
पवमानरसलव (३, १, २, २ = उ ३, १, १७)	४८४

मन्त्रप्रतीकम्

पृष्ठम्

प्रवधानरुचाकृत्वा (३, १, ५, ९ = उ ५, १, १०-१५, २, १०)	..	४८६
प्रवमानस्यतेकवे (१, १, २, १ = उ २१, १, १३)	...	१०
प्रवमानस्यतेरसो (३, १, २, २ = उ ६, १, १७)	..	४८४
प्रवमानस्यतेवधं (२, १, ५, १ = उ ०)	...	२०१
प्रवमानस्यविप्रववित् (३, २, २, १ = उ ०)	...	५८१
प्रवमानोऽञ्जीजनद् (२, १, २, १ = उ ३, १, १७)	...	४८३
प्रवखद्वज्जानी (३, १, १०, १ = उ २, २, ८-१५, २, ८-१६, २, १)		५१३
प्रवखमधुमन्तम् (१, १, १६, १ = उ १, १, ८-२, १, ६-७, १, ८- १०, १, ५-१२, १, ४-४ १, ८-८, २, ७-१०, २, ५- १३, २, १८)	...	११५
प्रवखवाचा (२, १, १, १ = उ ०)	..	२८३
प्रवखवाजमानये (३, २, १८, १ = उ ३, १, १३-१४, ८, १, १-२, ६- १५ २, १८-२०-२१-१६, १, १०-२, ८-२०, २, ३- २१, ३, २-२२, १, १२)	...	६५८
प्रवखविश्ववर्षण (३, १, ३, ५ = उ ०)	...	४८०
प्रवखवृद्धन्तम् (३, २, ३, ६ = उ ०)	...	५८६
प्रवखेन्दो (२, १, २, १ = उ ०)	...	२८५
प्रविवक्ते विततं (२, २, १६, १ = उ ७, २, १-१२, २, २-१५, १, १)		४५८
पातन्नीमिचा (३, २, ८, ३ = ०)	...	६०८
पान्तमावो (१, २, १, १ = उ १, १, १८)	...	१८५
पिबासोमिन्द्र (३, १, १३, १ = उ २२, २, १-३)	...	५३७
पुनानःसोमधारया (१, १, ८, १ = उ १, १, २-३-२, २०-२, १, १- ४, १, ४-५-६-६, १, ११-१२-१३-२, २-८, २, १३-१४- १५-८, २, १६-१२, १, १२-१०, १, १३-२०-११, २, १६- १३, १, ७-१८-२, १५-१६-१५, २, ३-४-१६, १, १०- १७, १, १-१६-१८, १, ७-२०-२१-२, २-१८, १, २०- ३, १२-२०, २, ११-१५-१६-१७-२१, २, ८-२२, १, ५- ८-२२, २, ८)	...	४१

मन्त्रप्रतीकम्

पृष्ठम्

पुनानोचक्रमीद् (३, १, १२, १ = उ २, २, १२-१३, २, ११-१२-१३)	५३३
पुनानोदेववीतय (२, २, ४, ३ = उ ०)	३८४
पुनानीवरिवस्त्राधि (२, २, ४, २ = उ ०)	३८४
पुरुकृतस्युष्टुतं (१, २, १, २ = उ १, १, १८)	१८६
पुरुकृतस्युष्टुणाम् (१, २, १०, २ = उ १, २, ८)	२२५
पुरुकृणाचिध्वस्त्रावो (३, २, ८, १ = उ ०)	६०८
पुरोजितोवोचन्वसः (१, १, १८, १ = १, १, ११-१२-२, २, १८- ४, १, १३-१४-६, २, ६-७, २, १०-८, २, १५-१६-१७- १०, १, ३-१७-१२, १, ६-१२, २-१२-१२-१२-१४- १३, १, ६-२, ६-१६, १, ३-८-६-१६, २, ६-१७, १, ३- ४-१७-२०, १, १८-९, १२-१३-२१, २, १-३, ३- २२, १, ६-७-६-२, १३-१५-२३, १, ६)	१३१
पूर्वोर्गिन्द्रस्य (२, १, १८, ३ = उ २, १, १९-७, १, ११-२१, १, ३-२, ३)	३७०
प्रकविदेववीतये (३, २, ४, १ = उ ०)	५८७
प्रतश्चाश्विनोः (३, १, १, १ = उ ८, २, २)	४७६
प्रतुद्रव (१, १, १०, १ = उ १, १, ४-१६, १, ७)	७८
प्रतेचश्रोतु (१, २, ६, ३ = उ १, २, ७)	२२२
प्रत्युचदर्श्या (१, २, १४, १ = उ २१, २, ६-१२-१५	२४०
प्रपवमानघन्वसि (३, २, ३, ३ = उ ०)	५८४
प्रप्रक्षयायपन्यसे (३, १, १३, ३ = उ १, २, १५-७, २, ८-१५, २, १०- १६, १, ११-१०, १, १७)	५३२
प्रमंदिष्टीय (२, २, १७, ३ = उ २, २, ५)	४६६
प्रयद्वावोन (३, १, ३, १ = उ ०)	४८७
प्रयद्वायमादन (१, २, २, १ = उ १, १, १६)	१८८
प्रसुन्वानाय (१, २, २२, ३ = उ अथापवस्त्रदेवयुग्)	२६०
प्रसोमदेववीतये (१, २, २०, १ = उ १, २, १३-६, २, १३- ८, १, १३-६, २, १७-१८-११, १, १७-१४, १, १५-	...

सन्तप्रतीकम्

४४म्

१८, १, १२-१३-१४-१९, २, १०-२२, २, ६)	..	२०४
प्रसोमासोऽधन्विषुः (३, २, ३, १ = उ०)	..	५६३
प्रसोमासोऽमद्व्युतः (१, २, २१, १ = उ१, २, १४-१९, १, २०)	..	१८६
प्रसोमासोऽविपक्षितः (१, २, १९, १ = उ१, १, ११-१२-६, २, १२-
११, २, ११-१४, १, १२-१३-१४-१८, १, ११-१९, २, १५-१६)
प्राणाग्निप्रसू (३, २, १८, १ = उ३, १, १२-५, १, २-७, २, २०-
७, २, २१-९, १, १४-९, २, २-१२, १, ५-१५, २, ८-१६, २, ८)	..	६४९
प्रावीविपक्षितः (३, १, १९, २ = उ२, २, १९-८, २, १-२३, १, १०-
१६)	..	५६८
बीधासुते (३, १, १३, २ = उ२२, २, १-३)	..	५३८
ब्रह्मादेवानां (३, १, १९, २ = उ२, २, १९-८, २, १-२३, १, १०-१६)	..	५६६
ब्रह्माणस्वायुजा (१, १, ६, २ = उ०)	..	१९
मत्स्यासुशिप्रिन् (२, १, १४, २ = उ२, १, ४-१८, २, ८)	..	३४०
मनीषिभिः पवते (२, १, १०, २ = उ२, १, १०-९, १, ५-१६, १, १०)	..	३५९
मातामूरा (१, २, ७, २ = उ१, २, ५)	..	२१५
मापापलाय (३, १, ९, २ = उ०)	..	५१२
मित्रं वयं हवामहे (२, १, ७, १ = उ०)	..	२०५
मित्रं हवे (२, २, ६, १ = उ०)	..	३८९
मेधाकार (३, २, ७, ३ = उ०)	..	६०७
मोषुब्रह्मवे (२, १, १८, ३ = उ२, १, ११-२१, २, २)	..	३६६
यद्योजिष्ठसमा (२, १, १९, २ = उ३, १, १५-१६, २, १५-१६)	..	६४७
यज्ञस्य केतु (३, १, ६, २ = उ१९, १, १५)	..	५०२
यज्ञायज्ञावो (१, १, २०, १ = उ१, १, १४-१२, २, ५-१२, १, ११-
२१, २, २०-२१-२३, १, ८)	..	१७५
यज्ञकव (१, १, २१, २ = उ१, १, १५-२३, १, १२)	..	१८४
यत्सोमचित्रं (३, २, १३, १ = उ३, १, ९)	..	६२९
यदङ्गिः परिपिच्यते (२, १, ४, २ = उ०)	..	२८९

मन्त्रप्रतीकम्

यदुदीरत (२, २, १४, २ = उ १९, २, ४)	६२४
यद्यावद्वन् (२, २, ११, १ = उ २९, १, १९)	४२१
यवयवन्नो (३, २, ५, १ = उ ०)	६०१
यस्तद्वन् (२, २, १९, २ = २, २, ७-१३, १, १४)	४०४
यस्तेष्वतु (१, २, ९, २ = उ १, २, ७)	९१९
यस्ते मदीयुजोऽष्टावर् (३, १, १३, २ = उ २२, २, १-२)	५२८
यस्ते मदीवरेण्य (२, १, १५, १ = उ ०)	३४३
यस्ते शृङ्गवयो (१, २, ५, ३ = उ १, २, २-१, २, ३)	२०९
यस्त्वामग्ने (२, २, ५, १ = उ ०)	३८६
यस्मिन्विष्ठा (१, २, ४, २ = उ १, २, १)	२०५
यस्यतेपीला (१, १, १६, २ = उ प्रवस्त्रमधुमत्तम)	११६
यस्यतेसख्य (२, १, २, २ = उ ०)	२८३
यातेभीमान्यायुधा (१, १, २, ३ = उ ०)	२८६
यावांसन्नि (३, २, १०, २ = उ ०)	६१३
यास्ते घारा (३, २, ६, १ = उ ०)	६०३
युञ्जन्तिहरिः (१, १, २२, ३ = उ १, १, १७-१०, २, ८)	१९१
युवच्चित्र (१, २, १५, २ = उ २१, २, १०-१३-१६)	२४२
युवच्चिह्नः (३, २, १२, ३ = उ ३, १, ९)	६३०
येतेपवित्र (२, १, ५, १ = उ ०)	३०१
येनजगोतीषायवे (२, २, १८, १ = उ २, २, ६-८, १, १३- १९, १, १९)	४६९
येनानवम्बा (३, १, १७, २ = उ २, २, १६-५, २, १६-११, २, १८- १९, १, १९)	५५६
योऽग्निदेववीतये (२, २, ५, ३ = उ ०)	३८७
योगेयोगेनवस्तर (१, २, ११, १ = १, २, ९)	२२८
योजिनाति (३, २, ५, ३ = ०)	६०३

सन्तप्रतीकम्	वृद्धम्
धीधारया (१, १, १८, २ = उ पुरीजितौ)	१३२
योराजावर्षणानां (२, १, १५, १ = उ २, २, १४-७, २, ७-१८, २, १३)	५४५
रक्षोहा (१, १, १५, २ = उ खादिष्ठयामदिष्ठया)	१०६
रसाव्यःपयसा (२, १, ११, २ = उ २, १, २-७, १, ६)	३२६
राजानावनभिद्रुहा (३, १, ७, २ = उ ०)	५०५
राजामेधाभिर् (२, २, २, १ = उ ०)	३७८
राषःसमुद्रांस्तुरो (२, २, १४, ३ = उ २, १, २०-७, १, १६-८, १, ७- १५, १, १८-२०, १, १०-११)	४४४
वयङ्गला (२, २, १२, १ = उ २, १, १८-४, १, ८-८-१८ २, ७)	४३४
वपमुलामपूर्य (१, १, २३, १ = उ १, १, १६-२१, १, १०)	१८७
वयमुलातदिदर्या (१, २, ३, १ = उ १, १, २०)	२०१
वरिवोधातभो (१, १, १५, २ = उ खादिष्ठयामदिष्ठया)	१०६
वरुणग्राविता (२, १, ७, ३ = उ ०)	३७७
वाचमष्टापदी (३, २, ८, ३ = उ ०)	६११
वातोपजुत (३, २, ७, २ = उ ०)	६०६
वार्णलायव्याभिर् (१, १, १३, २ = उ १, १, १७-१०, २, ८)	१८०
विघ्नलीदुरिता (२, २, १, २ = उ ०)	३७७
विद्याक्षिता (१, २, ६, २ = उ १, २, ४)	११२
विभ्राजन्नातिषा (२, २, १२, ३ = उ ३, १, १७)	६८१
विश्वस्मादस्वर्दशे (२, १, ३, ५ = उ ०)	३८३
विश्वाःप्रतना (३, १, १४, १ = उ २, २, १३)	५४१
विश्वाधामानि (३, १, १, ३ = उ ८, २, २)	४८१
वीडुचिदारुजन्तुभिर् (२, २, ७, ३ = उ ०)	३८७
वृषापवस्व (२, १, १०, १ = उ १, २, १८-४, १, १-२-३-६, १, १- ७, १, १-२-११, २, १४-१५-१८, १, १८- १९-२०, १, १-२, ८-१०)	३१३

मन्त्रप्रतीकम्

पृष्ठम्

वृषापुनानः (३, २, १३, २ = उ ३, १, ९)	६३९
वृषामतीनां (२, १, १७, १ = उ २, १, १०—९, १, ५—१६, १, १७)	३५७
वृषाशोणो (२, १, ११, १ = उ २, १, २—७, १, ६)	३२५
वृषासीम (२, १, ३, १ = उ ०)	२८०
वृषाद्यसि (२, १, ४, १ = उ ०)	२८९
वृषाद्यसि (२, १, ३, २ = उ ०)	२८८
शंसेडुक्थं (१, २, २, २ = उ १, १, १९)	१९९
शतानीकेव (२, १, १३, २ = उ २, १, ३—७, १, ७—२२, १, ११—१५)	३३५
शाचीगो (१, २, ५, २ = उ १, २, २—१, २, ३)	२०८
शुचिःपावक (३, २, ३, ७ = उ ०)	५८६
शुभ्रमर्धो (३, २, १६, २ = उ ३, १, १०—७, २, १९—१६, १, ४— २०, २, २)	६४१
शृणुतंजरितुर् (३, १, ९, २ = उ ०)	५११
शृणवेष्टरिव (३, १, ३, ३ = उ ०)	५८८
श्रुधीहवन्निरस्या (२, २, १९, १ = उ २, २, ७—१३, १, १४)	४७७
संष्टतधृष्ण (२, २, ३, २ = उ ०)	३८१
सखेतदन्त्र (२, १, १९, २ = उ २, १, १२—७, १, ११—२१, १, ३—२, ३)	४६९
सधानोयोग (१, २, १०, ३ = उ १, २, ८)	२९६
सलवन्नश्चिन् (२, १, १२, २ = उ ०)	३३१
सनदन्त्राय (१, १, ८, २ = उ उच्चातेजातमन्त्रसो)	२२
सनःपवस्त्र (१, १, १, ३ = उ २१, १, ११)	५
सनःपुनान (२, १, ५, ३ = उ ०)	३०२
सनःपृथु (१, १, ४, ३ = उ ०)	१५
सन्द्वैःशोभते (३, १, १०, २ = उ २, २, ८—१५, २, ९—१६, २, १)	५१३
सप्रथमे (१, २, १२, २ = उ १, २, १०—१९, १, २)	२३३
समीचीनाअनूपत (३, १, ३, ६ = उ ०)	४९४

[थ]

मन्त्रप्रतीकम्

पृष्ठम्

समुप्रियाचनूयत (२, १, १६, २ = उ ० अथम्पूवारविर्भगः)	...	२४६
समुरभासी (३, १, १४, २ = उ २, १, १३)	...	४४३
समिखोअरुषी (२, १, १५, २ = उ ०)	...	२४५
सयीजतेअरुषा (१, २, १३, २ = उ २१, २, ८—११—१४)	...	२३७
सवक्रिरपुसु (३, २, ४, ६ = उ ०)	...	६००
सखतुर्मातरा (३, १, १६, २ = उ २, १, १५—७, २, ८—१५, २, १०— १६, १, ११—२०, १, १७)	...	५५१
सहस्रधारःप्रवते (२, २, १३, २ = उ २, २, ३—४—७, १, १०—८, १, ८— १५, २, २—२६, १, २—२०, १, १९—१३—१२, २, ११)	...	४५०
सद्विद्याजरिवभ्यः (२, २, ४, २ = उ ०)	...	५८८
सुतणति (३, १, ४, ४ = उ ०)	...	४८३
सुताइन्द्राय (१, २, १९, ३ = उ प्रसीमासीविपश्चितौ)	...	२६८
सुतासोमधुमन्तमाः (२, २, १५, १ = उ २, २, ३—४—७, १, १०— ८, १, ८—१५, २, १—२—१६, १, २—२०, १, १२—१३— २२, २, ११)	...	४४९
सुवितस्य (३, १, ३, २ = उ ०)	...	४८८
सोअर्षेन्द्राय (३, २, ६, २ = उ ०)	...	६०४
सोमउव्वाणः (३, २, १२, १ = उ ३, १, ३—४—७, २, १३— २८, २, २—१०, १, १९—११, १, १५)	...	६१९
सोमःप्रवते (३, १, १९, १ = उ २, २, १९—८, २, १—२२, १, १०—१६)
सोमःपुनानजर्मिणा (३, १, १८, १ = उ २, २, १७—७, २, ८— ८, ३, ४—१५, २, ११)	...	५६०
सोमङ्गावौ (२, २, १०, २ = उ २, १, १७)	...	४२८
खरन्तिता (२, २, १२, २ = उ २, १, १८—४, १, ८—९—१९, २, ७)	...	४३५
खादिष्ठया (१, १, १५, १ = उ १, १, ८—८, २, २०—१०, २, १०— ११, २, १७—२, २, ४—१९, १, ८—१३, २, १२— १८, १, १५—१६—१९, २, १८—२०, २, २०—२१, १, ६)	...	१०५

मन्त्रप्रतीकम्

पृष्ठम्

स्वादोरित्था (३, २, १५, १ = उ १०, १, ४)	॥	६३६
स्वायुधःप्रवते (१, १, १, २ = उ १, १. ४-१९, १, ७)		...	७९
दधोद्ववाण्या (२, १, ८, ३ = उ ०)	४००
द्विन्वन्तिसूरम् (३, १, ५, १ = उ ५, १, १०-१९, २, १०)		..	४९५
द्विन्वानोद्वतुभिः (१, १, २, २ = उ ११, १, १२)	७

॥ ॐ नमः सामवेदाय ॥

॥ सामवेदसंहिता ॥

तत्र

॥ उत्तरार्चिकः ॥

॥ अथ भाष्यावतरणिका ॥

वागीशाद्याः सुमनसः सर्वार्थानां सुपक्रमे ।

यं नत्वा कृतकृत्याः स्युस्तं नमामि गजाननम् ॥ १ ॥

यस्य निश्चसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत्—
निर्ममे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ २ ॥

तत्कटाक्षेण तद्रूपं दधद् बुद्धमहौपतिः ।

आदिशत् सायणाचार्यं वेदार्थस्य प्रकाशने ॥ ३ ॥

ये पूर्वोत्तरमीमांसे ते व्याख्यायातिसङ्ग्रहात् ।

कपालुः सायणाचार्यो वेदार्थं वक्तुं मुद्यतः ॥ ४ ॥

व्याख्यातादृग्यजुर्वेदौ सामवेदेऽपि संहिता ।

छन्दोभिधाभूद् व्याख्याता व्याख्यास्यत्युत्तराभिधाम् ॥ ५ ॥

छन्दस्यैकैकशोऽधीता ऋचः सामोद्भवान् हि ।

स्तोम-निष्पत्तये सूक्तान्युत्तराया मधीयन्ते * ॥ ६ ॥

• छन्दसि पूर्वार्चिकयन्ये एकैकशः ऋचः अधीताः, सङ्गतिं मनपेक्ष्येति भावः ;
तत्र सामोद्भवमात्रं प्रयोजनम्, सामोद्भवस्तु एकस्या ऋचि भवितव्य एव ; परं स्तोम-
निष्पत्तिस्तु तथा न भवेत् अत इह उत्तरायां सूक्तानि दृक्-त्युपपाणि अधीयन्ते ।

स्तोमशब्देनोत्पत्तिषु सोमयागेषु प्रयुज्यमानास्त्रिवृत्पञ्च-
 दशादयोऽभिधीयन्ते । अतएव तैत्तिरीयकाः प्रश्नोत्तराभ्यां मिद-
 मामनन्ति । तदाहुः—“कतमा वाव तानि ज्योतींषि य एतस्य
 स्तोमा इति ? त्रिवृत्पञ्चदशः सप्तदश एकविंश एतानि वाव
 तानि ज्योतींषि य एतस्य स्तोमाः”—इति । छन्दोगाश्च त्रिवृ-
 दादि-स्तोमानां स्वरूपं ब्राह्मण-द्वितीय-तृतीययोरध्याययोः *
 बहुधा समामनन्ति । ते च बहुभिरवान्तररूपोपेताः समान्नाताः
 स्तोमा नवसङ्ख्याकास्तेषु पूर्वोक्तास्त्रिवृदादयश्चत्वारः त्रिणव-
 त्रयस्त्रिंशौ त्रिनवसङ्ख्योपेतः स्तोमस्त्रिणवद्व्युच्यते । छन्दोमना-
 मका स्तोमास्त्रयस्तेषु चतुर्विंशाख्यस्तोमः प्रथमः । गायत्रीच्छन्द-
 सा चतुर्विंशत्यक्षरोपेतेन मीयतइति छन्दोमः । चतुस्त्रिंशच्चत्वा-
 रिंशाख्यो द्वितीयः । स च त्रिष्टुप्छन्दसा मीयते । अष्टाचत्वारिं-
 शाख्यस्त्रितीयः । सोऽपि जगतीच्छन्दसा मीयते ॥ नन्वथ ये
 द्वयान्नातलक्षणोपेतेभ्यस्त्रिवृदादिभ्योऽष्टादश-नवदशादि-नामका
 बहवः स्तोमा विद्यन्ते । तथाच तैत्तिरीयकाः केषुचिदिष्ट-
 कोपधान-मन्त्रेषु देवतावद्रूपेष्टकात्व-विवक्षया तान् स्तोमा-
 नामनन्ति—“आशास्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः । प्रतू-
 र्तिरष्टादशस्तपोनवदशोऽभिवर्त्तस्त्रविंशो धरुण एकविंशो वर्चो-
 हाविंशः सभरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भः पञ्चविंश
 ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकविंशो ब्रध्नस्य विष्टपश्चतुस्त्रिंशो नाकषष्ट
 विंशोऽभिवर्त्तोऽष्टचत्वारिंशः”—इति । एवन्तर्हि सन्त्वेव बह्वनि

स्तोमान्तराणि तेषां लक्षणानि तु ब्राह्मणान्तरानुसारेण सूत्र-
कारैर्युत्पादितानि ॥ ते च स्तोमाः सर्वेऽप्याज्यपृष्ठानि-स्तोत्रे-
षूपयुक्ताः “पञ्चदशान्याज्यानि, सप्तदशानि पृष्ठानि”—इत्यादि-
श्रुतिभ्यः स्तोम-विषयाः स्तोत्रविषयास्तन्निष्पादक-साम-विषयाश्च ।
सर्वेऽपि विचारा अस्माभिश्छन्दोव्याख्यानावतारवेलाया मेव
जैमिनीयान्यधिकरणान्युदाहृत्य प्रदर्शिताः * ॥ किं बहुना “एकं
साम तृचे क्रियते स्तोत्रियम्”†—इत्यादि-वचनैः स्तोत्रनिष्पाद-
कस्य साम्नस्तृचप्रगाथादि-रूपाणि सूक्तान्याश्रयत्वेनोत्तराख्ये
संहिता-ग्रन्थे समान्नातानि । स च ग्रन्थ एकविंशति-सङ्ख्यातै-
रध्यायै रूपेतः ‡ ॥

* १ भा० २० पृ०—३८ पृ० द्रष्टव्यम् ।

† द्रष्टव्योऽस्यार्थः १ भा० २० पृष्ठे ।

‡ मूलपुस्तकस्य तु अध्यायसङ्ख्या नैव दृश्यते, परं नखि ततः प्रत्यध्यायसङ्ख्या-
ध्यायः अध्यायद्वयेऽर्द्धाध्यायद्वयश्च, प्रदग्रन्थे च तथा, विवरणादावप्येव मेव । सायणमते
तु अर्द्धाध्यायानङ्गीकारस्तत्रैकविंशतित्वं सुलभमिति । अध्यायेति व्यवहारस्य साय-
णीय एव, यस्तु तः सामवेदे प्रपाठकव्यवहारएव सर्वमूलपुस्तक-प्रदपुस्तक-गानपुस्तकादौ
विवरणकारमते च प्रसिद्धः ।

तत्र, प्रथमाध्यायस्य प्रथमखण्डे, *

प्रथमसूक्ते तृचे, येयम्क् प्रथमा

सैव साम्नायते—

^{१ २} ^{३ १ २} ^{३ १ २}
उपास्मैगायतानरःपवमानायेन्दवे ।

^{४ २ ३ १} ^{२ २}
अभिदेवा इयच्छते ॥ १ ॥ †

हे “नरः” नेतारः ! यज्ञस्य, “देवान्” इन्द्रादीन् “अभि
इयच्छते” आभिमुख्येन यष्टु मिच्छते “पवमानाय” चरते “अस्मै”
अभिषूयमाणाय “इन्दवे” सोमाय “उप गायत” उपगानं
कुरुत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

^{४ २ ३ १ २ ३ १} ^{२ २}
अभितेमधुनापयोथर्वाणोअग्निश्रयुः ।

^{३ २ ३ १ २ ३ २}
देवन्देवायदेवयुः ॥ २ ॥

हे सोम ! “ते” तव “देवं” देवनशीलं “देवयुः” देव-कामं
रसं ‡ “देवाय” देवनशीलायेन्द्राय “मधुना” ¶ “पयः” गव्येन

* अत्र ग्रन्थे खण्ड-अवधारोऽपि सायणेनाविष्कृतः ।

† इयमेव ऋक् अत्रैव प्रपाठके द्वितीयाङ्गेऽपि दृश्यते (१८, ३) ।

‡ ‘देवयुः देवान् शुनक्ति यः सोमेन स देवयुः’—इति वि० । ‘देवयवः’—इति
ऋत्विङ्मानस्य अष्टमं नैवष्टु कम् (१, १८) ।

¶ ‘मधुना स्वादुना’—इति वि० ।

पयसा * “अथर्वाणः” ऋषयः † “अभ्यशिश्रुः” अभ्यशिश्रुपन्
समकुर्वन्तित्यर्थः ‡ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
सनःपवस्वशङ्खवेशञ्जनायशमर्वते ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
शर्राजन्नोषधीभ्यः ॥ ३ ॥ १ ॥

हे “राजन्” दीप्यमान सोम ! “सः” प्रसिद्धस्त्वं “नः”
अस्माकं § “गवे” ॥ “शं” सुखं “पवस्व” चर + “जनाय”

* ‘पयः’ प्रथमैकवचनमिदं तृतीयैकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । पयसा सोम-
मिश्रणं कुर्वन्ति—इति वि० ।

† ‘सोममिश्रणं कुर्वन्ति के ? अथर्वाणः ऋषिजः । अथवा अथर्वा नाम ऋषिः
आत्मीयान् पुत्रपौत्राननुशास्ते—हे अथर्वाणः !’—इति वि० ।

‡ ‘अभ्येत्य मुपसर्गः अभ्यशिश्रुरित्याख्यातेन सह सम्बन्धितव्यः । अभ्यशिश्रु
= अभिसुखेन ते तव अभ्यशिश्रुः=मिश्रणं कृतवन्तः—इति वि० ।

§ एतादृशचक्रः—ऋग्वेदे ६, ७, ३६, १-२-२ अपि दृश्यन्ते । आसा ऋषि-
सन्देशस्तु—“असितः काश्यपो देवलो वा”—इति ऋषि नै० । दैवत-सन्देशोऽपि
यथा—“उत्तरास्तु रहस्यास्त्रायाश्च देवताः । पूर्वोक्ता ऋचु ता एवीतरासूपास्तै च-
क्षुचाः । सौम्याः स सोमः पार्थिवः”—इति दैवत नै० ॥

§ ‘नः’ अस्माभ्यम्—इति वि० ।

॥ ‘चतुर्थैकवचनमिदं षष्ठ्यवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । गोभ्यो षष्ठ्यः—इति वि० ।

+ ‘पवस्व शुध्यस्व’—इति वि० ।

पुत्राय च * “शं” पवत् “अर्वते” अश्वाय † च “शं” पवत्
 “अपशोभ्यः” च ‡ शम्पवत् ॥ ३ ॥ १

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ उपाऽ५५सै । गाश्याशताना
 राः । पाश्वामाङ्ना । यारङ्गा । ऊम्नायि । दाश्वा
 यि । आभिदेवाऽइयाश्चताड ॥ ते (१) ॥ आ । भिते
 मा । धूनापाश्याः । आथाश्वा । णोआश्वा । ऊ
 म्नायि । आश्यूः । दायिवन्देवायदार्शिवयाड ॥ यू(२) ॥
 साः । नःपवा । स्वाश्वाङ्गाश्वायि । शञ्जार्ना । य
 शाश्मा । ऊम्नायि । वीशतायि । शाऽराजलोपधा
 रयिभ्यश्चाड ॥ (३) ॥ ११ ण ॥ १

* ‘शं जनाय सुखं वृत्तिगजनाय’—इति वि० ।

† ‘शं मर्वते यजमानजनाय’—इति वि० ।

‡ ‘अपशोभ्यः त्रीद्वि-यव-तिल-माषादिभ्यः’—इति वि० ।

§ सामेदमूहगानस्यैकविंशप्रपाठक-प्रथमार्कस्यैवाद्दशम् ।

अथ द्वितीयतृचे—प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
द्विविद्युतत्या रुचा परिष्टोभन्या कृपा ।

१ २ ३ १ २ २
सोमाः शुक्रागवाशिरः ॥ १ ॥

“द्विविद्युतत्या रुचा” अतिशयदीप्त्या “परिष्टोभन्या” परितः
शब्दायमानया “कृपा” धारया च युक्ताः “सोमाः” “गवाशिरः”
गवाशिराः भवन्ति गव्येन पयसा मिश्रिता भवन्ति इत्यर्थः* ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ ३ १ २ ३ १ २ २ क २ २
हिन्वानो हेतुभिर्हित आवाजं वाज्यक्रमीत् ।

१ २ ३ १ २
सोदन्तो वनुषो यथा ॥ २ ॥

“वाजौ” बलवान् सोमः “हेतुभिः” प्रेरकैः स्तोत्रभिः †
“हिन्वानः” स्तोत्रैः स्मर्यमाणः “हितः” अभीष्टकारी सन् “वाजं”
यागाख्यं युद्धम् “आ अक्रमीत्” आक्रामति । तत्र दृष्टान्तः—

* “द्विविद्युतत्या हेदीयमानया रुचा । परिष्टोभन्या परि समन्तात् सोभन्या
पुनः पुनः सोमः अभ्यासः सभ्यस्मानया । कृपा कान्त्या । सोमाः शुक्राः शुक्रवर्णाः ।
कथं शुक्रवर्णा भवन्ति ? गवाशिरः कारणे कार्यवदुपचारः गोक्षीराशिरः । आशिरं
मिश्रम् ॥”—इति वि० ।

† “प्रहेतारं श्रवणां प्रेरकम्”—इति क० आ० ३, १, ५, १ सा० द्रष्टव्यम्
(१ भा० ५८१ प०) ।

यथा “वनुषः” हन्तारो भटाः * “सीदन्तः” युवं प्रविशन्तः
आक्रामन्ति तद्वदित्यर्थः † ॥ ३ ॥

अथ तृतीया ।

^{३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २}
ऋधक् सोमस्वस्तये सञ्जग्मानो दिवा कवे ।

^{१ २ ३ १ २ ३ २}
पवस्व सूर्यो दृशे ॥ ३ ॥ २ ॥ ‡

हे “सोम” ! “कवे” ज्ञान्तदर्शिन् ! “सूर्यः” सुवीर्यः ॥ त्वं
“ऋधक्” ऋध्रुवत् । तथाच यास्कः—“ऋध्रगिति पृथग्भाव-
स्यानुप्रवचनं भवत्यध्याप्युद्गीत्यर्थे दृश्यते (निर० नै० ४, २५)”—

* “वनुष्यति”—इति ऋध्रतिकर्मसु ऋध्रसं नैषष्टुकम् २, १२ । “वनुष्यति-
र्हन्तिकर्मानवगतसंस्कारो भवति ‘वनुष्यामवनुष्यत’ इत्यपि निगमो भवति”—इत्यादि
निर० नै० ५, २ ।

† ‘दित्वानः नीयमानः प्रीयमानो वा । कौः हेतुभिः ? हरणस्वभावैर्हृत्त्विग्भिः
आ वाजम् । आ शब्दः उपसर्गः । अक्रमीदित्याख्यातेन सम्बन्धितयः आसिमुखेन
अक्रमीत् वाजं वाजी वाजमन्नं, पशुपुरोडाशादि-लक्षणस्यान्नस्य सामी अथवा वाजं
द्रोणकलशम् आक्रमीत् सोमः । कथमाक्रमीत् ? सीदन्तो वनुषो यथा । सीदन्तः
उपविशन्तः वनुषः मनुष्यः एकवचनमिदं बहुवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् । वनुषाः
मनुष्याः उच्यन्ते । यथा उपविशन्तो मनुष्याः आसनं आक्रामन्ति तद्वत् द्रोणकलशं
सोमः’—इति वि० ।

‡ ऋ० दे० ७, १, ४१, २-४५ । ऋ० “कश्यपो मारोचः” इति ऋवि० नै० ।
अन्तो देवते पूर्ववत् ।

॥ ‘सूर्यः दृशे, सूर्यः (इव शब्दं माह्वते । दृशे दर्शनाय । यथा सूर्यं उदेति
विश्रज्य जगतो दर्शनाय तद्वत्, त्वमपि प्रवसेत्यभिप्रायः’—इति वि० ।

इति । “सञ्जग्मानः” सङ्गच्छमानः “सञ्जये” “दृशे” दर्शनाय
“दिवा” दिवः विभक्तिव्यत्ययः* ॥ “पवस्व”-“क्षर”-“दिवा-
कवे”-“दिवाकविः”-इति पाठौ ॥ ३ ॥ २

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ दवाऽपुयिद्यु । ताश्नीश्याहृचा ।
पाश्रायिष्टोश्भा । ताश्श्चा । ऊमायि । काश्र्पा ।
सोमाऽगुकागवारशिराउ ॥ रा(१)दायि । न्वानोहोहृ
इभायिर्द्वायिताः । आवाश्जम् । वाजाश्श्या । ऊ
मायि । काश्मीत् । सायिहन्तोवनुषोश्श्याउ ॥ या(२)
क्ष । धक्सोमा । दृश्वास्ताश्यायि । सञ्जार्गमा ।
नोदारश्यायि । ऊमायि । काश्वायि । पावस्वहरियोर्
दृशाउ (३) ॥ १२ ॥ [१]२

* ‘दिवा कवे अह्न्यहनि हे मेधाविन् ।’-इति वि० ।

† क० मा० २१ प्र० १ अ० १२ सा० ।

तृतीय-तृचे—प्रथमा ।

^{१ २} ^{३ २ ३} ^{१ २}
पवमानस्यतेकवेवाजिन्सर्गाश्चक्षत ।

^{१ २} ^{३ १ २ २ १ २}
अर्वन्तो न अवस्यवः ॥ १ ॥

मार्जनप्रसङ्गादाह—हे “कवे” क्रान्तप्रज्ञ ! हे “वाजिन्”
अन्नवन् सोम ! “पवमानस्य” दशापवित्रेण पूयमानस्य “ते”
तव “सर्गाः” हृज्यन्ते इति सर्गा धाराः * । कीदृश्यः ?
“अवस्यवः” [“अन्वसि परेच्छायां क्वच् (२, १, एवा०) यष्टुणा मन्त्रं
कामयमानास्त्वदीया धारा “अश्चक्षत” विसृजन्ति निर्गच्छन्ती-
त्यर्थः । तत्र दृष्टान्तः—“अर्वन्तो न” यथा अश्वा मन्दुरातो निर्ग-
च्छन्ति तद्वत् पवित्राग्निः सरन्तीत्यर्थः† । प्रयोगापेक्षं चान्धा-
रा-वाहू स्यम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

^{२ ३} ^{१ २} ^{३ १ २ २ २ १ २ ३ १ २}
अच्छाकोशमधुसुतमद्वयं वारे अच्यये ।

^{१ २} ^{३ १ २}
अवावशन्तधीतयः ॥ २ ॥

धारानिर्गमनप्रसङ्गादभिधीयते—“मधुसुतं” मधुररसस्य
आवयितारं चारयितारं “कोश” द्रोणकलशम् “अच्छ” अभि-

* ‘सर्गाः उदकस्य अन्योन्यकर्माद्यः सङ्घाताः’—इति वि० ।

† ‘अर्वन्तः यजमानाः’—इति वि० ।

लक्ष्य* “अव्यये” अवि-सम्भूते “वारे” वाले दशापवित्रे “असुध”
 सोमाः ऋत्विहिरभिरज्यन्ते [सृजेः कर्मणि तिङ्गातिङो भव-
 न्तीति टेरमादेशः] । किञ्च । “धीतयः” [अङ्गुलि नामैतत्+
 धयन्ति पिवन्त्याभिरिति] अस्मदीया अङ्गुलयः “अवावशन्”
 तान् सोमान् न पुनः पुनर्माजिनार्थं कामयन्तेः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 अस्मासमुद्रमिन्द्वोस्तङ्गावोनधेनवः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
 अगमन्मृतस्ययोनिमा ॥ ३ ॥ ३ ॥

“इन्द्रवः” वरन्तः सोमाः “समुद्र” सोमाना मेकत्रैव सङ्ग-
 मनस्थानं द्रोणकलशम् “अच्छ” अभि गच्छन्ति । तच्च दृष्टान्तः
 —“धेनवः” ययः-प्रदानेन जनानां प्रीणयित्रो नवप्रसूतिका
 गावः “अस्तं” गृहं यथा अभि गच्छन्तीति तद्वत् § । किञ्च ते

* ‘अच्छ आत्रुम्’—इति वि० ।

+ “धीतयः”—इति अङ्गुलिनामसु सप्रभं नवष्टकम् २, ५ ।

‡ “धीतयः धीतिः बुद्धिः बुद्धिमन्तः सोमाः । अथवा अवावशन् कामयन्तु
 के धीतयः ऋत्विजः, किं कामयन्तः ? सोमस्य पावनं द्रोणकलशमनयम्”—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ७, २, ५, ५—६, १, २ । ऋ० “वैखानसा आङ्गिरसः”—इति
 ऋषि नै० ।

§ ‘कथमात्रम् ? अस्तं गावो न धेनवः । अस्तमनकाले गावो न गच्छन् अपरिष्टा-

सोमाः “ऋतस्य योनिं” सत्यभूतस्य यज्ञस्य* योनिं स्यान् “आ”
अग्नन्” आभिमुख्येन गच्छन्ति । [गमेर्लुङि सिचौ लुक्]
उपधात्तोपः ॥ ३ ॥ ३

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ ३}पवा^४ऽपुमा । ^४ना^२स्या^{४ ३}श्तेका^५वायि ।
^२वा^१श्जा^२यिन्त्वा^२र्गाः । ^१आ^२श्सा । ^१ऊ^२मायि । ^२सा^२श्ता ।
^१आ^२र्वन्तो^{१ २ २}नश्वा^१श्स्यवा^१उ ॥ ^१वा^२(१)आ । ^{१ २}आ^२कोशाम् ।
^२मा^{१ २ २}श्धूश्चू^१श्ताम् । ^१अ^१सा^१श्चर्मम् । ^२वा^२रे^२श्आ । ^१ऊ^२मायि
^२व्या^{१ २}श्यायि । ^{१ २}आ^{३ २}वावश्चन्तधा^१श्चितया^१उ ॥ ^१या^२(२)आ ।
^१आ^२सम् । ^२द्रा^१श्मायिन्दा^{२ २}श्वाः । ^१अ^{१ २}स्ता^२श्जा । ^२वी^२नाश्
^२श्धे । ^१ऊ^{२ २}मायि । ^१ना^२श्वाः । ^{२ २}आ^२गमन्वृतस्ययो^{२ २}श्निमा^२उ ।
^{१ १ १ १}वा^{१ १ १ १}श्शु(३) ॥ १३ ॥ [१]३

दुपमार्थीयः गावः इव धेनवः यथा अतुमनवास्ते वत्यानतिथन्ति स्म ह्य-
हृदाः—इति वि० ।

* ‘ऋतस्य यज्ञस्य प्रजापते वी’—इति वि० ।

† ऊ० गा० २१ प्र० १ अ० १३ सू० ।

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराञ्चिकस्य प्रथमस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः * ॥ १ ॥

* 'ज्योतिष्टोमिकं बहिष्यवमानं समाप्तम्'—इति वि० । "तदिदं सूक्तवय-
गानसाध्यं स्तोमं बहिष्यवमानमित्युच्यते । तत्रावस्थितानां सूचां पवमानार्थत्वाद्
बहिःसम्बन्धाच्च"—इति सी० ८० जै० अ० ८ अध्या० ४ पा० ३ अधि० । न खल्विदं
स्तोत्रम् इतरस्तोत्रवत् सदोनामकस्य सण्डपस्य मध्ये औदुम्बर्याः सन्मृगाखायाः सन्निधौ
प्रयुज्यते किन्तु, सदस्तो बहिः प्रसर्पद्भिः प्रयुज्यते । 'बहिष्यवमान'-नाम वेदो, यत्र
स्थित्वेदं बहिष्यवमाननामनवक्-साध्य-विबुद्धासक्तोसपाठपूर्वकं मार्जनं भवति ; 'सा तु
उद्वंशानामशालान्तर्गत-सदोसण्डपात् पश्चिमस्याः प्राचीनवंशानामशालान्तर्गते-
ष्टिकवेदेवत्तरती विद्यते, अथ च बहिष्यवमानस्य प्रकृतिभागोऽग्निष्टोमादौ विद्वन्ना-
मकः स्तोमो भवति, एतद्विधायकं ब्राह्मणवाक्यं ताण्ड्यद्वितीयप्रपाठकारभ्यो एव
खण्डवयात्मकं द्रष्टव्यम्—'तिष्ठभ्यो हिङ्करोतोत्यादि' । अत्र च विदुतिवचसि
उच्यते, परिवर्तिनी, कुलायिनीति ; तासु तत्रैव स्फुटाः । विदुतिभागोऽग्नि-
रावादावत्रैव एकविंशदि-स्तोमा विहिताः । बहिष्यवमाने चात्र आरुतगाना-
भावात् त्रिषु तृचेष्ववस्थिताभिर्नवभिर्नवभिरेकविंशस्तोमपूरणभावात् तत्पूरणाय
चत्वारस्तृचा आगमयितव्याः, त्रिणवस्तोमपूरणाय षट् तृचाः, चयस्त्रिंशत्स्तोमपूरणाय
चाष्टौ तृचाः । ऋचागमने च मानम्—“त्रौणि च वै यज्ञस्तोदराणि गायत्री”—
इत्यादि ताण्ड्य-उपनिषद्-तृतीये द्रष्टव्यम् । आगन्तूनाञ्च तासां मन्त्रो निवेशः । द्वादशाहे
तु मध्ये एव निवेशः । तदिचारस्य मीमांसाधिकरणमालायाः पञ्चम-तृतीयस्य
चतुर्थे द्रष्टव्यः । प्राकृतानां बहिष्यवमानगतानां त्रयाणां तृचानां स्तोत्रिणोऽनुरूपः
पर्यासश्चेति यथा क्रमं त्रौणि नामानि । अत्र मानम् ताण्ड्यैकादशपठे “स्तोत्रि-
यास्तृचपौ तृचौ भवतः”—इत्यादि । गवामयनादिषु सत्तेषु पूर्वं चतुर्भिरासिद्धविकैः
चतुर्विंशत्यहानि भवन्ति तत एकेन पृष्ठ-पङ्क्तिन सासः पूर्यते, तत्र प्रथमाहः
चिद्वत्स्तोमसाध्यः अतोऽयं स्तोमः पृष्ठ इत्युच्यते । किञ्चेदमेकपञ्चाधिकविंशत-
दिनसाध्येषु सत्तेषु—पञ्चविंशदिने, पञ्चपञ्चाशदिने, पञ्चाशेतिदिने, पञ्चदशधिक-
शततमे दिने, पञ्चचत्वारिंशदधिकशतदिने, जनसप्तत्यधिकशतदिने, नवत्यधिक-
शतदिने, एकादशधिकद्विशतदिने, एकचत्वारिंशदधिकद्विशतदिने, एकसप्तत्य-

द्वितीयखण्डे,

प्रथमवृत्ते—प्रथमा ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ १ १ २
अग्न्यायाहिवीतयेगृणानोहव्यदातये ।

१ २ २ ३ १ २
निहोतासस्त्रिबर्हिषि ॥ १ * ॥

हे “अग्ने” अङ्गनादिगुणविशिष्टं ! त्वम् “आयाहि” अस्मद् यज्ञं प्रत्यागच्छ । किमर्थम् ? “वीतये” हविषां चतुपुरोडाशादीनां भक्षणाय । कीदृशः सन् ? “गृणानः” अस्माभिः स्तूयमानः [व्यत्ययेनः कर्मणि कर्तृ-प्रत्ययः] । पुनश्च किमर्थम् ? “हव्यदा-तये” देवेभ्यो हविःप्रदानाय । आगत्य च “होता” देवानां माह्वता सन् “बर्हिषि” आस्तीर्णे दर्भे “निषत्सि” निषीद [सदेः छान्दसः शपो लुक् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २ १ २ ३ १ २
तन्वासमिद्भिरङ्गिरोघृतेनवर्द्धयामसि ।

३ १ २
बृहच्छोचायविष्टय ॥ २ * ॥

धिकद्विशतदिने, एकाधिकविंशततमे च दिने विनियुज्यते—इति दिक् विस्तरणं, ताण्डे चतुर्थप्रपाठकादिके ।

* क० आ० १, १, १, २ (१ भा० २४ पृ०) = ऋ० वे० ४, ५, २९, ४ ।

+ य० वे० ३, २ = ऋ० वे० ४, ५, २३, २ ।

हे “अङ्गिरः” अङ्गनादिगुणयुक्त ! अङ्गिरसः पुत्र वा
अग्ने ! “तं” पूर्वाक्तगुणं “त्वा” त्वां “समिद्धिः” समिद्ध्य न-हेतुभिः
दाहभिः “हृतेन” आज्येन च “वर्द्धयामसि” वर्द्धयामः । अतो
हे “यविष्ठ” युवतमाने ! * “बृहत्” महत् अत्यन्तं “शोच”
दीप्यख ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

सनःपृथुश्रवाय्यमच्छादेवविवाससि ।

३ १ २ ३ १ २

बृहदग्नत्सुवीर्यम् ॥ ३ ॥ ४ ॥

हे “देव” द्योतमानाग्ने ! स पूर्वाक्तगुणस्त्वं “पृथु” विस्तीर्णं
“श्रवाय्य” श्रवणीयं प्रशस्यं “बृहत्” महत् “सुवीर्य” शोभन-
वीर्योपेतं धनं “नः” अस्मान् ॥ “अच्छ” § “विवाससि” अभि-
गमय + । अथ वाजसनेयकम्—“अच्छादेवविवाससीति तन्नो
ग्निमयेत्येवैतदाहेति ॥ ३ ॥ ४

* ‘यविष्ठा. सतिमयेन बलवान्—इति वि० ।

+ क० वे० ४, ५, २३, २ ।

‡ इदमाग्नेयं साध्यम् ।

॥ ‘नः’ अस्माभ्यम्—इति वि० ।

§ ‘अच्छ’ आप्नुम—इति वि० ।

+ ‘विवाससि’ . . . दीप्तिं करोषि—इति वि० ।

द्वितीयद्वये—प्रथमा ।

^{१ २} आनोमित्रावरुणाघृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् ।

^{२ ३ १ २} मध्वारजांसिमुक्षतू ॥ १ * ॥

“मुक्षतू” गोभनकर्माणी, हे “मित्रावरुणौ” ! “नः” अस्मा-
कम् “गव्यूति” गवां मार्गं गोनिवासस्थानं “घृतैः” क्षरणसाधनैः
पयोभिरुदकैः “आ उक्षत” समन्तात् सिञ्चतम् । अस्मभ्यं दीग्वीः
गाः प्रयच्छत मित्यर्थः । किञ्च “मध्वार” मधुरेण सुरसेन “रजां-
सि” पारलौकिकानि अस्मदावासस्थानानि “सिञ्चतम्” ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

^{३ १ २ ३ १ ३ १ २ २} उरुग्रं सानमोवृधामक्लादक्षराजयः ।

^{३ १} द्राघिष्ठाभिः शुचित्रता ॥ २ † ॥

“शुचित्रता” परिशुद्धकर्माणीः हे मित्रावरुणौ ! “उरुग्रंसा”
उरुभिः बहुभिः वा ग्रंथनीयौ । यद्वात्र दृढच्छंसः शस्त्रं ययोस्ती ।

* व० आ० ३, २, ३, ७ (१ भा० ४ प्र० ५) = व० वे० ३, ४, ११, ५ ।

† व० वे० ३, ४, ११, ६ ।

‡ ‘हे शुचित्रतौ शुचिर्गणा मये क्रियमाणं कर्म भवति तौ शुचित्रतौ अत्यत्रतौ
—इति वि० ।

॥ “उरु” — इति वज्रनामस्वार्थं नैषण्डकम् ३, १ ।

“नमोवृधा” नमसा हविर्लक्षणेनानेन स्त्रीनेण वा वर्धमानौ* ।
 “द्राविष्ठाभिः” अत्यन्तदीर्घस्तुतिलक्षणाभिर्युक्तौ युवां “दक्षस्य”
 दक्षते समर्थो भवत्यनेनेति दक्षं धनं बलं वा तस्यां “मज्ञा”
 महत्वेन “राजयः” ईशायि ‡ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 गृणानाजमदग्निनायोनावृतस्यसौदतम् ।

३ १ २
 पातं सोमवृतावृधा ॥ ३ ॥ ५ §

हे मित्रावरुणौ ! “जमदग्निना” एतन्नामकेन महर्षिणा
 यद्वा जमदग्निना प्रज्वलिताग्निना विध्वामित्रेण “गृणाना”
 स्तूयमानौ युवां “ऋतस्य” यज्ञस्य “योनी” देवयजनाख्ये देशे
 “सौदतं” उपविशतं “ऋतावृधा” ऋतस्य कर्मफलस्य वर्धयि-
 तारौ युवां + “सोमं” “पातम्” अस्माभिरभिषुतम् सोमं
 पिबतम् ॥ ३ ॥ ५

* ‘नमस्कारेवृद्धौ’—इति वि० ।

+ ‘दक्षस्य ऋषेः अथवा दक्षो यजमान उच्यते तस्य यजमानस्य बलेन दीप्यमानेन
 —इति वि० । दक्ष इति बलनामसु तथोदशं नैषण्डकम् १, ८ ।

‡ ‘राजयः दीपयः’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे ३, ४, ११, ७ ।

§ इदं मैत्रावरुण माच्यम् ।

+ ‘ऋतावृद्धौ यज्ञेन वर्धितौ’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ २ ३ १ २
ब्रह्माणस्त्वायुजावयः सोमपामिन्द्रसोमिनः ।

१ १ २
सुतावन्तो हवामहे ॥ ३ * ॥ ई ॥

हे “इन्द्र” “ब्रह्माणः” ब्रह्मणा वयं त्वां “त्वायुजा” योग्येन स्तोत्रेण “हवामहे” आह्वयामहे । कथञ्चूतम् ? “सोमपां” सोमस्य पातारम् । ईदृशा वयं “सोमिनः” सोमयुक्ताः “सुतावन्तः” अभिषुतैः सोमैरुपेताः ॥ “ब्रह्माणस्त्वायुजावयः”—“ब्रह्माणस्त्वा-वयं युजा”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ई

चतुर्थं त्वे—प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
इन्द्राग्नीचागतः सुतज्जीर्भिर्नभोवरेत्यम् ।

३ १ २ ३ २ ३ २
अस्यपातन्वियेषिता ॥ १ * ॥

इन्द्रस्याग्निश्च “इन्द्राग्नी” वा देवौ § “सुतम्” अभिषवा-

* ऋ० वे० ६, १, १२, २ ।

† इदं लेन्द्रं साध्यम् ।

‡ य० वे० ७, ३१ = ऋ० वे० ३, १, ११, १ । ऋ० “विश्वामित्रो गाथिनः”—इति ऋषि-जे० । इ० “इन्द्राग्नी रेन्द्राग्रम्”—इति देव-ज० । इ० गाथवो । एव-मेवाग्नीतरत्र द्वयोः ।

¶ इ० ऋ० ३, १, ४, ९ = अथ तु १, १, ७, १ = १, १, ७, २ = २, १, ८
१ = १, २, ८, २ = २, १, ९, १ = ३, २, १०, १—इति सप्तसु ऋचु ब्रूयते “इन्द्राग्नी” ।

§ “अथास्य संस्रविका देवाः—अग्निः सोमो वरुणः पूषा वरुणस्य निर्वृणस्य निः-वर्षतः कुम्भो विष्णुर्वायुः”—इति निर० इ० १, १० ।

दिभिः संस्कारैः संस्कृतम् अतएव “वरेण्य” वरणीयं सम्भज-
नीय मिमं सोमं प्रति “गोभिः” अस्मदीयाभिर्वाग्भिराहुतौ सन्तौ
“नभः” नभसः स्वर्गाख्यात् स्थानात् “आगतम्” आगच्छतम् ।
आगत्य च “धिया” अस्माभिः क्रियमाणेन कर्मणा “इषिता”
इषितौ प्रेरितौ युवाम् “अस्य” इमं सोमं “पातं” पिबतं ।
यदा “धिया” अस्मदीयया बुद्ध्या इषितौ प्राप्नोः* अस्मद्गतया
प्रेरितौ युवा मिमं सोमं पिबतम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३१ २९ ३१ २१ ३१ २
इन्द्राग्नीजरितुःसचायज्ञोजिगातिचेतनः ।

२१ २ ३२ ३२
अयापातमिमं सुतम् ॥ २१ ॥

हे “इन्द्राग्नी” “जरितु” स्तोतुः‡ “सचा” स्वर्गादिलक्षण-
प्राप्तौ सहायभूतौ “यज्ञः” ज्योतिष्टोमादि-यज्ञ-साधनभूतचेतनः
इन्द्रियाणां चेतयिता आप्यायनकारी सन्नसौ सोमः “जिगाति”
युवा मभिगच्छति॥ “अया” अस्मदीयया स्तुतिलक्षणा अनया
वाचा आहुतौ सन्तौ युवां “सुतम्” अभिषवादि-संस्कारोपेतम्
“इमं” “पातं” पिबतम् ॥ २ ॥

* “इषिता इषु इच्छावाम् इच्छन्त्या”—इति वि० ।

† ऋ० वे० ३, १, १२, २ ।

‡ ‘जरितुः स्तोतुः उद्गातुः’—इति वि० ।

॥ ‘जिगाति गायति चेतनः लुप्तोपमान मिदं चेतन इव’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रमग्निं कविच्छदायज्ञस्य जूत्यावृणे ।

१ २ ३ १ २
तासोमस्येह तृम्यताम् ॥ ३ * ॥ ६ †

“यज्ञस्य” यज्ञसाधनभूतस्य सोमस्य “जूत्या” जूतिः प्रेरणं
सोमस्तावयजमानं प्रेरयति । साधनमुपलभ्य तत् साध्ये क्रातौ
यजमानः प्रवर्त्तत इति हि तस्य प्रेरकत्वम् । तथा प्रेरणरूपतया
जूत्या ‡ प्रेरितोऽहं स्तोता “कविच्छदा” कवीनां स्तोतृणां
मुचितफल-प्रदानेनोपच्छन्दको इन्द्रमग्निं च युवां “वृणे” सम्भ-
जित आगतौ च ताविन्द्राग्नी “इह” अस्मदीये अस्मिन् कर्मणि
“सोमस्य” सोमेन सोमयागेन “तृम्यतां” तृप्यताम् ॥ ३ ॥ ७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य प्रथमस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

* अ० वे० ३, १, ११, २ ।

† इदं नैत्राग्रं लाज्यम् । ‘प्रातः सवनं समाप्तम्’—इति वि० ।

‡ ‘जूत्या अभिदृष्टा निमित्तभूतया’—इति वि० ।

॥ “तान्येतानि प्रातःसवने गायत्रसान्ना गीयमानानि चत्वार्यर्थास्तोवाणीत्यु-
च्यन्ते”—इति मी० ६० जै० अ० ९ अध्या० ४ पा० ३ अधि० । ‘यदाजिमौषुसदायानां
लाज्यत्वम्’—इति चैतन्निर्वचनम् ता० ब्रा० ७, २ । एषाच्यस्तोत्रेषु पञ्चदशनामकः
स्तोमो भवति ; तद्विधायकं ब्राह्मणं ताण्ड्यम्, ‘पञ्चभ्योऽहिङ्करोति’—इत्यादि (२, ४-

तृतीयखण्डस्य,

प्रथमहचे—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ १ २ २ ३ १ १ २ २
उच्चातेजातमग्धसोदिविसङ्गम्याददे ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २
उग्रश्शर्ममहिअवः ॥ १ * ॥

हे सोम ! “ते” तव सम्बन्धिनः “अन्धसः” रसस्य “उच्चा” उपरि “जातं” जन्म अपिच “दिवि” द्युलोके “सत्” तव सम्बन्धि “उग्रम्” उन्नूणं “शर्म” सुखं “महि” महत् । “अवः” अन्नं “भूमि” भूमिष्ठैः यजमानैः “आ ददे” आदीयते ॥ दिविसद्” दिविषद्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सनइन्द्राययज्यवेवरुणायमरुद्वाः ।

५-६) तच्चैवैतद् विष्टुतिचयश्च परिस्फुटम् । सोमोऽयं द्वितीय पृष्ठ इत्यप्युच्यते किञ्च सन्नेषु षड्विंशतितमे दिने, षट्पञ्चाशत्तमे दिने, षडशीतिदिने, षोडशाधिकशतदिने, षट्चत्वारिंशदधिकशतदिने, सप्तत्यधिकशतदिने, जननवत्यधिकशतदिने, दशाधिकद्विशतदिने, चत्वारिंशदधिकशतदिने, सप्तत्यधिकद्विशतदिने, त्रिशततमे च दिने विनियुज्यते । विस्तरस्तु ताण्ड्य-चतुर्थप्रपाठकादिके ।

०. द० आ० ५, २, ४, १ (२ भा० २ पृ०) = ऋ० वे० ७, १, १८, ५ ।
ऋ० ‘अमचीयुः आहिरसः’—इति ऋषिनै० । दे० ‘पवमानः सोमः’—इति देव-नै० ।
द० गायत्री । एवमेवाचोत्तरच द्वयोः ॥ इदानीं साध्यन्दिनः पवमानः । गायत्री वृक्षती विष्टु वि त इन्द्रांसि । पुष्कसोऽग्निर्वामचीयवोऽग्निररिन्द्रोयुषाजीवउग्रनाः काव्य इति आर्षाणि । सोमः सोमदेवता सान्न-देवता विस्तरमथाग्नौष्मन्—इति वि० ।

१ ११ २२
वरिवोवित्परिस्त्रव ॥ २ * ॥

हे सोम “वरिवोवित्” धनस्य लक्षकः पवमानः † “नः”
अस्माकं ‡ “यज्यवे” यष्टव्याय ॥ “इन्द्राय” “वरुणाय” च
“मरुद्भ्यः” च “परि स्त्रव” धारया चर § ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३१ १२ ३२७ ३ १ ३१ २
एनाविश्वाभ्यर्च्य आद्युन्नानिमानुषाणाम् ।

१ २
सिषासन्तोवनामहे ॥ ३ ** ॥ ८ ††

“मानुषाणां” मनुष्याणां लब्धव्यानि “एना” एनानि
“विश्वा” विश्वानि सर्वाणि “द्युन्नानि” यज्ञसाधनानि धनानि ‡
हे सोम ! त्वत्प्रसादात् “आ” अभिसुख्येन “अर्च्यः” ॥ अभि-

* अ० आ० आर० १, ७ (२ भा० १५४ पृ०) = ऋ० वे० ७, १, २०, २ ।

† ‘वरिवः वरिष्ठः । वित् भक्षणीयः’—इति वि० ।

‡ ‘नः अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

॥ ‘यज्यवे यज्ञमानाये’—इति वि० ।

§ ‘परिस्त्रव परि समन्तात् दशपवित्रात् स्त्रव’—इति वि० ।

** अ० आ० आर० १, ८ (२ भा० २५६ पृ०) = ऋ० वे० ७, १, २०, १ ।

†† इदं माध्यन्दिनपवमानं साद्यन् ।

‡ ‘द्युन्नानि अन्नानि’—इति वि० ।

॥ ‘अर्च्यः यज्ञमानः’—इति वि० ।

गच्छन्तः वयं "सिषासन्तः" सञ्भुक्त मिच्छन्तश्च * "वनामहे" त्वां
सञ्भजामहे † ॥ ३ ॥ ८

५ ४ २ ४ २ ५ २ १
॥ आमहीयवम् ॥ उच्चाताश्इजातमन्धसाः । दिवा
२ १ २ २ २ १
इसाऽ१ङ्ग२ । मिया२३ददाइ । उग्र५शर्मा । महार२३
२ ५ २ ४ २ ५ १ २ २
इश्रवाउ । वा३ ॥ (१) सनत्राश्इन्द्राययज्यवाइ । वरुणा
१ २ २ २ २ १
ऽ१या२ । मरु२३ङ्गियाः । वरिवोवाइत् । परार२इस्र
२ ५ ४ २ २ ४ २ ५ २ १ २
वाउ । वा३ ॥ (२) एनावाश्इश्वानिअर्यआ । द्युस्रानाऽ१इ
२ १ २ २ २ १ २
मा२ । नुषार३णाम् । सिषासन्ताः । वना२३महाउ ।
२ २ १ १ १ १
वा३ । स्तोषे२३४५ (३) ॥ १ ॥ [१]

४ २ २ ४ २ ३ ५
॥ क्षुल्लकवैष्टभम् ॥ उच्चाऽ५ते । जाइतमन्धसाः ।
१ २ २ १ २ २ २ १
दायिवीसद्भू । मियादा१दे२३ । होवा३हायि । उग्रा५

* 'सिषासन्तः साधयन्तः'—इति वि० ।

† 'वनामहे आक्रयामः'—इति वि० ।

‡ ज० मा० १ प्र० १ अ० १ सा० ।

१ अ० १ ग० १ सू० ३] उत्तरार्द्धिकः ।

शा^१र्मा^{१२}३ । हो^१वा^२हा^३यि । म^१हि । आ^१र^२वा^३र^४श^५श्री

१ १ ४ ५ १ १ २ ५ १ १ २

ह्रीवा॥१) सनाऽ५५ । द्वाश्ययज्यवायि । वारुणाय । म

१ २ १ २ ३ १ २
रुद्रभाष्यारः । ज्ञोवाज्ञायि । वरायिवोश्वीरश्न ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

वि० । स्वाहनिब्रय्यत्रा । हृन्मनिमा । नृषाणारश्म् ।

१ २ १ १ २ १ २ १ १२
 होवाइहायि । सिंघासाश्नाइः । होवाइहायि । वना ।

मारजार३४औहोवा । हीर३४माः (३) ॥ १५ * ॥ [२]

॥ अजिगम् ॥ १ २ १ २ १
उच्चातेजा । तमान्धासाः । दि

११ १ २ २ १ २ १
विसङ्ग । मायाशदारश्दायि । उग्राशार्मा । महिश्वा

२ १ २ १ २ १ २

२३५३४३ः ॥ (१) सनात्रायिन्द्रा । ययाज्यावायि । बरुणा

य । मातृङ्गाश्चाः । वरायिवोवीत । परिष्कारश्चाः ३४

३ ॥ (२) एनावायिश्वा । नित्रार्यात्रो । द्युम्नानिमा । न

क्र० गा० २प्र० १अ० १३सा० ।

^१षार३णाम् । ^१सिषासान्ताः । ^१वनामार३हा३रयि ।

^१ओ३र३पुई । डा (३) ॥ ८ * ॥ [३]

॥ आभीकम् ॥ ^१ऊ३र३चातेजापु । ^१तमौहोन्धा

^१साः । ^१दिविसङ्गुमिया१दा३दे । ^१उग्र३णार३रमा । ^१मा

^१हा३उवा३र३ । ^१आ३र३पुवो३हायि ॥ (१) ^१सार३र३नइन्द्रापु ।

^१ययौहो३ज्यावायि । ^१वरुणायमरु३ङ्गा३याः । ^१वरिवो३र३र

^१वौत् । ^१पारा३उवा३र३ । ^१सा३र३पुवो३हायि ॥ (२) ^१आ३र३र

^१यिनाविश्वापु । ^१नियौहो३र्या३ । ^१द्युम्नानिमानू३षा३णा

^१म् । ^१सिषासार३र३न्ताः । ^१वाना३उवा३र३ । ^१मा३र३पुवो

^१इहायि (३) ॥ १० ॥ [४]

॥ गायत्रीवैरूपम् ॥ ^१उच्चाते३र३रजा । ^१तमान्धा३सा३ः ।

^१दिवारयिसा३र३ङ्गु । ^१माया१दादा३यि । ^१उग्रार३म् ।

शर्मा^२३^५ओ^२हो^२वा । म^२हि^२अ^२वा^२३^२४^२५^२ ॥ (१) स^२ना^२आ^२३^२४^२यि
 न्ना^५ । य^२या^२ज्या^२३^२वा^२३^२यि । व^१रु^१र^१णा^१३^१४^१या^१ । मा^१रु^१द्भा^१
 या^१३^१ । व^२रा^२३^२यि । वो^५वा^५३^५ओ^५हो^५वा । प^१रि^१सु^१वा^१३^१
 ४^१५^१ ॥ (२) ए^२ना^२वा^२३^२४^२यि^२श्वा । नि^५आ^५र्या^५३^५आ^५३ । द्यु^१म्ना^१३^१
 ना^३३^३४^३यि^३मा । नू^५षा^५१^५णा^५२^५म् । सि^१षा^१३^१३ । स^३न्ता^३३^३
 ओ^५हो^५वा । व^२ना^२म^२हो^२३^२४^२५^२यि^२ (३) ॥ १२ * ॥ [५]

॥ स^२त्रा^२सा^२हो^२य^२म् ॥ उ^२च्चा^२३^२४ । ते^२जा^२त^२म^२न्ध^२सः ।
 ओ^५हो^५वा । दि^१वि^१स^१द्भ^१मि^१या^१दा^१२^१दा^१यि । ऊ^१२^१ग्राम^१ । शा^१
 २^२३^२र्मा । म^१हो^१३^१हो । वा^१च्चा^१३^१४^१३^१यि । आ^१३^१४^१वो^५हो^५वा
 यि ॥ (१) स^२ना^२३^२४ । इ^२न्द्रा^२य^२य^२ज्य^२वे । ओ^५हो^५वा । व^१रु^१णा^१य^१
 म^१रु^१द्भा^१२^१था । वा^१२^१रा^१यि । वो^२३^२वो^२त् । प^१रौ^१३^१हो ।
 वा^३च्चा^३३^३४^३३^३यि । स्त्रा^१३^१४^१वो^५हो^५हा^५यि ॥ (२) ए^२ना^२३^२४ । वि^२श्वान्य

र्यथा । ओ३वा । द्यु३न्नानिमानुषा३णाम् । सा३रिषा ।
 सार३न्ताः । वनो३हो । वाहा३४पुयि । मा३र३४हो३
 ह्यायि(३) ॥ १२ * ॥ [६]

॥ स्वारसौपर्णम् ॥ उ३च्चा३ते३जा३तम३न्धा३र३साः । दि३वि
 स३द३भू३मि३या । हु३म् । दा३र३३४दा३यि । ज३या३उ३वा । श३र्म ।
 म३हो३र३३४वा । आ३पू३वो३ह्या३यि ॥ (१) स३न३ङ्ग३द्रा३य३य३ज्या३श्वा
 यि । व३ह३णाय३म३ह । ऊ३म् । द३भा३र३३४याः । वा३रा३उ
 वा । वो३वि३त् । प३रो३र३३४वा । स्ना३पू३वो३ह्या३यि ॥ (२) ए३ना
 वि३श्वान्य३र्या३श्वा । द्यु३न्नानि३मा३नू । ऊ३म् । पा३र३३४णा३म् ।
 सा३यिषा३उ३वा । स३न्ताः । व३नो३र३३४वा । मा३पू३हो३ह्या
 यि(३) ॥ १० † ॥ [७]

॥ शा३क्र३र३व३र्ण३म् ॥ उ३च्चा । ते३जा३तम३न्ध३साः । दि३वि

* क० मा० ८ प्र० २ अ० ११ सा० ।

† क० मा० १० प्र० १ अ० १० सा० ।

सत् । भूमिया^२२ । ददा^{१२}३१ उवा^२२३ । ऊ३४पा । उग्र^{२ ५ २१}
 ५शा^२३३र्मा । महि^१श्रवा^२३१ उवा^२२३ ॥ (१) सानाः । इन्द्राय^{१२}
 यज्य^{२१}वायि । वरुणा^{२ १ २२} । यम^१ह^{१ २}२ । द्भिया^१३१ उवा^२२३ ।
 ऊ३४पा । वरिवो^{२ ५ २१}२३वीत् । परि^२स्रवा^{१ २}३१ उवा^२२३ ॥ (२) आ^१
 यिना । विश्वान्य^{२ १२ २१}र्यथा । द्यु^{२ १२ २}त्नानि । मानू^{१२ २}२ । पाणा^{१ २}३
 माउवा^१२३ । ऊ३४पा । सिषासा^{२ ५ २१२}३३न्ताः । वनाम^२ह्वा^{१ २ २}३१
 उवा^{२ ५}२३ । ऊ३२३४पा (३) ॥ ११ * ॥ [८]

॥ जराबोधीयम् ॥ उच्चाते^{२ २ २ १ २}जीवा । तामन्धसाः ।
 दिवायिसा^{२ १}३३द्भू । मिथादा^२दायि । उग्रा^{२ १}५शा^२३३र्मा^२३३
 मा । हि । अ^{४ ५ २२}वो^२३४५ई । डा ॥ (१) सन^२इन्द्रोवा । याय^{२ १ २ १}
 ज्यवायि । वरुणा^{२ १ २}३३या । मरु^१द्गायाः । वरायिवो^२३३वी
 ३३त्या । रि । स्रवो^{४ ५ ३ २}३४५ई । डा ॥ (२) एनाविश्वोवा । ना^{२ २ २ १ २ १}

^{२ १} अर्य्या^{२ १} आ । ^२ दुम्नाना^१ रश्मिमा । ^२ नुषाणाम् । ^२ सिषासा^२
^४ १न्तारश्वा । ^४ ना । ^{३ २} महो^{३ २} रश्मि^{३ २} । ^{३ २} डा^{३ २} (३) ॥ १४* ॥ [८]

^{२ २} ॥ ऋषभः पावमानम् ॥ ^{२ २} हाहाउच्चातेजा । ^{२ २} हा३ ।

^२ हा३यि । ^{१ १} तामारन्ध्रारश्मि^५ साः । ^{२ १} दिविसद्भूमि^{२ २} याश्वा^२ ३

^२ दे । ^१ उग्र^५ शारश्मि^{१ २} र्मा । ^{४ ५} ओमो३ । ^४ महोवा । ^४ आप

^५ वोद्हायि ॥ (१) ^{२ २} हाहाउसनइन्द्रा । ^२ हा३ । ^१ हा३यि । ^१ या

^{१ ३} या^५ र्ज्या^{१ २} रश्वा^{१ २} यि । ^{१ २} वरुणायमह^{२ २} १द्भा^२ श्याः । ^३ वरिवो

^५ रश्मि^{१ २} वीत् । ^{४ ५} ओमो३ । ^{४ ५} परोवा । ^५ स्ना^{२ २} ५वोद्हायि ॥ (२) ^{२ २} हा

^{२ २ २} हावेनाविश्वा । ^२ हा३ । ^१ हा३यि । ^{३ ५} ना^१ अर्य्या^{३ ५} रश्मि^५ आ ।

^{१ २} दुम्नानिमानू^{२ २} षा^२ णाम् । ^{२ ३} सिषासा^५ रश्मि^{१ २} ताः । ^{१ २} ओमो३ ।

^{४ ५} वनोवा । ^{४ ५} मा^{४ ५} ५होद्हायि^{४ ५} (३) ॥ १ ७ ॥ [१०]

^{२ १ २ २ २ १ २}
 ॥ गौपूक्तम् ॥ उच्चातेजातमौ । हौहोवाहायि ।
^{१ २ १}
 धसाः । दिविसदभूमियौ२ । ऊवायि । ऊवा२यि ।
^{१ २ १}
 दादा२यि । उग्र२र्ममहौ२ । ऊवायि । ऊवा२
^{१ २ ३ ४ २ १ २ १ २ १}
 यि । आवा२३ । हो२वा२३४ औहोवा ॥ (१) सनइन्द्राय
^{२ २ १ २}
 यौ । हौहोवाहायि । ज्यवायि । वरुणायमरौ२ ।
^{१ १ २ २}
 ऊवायि । ऊवा२यि । दभाया२ः । वरिवोवित्परौ२ ।
^{१ १ ४ २ २}
 ऊवाहि । ऊवा२यि । लावा२३ । हो२वा२३४ औहो
^{२ २ १ २ २ १ २ १ २}
 वा ॥ (२) एनाविश्वानियौ । हौहोवाहा । र्यआ । द्युम्ना
^{२ २ १ १}
 निमानुषौ२ । ऊवायि । हुवा२यि । पाणा२म् ।
^{१ २ २ १ १}
 सिषासन्तोवनौ२ । हुवायि । हुवा२यि । माहार३यि ।
^{१ २ ४ २ १ १ २ २ १ १ १ १}
 हो२वा२३४ औहोवा । अग्निराहुतार३४५ः (३) ॥ २* ॥ [११]
^{२ २ २ २ १ २ १}
 ॥ स्वारसैन्धुक्षितम् ॥ उच्चातेजातमन्वासाः । दा

^१यिविसद्भू । ^१मियादादौ । ^२होवाश्चायि । ^१ऊगार^२
^१शार्मा^२३ । ^२महो^१३४वा । ^५आपुवो^४इ^५चायि ॥ (१) सन^२इन्द्रा^२
^१ययज्या^२वायि । ^१वारुणाय । ^१मरुद्भायौ । ^२होवाश्चा^२
^१यि । ^१वारार^२यिवोवी^२३त् । ^२परो^५३४वा । ^४सापुवो^५इ^५हा
^२यि ॥ (२) एनाविश्वा^२निअ^१र्या^२आ । ^१द्यू^२म्नानि^२मा । ^१नूषा^२णौ ।
^२होवाश्चायि । ^१सायिषा^१रसान्ता^२३ । ^२वनो^५३४वा । ^४मा
^५पूहो^५इ^५चायि (३) ॥ ७ * ॥ [१३]

^२२२१२ ^१२३
 ॥ ऐडसौपर्णम् ॥ उच्चातेजोवा । तामन्धार^२३४
^५साः । ^१दिवायि^१सद्भू । ^७मिया^२र^३दा^३३४दायि । ^२ऊ^२
^१ग्राम् । ^२शार^१श्मा । ^१माहि^२श्रवा । ^२औ^५श्चोवा ॥ (१) सन^२
^१इन्द्रोवा । ^१यायज्या^५३४वायि । ^२वारुणाया । ^७मरुद्भा^३
^५३४याः । ^१वार^२रायि । ^१वो^१३वीत् । ^१पारि^२स्त्रवा । ^२औ

^{४५} इहोवा ॥ (२) एनाविश्वोवा । ^{२२२} नाअर्या^{१ २} २३४ आ । ^५ द्युम्ना^{२ १}

^{२ १} निमा । ^२ नूरपा^५ २३४ णाम् । ^१ सारयिषा । ^२ सारश्नाः ।

^{१ २२} वानामहा । ^१ औइहोवा । ^४ हो५ई । ^४ डा(३) ॥ १७* ॥ [१३]

॥ ^{२२ १२} बुहपोत्तरम् ॥ ^१ उच्चातेजौहोर । ^२ इया । तम

^१ न्वासारः । ^१ दिविसद्भौहोर । ^{२ २ १} इया । ^{२ २ १} मियादादारे

^१ यि । ^१ उग्रशमौहोर । ^{२ १} इया । ^{२ १} महिश्रा^{२ १} २३४ ३ ॥ (१)

^{२ १} सनइन्द्रौहोर । ^१ इया । ^{२ १} ययज्यावा^{१२} रयि । ^{१२} वरुणायौहोर

^१ र । ^{२ १} इया । ^{१२} मरुद्भाया^१ रः । ^१ वरिवौहोर । ^१ इया ।

^{२ १} परिस्त्रा^{२ १} २३४ ३ ॥ (२) एनाविश्वौहोर । ^१ इया । ^{२ १} निअर्या

^{२ १} आरि । ^१ द्युम्नानिसौहोर । ^{२ १} इया । ^{२ १} नुषाणाम् । ^१ सि

^{१ १} पासन्तौहोर । ^१ इया । ^{२ १ २} वनामा^{२ १} २३४ ३ रयि । ^१ ओर

^{४५} ई । डा (३) ॥ ३ ॥ [१४]

* ऊ० गा० १३ प्र० १ अ० १७ सू० ।

† ऊ० गा० १४ प्र० १ अ० १ सू० ।

^{१२} ^{२२} ^१
 ॥ अदारद्वत् ॥ चाजज्ञातेजा । तमरिन्धासारः ।
^१ ^२ ^१ ^१
 दिविसद्भूमिथारदादरयि । उग्रारंशान्माः । महि ।
^३ ^{५२२} ^{२२} ^१
 आरवारंशौहोवा ॥ (१) चाउसनइन्द्रा । ययारंज्यावा ।
^१ ^२ ^१ ^१
 रयि । वरुणायमरुदभयारः । वरारयिवोवीरत् ।
^१ ^३ ^{५२२} ^{२२२२}
 परि । सारवारंशौहोवा ॥ (२) चावेनाविश्वा । निआ
^१ ^१ ^२ ^१
 रर्याआर । युज्जानिमानूरषाणारम् । सिषारसा
^१ ^३ ^{५२२} ^{११२२}
 न्ताः । वना । मारंचारंशौहोवा । अरुभ्यङ्गात्
^{१२२} ^३ ^{११११}
 वित्तमारंशपुम् (३) ॥ ४ * ॥ [१५]

^{२२} ^२
 ॥ इडानां संचारः ॥ औहोयिहुवाश्होयि । उ
^{२२} ^४ ^{२२५} ^२ ^४ ^{२२५}
 ज्ञातेजाइताश्मन्धसः । दिविसद्भूमिथारदायि ।
^{२२} ^३ ^५ ^{२१२} ^१ ^२
 उग्रारंशारंशान्माः । महिअवः । इडांश ॥ (१) सनइन्द्रा
^४ ^{२२५} ^{२२} ^४ ^{२२५} ^{३२५} ^३
 थारयज्यवायि । वरुणायामारुदभियः । वरारयिवारं

^५ ४वीत् । ^{२ १ २} परिख्व । ^१ इडा^{२ २}२३ ॥ (२) एनाविश्वा^५श्नी^२श्च^{२ ५ ५ २}य्य^५आ ।

^{२ २} द्यु^५म्नानिमा^{४ २ ५ २}श्नू^{१ २ २}ष्पा^१णाम् । ^{१ २ २} औ^१हो^५यि^२दु^५वा^२श्हो^५यि । ^{२ २ २} सिषा

^१ सा^५श्छ^{२ १ २ २}न्ताः । ^१ वना^५म^२हे । ^१ इडा^५श्भा^२श् । ^५ ए^५ही^५डा ।

^५ हो^५पू^५ई । डा^५॥ ५ * ॥ [१६]

॥ आपु^{२ १ २ २}भार्गवम् ॥ ^{२ २} उ^२च्चा^२ते । ^२ जा^२त^२म^२न्वा^२श्साः ।

^१ दायि^२विस^५द^१भू^२श् । ^१ मा^५र्या^२श्दा^५श्छ^१दा^२यि । ^१ उ^२ग्रा^२श्शा^२श्

^{२ २} म्मा^१श् । ^१ म^५हा^५श्चि । ^{१ १ १} आ^५र^५श्छ^{२ २}वो^५ई^५च्चा^२यि ॥ (१) स^२न^२इ । ^{२ २} द्रा

^२ य^१य^२ज्या^२श्चा^५यि । ^१ वा^२रु^२णा^५या^५श् । ^{१ ५} मा^२ह^५श्द^२भा^५श्छ^५याः ।

^१ व^{२ २}रा^५यि^५वो^५श्वी^५र^२न् । ^१ प^५रा^५श्चि । ^{१ ५} स्मा^२र^५श्छ^५वो^५ई^५च्चा^२यि ॥ (२) ए

^{१ २ २} ना^२वि^२श्वा^५नि । ^२ अ^५र्या^२श्चा । ^{१ २} द्यु^५म्ना^५नो^२श् । ^{१ ५} मा^२नू^५श्पा^५श्

^५ णाम् । ^{१ २} सि^५षा^५सा^५श्न्ता^५श् । ^{२ २} व^५ना^५श् । ^{१ ५} मा^२र^५श्छ^५वो^५ई^५च्चा

^५ यि^५ (३) ॥ ११ * ॥ [१७]

* ऊ० मा० १५ प्र० १ अ० ५ सा० ।

† ऊ० मा० १२ प्र० १ अ० ११ सा० ।

१ २ २ २ १
 ॥ सौमित्रम् ॥ उच्चातेजातमन्धसा३१ । दिविस
 २ २ १ २
 द्भूमि । आ२१२३ । ददा३४३यि । जर३याम् । श
 १ ४ ५ ४ ५ १ २
 मी२ओ२३ । मतोवा । आप्रवो६हायि ॥ (१) सनइन्द्राय
 २ १ २ २ २
 यज्यवा३१ । वरुणायम । रु२१२३ । दभिया३४३ ।
 १ २ २ १ ४ ५ ४ ५
 वार३रायि । वोवा२ओ२३ । परोवा । स्वा५वो६हा
 २ २ २ १ २ १ २ २
 यि ॥ (२) एनाविश्वान्यर्य्यत्रा३१ । द्युन्तानिमा । नू२१२३ ।
 २ २ १ २ १ ४
 पाणा३४३म् । सार३यिषा । सन्ता२ओ२३ । वनो
 ५ ४ ५
 वा । मा५वो६हायि(३) ॥ ६ * ॥ [१८]

१ २ १ २ २ २
 ॥ ऐटतम् ॥ उच्चा । एउच्चा । तेजातम् । आ
 १ ५ ५ २ २ ३ ५ ३ ५
 ३ । जारमार३४ओ३होवा । धा२३४साः । दिवायिसा
 ५ ३ २ १ ३ ५ २ ३ ५
 २३४द्भू । मिया३ । सारयार३४ओ३होवा । दा२३४दे ।
 २ ३ ५ ३ २ १ ३ ५ २ २
 उग्रांशार३४र्मा । महा३यि । मारहार३४ओ३होवा ।

^३ आ^५र^{१२}३^१४^२वाः ॥ (१) सनः । एसानाः । इन्द्राय । या । ३ ।

^१ या^३र^५व्या^३र^५३^३४^५औ^३हो^५वा । ज्यार^३३^५४^३वे । वह्णार^५३^३४^५या ।

^३ मह^३ । मार^१ह^३र^३३^५४^३औ^३हो^५वा । द^३भौ^५र^३३^५४^३याः । वरायिवो

^५ र^३३^३४^३वौत् । परा^३३^५यि । पार^१रा^३र^३३^५४^३औ^३हो^५वा ॥ सार^३३^५४^३वा ॥ (२)

^१ एना । एनायिना । विश्वानि । आ३ । नार^१आ^३र^३३^५४^३औ^३हो

^३ वा । र्या^५र^३३^५४^३आ । द्यू^३ज्ञा^३र^३३^५४^३नी । मानू३ । मा^३र^३नू^३र^३३^५४

^५ औ^३हो^३वा । पार^३३^५४^३णाम् । सिषासा^३र^३३^५४^३न्ताः । वना३ ।

^१ वार^३ना^३र^३३^५४^३औ^३हो^५वा । मार^३३^५४^३हे(३) ॥ ७ * ॥ [१८]

॥ धुरासाकमश्चम् ॥ ^१ उच्चा^३तेजा३ । ^३ हौ३^३हो३१ ।

^२ तमन्वसा३ः । ^३ हौ३^३हो३१यि । दिविसद्भू३ । ^३ हौ३^३हो३१

^३ ३१यि । मियाददा३यि । ^३ हौ३^३हो३१यि । उग्र^३शर्मा

^३ ३ । ^३ हौ३^३हो३१यि । महि^३श्रवा३ः । ^३ हौ३^३हो३१र^३३^५४^३ई ।

डा ॥ (१) ^१सनइन्द्रा३ । ^२हौ३हो३१ । ^{५१}ययज्यवा३यि । ^१हौ
^२हो३१यि । ^२वरुणाया३ । ^५हौ३हो३१यि । ^१मरुद्भिया
 ३ः । ^५हौ३हो३१यि । ^२वरिवोवो३त् । ^५हौ३हो३१यि । प
 रिखा३ । ^५हौ३हो३१२३४५ई । डा ॥ (२) ^{१२}एनाविश्वा३ ।
^५हौ३हो३१ । ^२निअर्य्या३ । ^५हौ३हो३१यि । ^२द्युम्नानि
^२मा३ । ^५हौ३हो३१यि । ^२नुषाणा३म् । ^५हौ३हो३१यि ।
^२सिषासन्ता३ः । ^५हौ३हो३१यि । ^२वनामहा३ । ^५हौ३हो
 ३१२३४५ई । डा (३) ॥ ८ * ॥ [२०]

२ १ २ २ २ २ १ १ २
 ॥ विलम्बसौपर्णम् ॥ उच्चातेजातमन्त्रसः । ईय
 १ २ ४ ३ ४ २ ५ २ २ १ १
 इयाहायि । दिविसद्भूमिया । हा३हा३यि । दा३४
 १ २ १ १ ३ ५ २ २ १
 दायि । ऊग्रा३उवा३ । शा३र३र्मा३४औहोवा । महि
 १ २ १ १ १ १ २ २ १ २ २ २ २ २ २ २
 अवार३४५ः ॥ (१) सनइन्द्राययज्यवे । ईयइयाहायि । व

४५५ २ २ १ १ ५ १ २
हृणायमह । द्वाश्वायि । द्भारश्वायः । वाराश्वा

२ १ २ ५५ २ १ १ १ १ २ २ २
वाश्वा । वीश्वाश्वाश्वा । परिश्वाश्वा ॥ (२) एना

२ २ १ २ १ १ १ २ ४ २ ४ ५ २
विश्वाश्वायि । ईयश्वायि । द्युश्वायि । हाश्वा

२ १ ५ १ २ २ १ २
वायि । पाश्वायि । सायिपाश्वायि । सारश्वा

५५ २ २ १ १ १ १
श्वायि । वनाश्वायि ॥ ८ * ॥ [२१]

२ २ १ २ १ २ २ २
॥ मार्गश्वायि ॥ उश्वायि । तेजश्वा । तमा

२ ५ १ २ २ १ २ १
श्वायि । दिवश्वायि । मियादाश्वायि । उग्र

२ २ २ ५ १ २ २
श्वायि । हा । औश्वायि । शारश्वायि । मारश्वायि

५५ २ १ १ १ १ २ २ २ १
श्वायि । एश्वा । अश्वायि ॥ (१) स्तुतिश्वायि । आयि

२ २ २ ५ १ २ २ १ २
श्वायि । ययाश्वायि । वरुणाय । मरुद्भाय

१ २ २ २ २ २ १
यायि । वरा । हा । औश्वायि । वीश्वायि । पा

^{१ २} २२२३४ औहोवा । ए३ । ^{२ १ १ १ १ १} खवार३४पू ॥ (२) एनौहोवा ।

^{१ ३ २ ३ ५ १ २ २ २ १ २} वायिश्वा^१२ । नि^{३ २}आर्या^३२३४आ । द्यु^{१ २ २ २}म्नानिमा । नूषा^{१ २}१

^{१ २}णारम् । सिषा । हा । ^{२ २ ३ ५}औश्होयि । सार३४न्ताः ।

^{१ ३ ५ २ २ १ १ १ १ १}वारनार३४ औहोवा । ए३ । महा२३४पूयि(३) ॥ १४* ॥ [२२]

^{३ २ २ २ १ ४ ५}॥ ऐडकौत्यम ॥ सनाहोन्द्रा२३ । ययज्यवईया ।

^{१ २ २ १ २ १ ३ २ १ २ १}वरुणायमरुद्भियः । वारुणाय । मरुद्भार३याः । वा

^{२ २ १ २ १ १ २ १ १}रायिहायि । वोवीश्हायि । परिस्वार३वा३४३ । ओ
२३४पूइ । डा(२) ॥ ४ १ ॥ [२३]

^{२ २ २ २ २ १ १ २ १}॥ सौमित्रम् ॥ एनाविश्वा^{२ २}न्यय्य^{१ २}आ३ण । द्यु^{१ २}म्नानि

^{१ २ २ २ १ २}मा । नू२१२३ । पाणा३४३म् । सार३यिषा । सन्ता

^{१ ४ ५ ४ ५}२ओ२३ । वनोवा । मापूहोईहायि(३) ॥ १८† ॥ [२४] ८

* ऊ० गा० २० प्र० २ सू० १४ सा० ।

† ऊ० गा० २२ प्र० १ सू० ४ सा० ।

‡ ऊ० गा० १६ प्र० १ सू० १८ सा० ।

द्वितीयस्या ऋचोगानमेतत् ।

तृतीयस्या ऋचोगानमेतत् ।

अथ द्वितीया ।

२ १२ १२३ १२ १२३१२ २ ३२३१ २
 दुहानजधर्हि व्यस्यधुप्रियमलः सधस्यमासदत् ।

१ १२ ३१ १२ १२ ३१ २ ३ २
 आपृच्छगव्यदणवाज्यर्षसिनुभिर्द्वौ तोविचक्षणः ॥ २७ ॥ २१

“मधु” मदकरं † “प्रियं” प्रीयनकारि ‡ “दिव्यं” दिवि-
 भवन् “जधः” सोमवह्नी-लक्षणं “दुहानः” पवमानः § सोमो-
 देवः “प्रल” पुरातनं “सधस्य” सह तिष्ठत्यत्रेति सधस्य
 स्थानं मन्तरिच्छन् ॥ “आसदत्” आसीदति [सदेर्बुद्धि रूपं]
 तदनन्तरम् “आपृच्छ” कर्मणा प्रष्टव्यं “धदणं” कर्मणो
 आशयितारं वजमानं “वाजी” अन्नवान्** सन् हे सोम !
 त्वम् “अर्षसि” तस्मै अन्नं दातुं मतिगच्छसि । कौटुम्भः †
 नृभिः कर्मजैर्हमिर्भर्तृत्वमिभिः “धोतः” अदाभ्यग्रहे परिशोधितः

* अ० वे० ७, ५, १२, ६ ।

† इदं सामान्द्विजपवमानं द्वितीयम् ।

‡ ‘मधु खादु सोमाख्यम्’—इति वि० ।

§ ‘प्रियं देवमदुवापाम्’—इति वि० ।

§ ‘दुहानः दुहमानः । जधः जधसः सकाशात् दशादवितरुवान् । अथवा
 जधउदधं यन् जिघते सोमसस्य सकाशात् नद् दुहते’—इति वि० ।

॥ ‘सधस्यं स्थानं द्रोणकलमाख्यम्’—इति वि० ।

** अन्नवान्—सोमः, वरुः, परुः, धानाः, कारन्धः, पुरोडासः, प्रतोषादः, नव-
 चेति ।

['तैरेन* बहुराधूनीति पञ्च जलः सप्त हासो वा (१२, ५, १७) — इत्यापस्येन सूत्रितम्] "विचक्षणः" सर्वस्य विद्वद्वा ॥

"दुभिर्हीता"—"नृभिर्भूतः"—इति पाठो ॥ २ ॥ ८

॥ रौरवम् ॥ पुनानः सोमाश्धारारश्छया । आपो
वसानोऽर्ष्यारत्नधायोनिमृतस्य सारश्छया । ओहा
इडवा । उत्सोहोवोदिरारश्छया । ओहाइडवा । खया ।
औरहोवा ॥ (१) उत्सोहोवोदिरारश्छयाश्छयाः । उत्सोहो
वोदिरार्योदुधानजधर्हि वियन्माधूरप्रियाम् । ओहाइड
वा । प्रत्नः सधस्यमारश्छया । ओहाइडवा । सहात् ।

* तैः निग्राभ्य-सञ्ज्ञकाङ्क्षिः, एनं लोमसित्यर्थः ; अद्याभ्यप्रवे इति सूत्रित-सञ्ज्ञः ।
अद्याभ्यमिति अद्यविशेषस्य नाम ; तथाहि—'अद्याभ्यं गृह्णात्यादिषु निग्राभ्याः
प्राये तस्मिन्प्राये' औनंशूनवधायाज्ये वा गायत्र्यच्छन्दसमिति प्रतिलङ्गा मुपश्रामः
उर्वेदाविशेषात्—इति का० औ० सू० १२, ५, १२—१५ । अस्यार्थः—यस्मिन्मौदुन्वरे
प्राये अर्गुमौदौतः तस्मिन् मोतृचमसस्या निग्राभ्य-सञ्ज्ञा अप्रत्याकीय तस्मिन्विषः
लोमसताः प्रविष्टाज्येमेत्यादिभिर्मन्त्रैः क्रमेणादायं घृतं गृह्णाति । मन्त्रैः लोम-
सता प्रक्षेपी वेति केचित् । उपश्रामगृहीतोऽसीत्येतत् त्रिविधं मन्त्रेणादावुपश्र-
मीयं सर्वश्रेयसादात्मनस्तेति ॥ किञ्च अभिषेकवस्य लोमस्य घेचकीया आपो निग्राभ्य-
सञ्ज्ञम् ।

^{४ ५} और३होवा ॥ (२) ^२ प्र॒त्न॒ः स॒ध॒स्या॒श्मा॒सार३४दात् । ^१ प्रा॒त्न॒ः स॒
^२ ध॒स्य॒मा॒स॒द॒दा॒पृ॒क्क॒प॒न्ध॒रु॒णं॒वा॒जि॒या॒र्ष॒सा॒इ । ^{३ २ १ २} ओ॒हा॒उ॒वा ।
^{१ २ १} नृ॒भि॒र्ज्ञौ॒तो॒वि॒चा॒र॒ह॒वा॒इ । ^{१ २} ओ॒हा॒उ॒वा । ^१ क्ष॒णा । ^२ औ
^{४ ५} र॒हो॒वा । ^४ हो॒ऽपृ॒इ । ^४ डा॒ (३) ॥ २ * ॥ [१]

^{३ २} ॥ यौ॒धा॒ज॒य॒म् ॥ ^{२ ४} पु॒ना॒३१ । ^{५ २} ना॒ः सो । ^२ म । ^२ धा
^३ रा॒र३४या । ^५ आ॒पो॒३ । ^{१ २} व॒सा॒२ । ^{३ २} न॒चा॒३४५ । ^२ षा॒र३४सी ।
^{२ २ १ २ १} आ॒रा॒त्न॒धाः । ^{२ २} यो । ^१ नि॒मृ॒ता॒२ । ^{३ २} स्य॒सा॒३४५इ । ^३ दा॒र३
^५ ४सी । ^२ उ॒त्सा॒२ः । ^१ दा॒इ॒वो॒२ । ^{३ २} हि॒रा॒३४५ । ^३ ए॒या॒र३४
^२ याः ॥ (१) ^{३ २} उ॒त्सो॒३१ । ^{२ ४} द॒ो॒३वो । ^५ हि । ^{२ २} रा॒ण्य॒र३४याः । ^५ उ
^२ त्सो॒३ । ^१ दा॒इ॒वो॒२ । ^{३ २} हि॒रा॒३४५ । ^३ ए॒या॒र३४याः । ^{२ १ २} दु॒हान
^१ ऊ । ^२ धा । ^१ दि॒वि॒या॒२म् । ^{३ २} म॒धू॒३४५ । ^३ प्री॒र३४या॒म् । ^५ प्र
^१ त्ना॒२म् । ^{३ २} सा॒धा॒२ । ^३ स्य॒मा॒३४५ । ^५ सा॒र३४दा॒त् ॥ (२) प्र

२ २ ४ ५ २ ३ ५ १२
 त्ना३१म् । सा३ध । स्थम् । आसा२३४दात् । प्रात्ना
 १ ३ २ ३ ५ २२ १
 इम् । सधा२ । स्थमा३४५ । सा२३४दात् । आपा
 २ १ २ १ ३ २ २ ५
 र्क्षियाम् । ध । रुणंवा२ । जिया३४५ । घा२३४सी ।
 २ १ ३ २ २ ५
 नृभा२इः । धौती२ । विचा ३४५ । ला २ ३ ४ णाः (३)
 ॥ ३ * ॥ [२]

१ २ १ २ १ २
 ॥ ऐडमायास्थम् ॥ आयिपुना । नाःसी । मधार
 २ २ २ २ १ २
 या । आपोवसा३१ । नौअर्षसी । आरत्नधा३१ ।
 २ २ १ २ १
 योनिमृता । स्थसीदसी । जत्तोदेवा३१ । हिरण्यार
 २ १ २ १
 श्या३४३ ॥ (१) आउत्ताः । दायिवी । हिरण्ययाः । ज
 २ २ १ २ २
 त्तोदेवा३१ । हिरण्ययाः । दूहानज३१ । धर्दिवियाम् ।
 २ १ २ १ २ २
 मधुप्रियाम् । प्रात्नसधा३१ । स्थमासा२३४दा३४त् ॥ (२)
 १ २ १ २ १ २
 आयिप्रत्ताम् । साधा । स्थमासदात् । प्रात्नसधा
 २ १ २ २
 ३१ । स्थमासदात् । आपृच्छिया३१म् । धरुणंवा । जि

यर्वसायि । नृभिर्द्वौता३१ । विचक्षार३णा३३३ । औ
२३४५६ । उा (३) ॥ २० * ॥ [३]

॥ त्रिणिधनमायास्यम् ॥ पुनानः सोमधाद्वाउद्दोवा ।
रायाञ्चा३४४पो । वसार३ । नञा३४५ । पार३४सी ।
आरा३४ । औद्दोवा । त्नाधायोनिमृता३ । स्यासा३४५
यि । दार३४सी । उत्सा३४ । औद्दोवा । दायिवो३
दिरा३४५ । एया३४याः ॥ (१) उत्सोद्देवोदिराद्वाउद्दोवा ।
एयायाज३३३त्साः । दायिवो३ । दिरा३४५ । एया३४
याः । दुद्वा३४ । औद्दोवा । नञधर्हिवियार३म् । मधू
३४५ । प्री३४याम् । प्रत्ना३४ । औद्दोवा । साधा
२ । स्यामा३४५ । सार३४दात् ॥ (२) प्रत्नसधस्यमाद्वाउ
द्दोवा । सादत्प्रार३४त्नाम् । सधार३ । स्यामा३४५ ।

सा२३४दात् । आ२३४ । औ३०वा । क२३४वा ।
 जि२३४ । पा२३४सी । नृ३४ । औ३०वा । धौ
 तौ३ । वि२३४ । ला२३४णाः (३) ॥ १ * ॥ [४]

॥ क२३४यन्तरम् ॥ पू२३४नः सोम२३४धारा । अ२३४पोवसा ।
 जो२३४आर्षी३सी । ज२३४ारत्न२३४धा२३४योनि२३४मृ२३४त्यसी३सा२३४ऐ३हौ ।
 उ२३४त्तो३हा२३४वि२३४वाः । हि२३४रा३३४उ३४वा३३ । ए३३ । ए२३४य
 आ ॥ (१) उ२३४त्तो३दे३वो३हि३र३त्य॒याः । उ२३४त्तो३दे३वो । हा३३४यि॒रा
 ए॒या३३४याः । दु३३४हान३३४ज३३४ध३३४र्हि३३४वि॒य॒मा॒धु॒प्रि॒या॒र३३४मै३हौ । प्र३३४त्न३३४
 सा३३४३३४धा । स्या३३४मा३३४उ३४वा३३४ । ए३३ । स३३४दा ॥ (२) प्रा३३४त्न३३४
 ल३३४ध॒स्य॒मा॒स३३४दात् । प्र३३४त्न३३४स३३४धा । स्या३३४मा॒सा३३४दात् । आ
 पु३३४च्छ॒य॒न्म॒रु॒णं॒वा॒जि॒य॒र्ष॒सा३३४र३३४ऐ३हौ । नृ३३४भि॒र्हौ३३४र३३४ताः । वि
 वा३३४उ३४वा३३४ । ए३३ । ज३३४ण॒आ (३) ॥ ४ † ॥ [५]

^{५ २ २ ४ ५ ४ २ ५ १}
 ॥ गौक्लवम् ॥ पुनानाः सोमधारया । आपो २ ।
^{१ २ ३ २ ४ ५ २ २ १ २ २ १}
 वसानो आ ३ । घासायि । आरत्नधायो निमारश्नर्त्ता २ ।
^{३ २ ४ ५ २ २ १ २ २ ३ २ ४}
 स्यसाश्चिदासायि । आरत्नधायो निमृत । स्यसाश्चिदा
^{५ १ २ २ १ २ २ १ ५}
 सायि । जत्सोदे । वा । औश्हो । हिरोश्च ४ वा ।
^{४ ५ ५ २ २ ४ २ ५ ५ १}
 ण्यापयोद्वायि ॥ (१) उत्सोदाश्चिवोच्चिरण्ययाः । जत्सो
^{१ २ ३ २ ४ ५ २ २ १ २ १}
 २ । देवोच्चिरा ३ । ण्यायाः । दुहानजधर्दिवारश्च्यारम् ।
^{३ २ २ ५ २ २ १ २ ३ २ ४ ५}
 मधूश्च प्रायाम् । दुहानजधर्दिवियम् । मधूश्च प्रायाम् ।
^{१ २ १ २ २ १ ५ ४}
 प्रात्नत्स । धा । औश्हो । स्यमोश्च ४ वा । सापृदो
^{५ ५ २ ४ ५ ४ २ ५ १}
 द्वायि ॥ (२) प्रत्नत्साश्चस्यमासदात् । प्रात्नारम् ।
^{१ २ १ ४ ५ २ २ १ १ ३ २}
 सधस्यमा ३ । सादात् । आपृच्छन्धरुणाश्च २ । जिया
^{४ ५ १ २ २ १ २ २ १ ५}
 र्शासायि । नृभिर्हो । ता । औश्हो । विचोश्च ४ वा ।
^{४ ५}
 सापृणोद्वायि (३) ॥ ५ * ॥ [६]

४ २ ३ ४ २ ३ २ ४ ५ २ १
॥ द्विनिधनमायाख्यम्* ॥ पुनानःसोमधारया । ए३ ।

१ ४ १ २ १ २ २ १ २ १
औ३हो५वाऽऽ । आपो३ । वसार२ । नञा३४५ । वा

१ १ १ १ १ १ २ १ २ १ २ १
इसी२३४५ । आरत्नधाः । योनिमृता । स्यासा३आ ।

१ ४ १ २ १ २ १ २ १ २ १
औ३हो३ । दार३४सी । उत्साऔ३हो । दायिवो२ ।

२ २ २ १ १ १ १ १ २ ४ २ २ ३ ४ ५
हिरा३४५ । एयाश्या२३४५ ॥ (१) उत्सोदेवोदिरण्ययः ।

१ २ १ ४ १ २ १ २ १ २ १
ए३ । औ३हो५वाऽऽ । जत्सो३ । दायिवो२ । हिरा

२ १ १ १ १ १ ५ २ २ १ २ १
३४५ । एयाश्या२३४५ । दूचानज । भार्हिषियाम् ।

२ १ १ ४ १ २ ५ १ १ २ १ २ १
माधू३आ । औ३हो३ । प्री२३४याम् । प्रत्नाऔ३हो ।

१ २ २ १ १ १ १ १ ४ ३ ४ ३ ४
साधार२ । स्थमा३४५ । सा३दा२३४५त् ॥ (२) प्रत्नं सधस्य

३ २ ४ ५ २ ४ ४ १ २ १ २ १
मासदत् । ए३ । औ३हो५वाऽऽ । प्रात्ना३म् । सधार२ ।

२ २ २ १ १ १ १ १ १ २ २ १
स्थमा३४५ । सा३दा२३४५त् । आपृच्छियाम् । धार

* "निरक्षीम मायाख्यम्"—इति ख० पु० ।

^{२१}एवा । ^२जायाश्चा । ^४औश्होश् । ^४षाश्शसी । ^{२१}नृभाञ्चौ
^१श्हो । ^१धौतोर् । ^{३१}विचा ३४५ । ^२आश्णा २३४५ः(३)
 ॥ ६ * ॥ [७]

^{४२}उत्सेधम् ॥ ^{४२}पुनानः सोमधारया । ^{३२}पः । ^{३२}वसाश्श
^{३२}औहोवा । ^{२२}नोत्रर्वसाऽयि । ^२हाश्शुवारश् । ^२जश्शपा ।
^{३२}आराश्नधा । ^{४२}औहोवाहायि । ^१योनिमृता । ^{२२}स्यसीदा
^१सि । ^२हाश्शुवारश् । ^२जश्शपा । ^{३२}उत्सोश्देवः । ^{४२}औ
^४होवाहायि । ^{२२}हिराश्ण्यापुयाईपुई ॥ (१) उत्सोदेवो हिर
^४ण्ययः । ^{३२}उत्सः । ^{३२}देवाश्शऔहोवा । ^{२१}हिरण्ययाऽः ।
^३हाश्शुवारश् । ^३जश्शपा । ^{३२}दुहाश्नज । ^{४२}औहोवाहायि ।
^१धार्हिवियाम् । ^{२१}मधुप्रायम् । ^२हाश्शुवारश् । ^२जश्शपा ।
^{३२}प्रत्नाश्सध । ^{४२}औहोवाहायि । ^{३२}स्यमाश्सापुदाईपूत् ॥ (२)

^{४ ३ ४ ३ ४ ३ ४ ५} प्रान्त्सधस्यमासदत् । प्रान्त्सम् । ^{३ २ ३ २ ४ २ ५} सधा^३४^४औ^३होवा । ^३स्थ

^{१ २} मासदाऽरत् । ^{१ ४ ५} हां^३१^५उवा^३२३ । ^{३ २ २} ज^३३४पा । ^४आपा^३श्चि

याम् । ^{५ ४ ५} औ^३होवा^३हायि । ^{१ १ १} धारुणंवा । ^{१ १ २} जियर्षासि । ^३हा

^{२ ४ ५} ३१उवा^३२३ । ^{३ २ ४ २} ज^३३४पा । ^{५ ४ ५} नृभा^३श्चि^३र्षा^३तः । ^{५ ४ ५} औ^३होवा^३हा

यि । ^{१ २ ४} विचा^३श्चा^३पूणा^३ई^३पु^३६ः । ^{३ १ १ १ १} ज^३२३४५(३) ॥ १११॥ [८]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ ३}पुनाऽ^{४ २ ४ २ ५}धनः । ^५सो^३श्मा^३श्भाराया ।

^{१ २} आपोवसा । ^{१ १ २ २} नो^३श्चा^३र्षा^३सी । ^{१ २ १ २ २} आरा^३न्ध^३धायोनिनृ ।

^२ तस्या^३२३सा । ^१ ज^३म्मायि । ^{१ २ २ २} दा^३श्सायि । ^{१ २ २ २} ज^३सो^३दे^३वो^३हिरा

^{१ २ ३} रण्ययाउ ॥ (१) ^{१ २}ज^३त्माः । ^१दा^३यिवो । ^{१ २ २}हा^३श्चिरा^३ण्या^३श्याः ।

^{१ २} दुहा^३न्ज^३धर्हि^३वि । ^{१ २}य^३म्मा^३२३धू । ^{१ २}ज^३म्मायि । ^{१ २}प्रा^३श्याम् ।

^१ प्रान्त्सधस्यमा^३सदाउ ॥ (२) ^{१ २}प्रान्त्साम् । ^१साधा । ^१स्था^३श्

^{१ २ ३}मासा^३इदात् । ^{१ २ ३}आपा^३र्क्ष^३न्ध^३रुणम् । ^{१ २}वाजा^३२३श्या ।

१ अ० ३ ख० २ सू० १, २ उत्तरार्द्धिकः ।

५३

^२ २३सायि । ^{१ २} इच्छा३ । ^{१ २ ४ ५} नृमा३यिद्धौताः । ^{२ ३ ५} होहो२३४हा ।

^{३ २ ४} विचा३क्षाप्रणा३५६ः । ^{३ १ १ १ १} हे२३४५ (३) ॥ १३ * ॥ [१०]

^{३ २ १ २ २ २ १ २ १ २ १} ॥ समन्तम् ॥ पुनानःसोमधारया । अपोवसानोअ

^२ र्षसायि । ^२ आरत्नार३धाः । ^{१ २} योनिनृत । ^{१ २} स्यसायिदासा ।

^{३ २ १ ३ २ १} औहो३४वाहायि । ^१ उत् । ^२ सोदा३यिवाः । ^{१ २} होवा३

^२ हायि । ^१ हिरण्या३श्या३४३ः ॥ (१) उत्सोदेवोहिरण्ययाः ।

^{२ २ २ १} उत्सोदेवोऽहिरण्ययाः । ^२ दुहानार३ज । ^{१ २} धार्दिवियम् ।

^{१ २ १} मधूप्रायाम् । ^{३ २ १ ३ २ १} औहो३४वाहायि । ^१ प्र । ^२ त्ना३सार३धा

^{१ २ २} ३ । ^{१ २} होवा३हा । ^{१ २} स्थमासा३३दा३४३त् ॥ (२) प्रत्न३सधस्थ

^{१ २ १ १ २ १} मासदात् । ^{२ १ २} प्रत्न३सधास्थमासदात् । ^२ आपृच्छा३श्याम् ।

^{१ १ २ १} धारुणंवाजियार्पासा । ^{३ २ १ ३ २ १} औहो३४वाहायि । ^१ नृ । भायि

द्वौ^२ र^१ता^१ः । चोवा^१श्चा^२यि । विच^१क्षार^२णा^३४^३ः । औ^१
 र^२४^३५^३ई । डा (३) ॥ २ * ॥ [११]

॥ अभौवर्त्तम् ॥ पुना^५श्ना^४ः सोम^५धारयोवा । आपो^{१२}व
 सा । नो^२आ^१र्षा^२शसा^२रयि । आर^१त्न^२धा^३श्शर^३४^३ः । योनि^{३२}
 मृत । स्यसा^४यि^५दा^२शसा^२रयि । उत्सो^१दा^२शयिवा^३रः । हि^३रा^२
 ण्या^१र^२४^३५ । या^२र^३४^३५ ॥ (१) उत्सो^५दे^४इवो^५ऽहिर^५ण्ययोवा ।
 जत्सो^१देवः । हि^१रा^२ण्या^३श्या^३रः । दू^१क्षान^२ज^३३२^३४ । ध
 दि^४वियम् । मधु^२प्रा^३श्या^३रम् । प्र^१त्ना^२सा^३शधा^३र । स्थ
 मा^२ः । सा^१र^३४^३५ । दा^३र^३४^३५त् ॥ (२) प्र^५त्ना^२सा^३श^३धस्थमा
 स^४दोवा । प्रा^१त्न^२स^३ध । स्थमा^१सा^२श^३दात् । आपृ^१क्षि^२या
 र^११२^३४^३म् । ध^१रुणंवा । जि^२या^३र्षा^३शसा^३रयि । नृ^१भा^२यि
 द्वौ^३ र^३ता^३ः । वि^१चा^२र । क्षा^३र^३४^३५ । णा^३र^३४^३५ः (३) ॥ १३ * ॥ [१२]

* ऊ० गा० ६ प्र० २ सू० १ सा० ।

† ऊ० गा० ८ प्र० १ सा० १३ सा० ।

५ ४ २ ४ ५ १ २
॥ अभीवर्तम् ॥ उत्सोऽदेवोऽहिरण्ययोवा । उत्सो

२ २ १ २ १ २ २ ३ ४
देवः । हिराण्याश्याः । दूहानज३१२३४ । धर्दिवि

५ २ २ १ २ ३ १
यम् । मधूप्राश्याः २म् । (२) प्रत्नाऽसाध्याः । स्थमाः ।

१ ३ १ १ १ १
सा३३४५ । दार३४५त् (३) ॥ १४ * ॥ [१३]

५ २ ४ ५ ४ २ ५ २ १
॥ महाकालियम् ॥ प्रत्नाऽसाधस्यमासदात् । प्रत्ना

१ १ २ ३ २ १ २ २ १ १
ऽसधा । स्थमासदा२३त् । आपृच्छियाम् । धार३४ ।

३ ४ २ ५ १ २ १ ३ २ १ २
रुणवाजिय । पा३सायि । नृभायिद्धौतौ । वा३४३ओ

५ ४ ४
३४वा । विचाप्रक्षणाः । हो५ई । डा(३) ॥ १५† ॥ [१४]

१ ४ २ २ ३ ४ ५ २ २ ३ ५
॥ वासिष्ठम् ॥ उत्सोदेवोहिर । ण्ययाओ२३४वा ।

४ ५ २ १ १ २ २ २ २
इयाहायि । ऊवेहो२यि । उत्सोदेवोहिराण्याश्याः ।

१ २ २ १ २ ५ २ १
दूहानजधर्दिवियम् । मधूप्राश्याः २म् । ईश्या ॥ (२) प्रत्न

* ऊ० गा० पृ० १ ख० १४ सा० ।

† ऊ० गा० पृ० १ ख० १५ सा० ।

^५ ॐ सार३४धा । ^{२ १५} स्थमा सार३४पदाईपुद्त् । ^{२ १११} अवाइसार३

^{११} ४पुयि (३) ॥ १६* ॥ [१५]

॥ मद्वावैष्टम्भम् ॥ ^{१ २ २ १} पुनानः सोऽहायि । ^{२ २ १ १} मधारयोवा ।
^{१ २ २ २} आपोवसा । ^{२ १ २} नोऽर्पाशसार३यि । ^{१ २ २} होवाइहायि । ^२ आ
^१ रत्नधायोनिमुत् । ^{१ २} स्यसायिदाशसार३यि । ^{१ २} होवाइहा
^२ यि । ^{१ २} उत्सोदाशयिवार३ः । ^{१ २ २} होवाइहायि । ^१ हिर । एथा
^{१ २ ५ २ २} र्यार३४औहोवा ॥ (१) ^{१ २ २ २ १} उत्सोदेवोहायि । ^{२ १ २} हिरण्ययोवा ।
^{१ २ २ २} उत्सोदेवः । ^{१ २} हिराण्याश्या२३ः । ^{१ २ २} होवाइहायि । ^२ दुहा
^{१ २ १ १ २} नऊधर्दिवियम् । ^{१ २} मधूप्राश्या२३म् । ^{१ २ २} होवाइहायि । ^१ प्र
^२ त्नांसाशधार३ । ^{१ २ १} होवाइहा । ^{१ २} स्थमा । ^२ सारदार३४
^{५ २ २} औहोवा ॥ (२) ^{२ १} पुनसधोहायि । ^{२ २ १ १ १} स्थमासदोवा । ^१ प्रा
^२ त्सध । ^{१ २} स्थमासाशदार३त् । ^{१ २ २} होवाइहायि । ^{२ १} आपृ

^{२ १ २ २} कन्धरुणंवा । ^{१ २} जियार्षा^१सा^२इयि । ^{१ २ २} होवा^१इहायि । नृ
^२ भायि^१द्वौ^१ता^२३ः । ^{१ २ २} होवा^१इहायि । ^१ विच । ^३ क्षा^२णा^२३
^{५ २ २} ४औ^३होवा । ^५ दौ^३३४^५गाः (३) ॥ १२ * ॥ [१६]

^{५ २ २ ४ २ ५ ४ २ ५} ॥ कालेयम्^१ ॥ पुनाना^२ः सोमधारया । अपोवसा ।

^{२ २ ३ २ १} नो^२अर्षा^२सा^२इयि । ^{२ २ ३} आर^२त्न^३धा^२ः । ^१ यो^३३४ । ^{३ ४} निमृ^३त^४स्य

^{५ २} सी । ^{१ २} दा^१सायि । ^{१ २ २ २} उत्सो^१देवौ । ^{२ ५} वा^३३४^३ओ^३३४वा । ^४ हि

^{५ २ २} रा^३पुण्ययाः ॥ (१) ^{४ २ ५ ४} उत्सो^५दा^२शयिवो^२हिरण्ययाः । ^{२ १ २ २ १} उत्सो^२देवो ।

^{२ ३ २ १} हिरण्यया^२३ः । ^{२ ३ २ २} दुहान^२ऊ३ । ^१ धा^३३४ः । ^{३ ४ ५} दिविय^३म^४धु ।

^{१ २} प्रा^१इयाम् । ^{१ ३ २ १} प्रू^३त्ना^३स^३धौ । ^{२ ५ ४} वा^३३४^३ओ^३३४वा । ^४ स्थमा^५

^{५ २ ४ ५ ४ २} सदात् ॥ (२) ^{२ १ २ १} प्रू^२त्न^२सा^२इधस्थमा^२सदात् । ^{२ १} प्रू^२त्ना^२स^२धा ।

^{२ ३ २ १} स्थामा^२सदा^२३त् । ^{२ २ ३ २} अपृ^२च्छिया^२इम् । ^१ धा^३३४ । ^{३ २ २} रुणंवा

* ज० गा० १२प्र० १अ० १२सा० ।

† “महाकालेयम्”—इति ख० पु० ।

^५जिय । ^२षा^२सायि । ^१नृभायि^{३२ ३}दौतौ । ^१वा^५३४^२ओ^१३४वा ।

^४विचा^४प्रक्षणाः । ^४हो^४प्रई । डा(३) ॥ १३ * ॥ [१७]

^४२३ ४२ ३२ ४ ४२ ^{२२}॥ वषट्कारणिधनम् ॥ पुनानःसोमधारया । पुनाना

^{४२ ५ ४२}३ःसोमधारया । ^{२२}अपोवसानो^{२ २ ५}३आर्षसा^{१ ७}रयि । ^{२ १ २}नोआर्षा

^{१२ ५}१सारयि । ^२ओमो^२श्वा । ^{२ २}आरत्नधा^१योनिमृतस्या^१३सायि

^७दसा^{२ १}रयि । ^२स्यसायि^{१ ७}दा^२१सा^{१ ५}२रयि । ^२ओमो^२श्वा । ^२उत्सो

^{२ २}दे^{१ ७}वो^{२ १ २}ही^{१ २}रराण्य^{१ २}१या^{१ २}२ः । ^{१ २}हिराण्या^{१ २}१या^{१ २}२ः । ^{१ २}ओम् । ^{१ २}ओर^१

^३वार^{५ २}३४ । ^३ओ^५होवा ॥ ^३ऊ^५२३४पा(१) ॥ २० † ॥ [१८]

^{२ २}॥ दैर्घश्रवसम् ॥ ^{२ २}पुनानःसोमधारया^{२ २ २ २ २ २ २}ओ^२हो^२ओ^२हो^२३

^२ए । ^{१ २ २ २ २ १ २}अपोवसानो^५३आर्षसि । ^५ओ^२३हा । ^५ओ^२३हा^२३ण^२३४ ।

^{२ २ २}आरा^{३ २}३४^१त्नधाः । ^१योनि^२मृ । ^{१ २}तस्या^{१ २}सी^२दसायि । ^५ओ^२३

२ ५ २ २ ३ २ ३ २ २ १ ५
हा । ओ३हा३ण३४ । उत्सो३४देवाः । हिरो३४वा ।

४ ५ २ २ २ २ २ २ २ २
एयापुयो३हायि ॥ (१) उत्सोदेवोहिरण्ययओहाओहा३ण ।

१२ २२ १२ २ १ २ ५ २ ५ २ २ ३ २
उत्सोदेवोहिरण्ययः । ओ३हा । ओ३हा३ण३४ । दुहा

३ २ १ २ १ २ ५ २ ५
३४नज । धार्द्वि । यन्माधुप्रियाम् । ओ३हा । ओ

२ २ ३ २ ३ २ २ १ ५ ४
३हा३ण३४ । पुन्ना३४सधार् । स्थमो३४वा । सापु

५ २ २ २ २ २ २ १
दो३हायि ॥ (२) पुन्नासधस्थमासदोहाओहा३ण । पुन्ना

२ १ २ १ २ ५ २ ५ २ २ ३ २ २
सधस्थमासदन् । ओ३हा । ओ३हा३ण३४ । आपा३४

३ २ १ २ २ १ २ ५ २
र्क्षियाम् । धारुणम् । वाजायर्षसायि । ओ३हा ।

५ २ २ ३ २ ३ २ २ १ ५ ४
ओ३हा३ण३४ । नृभा३४यिर्ज्ञौताः । विचो३४वा । हा

५
पुणो३हायि (३) ॥ १६ * ॥ [१८]

२ २ १ २ ३ २ ४ ५
॥ मैधातिथम् ॥ पुनानःसोहायि । मधार्राया ।

२ १ २ २ १ २ १ २
अपोवारही३यि । साओ३हा । नाओ३हा । पासा

^{१२} उवा । ^{२ २} आरत्नधायोनिमृता^{६ २} औ^२श्चो । ^{१ २} स्यासाउवा । ^१ दा
^१ साउवा । ^{१ २ २} उत्तोदेवा^{२ २} औ^१श्चो । ^{१ २ १} हिरा । ^{१२} औ^{१२}श्चो । वा
^५ होर^४श्चवा । ^५ ण्या^{२ २ २ १ २}प्रयो^३ईहायि ॥ (१) ^३ उतोदेवो^३हायि । हि
^{२ ४ ५} रा^{२ १ २}णयायाः । ^{२ २} उत्तोदा^१र^१हो^१शयि । वा^१ औ^१श्चो । हायि
^२ राउवा । ^{१ २} ण्यायाउवा । ^{१ २} दुहान^२जधर्दि^२विया^२ औ^२श्चो ।
^{१ २} साधाउवा । ^{१ २} प्रायाउवा । ^{१ ३ २} पून^{१२}सधा^{१२} औ^{१२}श्चो । स्थमा ।
^{१२ १} औ^{३ २}श्चो । वा^५होर^४श्चवा । ^५ सा^२प्रदो^१ईहायि ॥ (२) ^१ पून^१सधो
^२ हायि । ^{२ २ ४ ५} स्थमा^{२ १}इसादात् । ^{२ १} पून^१सा^१र^१हो^१शयि । धा^१ औ^१
^२ श्चो । ^{१ २} स्थामाउवा । ^{१ २} सादाउवा । ^{१ २} आपृच्छ^{१ २}गन्धरुणंवा ।
^{१ २} औ^{१ २}श्चो । ^{१ २} जायाउवा । ^{१ २} षासाउवा । ^{१ २} नृभिर्द्वौता^{१ २} औ^{१ २}श्च
^२ हो । ^{१ २} विचा । ^{१ २} औ^{३ २}श्चो । ^५ वा^४होर^५श्चवा । ^५ क्षा^५प्रणो^५ईहा
^३ यि (३) ॥ ७ * ॥ [२०]

॥ वरुणसाम ॥ पुनानः सोमधारयोवा । ओवा ।
 आपोवसा । नोआर्षाश्वारयि । आरशरा । त्नारश
 धाः । योनिमृत । स्यसारश्चायि । दसारश्चा । उत्सो
 देवोहिरण्ययः । ऊरश्चाः । दायिवोहिरौश । होश
 रश्च । वा । एयापुयोश्चायि ॥ (१) उत्सो देवोहिरण्ययोवा ।
 ओवा । ऊत्सो देवः । हिरास्याश्वारः । दूरश्चा ।
 नारश्च । धर्दिवियम् । मधूरश्चायि । प्रियाश्मा ।
 प्रत्नसधस्थमासदत् । प्रारश्चाम । साधस्थमौश ।
 होशरश्च । वा । सापुदोश्चायि ॥ (२) प्रत्नसधस्थमा
 सदोवा । ओवा । प्रान्सध । स्थमासाश्वारत् ।
 आरश्चा । ऊरश्चाम । धरुणवाजियारश्चा । षसा
 श्चा । नृभिर्ज्ञातोविचक्षणः । नृरश्चोः । धौतोवि
 चौश । होशरश्च । वा । क्षापुणोश्चायि (३) ॥ १८* ॥ [२१]

२२ २ २ २ २१
 ॥ वैयश्वम् ॥ पुनानः सोमधारया ३९ । अपोवसा ३
 २ १ १ २ २ १२ २ २ १
 नो अर्षसार ३यि । होवा ३हायि । आरत्नधायोनिमृता
 १ २ २ ३ ५ १ २ २ २
 २ । स्यासा ३हायि । दा ३३४सायि । उत्सोदेवोहिरार
 १ २ १ २ ४ ५ ४
 ३हो । एयया । औ ३होवा । होपु ३ । डा(१) ॥ १५* ॥ [२२]

२ ४ २ ३ ४ ५
 ॥ वषट्कारणिधनम् ॥ उत्सोदेवोहिरण्ययः । उ
 २ २ ४ ५ ४ ५ २ २ २ २ १ ७
 त्सोदा ३यिवोहिरण्ययाः । उत्सोदेवोहीश्राण्यया २ । हि
 १ २ १ २ २ २ २ २ १
 राण्यया ३ः । ओमो ३वा । दुहानऊधर्हि वियन्मा ३धू
 ७ १ २ १ २ २ ३
 प्रिया २म् । मधुप्राश्या ३म् । ओमो ३वा ॥ (२) पुत्न ७स
 १ ७ १ २ १ २
 धस्था ३मासदा ३त् । स्थमासा ३दा ३त् । ओम् । औ
 ३ ५ २ २ ५ २ २ २ २
 २ । वा ३३४ । औहोवा । ऊ ३३४पा(३) ॥ १६† ॥ [२३]
 २ १ ४ २ २ ५ २ २ २ २
 ॥ पृश्नि ॥ पुनाना ३ः सोमधारया ३हाउ । अपोवसा

* ज० गा० १३प्र० २अ० १५सा० ।

† ज० गा० १३प्र० २अ० २६सा० ।

^२ नो^१अर्षसि । ^{१२}आरा^२त्ना^११धा^२र३ः । ^{१२}होवा^२३हा^१यि । ^१योनि

^२मृ^१त । ^{१२}स्यसा^२यिदा^११सा^२र३यि । ^{१२}होवा^२३हा^१यि । ^१उत्सो

^२दा^१शिवि^२वा^१र३ः । ^{१२}होवा^२३हा^१यि । ^१हायिर^२ण्ययः । ^१इडा

^२२३ ॥ (१) ^{४२}उत्सो^२दा^२र३यि^२बो^२हिर^२ण्ययो^२न्ना^२उ । ^{१२}उत्सो^२दे^२बो^२हिर

^{१२}ण्ययः । ^{१२}दु^२हाना^२१ज^२र३ । ^{१२}होवा^२३हा^१यि । ^{१२}धा^१र्दि^२वियम् ।

^{१२}मधू^२प्रा^२शया^२र३म् । ^{१२}होवा^२३हा^१यि । ^{१२}पू^२न्ना^२१सा^२१धा^२र३ ।

^{१२}होवा^२३हा । ^{१२}स्था^२मा^२सद^२त् । ^{१२}इडा^२र३ ॥ (२) ^{२१}पू^२न्ना^२१सा^२र३

^४ध^२स्थ^२मा^२सद^२द्वा^२उ । ^{२१}पू^२न्न^२१स^२ध^२स्थ^२मा^२सद^२त् । ^{१२}आ^२पा^२र्क्षा^२१

^{१२}या^२र३म् । ^{१२}होवा^२३हा^१यि । ^{१२}धा^२रू^२णं^२वा । ^{१२}जि^२या^२र्षा^२१सा

^{१२}र३यि । ^{१२}होवा^२३हा^१यि । ^{१२}नृ^२भा^२यि^२द्वौ^२१ता^२र३ः । ^{१२}होवा^२३

^२हा^१यि । ^{१२}वा^२यि^२च^२क्ष्णः । ^{१२}इडा^२र३भा^२३४३ । ^{१२}ओ^२र३४५ई ।

डा(३) ॥ ३ * ॥ [२४]

२ २ २ २ २
॥ आभीश्वोत्तरम् ॥ पुनानः सोमधारया ॥ ए ।

२ १ १ ७ १ ३ ५ २ २ १ २
अपोवसाश्नो अर्घसायि । आ२३४रा । हा३हा । त्नाधा

२ २ २ २ २ २ ५ २ २
योनिमृतस्यासीदसायि । ऊ२३४त्माः । हा३हायि ।

१ २ २ १ ५ ४ ५ २ २ २ २
दायिवोहिरा२३४वा । एया५योईहायि ॥ (१) उत्सोदेवोहिर

२ २ २ २ १ ७ २ ३ ५ २
एयए । ए । उत्सोदेवो३हायिरण्ययाः । दू२३४हा । हा

२ १ २ ७ २ ३ ५ १
३हा । नऊधर्द्विविद्यमाधुपायम् । प्रा२३४त्नाम् । हा

२ १ २ १ ५ ४ ५ १
३हायि । साधस्थमो२३४वा । सा५दोईहायि ॥ (२) पुत्नः

२ १ २ २ २ २ २ ३
सुधस्थमासददे । ए । पुत्नः सधा३स्थामा१सदात् । आ

५ २ २ १ २ ७ २ ३
२३४पा । हा३हा । व्यन्वरुणम्वाजायर्षासायि । न्ह२३

५ २ २ १ २ २ १ ५ ४
४भीः । हा३हायि । धौतोविचो२३४वा । स्वा५णोई

५
हायि (३) ॥ ४ * ॥ [२५]

१ २ १ २ २ १ २ २ १ २
 ॥ पौरुमुद्रम् ॥ पुनानः सोमधारया । औहोवा । ए
 १ २ २ १ २ १ २ १ २ १
 हिया । हाउ । अपोवसा २ नो अर्षसि । आरात्ना १ धा
 १ २ १ २ ३ ५ १
 २ः । योनिमृता ३ । स्थासायिदा २ ३ ४ सायि । उत्सो ।
 २ १ ३ ५ २ १ ५
 दायिवौवाओ २ ३ ४ वा । हा ३ हायि । हिरा ५ ण्ययाः ॥ (१)
 १ २ २ २ २ २ २ १ २ २ २
 उत्सो देवो हिरण्ययः । औहोवा । एहिया । हाउ ।
 २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
 उत्सो देवो २ हिरण्ययः । दुहाना १ ऊ २ । धार्दिविया ३ र्म् ।
 १ २ ३ ५ १ २ ३ ५ २ २
 माधुप्रार ३ ४ याम् । प्रत्ताम् । साधौवाओ २ ३ ४ वा । हा
 २ ४ २ १ २ १ २ २ १ २ २ २
 ३ हा । स्थमा ५ सदात् ॥ (२) प्रत्न ५ सधस्थमा सदात् । औ
 १ २ २ १ २ २ १ २ २ २ २ २
 होवा । एहिया । हाउ । प्रत्न ५ सधा २ स्थमा सदात् ।
 १ २ १ २ १ २ ३ ५ १ २ ३ ५
 आपाच्छा १ श्या २ र्म् । धारुणं वा ३ । जायर्षा २ ३ ४ सायि ।
 १ २ ३ ५ १ २ ३ ५ १ २ ३ ५
 नृभायिः । धौतौवाओ २ ३ ४ वा । हा ३ हायि । विचा ५ त्त
 ४
 णाः । हो ५ इ । डा (३) ॥ १० * ॥ [२६]

५ २ २ ४ २ ५ २ ४
 ॥ आष्कारणिधनं काणवम् ॥ पुनानाः सोमऽधार
 ५ १ २ २ २ १ २ २ १
 या । आपोवसा । नाआरर्षसाउ । वा३२ । आर
 २ १ २ २ ३ ४ ५ १ १ २ ५ १ २
 त्नाधाः । योनिमृता । स्यसीदार३४सायि । ऊर३त्नाः ।
 १ २ २ २ १ ५ २ २ ४ २ ५
 देवोहि । रण्या२३४पूयाई५६ः ॥ (१) उत्तोदा३यिवोहिऽर
 ४ ५ १ २ २ २ १ २
 णययाः । जतोदेवः । हिरा२३णययाउ । वा३२ । दु
 १ २ २ १ २ ३ २ १ २ १ ५ १ २
 हानऊ । धर्हि३वियाम् । मधुप्रा२३४याम् । प्रा२त्ना
 १ २ १ २ ५ २
 म् । सधस्यम् । आसा२३४पूदाई५ईत् ॥ (२) प्रत्न३सा
 ४ ५ २ ४ ५ १ १ १ २
 ३धस्यऽमासदात् । प्रान्न३सध । स्यमा२३सदाउ । वा
 २ १ २ १ २ ३ ४ ५ २ १ ५
 ३२ । आपृच्छियाम् । धरुणंवा । जियर्षा२३४सायि ।
 १ २ १ २ २ २ १ ३ १ १
 नृ२३भीः । धौतोवि । चक्षा२३४पूणा६५ईः । आ२३
 २ १
 ४५ष३ ॥ ११ * ॥ [२७]

१ २ २ १
 ॥ सोमसाम† ॥ पुनानः सो२मधारया । आपो२वा

* ऊ० गा० १७ प्र० १ अ० १ सा० ।

† 'वदतौ सोमः'—इति ख० पु० ।

सा^२२ । नो^२अर्षसी^१ । आ^१रा^१र^१त्ना^१धा^१रः । यो^२नि^१मा^१र्त्ता^१
 २ । स्थ^१सी^१द^१सी^१ । ज^१त्सो^१र^१दा^१यि^१वा^१रः । हि^१र^१ण^१या^१र^१श^१या^१
 ३४३ ॥ (१) उ^१त्सो^१दे^१वो^१र^१हि^१र^१ण^१य^१याः । ज^१त्सो^१र^१दा^१यि^१वो^१र^१ ।
 हि^१र^१ण^१य^१याः । दू^१ह्वा^१र^१ना^१ज^१र^१ । ध^१र्हि^१वा^१या^१र^१म् । म^१धु^१
 प्रि^१याम् । प्रा^१त्ना^१र^१७^१सा^१धा^१र^१ । स्थ^१मा^१सा^१र^१३^१दा^१३^१४^१३^१त् ॥ (२)
 प्र^१त्न^१स^१धा^१र^१स्थ^१मा^१स^१दा^१त् । प्रा^१त्ना^१र^१७^१सा^१धा^१र^१ । स्थ^१मा^१
 स^१दा^१त् । आ^१पा^१र^१र्क्ष^१या^१र^१म् । ध^१र^१णा^१वा^१र^१ । जि^१य^१र्ष^१
 सा^१यि । नृ^१भा^१र^१यि^१ज्ञौ^१ता^१र^१ । वि^१च^१त्ता^१र^१३^१णा^१३^१४^१३^१ । ओ^१
 २३४५३ । डा (३) ॥ १६ * ॥ [२८]

॥ वा^१र्च^१दु^१क्थ^१य^१म् ॥ पु^१ना^१नः^१सी^१म । धा^१र^१या । अ^१पो^१
 व^१सा^१नो^१अ^१र्षा^१र^१३^१सा^१यि । आ^१रा^१त्ना^१धा^१रः । यो^१नि^१मा^१र्त्ता^१र^१ ।
 स्थ^१सी^१द^१सा^१यि । उ^१त्सो^१दा^१र^१श^१यि^१वाः । हि^१र^१ण^१या^१र^१३^१ या^१ ३ ४

^{१ २ २ १ २ २} ३ः ॥ (१) उत्सो देवो हि । ^१ रा रण्ययाः । ^{२ २ २ १ १} उत्सो देवो हि र
^२ ण्यारण्याः । ^{१ २} दू द्वा शनाज र । ^{१ ७} धा हि वाया रम् । ^१ मधु
^२ प्रियाम् । ^{१ २} प्रत्न सार र्धधा । ^{१ २} स्यमा सार र्ददा र्दशत् ॥ (२)
^{२ १ २ १ २} प्रत्न सधस्यम् । ^१ आ र सदात् । ^{२ १ २} प्रत्न सधस्यमा सार र्
^२ दात् । ^{१ ०} आपृच्छाया रम् । ^{१ ७} धारुणां वा र । ^१ जियर्षसा
^२ यि । ^१ नृभिर्द्वार र्दशताः । ^१ विचक्षार र्दशणा र्दशः । ^१ ओ र्दश ५ ई ।

डा (३) ॥ ७ * ॥ [२८]

^{५ ४ २ ३ ४ ४ ५} ॥ पृष्ठम् ॥ पुनारनः सोमध रया । ^{१ २ २ २} अपोवसानो अ
^१ र्ष सार र्दयि हो ईया । ^{२ २ १ २ २} आरत्न धा र निमृत्तस्य सी द सार र्दयि
^१ हो ईया । ^{२ १ २} उत्सो दार र्दयि वाः । ^{१ २} हिरण्या र्दश्या र्दशः ॥ (१)
^{५ ४ २ ३ ४ ४ ५} उत्सा र्द वे हो हिरण्ययाः । ^{१ २ २ २} उत्स र्द वे हो हिरण्यया र्द हो ईया ।
^{२ २ १ २} दुहानज धर्दि वियन्माध प्रियार र्द हो ईया । ^१ प्रत्न सार र्धधा । ^{२ १ २}

^{१२} स्थमासा^२र^२दा^५३४^४त् ॥ (२) ^{५ ४} प्र^२त्ना^३३^२स^४ध^२स्थमा^४सदा^५त् ।

^१ प्र^२त्न^३स^४ध^२स्थमा^४सदा^५र^१३^२द्वो^१इया । ^{२२१} आ^२पृ^२च्छ^२उ^२न्ध^२रुण^२वा^२जि^२य^२र्ष

^१ सा^२र^२यि^२हो^२इया । ^{२ १} नृ^२भि^२ह्यौ^२र^२ताः । ^१ वि^२च^२त्ता^२र^२णा^२३४^२३ ।

^१ ओ^२र^२३४^२पु^२ई । ^१ डा (३) ॥ २० * ॥ [३०]

^{५ ४} ॥ ^२ कौ^४ल्म^२ल^४व^२र्हि^४ष^२म् ॥ ^{४२} पु^५ना^२३^४ना^२३^४सो^५म^२धा^२र^२या । ^१ अ

^{२ २ २} पो^१व^२सा^२नो^२आ^२र्षा^२सा^२३४^२यि । ^{२२} आ^२र^२त्न^२धा^२यो^२नि^२मा^२र्त्ता । ^{१ २} ऐ

^१ हो^२यि । ^{१२} स्या^२र^२सी^२द^२सा^२यि । ^{२ २ २} उ^२त्स^२दे^२वो^२हि^२रो^२वा^२३^२ओ^२र^२३

^५ ४वा । ^४ ए^५या^२प्र^२यो^२ई^२हो^२यि ॥ (१) ^{५ ४} उ^२त्सो^२३^२दा^२३^२यि^२वो^२हि^२र^२ण्य^२या ।

^{१२ २ २} उ^१त्सो^२दे^२वो^२हि^२रा^२२^२ए^२या^२या^२३४^२ । ^{२ २} दु^२ह्वा^२न^२ऊ^२ध^२र्हि^२वा^२याम् ।

^{२ १} ऐ^१हो^२यि । ^१ मा^२३^२धु^२प्रि^२याम् । ^{२ १} प्र^२त्न^३स^४ध^२स्थ^२मो^२वा^२३^२ओ^२र^२३४

^५ वा । ^४ सा^५प्र^२दो^२ई^२हो^२यि ॥ (२) ^{५ ४} प्र^२त्ना^३३^२सा^२३^२ध^२स्थमा^४सदा^५त् ।

^१ प्र^२त्न^३स^४ध^२स्थमा^४र^२सा^२दा^२३४^२त् । ^{२२} आ^२पृ^२च्छ^२उ^२न्ध^२रुणा^२वा । ^{१ २} ऐ

^१होयि । ^१जा^१र्यर्षसायि । नृभिर्द्वौ^१तोविचोवा^१श्चौ^१र^१३४
^५वा । ^४आपृणो^४द्वायि (३) ॥ २१ * ॥ [३१]

॥ वाशम् ॥ पुनानः^१सो । मधारा^१श्या^१र । अपोव^१
^१सानो^१आर्षा^१शसा^१रयि । आरत्न^१धायोनिमृतस्यसायि^१दा^१शसा
^१रयि । उत्सदा^१र^१शयिवा^१शः । चार^१यिरा^१र^१३४चौ^१होवा ।
^३स्थार^५३४णाः ॥ (१) उत्सदे^१वाः । हिरा^१ण्या^१श्या^१श्या^१रः ।
^१उत्सदे^१वो^१हिरा^१ण्या^१श्या^१रः । दुहान^१जधर्दि^१वियन्माधू^५प्रा^१श्या
^१रम् । प्रन्^१सारा^१३४धा^१शः । स्था^१र^१मा^१र^१३४चौ^१होवा । सा
^५र^१३४दात् ॥ (२) प्रन्^१सधा । स्थमा^१सा^१शदा^१रत् । प्रन्^१
^१सधस्थमा^१सा^१शदा^१रत् । आपृ^१च्छ^१पन्ध^१रुणंवाजिया^१र्षा^१शसा^१र
^१यि । नृभिर्द्वौ^१र^१३४ता^१शः । वा^१र^१यिचा^१र^१३४चौ^१होवा । चा
^५र^१३४णाः (३) ॥ ३ * ॥ [३२]

३ ४ र ५ र २ ३ ४ र ५ ५

॥ माधुच्छन्दसम् ॥ पुनानः सो । हो । मधारया ईष ।

२ १ २ १ २ ३ ५ २ २ १ २ २ २ १ २
अपोवसा । नो अर्षा २३४५ सायि । आरत्नधायो निमृत ।

१ २ ३ ४ र ५ ३ ४ र १ २
स्य सायि दासा । औ हो ३४ वा हायि । उत्सो दायि वा ।

३ ४ र ५ १ २ १
औ हो ३४ वा हायि । हिरण्या २३ या ३४ ३ । ओ २३ ४ पू ई ।

डा (१) ॥ २० * ॥ [३३]

५ ३ ४ र ५ ४ ५
॥ गौरीवितम् ॥ उत्सः । देवो ३ । हिरण्ययाः ।

१ २ २ २ १ २ २ ४
उत्सो देवो हिरण्यया २३ । दूहान ऊ ३१ २३ । धर्दिवियम्मा

१ २ ४ ५ ४
धूप्रियाम् । प्रान्त्सधा ३१ २३ । स्थमो वा । सापूदो

५
इहायि (२) ॥ १२ † ॥ [३४]

२ २ २ २ २ २
॥ उभयतस्तोभं गौतमम् ॥ हाउ पुनानः सोमधारया

१ २ २ २ २ १ ७ २ २ २
हाउ । आपोवसा । नो अर्षा सा २३४ यि । हा होयि ।

* ऊ० गा० १६ प्र० १ अ० ९० सा० । † “महागौरीवितम्”—इति ख० पु० ।

‡ ऊ० गा० १६ प्र० ३ अ० १२ सा० ।

^{२ १} ^{२ २ २} ^{१ २ १} ^२ ^२ ^{३ २} ^१
आरत्नधायोनिमृतास्यासीदसा३४यि । हाहोयि । ज

^२ ^२ ^{३ २} ^{२ १} ^५ ^४
त्तोदायिवा३४ः । हाहो३ । हिरोर३४वा । एयाप्रयो६

^५ ^{२ २} ^{२ २ २} ^२ ^{१ २ २}
हायि ॥ (१) हाउत्तोदेवोद्विरण्ययोहाउ । जत्तोदेवः ।

^{१ ७} ^{३ २} ^{२ १ २ २} ^{१ २}
हिराण्यया२३४ः । हाहोयि । दुहानजधर्दिवियम् ।

^१ ^२ ^{३ २} ^१ ^२ ^{३ २}
माधुप्रिया३४म् । हाहोयि । प्रातन्साधा३४ । हाहो

^{२ १} ^५ ^५ ^{२ २}
३ । स्थमो२३४वा । साप्रदो६हायि ॥ (२) हाउप्रतन्

^२ ^१ ^२ ^{१ ७}
सधस्थमासदद्वाउ । प्रातन्सध । स्थमासदा२३४त् ।

^{३ २} ^{२ १} ^{२ १ २ २} ^१ ^२ ^{३ २}
हाहोयि । आपृच्छगन्धरुणवा । जायर्षसा३४यि । हा

^२ ^१ ^२ ^{३ २} ^{२ १} ^५
होयि । नृभिर्द्वौता३४ः । हाहो३ । विचो२३४वा ।

^४ ^५
त्ताप्रणो६हायि (३) ॥ ११ * ॥ [३५]

^{२ १ २} ^{४ २ ५ २}
॥ दिहिक्रारं वामदेव्यम् ॥ पुनाना२३ः सोमधारया ।

^{१ २ २ २} ^२ ^{२ २} ^{२ ३ २} ^१
आपोवसानोअर्षस्यारत्नधायोनिमृताः स्यसौहो३ । ऊम्भा

२। दार३सायि। उत्सोदेवोऽहिरौहो३। ऊम्मा२।

ण्यया। औ३होवा ॥ (१) उत्सोदार३यिवोहिरण्ययाः।

ऊत्सोदेवोहिरण्ययोदुहानऊधर्दि वियाम्मधौहो३। ऊम्मा

२। प्रा३याम्। प्रत्न०सधस्थमौहो३। ऊम्मा२।

सदात्। औ३होवा ॥ (२) प्रत्न०सार३धस्थमासदात्।

प्रात्न०सधस्थमासददापृक्कपन्धरुणवाऽजियौहो३। ऊम्मा

२। पा३सायि। नृभिर्ज्ञौतोऽविचौहो३। ऊम्मा२।

क्षणा। औ३होवा। होपृई। डा (३) ॥ १५ * ॥ [३६]

॥ द्वैगतम् ॥ पुनाना३सोमधारया। आपोवसा।

नोआर्षा१सारयि। आरा३। हो३हो३वा। तनधायो

निमृतस्यासी१दसा३यि। उत्सो३३। दार३यिवार३३औ

होवा। ए३। हिरा३रण्यया३३४५ः ॥ (१) उत्सोदा३धि

^{४१ ५ ४} बोहिरण्ययाः । ^{१ २ २२} उत्सोदेवः । ^{१ २} हिराण्याश्वारः । ^{२ २} दुहा३ ।

^{५ २ २} हौश्चोश्वा । ^{१ २} नजधर्दिव्यन्माधुप्रायारम् । ^१ प्रतारहम् ।

^{१ २} सारधार३४ औद्वावा । ^{५ २ २} ए३ । ^{१ २ २ २ २ २} स्थमा२ सदा२३४५ त् ॥ (२)

^{५ २ ४ ५ ४ २} प्रत्न५ सारधस्थमासदात् । ^{१ २} प्रात्न५ सध । ^{१ २} स्थमासा१ दा

^{२ २} रत् । ^{५ २ २} आपा३ । ^{१ २} हौश्चोश्वा । ^{५ २ २} अन्धर्वावाजायर्षा

^१ सारयि । ^१ नृभार३यिः । ^{१ २ २} धौरतार३४ औद्वावा । ^२ ए३ ।

^{१ २ २ २ २ २} विचा२ र्वाणा२३४५ः (३) ॥ १६ * ॥ [३७]

^{२ २ १ २ २ २ २} ॥ अर्वापुष्पाद्यम् ॥ ^१ पुनानः सोमधारया । ^१ ऊवे२३ ।

^{२ २ २ २ २} अपोवसानो अर्षसि । ^१ ऊवे२३ । ^{१ २ २ २ २ २} आरत्नधायोनिमृतस्यसी

^१ दसि । ^{१ २ २ २ २} ऊवे२३ । ^{१ २} उत्सोदे बोहिरण्ययः । ^१ ऊवे२३ ॥ (१)

^{१ २ २ २ २ २ २} उत्सोदे बोहिरण्ययः । ^१ ऊवे२३ । ^{१ २ २ २ २ २} उत्सोदे बोहिरण्ययः ।

^१ ऊवे२३ । ^{२ २ १ २ २} दुहानजधर्दिव्यन्माधुप्रियम् । ^{१ २ २} ऊवे२३ । ^{२ २} प्रत्न५

^{२ १ २ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १}
सधस्थमासदत् । ऊवेर३ । आपृक्कयन्धरुणंवाज्यवसि ।

^{१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १}
ऊवेर३ । नृभिर्द्वौतोविचक्षणः । ऊवेर३ । ऊवेर३ ।

^{१ २ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १}
होवा३हा३ । हा३४ । औहोवा । अक्कीदेवानांरपर

^{१ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २ १}
मेवियोरमार३४पून् (३) ॥ १७ * ॥ [३८]

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
॥ द्यौतानम् ॥ हा३ । औ३हा३ । औ३हा३ ।

^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
हायि । उत्सोदेवोर । हिरण्यार३४याः । उत्सोदेवो

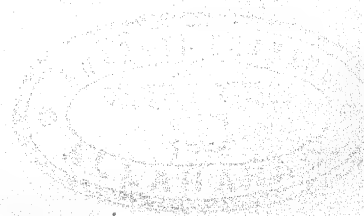
^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
२ । हिरण्यार३४याः । दुहानऊधर्दिवियारम् । मधू

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
प्रार३४याम् । प्रत्नसधार । स्थमासार३४दात् । हा

^{२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
३ । औ३हा३ । औ३हा३ । हा३४ । औहोवा । आ

^{१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १}
उहो३४पू(२) ॥ ८ ॥ [३९]

^{१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २}
॥ नौधसम् ॥ जर३४त् । सोदेवोहिर । ण्यायाः ।

१ १ २ २ १ २ २ १ २ १ २
 उत्सोदेवो । हिराण्याश्याः । दूरश्चा । नाजधः ।
 १ १ २ २ १ २ १ २ १
 दिवि । याम् । माधुप्रारश्श्याम् । प्रारश्श्याम् । सा
 २ १ ५ ३ ५
 धस्थसोरश्शवा । सारश्शदात्(२) ॥ ५ * ॥ [४०]

३ ४ २ २ ३ २ ४ ५ ३ २ ३ ४ ५
 ॥ श्यैतम् ॥ उत्सोदेवो हिर । ण्ययाश्शौहोवा ।
 १ २ १ २ १ ० ५ ५ १ २ १ २
 जत्सोदेवः । हिराण्याश्याः । ओईहा । दुहानज
 १ १ २ १ ३ ५
 धः । दायिवाश्याम् । मधूर । प्रारश्श्याम् । प्रन्
 २ १ १ ३ ५ २ ३
 सधास्याश्मा । ऊम्मायि । सारदारश्शौहोवा । वा
 ३
 रश्शह(२) ॥ ८ * ॥ [४१]

१ २ २ २ १ १ १ ५
 ॥ कण्वृहत् ॥ शौहोपुनानः सोश् । मधाराश्या
 ३ २ २ १ २ २ २ १ २ १
 ३४ । चाहोयि । आपोवसानो अर्षति । आरात्नाश्धा
 ३ २ १ १ १ २
 रश्शः । चाहोयि । योनिमृत । स्यसायिदाश्सारश्श

यि। ^{३२ २}हाहोयि। ^{१ २}उत्सोदाशिया२३४। ^{३२ १}हाहो। ^१हि

^२रा३। ^१ण्या२३४याः। ^{५ ५}उज्जवा६हाउ। ^{३२ २}वा॥(१) ^{३२ २}औहो

^{३२ २}उत्सोदेवा३ण। ^१हिराण्याश्या२३४ः। ^{३२ १}हाहोयि। ^{१ २}जत्सो

^{३२ २}देवोहिरण्ययः। ^{१ २}दुहाना१ज२३४। ^{३२ १}हाहो। ^{१ २}धादिर्वि

^{१ २}यम्। ^{३२ २}मधूप्राश्या२३४म्। ^{१ २ २ २}हाहोयि। ^{१ २ २ २}दूहानज।

^{१ २}धर्हयिवा१या२३४म्। ^{३२ १}हाहोयि। ^{१ २}मधूप्राश्या२३४म्।

^{३२ २}हाहोयि। ^{१ २}प्रत्ना५सा१धार२३४। ^{३२ २}हाहो। ^{३ २}स्थमा३। ^१सा

^{५ ५}२३४दात्। ^{३२ २}उज्जवा६हाउ। ^{३२ २}वा॥(२) ^{३२ २}औहोप्रत्न५सधा

^२३ण। ^{१ २}स्थमासा१दा१दा२३४त्। ^{३२ २}हाहोयि। ^{१ २}प्रात्न५सध

^२स्थमासदत्। ^{३२ २}आपाक्काश्या२३४म्। ^{३२ १}हाहोयि। ^१धारु

^{१ २}णवा। ^{१ २}जियार्पा१सा२३४यि। ^{३२ २}हाहोयि। ^{१ २}आपृच्छ५म्।

^{१ २}धरुणा१वा२३४। ^{३२ २}हाहोयि। ^{१ २}जियार्पा१सा२३४यि।

चाहेयि । नभायिद्वौ^१तार^२३४ः । हाहौ । विचा^३३ ।
 चार^१३४णाः । उऊवा^५हाउ । वा (३) ॥ ८ * ॥ [४२] ६

तृतीय-तृचे—प्रथमा ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००}
 प्रतुद्रवपरिकोशनिषीदनृभिः पुनानो अभिवाजमर्ष ।

अश्वन्तवाजिनं मर्जयन्तो छावहीरशनाभिर्नयन्ति ॥ १ ॥

हे सोम ! “तु” चिन् “प्रतुद्रव” अस्मद्यज्ञं प्रकर्षणागच्छ ।
 गत्वा च “कोशं” द्रोणकलशं “परि निषीद” निषण्णो भव ।
 “नृभिः” नेहभिः “पुनानः” पूयमानः सन् “वाजम्” अन्नं हवी-
 रूपं त्वम् “अश्वर्ष” अभिगच्छ । “वाजिनं” बलवन्तं “अश्वं न”
 अश्वमिव तं यथा साजयन्ति । तदवाजिनं त्वां “मर्जयन्तः”
 शोधयन्तः अध्वर्यु-प्रमुखा ऋत्विजः “वर्हिः” “अच्छ” अस्मदीयं
 यज्ञं प्रति “रशनाभिः” रशनावदाय ताभिरङ्गुलीभिः “न-
 यन्ति” ॥ १ ॥

• ऊ० गा० २२ प्र० २ अ० ८ सू० १ ।

† ऊ० आ० ६, १, ४, १ (२ भा० १०६ पृ०) = ऊ० ७, ३, २१, १ । ऊ० त्रिष्टुप् ।
 एषमवोत्तरव ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
स्वायुधः पवते देव इन्दुरग्नस्तिहा वृजना रक्षमाणः ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ २
पिता देवानाञ्जनितः सुदक्षी

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
विष्टभो दिवो धरुणः पृथिव्याः ॥ २ * ॥

“स्वायुधः” शोभनायुधः † “इन्दुः” “सोमो” देवः “पवते” ‡ स च देवः “अग्नस्तिहा” रक्षीहा † “वृजना” वृजनानि उपद्रवाणि परिहृत्येति शेषः, “रक्षमाणः” § “पिता” “पालकः” “देवानां” “तथा” “जनिता” उत्पादकः “सुदक्षः” शोभन-बलः “दिवः” “विष्टभः” विशिष्टेण स्तम्भयिता “पृथिव्याः” च “धरुणः” धारकः ॥ । एवं महानुभावः पवते । “वृजना” — “वृजन्” — इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ३, २२, २ ।

† ‘स्वायुधः’ अग्नि-खड्ग-परशु-प्रासादिभिरायुधैः स्वायुधः । अथवा वज्र-सुव-सुक् शम्याक प्रभृतिभिर्यज्ञायुधैः स्वायुधः — इति वि० ।

‡ ‘पवते पवते’ — इति वि० ।

§ ‘अग्नस्तिहा’ अग्नस्तपः श्रवणः । अथवा अग्नस्तप वाचः अग्नस्तपानि वा कर्मणि ये कुर्वन्ति तेषां हन्ता — इति वि० ।

॥ ‘वृजना रक्षमाणः’ । वृजनं वृजम् अथवा वृजनं विशदं कृत्वा कर्म ते यो रक्षमाणः — इति वि० ।

॥ अतएवोक्तं मनुना — “अग्नौ प्रासाज्जनिः सम्यगादित्य मुपतिष्ठते । आदित्या-ज्जायते वृष्टिः, वृष्टेरन्नं ततः प्रजाः (३ अ० ७ सू० ०)” — इति ।

अथ तृतीया ।

१ २ १२ ३१२ २२ ३१२ २२ ३२ ३ १ २
ऋषिर्विप्रः पुरेता जनानां भुङ्क्ष्वीर उशना काव्येन ।

१ २२ ३२ २ ३२ २ ३
सचिद्विवेदनिहितं यदा सामपी

२ २ ३ २ २ २ २
च्याऽऽङ्ग, ह्यन्नामगोनाम् ॥ २ * ॥ १०

“ऋषिः” अतीन्द्रियदृष्टा † “विप्रः” मेधावी “पुरेता”
पुरतो गन्ता “जनानां” मनुष्याणां “ऋभुः” उरुभासमानः ‡
“धीरः” धीमान् † “उशनाः” एतन्नामकः ऋषिः यः “सचित्”
स एव § “काव्येन” स्तोत्रेण “विवेद” लभते । किमिति ?

* ऋ० वे० ७, ३, २२, ३ ।

† “साक्षात्कृतधर्माण ऋषयो बभूवुस्तेऽवरेभ्योऽसाक्षात्कृतधर्मस्य उपदेशेन
मन्त्राः स्यादुत्पदेशाय गायन्तोऽवरे विस्रस्य ह्यह्नादिमं ग्रन्थं समाज्जासिषु वंद्य वेदा
ज्ञानि च । विस्रसं भिस्मं भासनमिति वा एतावन्तः समानकर्माणो धातवः”—इति
निर्द् नै० १, २० ।

‡ ‘पुर’ एता जनानाम् । पुरतः अग्रतः एति सोमः अथवा पुरतः सेनां जनानां
मेता । ऋभुर्विभुः—इति वि० ।

§ ‘धीर’ धैर्यसम्यक्—इति वि० ।

§ ‘चित्’ शब्दः च शब्दस्यार्थे द्रष्टव्यः—इति वि० । “चिदित्येषोऽनेककर्त्ता—
आचार्यश्चिदिदं ब्रूयादिति पूजयाम् । ० ० ० । दक्षिचिदित्युपमार्थे । कुत्समायं
श्चिदाहरेत्यवकुत्सिते । ० ० ० ।”—इति निर्द् नै० १, ४ ।

उच्यते । “आसां” “गोनां” गवां सध्वन्धि * “यत्” “अपीचम्”
[अन्तर्हितनामैतत् *] अन्तर्हितं “नाम” नामकं सुदकं पयो-
लक्षणम् । कोट्यगम् ? “गुह्यं” गोपनीयम् ॥ ३ ॥ १० ॥

॥ अश्विनम् ॥ प्रातः । द्रवापरिकोशम् । निषीर
हा । नृभाइः पुना । नोऽभि । वाजमर्षा । अश्वन्न
त्वावाजिनम्ना । जयाऽन्ताः । अच्चावर्हाइः । रशना ।
भाऽऽइः । नाश्यापुन्ताईपुईइ ॥ (१) ह्वा । युधाः प
वतेदाइ । वईऽन्दू । अशास्तिहा । वृजना । रश्मा
णाः । पितादेवानाञ्जनिता । सुदाऽन्ताः । विष्टभो
दाइ । वोऽध्व । णाऽऽइः । पाऽर्थाऽपुइव्याईपुई ॥ (२)

* “आसां गोनां गवां सादित्यरश्मिनां वा”—इति वि० । “गोः पादान्ते
(७, १, ५७)’”—इति वुटि रूपम् ।

† “*, ., *, ., अपीचमिति निष्पीतान्तर्हितनामानि”—इति निघ० ३,
२५ । “निष्पीतं कल्पान्निर्मितं भवति”—इति यास्ककृतं तत्त्वार्थानाम् ३, १९ ।
“अपीच्य सपगत सपचिन सपिहित सन्तर्हितं वा”—इति निरु० नै० ४, २५ ।

‡ इदं साध्वन्धिनपवमानं तृतीयम् । “उक्तोसाध्वन्धिनः पवमानः”—इति वि० ।

§ “विष्टुर्बौशजम्”—इति ख० पु० ।

^{१ १}आर्षाः । ^१विप्राः ^२पुरता । ^{२ २}जनाशनाम् । ^{१ १ १}अभूर्द्धीराः ।
^{२ १ २}उशना । ^{२ २ ४ ५}कावियेना । ^१सचिद्विवेदनिहिताम् । ^७यदा २३
^२साम् । ^१अपाइचियाम् । ^{२ १}गुहियम् । ^२नाइ ४३ । ^१माइ
^४गोऽपुनाइपुइम् (३) ॥ ४ * ॥ [१]

^{१ १}वैश्वज्योतिषाद्यम् ॥ ^{२ १ २}प्रतुद्रवा । ^{२ १ ४}परिको । ^{२ १ ४}अग्निषो
^५दा । ^{२ १}नृभिः ^२पुना । ^{२ १}नोश्चभि । ^{२ १ ४ ५}वाजमर्षा । ^{२ १}अश्वन्नवा ।
^१वाइजिनम् । ^{२ १ ४ ५}मर्जयन्ताः । ^{२ १ २}अच्छाबर्हयिः । ^{२ १ २}रशना ।
^२भाइ ४३यिः । ^{२ ४}नाइयापुन्ताइपुइयि ॥ (१) ^{२ १ २}सुवायुधाः । ^२प
^{१ २}वते । ^{२ १ ४ ५}देवइन्दूः । ^{२ १}अशस्तिहा । ^{२ १ २}वृजना । ^{२ १ ४ ५}रत्नमाणः ।
^{२ १ २ २}पितादेवा । ^{२ १}नाइञ्जनि । ^{२ १ ४ ५}तासुदत्ताः । ^{२ १ २}विष्टभोदायि ।
^{२ १}वोश्धरु । ^{२ १ ४ ३}णाइ ४३ः । ^{२ ४}पार्श्यापुयिव्याइपुइः ॥ (२) ^{२ १}अधि
^{२ १ २}विप्राः । ^{२ १ ४ ५}पुरए । ^{२ १ २}ताजनानाम् । ^{२ १ २}अभूर्द्धीराः । ^{२ १ २}उशना ।

^{२ २ ४ ५} कावियेना । ^{१ १} सचिद्विवे । ^{१ १} दार्शनहि । ^{२ ३ ४ ५} तंयदासाम् ।

^{२ १ २} अपौचियाम् । ^{१ १} गुहियम् । ^१ ना३४३ । ^{२ ४} मा३गो५ना६५

ईम् (३) ॥ ७ * ॥ [२] १०

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्र्यस्य प्रथमस्याध्यायस्य

तृतीयः* खण्डः ।

अथ चतुर्थखण्डे,

प्रथम-सूक्ते—प्रथमा ॥

^{२ १ २} अभित्वाशूरनोनुमोदुग्धाइवधेनवः ।

^{१ २} इशानमस्यजगतः^{२ १ २} स्वर्दशमीशानमिन्द्रतस्युषः ॥ १० ॥

हे “शूर” विक्रान्तेन्द्र ! “त्वा” त्वाम् “अभि नोनुमः” वयं
बृश मभिष्टुमः । तत्र दृष्टान्तः—“अदुग्धा इव धेनवः” अस्ततदोहा
गावः आदरेण वक्तान् प्रति हृत्कारं कुर्वन्ति तद्वत् वयं स्तुमः

* ऊ० गा० १८ प्र० १ अ० ७ सू० ।

† अप कोनो न विद्यते । एषां सूक्तत्रयाणां यथाशुनरव पाठो व्यवहृत्यते ।

‡ ऊ० गा० ३, १, ५, १ (१ भा० ४७८ पृ०) = ऊ० वे० ५, ३, २१, २ । ऊ० बृहती ।

ऊ० बृहतिः । ऊ० इन्द्रः । एवमेवाचोत्तरतः । ‘इदानीं’ इष्टानि इन्द्रस्य मित्रेन-
क्षानि, बार्हतान्ये च गायत्र्यकाणि—इति वि० ।

इत्यर्थः । कीदृशम् ? “अस्य” “जगतः” जङ्गमस्य “ईशानम्”
ईश्वरं “तस्युषः” स्थावरस्य “ईशानं” “स्तुष्टम्” सर्वदृशं सर्वज्ञ
मित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ३ २ ३ ११ २२ ३ २ ३ १२ २२
नत्वावा^१ अन्योदिव्योनपार्थिवोनजातो न जनिष्यते ॥

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अश्वायन्तो मघवन्निन्द्रवाजिनोगव्यन्तस्त्वाहवामहे ॥ २ * ॥ ११†

हे “मघवन्निन्द्र !” “दिव्यः” दिवि भवः “त्वावान्” त्वत्सदृशः
“अन्यः” न जायते । “पार्थिवः” पृथिव्यां भवोऽपि त्वावान्
“न जातः” जायते दिव्यः पार्थिवो वा त्वावान् न जातः न
च “जनिष्यते” नोत्पद्यते लोकद्वयेऽपि त्रिष्वपि कालेषुः त्वादृशः
कश्चिन्नास्ति त्वमेव समर्थो भवसीत्यर्थः । “अश्वायन्तः” अश्वानि-
च्छन्तः “वाजिनः” वाज मन्त्र मिच्छन्तः [इच्छाया मिन् प्रत्ययः]
हविष्मन्तो वा “गव्यन्तः” गावश्छन्तश्च वयं हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां
“हवामहे” आह्वयामः ॥ २ ॥ ११

* सू० वे० ४, २, २१, २ ।

† ‘रथन्तरं पृष्ठम्’—इति वि० ।

‡ ‘भूतभविष्ये उक्ते वर्तमानं मपि लभ्यते’—इति वि० ।

२२ १२ २२ १२ २१ २१ २
॥ कण्वरथन्तरम् ॥ अभित्वाशूरनोनुमाः । अदुग्धा

२ १ २ २ २२ ३
आयि । वाश्धायिनाश्वाः । ईशानमस्यजगतःसुवह । शा

५२ २२ २२ ५ १ १ २
२३४मैही । ईशाना२३४मी । द्रष्टृआउवा२३ । ए३ ।

२ २२ २ २ १२ १ २१ २२ २२
स्थुषआ ॥(१) आयिशानमिन्द्रसुस्थुषाः । ईशानमायि ।

२ १२ २ २ २ २ २ ३ ५२
द्राश्दस्थुषाः । नत्वावाः अन्योदिवियोनपार्थिवा२३४ऐ

२२ ५ २ २ २ २
ही । नजातो२३४ना । जनाश्१उवा२३ । ए३ । ध्यत

२ २ २ २ १ २ २ २ २
आ ॥(२) नाजातो नजनिध्यतायि । नजातोना । जाश्

१ २ २ २ २ २ ३ ५२
नायिध्याश्तायि । अश्वायन्तोमघवन्निन्द्रवाजिना२३४ऐ

२ १ ५ २ २ २
ही । गव्यन्ता२३४स्वा । ह्वाश्१उवा२३ । ए३ । म

३ २
ह्वा(३) ॥ १८ ॥ [१]

२२ १२ २२ १२ २१
॥ ककुबुत्तरेकण्वरथन्तरम् ॥ अभित्वाशूरनोनुमाः ।

२ १ २ २ २ २
अदुग्धाआयि । वाश्धायिनाश्वाः । ईशानमस्यजगतः

सुवर्हशा^३२३४^५मैही । ईशाना^{२२ १२}२३४^५मी । द्रव्य^१श्चा^१उवार^१३ ।

ए३ । स्थुप^{२ ३ २}श्चा ॥ (१) आयि^{२२}शान^२मिन्द्र^२सुस्थु^{१ १ २}षाः । ना^{२ १}श्त्वा

वा^२श्चा^२न् । यो^२दिवि^२यो^२नपा^२र्यि^३वार^{५२}३४^{१ १२}ऐही । नजा^२तो

२३४^५ना । जना^२श्च^२उवा^{२ ३ २}२३ । ए३ । घ्य^२तश्चा ॥ (२) ना

जा^{२ १२}तो^२नज^२निघ्य^१तायि । आ^{२ १ २ २}श्चा^१या^१हन्ताः । मध^१वन्निन्द्र

वा^२जिना^३२३४^{५२}ऐही । गव्य^{२ १}न्ता^५२३४^२त्वा । हवा^२श्च^२उवा^२२३ ।

ए३ । मध^{२ ३ २}श्चा (३) ॥ १ * ॥ [२]

॥ वारवन्तीयम् ॥ अभि^२त्वा^{२ २ २}शा^{२ १ २}औ^१हो^१हायि । रानो^१

नू^२२३४^५माः । अ^२दु^२ग्धा^{२ २}इ^{२ १}वधे^५नावो^{१ १ २}२३४^२हायि । ईशान^१मस्य

जग^२तः सुवर्ह^{३२ ४ २५}३४ । औ^{१ ३}हो^५वा । इ^२हा^२२३४^२हायि । उज्ज^२वा

२३४^५शाम् । ईशान^{२२ १२ २}म् । आयि^१न्द्र^०सुस्थु^२३४ । औ^{३२ ४२}हो

वा । इ^५हा^{१ ३}२३४^{३२ २}हायि । औ^{१ ३}हो^५वा । इ^५हा^{१ ३}२३४^{३२ २}हायि ।

^{३२ २} औहो३१२३४ । ^{५२ ५} षाः । ^{२२२ २ २} एहियाईहा ॥ (१) ईशानमाओ
^{१ २} होहायि । ^{३ ५} द्रासुस्यू२३४पाः । ^{२ १ ५} नत्वावा२२३४हायि ।
^{१ २} अन्योदिवियोनपार्था३४ । ^{३२ ४२ ५} औहोवा । ^{१ ३ ५} इहा२३४हायि ।
^{२ ३ ५} उऊवा२३४वाः । ^{६ १२} नजातः । ^{१ ७ २} नाजनिष्या३४ । ^{३२ ४२ ५} औहोवा ।
^{१ ३ ५} इहा२३४हायि । ^{३२ २} औहो३१२३४ । ^{५२} तायि । ^५ एहियाई
^५ हा ॥ (२) ^{२२ २२ २ १ २} नजातोनाओहोहायि । ^{३ ५} जानायिव्या२३४ता
^{२ १ ५} यि । ^{१२} अश्वाया२३४हा । ^{२ २} तोमघवन्निद्रवाजा३४ । ^{३२} औ
^{४२ ५} होवा । ^{१ ३ ५} इहा२३४हायि । ^{२ ३ ५} उऊवा२३४ । ^{२ १ २} नाः । ^५ गव्यन्तः ।
^{१ ७ २} त्वाहवामा३४ । ^{३२ ४२ ५} औहोवा । ^{१ २ ५} इहा२३४हायि । ^{३२ २} औहो३
^{५२ ५} १२३४ । ^५ हायि । ^५ एहियाईहा (३) ॥ १२ * ॥ [३] ११

द्वितीय-लघे प्रथमा ।

^{१ २} कयानश्चित्रआभुवदूतीसदावृधःसखा ।
^{२ ३ १ २}

^{३ २} कयाशचिष्ठयावृता ॥ १ न ॥

* ऊ० गा० २२ प्र० १ अ० १२ खा० ।

† ऊ० आ० २, २, २, ५ (१ भा० ३८४ पृ०) = ऋ० वे० ३, ६, २४, १ । 'गायत्र'

“सदावधः” सदा वर्द्धमानः “चित्रः” चायनीयः पूजनीयः
 “सखा” मित्रभूतः इन्द्रः “कया” “जती” जत्या तर्पणेन “नः”
 अस्मान् “आ भुवत्” अभिसुख्येन भवेत् ? “शचिष्ठया”
 प्रज्ञावत्तमया प्रज्ञासहितानुष्ठीयमानेन । “कथावृता ?”—केन
 वर्त्तनेन कर्मणा च अभिसुखी भवेत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ १ २
 कस्त्वासत्योमदानाम्मंहिष्ठोमसदन्धसः ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २
 दृढाचिदारुजेवसु ॥ २ १ ॥

“मंहिष्ठः” पूजनीयः “सत्यः” सत्यभूतः “मदानां” माद-
 यितृणां मध्ये “कः” † मदकरः ? “अन्धसः” सीमलक्षणस्यान्धस्य
 रसः ‡ ॥ “दृढाचित्” दृढ मपि “वसु” शत्रु-सम्बन्धि गवादिकं

साम । सर्वदेवत्वं वामदेव्यं वा ; यत्कवतीषु तेन प्राजापत्यं, कीदृि प्रजापतिः ।
 यदनिरुक्तास्तु तेन प्राजापत्यं, अनिरुक्तोहि प्रजापतिः ; यद् गायत्रीषु तेनाग्नेयं
 गायत्रीच्छन्दोह्यग्निः ; यत्पृष्ठेषु न्यदधुः तेनैन्द्रसु ;—एवं सर्वदेवत्वं वामदेव्यम्—इति
 वि० एवमेवावोत्तरव ।

† ऋ० वे० ३, ६, २४, २ ।

‡ ‘कः प्रजापतिः—इति वि० ।

¶ ‘अन्धस्य चरु-पुरोडाशादि-लक्षणस्य’—इति वि० ।

धनं “आकजे” आ समन्तात् भङ्क्तुं* हे इन्द्र । “त्वा” त्वाम्
“मत्स्यत्” मादयेत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

अभीपूः सखीनामविताजरिदृणाम् ।

शतम्भवासूतये ॥ ३ ॥ १२ ॥

हे इन्द्र ! “सखीनां” समानख्यातीनां “जरिदृणाम्”
“अविता” रक्षिता त्वं “जः” अस्मान् “शतं” शत-सङ्ख्याकम्
जतये रक्षायै वा “सु” सुष्टु “अभि भवासि” अभिसुखो भव ॥
“शतम्भवासूतये”—“शतम्भवासूतिभिः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १२

॥ महावामदेव्यम् ॥ काऽध्या । नसाइवाइआभु

वात् । ज । तीसदावृधः स । खा । औइहोहाइ ।

कयारइशचाइ । छयौहोइ । ऊनार । वारत्तोऽधु

* ‘दृढा दृढानि । विदिति पूरणः । दृढानि यानि वज्रानि तान्येव रुजो,
वज्रो भजे । भङ्क्ता, तानि मम प्रयच्छ’—इति वि० ।

† छ० वे० ३, ६, १४, ३ ।

‡ ‘सैवावहणं पृष्ठम्’—इति वि० ।

॥ ‘जतये चतुर्थ्यैकवचनमिदं तृतीया-वङ्गवचनस्य स्थाने प्रथमम् जतिभिः समं
वङ्गभिः प्राक्तनैदित्यर्थः’—इति वि० ।

॥ ‘शतम्भवासि शतम्भस्यो वङ्गवा ॥ एतस्मादेव प्रदात् यत् वङ्गदेवस्य सुतसं
प्रदे तेन वैश्वदेव सित्युक्तम् । शतम्भवासि इन्द्रसं दीर्घत्वम्—शतं भवसि’—इति वि० ।

(१२)

^१हाइ॥^२(१)^३ काऽ^४प्र^५स्त्वा । सत्योश्मा^६इ^७दानाम् । मा ।

^{१२}हिष्ठो^१मात्सा^२दन्ध । सा । औ^३श्चो^४द्वाइ । इ^५ठार^६श्चि^७दा ।

^{३२}रुजौ^१चो^२श् । ऊ^३म्मा^४र । वाऽ^५सो^६श्^७प्र^८चायि ॥^९(२) आऽ^{१०}प्र

^१भौ । पु^२णा^३ःसा^४श्खी^५नाम् । आ । वि^६ताज^७रायि^८तृ ।

^१णाम् । औ^२श्चो^३द्वायि । श^४तार^५श्भवा । सि^६यौ^७चो^८श् ।

^१ऊ^२म्मा^३र । ताऽ^४प्र^५यो^६श्^७प्र^८चायि ॥^९५॥ [१]

॥ स्वारसौ^१पर्णम् ॥ क^२यान^३श्चि^४त्र^५आ । भू^६श्वात् । ऊ^७

^{३२}तौ^१सदा^२वृ^३धाः । ऊ^४म् । सा^५र^६श्छ^७खा । का^८या^९श्उ^{१०}वा ।

^१श्चि । ष^२यो^३र^४श्छ^५वा । वा^६प्र^७र्तो^८द्वायि ॥^९(१) क^{१०}स्त्वास

^१त्यो^२मदा^३श्नाम् । म^४हि^५ष्ठो^६मत्सदा । ऊ^७म् । धा^८र^९श्छ

^५साः । दा^१र्ढा^२श्उ^३वा । चि^४दा । रु^५जौ^६र^७श्छ^८वा । वा^९प्र^{१०}सो

^५इ^१हायि ॥^२(२) अ^३भि^४पु^५णः^६सखी^७श्नाम् । अ^८वि^९ताज^{१०}रा ।

१ २ ५ १ २ २ १ २ २ १
ऊम् । तृ२३४णाम् । शाता३उवा । भवा । सियोर
५ ४ ५
३४वा । ताप्रयोद्वायि ॥ ८ * ॥ [२] १२

अथ प्रगाथरूपे तृतीय सूत्रे—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ २ १ २ २
तथोदसमृत्तीषह्वसोर्मन्दानमन्वसः ।

३ २ ३ १ २ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
अभिवत्सन्नस्वसरेषुधेनवइन्द्रज्जीर्भिर्नवामहे ॥ १ * ॥

नोधा नाम ऋषिरिन्द्रं स्तौति । हे ऋत्विग्यजमानाः! “दक्ष”
दर्शनार्थं “ऋतीषहम्” ऋतयो बाधकाः शत्रवः तेषां मभिभवि
तारं ; पुनः कौटुम्भम् ? “वसोः” वासयितुर्दुःस्वस्य विवासयितुर्नि-
वारयितुः ; यद्वा वसोः पात्रे निवसतः स्थितस्य तादृशस्यान्वसः
शोम-लक्षणस्यान्वस्य पानेन “मन्दानं” मन्दमानं मोदमानं “वः”
शृष्टव्यत्वेन युष्मत्सम्बन्धिनं तं द्वादश मिन्द्रं “गौर्भिः” स्तुतिलक्ष-
णमभिर्वाग्भिः “नवामहे” [तु स्तवने, शब्दे वा] अभिष्टुमः । कु-
चेति “स्वसरेषु” । [अथ यास्कः—“स्वसराण्यहानि स्वयं सारौषि
अपिवा स्वरादित्यो भवति स एताति सारयतीति] (निह० ने०
५, ४) सूर्य-नेत्रकेषु दिवसेषु वयम् “अभिष्टुमः” अभितः

० उ० गा० १० प्र० १ अ० ८ सू० १ ।

† उ० आ० २, १, ५, ४ (१ भा० ४ पृ०) उ० वे० १, १, २, १ । नोधाः
काशीयत आर्चन् । इन्द्रो देवता ।

शब्दयामः । तत्र दृष्टान्तः—“वत्सं न” यथा धेनवी नव-प्रसूतिका
गावः स्वसरेषु दृष्टुं अश्वन्ते प्रेर्यन्ते गावोऽनेति स्वसराणि गो-
ष्ठानि तेषु वत्सं अभिलक्ष्य शब्दयन्ति तद्वत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२२ ३२ ३१ २ ३१ २ ३१ २ ३१ २ २
द्युत्^१सुहानुन्तविषीभिनावृतङ्गिरिन्नपुरुभोजसम् ।

३२ ३१ २ ३१ २ ३१ २ ३१ २ २
क्षुमन्तवाजां^२ शतिनं^३ सहस्रिणं^४ मक्षू^५ गोमन्तमीमहे ॥ २ ॥ १३ ॥

“द्युत्” दीप्तिमन्तं निवासस्थानम् अतिशयितदीप्ति मि-
त्यर्थः । यद्वा, द्युत् दिवि द्युलोकं चिद्यन्तं निवसन्तं “सुहानु”
ग्रीभन-दानं “तविषीभिः” बलैः “आवृतम्” आच्छादितम्^१ । पुनः
कीदृशम् ? “पुनजसं” सोमादि-हविः-प्रदानेन बहुभिर्यजमानै-
र्भोजयितव्यम् । यद्वा, बहूनां पालयितारम् इन्द्रम्^२ “क्षुमन्तम्”
[द्युत् सु चट्टे] शब्दवन्तम् अनेन पुत्रादिकं लक्ष्यते ; स्त्रीवादीनि
क्षुर्वाणं “शतिनं सहस्रिणं” शत-सहस्र-सहस्राक-धन-युक्तं
“गोमन्तम्” गवादि-युक्तं “वाजम्” अश्वं “मक्षू” ग्रीभं “मीमहे”
याचामहे । यद्वा, पूर्वाद्धीं वाज-विशेषणत्वेन योजनीयः—
प्रदीप्तं ग्रीभन-दान-योग्यं बलादियुक्तं बहुभिः पुत्रभिन्नादिभि-
र्भोजयिष्य-शब्दादि-युक्तम् अन्नम् इन्द्रं याचामहे इति ॥ २ ॥ १३

१ ऋ० वे० ६, ६, २, १ ।

२ अत्र नौषसं सान ।

३ तविषीभिरावृतम् । तव श्व इति बलनाम, बलवद्भिः सखायैरावृतम् ।
अथवा तविषीभिः स्त्रीतुमिच्छद्भिः सख्यजातिभिरावृतम्—इति वि० ।

४ गिरिं न पुरुभोजसम् । न शब्द उपरिष्ठादुपचारत्वाद्दुपमाधीनः, गिरि-
सिख बद्धोच्यम् । गिरौ पर्वते बद्धभोजन-तृषकाष्ठान्युपजीवन्ति । अथवा गिरि-
र्भेषः तं सर्वं जगदुपजीवति—इति वि० ।

॥ नौधसम् ॥ ^१ ता^१र^२३४^३म् । ^४ वौ^५द^६स^७मृ^८तौ । ^९ षा^{१०}हाम् ।
^{११} व^{१२}सो^{१३}मृ^{१४}न्दा । ^{१५} ना^{१६}ह^{१७}मा^{१८}धा^{१९}श^{२०}साः । ^{२१} आ^{२२}र^{२३}३^{२४}भी । ^{२५} वा^{२६}त्स^{२७}न्न ।
^{२८} ख^{२९}स । ^{३०} रा^{३१}यि । ^{३२} पू^{३३}र्ध^{३४}ना^{३५}र^{३६}३४^{३७}वाः । ^{३८} आ^{३९}र^{४०}३^{४१}यि^{४२}न्द्राम् । ^{४३} गा
^{४४}यि^{४५}र्भि^{४६}र्न्ना^{४७}वो^{४८}र^{४९}३४^{५०}वा । ^{५१} मा^{५२}र^{५३}३४^{५४}हे ॥ (१) ^{५५} आ^{५६}र^{५७}३४^{५८}यि । ^{५९} द्र
^{६०}ङ्गी^{६१}र्भि^{६२}र्न्ना^{६३}वा । ^{६४} सा^{६५}हा^{६६}यि । ^{६७} इ^{६८}न्द्र^{६९}गी^{७०}र्भा^{७१}यिः । ^{७२} ना^{७३}श्वामा^{७४}श
^{७५}हा^{७६}यि । ^{७७} द्यु^{७८}र^{७९}३^{८०}श्वाम् । ^{८१} हृ^{८२}दा^{८३}नुम् । ^{८४} त^{८५}वि । ^{८६} षा^{८७}यि ।
^{८८} भा^{८९}यि^{९०}रा^{९१}वा^{९२}३३^{९३}र्त्ताम् । ^{९४} गा^{९५}र^{९६}३^{९७}यि^{९८}रीम् । ^{९९} न^{१००}पु^{१०१}रु^{१०२}भो^{१०३}र^{१०४}३४^{१०५}वा ।
^{१०६} जा^{१०७}र^{१०८}३४^{१०९}साम् ॥ (२) ^{११०} गा^{१११}र^{११२}३४^{११३}यि । ^{११४} रि^{११५}न्ना^{११६}पु^{११७}रु^{११८}भो । ^{११९} जा^{१२०}सा^{१२१}स् ।
^{१२२} गि^{१२३}रि^{१२४}न्ना^{१२५}पू । ^{१२६} रु^{१२७}३^{१२८}भो^{१२९}जा^{१३०}३^{१३१}साम् । ^{१३२} क्षू^{१३३}र^{१३४}३^{१३५}मा । ^{१३६} तं^{१३७}वा^{१३८}जम् ।
^{१३९} श^{१४०}ति । ^{१४१} ना^{१४२}म् । ^{१४३} सा^{१४४}ह^{१४५}स्त्रा^{१४६}र^{१४७}३४^{१४८}इ^{१४९}णाम् । ^{१५०} मा^{१५१}र^{१५२}३^{१५३}क्षू । ^{१५४} गो
^{१५५}म^{१५६}न्त^{१५७}मो^{१५८}र^{१५९}३४^{१६०}वा । ^{१६१} मा^{१६२}र^{१६३}३४^{१६४}हे ॥ ६ * ॥ [१]

॥ अभीवर्त्तम् ॥ ^१ तं^२वो^३३^४दा^५श^६स्त्रा^७मृ^८ती^९ष^{१०}हो^{११}वा । ^{१२} वा

^{१ २} सोमन्दा । ^{१ २} नमाधाशसारेः । ^{१ २} आभिवत्सा३१२३४म् ।
^{१ ४ ५ ६} नखसरे । ^{१ २} पुधायिनाश्वारेः । ^{१ २} इन्द्राङ्गाश्विभिरेः । न
^१ वा३ । ^१ मार३४५ । ^{३ १ १ १ १} चार३४५यि ॥ (१) ^{५ ४ २ ७ ४} इन्द्राङ्गाश्विभि
^{५ ६ ४ ५} र्नवामद्योवा । ^१ आयिन्द्रगौभिः । ^{१ २} नवामाश्वारेयि । द्यु
^१ च्छुदा३१२३३ । ^{३ ४ ५ ६} नुन्तविषी । ^{१ १ १} भिरावाश्वान्दम् । गि
^{१ २} रायिन्नाश्वरे । ^{५ ६} रुभोज । ^१ जार३४५ । ^{१ २ १ १ १ १} सार३४५म् ॥ (३)
^{५ ४} गिराश्विन्नाश्वरुभोजसोवा । ^{१ ४ ५ ६} गायिरिन्नपु । ^{१ २} रुभोजाश
^{१ २} सारम् । ^{३ ४ ५} जूमन्तवा३१२३४ । ^{१ १} जश्शतिनम् । सहा
^१ स्वाश्विणांम् । ^{१ २} मच्चूगोश्मार । ^{१ २} तमाश्वि । ^१ मार३
^{३ १ १ १ १} ४५ । ^{३ ४ ५ ६} चार३४५यि ॥ १४ * ॥ [२]

^{५ ६ ७ ८ ९ १०} ॥ जनित्राद्यम् ॥ तंवोदाश्वस्यन्तीपहाम् । ^{१ २} ऊवे

^{१ २} द्योरेयि । ^१ वसोमन्दानमान्वाशसारेः । ^१ अभिवत्सन्नख

सरा॒रयि॑ । पु॒र्धा॒यि॒मा॒र॒३४वाः॑ । इन्द्रा॒र॒हो॒यि॑ । गो
 र्भा॒र॒यि॒र्हो॑ । नवा॑ । मा॒र॒हा॒र॒३४औ॒हो॒वा ॥ (१) इन्द्र॒ङ्गा
 र॒यि॒र्भि॒र्न॒वा॒म॒हा॒यि॑ । ऊ॒वे॒हो॒रयि॑ । इन्द्र॒गो॒र्भि॒र्न॒वा॒मा
 र॒हा॒रयि॑ । दु॒क्ष॒त्तु॒दा॒नु॒न्त॒विषा॒रयि॑ । भि॒रा॒वा॒र॒३४
 र्ता॒म् । गि॒रा॒र॒यि॒र्हो॒यि॑ । न॒पू॒र॒हो॑ । रु॒भो॑ । जा॒र
 सा॒र॒३४औ॒हो॒वा ॥ (२) गि॒रि॒न्ना॒र॒पु॒रु॒भो॒ज॒सा॒म् । ऊ॒वे
 हो॒रयि॑ । गि॒रि॒न्नु॒रु॒भो॒१जा॒सा॒र॒म् । क्षु॒म॒न्त॒वा॒ज॒
 अ॒ति॒ना॒र॒म् । स॒हा॒स्रा॒र॒३४यि॒णाम्॑ । म॒क्ष॒र॒हो॒यि॑ । गो
 मा॒र॒हो॑ । त॒मी॑ । मा॒र॒हा॒र॒३४औ॒हो॒वा । ज॒नि॒त्रा॒र॒३
 ४५॒म् ॥ ५ * ॥ [३]

॥ शु॒द्धा॒शु॒द्धी॒या॒द्य॒म् ॥ तं॒वो॒द॒क्ष॒मृ॒ती॒ष॒हाम्॑ । व॒सो
 र्म॒न्दा॒न॒म॒न्वा॒र॒३साः॑ । अ॒भि॒व॒त्स॒न्न॒स॒सरे॑पु॒धे॒ना॒र॒३वाः॑ ।

^{३ ४ ३ ४ ३ ४ ५ २ ३ ४ ५}
१माहार३४यि । द्युत्सुदानुन्तविषी । भिराश्वात्ताम् ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
गायिरिन्नपुरुभौ३ । हो३१यि । जारसार३४औहोवा ॥ (२)

^{४ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
गिरिन्नपुरुभौ । जसा३म् । गिरिन्ना । होयि । होयि ।

^{२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
पुरुभौ३जसार३४म् । सुमन्तवाज्शतिनम् । सहा३

^{४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
स्वायिणाम् । मात्तूगोमन्तमौ३ । हो३१यि । मारहा

^{५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
२३४औहोवा । जनौ३त्रार३४५म् (३) ॥ १० * ॥ [५]

^{५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
॥ सौभरम् ॥ तं३वो३दा३क्षाऽमृतीषहोवा । वसोर्म्म

^{२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
न्दानमन्धसोभिवत्सन्नखसाररायिषुधार३ । होयि । ना

^{५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
२३४वाः । इन्द्रज्जीभिः । नवा३हा३यि । मारहार३४

^{५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
औहोवा ॥ (१) इन्द्रा३ङ्गा३यिभिर्नवामहोवा । इन्द्रज्जी

^{२ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
भिर्नवामहेद्युत्सुदानुन्तवारयिषायिभिरा३३ । हो ।

^{३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२}
वार३४र्त्ताम् । गिरिन्नपु । रुभो३हा३यि । जारसार

* ऊ० गा० १४ प्र० १ अ० १० सा० ।

^{५ ४ ४} ३४ औहोवा ॥ (२) ^{१ ४ २ ४ ५ ४ ५} गिरा इयिन्ना इपुरुभोजसोवा । ^१ गिरि
^४ नपुरुभोजसं ^४ चुमन्तं वाजं ^{१ ०} शता रयिनां ^१ सदा २३ । ^१ हो ।
^२ स्ता २३ ^५ इयिणाम् । ^{१ ४ ४} मक्षूगोम । ^{५ २} न्तमा इहा इयि । ^{१ ५ ३} मारहा
^{५ ४ ४} २३ औहोवा । ^{३ १ १ १ १} ऊर ३४ पू (३) ॥ ४ * ॥ [६]

^{५ ४ २ ४ ५ ४ ५} ॥ आष्कारणिधनं काणवम् ॥ ^{५ ४ ४ ५} तंवोदा इस्मष्टीषहा
^{१ ४ २ ४} म् । ^१ वासोर्मान्दा । ^२ नमा २३ न्धसाउ । ^{१ २ १} वा ३२ । ^{१ २ १} अभिवत्साम् ।
^{२ ३ २ १} नस्वत्तरायि । ^{२ १ २} पुधेना २३ वाः । ^५ आ २३ ^१ इयिन्द्राम् । ^{१ २} गौर्भि
^२ र्ज । ^{१ २} वामा २३ ^५ ४५ हा ६५ इयि ॥ (१) ^{५ २ ४} इन्द्रङ्गा इयिर्भिर्ज
^{५ ४ ४ ५} वामहायि । ^१ आयिन्द्रङ्गौर्भिः । ^{१ २} नवा २३ ^१ महाउ । ^२ वा ३२ ।
^{१ २ १} द्युक्षुं सुदा । ^{२ ३ २ १} नुन्तविषायि । ^{२ १ २} भिरावा २३ ^५ त्ताम् ।
^१ गा २३ ^२ इयिरीम् । ^{१ १} नपुरु । ^{१ २} भोजा २३ ^५ ४५ सा ६५ इम् ॥ (२)
^{१ २ ४} गिरिन्ना इपुरुभोजसाम् । ^{५ ४ ४ ५} गायिरिन्नपु । ^{१ २} रुभो २३ ^१ जसा

उ। वा३२। ^{१ १ १} जुमन्तं वा। ^{१ ३ १ १} ज॥श्रुतिनाम्। ^{२ १} सहसा

^५ २३४यिणाम्। ^{१ २} मा२३त्। ^{१ २} गोमन्तम्। ^{१ २} ईमा२३४५हा

^{१ १ १ १ १} ६५६यि। आ२३४५ष (३) ॥ ८ * ॥ [७]

॥ ककुवत्तरनौधसम् ॥ ^१ ता२३४म्। ^{२ ३ ४ ५ ६} वोदसम्पत्नी।

^{४ ५} षाहाम्। ^{१ ० २} वसोर्गन्धा। ^{१ १ २ १} ना३मान्धा३साः। ^१ आ२३

^४ भी। ^{१ २} वात्सन्न। ^{१ २ १} स्वस। ^{२ ३ ४ ५} रायि। ^१ षूधेना२३४वाः। आ

^२ २३यिन्द्राम्। ^{१ २ १} गायिभिर्नवो२३४वा। ^५ मा२३४चे ॥ (१)

^१ आ२३४यि। ^{५ ६ ७ ८ ९} न्द्रङ्गीभिर्नवा। ^{४ ५} माहायि। ^{२ १ २} द्यू३चा॥

^{२ १ २} ३दा। ^१ नू२३न्ता। ^{२ ३} वि। ^५ षायि। ^{२ ३ ४} भायिरावा२३४त्ताम्।

^{१ २} गा२३यिरीम्। ^{१ २ १} नपुरुभो२३४वा। ^{४ ५} जा२३४साम् ॥ (२)

^१ गा२३४यि। ^{५ ६ ७} रिन्नपुरुभो। ^४ जासाम्। ^{२ १ २ २} चू३मान्ता३वा।

^१जार्^२श्ना । ^१ति । ^१नाम् । ^१सा^२ह^३सा^४र^५३४यिणाम् । ^५मा
^१र^१श्चू । ^१गो^२मन्त^३मो^४र^५३४वा । ^५मा^६र^७३४चे^८(३) ॥ १०* ॥ [८]

॥ वाङ्मिधनं कौञ्चम् ॥ ^१तं^२वो^३दा^४सा^५३१२३४म् । ^५च^६नी ।

^३प^४हा^५श्म । ^१व^२सो^३र्मा^४न्दा^५३१२३४ । ^५न^६म । ^६ध^७सा^८ः । ^८अ

^१भी^२वा^३त्सा^४३१२३४म् । ^३न^४स्व^५सरे^६षु^७धे । ^३न^४वा^५ः । ^३इ^४न्द्रा^५ङ्गा

^१यि^२र्भा^३३१२३यिः । ^५न^६वा^७पु^८म^९हा^{१०}उ ॥ (१) ^१इ^२न्द्रा^३ङ्गा^४यि^५र्भा^६३१

^५र^६३४यिः । ^५न^६वा । ^१म^२हा^३यि । ^१इ^२न्द्र^३ङ्गी^४र्भा^५३१२३४यिः ।

^५न^६वा । ^३म^४हा^५यि । ^१द्यु^२क्षा^३सू^४दा^५३१२३४ । ^३नु^४न्त^५वि^६षी

^१भि^२रा । ^३वृ^४ता^५श्म । ^१गि^२रा^३यि^४न्ना^५पू^६३१२३ । ^५रु^६भो^७पु^८ज^९सा

^१उ ॥ (२) ^१गि^२रा^३यि^४न्ना^५पू^६३१२३४ । ^५रु^६भो । ^३ज^४सा^५श्म ।

^१गि^२रि^३न्न^४पू^५३१२३४ । ^५रु^६भो । ^१ज^२सा^३श्म । ^१क्षु^२मान्ता^३वा

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११
३१२३४। ज॒शतिन॑सह । खिणा॑म् । म॒चूगो॑मा

३१२३। तमा॑पुयिमहा॒उ (३) ॥ १४ * ॥ [८] १३

चतुर्थे प्रगाथे—प्रथमा ॥

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

तरोभिर्वीविद्वसुमिन्द्र॑सबाध॒जतये॑ ।

३१२ २२ ३१२ ३२ ३२३ ३२ ३२३ ३२ ३२३ ३२
बृह॒ज्ञायन्तः॑ सु॒तसो॑मे अ॒ध्वरे॑ ह॒वे भ॑रन् न॒कारि॑णम् ॥ १५ ॥
हे ऋ॒त्विजः॑ ! “वः” यूयं “तरोभिः” वे॒गैर॒ध्वैरु॑पेतं वे॒गै
रेव वा “विद्वसु” वे॒द्यव॑सुं ध॒नो वे॒दक॑म् “इन्द्र” “सबाधः”
बा॒धास॒हिताः “जतये” र॒क्षणा॑य “बृह॒ज्ञायन्तः” बृ॒हत्स॑ञ्चकं
साम॑ गायन्तः सन्तः परिचरतेति शेषः । कुत्र ? इति,
तदुच्यते—“सुतसोमे” अभिषुत-सोमके “अध्वरे” यज्ञे सोम-
यागे ; अहञ्च स्तोता युष्मदर्थं “हवे” आह्वयामि । कमिव ?
“भरन्त” भरं भर्त्तारं कुटुम्बपोषकं “कारिण” स्वहित-करण-
शीलं यथा स्वहित-करणायाह्वयन्ति पुत्रादयस्तद्वत्, तथा भूत
मिन्द्रं हवद् इति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२७ ३१२ २२ ३२ ३२३ ३ १२ ३१२ २२
नय॑न्दु॒ध्रावर॑न्ते न स्थि॒रामु॑रोमदे॒षुगि॑प्रमन्धसः ।

२३ १२ ३१ २ ३१२ २२ ३२ ३२ २२
य॒त्राह॑त्या॒ग्रश॑मानाय सु॒न्वते॑ दा॒ताज॑रि॒त्रउ॑व्ययम् ॥ २ ॥ १४ ग

* ज० मा० २२ प्र० १ अ० १४ सा० ।

† ऋ० आ० २, १, ५, ५ (१ मा० ४२२ पृ०) = ऋ० वे० ६, ४, ४७, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ४, ४७, २ ।

¶ “अत्र कालेयं साम”—इति वि० ।

“सुशिप्रं” शोभन-हनुकं शोभन-नासिकं वा [“शिप्रे हनूनासिके वा (६, १७)—इति यास्कः] “यम्” इन्द्रं “दुध्राः” दुर्धराः असुरा-
दयः “न वरन्ते” सङ्ग्रामे न वारयन्ति, तथा “स्थिराः” देवाः
“न” वरन्ते, किञ्च “सुरः” मरणशीला मनुष्याः न वरन्ते, “यः”
च इन्द्रः “अश्वसः” सोमलक्षणस्यानस्य “मदे” मदाय सोमपान-
जनितायः* “आहृत्य”†, “शंसमानाय” शंसमानायः‡ “सुन्वते”
अभिषवं कुर्वते “जरिते” स्तोत्रे च ॥ “दाता” भवति ।
किम् ? “उक्थ्य” स्तुत्यं धनम् §, तं हुवे इति पूर्वेषु सम्बन्धः ॥

“मदेषुशिप्रं”—“मदेषुशिप्रम्”—इति प्रकार-सकारौ
पाठौ ॥ २ ॥ १४

० मूले “मदेषुशिप्रम्”—इति संहितापाठः, तच्च साधनेन ‘मदे’ इत्येकं पदं
ह्रित्वा सुशिप्रमिति द्वितीयं खीकृतं सत एव ‘मदे’ मदाय, ‘सुशिप्रं’ शोभनहनुक
मित्यादि व्याख्यातम् । विवरणकारस्तु “मदेषु” इति ह्रित्वा शिप्रमिति द्वितीयं
चिच्छेद, तथाहि—‘मदेषु मदनीधेषु सोमेषु सन्निधानभूतेषु, सन्निधान-सप्रम्येषा,
अथवा मदेषु पुरतोऽवस्थितेषु’—इति वि० । पदकारकृत-पदपाठोऽपि विवरण-
कार-नय-पोषकः ।

† संहितापाठस्तु “आहृत्या”—इति, तच्च “द्वाचोऽतस्तिष्ठः (६, २, १३५)” —
इति दीर्घः । आहृत्य आदरं कर्त्तव्यर्थः ।

‡, ॥ वैदिकौ स्तुतिस्तु द्विधा भवति, शस्त्रेर्नन्तेः स्तोत्रैर्मन्त्रैश्च, तथा चात्र
अप्रगीतमन्त्रात्मक-शस्त्रैः स्तुतिं कुर्वाणः शंसमान उच्यते, तस्मै ; किञ्च प्रगीतमन्त्रात्मक-
स्तोत्रैः स्तुतिकारी स्तोता, तस्मा चेति विवेकः ।

§ ‘उक्थ्यो नाम क्रतुः, तमुक्थ्यम् ; अथवा उक्थ्यानि सामानि तैर्यैः सश्रजते
स उक्थ्यः, तमुक्थ्य-सामवन्तं क्रतु मित्यर्थः’—इति वि० ।

५ २ २ ४ ४ ४ ५ २ १
॥ महाकालेयम् ॥ तरोभाश्चर्वीविद्वहम् । इन्द्रा

२ १ २ ३ २ १ २ ३ २ १ १ ३
सबा । धजतया२३३ । बृहद्गाया३ । ता२३४ । सुत

४ २ ५ २ २ १ १ ३ २ २ ५ ४
सोमेअ । आश्राइ । ऊवाइभरौ । वा३४३ओ३४वा । न

५ २ २ ४ ४ ४ ५ २ १ २
काऽपुरिणाम् ॥ (१) ऊवेभाश्चरन्कारिणाम् । ऊवाइभ

१ २ ३ २ १ १ ३ २ १ २
राम् । नकारिणा२३म् । नयन्दुआः । वा२३४ । रन्ते

३ ४ ५ २ २ १ ३ २ २ ५
नस्थिराः । मूहराः । मदाइषुशौ । वा३४३ओ३४वा ।

४ ५ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १
प्रमाऽध्वसाः ॥ (२) मदेषू३शाइप्रमन्धसाः । मदाइषुशा

२ ३ २ १ २ ३ २ १ २ ३ २
इ । प्रमन्धसा२३ः । यआद्वत्या३ । शा२३४ । शमाना

४ २ २ १ २ ३ २ २ ५ ४
यसु । न्वा३ताइ । दाताजरौ । वा३४३ओ३४वा । न

४
ऊऽध्विथयाम् । हौऽध्व । डा(३) ॥ ७ * ॥ [१]

२ २ २ २ १ २
॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ तरोभिर्वाओहोहायि । वा

^२ ^५ ^१ ^२ ^२ ^१ ^५ ^१
यिद्वार२३४ह्यम् । इन्द्रं सवाधजतायो२३४हायि । वृ

^२ ^२ ^२ ^२ ^{३२ ४२} ^{१ ३} ^५
हङ्गायन्तः सुतसोमे अध्वार३४ । औहोवा । इहार्२३४हा

^१ ^३ ^५ ^{२ १ २ २} ^{१ ७ २ २} ^{३२}
यि । उज्ज्वार२३४रायि । ऊवेभ । रान्नकारा३४ । औ

^{४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{३२ २} ^{५२}
होवा । इहार्२३४हायि । औहो३१२३४ । णाम् । एहि

^५ ^{२ २ २ २ १ २} ^१ ^३ ^५
याद्वा ॥ (१) ऊवेभरा औहोहायि । नाकारा२३४यिणाम् ।

^{२ २} ^{२ १} ^१ ^२ ^२ ^२
ऊवेभरान्नकारायिणो२३४हायि । नयन्दुधावरन्तेन स्थिराम्

^{३२ ४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{२ ३} ^५
३४ । औहोवा । इहार्२३४हायि । उज्ज्वार२३४राः ।

^{२ १ २ २} ^१ ^७ ^२ ^{३२ ४२ ५} ^{१ ३} ^५
मदेषु । शायिप्रमन्वा३४ । औहोवा । इहार्२३४हायि ।

^{३२ २} ^{५२} ^५ ^{२ २} ^{२ २ १}
औहो३१२३४ । साः । एहियाद्वा ॥ (२) मदेषुशा औहो

^२ ^३ ^५ ^{२ २} ^१ ^५
हायि । प्रामन्वा२३४साः । मदेषुशिप्रमन्वासो२३४हायि ।

^{१ २} ^२ ^{२ २} ^२ ^{३२ ४२ ५} ^{१ ३ २ ५} ^२
यच्चाहत्याशप्रमानायसुन्वा३४ औहोवा । इहार्हायि । उ

^३ ^५ ^{२ २ १ २ २} ^१ ^७ ^२ ^{३२ ४२}
ऊवार२३४तायि । दाताज । रायिचउक्था३४ । औहो

१ अ० ५ ख० १ सू० १]

उत्तरार्चिकः ।

१०५

वा । इच्छा^५ २३४^{१३} द्यायि । औ^५ चो^{३२ २} ३१२३४ । याम् । एहि^{५२}

याईहा । चो^५ पूई । डा^५ (३) ॥ १५ * ॥ [२] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्र्यस्य प्रथमस्याध्यायस्य

चतुर्थखण्डः ॥ ४ ॥

पञ्चमखण्डे ३,

प्रथम ढचे—प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
स्वादिष्टयामदिष्टयापवस्सोमधारया ।

१ २ ३ १ २ ३ २
इन्द्रायपातवेसुतः ॥ १ ॥

हे “सोम ।” “इन्द्राय” “पातवे” पातु “सुतः” अभिषुतः
त्वं “स्वादिष्टया” स्वादुतमया “मदिष्टया” अतिशयेन सादयित्रया
“धारया” “पवस्स” चर ॥ १ ॥

* ज० मा० १० प्र० १ ख० १५ सा० ।

† ‘इदानीं मार्तवः पवसानः । सव वज्रनि इन्द्रांसि—आयत्रीककुबुष्णिग-
दुष्टवृजगतीति इन्द्रांसि । पुष्कलोऽग्निः संहितः शक्रः श्यावाश्वः अश्वीगव इत्या-
शीणि । सोमः क्षीवदेवता । सामदेवता मोच्यते विलम्बयाम्—इति वि० ।

‡ ‘उक्तो माध्यन्दिनः पवसानः—इति वि० ।

¶ इ० आ० ५, १, ४, २ (२भा० ७ पु०)=ऋ० वे० ७, ७, १६. १ ।

(१४)

अथ द्वितीया ।

३ २ १ १ २ २ १ ३ १ २
 रक्षोहाविश्वचर्षणिरभियोनिमयोहते ।

१ २ ३ २ ३ १ २
 द्रोणेसधस्थमासदत् ॥ २ * ॥

“रक्षोहाः” रक्षसां हन्ता “विश्वचर्षणिः” विश्वस्य द्रष्टा
 सोमः “अयोहते” अयसा हिरण्येन हते [तथा च अयते—
 “हिरण्यपाणिरभिषुणोति”—इति] “द्रोणे” द्रोणकलशेन
 अधिषवण-फलकाभ्यां वा† “सधस्थं” सहस्थानं “योनिम्”
 अभिषवस्थानम् “अभ्यासदत्” आभिमुख्येनासीदति ॥

“अयोहते”—“अयोहत”, “द्रोणे”—“द्रुणा”—इति च
 पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 वरिवोधातमोभुवोमृद्धिष्ठोवृत्रहन्तमः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
 पर्षिराधोमघोनाम् ॥ ३ † ॥ १५

* ऋ० वे० ७, ७, १६, २ ।

† सोमाभिषवे प्रथमं तावत् चतुष्पौषमुखं X इत्याकारं फलकद्वयं स्थाप्यते, तद्-
 परि छण्डमृगचर्म विलीर्य तत्र सोमोऽभिषूयते । ये अधिष्ठत्य सूयते सोम-
 ऋत्विग्भिः, ते अधिषवणे, अधिषवणे च ते फलके, ताभ्याम्; अधिषवणनामक-फल-
 काभ्यामित्यर्थः । सहयोगछण्डणेयं तमोधा ।

‡ ऋ० वे० ७, ७, १६, ६ ।

हे सोम ! त्वं “वरिवोधातमः” अतिशयेन धनानां दाता*
 “भुवः” भव † [‘विदः’, ‘वरिवः’—इति धननामसु (निघ० २,
 १०, ४-५) पाठात्] “मंहिष्ठः” दातृत्वमस्य ‡ भव [सर्वदातृत्व
 मत्रोच्यते इत्यपुनरुक्तिः] “हवहन्तमः” अतिशयेन शत्रूणां
 हन्ता च भव । किञ्च “मघोनां” धनवतां शत्रूणां § “राधः”
 धनञ्च “पर्वि” अस्त्रभ्यम् प्रयच्छ § ॥

“भुवः”—“भवः”—इति पाठो ॥ ३ ॥ १५

॥ स० हितम् ॥ स्वादिष्ठयाम । दा० इ० इ० । पवा
 १ । स्वा० इ० सौ । मधा० रा० या । आ० इ० इ० द्रा । या० र
 पा । तवा० र० । हा० उ० वा० । ह० र० इ० ४ ताः ॥ (१) र० लो० हा
 विश्व । चार० र्ष० णा० ई । अ० भा० र० इ । यो० र० इ० नी० म् ।
 अ० यो० र० चा० ता० इ । द्रो० र० इ० णे । सा० र० धा । स्थ० मा० र० इ ।

* ‘वरिवः वरिष्ठः भवः । धातमः घेड् पाने, पानतमः । एकः पानभूतः, एक
 पानतरः, अन्यः पानतमः । अथवा दाता दाता, स्थापिता वा’—इति वि० ।

† ‘भुवः भूर्लोकस्थः’—इति वि० ।

‡ ‘मंहिष्ठः मंहनीयतमः’—इति वि० ।

§ ‘मघोनां धनवतां अजमानामासु’—इति वि० ।

§ ‘पर्वि वरिषिष्ठते’—इति वि० ।

^१हाउवा३ । ^१सा ^२२३४ ^२दात ॥ (२) ^२वरिवोधात । ^२मी
^१२भुवाः । ^२म^१च्छा^२र३ । ^१छोर३वा । ^२न^१च्चा^२रन्तामाः ।
^२पार३र्षी । ^१रा२रथो । ^२सा२र३ । ^२हाउवा३ । ^१वो२र३४
^५नाम् (३) ॥ ८ * ॥ [१]

^४२३ ^४२३५
 ॥ जुल्लकवैष्टम्भम् ॥ स्वादाऽपूयिष्ठ । याश्मदिष्ठया ।
^१पावस्वतो । ^१मधारा३थार३ । ^१होवा३हायि । ^१इन्द्राया
^११पार३ । ^१होवा३हा । ^१तवे । ^१सूरता२३४ ^४औहोवा ॥ (१)
^४३२ ^४२४५ ^१२२
 रक्षोऽपूहा । वा३यिश्चर्षणायिः । आभियोनिम् । अ
^११ ^११२ ^१२ ^१२२
 योहा१ता२यि । होवा३हायि । द्रोणेसा१धार३ ।
^१२ ^१२ ^१२२ ^४३ ^४२२ ^४३
 होवा३हा । स्थमा । सा१रदा२३४ ^४औहोवा ॥ (२) वराऽ
^४२३२५ ^१२२ ^१२
 पूयिवः । धा३तमोभुवाः । मा१च्छिष्ठोवृ । नहान्ता१
^१२ ^१२ ^१२ ^१२
 मा२३ । होवा३हायि । पर्षायिरा१धार३ । होवा३

हायि । मधो^१र । नार^३३४ औहोवा । दोर^३३४ भाः (३)
॥ २० * ॥ [२]

॥ जराबोधियम् ॥ स्वादिष्ठयोवा । मादिष्ठया । प
वास्वार^१३सी । मधाराया । इन्द्राया^११ पार^४३ताऽ । वे ।
सुतो^३३४ ५ई । डा ॥ (१) रक्षोहावोवा । श्वाचर्षणा^१यिः ।
अभायियो^२३नीम् । अयोहातायि । द्रोणेसा^११ धार^४३स्था
म् । आ । सदो^३३४ ५ई । डा ॥ (२) वरिवोधोवा ।
तामोभुवाः । म^१हायिष्ठोर^२३वा । ब्रह्मन्तामाः । पर्षा
यिरा^३१ धार^४३ । म । घोनो^३३४ ५ई । डा (३) ॥ १०† ॥ [३]

॥ हाविष्कृतम् ॥ स्वादिष्ठयामदाहाउष्टाया । पव
स्वसो । मधारा^१३या । इन्द्रा^१३हो । यार^१३पा । त
वे । स्वर^१ता^३३४ औहोवा ॥ (१) रक्षोहाविश्वचाहाउर्षा

^२णायिः । ^{१ २}अभियोनायिम् । ^२अयोहार^१तायि । ^{१२}द्रोणे^२

^२होशयि । ^{१२}सार^१धा । ^१स्यमा । ^{१ ३}सारदार^{१ २}३४ औहोवा ॥ (२)

^{२ २ २}वरिवोधातमो^{२ २}द्वाउभूवाः । ^{१ २}म^१हिष्ठोवा । ^१त्रहन्ता^२३

^२मार^१श्माः । ^१पर्षा^१रहोशयि । ^१रार^१धाः । ^{१ १}मघो^१२ ।

^३नार^{१ २}३४ औहोवा । ^{२ १ २ १ १ १ १}हविष्कृते^२३४पु (३) ॥ ७ * ॥ [४]

॥ दक्षणिधनं मौक्षम् ॥ ^{१२ २ २ १ १ २}खादिष्ठयामदिष्ठया । ^{१२}औ

^{२ २ १}होवा । ^{२ १}इहश्रु^२धायि । ^१पवस्वा^{१ २}२३सो । ^२मधारया । ^२इन्द्रा

^२यार^{१ २ ३}पा३ । ^{१ २ ३}होवा^{१ २}३४ । ^{१ २}तवेत्^{१ २}२३४पुता^{१ २}६५६ः ॥ (१)

^{२ २ १ २ १ २}रक्षोद्वाविश्वचर्षणिः । ^{१ २ २ १}औहोवा । ^{२ १}इहश्रु^{१ २}धायि । ^{१ २}अभि

^२यो^{१ २}र^{१ २}नीम् । ^{१ २}अयो^{१ २}हतायि । ^{१ २}द्रोणे^{१ २}सार^{१ २}धा३ । ^{१ २}होवा

^२३४ । ^{१ २}स्यमा^{१ २}सार^{१ २}३४पु^{१ २}दा^{१ २}६५^{१ २}ईत ॥ (२) ^{२ २ १ २}वरिवोधातमो

^{१ २ २ १}भुवः । ^{१ २}औहोवा । ^{१ २}इहश्रु^{१ २}धायि । ^१म^१हिष्ठो^१र^१श्वा ।

^१ब्रह्मन्माः । ^२पर्षिरारश्धाः । ^{१ २ २}होवाह्वायि । ^१मघो

^{१ २}२२४५ना६५६म् । ^{१ १ १ १ १}दक्षाश्या२२४५ (३) ॥ ४ * ॥ [५]

॥ गौपूक्तम् ॥ ^{१ २ २ १ २}खादिष्ठयामदौ । ^२हौहोवाह्वायि ।

^१ष्ठया । ^{२ २}पवस्वसोमधौ२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा२यि । ^१रा

^{१ २ २ २}या२ । ^१इन्द्रायपातवौ२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा२यि । ^१ह

^{१ १ ३}ता २ ३ः । ^{५ २ २}हो२वा २ ३ ४ ^{२ १ २ ३ १ १}हौहोवा । ^{१ १}अग्निराज्जता २ ३

^{१ १}४ ^{१ १}धुः(१) ॥ ८ * ॥ [६]

॥ स्वरूपोत्तरम् ॥ ^{२ २ १ २}रक्षोहोवौहो२ । ^१इया । ^{१ १}श्वर्षा

^{२ १ २}णा२यिः । ^१अभियोनौहो२ । ^{२ २ १}इया । ^१अयोहाता२यि ।

^{२ २ २}द्रोणोसधौहो२ । ^१इया । ^{१ १ २}स्यमासा२२दा३४३त् । ^१ओ२

३४५ई । डा(२) ॥ १३ * ॥ [७]

५२ २ ४२ ५ २ १ २ १ २
॥ काक्षीवन्तम् ॥ स्वादिष्टाश्यामदिष्टया । पवास

१२ २ १ ५ २ ३२ २ १ १
सी । मधारया३ । औ३४ । हाहोयि । इन्द्रायार३पा ।

३२ २ ३२ १ ५ ४ ५ ५ २
तवौहोयि । औहो२३४वा । सूपतोईहायि ॥ (१) रक्षो

२ ४ ५ २ १ ३२ १ २ २ १ ५
हाश्विश्चर्षणायिः । अभायियोनिम् । अयोहता३यि ।

२ ३२ २ १ २ ५ २ ३२ १
औ३४ । हाहोयि । द्रोणिसार३धा । स्थमौहोयि ।

३२ १ ५ ४ ५ ५ २ ४२ ५ २
औहो२३४वा । साप्रदोईहायि ॥ (२) वरिवो३धातमो

२ १ ३२ १ २ १ ५ २
भुवाः । म३हायिष्ठोवृ । जहन्तमा३ः । औ३४ ।

३२ २ १ २ ३२ २ ३२ १
हाहोयि । पर्षायिरार३धाः । मऔहोयि । औहो२३

५ ४ ५
४वा । द्यो५नोईहायि (३) ॥ १५ * ॥ [८]

५२ २ ४५ ५ ४ ५ १
॥ भासम ॥ स्वादि । ष्टाश्यामा । ईया । दायि

२ १ २ २ ५ ३२ ३२ १
ष्टाश्या२ । पावस्वसो । म । धौ३हो । वाहायि । र

१ १ ३ ५२ २ २ २ २ २
या२ । इन्द्रा२३ । या२पार३४औहोवा । तवेसुता१ ॥ (१)

१अ० ५ख० १सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

११३

^५रक्षः । ^२हा^{४५}वायि । ^{५५}आ । ^{४५}ईया । ^१चा^२र्पा^१णा^२रथिः ।

^१आभियोनिम् । ^{२२}अ । ^५यौ^{२२}श्चो । ^{३२२}वा^१हायि । ^१हता^२

यि । ^{१२}द्रोणे^{२३} । ^{१, ३}सा^{५२२}रधा^{२३४}औ^२होवा । ^२स्थ^२मा^{३२}सदा

१त् ॥ (२) ^५वरि । ^२वो^{४५}श्धा । ^{५५}ता । ^{१२}ईया । ^१मो^२भू^३वा^२रः ।

^१म^{२२}च्छि^५ष्टो^{३२}वृ । ^{३२२}त्र । ^१हौ^२श्चो^३ । ^१वा^२हा । ^१तमा^२रः । ^१पर्षा

रथि । ^{१, ३}सा^{५२२}रधा^{२३४}औ^२होवा । ^{२, ३२२}म^१घो^२ना^३श्म^२ (३) ॥ १६* ॥ [८]

॥ शै^{२२}श्रव^२म् ॥ ^१स्वा^२दि^१ष्ट^२याम^१, ^१दि^२ष्टा^२या । ^१पव^२स्व^२सो^२मधा

रया । ^{२१२}इ^५न्द्रा^{३२}या^४र^४३४पा । ^{३२}तवा^४श्थि^४ह^४५ता^४ई^४५६ः ॥ (१)

^{१२२}रक्षो^{१२}हा^१वि^२श्च^२र्पा^२णा^२यिः । ^{१२}अ^२भियो^२नि^२मयो^२हता^२यि । ^{२२}द्रो

^{१२}णे^५सा^{२१}र^४३४धा । ^२स्थ^२मा^२श्सा^२५दा^२ई^२५६त् ॥ (२) ^२वरि^२वो^२धात

^{२१२}मो^{१२}भूवाः । ^{१२}म^२च्छि^२ष्टो^२वृ^२त्र^२हन्त^२माः । ^{२१}प^५र्षिरा^२र^२३४धाः ।

^२मा^४श्घो^४पुना^४ई^४५६म् (३) ॥ १८* ॥ [१०]

* ऊ० गा० १८प्र० १सू० १६सा० ।

† ऊ० गा० १८प्र० २सू० १८सा० ।

भियोनिम् । अयोहारश्नायि । द्रोणेद्वायि । साधा
 ३हा । स्थमासारश्दाश्दश्त् ॥ (२) वरीक्षीवोरश् । धा
 तमोभुवर्दया । मद्दिष्टोवृत्रहन्तमः । माद्दिष्टोवृ ।
 व्रहन्तारश्माः । पार्षाश्चिद्वायि । राधोश्हायि । मघो
 २३नाश्दश्म् । ओ२३४पुई । डा (३) ॥ २० * ॥ [१३] १५

अथ प्रगाथरूपे द्वितीय-सूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पवस्वमधुमत्तमइन्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमदः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 महिद्यक्षतमोमदः ॥ १ १ ॥

हे “सोम !” “मधुमत्तमः” अतिशयेन माधुर्योपेतस्त्वम्
 “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “मदः” मदकरः सन् “पवस्व” क्षर ।
 कौटुशः ? “क्रतुवित्तमः” अत्यन्तं प्रज्ञायाः कर्मणो वा लम्भकः,
 “महि” मंहनीयः “द्युक्षतमः” अत्यन्तं दीप्तः “मदः” मद-
 हेतुः ॥ १ ॥

* ऊ० गा० २१प्र० १अ० २० सा० ।

† ऊ० आ० ६, २, ४, १ (१भा० २२३पृ०) = ऋ० वे० ७, ४, १७, १ ।

अथ द्वितीया ।

१२ ३१ २६ १२ ३२ ३ २ ३ २ ६ १२

यस्यतेपीत्वावृषभोवृषायतेस्यपीत्वास्वर्विदः ।

२ ३ १ २ ३ क २ २ ३ २ ३ १ २

ससुप्रकेतोअभ्यक्रमीदिषीच्छावाजन्नैतशः ॥ २ * ॥ १६

“वृषभः” कामानां वर्षकः इन्द्रः, हे सोम ! “यस्य” यं
 “ते” त्वां “पीत्वा” “वृषायते” वृषभ इवाचरति, किञ्च
 “स्वर्विदः” सर्वं जानतः “अस्य” तव † “पीत्वा” पाने सति
 “सु प्रकेतः” शोभन-प्रज्ञः ‡ “सः” इन्द्रः वृषभः शत्रूणाम्
 अन्नानि “अभ्यक्रमीत्” अभिक्रामति । तत्र दृष्टान्तः—“न”
 “एतशः” [—इत्यञ्जनाम (निघ० १, १४, १०)] यथा अश्वः
 “वाजं” सङ्ग्रामम् अभि गच्छति तद्वत् ॥

“स्वर्विदः”—“स्वर्दशः”—इति पाठौ च ॥ २ ॥ १६

२ १ २ ४ ५ २ ३ ५ २ १ २ २

॥ सफम् ॥ पवस्वाश्मधु । मत्ता२३४माः । इन्द्राय

१ १ २ ४ २ ५ २ १
सोमा२ । क्रतुवाइत्ताश्मो३ । मा३२३४दाः । महाइ ।२ ४ २ ५ २ १ २ ४ ५
द्युक्ताताश्मो३ । मा३४५दोइहाइ ॥ (१) महिद्यु३क्षत ।

* ऋ० वे० ७, ५, १७, २ ।

† ‘अस्य सोमस्य’—इति वि० ।

‡ ‘सुप्रकेतः सुगृहः’—इति वि० ।

§ ‘पीता’—इति ‘गर्वतः’—इति, ‘स्वर्दतः’—इति च ऋग्वेदीयपाठाः ।

^{२ ४} ^५ ^{२ १ २ १} ^{१ २ ४}
मोमार३४दाः । यस्यतेपाइत्वा२ । वृषभोवा३र्षा३ ।

^२ ^५ ^{२ १} ^२ ^{२ ४} ^२
या३२३४ताइ । अस्या । पीत्वाह्वा३ः । वा३४५इदो

^५ ^{१ १ २} ^{४ २ ५} ^{२ ३} ^५ ^{२ १ २}
इहाइ ॥ (२) अस्यपीत्वासु । वर्वा३३४इदाः । ससुप्र

^१ ^१ ^२ ^४ ^२ ^५
काइती२ । अभियाक्रा३मी३त् । आ३२३४इषाः ।

^{२ १} ^२ ^{२ ४} ^२ ^५
अक्का । वाजान्ना३ए३ । ता३४५प्रोइहाइ(३) ॥ ८* ॥ [१]

^{१ २} ^{१ २} ^१
॥ शङ्कुसाम ॥ पवस्वमा । ए२ । धुमा । तमाः ।

^२ ^२ ^{२ १ २} ^२ ^१ ^१
इन्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमार३दाः । माही२द्यू३ार३ ।

^{२ १} ^५ ^४ ^५
तमो२३४वा । मा५दोइहायि (१) ॥ ६* ॥ [२]

^{१ २} ^{१ २} ^१
॥ शङ्कु ॥ पवस्वमा । ए२ । धुमा । तमाः ।

^२ ^२ ^{२ १ २} ^२ ^१ ^१
इन्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमार३दाः । माही२द्यू३ार३ ।

^{२ १} ^५ ^४ ^५ ^१ ^{२ १ २}
तमो२३४वा । मा५दोइहायि ॥ (१) महिद्यु३ा । ए२ ।

^१ ^२ ^{२ २ २} ^{२ २ १ २} ^२ ^१
तमाः । मदी । यस्यतेपीत्वावृषभोवृषाया३स्तायि । आ

^१स्था^१रपायित्वा^५२३ । सुवो^५२३४वा । वापुयिदो^५इहायि ॥ (२)

^{२१ १२ १२}अस्यपीत्वा । ए२ । सुवाः । विदाः । ससुप्रकेतो^{२२}अ

^{२१२}भियक्रमीदा^२रयिषाः । आच्छा^१रवाजा^१२३म् । नञो^{२ १}२३४

^५वा । ता^४पुशो^५इहायि(३) ॥ ८ * ॥ [३]

॥ सत्रासाक्षीयम् ॥ ^{१२}पवा^५३४ । स्वमधुमत्तमः । ओ

^५इवा । इन्द्रायसोमक्रतुवित्तमोमा^२रदाः । मा^१रहायि ।

^१द्यु^{१ ५ १२}२३हा । तमो^{३२ २}३हो । वाहा^१३४इयि । मा^५२३४दो^५इ

हायि ॥ (१) ^{३ ३}महा^२३४यि । द्यु^२त्ततमोमदः । ओ^{५ ५}इवा ।

^{१ २ २ २}यस्यतेपीत्वावृषभोवृषाया^२रतायि । आ^१रस्था । पा^१रश्वि

^३त्वा । सुवो^{१ ५ १२}३हो । वाहा^{३२ २}३इयि । वा^१२३४यिदो^{५ ५}इहा

यि ॥ (२) ^{३ २}अस्या^{२ २}३४ । पीत्वासुवर्विदः । ओ^{५ ५}इवा । ससु

^{२ २}प्रकेतोअभियक्रमीदा^१रयिषा । आ^१रच्छा । वा^२२३जाम् ।

१ ५ २२ ३२ २ १ ५ २२ ३२ २
नञ्चौहो । वा२३जाम् । नञ्चौहो । वा३हा३४यि ।

१ ५ ५
ता२३४भो३हायि(३) ॥ ७ * ॥ [४]

२२ २ १ २
॥ इडानां सङ्गारम् ॥ औहोयिज्जवा३होयि । पव

४ २ ३५ २ २ ४ २२ ३५
स्वमा३धू३मत्तमः । इन्द्रायसोमक्रतुवा३यित्ता३मोमदः ।

३२ २ १ ३ २ ३ ५ २ १ २
औहोयिज्जवा३होयि । महायिद्यू२३४त्ता । तमोमदः ।

१ २ ४ ५ ४
इडा२३भा३ । एहीडा । हो५ई । डा ॥ ५ † ॥ [५]

५ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १
॥ कालेयम् ‡ ॥ पवस्वा३मधुमत्तमाः । इन्द्रायसो ।

२ २ १ ५ २ २
मा२३ । क्रतू३ । वा२३४यित् । तमः । मा३दाः ।

१ ३ २ २ ५ ४ ५
महायिद्युक्षौ । वा३४३ओ३४वा । तमो५मदाः ॥ (१) म

२ ४ ५ ४ २ २ २ १ २
हिद्यू३त्तमोमदाः । यस्यतेपायि । त्वा२३ । वृषा३ ।

१ ५ २ २ १ ३ २ २ १
भो२३४ । वृषा । या३तायि । अस्यापीत्वौ । वा३४३

* ज० गा० १५० २ अ० ७ सा० ।

† ज० गा० १०५० ५ सा० ।

‡ “महाकालेयम्”—इति ख० पु० ।

^२ ^५ ^४ ^५ ^२ ^४ ^५ ^४ ^५
 ओ३४वा । सुवापूर्विदाः ॥ (२) अस्यपोश्वासुवर्दिदाः ।
^२ ^१ ^१ ^१ ^१ ^५ ^४
 ससुप्रकायि । तोर३ । अभा३यि । आर३४ । क्रमौत् ।
^२ ^२ ^१ ^३ ^२ ^२ ^५ ^४
 आ३यिषाः । अक्षावाजौ । वा३४३ओ३४वा । नष्टत
 शाः । हो५इडा(३) ॥ ५ * ॥ [६]

^२ ^५ ^२ ^५
 ॥ च्यावनम् ॥ पवार३४ । स्वम । धुमार३४त्तमा
^५ ^२ ^३ ^५ ^२ ^२
 ६ः । हाउ । आयिन्द्रायार३४सो । मक्रतुवितमोमा
^५ ^१ ^२ ^२ ^१ ^२
 दोर३४हायि । महायिद्यू३हा३ । तामार३हा३४यि ।
^१ ^५ ^५
 मार३४दोईहायि(१) ॥ ४ † ॥ [७]

^१ ^२ ^१
 ॥ प्रतीचीनेडङ्काशीतम् ॥ पवस्वमधु । मार३त्तमाः ।
^२ ^२ ^१ ^७ ^२ ^२
 आयिन्द्रायसोमक्रतुवित् । तमोमदार३४ः । हाहोयि ।
^१ ^२ ^२ ^१ ^४ ^५ ^१ ^२
 महिद्युत्ताता३माः । मदा । औ३होवा ॥ (१) महिद्युत्त ।
^१ ^२ ^२ ^२ ^१ ^७
 मो३मदाः । यास्यतेपीत्वावृषभः । वृषायतार३४यि ।

^{३२२} ^१ ^२ ^२ ^१ ^२ ^{४५}
हाहोयि । अस्यपौत्वास्वाः । विदा । औश्होवा ॥ (२)

^{२१} ^{२२} ^{१२} ^२ ^१ ^{२२} ^२
अस्यपौत्वात् । वार्विदाः । सासुप्रकोतोअभिय । क्र

^१ ^७ ^{३२२} ^१ ^२ ^२ ^२ ^२
मायिदिषारश्चः । हाहोयि । अच्चावाजान्नाश्च । त

^१ ^२ ^{४५} ^{४५}
शा । औश्होवा । ईडा (३) ॥ १८ * ॥ [C]

^१ ^२ ^५ ^१
॥ धुरासाकमश्वम् ॥ पवस्वमाश्च । औश्होश्च ॥ धुम

^१ ^५ ^१ ^२ ^५ ^२
त्तमाश्च । औश्होश्चयि । इन्द्रायसोश्च । औश्होश्च ॥

^२ ^२ ^५ ^१ ^१ ^२
मक्रतुवित्तमोमदाश्च । औश्होश्चयि । महिद्युश्चाश्च ।

^५ ^२ ^२ ^२ ^५ ^२
हौश्चोश्च ॥ तमोमदाश्च । औश्होश्च १२३ ४५ ई ।

डा(३) ॥ ८ ॥ [E] १६

तृचात्मके तृतीयसूक्ते—

प्रथमा ।

^२ ^{३१२} ^३ ^२ ^{३१} ^{२२} ^३ ^{१२}

इन्द्रमच्छसुताइमेवृषण्यन्तुहरयः ।

^३ ^२ ^३ ^२ ^{३१} ^२ ^३ ^{१२}

शृष्टेजातासइन्द्रवःस्वर्विदः ॥ १ ॥

* क० गा० १३प्र० २ख० १८सा० । † क० गा० १४प्र० १ख० ८सा० ।

‡ ख० चा० ६. २, ३, १ (२भा० २०१पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, ८, १ ।

“श्रुष्टे” [श्रुष्टीति क्षिप्रनाम (निर० ६, १२)] क्षिप्रं
 “जातासः” जाताः “इन्द्रवः” पात्रेषु चरन्तः “स्वर्विदः”
 सर्वज्ञाः “हरयः” हरितवर्णाः “सुताः” अभिषुताः “इमे”
 सोमाः “वृषण” कामानां सेतारम् “इन्द्रम्” “अच्छ यन्तु”
 अभिगच्छन्तु ॥

“श्रुष्टे”-“श्रुष्टि”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २२ ३ १ २२ ३ २
 अयम्भारायसानसिरिन्द्रायपवतेसुतः ।

१ २ १ २ २ १ २ ३ २
 सोमोजैत्रस्यचेतितयथाविदे ॥ २ * ॥

“भराय” सङ्ग्रामाय “सानसिः” भजनीयः† “सुतः”
 अभिषुतः “अयं” “सोमः” “इन्द्रार्थं” “पवते” चरति यहादिषु
 चरति । ततः सोमः “जैत्रस्य” [“क्रियाग्रहणं कर्तव्यम्
 (१, २, २७ प्र०)”—इति कर्मणः सम्पदान-सज्ज्ञा, चतुर्थ्य
 षष्ठी (२, २, ३६)] जयशील मिन्द्रं “चेतति” जानाति ।
 “यथा” इन्द्रः “विदे” लोकोर्ज्ञायते तथा जानाति ॥ २ ॥

* षट् वे० ७, ५, ८, २ ।

† ‘सानसिः साधयिता’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

अस्येदिन्द्रोमदेष्वाग्राभङ्गभृणातिसानसिम ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

वज्रञ्चवृषणभरत्समप्सुजित् ॥ ३ * ॥ १७

“अस्येत्” अस्य सीमस्येव “मदेषु” सञ्जातिषु† “सानसि” सर्वैः सम्भजनीयः‡ “ग्राभं” गृहीतव्यं धनुः “गृभृणाति” गृह्णाति [“हृग्रहोर्भृच्छन्दसि”—इति भत्वम्] किञ्च “अप्सु-जित्” उदकार्यं त्वत्स्य जेता॥ यद्वा, ‘आपद्रत्यन्तरिचक्षनाम (निघ० १, ३, ८) अन्तरिक्षे अहिनामकस्य जेता “इन्द्रः” “वृषणं” दर्पितारं “वज्रं च” स्वकीय मायुधं “सम्भरत्” सम्बिभक्तुः§ [विभर्त्तेरङागमः ॥

“गृभृणाति”—“गृह्णीत”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १७ .

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

॥ पौष्कलम् ॥ इन्द्रमाश्कसु । तार्ङ्गि २ ३ ४ माइ ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

वृषाणंया । त्वहारा२३४याः । अष्टादजाता । सई२

* ऋ० वे० ७, ५, ८, ९ ।

† ‘मदेषु निमित्तभूतेषु’—इति वि० ।

‡ ‘सानसि’ साधनस्वभावम्—इति वि० ।

॥ § विवरणकारणं यथाश्रुतं ‘समप्सुजित्’—इत्येव पदं व्याख्यातवान्, न तु समिति भरदित्याख्यातेन अप्सुजिदिति पथगिति । तथाहि—‘समप्सुजित् सङ्गा-क्षेषु जेता’—इति ।

उवा२३ । वी२३४दः ॥ (१) अराम्भरा । यसानसिः ।

इन्द्रायपवतेसुतः सोमोजा२३यित्रा । स्या२३चे । ताति

यथा३१उवा२३ । वी२३४दः ॥ (२) अस्येदिन्द्राः । मदे

घ्रा । ग्रामङ्गाभूणतिसानसिं वज्रञ्चार३वा । धार३णाम् ।

भारत्समा३१उवा२३ । एह२३४जीत् (३) ॥ १७ ॥ [३]

॥ सुज्ञानम् ॥ इन्द्रमच्छा । सुताइमायि । वृषणां

या२ । तुहरयाः । श्रुष्टेजाता२ । सइ । दा२वा२३

४औहोवा । सुर्वविदण३ ॥ (१) अयम्भरा । यसानसा

यिः । इन्द्रायापा२ । वतेसुताः । सोमोजायित्रा२ ।

स्यचे । ता२ता२३४औहोवा । यथाविदण३ ॥ (२) अस्ये

दिन्द्राः । मदेषुवा । ग्रामङ्गाभूणा२ । तिसानसायि

म॒ । वज्रच्चा॑र॒ । षण॑म् । भार॑रा॒र३४ औ॒होवा॑ ।

सम॑त्सुजिदे॒उपा॑र३४पु॒ (३) ॥ ८ * ॥ [४]

॥ शु॒धम् ॥ इन्द्र॑म॒च्छा॑र॒ह । ता॒इमो॑वा । वृष॑ण

या । तु॒ह॒रयाः । अ॒ष्टेजा॑तास॒इन्द्र॑वःसु । वा॒र३ः । वि

दा॒उवा । अ॒धिया॑र॒ ॥ (१) अ॒थम्भ॑रा॒र॒य । सा॒नसो॑वा ।

इन्द्रा॑यपा । व॒नेसु॑ताः । सोमो॑जै॒त्रस्य॑चे॒तति॑य । या॒र३ः ।

विदा॑उवा । अ॒धिया॑र॒ ॥ (२) अ॒स्येदि॑न्द्रो॒र॒म । दे॒षुवो॑वा ।

ग्रा॒भङ्ग॒भृणा॑ । ति॒सान॑सायि॒म् । वज्र॑च्च॒वृष॑णम्भ॒रत्स॑म् ।

आ॒र३ः । स॒त्सुजा॑उवा । अ॒धिया॑र॒ । ए॒र३॒हिया॑र३३ ।

ओ॒र३३४पु॑ई । डा (३) ॥ २० † ॥ [५]

॥ ऐ॒डमा॑यास्य॒म् ॥ आ॒इन्द्रा॑म् । आ॒च्छा । सु॒ता

इमायि । ^२वार्षण्य^{२१}या^२३१ । तु^{२२}हरयाः । अ^{२२}ष्टा^{२२}३१यि । जा
ता । सा^१इ^२न्द्वा^{११}३१ः । स^२व^१र्वा^२३यि^२दा^२३४३ः(१) ॥ १६ * ॥ [६]

॥ औपगवाद्यम् ॥ इ^२न्द्र^{१२}म^२च्छा । सु^२ता^२इ^२मायि । वृष
ण^२ा^२३या । तु^२ह^२रयः^{१२}अ^२ष्टे^२जा^२ता । स^२इ^२न्द्वा^२३वाः । सु^२व
र्वा^२३यि^२दाः ॥ (१) अ^२य^२म्भ^{१२}रा । य^२सान^२सा^२यिः । इ^२न्द्रा^२या
३पा । व^२ते^२स^२तः^२सो^२मो^२जै^२त्रा । स्य^२चे^२ता^२३ता^२यि । य^२था
वा^२३यि^२दा^२यि ॥ (२) अ^२स्ये^२दि^२न्द्राः । म^२दे^२षु^२वा । आ^२भ^२ङ्गा
३र्भ^२णा । ति^२सान^२सि^२व^२ज^२ञ्च^२वा । ष^२ण^२म्भा^२३रा^२त् । स
म^२द्वा^२३जी^२त् । ऐ । द्वि^२या^२३यि । द्वि^२या^२३४^२औ^२हो^२वा ।
ए३ । उ^२पा^२३१^२३४^२५ (३) ॥ १ * ॥ [७]

॥ दैवोदासम् ॥ इ^२न्द्रा^२३१^२म् । अ^२च्छा^२३१^२३४ । सु
ताः । आ^२३यि^२मा^२यि । वृषा^२३१ । ण^२या^२३१^२३४ । तु^२ह ।

^{२ २} राश्याः । ^{३ २} अष्टाशयि । ^{३२ २} जाताशश्च३४ । ^{५ २} सइ । ^{३ २} दाश

^२ वाः । ^{३ २} सुवाश । ^{३ २} विदाशः । ^{१ ५} ओर३४वा ॥ (१) ^{३ २} अयाश

^{३ २} म् । ^{५ २} भराशश्च३४ । ^{२ २} यसा । ^{३ २} नाशसायिः । ^{३ २} इन्द्राश ।

^{३ २} यपाशश्च३४ । ^{५ २} वते । ^{२ २} खरताः । ^{३२ २} सोमोश । ^{३२ २} जैत्राश

^{४ ५ २} २३४ । ^{२ २} स्यचे । ^{३ २} ताशतायि । ^{३ २} यथाश । ^{३ २} विदाश । ^१ ओ

^५ २३४वा ॥ (२) ^{३ २} अस्येशत् । ^{३ २} इन्द्रोशश्च३४ । ^{५ २} मदे । ^{२ २} पूश्वा ।

^{३२ २} ग्राभाशम् । ^२ गृर्म्णाशश्च३४ । ^{५ २} तिसा । ^{२ २} नाशसायिम् ।

^{३ २} वज्राशम् । ^{३ २} चवाशश्च३४ । ^{५ २} षणम् । ^{२ २} भाररात् । ^{३ २} समा

^{३ २} श । ^{१ ५} षजीशत् । ^{३ ५} ओर३४वा । ^{३ ५} ऊर३४पा(३) ॥ १०* ॥ [८]

^{२ २} ॥ विशोविशीयम् ॥ ^{२ २} इन्द्रमच्छहम् । ^{२ २} खरताइमा

^{१ २ २} यि । ^१ वाशर्षाणाश्या । ^२ तुहर । ^२ यःशूरश्टायि । ^१ ऊमा

^{२ २} यि । ^{१ ५} जाशताश । ^१ सार३४इहायि । ^{२ २} ओ । ^{२ २} ऊवायि ।

दा२३४वाः । ^५जुम्मायि । ^१सूरवाः । ^२वार३४यिहाः ।

^५एहियाह्वा ॥ (१) ^५अयम्भराहम् । ^२या३सानसायिः । ^२आ

^१इयिन्द्राया३पा । ^१वनेसु । ^१तःसो३३माः । ^१जुम्मायि ।

^१जा३यिचा३ । ^१स्या२३४चेहायि । ^१ओ । ^१जुवायि । ^१ता

^१२३४तायि । ^१जुम्मायि । ^१या३था३ । ^१वार३४यिहायि ।

^५एहियाह्वा ॥ (२) ^५अस्येदिन्द्रोजुम्मा३हेषुवा । ^१या३भा३जा३

^१भा३णा । ^१तिसान । ^१सिंवा२३आम् । ^१जुम्मायि । ^१चा३

^१वा३ । ^१पा२३४ण्हायि । ^१ओ । ^१जुवायि । ^१भा२३४

^५रात् । ^१जुम्मायि । ^१सा३मा३ । ^१सूर३४जीत् । ^५एहिया

^५ह्वा । ^५हो५ई । ^५जा(३) ॥ १ * ॥ [८]

॥ आश्ववृत्तम् ॥ ^२ओओहोवाहायि । ^५इन्द्रमच्छा ।

^१सुताः । ^१इमे । ^१ऐहोयैहो३ । ^१वार्षण्यन्तु हरयः, ^१श्रुष्टा

^२ यिजाता । ^{१२ २ ३ २ २} ऐह्यैह्यै । ^१ आरेयि । साआरेयिन्दावा
^१ ३ः । ^४ सुवः । ^३ वा रेयिदार३४ औहोवा । ^{५ २ २} शुक्रआज्ञता

^{१ १ १ १} २३४पुः (१) ॥ १० * ॥ [१०]

॥ जराबोधीयम् ॥ ^२ इन्द्रमच्छोवा । ^{१ २} हताइमायि ।

^{३ १} वृषाणां३३या । ^२ तुहरयःश्रुष्टेजाता । ^२ सआयिन्दाश्वार३ः

^{४ ५} सू । ^{३ २} वः । ^२ विदो३४पुई । ^{२ १ २} डा ॥ (१) अयम्भरोवा । ^१ या

^{२ २ १} सानसायिः । ^{२ १} इन्द्राया३३पा । ^२ वतेसुतःसौमोजैत्रा । ^{२ २ १ २} स्य

^२ चायिता३ता३यिया । ^{४ ५} या । ^{५ २} विदो३४पुई । ^{३ २} डा ॥ (२) अ

^२ स्येदिन्द्रोवा । ^{१ २} मादेषुवा । ^{१ २ २ १} आभाङ्गा३३४भृणा । ^{२ २} तिसान

^१ सिंवज्जवा । ^२ षणाभाशरा३३साम् । ^४ अ । ^५ सुजो३४पु

ई । ^{३ २} डा (३) ॥ ११ † ॥ [११]

॥ आक्षारम् ॥ ^५ इन्द्रम् । ^{३ २} अक्षा३४ । ^{४ २} औहोपुस

तादमायि । वृषणं यन्तु हरारश्याः । शुष्टाऽयिजा

ता । स्रन्दवाः । सूश्ववि । दाः३४५ ॥ (१) अयम् ।

भराः३४ । औहोपयसानसायिः । इन्द्रायपवतेस्व रशता

३४ः । सोमोऽजैत्रा । स्यचेततायि । याश्यावि । दा

र३४५यि ॥ (२) अखेत् । इन्द्रोऽः३४ । औहोपमदेषुवा ।

आभङ्गभूणातिसानारशसाऽयिम् । वज्राऽश्चवा । षण

भरात् । साऽमपुत् । जीर३४५त् (३) ॥ १७ * ॥ [१२] १७

अथ चतुर्थसूक्ते — प्रथमा ॥

पुरोजितीषोअन्धसः सुतायमादयिन्वे ।

अपश्चान्अथिष्टनसखायोदीर्घजिह्वम् ॥ १ ॥

हे “सखायः” सखिभूताः समानख्याना वा हे स्तोतारः ।

“वः” यूयं “पुरोजितीः” [पूर्वसवर्णदीर्घः (७, १, ३८)] हरः-

स्थित-जयस्य “अन्यसः” अदनीयस्य सोमस्य स्वभूताय “सुताय”
अभिषुताय “मादयिष्वे” अत्यन्तं मदकराय रसाय “दीर्घ-
जिह्वा” दीर्घा जिह्वा यस्य सः [“दीर्घजिह्वी च छन्दसि (४,
१, ५६) ”—इति ङीप्सन्त्वेन निपातितः] तादृशं श्वानम्
“अप अघिष्टन” अपम्रथत अपबाध, यथा श्वा राक्षसा वा सुतं
सोमं न लिहन्ति तथा कुर्वतेत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
योधारयापावकयापरिप्रस्यन्दतेसुतः ।

२ ३ २ ३ १२
इन्दुरश्वोनक्षन्व्यः ॥ २ * ॥

“सुतः” अभिषुतः “क्षन्व्यः” [क्षत्वीति कर्मनाम (निघ० २,
१, २०)] कर्मणि साधुर्यः † इन्दुः सोमः “पावकया” पापानां
शोधयित्वा “धारया” “परि प्रस्यन्दते” परितः क्षरति ।
कथमिव ? “अश्वोनु” यथा अश्वो वेगेन प्रगच्छति तद्वत् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १२ ३ १ २ ३ २
तन्दुरोषमभौनरःसोमंविश्राच्याधिया ।

३ १ २ ३ १ २
यज्ञायसन्वद्रयः ॥ ३ ‡ ॥ १८

‡ छ० वे० ७, ५, १, २ ।

† ‘क्षन्व्यः क्षतिवान् देगवानित्यर्थः’—इति वि० ।

‡ छ० वे० ७, ५, १, ३ ।

“नरः” कर्मनेतार ऋत्विजः “दुरेषः”* [रोषतेर्हिंसार्थस्य
(म्वा० प०) रेफलोपे दीर्घाभावे, ओषतेर्दीर्घार्थस्य (म्वा० प०)
वा षलि रूपमिति, सन्देहादनवग्रहः] “तन्दुः” बधं दुर्दहं वा
सोमम् “अभि” लक्ष्य “विश्वाच्या” सर्वान् कामानञ्चित्रा,
कामान् प्रापयित्वा† “धिया” बुद्ध्या “यज्ञाय” यज्ञार्थम्
“अद्रयः सन्तु” अदारणयुक्ताः‡ भवन्तु ॥

“यज्ञायसन्तुद्रयः”-“यज्ञं हित्वन्यद्रिभिः”—इति पाठौ ॥३॥१८

॥ शावाश्चम् ॥ ^{३१}पुरो३१ । ^२जौ३ती । ^४वो३अ । ^{१५}धा३सः ।
^५ए३हिया । ^१ह । ^२ता३यमादा । ^२यि । ^१त्वा३र२इ । ^{१२}ए३हिया २ ।
^{१२}अ३पश्चानांश्चा३स्थी३ । ^४ष्टा३र३४ना । ^{२२}ऐ३हा२इ । ^{१२}ए३हि
^{२१२}या२ । ^२स३खायोदा३र्घा३जौ३ । ^४क्का३४५यो३इहाइ ॥(१)
^{३२}स३खा३१ । ^२यो३इदी । ^४घ३जि । ^५क्का३३यम् । ^२ए३हिया ।
^१यो । ^२धा३रयापा । ^२व । ^१क३या२ । ^{१२}ए३हिया२ । ^१परि३प्र

* ‘दुरेषम् अरोषमित्यर्थः’—इति वि० ।

† ‘विश्वाच्या विश्वग्रामिन्या’—इति वि० ।

‡ ‘अद्रयः सेवाः वर्षसभावाः, अथवा अद्रयः अभिषवगावः’—इति वि० ।

^{२ ४} स्यान्दाश्ताश्इ । ^५ स्तश्ताः । ^{२२} ऐहाश्इ । ^{१२} एहियाश् ।

^{१ २ ४} इन्दुरश्वोनाश्काश् । ^२ त्वाश्४५योईहाइ ॥ (२) ^५ इन्दूश् । ^{३२}

^{२ ४} आश्श्वो । ^५ नक्तु । ^{२ ४} त्वाश्चयः । ^५ एहिया । ^१ ताम् । ^२ दुरो

^{२२} षमा । ^१ भी । ^{२२} नराश्चयः । ^{१२} एहियाश् । ^२ सोमं विश्वाचीश्चा

^५ ३ । ^{२२} धाश्चयः । ^{१२} ऐहाश्इ । ^२ एहियाश् । ^{२ १ २} यज्ञायसान्

^४ इवाश् । ^२ द्वाश्४५योईहाइ (३) ॥ ११ * ॥ [१]

^{२२} ॥ आन्धौगवम् ॥ ^२ पुरोजितीवोश्न्धासाः । ^{१२} सुताय ।

^२ मादाश्चयः । ^१ ऊम्माश्चयः । ^{१२} त्वेअपश्वान् अथिष्टनाश् ।

^{१११} ३४५ । ^१ साखाश्चयः । ^२ योश्चयः । ^१ घाश्चयः । ^१ क्रियाम् ।

^{४ ५} औश्चयः ॥ (१) ^{२ २ २ २} सखायोदीर्घजाश्चयः । ^२ योधाम् । ^{१२ २}

^२ र । ^२ यापाश्चयः । ^१ ऊम्माश्चयः । ^{१ २ २} कयापरिप्रस्यन्दते सुताश् ।

^२ आइन्दाश्चयः । ^२ आश्श्वो । ^१ नराश्का । ^२ त्विया । ^१ औ

१ अ० ५ ख० ४ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

१३५

^{४ ५} इहोवा ॥ (२) ^२ इन्दुरश्मिनकाऽश्वायाः । ^२ तन्दुरो । ^१ यमा

^२ २३भी । ^१ जम्मा २५१२ । ^{२ १ २ २} नरः सोमं विश्वाच्याधियाऽ१ ।

^२ याज्ञाहवा । ^२ बारस । ^१ त्वरहवा । ^२ द्रया । ^{४ ५} औहोवा ।

^४ होऽ५३ । डा (३) ॥ १२ ॥ [९]

^{४ २ ४ ५ २ २} ॥ नानन्दम् ॥ ^{३ २} पुरोजितीवोअ । ^१ धसाः । ^१ सूरह४ ।

^{२ ५ २} तायमादयि । ^{४ ५} त्वावायि । ^{२ ४ ३ २ ४ ५} अपश्चान्श्चयि । ^३ छनोर३

^५ ४हायि । ^{४ ३ २ ४ ५} अपश्चान्श्चयि । ^३ छनोर३४हायि । ^{१ २} साखा

^{१ २} योदी । ^१ घजोर३४वा । ^५ क्वा५योह्वायि ॥ (१) ^{३ ४ २ ५ २ २} सखायोदी

^{३ २} घजि । ^१ क्रियाहम् । ^{२ ५ २} योर३४ । ^{४ ५} धारयापाव । ^{४ ५} काया ।

^{३ ४ २ ४ ५ २} परिप्रस्यन्दते । ^३ सुतोर३४हायि । ^{४ ३ ४ ५ २} परिप्रस्यन्दते । ^३ सुतो

^५ २३४हायि । ^{१ २ १ २} आयिन्दूराश्वाः । ^१ नकोर३४वा । ^५ त्वा

^५ ^{३ ४ ३ ४ ५} ^{३ २} ^१
 पूयोद्दहायि ॥ (२) इन्दुरश्वोनल । त्वियाः । तार३४म् ।

^५ ^५ ^{४ ५} ^{३ ४ ३ ४ ५ ५} ^३ ^५
 दुरोषमभौ । नाराः । सोमं विश्वाचिया । धियो र३४हा

^{४ ५} ^{३ ४ ५ ५} ^३ ^५ ^{१ २ १ २}
 यि । सोम विश्वाचिया । धियो र३४हायि । याज्ञायास ।

^१ ^५ ^४
 तुवोर३४वा । द्रापूयोद्दहायि (३) ॥ १८ * ॥ [३]

^५ ^{३ २} ^{४ ५}
 ॥ गौरीवितम् † ॥ पुरः । जितायि । वोअन्धसाः ।

^{१ २} ^५ ^{१ २ २} ^४
 सुमायमादयित्वा र३यि । आपश्चाना र१२३म् । अथा

^{१ २ २ २} ^{४ ५} ^४
 पूयिष्टना । साखायोदा र१२३यि । घजोवा । क्वापूयो

^५ ^{५ ५} ^{३ २} ^{४ ५} ^{१ २ २}
 द्दहायि ॥ (१) सखा । योदायि । घजिक्लियाम् । योधा

^५ ^{१ २} ^४
 रयापावकयार३ । पारिप्रस्था र१२३ । दतापूयिस्तुताः ।

^१ ^२ ^{४ ५} ^४ ^५
 आयिन्दुरश्वार१२३ः । नकोवा । त्वापूयोद्दहायि ॥ (२)

^{३ २} ^{४ ५} ^{१ २ २}
 इन्दुः । अश्वो३ । नल्लतियाः । तन्दुरोषमभीनगर३ः ।

१ अ० ५ ख० ४ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

१२७

^१सौम ^२विश्वा^३१२३ । ^४चिया^५पुधिया । ^१या^२ज्ञायसा^३१२३ ।
^४तुवोवा । ^५द्रा^६प्रयो^७ई^८हायि^९३ ॥ १२ * ॥ [४]

॥ कार्त्तयणम् ॥ ^२पुरो^३हा^४हाउ । ^५जा^६२३४यिती । ^७वो

^१आ^२त्रौ^३श्हो^४३ । ^५धा^६साः । ^७सु^८ता^९त्रौ^{१०}श्हो^{११}३ । ^{१२}यामा^{१३}इ ।

^५हाउवा । ^२द^३यित्तवे^४२ । ^५उपा । ^६अ^७पश्चान^८श्च^९था^{१०}शियि^{११}ष्टा

^२इना । ^३स^४खा^५त्रौ^६श्हो^७३ । ^८यो^९दा^{१०}इ । ^{११}हाउवा । ^{१२}वर्ज

^१क्रियम् । ^२उपा^३२३४५ ॥ (१) ^४स^५खा^६हा^७हाउ । ^८यो^९२३४दी ।

^१घ^२जा^३त्रौ^४श्हो^५३ । ^६का^७याम । ^८यो^९धा^{१०}त्रौ^{११}श्हो^{१२}३ । ^{१३}रा^{१४}या^{१५}इ ।

^५हाउवा । ^२पा^३व^४क^५या^६२ । ^७उपा । ^८परि^९प्र^{१०}स्य^{११}न्द^{१२}ता^{१३}शियि^{१४}द्ध

^२ताः । ^३इ^४न्दू^५रौ^६श्हो^७शियि । ^८आ^९श्वा^{१०}इ । ^{११}हाउवा । ^{१२}न^{१३}क्त

^१त्वियः । ^२उपा^३२३४५ ॥ (२) ^४इ^५न्दु^६र्हा^७हाउ । ^८आ^९२३४श्वाः ।

॥ क० गा० ४ प्र० १ ख० १२ चाः ।

(१८)

^{१ १ १ १} गकाऔहो३ । ^{४ ५} त्वायाः । ^{१ १ १ १} तन्दूऔहो३ । ^{४ ५} रोषा६म् ।

^५ हाउवा । ^{१ १ १} अभीनरा२ः । ^{१ २} उपा । ^{१ २} सोमंविश्वाचिया१धा

^{१ २} इया । ^{१ २ १} यज्ञाऔहो३ । ^{४ ५} यासा६ । ^५ हाउवा । ^{१ १} तुवद्भयः ।

^{१ १ १ १} उपा२३४५ (३) ॥ १४ * ॥ [५]

^{४ ३ २ ४ ५ २} ॥ तृतीयं नैचम् ॥ ^१ पुरोजिता । ^{३ २ ४} ज्ञायि । ^{३ २ ४} वोचश्च

^{५ ५} साईण । ^{१ १} सुता२यमा२ । ^{३ २} दया३४५यि । ^{३ ५} त्ना२३४वे ।

^{१ २ १ २} अपश्चान२अथिष्टना२३४५ । ^{२ १ २} सखायो२३दी । ^१ वजिक्कार

^२ इया३४६म् ॥ (१) ^{३ ४ २ ५ २ २} सखायोदा । ^{२ ५} हो । ^{३ ४ ५ ५} वजिक्क्रियाईमे ।

^{१ १} घोधा२रया२ । ^{३ २ २} पावा३४५ । ^{३ ५} कार३४या । ^{३ १} परिप्रसन्द

^{२ २ ३ २} तेसुता१ः । ^{२ १} इन्दुरा२श्वाः । ^{१ २} नक्तुवा२३या३४३ ॥ (२)

^{३ ४ ५ २} इन्दुरश्वाः । ^{२ ५} हो । ^{३ ४ ५ ५} नक्तुविया६ण । ^{१ २} तान्दू२रोषार६म् ।

^{३ २} अभा३४५यि । ^३ ना३४राः । ^{१२ २१२ २२ ३ २} सोमंविश्वाचियाधिया१ ।

^{२ १२} यज्ञायार३सा । ^२ तुवद्धार३या३४३ः । ^१ ओ २३४५ई ।

डा(३) ॥ ८ ॥ [६]

^{२, २ २२२ १ २ १} ॥ ऊर्ध्वं ङ्त्वाष्ट्रीसाम ॥ ^{२, २} पुरोजितीवोअन्धसाः । ^२ सूता

^{३ २} रयमार३ । ^३ दया३४५यि । ^{५ १२१२ २} त्ना३४वे । अपश्चान्अयि

^{३ १ १ १ १} घृना३४५ । ^{३ २ २ १} साखायोदायि । ^{२ १ २} घजिक्कार३या३४३म् ॥ (१)

^{१ २ २ २ १ २ १} सखायोदीर्घजिक्क्रियाम् । ^१ योधा३२रया३ । ^{३ २ २} पावा३४५ ।

^{३ ५ २ १ २ ३ २} कार३४या । ^{३ २ १ २ १} परिप्रस्यन्दते सुता१ । ^{२ १} इन्दुरश्वाः । नक्त

^{२ १ २ १ २ १ २ १} त्वा३या३४३ः ॥ (२) ^{१ २} इन्दुरश्वोनक्तत्वियाः । ^{१ २} तान्दू३रोषा

^{३ २} रम् । ^{३ ५ १ २ १ २ २ ३} अभा३४५यि । ^३ ना३४राः । ^{१ २ २ १ २ २ ३} सोमंविश्वाचियाधि

^{२ ३ २ २ १ २ १ २} या१ । ^{२ १ २} यज्ञायसां । ^१ तुवद्धार३या३४३ः । ^१ ओ३४५ई ।

डा(३) ॥ १० ॥ [७]

^{२ २} ^{२ २} ^२ ^२
 ॥ मधुसुगन्निधनम् ॥ पुरोजितीवोअन्धसाऽण । सुता
^{२ १} ^२ ^{२ २} ^१ ^१ ^१ ^१
 यमाऽहायित्नवाऽ । हाऽहा । औऽहोऽवा । आयिही
^२ ^१ ^२ ^२ ^१ ^१ ^१ ^२
 २ । अपश्चानाऽऽयिष्टनाऽ । हाऽहा । औऽहोऽ
^२ ^१ ^{१ २ २ २} ^२ ^२ ^१
 वा । आयिही २ । साखायोदाऽ । हाऽहायि । औ
^२ ^२ ^१ ^१ ^१ ^१ ^{१ २ २}
 २होऽवा । आयिही २ । वजि । त्वाऽरयाऽऽहो
^{२ २ २ २} ^२ ^{२ २} ^{१ २} ^१
 वा ॥ (१) सखायोदीर्घजिह्वयाऽमे । योधारयाऽपावकया
^२ ^२ ^१ ^२ ^१
 ३ । हाऽहा । औऽहोऽवा । आयिही २ । परिप्रस्था
^{१ २ २} ^{२ २} ^१ ^{२ २} ^१
 ३न्दातेसुताऽ । हाऽहा । औऽहोऽवा । आयिही २ ।
^१ ^२ ^{२ २} ^१ ^{२ २} ^१
 आयिन्दुरश्वाऽ । हाऽहायि । औऽहोऽवा । आयि
^१ ^२ ^{१ २ २} ^१ ^२
 ही २ । नक्त । त्वाऽरयाऽऽहोवा ॥ (२) इन्दुरश्वा
^२ ^२ ^{१ २ २} ^२ ^२ ^१
 कृत्वियाऽण । तन्दुरोपाऽमाभौनराऽ । हाऽहा । औ
^१ ^२ ^२ ^{१ २ २} ^२
 ३होऽवा । आयिही २ । सोमंविश्वाऽचायाधियाऽ ।

१ २ १ २ ३ १ १ २ ३
जाइहा । औइहोइवा । आयिहीर । याज्ञायसा ।

ज्ञा^१ज्ञा^२यि । औ^५श्हो^३श्वा^२ । आ^१यिही^१२ । तुव । द्रा

^३ रया^४र३४औहोवा । मधुसूतार३५ः(३) ॥ १५ * ॥ [८]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ पुरोऽप्रजि । ताऽयिवोश्चन्धा

५ १८ २१ २२ १ १८
साः । सुतायमा । दाश्यायित्नाश्वे । अपा-श्वा । न०

२ १ २ २ १ २ २ २
 स्मार्श्या । ऊन्मायि । श्ना । साखायोदीर्घजा१

३ २ १ २ १२ २ २ २
यिद्धियाउ ॥ (१) साखा । योदीर्घजिह्वायोधारया । पा

१ २ २ १ १ २ १
श्वाकाइया । परा रेयिप्र । स्यन्दाश्ता । ऊम्मायि ।

हृताः । आयिन्दुरश्चोक्ता^१त्वि^२या^३उ ॥२॥ आयिन्दूः ।

अश्वीनकृत्यस्तन्दुरोषाम् । आशभायिनाशराः । सोमा

१ २ २ १ २ २ १ २
रवि । श्रावणश्या । ऊमायि । धाश्या । याज्ञाय

सन्तुवार^{३२}द्रयाउ । वा^{१११}३४५ (३) ॥ १६ * ॥ [८]

११२ २२२ १ २ १११ २
॥ बृहदाग्रेयम् ॥ पुरोजितो वो अन्धसः । ईयइयाहा

१ २ १ २ ३ ५ १ २
यि । सुताय । मा । दायित्ना २३४ वायि । आओ ३४

५ ४ ५ १ २ ० ३
हो । इयाहायि । अपश्वा । नाम् । अथा १ यिष्टा २३

५ १ २ ५ ४ ५ १ २ २
४ना । आओ ३४ हो । इयाहायि । साखा ३ उवा । यः ।

१ २ ३ ५ १ २ ५ ४ ५
दायि । घाजिक्का २३४ याम् । आओ ३४ हो । इयाहा ॥ (१)

१२ २२२ १२ १११ २ १२२
सखायो दीर्घजिक्कियम् । ईयइयाहायि । योधार ।

१ २ ३ ५ १ २ ५ ४ ५
या । पावका २३४ या । आओ ३४ हो । इयाहायि ।

१ ० १ ३ ५ १ २ ५
परिप्र । स्या । दतारयिक्क २३४ ताः । आओ ३४ हो ।

४ ५ १ २ २ १ २ ३
इयाहायि । आयिन्दा ३ उवा । अ । श्वो । नाक्कत्वार

५ १ २ ५ ४ ५ १ २ १ २ २ १
३४ याः । आओ ३४ हो । इयाहा ॥ (२) इन्दुरश्वोनक्क

२ १२१ २ १ ३२ १ १
त्वियः । ईयइयाहायि । तन्दुरो । घाम् । आभायि

३ ५ १ ५ ४ ५ २२
नार ३४ राः । आओ ३४ हो । इयाहायि । सोमंवि । श्वा ।

१ अ० ५ ख० ४ सू० १, २, ३ उत्तरार्चिकः ।

१४३

^७ चियारधार३४या । ^{१ २ ५ ४ ५} आओ३४हो । ^{१ २} इयाहायि । याज्ञा

^२ उवा । य । सा । ^{१ २ ३ ५ १ २ ५ ४} त्वद्रार३४या । आओ३४हो । इया

^५ हा । ^४ हो५ई । डा(३) ॥ १७ * ॥ [१०]

॥ औदलम् ॥ ^{१ २ १} पुरोजितायि । ^{२ २} वोआरन्वसाः । सु

^{१ २ २} तायमा३ । ^{१ २ ३ ५} दायिन्नार३४वायि । ^{१ २ २ १} अपश्चानाम् । अथा

^१ रयिष्टना । ^{२ २ २} सखायो३दी३ । ^{१ ४} घार३जा३यि । ^२ क्का३४५

^५ योईहायि ॥ (१) ^{१ २ २ १} सखायोदायि । ^१ घाजा रयिक्कियाम् ।

^{२ २ १ २ १} योधारया३ । ^{१ २ ३ ५} पावकार३४या । ^{१ २ १} परिप्रस्या । दातार

^१ यिसुताः । ^{२ १ २} इन्दुरार३श्वा३ः । ^{१ ४} नार३का३ । ^२ त्वा३४५यो

^५ ईहायि ॥ (२) ^{१ २ १} इन्दुरश्वाः । ^१ नाकारत्वियाः । ^{२ १ २ २} तन्दरोषा

^{१ २ ३ ५ १ २ १} इम् । आभायिनार३४रा । सोमंविश्वा । चायार

^१धिया । ^{२१२}यज्ञायार३सा३ । ^२तृ२३वा३ । ^१द्रा३४५यो३
^५ह्ययि(३) ॥ ३ * ॥ [११]

॥ ऐङमायास्यम् ॥ ^१आयिपुराः । ^{२१}जायितायि । ^{२२१}बोअन्ध
^२साः । ^२ह्तायमा३१ । ^{२१}दयित्वायि । ^२आपश्चाना३१म् ।
^{२१}अथिष्टना । ^२साखायोदा१यि । ^{२१}वजिक्का२३या३४३म् ॥ (१)
^१आयिसखा । ^{२१}योदायि । ^{२१}वजिक्कियाम् । ^२योधारया३१ ।
^{२२१}पावक्या । ^२पारिप्रस्था३१ । ^{२१२}दत्तेसुताः । ^२आयिन्दुरश्वा
^{२१}३१ । ^२नक्तत्वा२३या३४३ ॥ (२) ^{१२१}आइन्द्रूः । ^२आश्वो । न
^१क्तवियाः । ^{२२}तान्दुरोषा३१म् । ^{२१२}अभीनराः । ^२सोमंविश्वा
^{२१२}३१ । ^२चियाधिया । ^२याज्ञायसा३१ । ^{२१}तुवद्रा२३या३४३ ।
^१ओ२३४५ई । डा(३) ॥ १७ * ॥ [१२]

॥ निषेधम् ॥ ^{१ २}पुरोजितौ ^२बोश्च ^{१ २ १}न्वसाः । ^{१ २ १}सुतायमा ।
^{२ १}दयित्वा ^{१ २}रेयि । ^{१ २ ४ ५}इहाश् । ^{२ ३}आपाश्चानाम् । ^{२ ३}हाहोश्च
^५४हा । ^{२ १ २}भूयिष्ठाश्च । ^{१ २}इहाश् । ^{१ २ ४ ५}साखाश्चोदायि ।
^{२ ३}हाहोश्च ४हा । ^{२ ३}घजाश्चिह्वा ^४पूयाद् ^{२ २ २}पूईम् ॥ (१) ^{२ २ २}सखायो
^२दौर्घाश्चिह्नियाम् । ^{२ १ २ १}योधारया । ^{२ २ १}पावकयाश्च । ^{१ २}इहाश् ।
^{१ २ ४ ५}पाराश्चिप्रात्या । ^{२ ३}हाहोश्च ४हा । ^{२ २ १}दत्तेहश्चताः । ^{२ १ २}इहा
^{१ २ ४ ५}श्च । ^{२ ३}आयिन्दूश्चराश्च । ^{२ ३}हाहोश्च ४हा । ^{२ २ ४}नक्काश्चर्वा
^२याद् ^२पूईः ॥ (२) ^{२ १ २ १}इन्दुरश्चानाश्च ^{१ २ २ १}त्वियाः । ^{१ २ २ १}तन्दुरोषाम् ।
^{२ २ १}अभीनराश्च । ^{१ २}इहाश् । ^{१ २ ४ ५}सोमाश्चवायिश्च । ^{२ ३}हाहोश्च ४
^५हा । ^{२ २ १ १}चियाधाश्चया । ^{१ २}इहाश् । ^{१ २ ४ ५}याज्ञाश्चयासा । ^{२ ३}हाहो
^५श्च ४हा । ^{२ २ ४}तुवाश्चद्रा ^{२ १ १ १ १}पूयाद् ^{२ १ १ १ १}पूईः । ^{२ १ १ १ १}हेश्च ४पू (३) ॥ ६ ॥ [१३]
^{१ २ १ २}॥ अनूपवाध्रश्चम् ॥ ^{२ २ १ २}पुराःपुराः । ^{२ २ २ १}जितीवोश्च

^२आशसा^१रः । सू^१तायमा । दया^१यिन्ना^२श्वा^१रयि । आपा^१
^१रयि । आपा^१रश्वा^१ना^२रम् । अथि^१ष्ठा^२रश्ना । सखा^१यो
^२इदी^१र । घार^१श्जा^२रयि । क्वा^१श्४५यो^२इ^३हायि ॥ (१) सखा^१
^१सखा । यो^१दी^२र्घा^३श्जा^४यि^५क्वा^६श्या^७रम् । यो^१धारया । पा^१
^१वाका^२श्या^३र । पारा^१रयि^२प्रा^३स्या^४र । दने^१सू^२रश्ताः । इ
^२न्दू^१रा^२श्वा^३रः । ना^१रश्का^२र । त्वा^१श्४५यो^२इ^३हायि ॥ (२)
^१इन्दू^२रिन्दूः । अश्वो^१ना^२श्का^३र्त्वा^४श्या^५रः । तान्दुरो^१पम् ।
^१अभा^२यिना^३शरा^४रः । सोमा^१रंवा^२यि^३श्वा^४र । चिया^१धा^२रश्
^१था । यज्ञा^१या^२श्सा^३र । त्वर^१श्वा^२र । द्रा^१श्४५यो^२इ^३हायि (३)

॥ ११ * ॥ [१४]

^३वैत^२हव्यमोकोनिधनम् ॥ पू^३५रोजि । ता^३रयिवो
^३अ^४न्भसाः । सू^१तायमा । दया^०रयिन्ना^१श्वा^३यि । अ

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
पारश्वा^१र^३३^५नाम् । आ^२श्या^१यि^२ष्टा^२ना । सा^१खा^२यो^२दी^२र्घम् ।

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
जा^१यि । क्वा^१र^३या^२र^२३४ औ^३हो^२वा ॥ (१) स^३प्^२खा^२यः । दा^३

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
र^१यि^३र्घा^२जि^२ह्वियाम् । यो^२धा^२रया । पा^२वा^३र^२का^३र^३३४या ।

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
परा^१र^३यि^२प्रा^२र^२३४स्या । दा^१श^३ता^२यि^२स^२ज्ञा^२ताः । आ^१यि^२न्दुर^२श्चो

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
न । का । त्वा^१र^३या^२र^२३४ औ^३हो^२वा ॥ (२) आ^३प्^२यि^२न्दुर ।

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
श्चो^३श्ना^२र^२क्त^२त्वियाः । ता^१न्दुरो^२षाम् । अ^३भा^२र^२यि^२ना^३र^३३४

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
राः । सो^१मा^२र^३वा^२र^२३४यि^२श्वा । चा^१श्या^२धा^२श्या । या^१ज्ञा

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
य^१सन्तु । आ । द्रा^३र^२या^२र^२३४ औ^३हो^२वा । ओ^३का^२र^३३४

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
४ पुः (३) ॥ १२ * ॥ [१५]

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
॥ सोमसाम† ॥ पुरो^१जिता^२र^२यि^२वो^३अ^३न्ध^२साः । स्ता^३र

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
यामा^१र । द^१यि^२त्न^२वा^२यि । आ^१पा^२र^२श्वा^२ना^२र^२म् । अ^१यि

^{१ ३ ५ २ १ २ २ १ २ २ २}
ष्टना । सा^१खा^२र^२यो^२दा^२र^२यि । र्घ^१जि^२क्वा^२र^२या^२र^२३४म् ॥ (१)

^१सखा^२योदा^१रयि^१र्घजि^१ह्रियाम् । योधा^१रया^१र । पाव^१
 कया । पारा^१रयि^१प्रास्या^१र । दने^१सुताः । आयि^१न्दू^१
 रा^१श्वा^१रः । नक्त^१त्वा^१र^१श्या^१र^१४३ ॥ (२) इन्दु^१र^१श्चो^१र^१नक्त^१त्वि-
 याः । तान्दू^१र^१रोषा^१र^१म् । अभी^१नराः । सीमा^१र^१वा
 यि^१श्वा^१र । चि^१या^१धि^१या । याज्ञा^१र^१यासा^१र । तुव^१द्रा^१र^१
 या^१र^१४३ । ओ^१र^१४४ पुई । डा (३) ॥ १३ * ॥ [१६]

॥ त्रा^१सद^१खवम् ॥ पू^१र^१४४ । रः । जि^१तायि । वो^१
 अन्ध^१सा^१र^१३ । सू^१र^१३४ । ता । यमा । दा^१यि^१त्नवा^१र^१३
 यि । आ^१र^१३४ । प । श्वा^१नाम् । आ^१थि^१ष्टना^१र^१३ । सा^१र
 ३४ । खा । यो^१दायि । घा^१जि^१ह्रिया^१र^१माउ ॥ (१) सा
 र^१३४ । खा । यो^१दायि । घा^१जि^१ह्रिया^१र^१म् । यो^१र^१३४ ।
 धा । रया । पा^१वक^१या^१र^१३ । पा^१र^१३४ । रि । प्र^१स्था ।

^{१ २ १ २} दाते सुता २३ । ^१ आ २ ३ ४ यि । ^५ दुः । ^{२ २ १} अश्वाः । ^१ नाक
^१ त्विया २३ । ^१ ता २ ३ ४ म् । ^{२ ५} दु । ^{२ २ १ २} रोषाम् । ^१ अभीनरा
^१ २३ । ^१ सो २ ३ ४ । ^५ मम् । ^{२ २ १ २} विश्वा । ^१ चौयाधिया २३ । ^१ या
^२ २३ ४ । ^५ ज्ञा । ^{२ २ १} यसा । ^२ त्वद्वया २ १ उ । ^{१ १ १ १} वा २ ३ ४ ५ (३) ॥ १ ४ * ॥ [१७]
^{४ ३ २ ४ ५ २ २} ॥ ^{३ २} जनित्रोत्तरम् ॥ ^४ पुरोजितीवोअ । ^४ धसा ३ । ^४ सु
^{२ ५} ताया । ^१ होयि । ^{२ ७} होयि । ^३ मादायित्वावा २ ३ ४ यि । ^३ अ
^{४ ५ २} पश्चानम् । ^{२ २} अथा २ यिष्टाना । ^{४ ५} साखायोदीर्घजौ ३ । ^{१ २ २ २ २ २} हो
^३ ३ १ यि । ^{५ २ २} क्वा २ या २ ३ ४ औहोवा ॥ (१) ^{३ ४ २ ५ २ २} सखायोदीर्घजि ।
^{३ २} क्रिया ३ म् । ^{४ २ २ ५} योधारा । ^१ होयि । ^{२ ७} २ । ^३ यापावकाया २ ३ ४ ।
^{३ ४ ५} परिप्रस्य । ^{३ २} दता ३ यिहताः । ^{४ ५} आयिन्दुरश्चोनकौ ३ । ^{१ २ १ २ २ २ २} हो
^३ ३ १ । ^{५ २ २} त्वा २ या २ ३ ४ औहोवा ॥ (२) ^{३ ४ ३ ४ २ ५} इन्दुरश्चोनक । ^३ त्वि
^१ या ३ । ^{४ ५ २} तन्दुरो । ^१ होयि । ^{२ ७} होयि । ^३ पामाभी १ नारा २ ३

४ । सोमं विश्वा । चिथाश्धाया । याज्ञायसन्तुवौ ३ ।
 हो ३ १ । द्रा २ या २ ३ ४ औहोवा । जनी ३ ना २ ३
 ४५म् (३) ॥ ६ * ॥ [१८]

॥ जागत सोमसाम ॥ पुरोजा ३ यितीवोअन्धसाः ।
 सुतायामा २ । दायायिन्वे । ओ ३ ४ । हाहोयि । अ
 पश्चान आश्वायिष्टन । ओ ३ ४ । हाहोयि । सखायो
 दीर्घजिह्वयम् । दुरा २ । तिना ३ ४ औहोवा ॥ (१) स
 खायो दीर्घजिह्वयाम् । योधाराया २ । पावाकया ।
 ओ ३ ४ । हाहोयि । परिप्रस्यन्दाश्तायिस्तुतः । ओ ३ ४ ।
 हाहोयि । इन्द्रश्चोनकृत्वियः । दुरा २ । तिना ३ ४ औ
 होवा ॥ (२) इन्द्राश्चोनकृत्वियाः । तन्दुरोषा २ स्म ।
 आभायिनरः । ओ ३ ४ । हाहोयि । यज्ञायसत्त्वद्रयः ।
 दुरा २ । तिना ३ ४ औहोवा । उरश्शपा (३) ॥ ६ † ॥ [१९]

११२ २२२ १२ १
 ॥ शुद्धाशुद्धीयाद्यम्* ॥ पुरोजिनीवोऽन्धसाः । सु
 २ २२ १ २ १ २ २ २
 तायमादयित्नाश्वायि । अपश्चान्प्रनयिष्टाश्ना । स
 १२ २ १ २ २ ५२ २ ३ ११११
 खायोऽदीश । घार । जिह्वाऽऽचौहोवा । यारऽऽपु
 १२ २२ २ २ १ २ २ २२ २
 म् ॥ (१) सखायोदीर्घजिह्वियाम् । योधारयापावकार
 २ १ २१२ २ १ २ १
 श्या । परिप्रस्यन्दतेह्वाश्नाः । इन्दुराश्वाः । नार
 ३ २ ५२ २ ३ ११११ १ २ १२२ २
 क्त्वाऽऽचौहोवा । यारऽऽपुः ॥ (२) इन्द्रश्चोनक्तु
 १ २ ११२ २ १२ २ २१२
 याः । तन्दुरोषमभौनारऽराः । सोमं विश्वाचियाधाश्
 २ १२ २ १ २ ५२ २ ३
 या । यज्ञायारऽशाः । ढर । अद्राऽऽचौहोवा । या
 ११११
 रऽऽपुः (३) ॥ ३† ॥ [२०]

२१२ ४२५ २ ३ ५
 ॥ आकूपारम् ॥ पुरोजारऽईतीवः । अन्धारऽऽसाः ।
 १ १ २ १ २ १ १
 सुताश्चमा । दयित्नावायि । अपश्चानारम् । शुथिष्ट
 १२ १ १ ५ २ ५
 ना । सखायोदीर्घ । घारऽजायि । क्काऽऽपुयोद्वा

* 'पदान्तः शुद्धाशुद्धीयम्'—इति ख० पु० । † ऊ० गा० १६प० १५० इषा० ।

^{२ १ २} ^{४ २ ५} ^{२ २} ^५ ^{१ २}
 यि ॥ (१) सखायोऽदौर्व । जिह्वा २३४ याम् । योधा २
^१ ^{२ २} ^१ ^२ ^१ ^{२ १} ^२
 रया । पावकया । परिप्रास्या २ । दत्ते सुताः । इन्दू
^१ ^१ ^४ ^२ ^५ ^{२ १}
 राश्वा २३ः । ना २३ का ३ । त्वा ३४५ योऽह्यायि ॥ (२) इन्दू
^{४ २ ५} ^{२ ३} ^५ ^१ ^{१ २} ^{२ २ १}
 राश्चोन । कृत्वा २३४ याः । तन्दू २ रोषाम् । अभीनराः ।
^{२ २ १} ^२ ^१ ^{२ २ १} ^१
 सीर्मवायिश्वा २ । चियाभिया । यज्ञायासा २३ । त्वर
^४ ^२ ^५
 श्वा ३ । द्रा ३४५ योऽह्यायि (३) ॥ ८ * ॥ [२१]

^{५ २ २} ^{४ २ ५ ४} ^५ ^{२ १ २ १}
 ॥ साध्रम् ॥ पुरोजाश्रयितीवोअश्वसाः । सुतायमा
^{३ २} ^३ ^५ ^{१ २ १ २} ^२ ^{३ १ १}
 २ । दया ३४५ यि । त्ना २३४ वे । अपश्वान ७ गृथिष्ठना २३
^{१ १} ^{१ २} ^२ ^५ ^{१ २} ^३ ^५ ^४
 ४५ । साखाओ २३४ वा । योदाओ २३४ वा । घजापुयि
^{५ २ २} ^{४ २ ५ ४} ^५ ^{२ २ १ २ १}
 ह्वियाम् ॥ (१) सखायोऽदौर्वजिह्वियाम् । योधारया २ ।
^{३ २ २} ^२ ^५ ^२ ^१ ^{२ २ ३ २}
 पावा ३४५ । कार ३४ या । परिप्रस्यन्दते सुता १ः । आयि
^२ ^२ ^५ ^{१ २ २} ^५ ^४
 न्दाओ २३४ वा । आश्वाओ २ ३ ४ वा । नकापुत्वि

याः ॥ (२) इन्दुराश्वोनक्षत्राः । तन्दुरोषारम् । अ
 भा३४५यि । ना२३४राः । सोभंविश्वाचिया । धिया१ ।
 याज्ञाओर३४वा । यासाओर३४वा । तुवा ५ द्रयाः ।
 हो५ई । डा (३) ॥ ८ * ॥ [२२]

॥ बुल्लककालेयम् ॥ पुरोजितौवो१न्धासाः । सुता
 यमा३ । द्यारयित्ना३३४वायि । अपा । अपा३३उ ।
 वा२ । श्वान्श्रयिष्टना२३४५ । सखाहोयियो२३दी ।
 घाजिह्वियम् । इडा २ ३ ॥ (१) सखायोदीर्घजा१यिक्का
 याम् । योधारया३ । पावा२का२३४या । परायि ।
 परा३३उ । वा२ । प्रस्यन्दतेसुना१ । इन्दुर्होआ२३
 श्वाः । नाक्षत्रियः । इडा२३ ॥ (२) इन्दुराश्वोनकाश्वी
 याः । तन्दुरोषारम् । अभारयिनार३४राः । सोमाम् ।

^{२२}सोमा३१७ । ^{१२}वा२ । ^{१२ २२ २}विश्वाचियाधिया१ । ^{२१२}यज्ञाहोयि
^२या२३सा । ^{१ २}तृवद्रयः । ^{१ २}इडा२३भा३४३ । ^१ओ२३४पुई ।

डा (३) ॥ ६ * ॥ [२३]

॥ कौञ्चाद्यम् ॥ ^{१२ १ २}पुरोजितौहोयि । ^{१२ १}वोअन्वसाः ।

^{१ २}सुतायमा३ । ^{१ २ ४}दाया३यिनापुवा३५६यि ॥ (१) ^{२ १२२}अपश्चानौ

^{२२ १}हो । ^{२ २ २}आथिष्टना । ^{१ २ ४}सखायोदा३यि । ^{१ २ ४}घाजा३यिङ्गाप्रया

^{१ २ १२ २}६५६म् ॥ (१) ^{१२ १}सखायोदौहो । ^{१२ २}घाजिङ्गियाम् । ^{१२ २}योधा

^{१ २ ४}रया३ । ^{२ १ २}पावा३काप्रया३५६ । ^{१२ १२}परिप्रस्थौहो । ^{१२ १२}दातेसु

^२ताः । ^{१ २ ४}इन्दुरश्वो३ । ^{१ २ ४}नाका३र्त्वाप्रया३५६ः ॥ (२) ^१इन्दु

^{१ २}रश्वौहो । ^{२२ १}नाकृत्वियाः । ^{२ २}तन्दुरोषा३म् । ^{१ २}आभा३यि

^४नाप्र३रा३५६ः । ^{१२ १ २}सोमंविश्वौहो । ^{१२ १२}चीयाधिमा । ^{१ २}यज्ञाय

^{१ २ ४}सा३ । ^{१ २ ४}तूवा३द्राप्रया३५६ः (३) ॥ ३ * ॥ [२४]

॥ गीतमम् ॥ ^{५ २ ३ २२ ३२ ४ ५} पुरोजितौवोअन्धसाः । ^{२ १ २ १} सुतायमा ।
^{१ १} दयित्वा^२यि । ^{३ १} अपा । ^{३२} औहोर^५३४वा । ^{१२ २} आन^५अयि
^{१ ३ १ १ १ १} वृना^{३ १}३४५ । ^{३२} सखा । ^{३२} औहोर^५३४वा । ^{३२ १} योदा । ^{३२} औहो
^{५ ४} २३४वा । ^{५ २ ३२ २२ ३ ५} घजाप्रयिद्धियाम् ॥ (१) ^{२२ १ २ १} सखायोदीर्घजिद्धिया
^{२२ १ २ १} म् । ^{२२ १} योधारया । ^{३ १} पावकयार । ^{३२} परा । ^{३२} औहोर^५३४वा ।
^{२ १ २ २ ३ २} प्रस्यन्दतेसुताः । ^{३ १} इन्दा । ^{३२} औहोर^५३४वा । ^{३ १} अश्वा । ^{३२} औ
^{५ ४} होर^५३४वा । ^{५ ३ २ २ ३ ४ ५} नकाप्रुर्वियाः ॥ (२) ^{२ १ २ २ १} इन्दुरश्चोनकृत्तियाः ।
^{२ १ २ २ १} तन्दूरोषाम् । ^{२ २ १} अभीनरारः । ^{३ २ १} सोमा । ^{३२} औहोर^५३४वा ।
^{२ १ २ २ २ २ ३ १} विश्वाचियाधियाः । ^{३ १} यज्ञा । ^{३२} औहोर^५३४वा । ^{३ १} यसा ।
^{३२} औहोर^५३४वा । ^{५ ४} तुवाप्रुद्रयाः । ^५ होप्रुई । डा (३) ॥ ४* ॥ [२५]

॥ आत्रेयम् ॥ ^{२ २} पुरोजितायि । ^{२ १} वोअन्धार्शसाः । ^{१ १} ह
^{२ २ १ २} तायमा । ^{२ १} दयित्वा^२३४वायि । ^२ अपश्चानम् । ^{१ २} आयिष्टा

^{१ २ २ ४ ५ ४ ५}
 ना२ । सखायो३दी३ । घजोवा । क्वापुयो३हायि ॥ (१)
^{२ २ २ १ २ १ २ २ २ २ २}
 सखायोदायि । घजिक्कार३याम् । योधारयापा । व
^{१ २ १ ० २ १ २ २}
 कार३या । परिप्रस्य । दातेहता२ः । इन्दुरा३श्वाः ।
^{४ ५ ४ ५ २ १}
 नकोवा । त्वापुयो३हायि ॥ (२) इन्दुरश्वाः । नष्टत्वा२३
^{२ १ २ २ २ २ २ २ २}
 याः । तान्दुरोषम् । अभीनार३राः । सोमविश्वा ।
^{० २ १ २ २ ४ ५ ४ ५}
 चायाधाया२ । यज्ञाया३सा३ । तुवोवा । द्रापुयो३हा
 यि (३) ॥ १७ * ॥ [२६]

^{२ २ २ २ २}
 ॥ शुद्धाशुद्धीयाद्यम् ॥ पुरोजितीवोअन्धा३साः । सु
^{१ २ १ १ २ २}
 तायमा । दयि । त्नावा२यि । अपाश्वा३ना३म् ।
^{१ ३ ५ २ २ २ १ २}
 अथारयिष्टार३ना । सखायो२३दी । घाजिक्कियम् ।
^{१ २ २ २ २ २ २ २ २}
 इडा२३ ॥ (१) सखायोदीर्घजिक्का३याम् । योधारया ।
^{२ १ १ २ २ १ ३}
 पाव । काया२ । परायिप्रा३स्या३ । दता३यिह २ ३ ४

ताः । इन्दुरारश्वाः । नाकत्वियः । ईडारश्वाः ॥ (२) इन्दु
रश्वा नक्तवाश्वाः । तन्दूरोषाम् । अभी । नाराः ।
सोमांवाश्वाश्वाः । चियारश्वाश्वाः । यज्ञायारश्वाः ।
तूवद्रयः । इडारश्वाश्वाः । ओरश्वाश्वाः । डा(श्वा) ॥ १८ ॥ [२७]

॥ द्विरभ्यस्तत्वाष्ट्रीसाम ॥ पुरः । जिताश्वाः । हाश्वाः

हायि । वोअन्धासारश्वाः । सुता । यमाश्वाः । हाश्वाः ।

दयित्नावारश्वाः । अप । श्वानाश्वाः । हाश्वाः । अ

थिष्टानारश्वाः । सखा । योदाश्वाः । हाश्वायि । घजाश्वाः

होरश्वाः । वा । ह्यापुयोदहायि ॥ (१) सखा । योदाश्वाः ।

हाश्वायि । घजिह्वायारश्वाः । योधा । रयाश्वाः । हाश्वाः

हा । पावकायारश्वाः । परि । प्रस्थाश्वाः । हाश्वाः । द

तेस्तारश्वाः । इन्दुः । अश्वाः । हाश्वाः । नकाश्वाः

२३४ । वा । त्वा॒प॒योई॒हायि ॥ (२) इ॒न्दुः । अ॒श्वारः ।
 २ २ ३ २ १ ५ ३ २ २ २
 चा॒श्वा । न॒कृत्वाया॒र३४ः । त॒न्दु । रो॒षाश्म । चा॒श्वा
 ३ २ २ १ २ ५ ३ २ २ २
 यि । अ॒भीना॒रा॒र३४ः । सोम॒म् । वि॒श्वार । हा॒श्वा ।
 ३ २ २ १ ५ ३ २ २ २ २
 चि॒याधाया॒र३४ । य॒ज्ञा । यसा॒श्वा । चा॒श्वा । तुवा॒श्वा
 १ ५ ५ ५
 हो॒र३४ । वा । द्रा॒प॒योई॒हायि (३) ॥ १२ ॥ [२८]

॥ अ॒र्निध॒नत्वाष्ट्री॒साम् ॥ पु॒रोजि॒तीवो॒च॒न्धसः । सु
 २५ २५ १ ० ३ २ १ ०
 ता॒ज्ञाउ । यमा॒श्वायि॒त्वावा॒रयि । यमा॒श्वा । द॒या
 ३ ५ २ २ १ ० ३ २
 र॒यि॒त्ना॒र३४वायि । अ॒प॒श्वा॒नाश्वा॒यि॒ष्टाना॒र । अ॒ना
 १ ० ३ ५ २ २ २ २ १ ०
 र॒श्वा । द॒या॒र॒यि॒ष्टा॒र३४ना । स॒खायो॒दी॒र्घाजि॒ज्ञाया
 ३ २ १ २ ३ ५ १ ३
 र॒म् । स॒खा॒श्वायि । यो॒दी॒र३४हायि । घा॒र॒जा॒र३४
 ५ २ २ २ १ १ १ १ १ २ २ २ १
 औ॒होवा । क्रि॒या॒श्मा॒र३४पु ॥ (१) स॒खायो॒दी॒र्घजि॒ज्ञि
 २ १ २ २ २ १ ० ३ २ १
 यम् । यो॒धा॒ज्ञाउ । र॒या॒श्वाव॒काया॒र । र॒या॒श्वा ।

पावा^७र^१का^३र^५३४या । परि^२प्र^१स्य^{१०}ा^३इ^३न्दा^२ते^२ख्ता^२र^२ः । प्र^३स्य^२ा^२इ^२हो^२ ।
 द^७ता^१र^३यि^५स्त्र^२३४ता^२ः । इ^२न्दुर^२श्चो^२इ^२ना^२कृ^२त्वा^२या^२र^२ः । इ^२न्दू^२
 र^१हो^३यि^५ । अ^३श्चो^५र^१३४हा^१यि^२ । ना^१र^२का^५र^५३४ओ^२हो^२वा । त्वि^२
 या^१इ^१आ^१र^१३४५ ॥ (२) इ^१न्दुर^१श्चो^१न^१कृ^१त्वि^१यः । त^१न्दू^१हा^१उ । रो^१
 षा^२इ^१मा^२भो^२श^२ना^२र^२ः । रो^३षा^३इ^३हो^३यि^३ । अ^३भा^३र^३यि^३ना^३र^३
 ४रा^५ः । सो^२मं^२वि^२श्वा^२इ^२चा^२या^२धा^२या^२र^२ । वि^३श्वा^३इ^३हो^३यि^३ । चि^३
 या^१र^२धा^५र^२३४या । य^२ज्ञा^२य^२सा^२इ^२न्तू^२व^२द्रा^२या^२र^२ः । य^३ज्ञा^३इ^३हो^३
 यि^३ । य^३सो^३र^३३४हा । तू^१र^१वा^१र^१३४ओ^१हो^१वा । द्र^२या^२इ^२आ^२
 २३४५ (३) ॥ १३ * ॥ [२६]

॥ क्रौ^१च^२म् ॥ स^२खा^२यो^२दा^२यि^२ । स^२खा^२यो^२दा^२यि^२ । घ^२जि^२
 क्रि^१या^२म् । यो^२धा^२रा^२या^२र^२ । पा^२व^२कं^२या^२ । परि^२प्रा^२स्य^२ा^२र^२ ।
 ओ^१न्दा^२ता^२श^२यि^२स्त्र^२ा^२र^२ः । ओ^१इ^२न्दुर^२ा^२र^२इ^२श्वा^२ः । ना^१कृ^२त्वि^२यः ।
 इ^१डा^२र^२भा^२३४३ । ओ^१र^२३४५ई । डा^२ (२) ॥ १ † ॥ [३०]

^{४ ३} ककुबुत्तरं यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^४ पुरोऽ^२पिजि । ^४ ताश्विवोऽ^२
^४ अन्धासाः । ^५ सुतायमा । ^{१२} दाश्यायिन्नाश्वे । ^{२ १ २ ६ १} अपा^२
^{१२} श्वा । ^२ न्श्मार्श्या । ^१ ऊम्मायि । ^{२ २ १५ २ २} द्याना । ^२ सास्वायो
^२ दीर्वजारयिक्त्रियाउ ॥ (१) ^{३ ३} यांयाः । ^{१ २} धारया । ^{१२} पाश्वा
^{२ २} काश्या । ^१ परारयिप्र । ^१ स्यन्दारश्या । ^२ ऊम्मायि । ^२ ह
^२ श्ताः । ^१ आयिन्दुरश्वोनकारिर्वियाउ ॥ (२) ^{१ २ २} यास्ताम् ।
^{१२} दुरोषाम् । ^{२ १ २ २} आश्वमायिनाश्राः । ^{१२} सोमार्वि । ^१ श्वाचा
^२ रश्या । ^१ ऊम्मायि । ^{२ २} धारया । ^{१५ २} याज्ञायसन्तुवारद्रया
^{१११} उ । ^{१११} वा३४५(५) ॥ ३ * ॥ [३१]

^{४ ३ ४ २ २} ॥ अन्धासाकूपारम् ॥ ^५ पुरोजितीवोअन्धसः । ^१ पू२३४ ।
^{२ २} रोजितौहोपुयिवोअन्धसाः । ^{२ ४} सुतायमादयिन्नाश्वे । ^{३ ४ २} ह२३४ ।
^{२ २} तायमौहोपुदयिन्नावयि । ^४ अपश्वान्श्मथिष्टनम् । ^{५ १} आ

२३४ । पञ्चानौहोपश्रयिष्टना । सखायोदीर्घजिह्वयम् ।
 १ २ २ २ ४ ५ ३ २
 सार३४ । खायोदीहोपुर्धजि । क्वापुयोईहायि ॥ (१) सखा
 ४ २ २ ५ १ २ २ २ ४
 योदीर्घजिह्वयम् । सार३४ । खायोदीहोपुर्धजिह्वया
 ३ २ २ ४ २ २ ४ २ १ २ २ २
 म् । योधारयापावकया । यो२३४ । धारयौहोपुपा
 ४ ३ ४ २ ४ २ ५ १ २
 वकया । परिप्रस्यन्दतेसुतः । पार३४ । रिप्रस्यौहोपुन्द
 २ ४ ३ ४ ३ ४ २ ५ १ २
 तेसुताः । इन्दुरश्वोनकृत्वियः । आ२३४यि । दुरश्वौ
 ४ ५ ३ ४ ३ ४ ५
 होपुनकृ । त्वापुयोईहायि ॥ (२) इन्दुरश्वोनकृत्वियः ।
 १ २ ४ ३ ४ ३ ४ २ ५
 आ२३४यि । दुरश्वौहोपुनकृत्वियाः । तन्दुरोषमभीनरः ।
 १ २ २ २ ४ ३ २ ४ ३ २ २ ४
 तार३४म् । दुरोषौहोपुअभीनराः । सोमंविश्वाच्याधि
 ५ २ १ २ ४ ३ २ ४
 या । सो२३४ । मंविश्वाहोपुच्याधिया । यज्ञायसन्व
 ५ १ २ २ ४ ५
 द्रयः । यार३४ । ज्ञायसौहोपुन्तुव । द्रापुयोईहा
 यि (३) ॥ ६ * ॥ [३२]

४ १२ ४ ५ २ ३ २ ३ ४ ५ १
 ॥ श्वेतम् ॥ पुरोजितीवोअ । धसा३४ औहोवा । सू
 २ २ २ १ ० ५ ५ १
 तायमा । दयायित्त्वार३४यि । ओईहा । अ । पाश्चा
 २ १ ३ ५ १ २ २ २
 र३नाम् । अथारयि । छार३४ना । सखायोदायिर्घा३
 २ १ ३ ५ २
 जा । ऊमायि । ऊरयार३४ औहोवा(३) ॥ ७ * ॥ [३३]

१ २ ५ २ ४ ५
 ॥ नौधसम् ॥ पू२३४ । रोजितीवोअ । धासाः ।
 २ १ २ १ २ १ २ १
 सुतायमा । दा३यायित्त्वा३वे । आ२३पा । आ । नाम् ।
 २ ३ ५ १ २ १ २ १ ५ ३
 श्रायिछार३४ना । सार३खा । योदीर्घजोर३४वा । की
 ५
 र३४याम्(३) ॥ ८ * ॥ [३४]

१ २ १ २ १
 ॥ महादैर्घतमसम् ॥ हाउपुराः । जायिती । वो । अन्ध
 २ १ २ १ २ २ २
 सा३ः । अन्धसाः । सुतायमादयित्त्नवेअपश्चान्श्रुथा
 २ १ १ २ २ २
 यि । छाना२ । छाना२ । सखायो । दीर्घजा३यि ।
 १ ३ ५ २ १ २ १ २ १
 ऊरयार३४ औहोवा ॥ (१) हाउसखा । योदी । घा ।

जिह्वाश्म^१ । जिह्वाम्^१ । योधारयापावकयापरिप्र^{१२ २ २२ २}
 स्यन्दतायि^२ । सूशतारः^१ । सूतारः^१ । इन्दुरा^२ । श्वोनका^२
 ३ । श्वोनकाइ^{१२ १} । त्वारया२३४ औक्षोवा ॥ (२) हाविन्दूः^{१ २} ।
 आश्वः^{१ २} । ना । कृत्वियाः^१ । कृत्वियाः^{१ २} । तन्दुरोषम^{१ २} ।
 भोनरस्सोमंविश्वाचिया^{२ २ २ २} । धाश्याः^१ । धायाः^{१ २} । यज्ञा^{१ २}
 या । सन्तुवाः^१ । सन्तुवाः^{१ १} । द्राश्या२३४ औक्षोवा^{१ २ २ २} ।

३११११
 ई२३४५(३) ॥ १३ * ॥ [३५]

॥ मरायम् ॥ पूरा^{१ २} । जायितीवोअन्धसः^{१ २ २ २} । सः । सः ।
 सूता^{१ २} । यमा^१ । दयित्मवेअपश्चान्श्शुयिष्टनन^{२ २ २} । सा^१
 खा^१ । योदीर्घजिह्वयम्^{१ २ २} । यम्^१ । यम् ॥ (१) साखा^{१ २} ।
 योदीर्घजिह्वयम्^{१ २ २} । यम्^१ । यम्^{१ २} । योधा^१ । रया^१ ।
 पावकयापरिप्रस्यन्दतेसुतः^{२ २ २} । तः । तः । आधिन्दूः^{१ २} । अ

^१श्वो । ^२नक्तृत्वियः । यः । यः ॥ (२) ^१आयिन्द्रूः । ^२अश्वो ।

^२नक्तृत्वियः । यः । यः । ^१तान्द्रू । ^१रोषमभीनरस्सोमंविश्व

^२द्याधिया । या । या । याज्ञा । ^१यसा । ^२तुवद्रयः । यः ।

^५यः । ^५हाउहाउहाउ । ^५वा३ । ^{११११}ई२३४५ (३) ॥ १५ * ॥ [३६]

^{२२}॥ महावात्सप्रम् ॥ ^२हाउहाउहाउ । ^१ओ । ^२होहो

^२वा । (एवन्तिः) । ^{२२}पुरोजितायि । ^१वो । ^१अन्धसो । ^२धसो ।

^२धसः । ^२सुतायमा । ^{२५}दा । ^१यिन्नवे । ^२यिन्नवे । ^२यिन्न

^२वे । ^२अपश्चानम् । ^{२५}आ । ^१यिष्टन । ^१यिष्टन । ^१यिष्टन ।

^२सखायोदी । ^{२५}घा । ^१जिह्वियम् । ^१जिह्वियम् । ^१जिह्वि

^२यम् ॥ (१) ^{२५}सखायोदी । ^१घा । ^१जिह्वियम् । ^१जिह्वि

^२यम् । ^२जिह्वियम् । ^{२५}योधारया । ^१पा । ^२वकया । ^२वक

^२या । ^२वकया । ^{२५}परिप्रस्य । ^{२५}दा । ^२तेचुतः । ^२तेचुतः । ^२ते

सुतः । इन्दुरश्वः । ना । कृत्वियः । कृत्वियः । कृत्वियः ।
 यः ॥ (२) इन्दुरश्वः । ना । कृत्वियः । कृत्वियः । कृत्वियः ।
 त्वियः । तन्दुरोषम् । आ । भीनरः । भीनरः । भीनरः ।
 नरः । सोमंविष्णा । चा । याधिया । याधिया । याधिया ।
 धिया । यज्ञायत्त । त्व । अद्रयो । द्रयो । द्रयः । द्रयो ।
 उ३ । ओ । होहोवा । २ । ओ । हो । हो२ । वार
 ३४ । औहोवा । ई२३४५ (३) ॥ ८ * ॥ [३७] १८

अथ पञ्चमसूक्ते—

प्रथमा ।

अभिप्रियाणिपवतेचनोक्षितो

नामानियक्कोअधियेषुवर्धते ।

आसूर्यस्यवृक्षतोवृक्षन्नधि

रयंविष्वच्चमरुद्धदिचक्षणः ॥ १ ॥

० उ० गा० २३५० १ख० ८८० ।

† ख० गा० ६, २, २, १ (२ भा० १७१ प०) = ख० वे० ७, २, २२, १ ।

“चनोहितः” [चन इत्यन्ननाम, चायतेरसुनि चन इत्योणा-
दिक-सूत्रेण निपातितः] चनसे अन्नाय हितः, यद्वा आहितान्नः
सोमः “प्रियाणि” जगतः प्रीणयितृणि “नामानि” नमन-
शीलानि, तान्युदकानि “अभि पवते” अभितः करोति ।
“येषु” अन्तरिक्षस्थितेषु उदकेषु “यज्ञः” महानयं सोमः “अधि-
वर्द्धते” अधिकं प्रवृद्धो भवति, अपां मध्ये सोमो वसति खलु ।
ततः “बृहत्” महान् सोमः “बृहतः” महतः परिवृढस्य
“सूर्यस्य” विष्वञ्च” विष्वग् गमनम् “अधि रथम्” उपरि रथं
“विचक्षणः” सर्वस्य विद्वष्टा “अरुहत्” आरोहति “अग्नी
प्रास्ताहुतिः सम्यगादित्य सुपतिष्ठते (मनु० ३ अ० ७६ श्लो०)”-
इति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
बृहतस्यजिह्वापवतेमधुप्रियं

३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ २
वक्तापतिर्द्वियोअस्याअदाभ्यः ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ १ २
दधातिपुत्रःपित्रोरपीच्याऽऽन्नाम-

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
द्वितीयमधिरोचनन्दिवः ॥ २ * ॥

“ऋतस्य” सत्यभूतस्य यज्ञस्य “जिह्वा” मुखत्वेन जिह्वा-
स्थानीयः सोमः “प्रियं” प्रियकरं “मधु” मदकरं रसं *
“पवते” क्षरति । कीदृशः ? “वक्ता” शब्दकृत् ; यद्वा,
स्तोत्रभिः क्रियमाणाः स्तुतयः साधीयस्य इति प्रतिश्रवणस्य
कर्त्ता “अस्या धियः” एतस्य कर्मणः “पतिः” पालयिता
“अदाभ्यः” रक्षोभिर्हिंसितु मशक्यः “पुत्रः” यजमानः “पित्रोः”
पिता माता उभयोः † “अपीचम्” अन्तर्हितं यत् “नाम” तो
न जानीते नाम कर्मवेलायां तस्मात्तयोरपरिज्ञायमानं “दिवः”
दुलोकस्य “दीचनं” दीप्यमानं “तृतीयं” नाम सोमेऽभिषूयमाणे
हिरण्यमेति “अधि दधाति” अत्यन्तं धारयति ; “नक्षत्र-व्याव-
हारिक-नाम्नी प्रभाष्य सोमयाजी तृतीय मस्य नाम”—इति
भगवता बोधायनेनोक्तम् ॥

“अधिरोचनम्”—“अधिरोचने”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

नुभिर्येमाणः केशाहिरण्यये ।

* ‘मधु स्नादुतमं द्रव्यम्’—इति वि० ।

† ‘मातापित्रोर्नाम, अथवा मातापित्रोः पृथिव्यत्तरिचयोः’—इति वि० ।

३ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अभीकृतस्य दोहना अनूषताधि

३ २ ३ २ २ १ २
त्रिपृष्ठउपसोविराजसि ॥ ३ * ॥ १८

“द्युतानः” [द्युतदीप्तौ (स्वा० आ०)] दीप्यमानो “वृभिः”
कर्मनेदभिर्ऋत्विग्भिः “हिरण्यये” हिरण्यकोशे अधिषवण-
वर्त्मणि ; तस्य हिरण्ययत्वं “हिरण्यपाणिरभिषुणोति”—इति
हिरण्य-सम्बन्धात् ; तादृशे “कोशे” “येमानः” [छान्दसे
कर्मणि लिटि कानचि रूपम्] नियम्यमानः सोमः † “कल-
शान्” द्रोणाभिधान् प्रति “अवाचिक्रदत्” अवक्रदति शब्दा-
यते । ततः “ऋतस्य” सत्यभूतस्य यज्ञस्य “दोहनाः” दोग्धार
ऋत्विजः “इमं” सोमम् “अभ्यनूषत” अभिष्टुवन्ति [“आवाणो
वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति”—इति तैत्तिरीयक-ब्राह्मणे एषां दोग्धृत्व
मभिहितम्] “त्रिपृष्ठः” त्रीणि सवनानि तान्येव पृष्ठानि यस्य
स तथोक्तः ‡ [त्रिषु च सवनेषु सोमस्य विद्यमानत्वात् ।
त्रिवक्त्रादित्वादुत्तरपदान्तोदात्तत्वम्] हे सोम ! तादृशस्त्वम्
“उपसः अधि” यागाहनि “विराजसि” [“अधिशीङ्स्थासाम्

० ऋ० वे० ७, २, ३३, ३ ।

† ‘येमानः सुषमानः’—इति वि० ।

‡ ‘त्रिपृष्ठः’ त्रिपृष्ठानि त्रिलोकावस्थानः ; अथवा त्रिपृष्ठः ऋग्यजुःसामभिः ;
अथवा त्रिभिर्गुणैर्देवैः सवनेर्वा—इति वि० ।

१ अ० ५ ख० ५ सू० १, २, ३] उत्तराश्विनः ।

१६९

(१, ४, ४६)"—इति द्वितीया] तेष्वहस्यु विशेषेण दीप्यते ।
यद्वा राजिरन्तर्णीतख्यर्थः ; अहानि प्रकाशयसि ॥

“येमानः”-“येमान”-इति, “अभीष्टतस्य”-“अभीष्टतस्य”
—इति, “विराजसि”-“विराजति”—इति पाठाः ॥ ३ ॥ १९

२१ २१२ २२ १
॥ कावम्* ॥ अभ्योवा । प्रियाणिपवताइ । चनोहा

२२ २ २ १ १२
इतारः । नामानियद्धोअधियाइ । पुवर्द्धातरइ । आ

२ २ १ १ २ ४ ५ २ १
ख्यस्यबृहता । बृहन्नाधीरइ । राथारवाइश्वा । चमरु

१ २ ४ २ १
हारइत् । वाइचारक्ताऽपुणाइपुः ॥ (१) चतोवा । सजि

२ १ १ २ २
ह्वापवताइ । मधुप्रायारम् । वक्तापतिर्दियोअस्याः ।

२ २ १ १ २ १
अदाभायारः । दधानिपुत्तःपित्रोः । अपीचायारम् ।

१ २ ४ ५ २ १ १ २ ४
नामाशतार्त्ती । यमधाइरोरइ । चानाइन्दाऽपुयिवाइपु

२ १ २ १ २ १
इः ॥ (२) अवोवा । द्युतानःकलशाः । अचिक्रादार

१ २ २ २ २ १ १ २
त् । नृभिर्द्येमाण कौशआ । हिरण्यायारइ । अभीष्ट

* ‘खारकावम्’—इति ख० पु० ।

तस्य^८देवनाः । अनुषा^{१५ १}तार^{१ १ ४ ३ १}३ । आधी^{१ १ ४ ३ १}ज्ञा^{१ १ ४ ३ १}इपा । छउषा

सी^{१ २ ४}२३ । वाइरा^{१ २ ४}ज्ञाऽपुसा^{१ २ ४}ई^{१ २ ४}ई^{१ २ ४}इ^{१ २ ४}(३) ॥ १३ * ॥ [१]

॥ ऐउकावम ॥ ए^४पु । अभिप्रिया^{४ ४ ४ ४ ४}२ । णिपवतायि ।

ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । चनोहिताः । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । नामा^{४ ४ ४ ४ ४}नियार^{४ ४ ४ ४ ४}२ । ह्योचधिया

यि । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । पुवर्द्धतायि । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । आसूरिया^{४ ४ ४ ४ ४}२ । स्यवृ

हताः । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । इहन्नधी । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । रथंविश्वा^{४ ४ ४ ४ ४}२ । चमरु

ह्वात् । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । विचक्षणाः ॥ (१) चतस्यजा^{४ ४ ४ ४ ४}२यिः । ह्वा

पवतायि । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । मधुप्रियाम् । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । वक्तापता^{४ ४ ४ ४ ४}२यिः ।

धियोचस्याः । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । अदाभियाः । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । दधातिपूर^{४ ४ ४ ४ ४}२त् ।

त्रःपिचोः । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । अपीचियाम् । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । नामहता^{४ ४ ४ ४ ४}२

यि । यमधिरा । ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । चनन्दिवाः ॥ (२) ए^{४ ४ ४ ४ ४}पु । अवद्यु

तार^१ । नः^{१ ४ ५} कलशा^४ । ए५ । अचिकदात् । ए५ । नृभि^४
 र्यो^{५२} मार^{१ ४२ ५} । णः^४ कोशभा^{४ ५} । ए५ । हिरण्ययायि । ए५ । अ
 भि^५ कृतार^{१ ४२ ५} । स्य^४ ढो^{४ २५} दना^४ । ए५ । अनूषता । ए५ । अ
 धि^५ त्रिपार^{१ ४ ५} । वृ^४ षसा^{४ २५} । ए५ । विराजसायि । द्यो^४ ५
 ई । जा(४) ॥ २ ॥ [२]

॥ वैखानसम् ॥ अभि^{५ २ ४२ ५ ५} प्री^{२ १ २} श्याणि^{२ १ २} पवतायि । चनो^{२ १ २} दि

ताः । नामानि^{१ २२ २ १} यार^{१ २ २} ३ । द्यौ^{१ २ १} अधियायि । पुवा^{१ २ १} र्वतायि ।

आ^{१ २ २ १} सूरिया । स्य^७ वृ^१ र^{१ २ १} द्तोर^१ ३ । वृ^{१ २ १} द्न^१ धायि । रथा^१ वि

घा । चम^{१ २ २ १} रु^{२ २} द्वा^२ र^५ ३त् । विच^५ ऋ^२ णा^१ ३३ः ॥ (१) कृत^५ स्या^२ ३

जि^{४ ५२ ४ ५} ह्वा^{१ १ १ १} पवतायि । मधू^{१ २ २ १} प्रिया^{१ २ २ १} म् । वक्ता^{१ २ २ १} पता^{१ २ २} र^{१ २ २} शयि । धियो

अ^२ स्याः । अदा^{१ १ १} भियाः । दधा^{१ २ २ १} तिपू^७ त् । त्रः^१ पा^१ रयि^१ त्रोर^१ ३ः ।

^{२ ३ २} अपीचियाम् । ^{२ १ २ १} नामादतायि । ^{२ ३ २ १} यमधिरोर३ । ^{२ ३} जनन्दि

^२ मा३४३ ॥ (२) ^{५ २ ४ ५ ४ ५} अवदूतानः कलशान् । ^{२ १ २ १} अचायिकदात् ।

^{२ ३ २ १} नृभिर्धेमा२३ । ^{२ ३ २} णः कोशत्रा । ^{१ २ १} हिराण्ययायि । ^{२ ३ २ १} अभीक

^१ ता । ^७ स्यहोरेहना२३ । ^{२ ३ २} अनूषता । ^{१ २ १} अधायित्रिपा । ^२ छ

^{३ ३ १} उषसो२३ । ^{२ ३ २} विराजसा ३४३ यि । ^१ आ २३४ पूई ।

डा(३) ॥ १८ * ॥ [३]

^{४ ३} ॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ ^{४ २ ४} अभाऽपूयिप्रि । या३णा३यिपव

^५ तायि । ^{१ २ २ २ २} चाऽनोहितोनामानियाद्वोअधियायि । ^{२ १} षू३वा

^२ ह्वा३तायि । ^{१ २} आसू२र्यस्यबृहतोवृहन्न । ^२ धिरा२३थाम् ।

^१ ऊम्मायि । ^{२ १ २ १} वा३यिश्वा । ^{१ ३ २} च । मरुहद्विचारक्षणाउ ॥ (१) णा

^२ आ । ^{१ २ २ २} तस्यजिह्वापवतेमधुप्रियंवक्तापतिर्द्विथोअस्याः । ^२ आ

१ २ २ १ १ २ २
 दाभाश्याः । दधा२तिपु॒न्नःपि॒त्रैरपी॒चि । यन्ना२३
 २ १ २ २ १ २ ३ २
 मा । ऊ॒न्मा॒यि । ता॒श्ता । या॒मधि॒रोच॒ना॒न्दि॒वाउ ॥ (२)
 १ २ १ २ २ २ २ २
 वा॒त्रा । व॒द्युता॒नःक॒ल॒शा॒ञ्चि॒क्रद॒बृ॒भिर्य॒माणः॒को॒श॒त्रा ।
 २ १ २ २ १ २ २ २
 द्वा॒ह्यि॒रा॒ण्या॒श्या॒यि । अ॒भी॒रे॒क॒त॒स्य॒दो॒ह॒ना॒न्न॒ष । त
 २ १ २ २ १ २ ३
 आ॒र॒श्धा । ऊ॒न्मा॒यि । आ॒श्या॒पा । छा॒उ॒ष॒सो॒वि॒रा॒ज
 २ १ १ १ १
 मा॒उ । वा॒२३४५ (३) ॥ १५ * ॥ [४]

१ १ १
 ॥ वै॒धृत॒वासि॒ष्ठम् ॥ अ॒भि॒प्रि॒या॒णी॒२ । प । व॒ता॒र॒यि ।
 ३ २ ३ ५ २ २ २ २ १ १
 च॒नो॒द्वा॒२३४॒यि॒ताः । ना॒मा॒न॒या॒ह्वो॒२ । अ । धि॒या॒र
 ३ २ ३ ५ २ २ २ २ १ १
 यि । पु॒व॒र्द्धा॒२३४॒ता॒यि । आ॒सू॒रि॒या॒स्या॒२ । वृ । ह॒तो
 ३ १ ३ ५ २ २ २ १ १
 २ । वृ॒ह॒न्ना॒२३४॒धा॒यि । रथं॒वि॒घ्ना॒च्चा॒२म् । अ । रु॒हा
 २ ४ २ १
 र॒ह॒त् । वि॒चा॒श्चा॒५॒णा॒ई ५ ईः ॥ (१) च॒त॒स्य॒जा॒यि॒द्वा॒२ ।

प । वता^१र^१यि । मधुप्रा^{३ २ ३}र^५३४याम् । वक्ता^{२ १ २ १}पतायि^२द्वी^२ ।

यः । अस्या^१रः । अदाभा^{३ २ १}र^५३४याः । दधा^{२ १ २ १}तिपू^२न्ना^२रः ।

पि । चो^१रः । अपायि^{३ २ ३}चा^५र^{२ १ २ १}३४याम् । नाम^२वतायि^२या^२रः ।

म् । अ । धिरो^१र^२३ । चना^२श्न्दा^४पूयि^२वा^२६५६ः ॥ (२) अ

वद्यु^१ताना^२रः । क । लशा^१र^२३ । अचा^{३ २ ३}यिक्ता^५र^३३४दात् ।

नृभि^{२ १ २ १}र्य्यमाणा^२रः । को । शचा^२र^१३ । चिर^{३ २ ३}ण्या^५र^२३४यायि ।

अभी^{२ १ २ १}च्यता^२स्या^२रः । दो । हना^२रः । अनू^{३ २ ३}षा^५र^२३४ता । अ

धि^{२ १ १}त्रिपा^२र्ष्ठा^२रः । उ । वसो^१र^२३ । विरा^२श्जा^४पू सा^२६५६

यि(३) ॥ १४ * ॥ [५]

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रजस्य प्रथमस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः † ॥ ५ ॥

अथ पठे खण्डे,

प्रथमसूक्ते प्रगाथे—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
यज्ञायज्ञावोअग्नयेगिरागिराचदक्षसे ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २
प्रप्रवयममृतज्ञातवेदसम्रियमित्रन्नशंसिषम् ॥१॥

हे स्तोतारः ! “वः” यूयं “यज्ञायज्ञा” यज्ञे यज्ञे सर्वेषु
यागेषु “दक्षसे अग्नये” प्रवृत्ताग्नये “गिरा गिरा” स्तुतिरूपया
वाचावाचा स्तोत्रं कुरुतेति शेषः । च शब्दो भिन्नतमो वः-इत्य-
स्मात् परो द्रष्टव्यः । यूयं “च” स्तोत्रं कुरुत । “वयम्” अपि
“प्रप्रशंसिषम्” [“प्रसमुपोदः पादपूरणे (८, १, ६०)”—इति
प्र-शब्दस्य द्विवक्तिः पादपूरणार्था ; व्यत्ययेनैकवचनम् (३, ४,
८८) ; चान्दसोलुक् (७, १, ३६)] प्रशंसाम कौटुशम् ?
“अमृतम्” मरणरहितं “जातवेदसम्” जातानां वेदितारं जात-
प्रज्ञं जातधनं वा “मित्रं न” सखिभूतमिव “प्रियम्” अनु-
कुलम् । यद्वा, व्यत्ययेन (३, ४, ८८) त्वमित्यस्य वसादेशः ;
अग्नय इति च कर्मणि चतुर्थी, “क्रियाग्रहणं कर्तव्यम्”—इति
कर्मणः सम्प्रदानत्वात् ; च-शब्दश्च चणिति निपातः, चेदर्थे
वर्तते ; दक्षस इति च दक्षेर्द्विकर्मणः (स्वा० आ०) अन्त-

* इ० आ० १, १, ४, १ (१ भा० १४७ पृ०) = ऋ० वे० ४, ८, १, १ । ‘अग्नि-
यज्ञानरक्षार्थं मन्त्रिः स्तोत्रदेवता’—इति वि० ।

भाविताख्यार्थाक्षि रूपम् ; चण्-योगात् “निपातैर्यद्यदिहन्त०
(८, १, ३०)”—इति निपात-प्रतिषेधः । तत्राय मर्थः—हे
स्तोतः ! त्वं यज्ञे यज्ञे इमं मग्निं गिरा गिरा स्तुत्या स्तुत्या च
दक्षये च वईयसि चेत् वयमपि अमृतत्वादिगुणकं तं
प्रशंसामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२३ २ ३ १२ २२३ १२ २ ३ १२

जर्जोनिपातः स हिनायमस्मयुर्दाशेमहव्यदातये ।

२ ३ १ २ ३ १२ २२३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

भुवद्वाजेष्वविताभुवद्दृधउतत्रातातनूनाम् ॥ २ ॥ २० ॥

“जर्जः” अन्नस्य बलस्य “नपातं” पुत्रं प्रशंसिष मित्यनुषङ्गात्
प्रशंसामेत्यर्थः ॥ “हिना” [—इति निपात-द्वय-समुदायो
हील्यस्यार्थे ॥] “सः” खलु “अयम्” अग्निः § “अस्मयुः”
अस्मान् कामयमानो भवति । वयञ्च “हव्यदातये” हव्यानां
हविषां देवेभ्यो दात्रे तस्मा अग्नये “दाशेम” हवींषि दद्याम ।

* ऋ० वे० ४, ८, १, २ ।

† ‘अव अग्निष्टोमं साम’—इति वि० ।

‡ ‘जर्जः अन्नानि । न पातं, न शब्द उपमायाः यथा, अन्नानि । प्रियं
प्राप्तयन्तं भक्षयन्तं वा’—इति वि० ।

§ ‘हिना, हिनो मनुष्यः ; हीनायुर्हीनशक्तिर्हीनप्रज्ञो वा’—इति वि० ।

§ ‘अयं यजमानः’—इति वि० ।

तम् “उत” अपिच “तनूनाम्” तनयाना मस्यसुत्राणाञ्च
“त्राता” रक्षिता “भुवत्” भवतु ॥ २ ॥ २०

४ ३ ४ २ ५ ५
॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ यज्ञायऽपुय । ज्ञाश्वोऽग्नयाद् ।
१ २ २ १ २ २ १ १
आइराइरा । चाइहाहाइसाइ । पप्रोऽवयममृतम् ।
२ २ १ २ २ १
जाताइवा । ऊम्माइ । हाइसाम् । प्रायमित्रं सुशा
३ २ १ २ १ २ १ २
रथसिषाउ ॥ (१) प्रायाम् । माइत्राम् । सूइशांसी
२ २ १ २ १ २ १
इषाम् । जज्जीनपारतथसि । नाथाइमा । ऊम्मा
२ २ १ २ ३ २ १ २ १
इ । स्माइयूः । दाशेमद्व्यहारतयाउ ॥ (२) दाशे । मा
२ १ २ २ १ २ १ २
हा । व्याइहाताइयाइ । भुवद्वाजेऽष्टवि । ताभूरइवा
१ २ २ १ २ २
त् । ऊम्माइ । वाइर्वाइ । ऊतत्रातातनरनाउ । वा
१ १ १
३४५ (३) ॥ १४ ॥ [१]

२ २ २ २ २
॥ विशोविशीयम् ॥ यज्ञायज्ञाहम् । वोऽअग्नयायि ।

• ‘तनूनां मरीरिणाम्’—इति वि० ।

† ऊ० गा० १ प्र० १ अ० १४ सा० ।

(२३)

^{१ २} इराइरा । ^{२ १ २ २} चाइदासाइसायि । ^{१ १} पप्रौरवयममृतम् । ^२ जा
^{२ १} तारइवा । ^{२ २} ऊमायि । ^१ दाइसाइम् । ^५ प्रारइयय्हायि ।
^{१ ३ २} ओ । ^२ ऊवायि । ^५ मारइयित्राम् । ^१ ऊमायि । ^२ सूइ
^{२ १} शाइ । ^{५ ५} सारइयिषाम् । ^२ एहियाइहा ॥ (१) प्रियन्नित्रम् ।
^{२ १ २ १} इम् । ^२ सूइयसिषाम् । ^{१ २ २ १} ऊइजीनाइपा । ^२ तय्सहि । ना
^{२ १} यारइमा । ^{२ २} ऊमायि । ^{१ २ ५} साइयूइ । ^{२ ५} दारइयशेहायि ।
^{१ २ २} ओ । ^{२ ५} ऊवायि । ^१ मारइहा । ^{२ १} ऊमायि । ^{२ १} व्याइदाइ ।
^{१ ५ ५} तारइययि । ^{१ २ २} एहियाइहा ॥ (२) ^{१ २ २ २} दाशेमहाइम् । ^{२ २} व्याइ
^{१ २ २ २} दातयायि । ^{१ २ २} भूइवादाइजे । ^{१ २} षवि । ^{२ १} ताभूरइवात् । ^१ ऊ
^{२ १} मायि । ^{१ ५} वाइर्द्धाइयि । ^{१ ५} ऊरइतहायि । ^{१ २ २} ओ । ^{२ २} ऊवा
^{३ ५ १} यि । ^{२ ३} चारइता । ^{२ ३} ऊमायि । ^{२ ३} ताइनूइरइनाम् ।
^{५ ५ ४} एहियाइहा । ^{५ ४} होइइ । ^४ डा(इ) ॥ ५ * ॥ [२]

२ ४ २ ४ १ २
॥ वारवन्तीयोत्तरम् ॥ यज्ञायज्ञाऔहोहायि । वो

२ ५ २ २ १ १ १ २
अग्रा२३४यायि । इराइराचदत्तासो२३४हायि । प्री

२ ४ २ २ ४ ४ ५ १ ३ ५
वयममृतञ्जातवेदा३४ । औहोवा । इहारा२३४हायि ।

२ २ ५ २ १ २ १ ७ २ ३ २
उज्ज्वारा२३४साम् । प्रियन्मि । त्रां॒सुशं॒सा३४ । औ

४ ४ ५ १ ३ ५ २ २ १ ५ २
होवा । इहारा२३४हायि । औहो३१२३४५ । षाम् । ए

५ २ २ ४ ४ १ २ २ २
हियाईहा ॥ (१) प्रियन्मित्राऔहोहायि । सूशं॒सा२३४

५ २ १ ५ १ २ २ १
यिषाम् । जज्जीना२३४हा । पातं॒सहिनायमस्मा३४ ।

३ ४ ४ ५ १ ३ ५ २ ३ ५ २ २ १ २ १
औहोवा । इहारा२३४हायि । उज्ज्वारा२३४यः । दाशेम ।

१ ७ २ २ ३ ४ ४ ५ १ ३ ५ ३ २
हाव्यदातार३४ । औहोवा । इहारा२३४हायि । औ

१ ५ ५ २ २ २ २ २ १
हो३१२३४ । यायि । एहियाईहा ॥ (२) दाशेमहाऔहो

२ ३ ५ २ १ ५ १ २
हायि । व्यादा॑तार२३४यायि । भुवाद्वा२३४हा । जेष

२ २ ३ ४ ४ ५ १ ३ ५ २ ३
विताभुवद्वा३४ । औहोवा । इहारा२३४हायि । उज्जवा

^५ २२४^{१ २ ३}र्वायि । ^{३ ४ ५}उतत्रा । ^{१ २}तातनू३४ । ^{३ ४ ५}औहोवा । ^{१ २}इहा
^५ २२४^{३ ४ ५}र्वायि । ^{३ ४ ५}औहो३१२३४ । ^५माम् । ^५एहियाइहा३

॥ ११ * ॥ [३]

॥ महावैश्वामित्रम् ॥ ^१हयायि । ^{४ ५ ६}हया३ । ^{४ ५ ६}औहाओ
^५हा । ^१हयायि । ^{४ ५ ६ ७}हया३ । ^१औहाओहा । ^१हयायि । ^{४ ५ ६ ७}ह
^{४ ५ ६ ७}या३ । ^{१ २}औहाओहा । ^{३ ४ ५}यज्ञायज्ञा । ^{३ ४ ५}वोअग्नाया३यि ।
^१इराइरा । ^{३ ४ ५}चदक्षासा३यि । ^१पप्रोवयमन्तुतज्ञा । ^{३ ४ ५}तवे
^१दासा३म् । ^{३ ४ ५}प्रियमित्रा३म् । ^{३ ४ ५}सुश्रुसायिपा३म् ॥ (१)
^१प्रियमित्रा३म् । ^{३ ४ ५}सुश्रुसायिपा३म् । ^१जज्जः । ^१नापा
^१३ । ^१नापा३ । ^{३ ४ ५}त३सहिना । ^{१ २}यमस्त्रायूरः । ^{१ २}दाशेम
^१हा । ^{३ ४ ५}व्यदाताया३यि ॥ (२) ^{१ २}दाशेमहा । ^{३ ४ ५}व्यदाताया३
^१यि । ^१भुवत् । ^{३ ४ ५}वाजा३यि । ^{३ ४ ५}ध्विता । ^{३ ४ ५}भुवद्वाह्या३यि ।

उतत्राना । तनूनाश्म । उतत्रा । तातनूनाश्म ।

हयायि । हयाश् । ओहाओहा । हयायि । हयाश् ।

ओहाओहा । हयाहि । हयाश् । ओहाओहा ।

हो४इडा । हो४इडा । हो२३४५ई । डा(३) ॥ २० * ॥ [४]

॥ दैर्घ्यश्रवसम् ॥ यज्ञायज्ञावोअग्नयओहाओहाश् ।

इराइराचदक्षसे । ओश्हा । ओश्हाश् ३४ । पग्री ३४

वयाम् । आम्हतम् । जातावेदसाम् । ओश्हा ।

ओश्हाश् ३४ । प्रियाश् ४ मित्ताश्म् । सुशो२३४वा ।

साधुयिषो६हायि ॥ (१) प्रियाम्मित्त्सुशसिषमोहाओ

हाश् । जज्जर्जनिपा । ओश्हा । ओश्हाश् ३४ । त्

साश् ४ हिना । यामस्ययुः । ओश्हा । ओश्हाश् ३४ ।

दाशाश् ४ यिमहाश् । व्यदो२३४वा । ताधुयो६हायि ॥ (२)

^{२ २ २} ^२ ^{२ २ २} ^२ ^{१ २ २} ^१
 दाशेमहव्यदातयओहाओहाश्ण । भुवद्वाजायि । ओ
^२ ^१ ^{२ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{१ २ २} ^१
 श्हा । ओश्हाश्णश्हा । धुवाश्हाविता । भुवद्बुधे । ओ
^२ ^१ ^{२ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{१ २ २} ^१
 श्हा । ओश्हाश्णश्हा । उताश्हातृताश् । तोरश्हावा ।
^४ ^५
 नू५नोद्वायि(३) ॥ २१ * ॥ [५]

^{२ २ २} ^२ ^{२ १ २}
 ॥ कण्ववृहत् ॥ औहोयज्ञायज्ञाश्ण । वोआग्नाश्या
^{३ २ २} ^{१ २ २ २} ^२ ^{१ २}
 रश्हायि । हाहोयि । आयिराइराचदक्षसे । पपीवाश्
^{३ २ २} ^{३ २} ^१ ^५
 याश्हाम् । हाहो । सुशाश् । साश्हायिषाम् । उ
^५ ^{३ २ २} ^२ ^{१ २}
 ऊवाद्वाउ ॥ (१) औहोप्रियम्निताश्मे । सुशाश्साश्यि
^{३ २ २} ^{१ २ २ २} ^{१ २}
 प्राश्हाम् । हाहोयि । ऊज्जनिपा । तश्साहाश्याना
^{३ २ २} ^{१ २} ^{३ २ २} ^{१ २}
 रश्हा । हाहोयि । यमास्माश्यूश्हाः । हाहोयि । दा
^२ ^{३ २ २} ^{३ २} ^१
 श्यायिमाश्हाश्हा । हाहो । व्यदाश् । ताश्हायायि ।
^५ ^५ ^{३ २ २ २ २} ^२ ^१
 उऊवाद्वाउ । वा ॥ (२) औहोदाशेमहाश्ण । व्यदा

१ २ २ १ २ २ १ २
ता१या२३४यि । हाहोयि । भूवदाजे । पुवावा१यिता

२ २ १ २ २ २ १
२३४ । हाहोयि । भूवाद्वा१र्द्धा२३४यि । हाहोयि । उ

२ २ २ ५
तनु३१२३४नाम् । उज्जवा६

हाह । वा(२) ॥ ८ * ॥ [६] २०

अथ तज्जालक-द्वितीये सूक्तेः—प्रथमा ।

२ २ २ २ २ ३ २ ३ १ २
रचुपुनवाणितेऽग्नित्येतरागिरः ।

२ २ २ ३ १ २
एभिर्वर्द्धासिद्दुभिः ॥ १ * ॥

हे “अग्ने !” “एहि” आगच्छ “ते” तुभ्यं च तदर्थं “गिरः” स्तुतीः “इत्या” इत्य मनेन प्रकारेण “सु ब्रवाणि” सुष्ठु ब्रवाणीत्याशास्यते । ताः स्तुतीः शृण्वित्यर्थः । “ज” — इत्येतत् पूरकम् । “इतराः” असुरैः कृताः स्तुतीः शृण्विति शेषः । तथा च ब्राह्मणम्—“अग्निरित्येतरागिर इत्यसुराहि वा इतरागिरः”—इति । अपिच आगतस्त्वम् “एभिः” एतैः इन्दुभिः सोमैः “वर्द्धसे” वर्द्धस्व ॥ १ ॥

* ज० गा० २३ प्र० १ अ० ८ सू० १ ।

† ‘उक्तोऽग्निष्टोम इदानीं मुक्त्योऽभिधीयते’—इति वि० ।

‡ ज० आ० १, १, १, ७ (१ भा० १०४ पृ०) = ऋ० वे० ४, ३, २४, १ । ऋ० साकमञ्चः । ज० गाथत्री । एवमेवोत्तरच ।

अथ द्वितीया ।

१ २ क २ र २ २ ३ १ २ ३ १ २
यन्नक्तचते मनोदक्षन्धस उत्तरम् ।

२ ३ १ २
तन्नयोनिङ्णवसे ॥ २ * ॥

हे अग्ने ! “ते” तव “मनः” अनुग्रहात्मक मन्तःकरणं “यच्च” यस्मिन् देशे “क्वाच” कस्मिंश्चिद् यजमाने वर्त्तते, “तत्र” तस्मिन् यजमाने वर्त्तमाने “उत्तरम्” उन्नततरं श्रेष्ठं “दक्षं” बलकर मन्त्रं वा “दधसे” धारयसि तथा “योनिं” स्थानं च “क्वणवसे” तस्मिन् यजमाने करोषि ।

“तत्र योनिं”-“तत्रासदः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ र ३ १ २ ३ १ २ र ३
नक्षिते पूर्त्तमक्षिपद्भवन्नेमानाम्पते ।

२ ३ १ २
अथादुवोवनवसे ॥ ३ † ॥ २१

हे अग्ने ! “तं” त्वदीयं “पूर्त्तं” पूरकं तेजः ‡ “अक्षिपत्” अक्ष्णोः पातकं विनाशकं “न हि भुवत्” न भवतु सर्वदा

* ऋ० वे० ४, ५, २४, २ ।

† ऋ० वे० ४, ५, २४, ३ ।

‡ विवरणये “पूतम्”—इति पाठः । अतएव “पतं पावनात्मकम्”—इति व्याख्यातम् ।

अस्माकं दर्शनसामर्थ्यं करोतु । हे “नेमानां पते” नेमशब्दी-
ऽत्यवाची, मनुष्याणां मध्ये कतिपयानां यजमानानां * पते
पालक ! “अथ” अतः कारणात् “दुवः” [दुवस्यतिः परिचरण-
कर्मा (निघ० ३, ५, ५)] अस्माभिर्यजमानैः कृतं परिचरणं
“वनवसे” सम्भजत् ॥ ३ ॥ २१

५ २ २ २ ४ २ ५ ५ १ २
॥ साकमश्वम् ॥ एह्यूपूश्चवाणाद्इताइ । अग्नइत्ये
२ १ २ २ १ २ १
तरागाद्इराः । एभाद्इर्वर्द्धा । सयारद्इहाद्इद्इ । दू२
५ ५ ५ २ ४ २ ५ ५ १
३४भोद्इहाइ । यन्नकूश्चवतेमाद्इनाः । दक्षन्दधसउत्ता
१ २ १ ० २ १
राम् । तन्नार्योनाइम । कृणारद्इहाद्इद्इ । वारद्इ
५ ५ ५ २ ४ २ ५ ५ १ २
४सोद्इहाइ ॥ (२) नहिताद्इपूत्तमत्ताद्इपात् । भुवन्ने
२ २ १ २ १
मानाम्याद्इताइ । अथाद्इदुवाः । वनारद्इहाद्इद्इ । वा
५ ५
२३४सोद्इहाइ (३) ॥ १५ ॥ [१]

५ २ २ २ १ २ २
॥ साकमश्वम् ॥ एह्यूपाओहोहायि । ब्रावाणा२
५ २ १ ५ १ २ २ ३ २
३४यितायि । अग्नारद्इयिहायि । येतरागाद्इ४ । औ

* ‘नेमानां शरीरं रणाम् इन्द्रियाणां वा’—इति वि० ।

† क० गा० १ प्र० १ च० १ प्र० १० ।

^{४८ ५} होवा । ^{१ ३} इहार्३४हायि । ^{१ ३} उज्ज्वार्३४राः । ^{२२ १२} एभिर्व ।
^{१ ७} धंसद्रू३४ । ^{३२ ४८ ५} औहोवा । ^{१ ३} इहार्३४हायि । ^{३२ २} औहो३१२
^{३४} ३४ । ^{५८} भीः । ^५ एहियाईहा ॥ (१) ^{१ २ ३ १ २} यत्रकुवाऔहोहायि ।
^४ वातायिमार३४नाः । ^{२ १} दक्षान्दार्३४हा । ^५ धंसउत्ता३४ ।
^{३२ ४८ ५} औहोवा । ^{१ ३} इहार्३४हायि । ^{१ ३} उज्ज्वार्३४राम् । ^{२१} तन्
^{२२} यो । ^{१ ७} नायिङ्गणवा३४ । ^{३२ ४८ ५} औहोवा । ^{१ ३} इहार्३४हायि ।
^{३२ २} औहो३१२३४ । ^{५८} सायि । ^५ एहियाईहा ॥ (२) ^{१ २ २ २} नक्षिनेपूऔ
^{१ २} होहायि । ^३ तामक्षार्३४यिपात् । ^{२ १} भुवाज्जार्३४यिहायि ।
^{१२ २ २} मानापा३४ । ^{३२ ४८ ५} औहोवा । ^{१ ३} इहार्३४हायि । ^{२ ३} उज्ज्वार्३४
^५ ४तायि । ^{२ १ २ १} अथादु । ^{१ ७} वोवनचा३४ । ^{३२ ४८ ५} औहोवा । ^{१ ३} इहा
^५ २३४ हायि । ^{३२ २} औहो ३१२४ ५ । ^{५८} सई । ^५ एहियाई
^५ हा (३) ॥ १२ * ॥ [२] २१

अथ तृतीयसूक्ते, प्रगाथे—

प्रथमा ।

२२२११ २१७ २१२ २१२
वयमुत्वामपूर्वस्यरन्नकश्चिद्भरन्तोवस्यवः ।

१ २ २ १ २
वज्रिञ्चिन् हवामहे ॥ १ * ॥

हे “अपूर्व” त्रिषु सवनेषु प्रादुर्भूतत्वादभिनव ! हे “वज्रिन्”
वज्रवन्निन्द्र ! “भरन्तः” सोमलक्षणे रन्नेषु पोषयन्तः “वयम्”
“चित्र” चायनीयं विविधरूपं वा “त्वाम्” त्वामिव “अवस्यवः”
रक्षणमात्मन इच्छन्तः सन्तः “हवामहे” आह्वयामः । तत्र
दृष्टान्तः—“स्यूरं न” यथा भरन्तः व्रीक्षादिभिर्गृहं पश्यन्तो
जनानां स्यूरं स्यूलं गुणाधिकं “कश्चित्” कश्चित् पुरुषं यथाह्वयन्ति
तद्वत् ।

“वज्रिन्”-“वाजः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

११२ ११२ ११२ ११२ ११२ ११२ ११२ ११२ ११२ ११२
उपत्वाकर्मभूतयसमोयुवोयश्चक्रामयोधृषत् ।

१ ११२ ११२ ११२ ११२ ११२ ११२ ११२
त्वामिह्यविहारं ववृमहे सखायइन्द्रसानसिम् ॥ २† ॥ २२

* ऋ० आ० ५, १, २, १ (१ भा० ८३० पृ०) = ऋ० वे० ६, २, १, १ ।

† ऋ० वे० ६, १, १, १ ।

प्रथमपादः प्रत्यक्षकृतः । हे “इन्द्र !” “कर्मन्” अग्निष्टो-
मादि कर्मणि * “जतये” रक्षणाय “त्वा” त्वाम् “उप”
गच्छामः† । द्वितीयः पादः परोक्षकृतः । “यः” इन्द्रः “धृषत्”
धृषोति शत्रून् अभिभवति [“जि धृषा प्रागल्भ्ये (स्वा० प०),
“वहुलं हृन्दसि (२, ४, ७३)”—इति शप्रत्ययः] “युवा” तरुणः
“उग्रः” उग्रवर्णः स इन्द्रः “नः” अस्मान् प्रति “चक्राम” आग-
च्छतु; यद्वा, चक्राम अस्मानुत्साहयुक्तान् करोतु [क्रमतेः
‘सर्गार्थे’ व्यत्ययेन परस्मैपदम्] ॥ परोऽर्द्धचः प्रत्यक्षकृतः ।
“सखायः” समानख्याना बन्धुभूता वा वयं “सानसि” [“वनपण
सम्भक्तौ (स्वा० प०) सम्भजनीयम् “अवितारं” सर्वस्य रक्षितारं
“त्वामित्” त्वामेव “वष्टमहे” वृणोमहे सम्भजामहे । “हि”
प्रसिद्धौ [हि-प्रयोगादनिघातः (८, १, ३४) ॥ २ ॥ २२

५ ४ २ ४ ५ ४ ५ २ २ १
॥ सौभरम् ॥ वयाश्मूश्त्वामपूर्वियोवा । स्थूरन्नक

७ १ ७ १ ३ ५ १
चिद्गरान्ताअवार३ । हो । स्था२३४वाः । वज्रिच्चिन्नम् ।

५ २ १ ३ ५ ४ २
हवा३हा३इ । मारहा२३४यौहोवा ॥ (१) वज्राइइच्चा३

४ ५ ४ ५ १ २ २ १ ७
इत्प्रह्वामहोवा । उपत्वाकर्मन्नुता२याइसना २ ३ः ।

१ २ ५ १ २ ५ २ १ ५
होइ । यू२३४वा । उग्रश्चक्रा । मयोइहाइइ । धार

* ‘कर्मन्, कर्मणा यः सम्भजते तस्य सम्बोधनं हे कर्मन्’—इति वि० ।

† ‘उप, समीपे स्थित्वा’—इति वि० ।

२ ५२ २ ५ ४ २ ४ ५२ ४ ५ १२
 षी२३४ औहोवा ॥ (२) उग्राश्वाश्क्रामयोधृषोवा । त्वा
 १ १ २ ५ १ २
 मिध्विता २ रां ववा २३ । हो । मा २३४ हाइ । सखाय
 ५ २ १ ४ ५२ २ ३ १ १
 इ । द्रसाश्चाइ । ना २ सा २ ३ ४ औहोवा । ऊ २ ३
 १ १
 ४ पु (३) ॥ १६ * ॥ [१]

५ २ ४२ ५ ४२ ५ २२ १ २ १
 ॥ कालेयम् ॥ वयमूत्तामपूर्विया । स्वरान्नकात् ।
 २ १ २ १ ५ २ २ १
 चिन्नरा २३ । ताः । आ २३४ । व । स्याइवाः । वज्रा
 २ २ २ ५ ४ ५
 यिच्चितौ । वा ३ ४ ३ औ ३४ वा । ह्वाप्रमहायि ॥ (१) व
 २ ४ ५ ४२ ५ २ १ २२ २ २२ १
 जिच्चाश्चिच् ह्वामहायि । उपात्वाका । मन्नूता २३ ।
 २ १ ५ २ २ १ २ २ १
 याइयि । सा २३४ः । नः । यूइवा । उग्राश्चक्रौ । वा
 २ ५ ४ ५ २ ४२ ५ ४
 ३४३ औ ३४ वा । मयोधृषात् ॥ (२) उग्रश्वाश्क्रामयो
 ५ २ १ २ १ २ १ २ १
 धृषात् । तुवामिद्धायि । अविता २३ । राइम् । वा
 ५ २ २ १ २ २ १ २ २
 २३४ । वृ । माइहायि । सखाय औ । वा ३४३ औ ३४
 ५ ४ ४
 वा । द्रसाप्रनसायिम् । होपूई । डा (३) ॥ १० † ॥ [२] २२

अथ चतुर्थदचे—प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५

६ ७ ८ ९ १०

११ १२ १३ १४ १५

अधाहीद्रुगिर्वणउपत्वाकामइमहेससृग्महे ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

उदेवग्मन्तउदभिः ॥ १ * ॥

“अधाहि” सस्यति हि “त्वा” त्वां “कामे” काम अभिलषित-
मर्थम् “इमहे” । यद्वा, “कामे” कामान् कमनीयान् स्तोमान्
“उपससृग्महे” उपसृजामः त्वां प्रापयाम इत्यर्थः । तच्च दृष्टान्त
माह—“उदेव” यथा उदकेन “ग्मन्तः” गच्छन्तः पुरुषाः
“उदभिः” अञ्जलिनोत्क्षिप्तोदकैः समीपस्थान् पुरुषान् क्रीडार्थं
संसृजति तद्वदित्यर्थः ॥

“कामइमहेससृग्महे”-“कामासहससृग्महे”—इति च
पाठाः । “उदेवग्मन्तः”-“उदेवयन्तः”—इति च पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१

२ ३ ४ ५

६ ७ ८ ९ १०

११ १२ १३ १४ १५

वार्षत्वायव्याभिर्वर्द्धन्तिग्रूरब्रह्माणि ।

१

२ ३ ४ ५

६ ७ ८ ९ १०

११ १२ १३ १४ १५

वावृध्वांसच्चिदद्रिवोदिवेदिवे ॥ २ * ॥

१ अ० आ० ४, १, २, ८ (१ भा० ८२६ पृ०) = अ० वे० ६, ७, १, १ ।

† अ० वे० ६, ७, १, २ ।

हे “अद्विषः” वज्रिन् ! “शूर” इन्द्र ! “वार्ष” यथोदक-
मुदकस्थानं “यव्याभिः” नदीभिः [‘अवनयः’, ‘यव्या’—इति
(निघ० १, १३, १-२) नदीनामसु पाठात्] “वर्द्धन्ति” वर्द्धयन्ति,
तथा “ब्रह्माणि” स्तोत्रैः * “वाहध्वांसं” “चित्” यथा निरु-
दकं देशं नदीभिः तथा न किन्तु प्रवृद्धमेव “त्वा” त्वां “दिवेदिवे”
अन्वहं वर्द्धयन्ति स्तोतारः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ १ ३ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
युञ्जन्ति हरी इषिरस्य गाथयो रौरथ उरु युगे वचो युजा ।

३ १ २ ३ १ २
इन्द्रवाहास्वर्विदा ॥ ३ १ ॥ २३ ॥

“इषिरस्य” गमनशीलस्येन्द्रस्य “उरुयुगे” महायुगे “उरौ”
महति “रथे” “इन्द्रवाहा” इन्द्रस्य वाहनभूतौ “वचोयुजा”
वचनभात्रेणैव युज्यमानौ “स्वर्विदा” स्वर्गाख्य मिन्द्रस्य स्थानं
जानन्तौ “हरी” एतन्नामकावश्यौ “गाथया” † स्तोत्रेण
स्तोतारः “युञ्जन्ति” योजयन्ति ॥

* ‘ब्रह्माणि’ अन्नानि, दैवियलक्षणानि वा, स्तोत्र-शस्त्राणि कर्माणि
वा—इति वि० ।

† ॥ ० वे० ६, ७, १, ३ ।

‡ “अथ नामधेयम्”—इति वि० ।

¶ ‘गाथया, एकवचनं बहुवचनस्य स्थाने दृष्टव्यम्, गाथाभिः—इति वि० ।

“उरुयुगेवचोयुजाइन्द्रस्यवाहास्वर्विदा”-“इन्द्रवाहावचोयुजा”
—इति पाठौ ॥ ३ ॥ २३

॥ नार्मधम् ॥ अधाहीन्द्रगिर्वणाश्ण । उपात्वाश्का ।
मई१मार३४हाइ । सष्टमाहा । औहौहोर३४वा ।
ऊ२४४देहाइ । वगमान्ताज । औहौहोर३४वा । दार
३४भीः । एहियाइहा ॥ (१) वार्णत्वायव्याभी३रे । वद्वा
नौ३गू । रब्रा३ह्ना२३४णी । वावृध्वात्सा । औहौहो
२३४वा । चार३४इदहाइ । द्विवोदाइवा । औहौहो
२३४वाइ । एहियाइहा ॥ (२) युञ्जतिहरीइपिराश्ण ।
स्य । गा । थ । या । उरौराश्थाइ । उरु३यू२३४
गाइ । वचोयूजा । औहौहोर३४वा । आ२३४इन्द्रहा
इ । वाहास्वा । औहौहोर३४वा । वा २ ३ ४ इदा ।
एहियाइहा । होऽपुई । डा(३) ॥ १७ * ॥ [१]

॥ द्यौतानम् ॥ हा३। ओ३हा३। ओ३हा३। हा
 यि। अधाहियारयि। द्रगिर्वार३४णाः। उपत्वाकार३।
 मईमार३४हायि। सा३। हगमार३४हायि। उद्वग्मा
 र। तजदार३४भायिः ॥ (१) वार्णत्वार३। यवीयार३४
 भौः। वर्द्धन्तिशूर३। रत्नाह्वार३४णी। वा३। वृध्वा
 र३४साम्। चिद्विबोर३। दिवदार३४यिवायि ॥ (२)
 युञ्जन्तिहार३। रीआयिषार३४यिरा। स्यगाथयार३।
 उरौरार३४थायि। उरुयुगे३। वचोयूर३४जा। इन्द्र
 वाहार३। सुवर्वार३४यिदा। हा३। ओ३हा३। ओ
 ३हा३। हा३४। औहोवा। आऔ३हो३३
 ४५ ॥ ८ * ॥ [२] २३

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रन्थस्य प्रथमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥

०. ऊ० गा० १० प्र० २ ख० ८ सा० ।

† 'अग्निष्टोम उक्थस्योक्तः'। षोडशी च ब्रह्मण-समान्नायेन हव-समान्नायेन चान्तरितः। इदानीं मतिरात्रो वक्तव्यः—इति वि० ।

(२५)

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
 पुमर्थाश्चतुरोदेवाद् विद्यातीर्थं-महेश्वरः ॥ १ ॥

॥ इत्युत्तरार्चिके प्रथमस्यार्ध-प्रपाठकः ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्तक-
 श्रीवीरबुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धूरन्धरेण सायणा-
 चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-
 प्रकाशे उत्तराग्रये प्रथमोऽध्यायः* ॥

* मूले त्वार्धप्रपाठकः सन्नातः, नतु प्रपाठकः ; विवरणकृत्यतेऽपि तथैव ।

निर्द्यमे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १ ॥

पान्तनाव इति प्रथम-खण्डे—

दृष्टांतके प्रथमे सत्ते,

प्रथमा ।

24 23 22 21 20 19 18 17 16 15 14

पान्तमावोज्ज्वलसद्गुणमभिप्रगायत ।

[Faint handwritten marks]

विश्वासाच्चतक्रतुम्हिष्ठस्वर्पणीनाम् ॥ १* ॥

हे ऋत्विजः ! “वः” युष्मदीयं “अन्वसः” सोमलक्षणम्

“आ पान्तम्” अभिमुख्येन पिबन्तं [पा पाने (स्था० घ०)] ;

छान्दसः श्रौतलुक् (२, ४, ७३) ; 'सर्वे विधयश्छान्दसि विक-

लपन्ते'—इति "न लोकाव्यय (२, ३, ३५)"—इति षष्ठी-

प्रतिषेधाभावः ; ततोऽन्यस इत्यस्य “वर्तृकर्मणिः (२, ३.

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २

इन्द्रइन्मोमहोनान्दातावाजानानृतुः ।

२ १ २ ३ १ २

महाअभिज्ञायमत् ॥ ३* ॥ १

“इन्द्रइत्” पूर्वाक्षलक्षण इन्द्रएव “नः” अस्मभ्यं “महोनां”
मघोनां धनवतां पश्चादिलक्षण-धन-युक्तानां “वाजानाम्”
अवानां “दाता” भवतु । कीदृशम् ? “नृतुः” [“नृतिअद्योःतूः”
—इति तूप्रत्ययः, ऋक्संह्यान्दसः] सर्वस्य नर्तयिता[†] ; यद्वा
[नृ नये, (क्रा० पू० प०) औणादिक-तु-प्रत्ययः, धातो-
ऋक्संह्यान्दसः] स्तोत्रभ्यो गवादिनेता ; अतएव “महान्”
स इन्द्रः “अभिज्ञु” अभिगत-जानुकम्[‡] अस्मभ्यम् “आ यमत्”
आयच्छतु ददातुषा । यद्वा स इन्द्रः अभिज्ञु अस्मदभिमुख
मागच्छत धनं स्वहस्तयोः परिगृह्य अस्मान् नयतु,—धनं
गृहीत्वा अस्मभ्यं ददात्वित्यर्थः ॥

“मघोनाम्”-“महोनाम्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १

॥ वैतहव्यमोकोनिधनम् ॥ पाऽपुनत् ॥ आऽवो

३ ५ १२ ० ३ ५ १
इत्यन्धसाः । आइन्द्रामभाइ । प्रगारयारक्षता । विश्वा

* क० वे० ६, ६, १५, ३ ।

† ‘नृतुः नृभ्योक्षितः’—इति वि० ।

‡ ‘अभिज्ञु सर्वस्य ज्ञाता’—इति वि० ।

॥ ‘आयमत्’—यमु बन्धने, सर्वं जगत् कर्षमयैः पाशैर्वद्धानि—इति वि० ।

^२ रसार^५३४^{२ १ २ २}हाम् । ^{१ २ १ २}शा^२३ता^२क्रा^२३^२दम् । ^{१ २ १ २}म^२हि^२ष्ठ^२च^२र्ष ।

^१ णा^२इ । ^{१ २}नार^२मार^२३४^२औ^२हो^२वा ॥ (१) ^{३ २ ४ २}पू^२५^२रू^२ह । ^{१ २ १ २}ता^२३^२मू^२३

^{४ ५}रु^२ष्टु^२ताम् । ^{१ २}पू^२रू^२हताम् । ^{७ ३ ५ १२}पु^२रू^२रष्टू^२२३४^२ताम् । ^{१२}गाथा

^{१ २ ५}र^२नार^२३४^२याम् । ^{२ १ २ २}सा^२३ना^२श्रू^२ताम् । ^{१ २ १ २ १}आ^२इन्द्र^२इति^२ब्र । ^१वा

^{१ २}इ । ^{५ २ २}तार^२नार^२३४^२औ^२हो^२वा ॥ (२) ^३आ^२५^२इन्द्र^२इत् । ^४नो^२३

^{२ ४ ५}मा^२३हो^२नाम् । ^१आ^२इन्द्र^२इनी । ^{३ ५ १२}मा^२३हो^२र^२३४^२नाम् । ^{१२}दा

^{३ ५}तार^२वार^२३४^२जा । ^{२ २ २}ना^२३१^२नार^२३त्तू । ^{१ २ २ १ २}मा^२हा^२अभि^२ज्ञु । ^{१२}आ ।

^{१ २}यार^२मार^२३४^२औ^२हो^२वा । ^{५ २ २}ओ^२३कार^२३४^२५ः ॥ १८* ॥ [१] १

अथ द्वितीयद्वये, प्रथमा ।

^{२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}प्रव^२इन्द्राय^२मा^२द^२न^२ह्य^२श्वाय^२गाय^२त ।

^{१ २ ३ १ २}सखायः^२सोमपाव^२ ॥ १९ ॥

* ज० गा० १ प्र० १ अ० १८ साम ।

† अ० आ० २, २, २ (१ भा० ३५८ पृ०) = ऋ० वे० ५, ६, १५, १ ।

हे “सखायः” स्तोतारः ! “वः” यूयं “हयश्वाय” हरिनाम-
काशीपेताय “सोमपावने” सोमानां पात्रे “मादनं” मदकरं
दर्षकरं स्तोत्रं प्रगायत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२७ २२ २१ २ २२ २२७ २ १२
शंसे दुक्थं सुदानवउतद्यक्षयथानरः ।

२ २ २ १ २
चक्रमासत्यराधसे ॥ २* ॥

“उत” अपिच हे स्तोतः ! “सुदानवे” शोभन-दानाय
“सत्यराधसे” सत्यधनायेन्द्रायणं “उक्थं” स्तोमः‡ “यथा नरः”
अग्रेस्तोतारः ॥ “द्युक्षं” दीप्तेः साधनभूतं स्तोत्रं शंसति,
तद्वत् त्वमपि “शंस” उच्चारय । इदिति पूरणः§ । वय-
मपि “चक्रम” स्तोत्रं करवाम ॥ २ ॥

० कृ० वे० ५, २, १५, २ ।

† ‘सत्यराधसे’—राधः अन्नं धनं वा, सत्यं वा । सत्यान्नाय, सत्यधनाय, सत्य-
सत्याय वा—इति वि० ।

‡ ‘उक्थं’—उक्थानि सामानि, हे उद्गातः ! गायस्व सामानि । अथवा
उक्थं शस्त्रमुच्यते तच्छंशं स्तोतः ! एकवचनं जात्यपेक्षम्, उक्थजातिं शंस ।—
इति वि० ।

॥ ‘यथा नरः’—यथा महर्षयः । प्रथमैषा षष्ठीस्थाने द्रष्टव्या यथा महर्षयस्त्विति
क्रियते—इति वि० ।

§ “अथ ये प्रष्टन्ते ऽर्थे ऽस्मिताक्षरेषु ग्रन्थेषु वाक्य-पूरणा आम्बुनि पद-पूरणास्तौ
स्मिताक्षरैश्चनर्थकाः कस्योक्तिरिति”—इति निरु० नै० १, ८ ।

अथ हतीया ।

१ २

३ २ ३

३ १ २

त्वन्नइन्द्र वाजयुस्त्वङ्गव्युःशतक्रतो ।

१ २ ३ १ २

त्वङ्गहिरण्ययुर्वसो ॥ ३ * ॥ २ †

हे “इन्द्र !” “त्वं” “नः” अस्माकं “वाजयुः” अन्नकामी भव ।
 हे “शतक्रतो” बहुविध-कर्मवन्निन्द्र ! ‡ “त्वं” “नः” अस्माकं
 “गव्युः” गोकामी भव । हे “वसो” वासयितरिन्द्र ! त्वं
 हिरण्ययुः” हिरण्यकामीऽपि भव । [“छन्दसि परेच्छायामपि
 दृश्यते (वा० ३, ३, ८)”—इति वचः ॥ ३ ॥ २

१

३ २ ३

५

१

॥ शान्त्यम् ॥ प्रवइन्द्रा^१ । यमादा^{३ २ ३}२३४नाम् । प्रवा

^१इन्द्रा । ^२औ^{२ १}श्हो^३ । ^३या^५२३४मा । ^२हा^२३नाम् । ^१हरा

^१अश्वा । ^२औ^{२ १}श्हो^३ । ^३या^५२३४गा । ^२या^२३ता । ^२सखा^२

^१यास्तो । ^२औ^{२ १}श्हो^३३ । ^१मायो^५२३४वा । ^४आ^५५वो^५इहा

^१इ ॥ (१) श^१स्^२दुक्थारम् । ^{३ २ ३}सुदाना^५२३४वाइ । ^२श^२स्^२सा

* ऋ० दे० ५, ३, १५, ३ ।

† ‘गौरीवितेः तदेवार्धम्’—इति वि० ।

‡ ‘शतक्रतो—बहुभिः क्रतुभिरिष्टवान् यः स शतक्रतुः । अथवा क्रतुरिति कर्मवास प्रज्ञानास वा, बहुकर्मा बहुप्रज्ञोवा’—इति वि० ।

^१२इदुव्या । ^२औ^२श्चोइ । ^३ख^५२३४दा । ^२ना^२श्वाइ । उ
^१ता^२र्युत्ता । ^२औ^२श्चोइ । ^३या^५२३४था । ^२ना^२हराः । च
^१क्षम । सा । ^२औ^२श्चोइ । ^१त्यारो^५२३४वा । ^४धा^५ऽप्रसोईहा
^१इ ॥ (२) ^३तुव^५न्नआ^२रइ । ^३इवा^५जार^२३४यूः । ^२तुवा^१र^१न्नआ ।
^१औ^२श्चोइ । ^३द्रा^५२३४वा । ^२जा^२र्यूः । ^१तुवा^२र^२ङ्गव्यूः । औ
^२श्चोइ । ^३शा^५२३४त । ^२क्रा^२स्ताउ । ^१तुवा^२र^२हिरा । औ
^२श्चोइ । ^१व्या^५यी^४२३४वा । ^५वा^५ऽप्रसोईहाइ (३) ॥ १८ ॥ [१] २

अथ तृतीयदृष्टे, प्रथमा ।

^३१२ ^३१२ ^३१२ ^३१२ ^३१२
 वयमुत्वातदिदर्थाइन्द्रत्वायन्तःसखायः ।

^१२ ^३१ ^३१२
 कात्वाउक्थेभिर्जरन्ते ॥ १ ॥

हे “इन्द्र !” “त्वायन्तः” त्वामात्मनइच्छन्तः “सखायः”
 समानस्थाना वयं “तदिदर्थाः” यद्विषयं स्तोत्रं तत्तदित्, तदेवार्थः

* ज० गा० १प्र० १अ० १८श्लो० ।

+ ख० आ० २, २, २ (१भा० ८३० पृ०) = ऋ० वे० ५, ७, २०, १ ।

प्रयोजनं येषां ; तादृशाः सन्तः “त्वा” त्वां “जरामहे” स्तुमहे ।
 “उ”—इति पूरणः । “कण्वाः” कण्वगोत्रीत्यन्नाः अस्मदीयाः
 पुत्रादयश्च “उक्थेभिः” उक्थैः शस्त्रैः “जरन्ते” त्वां
 स्तुवन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १ २ ३ १ ३ २
 नघेमन्यदापपमवजिन्नपसोनविष्टौ ।

२७ ३२ १ २
 तवेदुस्तोमैश्चिकेत ॥ २ * ॥

हे “बजिन्” वज्रवन्निन्द्र ! “अपसः” अपस्विनः कर्मवतः†
 “तव” सम्बन्धिनिष्ठः “नविष्टौ” अभिनवे यागे वर्तमानोऽहं
 “अन्यत्” त्वद्विषयादन्यत् स्तोत्रं “नघेम्”‡ नैव “आपपन”
 अभिष्टौमि [पनतेः स्तुतिकर्मणः (म्वा० आ०) उत्तमे णलि
 रूपम्] ; “तवेदु” तवैव “स्तोमैः”§ स्तोमं स्तोत्रं “चिकेत”
 अभि जानामि ॥ त्वामेव सर्वदा स्तोमीत्यर्थः ॥ २ ॥

० ऋ० वे० ५, ७, २०, २ ।

† “अपस्” — इति कर्मनामसु प्रथमं नैघण्टुकम् (२, १, १) ।

‡ ‘तव—पठोषा द्वितीयाधे द्रष्टव्या त्वां ००० चिकेत’—इति वि० ।

¶ ‘न, घ, ईम्’—इति त्रयोऽप्येते उपसर्गाः—इति वि० ।

§ ‘स्तोमैः—कृतुभिः’—इति वि० ।

॥ ‘चिकेत—चेतनां कृत्वा’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३१ २३२ ३ २ ३ १२ २२

इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तस्वप्नाय स्पृहयन्ति ।

१ २ ३ २ ३ १ २

यन्ति प्रमादमतन्द्राः ॥ ३ * ॥ ३ †

“सुन्वन्तं” सोभामिषवं कुर्वन्तं यजमानं “देवाः” इन्द्रादयः सर्वे “इच्छन्ति” रक्षितुम्, “स्वप्नाय न स्पृहयन्ति” स्वप्नावस्थान्तस्य सुन्वतो नेच्छन्ति सर्वदा प्रबुद्धमेव कुर्वन्तीत्यर्थः [“सृहेरीप्सितः (१, ४, ३६)” — इति कर्मणि चतुर्थी; सृहईप्सायां चुरादि रदन्तः] । यतएव मतः कारणात् “अतन्द्राः” अनलसा देवाः “प्रमादं” प्रकर्षेण मदकरंः तदीयं सोमं “यन्ति” ग्रीष्मं प्राप्नुवन्ति ॥ ३ ॥ ३

५ २ ४२ ५ १२
॥ काण्वम् ॥ वयमूश्त्वातदिदर्थाः । ऐहिहार

१ २ २ २ २१ २ ३
इ । वयमुत्वातदिदर्था इन्द्रत्वायन्तः सखारश्याः । कार

५ १ २ १ ५ १
३४ एवाः । ऊ । क्याइ । भिज्जोर् २३४ वा । रन्ताश्या

११११ ५२२ ४२ ५ १२ १२
२३४५ ॥ (१) नघेमा इन्द्रदापपना । ऐहिहारइ । नघे

० ऋ० वे० ५, ७, २०, ३ ।

† ‘अथ काण्वं साम । कण्वस्वार्धम्’ — इति वि० ।

‡ ‘प्रमादं — मदमोदतृप्तावित्यस्येदं वपम् । प्रकर्षेण तथाम्’ — इति वि० ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५
 मन्यद्वापपनवज्जिन्नपसोनवार३इष्टाउ । तार३४ वेत् ।
^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८
 ऊ । स्तो । मैथ्वोर३४वा । केताइया२३४५ ॥ (२)
^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८
 इच्छन्ताइइदेवाः सुन्वन्ताम् । ऐहिच्चारइ । इच्छन्तिदेवाः
^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८
 सुन्वन्तन्नस्रप्रायस्पृहयार३न्ती । यार३४न्ती । प्रा । मा ।
^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८
 दमोर३४वा । तन्द्राश्या२३४५ (३) ॥ २० * ॥ [१] ३

अथ चतुर्थहृत्वे, प्रथमा ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८
 इन्द्रायमदने सुतम्यरिष्टोभन्तुनोगिरः ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८
 अर्कमर्चन्तुकारवः ॥ १ ॥

“मदने” [माद्यतेः (दि०, प०) कनिप्] मदनशीलाय
 “इन्द्राय” तदर्थं “सुतं” सोमं “नः” अस्मदीयाः “गिरः” स्तुति-
 लक्षणा वाचः परिरिष्टोभन्तु [स्तोभतिः स्तुतिकर्मा (निघ० ३,
 १४, ४)] सोमं स्तुवन्तु । ततः “कारवः” स्तुतिकारिणः
 स्तोतारश्च “अर्कं” सवैरर्चनीयं सोमम् “अर्चन्तु” पूजयन्तु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २ २ २ २ २ २ १ २ २ २ २ २
यस्मिन्विश्वे अधिश्रियो रणन्ति सप्त सत्सदः ।

१ २ २ २ २
इन्द्रं सुते हवामहे ॥ २ * ॥

“यस्मिन्” इन्द्रे “विश्वः” सर्वाः “श्रियः” कान्तयः “अधि”
अधिकां भवन्ति अतिशयेन तेजस्वीत्यर्थः^१ । किञ्च “सप्त”
सप्तसङ्ख्याकाः “सत्सदः” सम्यग् यज्ञेषु कार्यकरणार्थं सीदन्तीति
सत्सदो होत्रकाः^२ यस्मिन् “रणन्ति” सोमप्रदानार्थं रमन्ते ;
यद्वा यं शब्दयन्ति स्तुवन्ति तं पूर्वाक्तलक्षणम् “इन्द्र” “सुते”
सोमेऽभिपुते सति “हवामहे” वयं सोमपानायाह्वयामः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
त्रिकद्रुकेषु चेतनन्दे वा सो यज्ञमन्नत ।

१ २ २ १ २
तमिद्वद्वन्तु नोगिरः ॥ ३ ॥ ४ §

१ ऋ० वे० ६, ६, १८, ५ ।

+ ‘अधिश्रियः’—ये अधिश्रिताः सप्तजाः—इति वि० ।

‡ ‘सप्तसत्सदः’—सप्तविजः ; दय उद्गातारः, होता, सैदावरुणः, ब्राह्मणाच्छसि,
अच्छावाकः—एते ऋत्विजः—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, ६, १८, १ ।

§ ‘अव औतकक्षं साम’—इति वि० ।

“देवासः” देवाः इन्द्रादयः “विकद्रुकेषु” आभिन्नविके-
ष्वहःसु ज्योतिर्गौरायुरिति विकद्रुकाः, * तेषु “चेतन”
[चित्ती सज्ज्ञाने (भ्वा०, प०)] चेतन्ति जानन्ति अनेन
स्वर्गादिकमिति चेतनो ज्ञानसाधनो यज्ञः तम् “अन्नत” अतन्वत
स्वैः स्वैः कर्मभिः पालनैश्च विस्तारितवन्तः [तनु विस्तारे
(तना०, उ०) लङि “बहुलं कन्दसि (२, ४, ७३)”—इति
विकरणस्य लुक्, “तनिपत्योऽच्छन्दसि (६, ४, ८८)”—इति
उपधालीपः “तमित्” तमेव यज्ञं “नः” अस्माकं “गिरः” स्तुति-
लक्षणा वाचः “वर्द्धन्तु” वर्द्धयन्तु ॥ ३ ॥ ४

१ २ २ १ २ १ २ २ १ २
॥ श्रूतकक्षम् ॥ इन्द्रायमद्वनेचुतम् । इन्द्रायमोवा ।

१ २ २ १ २ २ १ २ २
द्वाश्नायिहृताम् । परिष्टो । भारश् । हाश्हाश् ।

१ २ ५ १ २ २ २ १ २
तूनोर्गारश्४इराः । आमच्चर्काश् । हाश्हा । तुका

१ १ २ १ २ १ २ १ २
राश्श्वाश्४ः ॥ (१) यस्मिन्विश्वाअधिश्रियः । यस्मिन्विश्वा

• ज्योतिर्गौरायुरितौति चतुर्थ-पञ्चम-पष्ठाना आभिन्नविकाना मन्त्रां नात्रां
प्रतीकमात्रम् । अलि गवामयनादिकं सप्तम् ; तच्च, एकपष्ठान्तरविंशतिदिननिर्वर्त्तं
भवति । तच्च, प्रायणीयोऽतिराचनाम प्रथममहः, चतुर्विंशनाम द्वितीयमहः, उक्थ-
नाम तृतीयम्, ज्योतिर्गौ चतुर्थमहः, आयुर्गौ पञ्चममहः, आयुर्ज्योतिरितिनाम
षष्ठमहः, एतान्येव षडहानि आभिन्नविकान्युच्यन्ते ; तेष्वेषु शेषाण्यहानि चतुर्थादीनि
चीणि विकद्रुकाण्येति ।

२ १ २ २ १ २ १ २ २
वा । आश्रयिआश्रयाः । रणन्ति । सार३ । हा३हा

१ १ ३ ५ १ २ १ २
३ । ग्रासार३सार३४दाः । आइन्द्र३सुते३ । हा३हा

१२ २ १ २ २ १२ १२
यि । हवामार३हा३४यि ॥ (२) त्वकद्रुकेषुचेतनम्* ।

१ १ २ १ २ २ १२ २ १
त्वकद्रुकोवा । पूश्चायिताइनाम् । देवासः । यार३ ।

२ २ १ १ ३ ५ १ २ २
हा३हा३ । जामार३त्तार३४ता । तामिदद्वा३ । हा३

१ १२ २ १
हा । तुनोगार३यिरा३४३ः । ओर३४पूइ । डा(३)॥१३॥[१]४

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तरायन्यस्य द्वितीयस्याध्यायस्य

प्रथमः ॥ खण्डः ॥ १ ॥

०, † “दि” — इति ख० पु० पाठः ।

‡ ऊ० गा० २ प्र० १ ख० १ सा० ।

॥ ‘उक्तः प्रथमपर्यायः’ — इति वि० ।

अथ द्वितीयखण्डस्य—

प्रथम-लघे, प्रथमा ।

१ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अयन्तइन्द्रसोमोनिपूतोअधिबर्हिषि ।

१ २ ३ २ ३ १ २

एहौमस्यद्रवापिब ॥ १ ॥

हे “इन्द्र !” “ते” तुभ्यं त्वदर्थम् “अयं सोमः” “बर्हिषि
अधि” वेद्यामास्तीर्णं दर्भे “निपूतः” नितरां दशापवित्रेण
शोधितः अभिषवादिसंस्कारैः संस्कृत इत्यर्थः । “इम्” इन्द्रा-
नीम् “अस्य” इमं सोमं प्रति “एहि” आगच्छ । आगत्य च
यच्च रसात्मकः सोमो ह्ययते तं देशं “परिद्रव” शीघ्रं गच्छ,
तदनन्तरं सोमं “पिब” ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २ २ २ २ २

शाचिगोशाचिपूजनायर्णायतेस्तुतः ।

१ २ २ १ २

आखण्डलप्रह्वयसे ॥ २ ॥

“शाचिगो” [शाचयः शक्ता गावो यस्यासौ शाचिगुः ; यद्वा,
शच् व्यक्तायां वाचि (म्वा०, आ०), अस्मादीणादिक इज् प्रत्ययः]

* ‘इदं नीं मथ्यमोऽभिघोषते’—इति वि० ।

† ऋ० आ० २, २, २, ५ (१ भा० २६५ पृ०) = ऋ० वे० ६, १, २४, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, १, २४, २ ।

शाचयः व्यक्ताः प्रख्याता गावो रश्मयो वा यस्य तादृशः ।*
 हे “शाचिपूजन” [पूज्यतेऽनेनेति पूजनम्] स्तोत्रादि-प्रख्यात-
 पूजन ! † “ते” तव “रणाय” रमणाय सुखजननाय “अयं”
 सीमः “सुतः” अभिषुतः ; अतः कारणात् हे “आखण्डल”
 गन्तूणामाखण्डयितः इन्द्र ! ‡ “प्रह्वयसे” प्रकृष्टाभिः स्तुतिभि-
 राह्वयसे । इत आगत्य इमं सीमं पिबेत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २

३ १ २

३ १ २

यस्तेऽश्ववृषीणपात्प्रणपात्कुण्डपायः ।

१ २

३ १ २ २ २

न्यसिन्दध्नमामनः ॥ २ पा ॥ पू १

हे “श्ववृषीणपात्” [श्ववृषीणामा कश्चित् ऋषिः तस्य
 चेन्द्रः स्वयमेव पुत्रतया जज्ञे—इत्याख्यायिका । नपादित्य-
 पत्यनाम] हे श्ववृष-पुत्र ! [शृण्वन्ति हिंवन्तीति श्ववृषि-
 रश्मयः, तैर्वर्षतीति श्ववृषादित्यः, तस्य न पातयितः स्वकीये
 ऽवस्थानेऽवस्थापयितः ! । “सुवामन्त्रिते (२, १, २)”—इति
 षष्ठ्यन्तस्य पराङ्गवद्भाविनामन्त्रितानुप्रविश्यात् समुदायस्याष्टमिकं

० ‘शचीति कर्मनाम, कर्मणि प्रयुक्ते गावः प्रदौषन्ते यस्तु असौ शाचिगुः’—
 इति वि० ।

† ‘शाचिपूजनः—कर्मणि पूज्यते शाचिपूजनः’—इति वि० ।

‡ ‘आखण्डलः—इन्द्रस्य नामैतत्’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, १, २४, ३ ।

१ ‘अत्र देवोदावौर्द्धसमन्तो । देवोदासमन्तो, और्द्धसदमनं सत्र एका दे ।
 —इति वि० ।

सर्वानुदात्तत्वम् । ईदृश !] हे इन्द्र ! “ते” तव सम्बन्धि
 “प्रणपात्” प्रकर्षेण नपातयिता रक्षिता, “कुण्डपाय्यः” [कुण्डैः
 पीयते अस्मिन् सोम इति कुण्डपाय्यः तातुविशेषः । “क्रतो
 कुण्डपाय्य-सञ्चायौ (३, १, १३०)” — इति पिबतेरधिकरणे यत्-
 प्रत्ययो युगागमश्च निपात्यते—एतत्सञ्ज्ञो यः] क्रतुरस्ति ; “अ-
 स्मिन्” कुण्डपाय्य-क्रतो “अनः” खान्तं “आ नि दध्ने” अभितो
 वक्ष्यमानाः कुण्डपायिनामान ऋषयः पुरा निदधिरे सम्यक्
 त्वद्देव्यं क्रतुमनुष्ठितवन्त इत्यर्थः । [दधातेर्लिटि “इरयोरे (६,
 ४, ७६)” — इति रे-भावः* ॥ ३ ॥ ५

४ ३ ४ ३ ५ १
 ॥ रात्रिदैवोदासम् ॥ अयन्तद्द्वसोऽ४मः । नार३

४यि । पूतोअधिवर्हिषी । निपूतोअधिवर्हा २३ यिषी ।

२१ ९ १२ १२ ४
 ऐहोयिमार३स्या । द्रवापार३४यिवा६५६ ॥ (१) शाचि

२ ३२ ४५२ ३२ १ ५२ २४५
 गोशाचिपू । जना३ । आ२३४ । य॒त्रणा॒यते॒सुताः ।

• अत्रैवं व्याचष्टे विवरणकार-भाष्यः—“यः” “ते” तव हे सोम ! “नपात्”
 न पिबति तस्य एथा जन्म ; “प्रणपात्” प्रणिपत्य यदृशः प्रातयः । “कुण्डपाय्यः”
 अथ कुण्डाश्रमसाः कुण्डप्रतिरूपाः तैः पीयते कुण्डपाय्यः । अथवेतानौन्द्र-विशेष-
 आनि । शृङ्गवान् दृषः प्रधानभूतो गौः, तादृश इन्द्रः ; तस्य यः प्रकर्षेण सोमपानं
 कल्पयति कुण्डाकारेण सैरितरैश्च । नि अस्मिन् दध्ने, नि-शब्दो न-शब्दस्यार्थे
 द्रव्यः ; न अस्मिन् यजमाने दध्ने धारयति इन्द्रः आत्मीयं मनः अनुग्रहाय ?” — इति ।

† ‘रात्रौहवदैवोदासम्’ — इति ख० पु० पाठः ।

२१ २ २१२ १ २ १ १ १२
अयं प्रणायते ह्यंताः । आखण्डा रंला । प्रह्यारं ३४५

३४२५ ३२ १
साई ५ ईयि ॥ (२) यक्षेष्टं वृषः । नपा रत् । प्रारं ३४ ।

५२ २ ४५ १ २ २१२ १ १
णपात्कुण्डपायियाः । प्रणपात्कुण्डपायारं ३४याः । निय

१ १२ १
स्मा २ ३ यिन्दा । ध्रमांमा २ ३ ४ ५ ना ई ५ ईः । ई २

५
३ ४ हा (३) ॥ २ * ॥ [१]

२१ २ १२२ १ २
॥ और्ध्वसन्ननम् ॥ अयन्तं ह्यंद्रसीमः । उवाहायि ।

१२२ १ २२
निपूतो अधिबर्हिष्युवारं ३ होयि । निपूतो अधिबर्हिष्युवारं ३

१ २२ १ २ ३
होयि । आयिहीमस्या । द्रावापारं ३४५ यिवा ई ५ ई ॥ (१)

१२ १२ १२ २२ १ १ १ २ २
शाचिगोशाचिपूजन । उवाहायि । अयं प्रणायते सुत

१ २ ३
उवारं ३ होयि । (वारं २) । आखण्डला । प्राह्यारं ३४५

१२२ २ २ १ १ १
साई ५ ईयि ॥ (२) यक्षेष्टं वृषोणपात् । उवाहायि । प्रण

२ २ १ १ १
पात्कुण्डपाय्यउवारं ३ होयि । (वारं २) । नायस्मिन्दा ।

२ ३ २ १ २ १ २ २ २ २
 आआमा२३४पुना६५ईः । सुवृत्तिभिर्नमादनमरेरषुवा
 १५(३) ॥ ३ * ॥ [२] ५

अथ द्वितीयल्ले, प्रथमा ।

१२ २२ ३ १ २ ३ २ २ १२ २२
 आह्ननइन्द्रमुमन्तच्चित्रड्ग्रामंसङ्ग्रभाय ।

३ २२ २२
 महाहस्तीदक्षिणेन ॥ १ ॥

हे “इन्द्र!” त्वं “महाहस्ती” महाहस्तवान्, तदानीमिव
 “नः” अस्यार्थं “मुमन्तं” शब्दवन्तं स्तुत्यमित्यर्थः । “चित्र”
 चायनीयं “ग्रामं” ग्राहकं ग्रहणार्हं वा धनं “दक्षिणेन” हस्तेन
 “तु” चित्रं “आ सङ्ग्रभाय” आभिसुख्येन सङ्ग्रहाय ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १२ २२ ३ २ ३ १ २ ३ २ २
 विद्वाहित्वातुविकूर्मिन्तुविदेषन्तुवीमचम् ।

३ १२ २२
 तुविमाचमवोभिः ॥ २ ॥

* क० गा० १प्र० २अ० ३सा० ।

† क० आ० ९, २, ३ (१भा० ३७८ पृ०) = ऋ० वे० ६, ५, ३७, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ५, ३७, १ ।

हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां “विद्महि” जानीमः खलु । कीदृ-
शम् ?—इति, “तुविकूर्मि” बहुकर्मणं, * “तुविदेष्ण”
बहुप्रदेयं, † “तुविमघं” बहुधनं “तुविमात्रं” बहुप्रमाणम्
“अवोभिः” रक्षत्युक्तम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २२ ३ १२ २२ ३ १ २
न हित्वा प्ररुदेवा ममर्त्ता सोदित्सन्तम् ।

३ २७ ३ १२
भोमन्नागां वारयन्ते ॥ ३ ॥ ३ ॥ ३ ॥

हे “शूर !” “दित्सन्तं” दातुमिच्छन्तं “त्वा” त्वां “देवाः”
“न हि वारयन्ते” न निवारयन्ति खलु ; तथा “मर्त्तासः”
मनुष्या अपि न वारयन्ते “भोमं न गां” भयजनकं दृप्तं दृष्टं
यदसौ प्रवृत्तमिव, तं यथा वारयितुं न शक्नुवन्ति तद्वत् ॥ ३ ॥ ३ ॥

१२२ २१ २ २
॥ आकूपारम् § ॥ आहूत इ । द्रक्षुमाश्न्ताम् । चि

० ‘तुविकूर्मि’ तुविशब्दो बहुवाची, कूर्मिशब्दो मनुष्याची कर्मवाची वा
इति वि० । “तुवि”—इति निघण्टौ बहुनामसु द्वितीयं पदम् (३, १) । कूर्मि-
शब्दस्तु मनुष्यनामसु कर्मनामसु वा पठितो न दृश्यते ।

† ‘तुविदेष्ण’—देष्णं दानं बहुदानम्—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ५, ३७, ३ ।

§ ‘आकूपारं’ साम । आकूपाराङ्गिरसी गोधा च आर्षम्—इति वि० ।

§ ‘राक्षसाकूपारम्’—इति ऋ० पु० पाठः ।

^{१ २} चङ्ग्राम^१सङ्ग्राम^{२ १ २}भारया । चिचङ्ग्राम^१सम् । गृ । औ३
^{२ १} होयि । भार३४या । ऐहोयि । महाहस्तीदत्ता३४हो
^{२ १} यि । औहो । वाहो३४वा । णाऽ५यिनोईहायि ॥ (१)
^{२ १ २} विद्माहित्वातुवि । कू३र्मीम् । तुविदेष्णन्तुवौमा३घाम् ।
^{२ १ २} तुविदेष्णन्तु । वा । औ३होयि । मा३४घाम् । ऐ
^१ होयि । तुविमान्नमा३होयि । औहो । वाहो३४
^५ वा । वोऽ५भोईहायि ॥ (२) नह्निवाष्टूर । दा३यि
^२ वा । नमर्त्तासोदित्वा३न्ताम् । नमर्त्तासः । दा । औ
^२ होयि । त्वा३४न्ताम् । ऐहोयि । भीमन्नगांवारा३
^१ होयि । औहो । वाहो३४वा । याऽ५नोई
^५ हायि (३) ॥ ४ * ॥ [१] ई

अथ तृतीयद्वये, प्रथमा ।

३ १ २ ३ २ ३ १ ३ १ २
अभित्वावृषभासुते सुतं ह्यजामिपीतये ।

३ १ २ ३ १ २
तस्याव्यश्रुहीमदम् ॥ १ * ॥

हे “वृषभ” हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां “सुते” सोमेऽभिषुते सति
“सुतम्” अभिषुतं सोमं “पीतये” पानाय “अभिहजामि” ।
“तस्य” तृप्य । “मदं” मदकरं सोमं “व्यश्रुहि” च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ २ ३ १ २
मात्वामूराअविध्यवोमोपहस्वानआदभन् ।

१ २ ३ १ २
माकीं ब्रह्मद्विषं वनः ॥ २ † ॥

हे इन्द्र ! “त्वा” त्वां “मूराः” मूर्खा मूढाः, मनुष्याणामर्थं
“अविध्यवः” पालनकामाः “मा दभन्” मा हिंसन्तु । “उपह-
स्वानः” उपहसनपराश्च “मा” भवन्तु । “ब्रह्मद्विषं” ब्राह्मणानां
द्वेष्टारं “मा कीं वनः” मा भजेथाः ॥ ॥

“ब्रह्मद्विषं”-“ब्रह्मद्विषः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० आ० २, २, २, ७ (१ भा० ३३८ पृ०) = ऋ० वे० ६, ३, ४६, २ ।

† ऋ० वे० ६, २, ४६, २ ।

‡ आत्मपरिवारमावाणामिति भावः ।

॥ ‘वनः’—यद्यपि वनतिः स्तुति-कर्मा तथाप्यत्र सभजने द्रष्टव्यः ; सा यज्ञेन
सम्पद्यताम्—इति वि० ।

३ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १ १
इहत्वा गोपरीणसम्भवे मन्दन्तु राधसे ।

१ २ २ १ २ २ २
सरो गौरीयथापिब ॥ ३ * ॥ ७ †

हे इन्द्र ! “त्वा” त्वाम् “इह” अस्मिन् यज्ञे “गोपरीणसं”
गव्येन पयसा सन्निधं सोमं ‡ “महे” महते “राधसे” धनाय ¶
“मन्दन्तु” मनुष्या मादयन्तु । त्वच्च सोमं “यथा” “गौरः”
मृगः “सरः” § पिबति, तथा “पिब” ॥

“परीणसं”-“परीणसा”-इति पाठो ॥ ३ ॥ ७

२ १ २ २ २ १ २ २ १ २
॥ आर्षभम् ॥ अभित्वा वृषभासुते । सुतं हजोवा ।

२ १ १ २ २ १ २ २ १
मिपीताया रयि । सुतं हजामि । पीता रश्यायि । चा

* सू० वे० ६, २, ४६, ४ ।

† ‘अथ आर्षभं साम’-इति वि० ।

‡ ‘गोपरीणसम्’-गावः परि समन्तात् नीयन्ते दक्षिणा यस्य स गोपरीणस
इन्द्रः-इति वि० ।

¶ राधसे-राधः अन्नं सोमसं च तस्मिन् सन्निधानभूते सोमे-इति वि० ।

§ ‘सरः सरणं कृत्वा’-इति वि० । ‘सरः’-इति निघण्टो उदकनामसु अष्ट-
त्रिंशत्तमं पदम् (१, १२) ।

॥ ‘गौरः यथापिब’-तथाच ब्राह्मणे-“गौरमृगो ह स भत्वा अरणाद्भोजानं
पिबति”-इति-इति वि० ।

^{१ १ ३ ५ ८ ९ ११ १२ १३ १४ १५}
रश्म्याः । वारयारश्म्यौहोवा । श्रुहीमदारश्म्यम् ॥ (१)

^{१८ २० २२ २४ २६ २८ ३० ३२ ३४ ३६ ३८}
मात्वामूराचविध्यवः । मोपहस्रोवा । नञादाभाश्न ।

^{४० ४२ ४४ ४६ ४८ ५० ५२ ५४ ५६ ५८ ६०}
मोपहस्वानः । आदारश्मान् । मारश्कीश्म । ब्राश्

^{६२ ६४ ६६ ६८ ७० ७२ ७४ ७६ ७८ ८० ८२}
ह्यारश्म्यौहोवा । द्विषवनाश्म्यः ॥ (२) इहत्वागोपरो

^{८४ ८६ ८८ ९० ९२ ९४ ९६ ९८ १०० १०२ १०४}
णसम् । महेमन्दोवा । तुराधासाश्चि । महेमन्दन्तु ।

^{१०६ १०८ ११० ११२ ११४ ११६ ११८ १२० १२२ १२४ १२६}
राधाश्चायि । सारश्चाः । गौरारश्म्यौहोवा ।

^{१२८ १३० १३२ १३४ १३६ १३८ १४० १४२ १४४ १४६ १४८}
यथापिवारश्म्यः ॥ ५ * ॥ [१] ७

अथ चतुर्थद्वये—प्रथमा ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००}
इदं वसो सुतमन्धः पिवासु पूर्णमुदरम् ।

^{१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००}
अनाभयिनुरिमाते ॥ १ ॥

हे “वसो” वासयितरिन्द्र ! “इदं” पुरीवर्तमानं “सुतम्”
अभिषुतम् “अन्धः” अन्नं सोमलक्षणं “पिब” । यथा—“उदरं”

० क० मा० १ प्र० २ ख० ५ सा० ।

† क० छा० २, १, ३, १० (१ मा० २०५ पृ०) = ह० वे० ३, ७, १७, १ ।

“त्वदीयं” जठरं “सुपूर्णम्” अतिशयेन सम्पूर्णं भवति तथे-
त्यर्थः । हे “अनाभयिन्” [आ समन्ताद् विभेति—इत्याभयी;
विभेतेरौणादिक इनिः ; न आभयी अनाभयी तादृश !]
हे इन्द्र ! “ते” तुभ्यं त्वदर्थं “ररिम” उक्तलक्षणं
सोमं दद्याः [रादाने (अदा०, प०) कान्दसो (१, २, १०५)
लिट् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ २ ३ १ ७ ३ २ ३ १ ३ १ २
नृभिर्धौतः सुतो अश्वैरव्यावारैः परिपूतः ।

१ ३ १ ३ २ ३ १ २
अश्वोननिक्तोनदीषु ॥ २ * ॥

“नृभिः” अध्वरस्य नेतृभिः ऋत्विग्भिः “धौतः” तृणाद्य-
पनयनेन शोधितः [यद्वा ; धौतः धूतः आधूतः, अदाभ्ययहे-
आधूननेन संस्कृतः, तदनन्तरम् “अश्वैः” अश्वभिर्घावभिः करण-
भूतैः “सुतः” अध्वर्युभिष्टुतः ततः “अव्यावारैः” अविर्मेषः

* सू० वे० ५, ७, १७, २ ।

† ग्रहः=गृहीतसोमं सोमपानपावम् । ते च प्रातःसवने उपांशुप्रभृतयः,
माध्यन्दिने सवने मन्त्रवतीयादयः, तृतीयसवने त्वादित्यादयः । किञ्चेतदतिरिक्ताः
षोडशादि-घागविशेषे नियुक्ताश्च सन्ति षडवः षोडशीत्यादयः । सत्यर्वातिरिक्त
शैकोऽदाभ्यनामकः ; स च यस्मिन्नीदुन्वरे पावे अंशुगृहीतस्तस्मिन् द्यौतृचमसंस्था
नियमाभ्यासञ्ज्ञाश्च आनीय तस्मिन्निष्ठः सोमलताः प्रक्षिप्याग्नेये त्वेत्यादिभिभि
मन्त्रैः क्रमेण गृह्यते विहितञ्चैतत् कात्यायनेन “अदाभ्यं गृह्यात्वासिष्ठ निपाभ्याः
पावे तस्मिन्सूष्णीं वीजं शूनवघायाग्नेये त्वा मायवच्छन्दमिति (अ० वा० ८, ४७)
प्रतिमन्त्रमुपयामः सर्वत्राविशेषात् (१२, ५, ११-१५)”—इति ।

तत्सम्बन्धिभिः बालैः “परिपूतः” शोधितः, दशापवित्रस्य नाभि-
पूततया जर्ष्णास्तुकया हि सोमः परिपूयते ; तदुक्तम् भगवता
आपस्तम्बेन—“शुक्लामूर्ष्णास्तुकां यजमानाय प्रयच्छति तां शकटे
दशापवित्रस्य नाभिं कुरुते शुक्लञ्च लक्ष्याः पवित्र मोतं भवति”—
इति * । “नदीषु” नदनास्त्रेषु † “अश्वीन” अश्वद्वय
“निक्तः” निर्णक्तः शोधितः ‡ ; यथा अप्सु स्नातो अश्वः
अपगतमलः सन् दीप्तो भवति, एवं वसतीवर्याख्याभिरद्विरभि-
षुतः सोमो दीप्तो भवतीत्यर्थः । ईदृशो यः सोमः “तन्नेयवम्”
—इत्युत्तरया सम्बन्धः ॥

“धौतः”—“धूतः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ २ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तन्नेयवयथागोभिः स्वादुमकर्मश्रीणन्तः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रत्वास्मिन्सधमादे ॥ ३ ॥ ८ §

“त” पूर्वोक्तगुणं सोमं हे इन्द्र ! “ते” त्वदर्थं “यवं यथा”
यवमयं सवनीय-पुरोडाशमिव “गोभिः” गवि भवैः क्षीरादिभिः

* स्पष्टञ्चैतत् समस्तं यजुर्वेदजसनेदि-संहितायां सप्तमाध्यायचतुष्टये ।

† ‘नदीषु—अधिकरणभूतासु’—इति वि० ।

‡ ‘निक्तः—स्नातः’—इति वि० ।

¶ ॥ ४० वे० ४, ७, १७, २ ।

§ ‘अथ गार्गसाम’—इति वि० ।

१ र
चङ्२
होयि

यि ।

२ १ र
विज्ञा२ १ र
तुविदे१
होयि५
४वा ।२
वाः ।२
इहोयि१
३ होयि५
हायि(३)

२२०

सामवेदसंहिता । [१ प्र० २ अ० ८ सू० १, २, ३ ।

अपणद्रव्यैः “ओणन्तः” मिश्रीकुर्वन्तः “स्वादु” रसवत्वेनास्वाद-
नीयम् “अकर्म्म” अकार्म्म * [करोतेर्लुङि “मन्त्रे घम (२,
४, ८०)”—इति च्लेर्लुङ्] । यस्मादेवं तस्मात् हे “इन्द्र!”
“त्वा” त्वां तादृशं सोमं पातुम् “अस्मिन्” वर्त्तमाने “सधमादे”
सहमादने यज्ञे आह्वयामीति शेषः ॥ ३ ॥ ८

२ २ १ २ २ १
॥ गारम् ॥ इदं वसो सुतमन्वाश् । पिवासुपूर्णा

० २ र २ १ र २ ० २ र २ १
मुदरौ । होश्वा । पिवासुपूर्णमुदरौ । होश्वा । आ

२ २ १ २ १ २ ४ ५ २ २
नाभाश्यौन् । ररिमाता । औश्होवा ॥ (१) नृभिर्द्वा

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
तः सुतो अश्नाश्यिरे । अव्यावारैः पारिपूतौ । होश्वा ।

१ २ २ २ ० २ २ २ १ २ २ २ २ २
अव्यावारैः पारिपूतौ । होश्वा । आश्वीनाशनी । त्तौ

२ २ १ २ ४ ५ २ २ २ २ २ २ २ २
नदीषू । औश्होवा ॥ (२) तन्नेवयं यथा गोभीश्रे । स्वा

१ ० २ २ २ २ २ २ ० २ २ २
दुमकाश्माश्रीणन्तौ । होश्वा । स्वादुमकर्माश्रीणन्तौ ।

* ‘यवं यथा गोभिः स्वादुम् अकर्म्म कृतवन्तः । गोभि रिति तृतीया-वङ्गवचनं
चतुर्थी-वङ्गवचनस्य स्थाने दृश्यम् । गोभ्यः यवं यथा, गोभ्यः स्वादुमलाद्यानयति
तद्वत् तथापि सोमम् अकर्म्म करवाम । श्रीणन्तः प्रोणयन्तः, अथवा ०० ० ।—
इति वि० ।

^२ हो३वा । ^१ आइन्द्रात्वा३स्मीन् । ^२ सधमादा । ^१ औ३हो

^४ वा । ^४ होऽ५ई । डा ॥ ६ * ॥ [१] ८

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य प्रथमस्याध्यायस्य
द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे —

प्रथमतृचे, प्रथमा ।

^{२ १ २} इदं ^{२ १ २} चान्वोजसासुतं ^{२ १ २} राधानाम्पते ।

^{२ ३ २} पिवात्वाऽ३स्यगिर्वणः ॥ १ ॥

हे “राधानां पते” धनानां स्वामिन् ! “गिर्वणः” गीर्भिः
स्तुतिभिः वननीय ! हे इन्द्र ! “ओजसा” बलेनावहितः त्वम्
“इदम् अनु” अनेनानुक्रमेण उद्देशानुक्रमेणेत्यर्थः ; “सुतम्”
अभिपुतम् “अस्य” इमं सोमं “नु” क्षिप्रं “पिबहि” ॥ १ ॥

* ज० गा० १ प्र० १ अ० ६ सू० ।

† इ० आ० २, २, २, १ (१ भा० २०५ पृ०) = ऋ० वे० २, २, १६, ५ ।

अथ द्वितीया ।

२ ६ १३ ३१२ २२ ६१२ २२ ३६ २२
यस्तेअनुस्वधामसत्सुतेनियच्छतन्वम् ।

१२
सत्वाममत्तुसोम्य* ॥ २ ॥

हे इन्द्र ! “ते” त्वदर्थं “यः” सोमः “स्वधाम्” अन्नम्
 “अनु” सत्यं प्रावभिः अभिषुतः “असत्” भवेत् [अस्तैर्ल-
 टाडागमः । यदृत्तयोगान्न निघातः (८, १, ६६), आगमस्या-
 नुदातत्वे धातुस्वरः (६, १, १६२)] । “सुते” तस्मिन् सोमे
 “तन्व” ः स्वकीयं शरीरं “नियच्छ” प्रेरय “सः” सोमः हे
 “सोम्य” सोमार्ह ॥ ! “त्वा” त्वां “ममत्त” मादयत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३२७ २१२३१२

प्रते अश्रोतुकुक्ष्योः प्रेन्द्रब्रह्मणाशिरः ।

१३१२३४
प्रवाहशूरराधसा ॥ ३६ ॥ ८ ॥

* "सोम्यन्"—इति ऋ-पाठः । † ऋ० वे० २, ४, १६, ६ ।

‡ “कन्दसुभया (६, ४, ८६)” — इति सूत्रस्थेन “तन्वादीनां कन्दसि बहुलम्”
— इति वार्तिकवचनेनोपलब्धो वैकल्पिकत्वं बोध्यम् ।

॥ “सम्य—सोमानां स्वाभिन् पते!”—इति वि०। “सोमसहति यः (४, ४, १३०)।” इत्यसौ योऽन सायणसते सङ्गच्छते।

॥ अ. ० ३, ३. १६, ७ ॥

‘अथ घतस्यन्निधनं साम’—इति वि० ।

हे “इन्द्र !” “सः” सोमः “ते” तव “कुक्ष्योः” कुक्षे रुमयोः
पार्श्वयोः “प्राप्नोतु” प्रकर्षेण व्याप्नोतु [अशू व्याप्ता वित्यस्य
(स्वा०, आ०) लोटि व्यत्ययेन परस्मैपदम् (३, १, ८५) निघातः
(८, १, ७०)] तथा “ब्रह्मणा” स्तोत्रेण सहितः * स सोमः
“शिरः” शरीरम् [अवयविना अवयवो लक्ष्यते] त्वच्छरीरं
प्राप्नोतु । हे “शूर” विक्रान्तेन्द्र ! “राधसा” धनेन निमित्तेन
तव “बाह्व” अपि प्राप्नोतु ॥

“राधसा”-“राधसः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

॥ घृतस्य निधनम् ॥ इदं चान्नञ्चो जसा । सुतं
राधा । नाम्नातौ । होवाश्चायि । पिवातुव । स्यगा
यिर्वाणौ । होवाश्चायि । पिवातुवौ । होवाश्चा ।
स्यगायिः । वारुनाश्च औहोवा ॥ (१) यस्ते अनुस्वाश्चा
मसात् । सुतायिनिय । चतानुवमौ । होवाश्चायि ।

* ब्रह्मणा अग्नेः, शिरः ; अथवा ब्रह्मणा त्रैविद्यसत्त्वगणेन शिरः । • • • ।
बाह्व • • • । व्याप्नोतु • • • । एतदुक्तं भवति समन्तात् मदीयेन यज्ञेन—
इति वि० ।

^{१ २} सत्वामम । ^{१ २२} तुसोमायौ । ^{२ २} होवाश्हायि । ^{१ २२} सत्वाममौ ।

^{२ २} होवाश्हा । ^{१२} तुसो । ^{३ ५२ २} मार्यारश्वाश्चौहोवा ॥ (२) ^{२ २} प्रतेअ

^{२ २} श्रोतृकुशियोः । ^{१ २} प्रायिन्द्रब्र । ^{१ २२} क्षाणाशायिरौ । ^{२ २} होवा

^२ श्हायि । ^{१ २} प्रवाङ्मृ । ^{१ २२} रराधामौ । ^{२ २} होवाश्हायि । ^२ प्र

^{१ २२} बाङ्मौ । ^{२ २} होवाश्हा । ^{१२} ररा । ^{३ ५२ २} धारसारश्वाश्चौहोवा ।

^{२ १ ३ १ १ १ १} घृतश्रुताश्वाः (३) ॥ ७ * ॥ [१] ८

अथ द्वितीय-वृत्ते, प्रथमा ।

^{२३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २२} आत्वितानिषीदनेन्द्रमभिप्रगायत ।

^{१ २ ३ १ २} सखायस्तोमवाहसः ॥ १ * ॥

“तु”[-गच्छः क्षिप्रार्थी निपातः, दाभ्या माङ्भ्याम् एतमिति गच्छोऽभ्यसनीयः] । हे “सखायः” ऋत्विजः ! क्षिप्रम् अस्मिन्

* ऊ० गा० १५० २ अ० ७ सू० १ ।

† ऊ० था० २, २, २, १० (१भा० ३७३ पु०) = ऋ० वे० १, १, १९, १ ।

कर्मणि आगच्छत आगच्छत [आदरार्थोऽभ्यासः] । आगत्य
 च “निषीदत” उपविशत । उपविश्य च “इन्द्रम्” “अभिप्रगा-
 यत” सर्वतः प्रकर्षणं स्तुत । कीदृशाः सखायः ? “स्तीमवा-
 हसः” विवृत्य च दगादिस्तोमानस्मिन् कर्मणि वहन्ति प्रापयन्ती-
 ति ॥ [“अर्त्ति-स्तु-सु-हु-सु धृ-क्षि-क्षु भा-या-वा-पदि-यक्षि-नीभ्यो
 मन् (३०, १, १३०)” — इति स्तीतेर्मन्-प्रत्ययान्तः स्तीमशब्दो
 निवादाद्युदात्तः (६, १, १६७) । स्तीमं वहन्तीति स्तीमवाहसः
 “वहि-हा-धाज्-इभ्यश्छन्दसि” — इत्यसुन् प्रत्ययः, तत्र णिदित्वा-
 नुवृत्तेः “अत उपधायाः (७, २, ११६)” — इत्युपधाया वृद्धिः ;
 कदुत्तरपदप्रकृतिस्वरत्वे (६, २, १३६) प्राप्ते “गतिकारकयोरेपि
 पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वञ्च (७, ४, २२६)” — इत्यौणादिकसूत्रात्
 समासश्चाद्युदात्तः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ १ २ ३ १५ २२ ३ १ २
 पुरुतमम्पुरुणामीशानं वार्याणाम् ।

२ ३ २ ३ १ १ ३ २
 इन्द्रोऽसोमेसचासुते ॥ २ ॥

सखायोऽभिप्रगायतेति पदद्वयमत्रानुवर्त्तते । हे “सखायः”
 ऋत्विजः ! “सचा” यूयं सर्वे सह यदा सचा परस्परसमवायेन

“सुते” अभिषुते सोमे प्रवृत्ते सति “इन्द्रम्” अभिप्रगायत ।
 कीदृशमिन्द्रम् ? “पुरुतमं” पुरुन् बहुन् शत्रून् तामयति
 ग्नापयतीति पुरुतमः [तसु ग्नानौ (दि०, प०)—इति धातोर्ण्य-
 न्तात् पचाद्यचि चित्वादन्तीदात्तेऽपि (६, १, १६३) छदुत्तरपद-
 प्रकृतिस्वरं (६, २, १३) बाधित्वा “परादिच्छन्दसि बहुलम्”
 (६, २, १८८)”—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम्], “पुरुणां” बहुनां
 “वार्याणां” वरणीयानां धनानाम् “ईशानं” स्वामिनम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २
 सघानोयोगआभुवत्तरायसपुरन्ध्या ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २
 गमद्वाजेभिरासनः ॥ ३ ॥ १० ॥

घ-शब्दोऽवधारणाधीतिपातः, § सर्वैस्तच्छब्दैः सम्बध्यते ।
 “स घ” स एवेन्द्रः पूर्वमन्त्रोक्तगुणविशिष्टः “नः” अस्माकं ॥
 “योगे” पूर्वमप्राप्तपुरुषार्थस्य सम्बन्धे* “आ भुवत्” आभिमुख्येन

* अनेन सूत्रेण तु सकृद-शब्दस्यैवायुदात्ती विकल्प्यते, परमव पठितवार्तिक-
 श्लोकेनैवान्यथापि सर्वत्र दृष्टानुविधयः कल्प्यन्ते । तथाच—“परादिश्च परान्तश्च
 पूर्वान्तश्चापि दृश्यते । पूर्वादयश्च दृश्यन्ते अथ यो ब्रह्मन्तः”—इति ।

† ‘वार्याणाम् उदकानाम्’—इति वि० ।

‡ च० वे० १, १, १८, ३ ।

¶ ‘अच देवातिथं साम’—इति वि० ।

§ ‘घ—इति पदपूर्वाणः’—इति वि० ।

॥ ‘नः—अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

* ‘योगे—अच देवता युज्यन्ते असौ योगः यज्ञ’—इति वि० ।

भवत् पुरुषार्थं साधयत्वित्यर्थः [भवते राशीर्लिङि परतो
 “लिङ्याशिथ्यङ् (३, १, ८६)”—इत्यङ् प्रत्ययः, तस्य लिङ्वेन
 गुणाभावात् उवडादेशः], स एव “राये” धनार्थम् “आभु-
 वत्” आभवत् ; स एव “पुरब्ध्या” योषित्वा * भुवत् [यद्वा,
 बहुविधायां वृद्धावाभुवत् “पुरन्विर्बहुधीः”—इति यास्कः (६,
 १३)] स एव “वाजेभिः” देवैः अन्नैः सह “नः” अस्मान् †
 “आगमत्” आगच्छतु [गमेर्लेट् तिप्, “इतश्चलोपः परस्मै-
 पदेषु (३, ४, ८७)”—इति इकार-लोपः, “बहुलं छन्दसि
 (२, ४, ७३)”—इति शपोलुक्, “लेटोडाटौ (३, ४, ८४)”—
 इत्यडागमः, आगमाच्चनुदात्ताः इति तस्यानुदात्तत्वे धातु-
 स्वरएव (६, १, १६२) शिष्यते ॥ ३ ॥ १०

॥ दे॒वा॒ति॒यम् ॥ ^{३२२}आ॒तृ॒३४ । ^{२२}ए॒ता॒नि । ^{५२}षी॒दा॒ई॒ता ।
^१इ॒न्द्र॒म॒भा॒यि । ^{२२१}प्र॒गा॒य॒ता । ^{२२}सा॒खा॒य॒स्तो॒म । ^{१२}वा । ^२औ
^१३॒हो । ^१व॒वा॒र॒च्चा॒र॒३४साः । ^{२१}ह॒या॒यि । ^{२२}सा॒खा॒यः॒स्तो॒म ।
^१वा । ^२औ॒३॒हो । ^१ऊ॒म्मा॒र॒३ । ^२हा॒३४५सो॒६हा॒यि ॥ (१)

* ‘पुरब्ध्या—रब्ध्या’—इति वि० । “पुरन्विर्बहुधीस्तत्कः पुरन्विर्भगः पुरस्तात्तस्या-
 न्वादेश इत्येकं निम्न इत्यपरं च बहुकर्मतमः पुराञ्च दारयितृत्तमो वदण इत्यपरम्”—
 इति निरु० जे० ६, ११ ।

† ‘नः—अस्मान्’—इति वि० ।

^{३२}पु॒रु॒३४ । तम्पु । ^{५ ५}रु॒ई॒णाम् । ^{२२२ १}ई॒शान॑वा । ^{२ १२}रिया॒णा
^२म् । ^{१ १२ २ १}इन्द्र॑सोमेस । ^{२ २}चा । ^१औ॒श्हो । ^३ववा॑ २ छ २
^५३४ता॒यि । ^{२ १}ह्या॒यि । ^{२ १२ २ १}इन्द्र॑सोमेस । ^{२ १}चा । ^२औ॒श्हो ।
^१ऊ॒म्मा॒२३ । ^२छ३४५तो॒इ॒ह्या॒यि ॥ (२) ^{३ २}स॒घा॒३४ । ^{२ २ २}नो॒योगे ।
^{५ २ ५}आ॒भू॒इ॒वात् । ^{२ २ १ २}स॒रा॒ये॒साः । ^{२ १}पु॒र॒न्धिया । ^{२ १२ ५ २ १}ग॒म॒द्वा॒जेभिः ।
^{२ २}आ । ^{१ १ ३}औ॒श्हो । ^५ववा॑ २सा॒२३४नाः । ^{२ १}ह्या॒यि । ^२ग॒म
^{१ २ २ २ १}द्वा॒जेभिः । ^२आ । ^१औ॒श्हो । ^२ऊ॒म्मा॒ २३ । ^२सा॒ ३४५
^५नो॒इ॒ह्या॒यि (३) ॥ ८ * ॥ [१] १०

अथ तृतीयवृत्ते, प्रथमा ।

^{१ २}यो॒गे॒यो॒गे॒त॒व॒स्तरं॑वा॒जे॒वा॒जे॒ह॒वाम॑हे ।

^{१ २ ३ १ २ ३ १ २}स॒खा॒य॒इन्द्र॑मू॒तये ॥ १ † ॥

• ऊ० गा० १ प्र० २ अ० ८ सा० ।

† ऊ० षा० २, २, १, ६ (१ भा० ३०१ पृ०) = य० वे० ११, १४ = ऊ० वे० १,
१, १६, १ ।

“योगयोगे” प्रवेशे प्रवेशे तत्तत्कर्मोपक्रमे [युजिर् योगे
(६०, ७०) “हलश्च (३, ४, १२१)”—इति घञ्, “चजोः
कुञ्चिण्यतोः (७, ३, ५२)”—इति कुत्वम्, घञोच्चिवादाद्युदात्त-
त्वम् (६, २, १८७), “नित्यवोष्पयोः (८, १, ४)”—इति
वोष्पायां द्विभावे सति, आम्नेडितानुदात्तम् (८, १, ३)] “वाजे
वाजे” कर्मविधातिनि तस्मिन् सङ्ग्रामे “तवस्तरं” अतिशयेन
बलिनम् “इन्द्रम्” “ऊतये” रक्षाय “सखायः” सखिवत् प्रियाः
वयं “हवामहे” आह्वयामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १३१२ २२ ३ १२ ६ १२ २२
अनुप्रलस्यौकसोऽवेतुविप्रतिन्नरम् ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २
यन्तेपूर्वमित्ताऽवे ॥ २ १ ॥

१. कात्यायनेन त्वयं मन्त्रोऽग्नयनेऽजाभिमन्त्रणे नियुक्तः (१६, २, १०) महीधरस्त्वेव
आचक्ष्यौ—“अजदेवत्या गायत्री शूनःशेपदृष्टा, अजं मन्त्रयते । “सखायः” परस्परसख्यं
प्राप्ता ऋत्विग्यजमाना वयम् “इन्द्रम्” इन्द्रियवन्तं वीर्यवान् मिन्द्रियप्रदं वा अजम्
“ऊतये” अवनय रक्षणाय “हवामहे” आह्वयामः कः अपि सम्प्रसारणम् (६, १,
३४) । क्व सति ? “वाजे-वाजे” तत्तदग्रे मनुष्याणं देवानाञ्च दातव्ये सति तत्तदन्न-
प्राप्ति-निमित्तं वा । किंभूतमजम् ? “योगे-योगे तवस्तरं” युज्यत अतुष्टीयत इति
योगः कर्म, तस्मिन् तत्तत्कर्मणि तवस्तरं बलवत्तरमुत्पादयन्तम् । तव इति बलनाम
(निघ० २, ६, ४,) । तवीबलमस्याकौति तवस्त्री । अस्त्रायेत्यादिना विन् (५, २,
१२१) । अयन्तं तवस्त्री तवस्तरम् अतिशये तरप् विन्मतोर्लुङि गति (५, ३, ६५)
तरपि विनो लुक् ॥”—इति ॥

† ऋ० वे० १, १, २८, ३ ।

“प्रत्नस्य” पुरातनस्य “ओकसः” स्थानस्य स्वर्गरूपस्य * सकाशात् “तुवि प्रति” बह्वन् यजमानान् प्रतिगन्तारम्भं† [अत्र प्रतिशब्दो भीमवेनो भीमइतिवत् प्रतिगन्तृ-शब्दं लक्षयित्वा तद्द्वारा तदर्थं लक्षयति, अतः प्रति प्रतिनिधि-प्रतिदानयोरिति-वत् सत्ववचनत्वेनानिपातत्वादनवायत्वे “पूरणगुणेत्यादिना (२, २, ११) न षष्ठी-समास-निषेधः] । “नर” पुरुष-मिन्द्रम् “अनुहुवे” अनुक्रमेण कर्मस्वाह्वयामि [ह्वेजालिति “बहुलं छन्दसि (६, १, ३४)”—इति पूर्ववत् । सम्प्रसारण-पर-पूर्वत्वे द्विवचन-प्रकरणे “छन्दसि वा (६, १, १ वा०)”—इति वक्तव्यमिति द्विवचनाभावः । “यदुत्तयोगादनिषातः (८, १, ६६)] । “यं” “ते” त्वामिन्द्रं “पिता” अस्मदीयो जनकः “पूर्व” पुरा स्वकीयानुष्ठानकाले “हुवे” आहूतवान्, तमाह्वया-मीति पूर्वचान्वयः‡ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
आघागमयदिश्रवत्यहस्त्रिणीभिहृतिभिः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
वाजेभिरुपनोह्वयम् ॥ ३ ॥ ११ §

* “ओकसः”—गृहस्य, उदकस्य, बलस्याज्ञस्य वा—इति वि० ।

† “तुविप्रति”—तुविपूर्विति बहुनाम्, बहुप्रतिग, प्रतिशब्देनात्र श्रवणो गृह्यन्ते, बहुशब्दमिन्द्रम्—इति वि० ।

‡ “यं ते पूर्व” पिता ऊवे—अन्तरात्मनश्चायम् ह्वे मदीयान्तरात्मन् ! तस् इन्द्र ऊवे, यं ते तव पूर्वतन काले तदीयः पिता आहूयते ।—इति वि० ।

॥ अ० वे० १, २, २८, ४ ।

§ “अव सोमेधं साम”—इति वि० ।

^१सा^२ह^३स्रिणी । ^१भि^२रु^३र^४तायिभायिः । ^१ह्वायि । ^१औ^२हो
^५२३४वा । ^१वाजेभि^२रु । ^१पनो^२र^३ह्वावाम् । ^१ह्वायि । ^१औ
^५३हो^२२३४वा । ^३वाजेभि^२रु । ^३ह्वा^२रयि । ^५औ^२हो^३२३४
^२वा^१६५ई । ^१पनो^१३^१ह्वा^१२३४५म् (३) ॥ ८ * ॥ [१] ११

अथ चतुर्थद्वये, प्रथमा ।

^१इन्द्र^२सुतेषु^३सोमेषु^४क्रतु^५पुनीष^६उक्थ्यम् ।

^३विदे^२वृधस्य^३दक्षस्य^४महा^५हिषः ॥ ११ ॥

“सोमेषु” “सुतेषु” अभिषुतेषु सत्सु हे “इन्द्र !” त्वं तान्
 पीत्वा “क्रतु” कर्मणां कर्त्तारम् “उक्थ्यम्” स्तोतारञ्च
 “पुनीषे” शोधयामि । यद्वा सोमेष्वभिषुतेषु उक्थ्याख्यं “क्रतु”
 यागं तैः सोमैः पुनीषे यजमानैः पूतं कारयसि । किमर्थम् ?
 “वृधस्य” वर्द्धकस्य “दक्षस्य” बलस्य “विदे” लाभाय “सः”
 तादृशस्त्व “महान्” “हि” खलु ; अतएवं कर्त्तुं शक्नोषीत्यर्थः ॥

“इन्द्रसुतेषु”-“इन्द्रःसुतेषु”—इति, “पुनीषे”-“पुनीते”—
 इति, “दक्षस्यमहाहिषः”—“दक्षसोमहान्हिषः”—इति च
 पाठौ ॥ १ ॥

* क० गा० १ प्र० २ अ० ८ सा० ।

† क० आ० ४, २, ५, १ (१ भा० ७-२ पृ०) = ङ० वे० १, १, ७, १ ।

अथ द्वितीया ।

१२३१ २

३२३

१२३२

सप्रथमेव्योमनिदेवानां सदनवृधः ।

३ २ ३१२ ४ १२३ ५

सुपारः सुश्रवस्तमः समप्लुजित् ॥ २* ॥

“सः” इन्द्रः “प्रथमे” प्रथिते विस्तीर्णे सुखे वा †
 “व्योमनि” विशेषेण रक्षके च “देवानां” “सदने” सीदन्त्यस्मि-
 न्निति सदनं स्थानं स्वर्गाख्यं तत्र ‡ स्थितः सन् “वृधः” यज-
 मानानां वर्द्धयिता च भवति । तथा “सुपारः” सुष्ठु पारयिता
 प्रारब्धस्य सम्यक् परिसमापयिता ¶ “सुश्रवस्तमः” अतिशयेन
 शोभनं श्रवोऽन् यशोवा यस्य स तथोक्तः, “समप्लुजित्” सम्यक्
 अश्रूदकेषु प्राप्येषु सत्सु यत् तद्विघातनो वृथादेर्जेता ; यद्वा,
 आप इत्यन्तरिक्षनाम (निघ० १, ३, ८) अन्तरिक्षे वर्त्तमा-
 नानामसुराणां जेता § तसु हुवे इत्युत्तरत्र सम्बन्धः ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ६, १, ७, २ ।

† ‘प्रथमे व्ये’—इति वि० ।

‡ ‘देवानां सदने स्थाने यज्ञे’—इति वि० ।

¶ ‘सुखेन पार्यते यष्टुं यः सः सुपारः’—इति वि० ।

§ ‘समप्लुजित्—सङ्ग्रामेषु जेता’—इति वि० । “समस्तु”—इति सङ्ग्राम-
 नामसु निघण्टौ दृश्यते (२, १७, २२) तदेव पाठभेदात् समप्लु—इत्येवात्र विवरण-
 कदाशयः ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३
तसुहुवेवाजसातयइन्द्रभरायप्रुष्णिणम् ।

१ २ ३ १ २ ३ २
भवानःसुह्वेअन्तमःसखावृधे ॥ ३* ॥ १२ †

“तसु” पूर्वोक्तगुणमेव “शुष्णिणं” बलवन्तम् “इन्द्र” वाज-
सातये’ बलानां सन्नानां वा साति लोभो यस्मिन् तादृशाय
“भराय” सङ्ग्रामाय ; यद्वा, [धियन्ते तस्मिन् हवीषीति भरो
यज्ञः, प्रायेण सङ्ग्रामनामानि यज्ञनामत्वेन च दृश्यन्ते] भराय
यज्ञार्थं “हुवे” आह्वयामि । हे इन्द्र ! त्वं “सुह्वे” सुखे धने
वा लिखिते सति “नः” अस्माकम् “अन्तमः” अन्तिकतमः
सन्निवृत्ततमो भव [तमेतादृशेति अन्तिकशब्दस्यतादि लोपः] ;
“वृधे” वर्धनार्थञ्च “सखा” समानस्थानो मित्रभूतो भव ॥

“तसुहुवे”—“तसुह्वे”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १२

१ २ २ १ २ १ १ १ २
॥ कौत्सम् ॥ इन्द्रसुतेषुसोमेषू । ऋतरेम्पुनायि । ष

१ २ २ १ १ २ १
उक्थियाम् । विदेवाङ्गा २ । स्यदक्षस्या । महाङ्हा

१ २ १ २ १ २ १
यिषा २ । महाङ्हाङ्घ्रिषा ४३ ॥ (१) सप्रथमेवियोमा

* ऋ० वे० ६, १, ७, ९ ।

† ‘अथ कौत्सं साम’—इति वि० ।

नौ । देवा रेनासा । दनवृधाः । सुपाराः सु२ । अ
वत्तमाः । समसूजी२त् । समार३सुजी३४३त् ॥ (२)
तमुज्जवेवाजसातायायि । इन्द्रा रेभरा । यषुष्मिणाम् ।
भवानाः ह२ । ज्ञेअन्तमाः । सखावार्द्धा रेयि । स
खावार्द्धा रेयि । सखार३वृधा३४३यि । ओ२ ३ ४ ५ ई ।

डा (३) ॥ १० * ॥ [१]

॥ उद्व० शीयम् ॥ इन्द्रसुतेषु सोमेष्वा । क्रतुम्युनीषउक्या
रश्याम् । विदारेहो१यि । वार३र्द्धा । स्यदा१त्ता३
स्या । मद्वा० हार३४यिषाः । माद्वा३उवा३ । उप ।
हा३रयिषो३५हायि ॥ (१) सप्रथमेव्योमनिया । देवाना०
सदने वार३र्द्धाः । सुपा रेहो१ । रार३ः ह । अवा१स्ता
इमाः । सम० ह३४जीत् । सामा३उवा३ । उप । प०

“जर्जः” बलस्य “नपातं” [नपादित्यपत्यनाम (निघ० २, २, १३)] पुत्रं “प्रियम्” अस्माकम् “चेतिष्ठम्” अति-
शयेन ज्ञातारं प्रज्ञापकं वा “अरति” गन्तारं स्वामिनं वा
“स्रध्वरं” शोभनयज्ञं “विश्वस्य” सर्वस्य यजमानस्य “दूतम्”
“अमृतं” नित्यम् “अग्निम्” “एना” एतेन “नमसा” स्तोत्रेण
हे ऋत्विग्यजमानाः ! “वः” युष्मदर्थम् “आहुवे” आह्वयामि ॥

अथ द्वितीया ।

१२ २२ ३१२ ३ १२ ३क २२
सयोजते अरूपा विश्वभोजसा मदुद्रवत्स्वाहुतः ।

३१ २ ३२ २२ ३ १२ ३२७ ३ १२
सुव्रह्मायज्ञः सुशमीवस्रनान्देवराधोजनानाम् ॥ २ ॥ १३ ॥

“सः” अग्निः “अरूपा” आरोचमानौ “विश्वभोजसा”
विश्वस्य पालयितारा वश्वौ “योजते” स्वकीये रथे “युनक्तु”
[यद्वा, “विश्वभोजसा” विश्वस्य रक्षकेण “अरूपा” आरोचमा-
नेन तेजसा “योजते” अयुज्यत] । तदनन्तरं यः अग्निः
“स्वाहुतः” स्तोत्रभिः सुष्ठु आहुतः सन् “दुद्रवत्” आनेतुं देवान्
प्रति भृशं द्रवतु गच्छतु । कीदृशः ? सुव्रह्मा शोभनस्तुतिकः
शोभनान्नोवा “यज्ञः” दृश्यः “सुशमी” शोभनकर्ता च भवति ;
ततः “वसूनां” वासकानां “जनानां” यजमानानां सम्बन्धि
“राधः” हविलक्ष्णं धनं “देव” द्योतमान सन्निधिति गच्छ-
त्विति शेषः ॥ २ ॥ १३

॥ वारवन्तीयम् ॥ एनावोअ । औहोहायि । आ

यिन्नामार३४सा । जज्जोर्नपातमाज्जवोर३४हायि । प्रिय

ञ्चेतिष्ठमरतिस्सुवध्वा३४ । औहोवा । इहार३४हायि ।

उज्जवार३४राम् । विश्वस्य । दूतममा३४ । औहोवा ।

इहार३४हायि । औहो३१२३४ । ताम् । एहियाद्

हा ॥ (१) विश्वस्यदूऔहोहायि । तामामार३४ताम् ।

सयोजार३४हा । तेअरूपाविश्वभोजा३४ । औहोवा ।

इहार३४हायि । उज्जवार३४सा । सदुद्र । वात्सुबाह

३४ । औहोवा । इहार३४हायि । औहो३१२३४ । ताः ।

एहियाद्वा ॥ (२) समुद्रवाऔहोहायि । ह्वाह्वर३४ताः ।

सुब्राह्मार्३४हायि । यज्ञःसुशमीवसू३४ । औहोवा ।

इहार३४हायि । उज्जवार३४नाम् । देवरा । धोज

२ अ० ४ ख० १ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

२३८

ना३४ । औहोवा । इहो२३४हायि । औहो३१२३४ ।

नाम् । एहियाईहा(३) ॥ ८* ॥ [१]

॥ महामामदेव्यम्[†] ॥ आऽपुयिना । वोआऽग्नाऽयिन्न

मसा । ऊ । जोनपातमाऊवेप्रियञ्चेतिष्ठमरति[‡]सुवध्व ।

राम् । औ२३होहायि । विश्वा२३सूदू । तमौहो३ ।

ऊम्मा२ । माऽ२र्त्ता३५हायि ॥ (१) वाऽपुयिश्च । सूदू३ता

इममृताम् । साः । योजतेअरुषाविश्वभोज । सा ।

औ३होहायि । सूदू२३द्रवात् । सुवौहो३ । ऊम्मा२ ।

ऊऽ२तो३५हायि ॥ (२) सापुऽदु । द्रवाश्मू३वाऊताः ।

सू । ब्रह्मायन्नःसुशमीवसू । नाम् । औ२३होहायि ।

देवा२३राधाः । जनौहो३ । ऊम्मा२ । नाऽ२मौ३५

हायि ॥ ११ ॥ [२]

• क० गा० २१ प्र० २ अ० ८ सा० ।

† 'वामदेव्यम्'—इति ख० पु० पाठः ।

‡ क० गा० २१ प्र० २ अ० ११ सा० ।

^{१ २ २} ॥ अ॒ध्वम् ॥ ^१ ए॒नावो॒ आ॒र॒ग्निम् । नम॒सो॒वा । ^{२ २ १ २} ऊ॒र्जी
^{२ १} न॒पा । ^{२ ३ २ १} त॒मा॒ज्ज॒वायि । ^{२ १ २ २ १} प्रि॒य॒ञ्चेति॒ष्ठम॒रति॒स्त्व॒ध्वरं॑ वि॒श्व
^{२ २ १} स्य॒दू॒तम् । ^२ आ॒र॒३ । ^{१ २} मृ॒ता॒उ॒वा । ^१ अ॒धिया॒र ॥ (१) वि
^१ अ॒स्य॒दू॒र॒तम् । ^{२ १ २ २ १} अ॒मृ॒तो॒वा । ^{२ ३ २ २ १} स॒यो॒ज॒ते । अ॒रु॒षा॒वायि ।
^{२ २ २ १} अ॒भो॒ज॒सा॒स॒दू॒द्र॒व॒त्सु । ^२ आ॒र॒३ । ^{१ २} ऊ॒ता॒उ॒वा । ^१ अ॒धिया
^१ र ॥ (१) ^२ स॒दु॒द्र॒वा॒र॒त्सु । ^{२ १ २ २ १} आ॒ज्ज॒तो॒वा । ^२ सु॒ब्र॒ह्मा॒या । जः
^{३ २ १} सु॒श॒मायि । ^{२ १ २ २ १} व॒सू॒ना॒न्दे॒व॒रा॒धो॒ज । ^२ ना॒र॒३ । ना॒उ॒वा ।
^{१ २} अ॒धिया॒र ॥ १४ * ॥ [३] १३

अथ द्वितीय-प्रभाषे—

प्रथमा ।

^{१ २} प्र॒त्यु॒न्नद॒र्श्या॒य॒त्यू॒ऽऽ॒च्छन्ती॒दु॒हिता॒दिवः ।
^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} अ॒प्रो॒म॒हो॒वृ॒ण॒ते॒च॒क्षु॒षा॒त॒मो॒ज्यो॒तिष्कृ॒णो॒ति॒ह्न॒नरी ॥ १ ॥

० क० मा० २१ प्र० १ अ० १४ सू० १ ।

† क० आ० ४, १, २, १ (१ भा० ६११ प०) = ऋ० वे० ५, ६, १, १ ।

“आशती” आगच्छती “उच्छन्ती” तमांसि विवासयन्ती
वर्जयन्ती “दिवः” द्युलोकस्य सूर्यस्य वा “दुहिता” पुत्री, एव-
भूता उषाः “प्रति अदर्शि” सर्वैः प्रति दृश्यते ; “उ”—इति
पूरणः ; सैषा “मही” महत् “तमः” नैशमन्थकारं “चक्षुषा”
दर्शनेन “अप उ” [—इति निपातद्वय समुदायः अपेत्यस्यार्थे]
“वृणुते” निवारयति । एवं कृत्वा “सुनरी” जनानां सुष्ठु
नैत्री उषाः “ज्योतिः” प्रकाशं “कृणोति” करोति ॥

“वृणुते चक्षुषा”-“व्ययति चक्षुषे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ ३ २ ३ १ ९ ३ १ २ २ २ ३ ९
उदुस्त्रियाः दृजते ह्यर्यस्सचा उद्यन्नक्षत्रमर्चिवत् ।

१ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ ९
तवेदुषोव्युषिह्यस्यचसभक्तेनगमेमहि ॥ २ * ॥ १४ †

“सूर्यः” सर्वस्य प्रेरकआदित्यः “उस्त्रियाः” रश्मीन् “सचा”
सह युगपदेव “उत्स्रज्यते” उन्नमयति । तथा “उद्यत्” उन्न-
च्छत् प्रादुर्भवन् “नक्षत्रं” नभसि दृश्यमानं ग्रहनक्षत्रादिकम्
“अर्चिवत्” दीप्तिमत् करोति ; [“सौरेण तेजसा हि नक्तं
चन्द्रप्रभृदृणां नक्षत्राणि मासन्ते”, “सुपुन्रः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा
गन्धर्वः”—इति हि निगमान्तरम् । एवञ्च सति हे “उषः”

* ऋ० वे० ४, ६, १, २ । † चयोदशसूक्तेष्वग्नमसानानि दृष्टापितश्रामान्वेव ।

उषोदेवते ! “तव” “सूर्यस्य” च “व्युषि” विवासने प्रकाशने सति
 “भतेन” अनेन “सङ्गमेमहि” वयं गच्छेमहि । “इत्”-शब्दः
 पूरकः ॥ २ ॥ १४

॥ वारवन्तीयम् ॥ प्रत्युवदा^२औ^२हो^२हायि^२ । श्री^३आ^३या^३र३४
 तायि^५ । उ^२च्छन्ती^२दु^२हिता^२दायि^२बो^२र३४हायि^५ । अपो^१म^१ही^२
 वृ^२णुते^२च^२क्षु^२षाता^२३४ । औ^३हो^३वा^३ । इ^३हा^३र३४हायि^५ । उ^२ज्ज
 वा^३र३४माः । ज्यो^५तिष्कु^२ । णो^२तिसू^२ना^२३४ । औ^३हो^३वा^३ ।
 इ^१हा^१र३४हायि^५ । औ^३हो^३३१२३४ । रा^५यि^२ । ए^२हिया^२ई
 हा ॥ (१) ज्यो^५तिष्कु^२णो^२औ^२हो^२हायि^२ । ता^३यिसू^३ना^३र३४रा
 यि^२ । उ^२दू^२स्त्री^२र३४हा^३ । याः^२ख^२जते^२सू^२रियः^२सा^२३४ । औ^३
 हो^३वा^३ । इ^३हा^३र३४हायि^५ । उ^२ज्ज^२वा^२र३४हा^३ । उ^२द्यन् ।
 क्षा^२त्रम^२र्चा^२३४ । औ^३हो^३वा^३ । इ^३हा^३र३४हायि^५ । औ^३हो^३३
 १२३४ । वा^५त् । ए^२हिया^२ई^२हा ॥ (२) उ^२द्यन्^२क्षा^२औ^२हो^२हा

यि। त्रामर्चा^१२३४यिवात्। तवेदू^५२३४हायि। षोवि^{१२}यु^५
 षिसू^२रियस्या^२३४। औहोवा^{३२ ४२ ५}। इह्वा^{१ ३}२३४हायि। उज्ज^५
 वा^३२३४चा। सम्भक्त^५। नागमेमा^{२ १ २२}३४। औहोवा^{१ ० २ २}। इ^{३२ ४२ ५}
 ह्वा^३२३४हायि। औहो^५३१२३४। हायि। एहिया^३६
 हा^५(३) ॥ ८ * ॥ [१]

॥ वामदेव्यम् ॥ प्रा^३ऽप्यु^{४ २ ४२ ५}। अदा^१र्शा^३श्चायतायि। ज।
 ऋन्ती^२दुहिता^२दिवो^२अपोम^२ही^२वृणुते^{२ २ १}चक्षुषात्। मा। औ^३३
 हो^{२ २}हायि। ज्यो^{१२}तार^२शयिष्कृ^१णो^{३ २}। तिसौ^१हो^३३। ऊमा^१
 २। ना^१ऽररो^२३पु^३हायि ॥ (१) ज्यो^{४ २}ऽपुतिः। कृणो^३श्ता^२शयि
 सू^{४२ ५}नरायि। जत्। उस्त्रिया^१ःहजने^२सू^{२ २ २ १}रियस्साचा। औ^२
 ३हो^{२ २}हायि। उद्या^१२३न्न^१शा। त्रमौ^{३ २ २}हो^१३। ऊमा^१२।
 चा^१ऽरयिवौ^२३पु^३हायि ॥ (२) ऊ^३ऽपुद्यत्। नन्ना^{४ २ ४ ५}३न्ना^३३मर्हिवात्।

१ २ २ २ १ १ १ २ २
ता । वेङ्गषोवियुषिसूरियस्य । चा । औ३हो३हायि ।
१ २ १ ३ २ १ १ १
सम्भार३क्तेना । गमौहो३ । ऊम्भार । माऽ२हो३५
२
हायि(३) ॥ १२ * ॥ [२]

१ २ १ १ १
॥ शुध्यम् ॥ प्रत्युवदार३र्शि । आयतो३वा । उक्छ
२ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
न्तीदू । हितादिवाः । अपोमहीवृणुतेचक्षुषातमोज्यो
१ २ १ २ १ २ १ २
तिष्कृ३णोति । सू२३ । नराउवा । श्रूधिया२ ॥ (१)
१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
ज्योतिष्कृ३णो३ति । सू३नरोवा । उदुक्षियाः । हजते
१ २ २ १ २ १ २ १ २
सू । रियःसचाउद्यन्नन्नम् । आ२३ । विवाउवा ।
१ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
श्रूधिया२ ॥ उद्यन्नन्ना२न्नम् । अर्चि३वोवा । तवेदुषो ।
२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
वियुषिसू । रियस्यचसम्भक्तेनग । मार३यि । महाउ
१ २
वा । श्रूधिया२(३) ॥ १५ † ॥ [३] १४

* ज० गा० २१प्र० २अ० १२सा० ।

† ज० गा० २१प्र० २अ० १५ सा० ।

अथ तृतीये प्रभाये—

प्रथमा ।

३१ २ ७ १२ ३१ १

इमाउवान्दिविष्टयउस्माहवन्त अश्विना ।

३१२ ३१२ ३१२ ३ १२ २२

अयंवामह्वेवसेशचीवस्वविशंविशं हि गच्छथः ॥ १ * ॥

“इमाः” “दिविष्टयः” दिवनिच्छन्त्यः प्रजा ऋत्विजोऽपि
“उ”—इति चार्थः ; हे “अश्विना !” “उस्मा” वासकौ उस्तौ वा
“हवन्ते” आह्वयन्ति “अयं” स्तोतापि हे “शचीवसो” कर्मधन !
“वां” युवाम् “अवसे” अस्माद्रक्षणाय युवयोस्तर्पणाय वा “अह्वे”
आह्वयामि । किमर्थम् ? एवं प्रजा अपि, अयमपीत्यादरोक्ति-
रिति “विशं विशं हि गच्छथः” सर्वाः स्तुतिकर्त्रीः प्रजाः प्रति
युवां गच्छतः खलु, तस्मादेवमुच्यत इति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३२३ १ २ ३१ २ ३१ २ ३१ २

युवच्चिन्नन्दद्युर्भीजनन्नराचोदेथाः सूनृतावते ।

३२७ ३ १२ ३१२ ३१२ ३१ २२

अर्वाग्रथः समनसानियच्छतम्पिवतः सोम्यम्नधुः ॥ २† ॥ १५‡

* ख० आ० ४, १, २, २ (१भा० ६१३पृ०) = ऋ० वे० ५, ५, २१, १ ।

† ऋ० वे० ५, ५, २१, २ ।

‡ त्रयोदश-चतुर्दशस्तुतर्थाद्येभ्योऽङ्गानि सामानि

इहापि तन्नामान्येव ।

हे “नरा” नेतारावञ्चिनौ ! “युवं” युवां “चित्” चायनीयं
 “भोजनं” धनं “ददधुः” धारयेथे, तद्धनं “सूनुतावते” स्तुति-
 मते स्तोत्रे “चोदेथां” प्रेरयतम्, * तदर्थं “समनसा” समान-
 मनस्वी सन्तौ “रथं” युवयोः सम्बन्धिनम् “अर्वाण्” अस्मदभि-
 मुखं “नियच्छतं” नियमतम्, तथा कृत्वा “सोम्य” सोमसम्ब-
 धिनं “मधु” मधुरसञ्च † “पिबतम्” ॥ २ ॥ १५

२ २ २ २ १ २
 ॥ वारवन्तीयम् ॥ इमाउवाऔहोहायि । दायिविष्टार^३
 ५ २ २ १ ५ १ २ २
 ३४थाः । उस्त्राह्वन्तेअश्वायिनो२३४हायि । अयं वामङ्गे
 २ २ २ ३२ ४ ५ १ ३ ५ २
 अवसेशचीवा३४ । औहोवा । इहार्३४हायि । उज्ज
 ३ ५ २ १ २ १ ७ १ ३२ ४ ५
 वार्३४सू । विशंवि । शाङ्घिगच्छार्३४ । औहोवा ।
 १ ३ ५ ३२ २ ५ २ ५
 इहार्३४हायि । औहो३१२३४ । थाः । एहियाईहा ॥ (१)
 २ २ २ १ २ २ ५ १ २
 विशंविशाऔहोहायि । हायिगच्छार्३४थाः । युवाञ्चा

* ‘चोदेथां सूनुतावते—एवं चोदेनां कुरुतां यथा सूनुता वयं भवेम !’—
 इति वि० ।

† ‘सोम्य’ मधु—सोमे भवं खादुद्रव्यम्—इति वि० । ‘मये च (४, ४, १३८)
 —इति पा० । ‘सोमशब्दाच्च स्तान्मयङर्थे । सोम्य’ मध सोममयमित्यर्थः ॥’—
 इति च तस्य द्योतितः ।

^५ २३४यिहायि । ^१ चन्ददयुर्भोजनन्ना३४ । ^२ औहोवा । ^{३२ ४२ ५} इहा ^{१३}

^५ २३४हायि । ^{२ ३} उज्जवा२३४रा । ^५ चोदेयाम् । ^{२२ १२ २२} खनुतावा३४ । ^{१७ २ २}

^{३२ ४२ ५} औहोवा । ^{१३} इहार२३४हायि । ^५ औहो३१२३४ । ^{३२ २} तायि । ^{५२} एहि

^५ याईहा॥(२) ^{२२ २ २ १ २} चोदेयात्सूऔहौहायि । ^३ नार्त्तावार२३४तायि । ^५

^{२ १} अर्वाग्रा२३४हा । ^५ यत्समनसानियच्छा३४ । ^१ औहोवा । ^२ ^{३२ ४२ ५}

^{१३} इहा२३४हायि । ^५ उज्जवा२३४ताम् । ^{२ ३} पिवतम् । ^५ सौमि ^{२ १ २}

^२ यम्मा३४ । ^{३२ ४२ ५} औहोवा । ^{१३} इहा२३४हायि । ^५ औहो३१२३ ^{३२ २}

^{५२} ४ । ^५ धू । ^४ एहियाईहा । ^४ होप्रई । ^{४ २} डा(३) ॥ १०* ॥ [१] ^{४ ५}

॥ वामदेव्यम् ॥ ^३ आऽप्रयिमाः । ^२ उवाऽन्दाशयिविष्टयाः । ^{४ २}

^१ ऊ । ^२ स्नाहवन्तेअश्विनाअर्थवामङ्गेअवसेशचीव । ^२ ह । ^{२ १ १}

^२ औ३होहायि । ^१ विशा२३ंविशाम् । ^२ हिगौहो३ । ^{३२ २} ऊम्मा ^१

^१ २ । ^२ काऽरथो३प्रहायि ॥(१) ^३ वाऽप्रयिगम् । ^४ विशा३५

^२ हाऽ^४यिगच्छथाः । ^५ यू । वच्चिन्द्रदयुर्भोजनन । ^६ रा ।

^७ औरहोहायि । ^८ चोदे^९रथा^{१०}सू । ^{११} नृतौहो^{१२}र । ^{१३} ऊम्मा

^{१४} र । वाऽ^{१५}रतो^{१६}रथा^{१७}यि ॥ (२) चोऽ^{१८}पुदे । था^{१९}सू^{२०}रना^{२१}र

^{२२} र्तावतायि । ^{२३} आ । र्वा^{२४}ग्रथ^{२५}समनसानियच्छ । ^{२६} ताम् ।

^{२७} और^{२८}होहायि । ^{२९} पिवा^{३०}र^{३१}त^{३२}सो । ^{३३} मियौहो^{३४}र । ^{३५} ऊम्मा

^{३६} र । मार^{३७}धो^{३८}रथा^{३९}यि ॥ १३ * ॥ [२]

॥ अ^{४०}धम् ॥ इमा^{४१}उवा^{४२}रन्दि । विष्ट^{४३}योवा । उ^{४४}स्ता

^{४५} हवा । ते^{४६}अ^{४७}श्विना । अ^{४८}यवा^{४९}म^{५०}ङ्गे^{५१}वसे^{५२}श^{५३}चौ^{५४}वह^{५५}विशं^{५६}विशं^{५७}

^{५८} हि । गा^{५९}र^{६०}र । च्छ^{६१}था^{६२}उ । वा । अ^{६३}धिया^{६४}र ॥ (१) वि

^{६५} शंविश^{६६}र^{६७}हि । ग^{६८}च्छ^{६९}योवा । यु^{७०}वच्चि^{७१}न्ना^{७२}म् । द^{७३}दयु^{७४}र्भो ।

^{७५} जन^{७६}नरा^{७७}चो^{७८}दे^{७९}था^{८०}ह^{८१}नृ । ता^{८२}र^{८३}र । व^{८४}ता^{८५}उवा । अ^{८६}धिया

^{८७} र ॥ (२) चो^{८८}दे^{८९}था^{९०}सू^{९१}र^{९२}नृ । ता^{९३}वतो^{९४}वा । अ^{९५}र्वा^{९६}ग्रथाम् ।

मितस्य फलस्य दातारम् “ऋषिम्” अतीन्द्रियकर्मफल-
द्रष्टारं “पयः” पातयं * “अर्हयः” कवयः † “दुह्रे”
दुहन्ति ‡ ॥ १ ॥

० ‘पयः—चौरम्’—इति वि० ।

† ‘अर्हयः—अर्हाकाराः’—इति वि० ।

‡ अत्र सहीधरः—“गायत्रयत्सारदृष्टा गोऽग्निपथोदेवत्या । अस्याग्नेः प्रत्नां चिरन्तनकालभवां द्युतमनु दीप्तिमनुदत्तम् । अर्हयः नालि श्रियेषानीदृशा लज्जारहितान् दोग्धारः ऋषिं गां शुक्रं शुक्रं पयो दुदुहे दुदुहरे । दुहेर्लिष्टि इरयो रे इति रे आदेशे रूपम् । ऋष गतो । अर्षति दोहनस्थाने गच्छतीति ऋषिगाः । तां होमार्थं दुग्धवन्तः । सार्थं दोहनकालेऽग्निप्रकाशाभावे दुह्यमानं पथो भूमौ पति-
ष्यतीति शुद्धया दोग्धृणां लज्जा भवति । सत्यामग्निदीप्तौ खन्दशङ्कादुदयाल्लजाभा-
वादह्यो दोग्धारः । किम्भूताः ऋषिं सहस्रसाम् । षोऽन्तकर्मणि । सहस्रसङ्ख्या-
कानि कर्मणि स्थिति समापयति चौरदध्याव्यहविःप्रदानेनेति सहस्रसाम् । स्थतेः
क्लिप् । तद्वाङ्मा ऋचोऽर्थान्तरम् । गाम्नाकृत्याग्निचोचत्राक्षणे भूयते । तामुद्वाग्नि-
रभिदधौ मिथुन्येऽनया स्थामिति तांसम्भूव तस्यां रेतः प्राप्तिश्चतुर्वयौऽभवदित्या-
दि (२, २, ५, १५) । तदभिप्रायनेषा ऋषवदिति । अर्हयः गावः नालि श्रौतज्ञा यासां ता
अर्हयः अलज्जा उज्जलाः प्रशस्या इत्यर्थः । मलिनो हि लज्जते । अर्हयो गावोऽस्याग्नेः
प्रत्नां चिरन्तनीमात्रावुपक्तां द्युतं दीप्तिं शुक्रं शुक्ररूपपक्तां द्युतमेव पथो दुधं दुदुहे
दुहन्ति क्षान्ति । अग्निना शुक्ररूपेण पक्तां स्वकान्तिमेव गावो दुग्धरूपेण चरन्तो-
त्यर्थः । सहस्रसामृषिमिति विशेषणद्वयं पयसः । सहस्रं समीति सहस्रसाम् ।
चातुमार्त्यपशुसोमानां सधत्तारम् । पुंस्त्वमार्थम् । जनसन्धनक्रमगमो विडिति
विट्प्रत्यये विडनोरनुनासिकस्यादित्याकारे वेर्लोपे सहस्रसाम् इति रूपम् । तथा ऋषिं
द्रष्टारम् । गवि वर्तमानं द्रष्टृत्वं प्रयत्नुपचर्यते । सा ह्येनादुदीक्ष्य हिचकारेत्युपक्रम्य
ते देवा विदाश्चक्रुरेष साम्नो चिद्धार इत्यादिना ग्रन्थेन गोभिर्हिद्धारो दृष्ट इति
प्रत्यपादि । यद्वा सहस्रसामृषिमिति विभक्तिलिङ्गवचनव्यत्ययेन अर्हय इत्यस्य विशे-
षणद्वयम् । किम्भूता अर्हयः सहस्रसाम् ऋषयः । पूर्ववदर्थो जा—इति ॥

अथ द्वितीया ।

३१ २१२ २२२१२ १२
अयं सूर्य इवोपदृश्यं सरांसिधावति ।

३ २२ २२२ १२ २२
सप्तप्रवत आदिवम् ॥ २* ॥

“अयं” सोमः “सूर्य इव” यथा सूर्यः सर्वस्य लोकस्योपद्रष्टा,
तथा कर्मणाम् “उपद्रक्” उपद्रष्टा; अपिच “अयं” सोमः
“सरांसि” त्रिंशत् उक्थपात्राणि [—इति केचिद् वदन्ति,
अपरे तु त्रिंशद्द्वीरात्राणि सरांसितीति], तानि “धावति” प्रति
गच्छति [तथांच याज्ञः—“तच्चैतद् याज्ञिका वेदयन्ते त्रिंशदुक्थ-
पात्राणि, माध्यन्दिने सवने एकदेवतानि, तान्येतस्मिन् काले
एकेन प्रतिधानेन पिबन्ति, तान्यत्र सरांस्युच्यन्ते—त्रिंशद-
परपक्षस्याहोरात्राः त्रिंशत् पूर्वपक्षस्येति नैरुक्ताः (५, ११)
इति *] । अपित्रायं सोमः “दिवम्” अधिकृत्य “सप्त प्रवत”
सप्त नदीरातिष्ठतिः ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, १, २, २ ।

† “तथा एतावान्द्रमस्य आगामिन्य आपो भवन्ति रश्मयस्ता अपरपक्षे पिबन्ति ।
तथापि निगमो भवति । यमक्षितिमक्षितयः पिबन्तीति तं पूर्वपक्ष आष्यायन्ति ।
तथापि निगमो भवति । यथा देवा अंशमाप्ययन्तीति”—इति च तच्छिष्टांशः ।

‡ ‘सप्त प्रवत’—सप्त लोकान् प्रवत । अथवा सप्त दन्दांसि—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ १२ २२

३ १२ २२ ३ १२

अयं विश्वानितिष्ठति पुनानो भुवनोपरि ।

१ २ ३ १२ २२

सोमो देवो न सूर्यः ॥ ३* ॥ १६ ॥

“पुनानः” पूयमानः “अयं” “सोमः” “विश्वानि” सर्वाणि
 “भुवना” भुवनानि सर्वेषां भुवनानाम् “उपरि” “तिष्ठति” ।
 तत्र दृष्टान्तमाह—“देवो न सूर्यः” यथा सूर्यो देवः सर्वेषां
 भुवनानामुपरि तिष्ठति तद्वदयं सोमोऽपीत्यर्थः ॥ ३ ॥ १६

॥ सत्रासाक्षीयम् ॥ अस्या ३३ । प्रत्नामनुद्युतम् ।

ओ३वा । शुक्रन्दुदुहे अ३वा २याः । पा २याः । सार ३

हा । ससौ ३हो वा३हा ३४ ३यि । आ २३४ ३र्षी ३हायि ॥

(१) अया ३४म् । सूर्य इवोपहृक् । ओ३वा । अय ३

सरा ३सिधावा ३तायि । सा ३रप्ता । प्रा ३र३वा । त ३ओ

३हो । वा३हा ३४ ३यि । दा ३र३४यि ३वो३हायि ॥ (२) अया

* ऋ० वे० ७, १, २, ३ ।

+ मूलोत्प्रेतदन्तमेव षोडशं सूक्तम्, विवरणादि-मतेष्वेवमेव । ‘उक्तः प्रथमप-
 र्यायः’—इति वि० ।

३४म्। वि॒श्वानि॑तिष्ठति। ओ॒द्वा। पु॒नानो॑भुवनो
 पा॒ररा॑यि। सो॒रमो॑। दा॒रश्वि॑वाः। नसौ॑श्चो। वा
 हा॒र३श्वि॑। रा॒र३४यो॑द्वायि(३) ॥ ८ * ॥ [१]

॥ आ॒मही॑यवम् ॥ अ॒स्यप्रा॑त्नामनुद्यताम्। शु
 क्रान्दू॑श्दू॒र। ह्ये॒ आ॒र३३याः॑। पयः॑सहा। स॒सा॒र३
 मृषा॑उ। वा॒३ ॥ (१) अ॒य॒सू॒र्य्य॑ इवोपदक्। अ॒य॒सा
 श॒रा॒र। सि॒धा॒र३श्व॑तायि। स॒प्र॒प्र॒वा। त॒आ॒र३दि॑वाउ।
 वा॒३ ॥ (२) अ॒यंवा॑श्वि॒श्वानि॑तिष्ठतायि। पु॒नानो॑भू॒र। व
 नो॒र३प॑रायि। सो॒मो॒दे॒वाः। नसू॑र३रियाउ। वा॒३।
 स्तो॒षे॒३४पू॑ (३) ॥ ३ ॥ [२]

॥ ज॒रा॒बो॒धी॑यम् ॥ अ॒स्यप्र॑त्नोवा। आ॒नु॒द्य॒ताम्।
 शु॒क्रान्दू॑श्दू॒र। ह्ये॒ याःसा॑श॒हा॒र३स्त्रा। साम्। ऋ॒षो॒र

^१ ४५ई । डा ॥ (१) ^१ अयं ^१ सूर्योवा । ^१ आयिवोपहक् ।
^२ अयां ^२ सार३रा । ^२ सिधावातायि । ^२ सप्ताप्राश्वार३ताः ।
^५ आ । ^५ दिवो३४५ई । डा ॥ (२) ^२ अयं विश्वोवा । ^१ नायि
^२ तिष्ठतायि ^२ पुनानो२३भू । ^२ वनोपारायि । ^२ सोमोदा३
^४ यिवार३ना । ^५ सू । ^३ रियो३४५ई । डा (३) ॥ १० ।
^१ ॥ हाविष्मत् ॥ ^२ हावस्यप्रत्नामनुद्यत् ^१ चाउ । ^१ शुक्
^२ न्दुदू३ । ^१ क्व ^२ अह्ना२३४याः । ^२ ऐ२हो१आ२३यिहो । ^१ प
^२ याःसा३हा । ^२ ससाम् । ^२ आ२र्षा२३४औहोवा ॥ (१) ^२ हा
^२ वयं ^२ सूर्योवापहक् ^१ चाउ । ^२ अयं ^२ सरा३ । ^१ सायिधावा२३
^५ ४तायि । ^२ ऐ२हो१आ२३यिहो । ^२ सप्ताप्रा३वा । ^२ तआ ।
^२ दा३रयिवा२३४औहोवा ॥ (२) ^२ हावयं विश्वानितिष्ठतिचाउ ।
^२ पुमानोभू३ । ^२ वानोपा२३४रायि । ^२ ऐ२हो१आ२३यिहो ।

२ अ० ५ ख० १ सु० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

२५५

^{१२} सोमोदाश्रयिवाः । ^२ नह । ^२ राश्या२३४ औहोवा । ^{१२} हवि

^{२११११}
यते२३४५ ॥ ८ * ॥ [४]

^{२ १ २ १ २} ॥ आशुभार्गवम् ॥ अस्यप्रत्नाम् । ^२ नुद्य३ताम् ।

^१ शुक्रन्दुदू३ । ^२ हेआ२३४२३४याः । ^१ पयाःसा१३हार ।

^{२ २} ससा३म् । ^१ आ२३४षोईहायि ॥ (१) ^{५ ५} अय३ख्यः । ^{२ १} इवो

^२ पा३हक् । ^१ आय३सरा३ । ^२ सायिधारवा२३४तायि । ^१ स

^२ प्राप्राश्वार । ^१ तआ३ । ^{५ ५} दा२३४यिवोईहायि ॥ (२) ^{२ १} अर्थ

^२ विश्वानि । ^२ तिष्ठा३तायि । ^{१ २ २ १} पूनानीमू३ । ^१ वानो३पा२३

^५ ४रायि । ^{१ २} सोमोदाश्रयिवारः । ^{३ २} नह३ । ^१ रा२३४योईहा

यि ॥ १८ † ॥ [५]

^{२ २ १ २} ॥ मार्गियवाद्यम् ॥ ^१ अस्यौहोवा । ^१ प्रान्ता३म् । ^२ अ

^{२ ३} नुद्य३२३४ताम् । ^५ शुक्रन्दुदू । ^{२ १ २} हेआ३हाश्या३रः । ^१ पयः ।

^२हा । ^२औश्होयि । ^३सार३४हा । ^५सारसार३४औहो
^२वा । ^१ए३ । ^{११११}ऋषार३४पुयिम ॥ (१) ^२अयौहोवा । ^२सू
^{३२३}र्याः । ^५द्वोपार३४दृक् । ^{११}अय॑सरा । ^{१२}सिधावा१तार
^१यि । ^२सप्त । ^२हा । ^२औश्होयि । ^३प्रार३४वा । ^५तार१आ
^{५२२}र३४औहोवा । ^२ए३ । ^{११११}दिवार३४पुम ॥ (२) ^२अयौहोवा ।
^१वायिञ्चार । ^३नितायिष्ठार३४तायि । ^५पुनानोभु । ^१वनो
^२पाशरारयि । ^{१२}सोमः । ^२हा । ^२औश्होयि । ^३दार३४यि
^५वाः । ^१नार१सू२३४औहोवा । ^{५२२}ए३ । ^१रिया२३
^{११}४पुः (३) ॥ २० * ॥ [६]

^२॥ सौमित्रम् ॥ ^२अस्यप्रत्नामनुद्युताश्मे । ^१शुकन्दु
^{५२}दुह्ये । ^२आ२१५२३ । ^१ह्या३४३ । ^२पार३याः । ^१सहा
^१रओर३ । ^४ससोवा । ^५आ५षीर्दिहायि ॥ (१) ^२अय॑स॒र्य्य

२अ० ५ख० १सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

२५७

^२इवोपदृशे । ^१अयं^२सरा^२सि । ^२धा^२२१२३ । ^२वता३४

^१शयि । ^२सार३प्ता । ^१प्रवा^३२ओ३३ । ^४तओ^५वा । ^४दापुयिबो

^५इहायि ॥ (२) ^२अयं^२विश्वा^२नितिष्ठता३ए । ^१पुना^१नो^२भुव ।

^२नो^२२१२३ । ^१परा३४शयि । ^२सो२३माः । ^२देवा^१२ओ२

^४३ । ^५नसोवा । ^४रा^५५योइहायि(३) ॥ १ * ॥ [७]

॥ ऐटतम् ॥ ^१अस्य । ^१ए^२आ^२स्था । ^२प्रत्नाम । ^२नू३ ।

^१आ^३२नू^५२३४ओ^२होवा । ^५द्यू^२२३४ताम् । ^२पू^३क्रान्दू^५२३४दू ।

^३ह्र^२आ३ । ^१ह्र^३२आ^५२३४ओ^२होवा । ^३ह्र^५२३४याः । ^२पयाः

^३सा^५२३४हा । ^३ससा३ । ^१सा^२२सा^५२३४ओ^३होवा । ^३आ२३

^१४र्षीम् ॥ (१) ^१अयम् । ^२ए^२आ^२याम् । ^२सूर्य्यइ । ^२वा३ ।

^१आ^३२यिवा^५२३४ओ^३होवा । ^३पा^५२३४दृक् । ^२अया^३२सा^३२३४

* क० गा० १४प्र० २अ० १सा० ।

^५ रा । ^{३ २} सिधा३ । ^{१ १ ३} सारयिधा३३४ औहोवा । ^{५ २ २} वार३४ती ।
^{२ ३} सप्तापार३४वा । ^{३ २} तआ३ । ^{१ ३} तारआ३४ औहोवा । ^{५ २ २} दी
^५ ३३४वाम् ॥ (२) ^{१ २} अयम् । ^{१ २} एआयाम् । ^२ विश्वानि । ता
^{१ १ ३} इयि । ^{५ २ २} नारयितार३४ औहोवा । ^{३ ५} छार३४ती । ^{२ ३} पुनानो
^५ ३३४भू । ^{३ २} वनो३ । ^{१ १ ३} वारनो३४ औहोवा । ^{५ २ २} पार३४री ।
^{२ २ १ ३} सोमोदार३४यिवाः । ^५ नसू३ । ^{३ २} नारसू३४ औहोवा ।
^{३ ५} री३४याः ॥ २ * ॥ [८]

^{१ २} ॥ धुरासाकमश्चम् ॥ ^{५ २} अस्यप्रत्नाश्म् । ^{५ २} हौ३हो३शयि ।
^२ अनुद्युताश्म् । ^{५ २} हौ३हो३शयि । ^{५ २} गृकन्दुदू३ । ^{५ २} हौ३हो
^२ ३१ । ^२ ह्रिअह्रया३ः । ^{५ २} हौ३हो३शयि । ^२ पयःसहा३ । ^५ हौ
^२ ३हो३१ । ^२ सप्तानृषाश्विम् । ^{५ २} हौ३हो३१२३४५ई । ^५ डा ॥ (१)

अयं सूर्याः । ^{१ २ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}इवोपदृश्क् । ^{५ २}हौश्चो
^२श्चि । ^{५ २}अयं सराश्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}सिधावताश्चि
^{४ ३ ४ २ ५ २}यि । ^{५ २}अयं सरासिधा । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}वा२३४ता
^{१ २ २}यि । ^{५ २}साम्नाश्चिवाश्चि । ^{५ २}प्रा२वा२३४श्चिवा । ^{५ २}तआदि
^{५ २}यि । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}सप्तप्रवाश्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}तआ
^{५ २}दिवाश्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि २३४५ई । डा ॥ (२) अयं विश्वाश्चि ।
^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}नितिष्ठताश्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}पुनानोभू
^{५ २}श्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}वनोपराश्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}सो
^{५ २}मोदेवाश्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}नसूरियाश्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि २
३४५ई । डा ॥ ३ * ॥ [८]

॥ विलम्बसौपर्णम् ॥ ^{२ १ २ १ २ २ १}अस्य प्रत्नामनुद्युतम् । ^{२ १}ईयइ
^{५ २ ४ ३ ४ ५ २ २ १}याहायि । ^{५ २}शुक्रन्दुद्वा । ^{५ २}हौश्चोश्चि । ^{५ २}हौश्चोश्चि २३४

^५ याः । ^{१ २ २} पाया३ उवा३ । ^{१ ३ ५ ६ २ २} सार॒हार३४ औ॒होवा । ^{३ १ १ १ १} स॒साम् ।
^{३ १ १ १ १} पार३४५ यिम् ॥ (१) ^{२ १ २ २ २ १} अय॑सूर्य॒इवोप॒हृक् । ^{२ १ २} ईय॒इया॒ह्य ।
^{४ ३ ४ २ ५ २ १ ५} यि । अय॑स॒रा॒सिधा । ^{४ ३ ४ २ ५ २ १ ५} हा३हा३यि । वार३४तायि ।
^{४ २ २} सा॒प्ता ३ उवा ३ । ^{१ ३ ५ ६ २ २} प्रा २ वा २ ३ ४ औ॒होवा । ^{३ १ १ १ १} तआदि॑
^{३ १ १ १ १} वार३४५ यिम् ॥ (२) ^{२ १ २ २ २ १} अय॑वि॒श्वानि॒तिष्ठति । ^{३ १ १ १ १} ईय॒इया॒ह्ययि ।
^{४ २ ४ २ ४ ५ २ १ ५} मु॒ना नो॒भुव॒नो । ^{४ २ ४ २ ४ ५ २ १ ५} हा३हा३यि । ^{४ २ ४ २ ४ ५ २ १ ५} पार३४रायि । ^{४ २ ४ २ ४ ५ २ १ ५} सोमा३
^{२ १ ३ ५ ६ २ २} उवा ३ । ^{२ १ ३ ५ ६ २ २} दा २ यिवा २ ३ ४ औ॒होवा । ^{२ २ ३} नसू॒रिया २ ३
^{४ ५ ॥ ४ * ॥} ४ पुः ॥ ४ * ॥ [१०] १६

अथ चतुर्थी ।

^{३ १ ३ २ ३ १ २} एष॒प्र॒त्नेन॒जन्म॒नादे॒वोदे॒वेभ्यः॒सुतः ।

^{१ २ ३ १ २} हरिः॒पवि॒त्रे अ॒र्षति ॥ १७ ॥

० ऊ० गा० १४ प्रा० २ अ० ४ सू० ।

† नूत्नेति च ऋग्वेदसूक्तस्य प्रथमा, विवरणादि-मतेष्वेवमेव । तथैवातोऽनरव बोध्यम् ।

‡ इयमवैव पुनः ओषसाणा पञ्चम-द्वितीय-द्वितीय-नवमे । ऋ० वे० ६, ७, २१, ४ ।

“हरिः” हरितवर्णः “देवः” द्योतमानः “एषः” सोमः
 “प्रत्नेन” पुराणेन “जन्मना” जननेन * “देवेभ्यः” देवार्थं
 “सुतः” अभिषुतः सन् “पवित्रे” “अर्पति” आरोचते ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

एषप्रत्नेनमन्मनादेवोदेवेभ्यस्परि ।

३ १२ २२

कविर्विप्रेणवावृधे ॥ २ ॥

“प्रत्नेन” पुराणेन “मन्मना” साधनेन स्तोत्रेण युक्त इति
 शेषः† “देवः” द्योतमानः “एषः” सोमः “देवेभ्यः” देवार्थं
 “कविः” मेधावी सन् “विप्रेण” मेधाविना यजमानेन ऋत्विजा
 “परिवावृधे” परिवर्द्धते ॥ ५ ॥

अथ षष्ठीः ।

३ २ ३ १२ २२ ३ ३ ३ १ २

दुहानःप्रत्नमित्ययःपवित्रे परिषिच्यसे ।

१ २ ३ १ २

कन्दन्देवाञ्जजीजनः ॥ ३ ण ॥ १७

* ‘जन्मना—कर्मणा, नाम्ना वा’—इति वि० ।

† ‘मन्मना—मन्त्रं बलमभिधीयते, बलेन’—इति वि० ।

‡ सुखे त्वे तदन्तमेव सप्तदशं सूक्तम्, विवरणादि-नयेऽप्येव मेव ।

¶ ऋ० वे० ६, ८, १२, ४ ।

“प्रक्षमिन्” पुराणमेव “पयः” रसं * “दुहानः” हे सोम !
पवित्रे परिषिच्यसे । हे सोम ! त्वं “क्रन्दन्” शब्दं कुर्वन्
“देवान्” इन्द्रादीन् “अजीजनः” स्वसमीपे जनयति । यत्र
सोमोऽभिषुते तत्र देवा नियतं प्रादुर्भवन्तीत्यर्थः ॥

“अजीजनः”-“अजीजनत्”—इति पाठौ † ॥ ६ ॥ १७

अथ सप्तमी ‡ ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
उपशिक्षापतस्थषोभियसमाधेहिश्चवे ।

१ २ ३ २ ३ २
पवमानविदारयिम् ॥ १ ॥ १८

हे “पवमान” सोम ! “उपशिक्ष” त्वं समीपे कुरु । कान् ?
“उपतस्थषः” उपक्रम्य स्थितानस्मदभिमतानित्यर्थः । “श्चवे”
शत्रुषु अस्मादिरोधिषु “भियसं” भयम् “आधेहि” कुरु जय ।
किञ्च तेषां शत्रूणां “रयिं” धनं “विदाः” § अस्मभ्यं विद्धि
देहीत्यर्थः ॥ ७ ॥

* ‘पयः’—खादुद्रश्वम्, अथवा पय उदकं क्षीरं वा—इति वि० ।

† ‘पिच्यसे’-‘पिच्यते’—इत्यपि पाठभेदः ।

‡ मूले लिख्यमष्टादशसूक्तस्य प्रथमा, विवरणादिमतेऽप्येव मेव । तथैवालोत्तरत्र
बोध्यम् ।

§ ऋ० वे० ६, ८, ९, ५ ।

§ ‘विदज्ञाते, विद्लुलाभे, विदसत्तायामित्यस्येदं रूपम्—इति वि० ।

अथ अष्टमी-नवम्योर्ऋचोः प्रतीकमेव मान्नातम्—“उपोष-
जातममुरम्”—इति, “उपास्मैगायतानरः”—इति च ॥

तेष्वष्टमी प्रदेशान्तरे* आन्नाता—

२ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २
उपोषजातममुरं(गोभिर्भङ्गमपरिष्कृतम् ।

१ २ ३ १ २
इन्दुन्देवाअयासिषुः) ॥ २० ॥

“जातं” सम्यक् प्रादुर्भूतम् “अमुरम्” वसन्तीवरीभिः अङ्घ्रिः
प्रेरितं “भङ्ग” शब्दं भङ्गकं “गोभिः” गोविकारैः पयोभिः
“परिष्कृतम्” अलङ्कृतं संस्कृतम् “इन्दुं” सोमं “देवाः” इन्द्रादयः
“उप उ”—इति निपातद्वयसमुदायः उपेत्यस्यार्थे वर्तते सुष्ठु “उप
अयासिषुः” उपागच्छन्ति ॥ ८ ॥

नवमीत्वेव मन्यन्नान्नाबाधः—

१ २ ३ १ २ ३ १ २
उपास्मैगायतानरः(पवमानायेन्दवे ।

३ २ ३ १ २ २
अभिदेवाइयक्षते) ॥ ३ ॥ १८

* अत्रैव पक्षमे इति बोध्यम् । परमास्यमेतत्—भविष्यत्याठस्य पूर्वस्यतीक-
ग्रहणमिति ।

† ऋ० आ० ६, १, १, १ (२भा० ४२ पृ०)—अत्रैव ५, २, २०, १—ऋ० वे० ७,
१, २०, २ ।

‡ उत्तराग्रन्यास एव ।

¶ अत्रैव १, १, १, १ (२भा० ४५ पृ०)—ऋ० वे० ६, ७, २६, १ ।

हे “नरः” नेतारः ! यज्ञस्य “देवान्” इन्द्रादीन् “अभि
इयच्छते” अभिसुख्येन यष्टुमिच्छते यजमानाय चरते “अस्मै”
अभिषूयमाणाय “इन्द्रवे” सोमाय “उप गावत” उपगानं
कुरुत ॥ ६ ॥ १८

१ २ १ २ १
॥ अ॒ध्वम् ॥ उ॒पोषु॒जा॒र॒तम् । अ॒प्सु॒रो॒वा । गो॒भि
२ १ २ ३ २ १ २ २ १ २
र्भ॒ङ्गाम् । परि॒ष्कृ॒ताम् । इ॒न्दु॒दे॒वा॒अ । या॒२३ । सि
२ १ १ २ १ २ १
षा॒उ॒वा । अ॒धिया॒२ ॥ (१) त॒मि॒द॒र्द्वा॒र॒न्तु । नो॒गि॒रो
२ १ १ १ २ ३ २ १ १ १
वा । वत्स॑स॑शायि । श्व॒रौ॒रि॒वा । य॒इ॒न्द्र॒स्य॒ह् । दा
२ १ १ २ १ २
२३म् । स॒ना॒उ॒वा । अ॒धिया॒२ ॥ (२) अ॒र्षा॒नः॒सो॒र॒म ।
१ २ १ २ १ २ ३ २ १ २ २
श॒ङ्ग॒वो॒वा । धु॒श्व॒स्व॒पा॒यि । प्यु॒षी॒मि॒षाम् । व॒र्द्धा॒सि॒मु
१ २ १ २ १ २
द्रम् । ऊ॒२३ । वि॒थ्या॒उ॒वा । अ॒धिया॒२ । ए॒२३॒द्वि॒या
१
३४३ । ओ॒२३४५ई । डा ॥ ५ * ॥ [१]

१ २ २ २
॥ प्र॒ती॒ची॒ने॒ड॒क्का॒शीः ॥ उ॒पोषु॒जा॒तम् । आ॒२३॒प्सु॒

१ राम् । गोभिर्भङ्गम् । १ ० परायिष्कृता२३४म् । ३२ २ हाहो

१ २ २ २ १ ४ ५ यि । इन्दुन्देवाश्चाश्या । सिषू । औ २३ होवा ॥ (१)

१ २ १ २ १ तमिद्वन्तु । नो२गिराः । वात्स२स२शि । श्वरायि

० ३२ २ १ २ १ रिवार२३ । हाहोयि । यइन्द्रस्याहा३र्दाम् । सनायिः ।

४ ५ १ २ २ १ औ२३होवा ॥ (२) अर्षानःसोम । शा२ङ्गवायि । धू

२ १ ० ३२ १ २ २ क्ष्वपि । प्युषायिमिषा२३४म् । हाहोयि । वर्द्धास२मूद्रा

२ १ २ ४ ५ ४ ५ र्मू । क्यिया । औ३होवा । ईडा(३) ॥ ११ ॥ [२]

४ २ २ ४ २ ४ ५ ॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ उपाऽपुसौ । गाश्याशतानाराः ।

२ १ २ २ १ २ १ २ २ पाश्वामाशना । या२३आ । ऊम्मायि । दाश्वायि ।

१ २ २ ३ २ १ २ १ २ आभिदेवा२इया२क्षताउ ॥ ते(१)आ । भितेमा । धू३

१ २ २ १ १ २ २ १ नापाश्याः । आथा२र्वा । णोआ२३शा । ऊम्मायि ।

२ २ १ २ २ ३ २ १ २ १ आश्यूः । दायिवन्देवायदा२यिवयाउ ॥ यू(२)साः । नः

पवा । स्वा३शाङ्गा३वायि । शञ्ज्वा३रना । यशा३रमा ।
 ऊम्मायि । वा३स्तायि । शा३राजनोषधार्३यिभ्यञ्चाउ ।

॥ ११ * ॥ [३]

॥ सफम् ॥ उपशी३क्षाप । तस्यू३र३४षाः । भिया
 सारम् । आ३धायिही३शा३ । जा३र३३४वायि । पवा ।
 मानावी३रदा३ः । रा३३४५यो३६हायि ॥ २ * ॥ [४] १८

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तरायणस्य द्वितीयस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

० ज० गा० २१ प्र० २ अ० ११ सा० ।

† ज० गा० २१ प्र० १ अ० २ सा० ।

‡ 'प्रथमस्याङ्गो बहिष्यवना बभूवुः । तृष्टसौमिकश्चेद्भूमिः प्रलवती भिक्षोपवती ।
 भिक्ष बहिष्यवमानम्'—इति वि० ।

षष्ठे खण्डे *—

प्रथमतृचे, प्रथमा ।

१ २२ ३ १ २ १ २ २ १ २
प्रसोमासो विपश्चितो पो नयन्तर्जमयः ।

१ २ ३ १ २
वनानि महिषा इव ॥ ११ ॥

“विपश्चितः” मेधाविनः “जर्मयः” प्रवृद्धाः “सीमासः” सीमाः
“अपः” वसतीवर्याख्याः “प्र नयन्ते” प्राप्नुवन्ति । तत्र दृष्टान्तः—
“वनानि महिषा इव” यथा प्रवृद्धा मृगा वनानि प्राप्नुवन्ति
तद्वत् ॥

“अपो नयन्ते”-“अपां नयन्ति”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
अभिद्रोणानि वभ्रवः शुक्राक्षतस्यधारया ।

२ ३ १ २
वाजङ्गो मन्तमक्षरन् ॥ २३ ॥

* ‘दृष्टान्ते’ माध्यन्दिनः प्रवसानो वृक्षश्च, स च विच्छन्दा उक्तः । स च उच्यते—
प्रसोमास इति—इति वि० ।

† ऋ० आ० ५, २, ५, १ (२भा० २१ पृ०) = ऋ० वे० ६, ८, ३३, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, ३३, २ ।

“अभि” चरन्तीति शेषः अभि शब्दश्रुतेरुचित-क्रियाध्या-
हारः । किम्प्रति ? “द्रोणानि” द्रोणकलशान् * [यद्यपि
द्रोणकलशएकएव तथापि तत्प्राधान्यादितराण्यपि पात्राणि
द्रोणानीत्युच्यन्ते । अथवैकस्मिन्नेव पूजार्थं बहुवचनम् । के
“बभ्रवः” बभ्रुवर्णाः सोमाः “शुक्राः” दीप्ताः । केन प्रकारेण ?
“धारया” धाराकारेण । कस्मै प्रयोजनाय ? † ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२१ २२ ३ २३ १२ ३ १२
सुताइन्द्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः ।

१ १ ३ १२
सोमाअर्षन्तुविष्णवे ॥ ३ ‡ ॥ १८ ॥

“सुताः” अभिषुताः सोमाः इन्द्रादिदेवार्थम् “अर्षन्तु”
गच्छन्तु § ॥

“अर्षन्तु”-“अर्षन्ति”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

* ‘द्रोणानि—द्रोणकलश सम्बन्धानि ग्रह-चमसादीनि पात्राणि, तानि’—
इति वि० ।

† परब्रह्मण्यः ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १३, १ ।

§ ‘अथ गायत्री भवति’—इति वि० ।

§ पूर्वार्चनार्थः ।

१ २ १ २ १२
॥ आश्वम् * ॥ अभिद्रोणा रेनिवभ्रवाः । शुक्राक्षतस्य

२ १ २२ २ १ ५ २
धारा रेया । वाजङ्गोमार ३ न्ताम् । आक्षा ३ उवा ३ ।

११११
रा२३४५न् (२) ॥ ११ † ॥ [१]

१ २ ५ ३ २ १
॥ सोमसाम ‡ ॥ सुताइन्द्रा । यवायवायि । बाहू

२ २ २ ३ २ १ २ ५ ५
णायामा ३ । रुद्धियाः । सोमाआर्षा ३४ । द्वाड । तु

४
वाप्रयिणवायि । द्योपूई । डा (३) ॥ १२ † ॥ [२]

१ २ २ १ २ १२
॥ आश्वम् ॥ प्रसोमासो रेविपश्चिताः । अपोनयन्त

२ १ २ १२ २ ५ २ ११
जर्मा रेयाः । वनानिमार ३ ही । षा ३ उवा ३ । वा २३

११ १ २ १ ३ १२ २
४५ ॥ (१) अभिद्रोणा रेनिवभ्रवाः । शुक्राक्षतस्य धारा

१ २ १२ २ २ १ ५ २ १
रेया । वाजङ्गोमार ३ न्ताम् । आक्षा ३ उवा ३ । रा२

१११ १ २ २ १ २
३४५न् ॥ (२) सुताइन्द्रा रेयवायवायि । वरुणायमरुद्धा

* “आश्वखलम्”—इति ख० पु० पाठः । † ज० गा० १ प्र० २ अ० ११ सा० ।

‡ “गायत्रीसोमसाम”—इति ख० पु० पाठः । ¶ ज० गा० १ प्र० २ अ० १२ सा० ।

^१ रयाः । ^{२२ १२} सोमा^१अर्षा^२३३त् । ^१ वायि^१ष्णा^५३उवा^२३ । ^{११} वा^{११}२३
^{११} ४५यि^३ ॥ १२ * ॥ [३]

^१ ॥ आ^१शु^{२२ १२}भार्गवम् ॥ ^१ प्र^२सोमा^१सोवि । ^१ प^२श्चा^१इयिताः ।
^{१२} आपो^२नया^१३ । ^१ ता^३ज^५र^५र्मा^१२३४याः । ^१ वना^२ना^१शयि^२मा^२३ ।
^{३२} हिषा^१३ः । ^५ आ^५२३४यि^५वो^१इ^{१ १ २ २}हायि ॥ (१) ^१ अ^१भि^२द्रो^२णानि ।
^२ वभ्रा^२३वाः । ^{१ २} गृ^२क्रा^१ज्ज^२ता^१३ । ^१ स्या^५धा^५२२^१२३४या । ^{१२} वाजा^{१२}
^२ ज्ञो^{३२}श्मा^१२ । ^५ तमा^५३ । ^{२ १ २} चार^२३४रो^२इ^२हायि ॥ ^{२ १ २} सुता^२इन्द्रा^२
^{२२} य । ^२ वाया^१इवायि । ^{१ २ १} वारु^१णाया^१३ । ^{१ ३ ५} मा^१रु^३र^५ङ्गा^५२३४याः ।
^{१२} सोमा^२आ^१र्षा^{३ २}२ तुवा^१शयि । ^५ ष्णा^५२३४वो^५इ^५हायि (३) ॥ ११ * ॥ [४]

^{१ २ २ १ २} ॥ जरा^१वो^२धीयम् ॥ ^{२ १} प्र^{२ १}सोमा^{२ १}सोवा^{२ १}१ वायि^{२ १}पश्चि^{२ १}ताः । ^{२ १} अपो^{२ १}
^२ ना^{२ १}३या । ^२ तज^{४५}र्मायाः । ^{५२} वना^{५२}ना^{५२}शयि^{५२}मा^{५२}२३हायि । ^{५२} षाः ।

^{३२} इवो३४५ई । डा ॥ (१) ^{१ २ १ २ १ १ १} अभिद्रोणीवा । नायिवभ्रवाः ।

^{२ १ २ ४ २ ४} शुक्राआर३र्त्ता । स्थधाराया । वाजाङ्गो१मा२३न्ताम् ।

^{५ ३२ २ २ १ २ १ २ २} अ । क्षरो३४५ई । डा ॥ (२) सुताइन्द्रोवा । यावाय

^{१ २ १ २ १ २} वायि । वहुणा२३या । मरुद्गायाः । सोमाआ१र्षा

^{४ ५ ३ २} २३न्तू । वि । षण्वो२३४ई । डा (३) ॥ १२ * ॥ [५]

^{१ २ ३ १} ॥ सोमसाम† ॥ प्रसोमासाः । विर्षाञ्चिताः । आपो

^{२ २ २ ३ २ १ २ ५} नाया३न्ता३यि । जम्भयः । वानानायिमा३४ । हाउ ।

^{४ १ २ २ १} द्विषा५इवा ॥ (१) अभायिद्रोणा । निवाभ्रवाः । शुक्रा

^{२ २ २ ३ २ १ २ ५} आर्त्ता३स्था३ । धारया । वाजाङ्गोमा३४ । हाउ ।

^{४ १ २ ३ २ १} तमा५क्षरान् ॥ (२) सुताइन्द्रा । यवायवायि । वारु

^{२ २ २ ३ २ १ २ ४ ४} णाया३मा३ । रुद्धियाः । सोमाआर्षा३४ । हाउ । तु

^४ वा५यिष्णवायि । हो५ई । डा (३) ॥ १३ * ॥ [६]

* उ० मा० १४प्र० १अ० १२सा० । † “गायत्रीसोमसाम”—इति ख० पु० पाठः ।

‡ उ० मा० १४प्र० १अ० १३सा० ।

१ २ २ २ २ १ २
 ॥ रौहितकुलीयम्* ॥ प्रसोमासोविपाः । चितारः ।
 १ २ २ १ २ १ २ १
 अपोनयन्तजुर्मा२३याः । वानारनायिमारः । हिषोर
 ५ ४ ५ २ १ २ २ १ २
 ३४वा । आप्रयिवोद्हायि ॥ (१) अभिद्रोणानिवा । भवा
 १ २ २ १ २ १ १
 रः । शुक्राक्षतस्थधारा२३या । वाजारङ्गोमा २३ ।
 २ १ ५ ४ ५ २ १ २ २ १
 तमोर३४वा । क्षाप्रोद्हायि ॥ (२) सुताइन्द्रायवा ।
 २ १ २ २ १ १ १
 यवारयि । वरुणायमरुङ्गा२३याः । सोमारआर्षा२३ ।
 २ ५ ४ ५
 तुवोर३४वा । ष्णाप्रवोद्हायि ॥ १४ १ ॥ [७]

१ २ १ २ १ ३ २
 ॥ मार्गीयवाद्यम् ॥ प्रसौहोवा । मासोर । विपा
 ३ ५ १ २ २ १ २ १ २
 श्वार३४यिताः । अपोनय । तजुर्मा१या२ः । वना ।
 २ २ ३ ५ १ ३ ५ २
 हा । औ३होयि । नार३४यिमा । हारयिषार३४औ
 २ २ १ १ १ १ २ २ १ १
 हावा । ए३ । इवार३४५ ॥ (१) अभौहोवा । द्रोणा
 ३ २ ३ ५ १ २ २ १ २
 २ । निवाभार३४वाः । शुक्राक्षत । स्थाधाशराया२ ।

^{१२} वाजम् । ^२ हा । ^१ औ३होयि । ^३ गोर३४मा । ^५ तारमा२

^५ ३४औहोवा । ^१ ए३ । ^{१ १ १ १ १} क्षरा२३४५न् ॥ (२) ^{२ २ १ २} सुतौहोवा ।

^१ सायिन्द्रा२ । ^{३ २ ३} यवाया२३४वायि । ^५ वरुणाय । ^{१ २ २} मरुद्गा१

^{१ २ २} यारः । ^२ सोमाः । ^२ हा । ^३ औ३होयि । ^५ आ२३४र्षा ।

^{१ ३} त्व२वार३४औहोवा । ^{५ २} ए३ । ^{१ १ १ १ १} ण्वार३४५यि (३) ॥ ११* ॥ [८]

॥ अभीकम् ॥ ^१ प्रा२३४सोमासो५ । ^{२ २} विपौहोश्वायि

^५ ताः । ^{१ २} अपोनयन्तऊ१३र्षा३याः । ^{२ २ २} वनाजा २ ३ ४ यिमा ।

^{१ ५} हायिषा३उवा३४३ । ^{२ ५} आ३४५यिवो६हायि ॥ (१) ^१ आ२३४

^२ भिद्रोणा५ । ^{२ ४ ५} निवौहोभ्रावाः । ^{१ २ २ २} शुक्रातस्यधा१रा३या ।

^{२ ३} वाजङ्गोर ३४ मा । ^{५ १ ५} तामा३उवा३४३ । ^२ क्षा३४५रो६हा

^५ यि (२) ॥ १५† ॥ [९]

॥ ऐडसौषर्णम् ॥ ^{२ २ २ १ २} प्रसोमासोवा । ^{१ २ ३} वायिपश्चा२३४यि

ताः । अपोनया । तज्जरम्भार३४याः । वारिना । ना
 २३यिमा । हायिषाइवा । औ३होवा ॥ (१) अभिद्रोणो
 वा । नायिबभार३४वाः । शुक्राच्छता । स्यधार्शर३
 ४या । वारिजाम् । गोर३मा । तामक्षरान् । औ३
 ३होवा ॥ (२) सुताइन्द्रोवा । यावाया३३वायि । वरु
 णाया । मरु३र३३४याः । सो३माः । आ३३षा ।
 त्वविष्णवा । औ३होवा । हो३ई । डा (३) ॥ १६* ॥ [१०] १६

अथ प्रगाथात्मके—

द्वितीयसूक्ते, प्रथमा ।

प्रसोमदेववीतयेसिन्धुर्नपिप्येअर्णसा ।

अ० शोःपयसामदिरोनजागृविरच्छाकोशन्मधश्चुतम् ॥ ११ ॥

* ऊ० गा० १८ प्र० २ अ० १६ सू० ।

† ऊ० आ० ६, १, ३, ४ (१ भा० ८६ सू०) = ऊ० वे० ७, ५, १४, २ ।

हे “सोमः” त्वं “देववीतये” देवानां पानाय तदर्थम् “अर्ण-
सा” वसतीवर्णख्येन “प्रपिप्ये” प्राप्यायसे । तत्र दृष्टान्तः—
“सिन्धुः न” यथा सिन्धुः उदकेन प्रपिप्ये प्रप्यायते तद्वत् [प्यायते-
लिटि “लिङाङोश्च(६, १, २८)”—इति पी-भावः], स त्वं “मदिरो
न” मदकरः सुरादिरिव “जागृविः” जागरणशीलः । यद्वा,
नेति सम्प्रत्यये । इदानीं मदकरो जागरणशीलस्त्वम् ।
“अंशोः” लताखण्डस्य “पयसा” रसेन “मधुश्रुतं” मधुर-रसस्य
चारयितारं “कोशं” द्रोणकलशम् “अच्छ” अभि गच्छसि ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १२ १२ ३ १ २ ३ २ ३ १२ २२
आह्वयतो अर्जुनो अत्के अव्यतप्रियः सूनूर्नमर्ज्यः ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ २ १२ २२
तमीहिन्वन्त्यपसेयथारथन्नदौघागभख्योः ॥ २॥ २०†

“ह्वयतः” स्पृहणीयः “प्रियः” प्रीणयिता “सूनूर्न” सूनुरिव
“मर्ज्यः” मार्जनयः “अर्जुनः” श्वेतवर्णः ‡ सोमः “अत्के”
रूपे विचित्रे ¶ “आ अव्यत” आह्वयति “तम्” “इम्” §

* सू० वे० ७, ५, १४, ३ ।

† ‘अत योधाजयं साम’—इति वि० ।

‡ ‘अर्जुनः’—तृणसवर्णः । ‘एतानि अर्जुनानि सोमप्रतिनिधौ’ तस्मादर्जु-
न इत्युक्तम्—इति वि० ।

¶ ‘अत्के’—मित्रे, सोमप्रकालिते—इति वि० ।

§ ‘तम् इम्’—इति पदपूरणः—इति वि० ।

एनं सोमम् अङ्गुलयः “नदीषु” नदमानासु वसतीवरीषु
 “गभस्त्वोः” वाह्वोः “आ” आभिसुख्येन “हिन्वन्ति” प्रेरयन्ति ।
 तव दृष्टान्तः—“अपसः यथा” वेगवन्तः शूराः जनाः “रथं”
 सङ्ग्रामेषु प्रेरयन्ति तद्वत् ॥

“अर्जुनः”-“अर्जुने”—इति पाठौ ॥ २ ॥ २०

॥ यौधाजयम् ॥ प्रसो३१ । मा३२दे । व । वायि
 तार३४यायि । सायिन्धू३५ः । नपा३६यि । प्येआ३७५ ।
 णार३८सा । अ३९शोःपया । सा । मदिरो४० । नजा
 ३४५ । गृ३४वीः । अ३९क्षा३१ । को३९शरम् । मधू३४५ ।
 शूर३४ताम् ॥ (१) अ३९क्षा३१ । को३९शम् । म । धू३९शूर
 ३४ताम् । आ३९क्षा३१ । को३९शरम् । मधू३४५ । शूर
 ३४ताम् । आ३९क्षार्थतो । अ । जु३९नोआ३१र । त्केआ३९
 ४५ । व्या३९र३४ता । प्रिया३९रः । ह३९नूरः । नमा३९४५ ।
 जी३९र३४याः ॥ (२) प्रिया३९३१ । ह३९३नुः । न । मा३९र्ज्या

५ १२ १२ ६२ ३
 २३४याः । प्राया३ः । स्वनू२ः । नमा३४५ । जी२३४
 ५ २१ २१ २ १ २२
 याः । तमायि०हिन्वा । ति । अपसो२ । यथा३४५ ।
 ३ ५ २ १ १ ३२ ३
 रार३४याम् । नदा२यि । घूवा२ । गभा३४५ । स्ती

२३४योः(३) ॥ १३ * ॥ [१]

४ ३ ५ ३ ५ २ ३ २
 ॥ वज्रम् ॥ प्रसो४म । दा४यिववी । तया३यि ।
 ४ ५ २ २ १ २ १ २ २
 सायिन्धूः । नपायि । प्येआर्णासा३ । आ०शोःपया
 १२ १ ३ ५ २ ३ २ १ ३ ५
 ३ । सामा२दा२३४यिराः । नजा । गृवौवाओ२३४वा ।
 २ ३२ २ १ ३ ५ ४ ४
 अक्का । कोशौवाओ२३४वा । मधू५श्रुताम् ॥ (१) अ
 ३ ५ २ २ ५ ३ २ ४ ५ २ २
 क्का४को । शा४मधु । श्रुता३म् । आक्का । कोशाम् ।
 १ २ १ २ १ ३ ५ २
 मधू५श्रुता३म् । आह्वर्याजौ३ । अर्जू२नो२३४आ । त्को
 २ २ ३ ५ ३ २ २ ३ ५
 अ । व्यजौवाओ२३४वा । प्रियः । स्वनौवाओ२३४वा ।
 ४ ४ ३ ५ २ ५ २ २
 नमा५र्जियाः ॥ (२) प्रिया४ः । नू४र्नम । जिया३ः ।

^{४ ५} प्रायाः । ^{२२} प्रायाः । ^१ हनूः । ^२ नमाज्जायाः । ^{१ २} जामी
^२ हिन्याः । ^१ तिया^१रपा^२र३४साः । ^५ यथा । ^२ रथौवा^३ओ^४र३
^५ ४वा । ^२ नदी । ^{३ २} पुवौवा^३ओ^४र२४वा । ^५ गभापुस्तियोः । ^४ हो
 पुई । डा (३) ॥ १३ * ॥ [२]

^{५ ४} ॥ अभीवर्त्तः ॥ ^{२ ४ ५ २ ४ ५} प्रसोइमाइदेववौतयोवा । ^१ सायिन्धु
^३ र्जपि । ^{२ १ ०} प्येआर्णा^१सा^२र । ^१ आ^२शोःपया^३इ^४१२र३४ । ^{२ २} सा
^{४ ५} मदिरः । ^{२ १ २} नजाशृ^१वी^२र । ^{१ २} अछाको^१शा^२रम् । ^{२ २} मधु३ ।
^१ श्रू^२२३४५ । ^{२ १ १ १ १} तार३४५म् (१) ॥ १३ † ॥ [३]

^{५ २ २ ४ २ ५ ४ २ ५} ॥ गौगवम् ॥ ^१ प्रसेमाइदेववौतयायि । ^१ सायिन्धूरः ।
^{१ २ २} नपिप्येआ^३ । ^{४ ५} णासा । ^{२ १ २} अ^३शोःपयसामदा^४रइयिरो^१र ।
^{३ २ ४ ५} नजाशृवीः । ^{२ १ २} अ^३शोःपयसामदिरः । ^{३ २ ४ ५} नजाशृवीः ।

१ २ २२ १ २ २ १ ५ ४
आच्छाको । शा । औश्हो । मधो२३४वा । श्रू५तो

६हायि(१) ॥ १७ * ॥ [४]

१ २ १ २ १ २ १
॥ शुद्धाशुद्धीयाद्यम् ॥ प्रसोमदेववीतयायि । सि

२ २ १ २ १ २ २ २ १
न्धुर्नपिय्ये अर्णार३सा । अ०शोपयसामदिरोनजागृ२३

२ १ २ २ १ २ ३ २ ५ २ २
वीः । अच्छाको२३शा३म् । मार । धु३४औहोवा ।

३ १ १ १ १
तार३४५म् (१) ॥ १८ ‡ ॥ [५]

५ २ २ ४ २ ५ ५ ५ १
॥ गौङ्गवम् ॥ प्रसोमा३देववीतयायि । सायिन्धू

१ ३ २ २ ४ ५ २ १ २ २
२ः । नपिय्ये अ३ । णासा । अ०शोपयसामदा३यि

१ ३ २ ४ ५ २ १ २ २ ३ १
रो२ । नजा३गृवीः । अ०शोपयसामदिरः । नजा३

४ ५ १ २ २ २ १ २ २ १ ५
गृवीः । आच्छाको । शा । औश्हो । मधो२३४वा ।

४ ५ ५ २ २ ४ ५ ४ ५ १
श्रू५तो६हायि ॥ (१) अच्छाको३शमधुश्रुताम् । आच्छा

१ २ २ २ ४ ५ २ २ १ २
२ । कोशमधु३ । श्रूताम् । आहय्यतोअज्जनो३

* ऊ० गा० २ प्र० २ अ० १० सा० । † “पदान् शुद्धाशुद्धीयम्” — इति ख० पु० पाठः ।

‡ उ० गा० २ प्र० २ अ० १८ सा० ।

^{१ ४ २ ४ ५ २२ १ २ २}
 आ२ । त्के आश्वाजा । आह्व्यतौ अजु नो अ । त्के
^{२ ४ ५ १ २२ १ २ २ १}
 आश्वाता । प्रायः ह । ना । औश्हो । नमो २ ३ ४
^{५ ४ ५ ५ २ ४ ५ ४ ५ १}
 वा । जापुयोईहायि ॥ (२) प्रियः सुश्नुर्मर्जियाः । पा
^{१२ ३ २ ४ ५ २ २२}
 यारः । हनुर्मर्मा । जायाः । तमो हिन्वन्त्यपार ३
^{१ ४ ५ २ २२ ३ २}
 सो २ । यथा इराथाम् । तमो हिन्वन्त्यपसः । यथा ३
^{४ ५ १ २ २ १ २ २ १ ५}
 राथाम् । नादीषु । आ । औश्हो । गभोर ३ ४ वा ।
^{४ १}
 स्तापुयोईहायि ३ ॥ १७ * ॥ [ई]

^{३ २ २ ४ ५}
 ॥ यौधाजये क्षारान्तम् ॥ प्रसा ३१ । माश्दे । व ।
^{२ ३ ५ १ २ १ २}
 वायितार ३ ४ यायि । सायिन्धू ३ । नपाऽरयि । ये अ
^{३ १ १ १ १ २ १ २ १ २ १}
 र्णा ३ ४ ५ । सार ३ ४ ५ । अंशोऽपया । सा । मदिराऽर ।
^{२ ३ १ १ १ १ २ १}
 नजागृ ३ ४ ५ । वीर ३ ४ ५ । अच्छार । कोशाऽरम् ।
^{३ १ १ १ १ ३ २ २ ४}
 मधुश्चू ३ ४ ५ । तार ३ ४ ५ म् ॥ (२) अच्छा ३१ । कोशम् ।

२ अ० ६ ख० २ सू० १, २] उत्तरार्चिकः ।

२८१

५ २ ३ ५ १ २ १२
म। धुश्चू२३४ताम्। आच्छा३। कोशाऽ२म्। मधु

३ १ १ १ १ २ १ २ १ २
१ ३४५। तार३४५म्। आहार्यतो। अ। जुनोच्चा

३ १ १ १ १ २ १ २
५२। त्केअव्या३४५। तार३४५। प्रियारः। हनूऽ२ः।

३ १ १ १ १ ३ २ २ ४ ५
नमर्जा३४५। यार३४५ः ॥ (२) प्रिया३१ः। ह३नुः। न।

२ ३ ५ १ २ १२
मार्ज्जार्३४याः। पायारः। हनूऽ२ः। नमर्जा३४५।

३ १ १ १ १ २ १ २ १ १ २
यार३४५ः। तमायि०हिन्वा। ति। अपसोऽ२। यथा

३ १ १ १ १ १ १ १ २
रा३४५। यार३४५म्। नदार्३यि। घृवाऽ२। गभ

३ १ १ १ १
स्ता३४५। योर३४५ः (३) ॥ १५ * ॥ [७]

५ २ २ ४ ५ ४ २ ५ १ २
॥ द्वैगतम् ॥ प्रसोमा३देववीतयायि। सायिन्धुर्न

२ १ २ ३ २ ५ २ २ १
पि। प्येआर्णा१सार। अ०शो३ः। हौ३हो३वा। पय

२ २ २ १ १ ३ ५ २
सामदिरोनजायृ१वीरः। अच्छा२३। को३शा२३४अ

होवा । ए३ । मधू२रश्चुता२३४५म् ॥ (१) अ॒च्छा॒को॒श्च

४५४ ५ १ २ २२ ११ ५ २ २
इ॒ममधु॒श्रुताम् । आ॒च्छा॒को॒शम् । मधू॒श्च॒ता॒म् ।

२२ २ ५ २ २ १ २ २ ०
आ॒हा॒३ । हो॒३हो॒३ । वा । र्यतो॒अ॒जुनो॒अ॒न्को॒अ॒व्याता

२ १ १ ३ ५ २ २ २ १
३ । प्रि॒या॒र॒३ । ख॒र॒ना॒३४औ॒हो॒वा । ए३ । न॒मा॒३

१ ३ १ १ १ १ ५ २ ४ ५ ४ ५ १ २ २
जि॒र्जि॒या॒३४५ ॥ (२) प्रि॒यःख॒र॒नु॒र्नम॒र्जि॒याः । प्रा॒यःख॒नुः ।

१ २ ३ २ २ १
न॒मा॒ज्जा॒श्या॒रः । त॒मा॒श्रि॒यम् । हो॒३हो॒३वा । दि॒न्व

२ २ १ १ ३ ५ २
न्य॒प॒सो॒यथा॒रा॒था॒३म् । न॒दा॒र॒श्रि॒य । पू॒र॒वा॒३४औ

२ २ १ ३ १ १ १ १ १
हो॒वा । ए३ । ग॒भा॒र॒स्ति॒यो॒३४५ः (३) ॥ १२ * ॥ [८]

५ २ २ ४ २ ५ ४ ५ १
॥ पौ॒रु॒ह॒न्म॒नम् ॥ प्र॒सो॒मा॒श्दे॒ववी॒तया॒यि । सा॒यि

२ २ १ २ १ २ २ २
न्नु॒र्नपि । प्ये॒आ॒र्णा॒श्या॒३ । णा॒सा॒३ । आ॒श्रोः॒पय ।

१५ २ १ २ १ २ ३ ५ १
सा । म॒दि॒रो॒३ । म॒दि॒रो॒३ । ना॒जा॒गृ॒३४वी । आ

^{२ २ १} च्छाकोशम् । ^{२ २} माधुश्चू२३४ताम् । ^५ मधूपुश्चुताम् ॥ (१)

^{५ २ २ ४ ५ ४} अचक्षाकोशमाधुश्चुताम् । ^५ आच्छाकोशम् । ^{१ २ २ २} मधुश्चू

^१ १ता२म् । ^१ शूता२म् । ^{१ २} आह्वय्यतः । ^{१ २} आ । ^{१ २} जुनो

^२ आ३ । ^{१ २ २} जुनोआ३ । ^{१ २ २} त्केअव्या२३४ता । ^५ प्रायःसूनुः ।

^{१ २ ३} नमाज्जार्२३४याः । ^५ नमापूजिर्जयाः ॥ (२) ^{५ २ ४ ५} प्रियःसूनुर्न

^४ मज्जिर्जयाः । ^५ प्रायःसूनुः । ^{१ २ २} नमाज्जार्श्या२ः । ^१ जाया२ः ।

^{१ २} तामी०हिन्व । ^{२ २} तायि । ^{२ २} अपसो३ । ^{१ २} अपसो३ । ^{१ २} याया

^१ रा२३४थाम् । ^५ नादीषुवा । ^{१ २ २} गाभस्ता२३४योः । ^{२ ३} गभा

^४ पूस्तियोः । ^४ होपुई । ^४ डा(३) ॥ १३ * ॥ [८]

॥ हारायणम् ॥ ^{१ २} प्रसोमदौहो ^२ रयिववीतयायि । ^{२ १} सा

^२ यिन्धुर्नपिद्येअर्णसा । ^{२ २} शोःपा३या । ^{१ २} सामदिरो । न

^२ जाश्वा । ^१ गृवीरः । ^{१ २ २} अच्चाकोशमधोवाश्चो२३४वा ।

^४ स्तो६हायि ॥ (१) ^५ अच्चाकोशौहो२यिमधुश्चुताम् । आ

^{२ २} च्चाकोशमधुश्चुतम् । ^{२ २ २} आहार्याश्तो । ^१ अर्ज्जुनोच्चा ।

^{२ २ २} त्कोच्चाश्वा । ^१ व्याता२ । ^{१ २} प्रियःस्तनुर्नमोवाश्चो२३४वा ।

^४ जाप्रयो६हायि ॥ (२) ^५ प्रियःस्तनौहो२यिनमर्ज्जियाः । प्रा

^२ यःस्तनुर्नमर्ज्जियः । ^{१ २} तमायि७हा३यिन्वा । ^१ तियपसो ।

^{२ २} यथाश्हायि । ^१ राथा२म् । ^{१ २ २} नदोषुवागभोवाश्चो२३४वा ।

^४ स्ताप्रयो६हायि (३) ॥ १४ * ॥ [१०]

^{१ २ २} ॥ द्विहिकारं वामदेव्यम् ॥ ^{४ २ ५ २} प्रमोमा२३देववीतयायि ।

^१ सायिन्मुर्नपिये ^{२ २ २} अर्णसांशोः ^{२ ३ २ २} पयसामदिरोऽनजौहो ३ ।

^१ ऊम्मा२ । ^{१ २} गृ२३वीः । ^{१ २ २} अच्चाकोशमधौहो३ । ^१ ऊम्मा

२। श्रुताम् । औ२३होवा ॥ (१) अ॒च्छा॒को ३ २ ३ श
 म॒धु॒श्रु॒ताम् । आ॒च्छा॒को॒श॒म॒धु॒श्रु॒ता॒म॒ह॒र्य॒तो॒अ॒र्जु॒नो
 आ॒न्क॒ग्रौ॒हो॒३ । ऊ॒म्मा॒२ । व्या॒२३॒ता । प्रि॒य॒स्त्वनु॒र्न॒मौ
 हो॒३ । ऊ॒म्मा॒२ । जि॒या । औ॒३हो॒वा ॥ (२) प्रि॒यः॒ख॒२
 श्रु॒न॒र्म॒र्जि॒याः । प्रा॒यः॒ह॒नु॒र्म॒र्जि॒य॒स्त॒मी॒ह॒िन्व॒त्य॒प॒सो
 ऽय॒थौ॒हो॒३ । ऊ॒म्मा॒२ । रा॒२३॒थाम् । न॒दी॒षु॒वा॒ग्भौ
 हो॒३ । ऊ॒म्मा॒२ । स्ति॒योः । औ॒२३॒हो॒वा । हो॒५
 ई । डा(३) ॥ १७ ॥ [११]

॥ कण्वरथतरं ॥ प्रा॒सो॒म॒दे॒व॒वी॒त॒या॒यि । सि॒न्धु॒र्न
 पा॒यि । ष्ये॒३आ॒र्णा॒३सा । अ॒३शोः॒प॒य॒ता॒म॒दि॒रो॒न॒जा॒गृ
 वा॒२३४॒ए॒हि । अ॒च्छा॒को॒२३४॒शाम् । म॒धा॒३१॒उ॒वा॒२३ ।
 ए॒३ । श्रु॒त॒मा ॥ (१) आ॒च्छा॒को॒श॒म॒धु॒श्रु॒ताम् । अ॒च्छा

^२ कोशाम् । ^{२ २ २} मा३धुश्चू३ताम् । ^{२ २ २} आ३ह३र्यतो३अर्जु३नो३अत्के
^{३ ५२ २ १ २ २} अ३व्यता३२३४ऐ३ही । ^{२ २} आ३ह३र्या३शतो । ^{२ २} अर्जु३नो३अत्के३अ
^{३ ५२ २ १ ५ २} व्य३ता३२३४ऐ३ही । ^२ पि३यःसू३र३४नूः । ^२ म३मा३१उ३वा३र३ । ए३३ ।
^{२ ३ २ २ २ १ २ १ २ २ २} जि३यआ ॥ (२) ^{२ २ २} प्रा३यःसू३नु३र्जम३र्जि३याः । ^{२ २ २} पि३यःसू३नूः । ^२ ना
^{१ २ २ २ ५२ २} इ३मा३र्जा३श्याः । ^{२ २ २ ५२ २} त३मी३हि३न्व३न्य३प३सो३यथा३२३४मै३ही । ^२ ता
^{१ २ २ २ ५२ २ २ २} इ३मा३यि३हा३श्याः । ^{२ २ २ ५२ २ २ २} ति३य३प३सो३यथा३रथा३२३४मै३ही । ^{२ २ २} न३दी
^{५ २ २ ३ ३ २ २} घू३र३४वा । ^{२ ३ ३ २ २} ग३भा३१उ३वा३र३ । ए३३ । ^{२ ३ ३ २ २} स्ति३थो३वा ॥ ६ ॥ [१२] २०

अथ तृतीयतृचे, १० प्रथमा ।

^{१ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ ३} प्र३सो३मा३सो३मद३च्युतः३अ३व३से३नो३म३घो३नाम् ।

^{४ २ ३ १ २} सु३ता३वि३दथे३अ३क्रमुः ॥ १ ॥

० ऊ० गा० २२ प्र० २ अ० ६ सा० ।

† 'उक्तो माध्यन्दिनः पवसानः, उक्तानि गायत्राणि ०० । आर्भवः पवसानो वक्तव्यः तस्य ज्योतिष्टोमवत् हन्दांसि साम्राज्ञापनामधेयैरिवोच्यते'—इति वि० ।

‡ ऊ० आ० ५, २, १ (१ भा० ३० पृ०) = ऋ० वे० ६, ८, २२, १ ।

“सोमासः” सोमाः “मदच्युतः” मदआविणः “सुताः”
अभिषुताः सन्तः “विद्ये” यज्ञे “मघोनां” हविषतां “नः”
अस्माकं “अवसे” अन्नाय कीर्तये वा “प्र अक्रसुः” प्र गच्छन्ति ॥

“मघोनां”-“मघोनः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २२ ३ १ २ ३ २
आदीङ् ह्यस्योयथागणं विश्वस्याविवशन्मतिम् ।

२ ३ १ २२
अत्योनगोभिरज्यते ॥ २ * ॥

“आत्” अपिच “ईम्” अयं सोमः “हंसो” यथा “गणं”
जनसङ्घं स्वगतिविशेषेण स्वनेन वा प्रविशति, तद्वत् “विश्वस्य”
सर्वस्य स्तोत्रजनस्य “मतिं” स्तुतिं बुद्धिं वा “अवीवशत्” वशं
नयति ; स च सोमः “अत्यो न” अश्व इव “गोभिः” गव्यैरदकै
र्वा “अज्यते” सिध्यते सिन्धौक्रियते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
आदीङ् नितस्यपोषणीहरिङ् हिन्वन्त्यद्रिभिः ।

२ २ १ २ ३ १ २
इन्दुमिन्द्रायपीतये ॥ ३ ‡ ॥ २१

० ऋ० वे० ६, ८, १२, २ ।

† ‘हंसः—आदित्यः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १२, २ । अवैवच पुनः ५, २, ४, २ । परं तव तु “पतन्ति
तस्य”—इति पाठः ।

“आत्” अपिच “ईम्” एनं “हरिं” हरितवर्णम् “इन्द्रम्”
 सोमं “चितस्य” ऋषेः “घोषणः” * अङ्गुलयः “अद्रिभिः”
 ग्रावभिः “हिवन्ति” । किमर्थम् ? इन्द्राय इन्द्रस्य “पीतवे”
 पानार्थम् ॥ ३ ॥ २१

१ २ २ २ २ १ २
 ॥ संहितम् ॥ प्रसोमासोम । दारच्युताः । अ
 १ २ ३ १ २ १
 वार । सार ३ यिनो । मारघोनाम् । सू ३ ताः ।
 १ ७ २ १
 वारयिदा । थेआ २ ३ । हाउवा ३ । क्रा २ ३ ४
 ५
 मूः (१) ॥ १४† ॥ [१]

१ २ २ २ १ २ १ २
 ॥ आशुभार्गवम् ॥ प्रसोमासोम । दच्यूताः ।
 १ २ २ १ ३ ५ १ २
 आवसेनो ३ । मारघोर ३ ४ नाम् । सुतावाशि । दार ।
 ३ २ १ ५ ५
 थेआ ३ । क्रा २ ३ ४ मोइहायि (१) ॥ २० ‡ ॥ [२] २१

* ‘घोषणः’—युतिघणे, मित्रणकर्तारः ऋत्विजः,—इति वि० ।

† उ० गा० १ प्र० २ अ० १४ सा० ।

‡ क० गा० १ प्र० १ अ० २० सा० ।

अथैकैर्च चतुर्थसूक्ते*—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २
अथापवस्वदेवयूरेभन्पर्येपिविश्वतः ।

२ ३ १ २
मधोर्धाराअसृक्षत ॥ १ ॥ †

हे सोम ! “देवयुः” देवान् कामयमानः त्वम् “अथा”
अनया धारया “पवस्व” क्षर । ततः “रेभन्” शब्दायमानः
“पवित्रं” “विश्वतः” “पर्येपि” परिगच्छसि । अनन्तरं “मधीः”
मदकरस्य तव “धाराः” आत्मीयाः “असृक्षत” सृज्यन्ते ॥

अत्र द्वितीय-तृतीय-पादौ व्यत्ययेन ‡ पाठौ ॥ १ ॥

अथैकैर्च पञ्चमे—प्रथमा ॥

१ २ ३ १ ३ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
पवतेर्ह्यतोहरिरतिक्करासिर्द्ध्या ।

३ क २ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
अभ्यर्पेस्तोतभ्योवीरवद्यशः ॥ २ ॥ §

* सूक्ते, गानपन्थे, पदकारण्ये, विवरणमते चेदमपि सूक्तं तृचं ; तथाचेदमेव
सूक्तस्य प्रपाठकस्यान्यमिति ।

† सू० वे० ७, ५, ११, ४ ।

‡ तथाच—“अथापवस्वदेवयुर्मधोर्धाराअसृक्षत । रेभन्पर्येपिविश्वतः”—इति
सू० पाठः ।

॥ सूक्तादिमते त्रिविधं द्वविंशति-सूक्तस्य द्वितीयेति ।

§ सू० आ० ६, २, ३, ११ (२ भा० २२० पृ०) = सू० वे० ७, ५, ११, ३ ।

“हृथ्यतः” स्मृहणीयः “हरिः” हरितवर्णः सोमः “रंछा”
तृतीयाया आकारः साधुवेगेन “ह्वरांसि” कुटिलानि अट्टजूनि
पवित्राणि “अति पवते” अतीत्य गच्छति । किं कुर्वन् ? स्तोत्रभ्यः
“वीरवत्” पुत्रयुक्तं “यशः” “अभ्यर्षन्” अभिगमयन् पवते ॥ २ ॥

अथैकत्रै पठे प्रथमा * ।

१ २ ३ १८ २२ ३ २ ३ १ २ ३ १८ २२

प्रसुन्वानायान्धसोमर्त्तीनवष्टतद्वचः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १८ २२

अपश्चानमराधसं हतामखन्नभृगवः ॥ ३ १ ॥ २२

॥ इति प्रथमः प्रपाठकः ॥

“सुन्वानाय” [षष्ठ्यर्थे चतुर्थी (२, ३, ६२ वा०)] सुन्वानस्य अभि-
षूयमाणस्य “अन्धसः” अदनीयस्य सोमस्य “तत्” प्रसिद्धं “वचः”
वचनं बोधं “मर्त्तः” मारकः कर्मविघ्नकारि “न प्रवष्ट” न भजतां
न शृणोत्विति यावत् । तथा हे स्तोतारः ! “अराधसं” साधक-
कर्म-रहितं “श्चानम्” “अपहत” । तच्च दृष्टान्तः—“मखं न”
यथा पुरा अपराधं मखम् एतन्नामानं “भृगवः” अपहतवन्तः
तथा अपहतेत्यर्थः ॥

“प्रसुन्वानाय”-“सुन्वानस्य”, “वष्ट”-“वृत्”—इति पाठौ ॥ १ ॥ २२

• मूलादिनधे त्रिचकृक् द्वाविंशति-चकृत्स्य तृतीयेति ।

† इ० आ० ६, २, १, ६ (२भा० १६८ पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, ३, ६ = अचै-

बोत्तायां पुनः ६, २, ३, १ ।

२अ० ६ख० ५, ६सू० १; १;] उत्तरार्चिकः ।

२६१

॥ आक्षारम् ॥ पव । तेहा^५३४ । औद्यो^{३२ २}पूर्य^{३-४}तोहरा^{२ ४}

यिः । अति^१करा^२सिर^{२१} । हा^२र^{३२}या^२३४ । अर्षा । स्तो

तभ्योवा^{१२}यि । रा^{२ ४ ५}वद्य । शा^{३ १ १ १ १}र^{३४ ५}५ः(३) ॥ १६ * ॥ [१]

॥ गौरोवितम् ॥ प्रसु । ज्वा^५ना^{३२ २} ३ । य^{४ ५}अ^२न्ध^१साः । म

र्त्त^२न^१वष्ट^२तद^१चा^२३ः । आप^४श्वा^१ना^२३१२३म् । अ^४रा^५प्र^५ध^५सा

म् । हा^{१ २ २}ता^{४ ५}म^४खा^५३१२३म् । न^४भो^५वा । गा^५प्र^५वो^५ई^५हा^५यि ॥

(३) ॥ १७ * ॥ [२]

॥ सुज्ञानम् ॥ पव^{२ २}तेहा । र्य^{२ १}तोहरा^{२ १}यिः । अ^{२ १}जि^२ज्ञा

रा^१२ । सि^२र^१हि^२या । अ^२भि^१या^२र्षा^२ । स्तो^२तृ । भ्यो

र्वा^{१ २ २}३४ औ^{१ २}द्यो^{१ १ १ १ १}त्रा । र^{१ २}व^{१ १ १ १ १}द्य^{१ १ १ १ १}श^{१ १ १ १ १}य^{१ १ १ १ १}उ^{१ १ १ १ १}पा^{१ १ १ १ १}र^{१ १ १ १ १}३४५(२) ॥ १५ * ॥ [३]

॥ काशीजम् ॥ पव^{२ २}तेहा । र्य^{१ २}तोहरा^{१ २}३४यिः ।

० ज० गा० १६प्र० २ख० १६सा० ।

† ज० गा० १६प्र० २ख० १७सा० ।

‡ ज० गा० १६प्र० २ख० १५सा० ।

^२अजिङ्गरा । ^२सिर^१ङ्हार^१या^१३४ । ^२अभियर्षा । ^२स्तोतृभ्यो^२
^२वीरवत् । ^२या^२२ । ^३शा^३ २ ३ ४ । ^५अहोवा । ^३ऊ^३ २ ३ ४

^५पा(२) ॥ १६ * ॥ [४]

॥ पौष्कलम् ॥ ^{२ १ २ ४ ५}पवते^२ह्य^५ । ^{२ १ २}तोहा^२ २ ३ ४ रायिः । ^५

^{२ १ २ १}अतिङ्गरा । ^{२ ३}सायिर^५ङ्हार^{२ १}या^३ ३ ४ या । ^७अभाअर्षा । ^७स्तोतृ

^{१ ३}भ्यो^{२ १ ३ १ १ १ १}२ ३ ४ ५ वा^२ ६ ५ ६ यि । ^{२ १}रवद्यशा^{२ १} २ ३ ४ ५ ॥ २ * ॥ [५] २२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य द्वितीयस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाई^१ निवारयन् ।

पुमर्थाश्चतुरोदियाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ १ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-

प्रकाशे उत्तराग्रन्ये द्वितीयोऽध्यायः ॥

* ऊ० गा० ६ प्र० २ अ० १६ सू० ।

† ऊ० गा० ६ प्र० २ अ० २ सू० ।

‡ 'विद्वत्सौमिकं प्रथममहः समाप्तम्'—इति वि० ।

§ 'समाप्तस्य प्रथमः प्रपाठकः'—इति वि० मूलादिसर्वसम्मतञ्चेतिदिति शब्दः ।

यस्य निश्चसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्गमे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ १ ॥

॥ अथ तृतीयोऽध्यायः आरभ्यते * ॥

तत्र,

पवस्ववाचइति पञ्चतृचात्मके प्रथमखण्डे—
प्रथमदृचे—प्रथमा ।

१२ ३ १ २ ३ १४ २५ ३ १ २ ३ १ २
पवस्ववाचोऽग्निः सोमचित्राभिहृतिभिः ।

३१ १४ ३ १ २
अभिविश्वानिकाव्या ॥ १ ॥ †

हे “सोम !” “अग्नियः” मुख्यः॥ त्वं “चित्राभिः” पूज-
नीयैः॥ “ऊतिभिः” रक्षणीयैः सह “वाचः” अस्मदीयाः स्तुतीः

● 'इदानीं द्वितीयमद्वयारभ्यते द्वितीयञ्च प्रपाठकः । पञ्चदशसौमिकं द्वितीय-
मद्वयः'—इति वि० ।

† कृ० वे० ७, १, २८, ५ ।

‡ 'अग्रियः प्रधानभूतः'—इति वि० । अग्रियशब्दन्वेवं व्याख्यौ भगवान्
 आहूतः—“अग्रगमनेनेति वाग्रगणेनेति वाग्रसम्पादिन इति वा । अपिवाग्रमित्ये-
 तदनर्थकमुपबन्धमाददौत”—इति ६, १५ ।

१ 'चित्राभिः विचित्राभिः नानाप्रकारैः'—इति वि० ।

प्रति “पवस्व” । [उत्तरार्धे उत्तमेवार्थं विशदयति—]
 “विश्वानि” सर्वाणि “काव्या” काव्यानि स्तुत्यात्मकानि वाक्यानि
 “अभि” पवस्वेति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ १ २ ३ १ २
 त्वं समुद्रिया अपोग्रियोवाच ईरयन् ।

१ २
 पवस्व विश्वचर्षणे ॥ २ ॥ *

हे “विश्वचर्षणे” सर्वस्य द्रष्टः सोम ! “अग्रियः” मुख्यः
 त्वं “वाचः” † “ईरयन्” प्रेरयन् “समुद्रियाः” आन्तरिक्षाणि ‡
 “अपः” उदकानि ¶ “पवस्व” धारया चर ॥

“विश्वचर्षणे”-“विश्वमेजय”—इति कृन्द्ग-बहुचानां
 पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ २ २ ३ १ २
 तुभ्ये मा भुवना कवे महिम्ने सोमतस्थिरे ।

१ २ ३ १ २
 तुभ्यन्धावन्ति धेनवः ॥ ३ § ॥ १

* च० वे० ७, १, २८, १ ।

† ‘अग्रियो वाचः’—प्रधानभूतः ऋग्यजुःसामलक्षणाः—इति वि० ।

‡ “समुद्रः”—इत्यन्तरिक्षनामतु निधण्टौ पञ्चदशं पदम् (१, ३) ।

¶ ‘समुद्रिया अपः’—समुद्रे भवाः आपः समुद्रियाः । द्रोणकलशः समुद्रः—
 इति वि० ।

§ च० वे० ७, १, २८, १ ।

हे “कवे” कान्तकर्म्मन् सोम ! “तुभ्यं” तव “महिम्ने”
 “इमा” इमानि “भुवना” भुवनानि “तस्थिरे” तिष्ठन्ति त्वामिव
 पुरस्कुर्वन्तीत्यर्थः । किञ्च “धेनवः” नवप्रसूतिकाः देवानां
 हविःप्रदानेन प्रीणयित्तो गावः * “तुभ्यं” त्वदर्थमेव ‘आशिरं
 प्रयस्व मे’—इति “धावन्ति” आगच्छन्ति ॥

“धावन्तिधेनवः”—इति छन्दोगाः, “अर्थन्तिधेनवः”—
 इति बह्वृचाः ॥ ३ ॥ १

अथ द्वितीयतृचे—प्रथमा ।

११ ३ १२ ३२ ३१ २ ३२ ३१२
 पवस्वेन्दोवृषासुतःकृधीनोयशसोजने ।

२ ३ २३ १२
 विश्वाअपदिषोजहि ॥ १ ॥ †

हे “इन्दो” सोम ! “सुतः” अभिषुतः “वृषा” कामानां
 वर्धिता “पवस्व” धारया क्षर “जने” जनपदे “नः” अस्मान्
 “यशसः” यशस्विनः “कृधि” कुरु ; “विश्वा” विश्वान् सर्वान्
 “दिषः” द्रष्टृन् शत्रून् “अपजहि” मारय च ॥ १ ॥

* ‘धेनवः—गावः । अथवा धेनव आदित्यरश्मयः’—इति वि० ।

† छ० आ० ५, १, ५, ३ (२भा० ३२४०) = ऋ० वे० ७, १, २३, ३ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ३ १ २ ३ १ २ ३ २

यस्यतेसख्येवयसासद्यामपृतन्यतः ।

१ २ ३ १ २ ३ २

तवेन्दोद्युन्नउत्तमे ॥ २ ॥ *

हे “इन्दी” सोम ! “अस्य” † अस्मिन् यागे वर्त्तमानस्य
 “ते” तव “सख्ये” सखित्वे सति वयं स्तोतारः “तव” त्वदीये
 “उत्तमे” श्रेष्ठे “द्युम्ने” अन्ने तृप्तिं प्राप्ताः [तथाच यास्कः—
 “द्युम्नं द्योततेर्यशो वान्नं वा (निरु० नै० ५, ५) ”—इति]
 “पृतन्यतः” युद्धमितः शत्रून् ‡ “सासद्याम” अभिभवेम ॥

द्वितीय-तृतीयपादौ व्यत्ययेन पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २

यातेभीमान्यायुधातिग्मानिसान्तिधूर्वणे ।

१ २

३ २

रक्षासमस्यनोनिदः ॥ ३ § ॥ २

* ऋ० वे० ७, १, २३, ४ ।

† मूलपाठसु “अस्य”—इति ; विवरणकृतापि तथैव स्वीकृतम्, पदग्रन्थ-गान-
 ग्रन्थादावपि तथैव श्रूयते ।

‡ ‘पृतन्यतः—पृतनाः सेनाः, ताभिर्धेयान्त्यये ते स्थिताः वीरपुरुषाः’—इति
 वि० । “पृतनाः”—इति सङ्ग्रामनामसु निषण्ण्यै अष्टादशं पदम् (२, १७ ।

॥ ‘सासद्याम—सचेम’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, २३, ५, ।

हे “सोम !” “ते” तव “या” यानि “भीमानि” शत्रूणां
भयङ्कराणि “तिग्मानि” तीक्ष्णानि “आयुधा” आयुधानि *
“धुर्वणे” शत्रुवधार्थं सन्ति तैः “आयुधैः” “समस्य” सर्वस्य
शत्रोः “निदः” निन्दायर्थं “नः” अस्मान् “रक्ष” पालय । ३॥ २

अथ तृतीयतृचे—प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २
वृषासोमद्युमां असिवृषादेववृषव्रतः ।

२ २ १ २
वृषाधर्माणि दध्रिषे ॥ १ ॥ ‡

हे “सोम !” “वृषा” कामानां वर्धिता त्वं “द्युमान्” दीप्ति-
मान् “असि” । अपिच हे “देव” द्योतमान सोम ! “वृषा”
त्वं “वृषव्रतः” वर्षणशीलकर्मासि । किञ्च हे सोम ! “वृषा”
त्वं “धर्माणि” देवानां मनुष्याणाञ्च हितानि कर्साणि “दध्रिषे”
धारयसि ॥

“दध्रिषे”-“दध्रिषे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘शत्रूणां भयङ्कराणि’—इति वि० ।

† ‘निदः’—नितरां दृणाति निदः, तस्य सम्बोधनं निदः—इति वि० ।

‡ क० आ० क० ६, १, २, ८ (२ भा० ६३ वृ०) = ऋ० वे० ७, १, ३६, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२

वृष्णस्तेवृष्णग्रशवोवृषावनंवृषासुतः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२

सत्त्वंवृषन्वृषेदसि ॥ २ ॥ *

हे “वृषन्” कामानां वर्षक सोम ! “वृष्णोः” वर्षितुः †
 “ते” तव “शवः” बलं ‡ “वृष्णग्र” वर्षणशीलं भवति “वनं”
 तव भजनमपि, “वृषा” वर्षणशीलं “सुतः” अभिषुतः तव
 रसोऽपि “वृषा” वर्षणशीलः “सत्त्वं” “वृषेदसि” वर्षणशील
 एवासि भवसि ॥

“सुतोमदः”—इति, “सत्त्वंसत्यम्”—इति च पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२

अश्वीनचक्रदोवृषासङ्गाइन्दोसमर्वतः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२

विनोरायेदुरोवृधि ॥ ३ ॥ ‡

हे “इन्दो” सोम ! “वृषा” त्वं “अश्वीन” अश्वद्वय “सञ्चक्रदः”
 सङ्क्रन्दसे । अपिच “गाः” पशून् “अर्वतः” अश्वांस्य अस्मभ्यं

* ऋ० वे० ७, १, ३९, २ ।

† “वृष्णोः”—वृषु सेचने (भा० पर०) सेचन-समर्थस्य ते—इति वि० ।

‡ “शवः”—इति बलनामस्य निघण्टौ तृतीयं पदम् (२, ९) ।

¶ ऋ० वे० ७, १, ३९, ३ ।

३ अ० १ ख० ४ सू० १, २] उत्तरार्चिकः ।

२८८

सम्यग्च्छेतीति शेषः । किञ्च “नः” अस्माकं * “राये”
धनाय “दुरः” द्वाराणि “विवृधि” विवृतानि कुरु ॥ ३ ॥ ३

अथ चतुर्थतृचे—प्रथमा ।

२३ १ २३ १ २३ १ २

वृषाह्यसिभानुनाद्युमन्तत्वाह्वामहे ।

१२ ३१२

पवमानस्वर्दृशम् ॥ १ ॥ †

हे सोम ! त्वं “वृषासि हि” अभिमत-फलानां वर्षिता
भवसि खलु । तस्मात् हे “पवमान” पूयमान वा सोम !
“स्वर्दृशं” सर्वस्य [सूर्यस्य वा] द्रष्टारं [सर्वे देवैर्द्रष्टव्यं वा]
“भानुना” तेजसा “द्युमन्तं” दीप्तिमन्तम् अतिशयेन तेजस्विन-
मित्यर्थः [स्तुतिमन्तं वा], “त्वा” त्वां वयं “ह्वामहे” यज्ञेषु
आह्वयामहे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२६ १२ २१ २ २१ २ २१ २

यदङ्गिःपरिषिच्यसेमर्ज्यमानआयुभिः ।

१ २३२३१२

द्रोणिसधस्यमश्रुषे ॥ २ ॥ ‡

* ‘नः-अस्माभ्यम्’—इति वि० ।

† वृ० ब्रा० ५, २, ५, ४ (२भा० ३३५०) = ऋ० वे० ७, १, १, ४ ।

‡ ऋ० वे० ७, २, २, १ ।

हे सोम ! त्वम् “आयुभिः” मनुष्यैः * ऋत्विग्भिः “मृज्य-
मानः” अतिशयेन शोध्यमानः सन् “अद्भिः” वसतीवर्याख्याभिः
“यद्” यद्वा “परि सिच्यसे” परितः सिच्यमानो भवसि, तदानीं
“द्रोणे” द्रोणकलशेन गृह्यमाणः सन् “सधस्यं” सह तिष्ठन्त्यत्रेति
सधस्यं स्थानं ग्रहचमसादिकम् “अशुषे” व्याप्नोषि ॥

“मृज्यमानआयुभिः”—“मृज्यमानो गभस्त्योः”—इति, “द्रोणे”—
“द्रुणा”—इति च पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २
आपवस्वसुवीर्यमन्दमानः स्वायुधः ।

३ १ २ ३ १ २
इहोष्मिन्दवागहि ॥ ३ ँ ॥ ४

हे “स्वायुध” ! यन्ने ‘स्फुर-कपालादीनि दशायुधानि-इत्यभि-
धीयन्ते, शोभनानि तानि यस्य स तथोक्तः । यद्वा धनुरादीन्या-
युधानि यस्य सः, तादृश हे सोम ! त्वं “मन्दमानः” मोदमानः
सन् [अन्तर्णीतव्यर्थः] देवान् स्वयं मादयन् ‡ “सुवीर्य”
शोभनवीर्योपेतं पुत्रादिकमस्माकम् “आ पवस्व” पवतिर्गत्वर्थः,
आ प्रापय । किञ्च हे इन्द्रो ! ग्रहेषु चमसेषु रक्षणशील सोम !

* “आयुधः”—इति निघण्टौ मनुष्यनामसु सप्तदशं पदम् (२ ३) ।

† ऋ० वे० ७, ९, १, ५ ।

‡ ‘मन्दमानः—शोध्यमानः तप्यमानो वा’—इति वि० ।

“इह उ” इहैव * अस्मदीये यज्ञे “सु आगहि” सुष्टु †
आगच्छ ॥ ३ ॥ ४

अथ पञ्चमतृचे—प्रथमा ।

१२

३ २ ३ १ २

३ २

पवमानस्य ते वयम् पवित्रमभ्युन्दतः ।

३

१

२२

सखित्वमावृणीमहे ॥ १ ॥ ‡

हे सोम ! “पवित्रम् अभ्युन्दतः” पवित्रमभिदयतः ¶ “पव-
मानस्य” चरतय “ते” तव “सखित्वं” सख्यं वयम् अमहीयवः
आङ्गिरसाः स्तोतारः “आ वृणीमहे” प्रार्थयामहे ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

ये ते पवित्रमूमयो भिक्षरन्ति धारया ।

१ २

तेभिर्नः सोममृडय ॥ २ ॥ §

हे सोम ! “ते” तव “ये” जर्म्भयः तरङ्गाः ॥ “पवित्र”

* ‘उ, ह्रु—इति द्वावपि षट्पूरणौ,—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, १, १८, ४ ।

¶ ‘अभ्युन्दतः—आर्द्रं कुर्वन्—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, १८, ५ ।

॥ ‘जर्म्भयः—खदीयाः, सोमसङ्क्राताः—इति वि० ।

“धारया” “अभि चरन्ति” तेभिः तैः जर्मिभिः “नः” अस्मान्
“मृडय” सुखय ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३१२ २२ ३२ ३१२ ३१२
सनःपुनानआभररयिंवीरवतीमिषम् ।

१२ ३१२
ईशानःसोमविश्वतः ॥ ३ * ॥ ५

हे सोम ! “विश्वतः” सर्वस्य जगतः “ईशानः” ईश्वरः
“सः” अभिषुतः “पुनानः” पूयमानः त्वं “नः” अस्मभ्यं “रयि”
धनं “वीरवती” पुत्राद्युपेतम् “इषम्” † तम् “आभर”
आहर ॥ ३ ॥ ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्र्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ‡ ॥ १ ॥

—000—

* सू० वे० ७, १, १९, १ ।

† ‘इषं—वृष्टिमन्त्रं वा—इति वि० ।

‡ ‘उक्तं वक्ष्यमानम्—इति वि० ।

अथ द्वितीयखण्डे *—

प्रथमतृचे—प्रथमा ।

३ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २
अग्निन्दुतंवृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ १ ॥ †

[अग्नेर्दूतत्वमेतन्नन्वयाख्याने तैत्तिरीयब्राह्मणे समान्ना-
यते—‘अग्निर्देवानां दूत आसीदुगनाकाव्योऽसुराणाम्’—इति]
तादृशं देवं “दूतम्” अग्निम् अस्मिन् कर्मणि वृणीमहे
भजामः । कीदृशं “होतारं” देवानामाह्वतारं “विश्ववेदसं”
सर्वधनोपेतं [बहुव्रीहौ विश्वं सञ्ज्ञायाम् (६, २, १०६)]—
इति पूर्वपदान्तोदात्तत्वम्] “अस्य” प्रवर्तमानस्य यज्ञस्य निदा-
नत्वेन “सुक्रतु” शोभन-कर्माणं शोभन-प्रज्ञं वा ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्तविशपतिम् ।

३ १ २ ३ २
हव्यवाहम्पुरुप्रियम् ॥ २ ॥ ‡

* ‘इदानीमाव्यानि’—इति वि० ।

† ऋ० आ० १, १, २ (१भा० ८७ पृ०) = ऋ० वे० १, १, २२, १ ।

‡ ऋ० वे० १, १, २२, २ ।

[यद्यप्यग्निः स्वरूपेणैक एव तथापि प्रयोगभेदादाहवनी-
यादिस्थानभेदाद्वा बहुविधत्वमभिप्रेत्य] “अग्निम्-अग्निम्”—
इति वीष्मा तं “हवीमभिः” आह्वानकरणैर्मन्त्रैः “सदा हवन्त”
निरन्तरमनुष्ठातार आह्वयन्ति * । कीदृशम् ? “विश्वपति”
विशां प्रजानां होत्रादीनां पालकं “हव्यवाहं” यजमान-समर्पि-
तस्य हविषः देवान् प्रति वोढारम् अतएव “पुरुप्रियं” बहूनां
देवानां प्रीत्यास्पदम् ॥ [अग्निमग्निम्—“नित्यवीष्मयोः (८, १,
४)”—इति वीष्मायां द्विर्भावः ; “तस्य परमान्नेडितम् (८,
१, २)”—इत्युत्तरस्य आन्नेडित-सञ्ज्ञायाम् “अनुदात्तञ्च (८,
१, ३)”—इत्यनुदात्तत्वम् । हवीमभिः—“ह्वेज् स्यर्वायां शब्दे
च (भा०, उभ०) ; आह्वानकरणभूतेषु मन्त्रेषु स्वव्यापार-
स्वातन्त्र्यात् कर्तृत्वविवक्षया “अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते (३, २,
७५)”—इति कर्त्तरि मनिन् ; तस्य छान्दस ईडागमः ; बहुलं
छन्दसि (६, १, ३४)”—इति धातोः सम्प्रसारणम् ; पर-
पूर्वत्वं ; गुणावादेशौ ; निच्चादाद्युदात्तत्वं (६, १, १८) ।
सदा—“सर्वैकान्येत्यादिना (५, ३, १५)” सर्वशब्दाद्वाप्रत्ययः
“सर्वस्य सोऽन्यतरस्याम् (५, ३, ६)”—इति सभावः ; व्यत्य-
येनाद्युदात्तत्वम् (३, १, ८५) । हवन्त—ह्वेजी लट् भक्ष्य
अन्तादेशः (७, १, ३) ; टेरेभावश्छान्दसः (६, ४, ७६) शपि
“बहुलं छन्दसि (६, १, ३४)”—इति सम्प्रसारणम् ; “तिङ-

* ‘हवीमभिः—होतव्यैः सदा हवन्तः आह्वयन्तः ; यानि होतव्यानि हवींषि, तैः
पुरतोऽवस्थितैः सदाह्वयन्तै इति वि० ।

तिङ् (८, १, २८)—इति निघातः । विश्पतिं—“पत्यावै-
श्वर्ये (६, २, १८)”—इति पूर्वपदप्रकृतिस्त्ररे प्राप्ते, “परादि-
श्रुन्दसि (६, २, १८८)”—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम् । इव्य-
वाहम्—‘वह प्रापणे (भा०, उभ०), “वहश्च (३, २, ६४)”—
इति शिव प्रत्ययः ; कदुत्तरप्रकृतिस्त्ररत्वम् (६, २, १३८) ।
गुरुणां प्रियं—समासान्तीदात्तत्वम् (८, १, २२३) ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
अग्नेदेवाँ इहावहजज्ञानौवृत्तवहिषे ।

२ ३ १ २ ३ १ २
असिहीतानईडयः ॥ ३ * ॥ ६ †

हे “अग्ने ।” “जज्ञानः”ः अरण्योक्त्यन्तः त्वं “वृत्तवहिषे”
आस्तरणार्थं क्विनेन वहिषा युक्ताय । तं ‘यजमान मनुष्यही-
तुम् “इह” कर्मणि हविर्भुजो देवानाह—“नः” अस्मदर्थं
“हीता” देवानामाह्वाता त्वम् “ईडोसि” स्तुत्यो भवसि ॥ ३ ॥ ६

द्वितीयतृचेण—प्रथमा ।

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मित्रं वयँ च वामहेवरुणँ सोमपीतये ।

२ ३ २ ३ १ २
याजातापूतदक्षसा ॥ १ ॥ §

० ऋ० वे० १, २, २२, ३ । † “आग्नेय माव्यमुक्तम्”—इति वि० ।

‡ ‘जज्ञानः—आयजमानः, अथवा यजमानः’—इति वि० ।

¶ ‘इदानीं मैत्रावरुणमुच्यते’—इति वि० । आश्रमिति शेषः ।

§ ष० वे० ३३, ४६=ऋ० वे० १, २, ८, ४ ।

“वयम्” अनुठातारः “सोमपीतये” * सोमपानार्थं
 [“दासीभारादिखात् पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम्] “मित्र” “वरुण”
 च उभावाह्वयामः । कीदृशावुभौ ? “या जाता” यौ जातौ
 सन्तौ प्रदेशं प्रादुर्भवन्तौ, “पूतदक्षसा” शुद्धबलौ † । [पूज्
 पवने (ऋ०, उ०) ; “निष्ठा (३, २, १०२)”—इति ऋतः,
 अकः किति (७, २, ११)”—इति इट् प्रतिषेधः । पूतं
 दक्षौ ययोस्तौ “बहुव्रीहौ प्रकृत्या (६, २, १)”—इति पूर्वपद-
 प्रकृतिस्वरत्वम् ॥

“याजाता”-“जज्ञाना”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २ १ २ ३ १ २
 ऋतेनयावृतावृधावृतस्यज्योतिषस्पती ।

२ ३ १ २ २ २

तामित्रावरुणाङ्गवे ॥ २ ॥

“यौ” मित्रावरुणौ “ऋतेन” सत्यवचनेन यजमानानुग्रह-
 कारिणा “ऋतावृधौ” ऋतसवश्यम्भाविताया सत्यं कर्मफलं तस्य
 वर्धको “ऋतस्य” सत्यस्य प्रशस्तस्य “ज्योतिषः” प्रकाशस्य “पती”
 पालको § [श्रुत्यन्तरे मित्रावरुणयोरदिति-पुत्रत्वेन श्रुतत्वात्

* “मन्त्रे षपेषचमनविद्भूवीरा उदात्तः”—इति पा० ३।२।२६ ।

† “पूतदक्षौ—पूतत्वेन दक्षत्वेन च सम्पन्नौ”—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, २, ८, ५ ।

§ “ऋतेन—यज्ञेन—इति वि० ।

§ ज्योतिषः नक्षत्रजातस्य ज्योतिष्मिन्स्य वा पती—इति वि० ।

हादशादित्येवन्तर्भूतत्वेन ज्योतिषः पालकत्वं युक्तम्, श्रुत्यन्तरे
 च अष्टौ पुत्रासौ अदितेरित्युपक्रम्य मित्रश्च वरुणश्चेत्यादिक-
 मान्नातम् तौ मित्रावरुणौ । तथाविधैर्मित्रावरुणैः “सुपां सुलु-
 गिति (७, १, ३८) पूर्वसवर्णदीर्घ आकारः] “हुवे” आह-
 यामि । [द्वेज आत्मनेपदोत्तमपुरुषैकवचने सम्प्रसारणे (६,
 १, ३४) पूर्वरूपत्वे च (६, १, १०८) “बहुलं छन्दसि
 (२, ४, ७३)”—इति शशीलुक् ; टेरेत्वम् (३, ४, ३८) ;
 “गुणे प्राप्ते “क्लिङिति च (१, १, ५)”—इति प्रतिषेधः ; उवडा-
 देशः (६, ४, ७७) ; “तिङतिङः (८, १, २८)”—इति
 निघातः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३१ २ ३ १२ २२ ३ १ २
 वरुणः प्राविता भुवन्नित्री विश्वाभिहृतिभिः ।

१२ ३ १ २
 करतान्नः सुराधसः ॥ ३ * ॥ ७

अयं “वरुणः” देवः अस्माकं “प्राविता भुवत्” प्रकर्षेण
 रक्षको भवतु । “मित्रः” च “विश्वाभिः जतिभिः” सर्वाभिः
 प्राविता भुवत् । तावुभावपि “नः” अस्मान् “सुराधसः”
 प्रभूतधनयुक्तान् “करतां” कुरुताम् । [डुकृच् करणे (उभ०)
 भौवादिकः, लोटस्तस्, तसस्ताम्, अकर्त्तरि शप्, गुणोरपरत्वम्,

शपः पित्वादनुदात्तत्वम् (२, १, ४); तिङ्श्च लसार्वधातुक-
स्वरण (६, १, १८६) धातुस्वरं (६, १, १६२) शिष्यते ॥३॥ ७

इन्द्रमिन्द्राग्निनइति चतुर्ऋचं द्वितीयं सूक्तम् *

तत्र प्रथमा ।

२ ३ २ २ १ २ ३ २ २ २ २ १ २ ३ १ २
इन्द्रमिन्द्राग्निनोवृद्धिन्द्रमर्केभिरर्किणः ।

२ ३ १ २
इन्द्रंवाणीरनूषत ॥ १ † ॥

“गाग्निनः” गीयमान-सामयुक्ता उक्तातारः “इन्द्रमित्”
इन्द्रमेव “बृहत्” “त्वामिद्विहवामहे (ऋ० आ० ३, १, ५, २)”
—इत्यस्यामृच्युत्पन्नेन बृहन्नामकेन (आ० गा० १, १, २७)
सान्ना “अनूषत” स्तुतवन्तः । [ण स्तुती (तु०, प०) ; “णी नः
(६, १, ६५) ”—इति नत्वम् ; लुङि व्यत्ययेनात्मनेपदम् (१,
१, ८५) ; भस्य अदादेशः (७, १, ५) ; सिच इङ्भावः
उक्तारस्य दीर्घत्वं छान्दसम् (६, १, १३३) ; धातोः कुटा-
दित्वात् सिचो ङित्वेन (१, २, १) गुणाभावः (१, १, ५)]
“अर्किणः” अर्चन-हेतु-मन्त्रोपेता होतारः “अर्केभिः” उक्थ-
रूपैर्मन्त्रैरनूषत । ये त्ववशिष्टा अध्वर्यवः ते “वाणीः”
वाग्भिः” यजूरूपाभिः इन्द्रम् अनूषत [अर्कस्य मन्त्रपरत्वं यास्की-
नोक्तम् (५, ४) ‘अर्कौमन्त्रोयदनेनार्चन्तीति’] ॥ १ ॥

* इन्द्रमाग्निसिद्ध—इति वि० ।

† ऋ० आ० ३, १, ५ (१भा० ४१० पृ०) = ऋ० वे० १, १, ११. १ ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ७ ३ २ ६ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रइन्द्र्योस्सचासम्मिस्त्रावचोयुजा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रोवज्रीहिरण्यः ॥ २ * ॥

“इन्द्रइत्” इन्द्रएव “हयोः” हरिनामकयोरश्वयोः “सचा” सह युगपत् “आ सम्मिस्तः” सर्वतः सम्यक् मिश्रयिता । कीदृशयोर्हयोः ? “वचोयुजा” इन्द्रस्य वचनमात्रेण रथे युज्यमानयोः सुगिञ्चितयोरित्यर्थः । अथम् “इन्द्रः” “वज्री” वज्रयुक्तः “हिरण्यः” सर्वाभरणभूषितइत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रवाजेषुनोवसहस्रप्रधनेषु च ।

३ १ २ १ २ ३ १ २
उग्रउग्राभिहृतिभिः ॥ ३ † ॥

हे “इन्द्र !” “उग्रः” शत्रुभिरप्रपृष्टः त्वम् “उग्राभिः” अप्रपृष्टाभिः “जतिभिः” अस्मद्वेष्ट्यपरपक्षाभिः “वाजेषु” युद्धेषु “नः” अस्मान् “अव” रक्ष । तथा “सहस्रप्रधनेषु च” सहस्र-सहस्राक-गजाद्यादि-लाभयुक्तेषु महायुद्धेष्वपि रक्ष ॥ ३ ॥

* ङ० आ० प० १, २, ३ (२भा० २६० पृ०) = ङ० वे० १, १, १३, २ ।

† ङ० आ० प० १, २, ४ (२भा० २६८ पृ०) = ङ० वे० १, १, १३, ३ ।

अथ तृचालके चतुर्थसूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ १४ २२ २१ १४ १४ २२

इन्द्रे अग्नानमो वृहस्पतिस्तुतिमेरयामहे ।

३ १४ २२ ३ १२

धियाधेना अवस्यवः ॥ १ * ॥

“अवस्यवः” रक्षणकामाः वयम् “इन्द्रे” देवे “अग्ना”
अग्नौ च “वृहत्” ब्रह्मणं वर्धकं † “नमः” हविर्लक्षणमन्नं ‡
“सुवृत्ति” सुप्रवृत्तां स्तुतिञ्च ¶ “आदीरयामहे” प्रेरयामः ।
तथाच “धिया” कर्मणा युक्ता § “धेनाः” ॥ [वाङ्नामैतत्
(निघ० १, ११, ३८)] स्तुतिरूपा वाचश्च अभिप्रेरयामः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१४ २२ २१ २ ३ १४ २२ ३ १२

ताहिग्रश्वन्तर्द्विडतइत्याविप्रासजतये ।

३ २ २ २ २

सवाधोवाजसातये ॥ २ * ॥

* सू० वे० ५, ९, १०, ४ ।

† ‘वृहत्—महत्’—इति वि० ।

‡ ‘नमः—नमस्कारम्’—इति वि० ।

¶ ‘सुवृत्ति’—शोभनां वृत्तिं वरणम्—इति वि० ।

§ ‘धिया बुद्ध्या’—इति वि० । “धेनाः”—इति कर्मनामसु निघण्टौ एकविंशति-
तमं पदम् (२, १) ।

॥ ‘धेनाः—घेष्ट पाने (भा० प०), पानसमर्थाः’—इति वि० ।

* सू० वे० ५, ९, १०, ५ ।

“ता हि” ती खलु * इन्द्राग्नी “शश्वन्तः” बहवः
 “विप्रासः” मेधाविनः जनाः “जतये” रक्षणाय “इत्थम्”
 अनेन प्रकारेण “ईडते” स्तुवन्ति । तथा “सबाधः” समानं
 परस्परं बाध्यमाना जनाः “वाजसातये” अन्नसातये अन्नलाभाय
 ताविन्द्राग्नी ईडते । यद्वा ‘वाजसातिः’—इति सङ्ख्यामनाम
 (निघ० २, १७, ३६) सङ्ख्यामार्थम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २
 तावाङ्गीर्भिर्विपन्यवः प्रयस्वन्तो हवामहे ।

३ १ २ ३ १ २
 मेधसातासनिष्यवः ॥ ३ ॥ ८

“विपन्यवः” स्तोत्रमिच्छन्तः “प्रयस्वन्तः” हविर्लक्षणेनावे-
 नोपेताः ‡ “सनिष्यवः” सनिं धनमात्मन इच्छन्तः वयं “मेध-
 साता” मेधानां यागानां ¶ “सातो” सन्धजने निमित्तभूते

* ‘हीति यस्मादर्थे’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ५, ६, १७, ६ ।

‡ ‘प्रयस्वन्तः’—प्रकर्षेण यजमानं गृह्णन् प्रति गच्छन्तः—इति वि० ।

¶ ‘मेधः’—इति निघण्टौ यज्ञनामस्य चतुर्थे पदम् (२, १७) ।

सति हे इन्द्राग्नी ! “ता” तौ “वा” युवां “गौर्भिः” स्तुतिभिः
“हवामहे” ॥

“विपन्यवः”-“विपन्यवे”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायनस्य तृतीयस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः * ॥ २ ॥

वृषापवस्वेति तृतीयखण्डे †—

प्रथमतृचे—प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
वृषापवस्वधारयामरुत्वतेचमत्सरः ।

२ २ १ २ २ १ २
विश्वाद्धानञ्जसा ॥ १ ‡ ॥

हे सोम ! त्वं “वृषा” स्तोतृणामभिमत-फलस्य वर्षकः सन्
“धारया” त्वदीयया “पवस्व” द्रोणकलशमागच्छ [पवतिर्गति-
कर्मा (निघ० २, १४, १०८) जागतस्त्वं यदा अस्माभिः
इन्द्राय दीयसे तदा “मरुत्वते” सहाया मरुतो यस्य सन्ति तस्मै
इन्द्राय “मत्सरः” मदकरश्च भव । कीदृशः ? “विश्वा” विश्वानि
सर्वाणि व्याप्तानि वा धनानि “ञ्जसा” आत्मीयेन बलेन

* ‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति वि० ।

† ‘इदानीं साध्यन्दिनं सवनमभिधीयते’—इति वि० ।

‡ अ० आ० ५, २, ४, ३ (१भा० १०४०) ऋ० वे० ७, २, २, ४ ।

युक्तः सन् स्तोतृभ्यः तानि “दधानः” प्रयच्छंस्व मादयिता
भवेति समन्वयः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
तन्वाधर्त्तारमोण्योऽऽव्यवमानस्वर्दृशम् ।

३ १ २ २ २ १ १ २
हिन्वेवाजेषुवाजिनम् ॥ २ * ॥

हे “पवमान” पूयमान पुनान वा सोम ! “ओण्योः”
[आवाष्टयिवौ नामैतत् (निव० ४, ३०, १५)] तयोः
“धर्त्तार” धारकम् अतएव “स्वर्दृशं” सर्वस्य सूर्येव दृष्टारं, सर्वे
द्रष्टव्यं वा । “वाजिनं” बलवन्तं तं पूर्वोक्तगुणं प्रसिद्धञ्च “त्वा”
त्वां “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु त्वां प्रेरयामि [यद्वा “वाजेषु” विषयेषु
प्रेरयामि, अन्नादिकं प्रयच्छे त्वर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
अयाचितोविपानयाद्दरिःपवस्वधारया ।

२ ३ १ २
युजंवाजेषुचोदय ॥ ३ † ॥ १० ॥

* ऋ० वे० ७, २, ३, १ ।

† ‘वाजेषु—अङ्गेषु । सप्तम्येषा, अधिकरणभूतेषु । वाजिनं अङ्गवन्तं वेगवन्तं
वा’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, २, ३, २ ।

॥ ‘इह यौक्ताद्यं साम’—इति वि० । ‘यौक्ताश्च-प्रभृतीनि सामानि तेषां नाम्ने
वाचं प्रतिपत्तिः’—इति च वि० ।

हे “पवमान” सोम ! “अथा” * [अय पय गतौ (म्वा०, आ०) पचाद्यच् (३, १, १३४), ढतौयाया आकारः (७, १, ३६)] कर्मार्थमितस्ततो गच्छन्तीभिः “विपा” [विप प्रेरणे (चु०, उभ०) हवींथ्यनौ प्रेरयन्तीति विपा अङ्गुलयः । एक-वचनं छान्दसं प्रत्येक-विवक्षया वा] एताभिर्मदीयाभिरङ्गु-लिभिः “चितः” ज्ञातः निर्गतः अभिषुतः “हरिः” हरितवर्णः त्वं “धारया” सन्ततया “पवस्व” द्रोणकलशं ग्रहांश्च गच्छ । किञ्च “युजं” † सखायम् इन्द्रं “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु ‡ “चोदय” प्रेरय । यदास्माभिरिन्द्रार्थं सोमा दीयन्ते तदानीमिन्द्रः स्तुत्यानेन हृष्टः सन् यच्चून् हन्तीत्यर्थः ॥ ३ ॥ १०

॥ यौक्ताश्वम् ॥ औहोहोहायि । वृषा । पवस्वा३
 धाराया३ । माहूरत्वा२३४तायि । ओयि । चमा२३ ।
 चमा२त्सार३४राः । औहोहोहायि । विश्वा । दधार२
 नार३४ओ । जासार३४औहोवा ॥ (१) औहोहोहायि ।
 तन्वा । धर्तारा३मोणायो३ । पावा२मा २३४ ना ।

* ‘अथा—अनया धिया विश्वस्य पालयित्री’—इति वि० ।

† ‘युजं—योगम्’—इति वि० ।

‡ ‘वाजेषु—अश्वेषु’—इति वि० ।

^१ओयि । ^०सुवा२३ । ^१सुवा^३२^४३४शाम् । ^{२२१}औहोहोहा^२
^१यि । ^१हिन्वायि । ^{१२}वाजा^३रयिषू^४२३४वा । ^२जा^१यिना^२२३४
^२औहोवा ॥ (२) ^{२२१}औहोहोहायि । ^२अया । ^१चित्तो^२वी३पा
^२नाया३ । ^१हारा^३रयिः । ^३पा^४२३४वा । ^१ओ । ^०स्वधा२३ ।
^१स्वधा^३रारा२३४या । ^{२२१}औहोहोहायि । ^२युजाम् । ^१वाजा^२रयि
^३षू२३४चो । ^४दाया^२२३४औहोवा । ^{४२२}ओयि । ^२ज्वर
^२आ(३) ॥ १८ * ॥ [१]

^१॥ सन्तनि ॥ ^२वृषा^१हाउ । ^१पाव^२स्वधा३१उवा२३ । रा
^४२३४या । ^{२१}मरुत्व^{२२}तेचमत्सरा१ः । ^२विश्वा^१हाउ । ^१दाधान
^१ओ३आउवा२३ । ^४जा२३४सा ॥ (१) ^१तन्वा^२धर्त्तारमो^१स्योः
^{२२}पवमानसुव^१र्द्धा^२२३४५म् । ^१हिन्वे^२हाउ । ^१वाजे^२षुवा३
^४१उवा२३ । ^{२१२}जा२३४यिनाम् ॥ (२) ^{२१२}अयाचित्तो^२विपानया

१ २ १२ ३११११ १ २ १२२ १
हरिः पवस्वधारयार३४५ । युजा^५हाउ । वाजेषुचोश्वा

उवार३ । दा^५२३४या(३) ॥ १ * ॥ [२]

२२ १ २ १ २ २ ५
॥ ऐडसौपर्णम् ॥ वृषापवोवा । स्वाधारार३४या ।

२ १ २ १ ० १ ५ १
महत्त्वतायि । चमारत्सार३४राः । वारिश्वा । दार
२ १ २२ १ २ ४ ५ २ २ १ २
३धा । नाओजसा । औश्होवा ॥ (१) तग्त्वाधर्तोवा ।

१ २ ३ ५ २ १ २ १ ० ३ ५
रामोणार३४योः । पवामाना । सुवार^३हृ^३ २ ३ ४ ग्राम् ।

२ १ २२ १ ४ ५
हारयिन्वे । वार३जायि । पूवाजिनाम् । औश्होवा ॥ (२)

२ २ १ २ १ २ ३ ५ २ १ २ १
अयाचित्तोवा । वायिपानार३४या । हरायिः पवा ।

० ३ ५ १ २ १ २ २ १
स्वधारार३४या । यू^२रजाम् । वार३जायि । पूचोदया ।

२ ४ ५ ४
औश्होवा । होपुई । डा(३) ॥ २ * ॥ [३]

१ २ २ १ २ २ १ २
॥ रोहितकुलीयोत्तरम् ॥ वृषापवस्वधा । रयार२ ।

१ २ २ १ २ १ २ २
महत्त्वतचमत्सार३४राः । वायिश्वा^२दाधार३ । नओ^२३४

^५ वा । ^४ जा^५प्रसो^१द्^२द्यायि ॥ (१) ^१ तन्वा^२ध^३र्त्तार^४मो । ^५ णियो
^१ २ । ^२ पव^३मान^४सुव^५र्द्ध^१२३शाम् । ^२ ह्यायि^३न्वे^४रवाजा^५२३यि ।
^२ १ ^५ षुवो^४२३४वा । ^५ जा^१प्रयि^२नो^३द्^४द्यायि ॥ (२) ^५ अया^१चि^२त्तो^३विपा ।
^२ नया^३२ । ^१ हरिः^२पव^३स्वधा^४रा^५२३या । ^१ यूजा^२रवाजा^३२३यि ।
^२ १ ^५ षुचो^४२३४वा । ^५ दा^१प्रयो^२द्^३द्यायि (३) ॥ ३ * ॥ [४]

^५ ॥ आम^४होय^५वम् ॥ ^५ वृषो^४पा^५श्व^१स्वधा^२रया । ^३ मरु^४त्वा^५१
^२ जा^३२यि । ^१ यमा^२२त्सराः । ^३ विश्वा^४दधा । ^५ नओ^१२३जसा
^५ उ । ^४ वा३ ॥ (१) ^५ तन्वा^१धा^२शर्त्तार^३मो^४णियोः । ^५ पवामा^११
^१ ना^२२ । ^३ सुवा^४२३र्द्ध^५शाम् । ^१ हिन्वा^२जायि । ^३ षुवा^४२३
^२ जिना^३उ । ^५ वा३ ॥ (२) ^५ अया^१चा^२शयि^३त्तो^४विपानया । ^५ हरा
^२ यिःपा^३श्वा^४२ । ^५ स्वधा^१२३रया । ^३ युजंवा^४जायि । ^५ षुचो^१२
^२ ३दया^३उ । ^५ वा३ । ^५ स्तो^१षे^२२३४पु (३) ॥ १ † ॥ [५]

॥ हाविष्मत् ॥ हाउवृषापवस्वधारयाहाउ । मरु
 त्वता३यि । चामत्सा२३४राः । ऐ२हो१आ २ ३ यिही ।
 विश्वादा३धा । नओ । जा २ सा २ ३ ४ औहोवा ॥ (१)
 हाउतन्वाधर्त्तारमोण्योर्हाउ । पवमाना३ । सूवर्ह२३
 ४शाम् । ऐ२हो१आ२३यिही । हिन्वेवा३जायि । षु
 वा । जा२यिना२३४औहोवा ॥ (२) हावयाचिन्तीविपान
 याहाउ । हरिःपवा३ । स्वाधारा२३४या । ऐ२हो१आ
 २३यिही । युजांवा३जायि । षुचो । दारया२३४औहो
 वा । हविष्मते२३४५ (३) ॥ १ * ॥ [६]

॥ यौक्ताश्चोत्तरम् ॥ वृषाऔहोहाहायि । पवा ३
 स्वाधा३राया३ । माह२त्वा२३४तायि । चमा३ । ओयि ।
 चमा२त्सा२३४राः । विश्वाऔहोहोहायि । दधारना

^५ २३४ओ । ^{१ १ ३} जा२सा२३४ओहोवा ॥ (१) ^{५२ २} तन्वाओहोहो
^२ हायि । ^{२५ १ २} धर्त्ता३रामो१णयो३ः । ^{१ १ ३} पावा२मा२३४ना ।
^{३ २} सुवा३ । ^१ ओयि । ^{७ ३} सुवा२र्द्ध२३४शाम् । ^{५ २ २ १} हिन्वाओहो
^२ होहायि । ^{१२ १ ३} वाजा२यिषू२३४वा । ^{१ १ ३} जा२यिना२३४ओहो
^{२ २ २ १} वा ॥ (२) ^२ अयाओहोहोहायि । ^{२ ५ १ २} चित्ता३वायिपा१ना
^२ या३ । ^{१ २} हारा२यिःपा२३४वा । ^{५ ३} स्वधा३ । ^{१ ७} ओ । ^१ स्वधा
^{१ ३} ररा२३४या । ^{५ २ २ १ २} युजाओहोहोहायि । ^{१२ २} वाजा२यिषू२३४
^५ चो । ^{१ ३} दा२या२३४ओहोवा । ^{५२ २} ओयि । ^{१ ३} जू२३४
^५ वा (३) ॥ २ * ॥ [७]

^{१ २} ॥ आजिगम् ॥ ^{१ २} वृषापावा । ^{१ २} स्वधाराया । ^१ मरुत्व
^{१२ १ ७} ते । ^२ चामत्सा२३राः । ^{१ २} विश्वादाधा । ^{१२ २} नओजा२३सा३
^{१ २} ४३ ॥ (१) ^{१ २} तन्वाधा२र्त्ता । ^{१ २} रमोणयोः । ^{१ २} पवमान । ^{१७} स्वव

हृ२३शाम् । हिन्वेवाजायि । पुवाजार३यिना३३म् ॥ (२)
 अयाचायित्तो । विपानाया । हरिःपव । स्वाधा१रार
 ३या । युजांवाजायि । पुचोदा२३या३३ । ओ२३३५
 ई । डा(३) ॥ १४ * ॥ [८]

॥ स्वारसौपर्णम् ॥ वृषापवस्वधारा३या । मरुत्वतेच
 मा । ऊम् । त्सार३३राः । वायिश्वा३उवा । दधा ।
 नओ२३३वा । जापुसोईहायि ॥ (१) तन्त्वाधर्त्तारमोणा
 ३या३योः । पवमानसुवा । ऊम् । द२३३शास् । हायि
 न्वा३उवा । वाजे । पुवो२३३वा । जापुयिनोईहायि ॥ (२)
 अयाचित्तोविपाना३या । हरिःपवस्वधा । ऊम् । रा२
 ३३या । यूजा ३ उवा । वाजे । पुचो२३३वा । दापु
 योईहायि(३) ॥ १५ * ॥ [९]

^{२ २ १} ॥ सुखपोत्तरम् ॥ ^१ वृषापवौहो२ । ^{२ २ १} इया । ^२ स्वधारा
^{२ १} या२ । ^१ मरुत्वतौहो२ । ^{२ १} इया । ^२ चमत्सारा२ः । ^२ विश्वा
^१ दधौहो२ । ^१ इया । ^{२ १ २} नञोजार३सा३४ ३ ॥ (१) ^{२ २} तन्वा
^१ धत्ताहो२ । ^१ इया । ^{२ २ १} रमोणयो२ः । ^{२ १ २} पवमानौहो२ ।
^१ इया । ^{२ १} सुवड्गशा२म् । ^{२ १ २} हिन्वेवाजौहो२ । ^१ इया । ^२ पु
^{१ २} वाजार३यिना ३४ ३म् ॥ (२) ^{२ २ १} अयाचितौहो२ । ^१ इया ।
^{२ २ १} विपानाया२ । ^१ हरिःपवौहो२ । ^१ इया । ^{२ २ १} स्वधाराया२ ।
^{१ २} युजंवाजौहो२ । ^१ इया । ^{२ १ २} पुचोदार३या३४३ । ^१ ओ २ ३
४५ई । डा(३) ॥ १८ * ॥ [१०]

^{२ २ २} ॥ ऋषभःपावमानम् ॥ ^२ हाहाउवृषापवा । ^२ हा३ । ^२ हा
^१ इयि । ^३ स्वाधार३रा २ ३ ४ या । ^५ मरुत्वतेचमा३त्साराः ।
^{२ ३} विश्वादार३४धा । ^{१ २} ओमो३ । ^{४ ४} नञोवा । ^४ जापूसोईहा

यि ॥ (१) रामो^१रणा^२र^३३योः । पवमानसुवा^४र^५र^६शाम् ।

हिन्ववा^७र^८३जायि । ओमो^९र । पुवोवा । जापूयिनो^{१०}र

हायि ॥ (२) हाहावयाचित्ताः । हा^{११}र । हा^{१२}रयि । वा

यिपारना^{१३}र^{१४}३या । हरिःपवस्वधा^{१५}राया । युज^{१६}वा^{१७}र^{१८}३

जायि । ओमो^{१९}र । पुचोवा । दापूयो^{२०}र^{२१}हायि (३) ॥ १८* ॥ [११]

॥ हरिश्च्रीनिधनम् ॥ वृषापवस्वधारया । वृषापवा ।

स्वधारया^{२२}र । मरुत्वनेचमाहो^{२३}र । त्वारा^{२४}र^{२५}र । हाउ

वा । विश्वादा^{२६}र^{२७}३धा । नओ । जार^{२८}सार^{२९}३ओहोवा ॥ (१)

तन्त्वाधर्त्तारमोणियोः । तन्त्वाधर्त्ता । रमोणियो^{३०}र ।

पवमानसुवाहो^{३१}र । दशा^{३२}र^{३३}म् । हाउवा । हिन्वेवा

र^{३४}३जायि । पुवा । जार^{३५}यि । नार^{३६}३ओहोवा ॥ (२) अ

याचित्तोविपानया । अयाचित्ताः । विपानया^{३७}र । हरिः

पवस्वधाहो२ । राया२३ । हाउवा । युजावा२३जा
 यि । पुचो । दा२या२३४ औहोवा । हरी३श्री२३
 ४ ५ः(३) ॥ १ * ॥ [१२]

॥ गौषूक्तम् ॥ वृषापवस्वधौ । हौहोवाहायि । रया ।
 मरुत्वतेचमौ२ । ऊवायि । ऊवा२यि । त्सार२ः । वि
 आदधानऔ२ । ऊवायि । ऊवा२यि । जासा२३ ।
 हो२वा२३४ औहोवा ॥ (१) तग्त्वाधर्त्तारमौ । हौहोवा
 हायि । णियोः । पवमानसुवौ२ । ऊवायि । ऊवा२
 यि । दृशा२म् । ह्रिन्वेवाजेपुवौ२ । ऊवायि । ऊवा
 २यि । जासा२३ । हो२वा२३४ औहोवा ॥ (२) अया
 चित्तेविपौ । हौहोवाहायि । नया । हरिःपवस्वधौ
 २ । ऊवायि । ऊवा२यि । राया२ । युजंवाजेषु

चौ२। ऊवायि। ऊवा२यि। दाया२३। हारवार
 ३४ औहोवा। अग्निराहुता२३४पुः(३) ॥ ८ * ॥ [१३]

॥ शाकलम् ॥ वृषापवारस्वधारया। मरुत्वतेचमत्सा
 २३राः। वायिश्चार। दाधानओ२३। ऊम्। जा३
 ४५ सोईहायि ॥ (१) तन्वाधर्त्ता२रमोणियोः। पवमान
 सुवद२३शाम्। हायिन्वे२। वाजेषुवा२३। ऊम्।
 जा३४पुयिनाईहायि ॥ (२) अयाचित्ता२विपानया। ह
 रिःपवस्वधारार३या। यूजा२म्। वाजेषुचो२३। ऊम्।
 दा३४योईहायि(३) ॥ १० * ॥ [१४] १०

अथ द्वितीयलृचे—प्रथमा ।

वृषाशोणोअभिकनिक्रदद्गा
 नदयन्नेषिपृथिवीमुतद्याम् ।

१ २ ३ १२ २२ ३ १
इन्द्रस्येववमुराष्टएवआजौ

१ २ १ २ ३ २ ३ २
प्रचोदयन्नर्षसिवाचमेमाम् ॥ १ * ॥

“शोणः” शोणवर्णः † “वृषा” कश्चिद् वृषभः “गाः” पशून्
“अभि” लक्ष्य “कनिक्रदत्” ‡ शब्दं करोति [एवं “गाः”
स्तुतीः “अभि कनिक्रदत्” अभिशब्दायमानः] । तदेवाह—
“नदयन्” शब्दमुत्पादयन् हे काम ! त्वं “पृथिवीम्” “उत”
अपिच “द्याम्” एतौ लोकौ “एषि” गच्छसि । किञ्च “वग्नुः”
[वग्नु वाङ्नामैतत् (निघ० १, ११, २५) तस्य] वाक्सु
शब्दः “आजौ” सङ्ग्रामे “इन्द्रस्येव” इन्द्रशब्द इव “शृणवे” सर्वैः
श्रूयते । ततः “प्रचेतयन्” आत्मानं सर्वेषां प्रज्ञापयन् “इमां”
“वाचम्” “अर्षसि” समन्तादागमयसि उच्चैः शब्दायत
इत्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
रसाय्यः पयसापिन्वमान

३ १ २ ३ १ २ ३ ३ २
ईरयन्ने पिमधुमन्तमंशुम् ।

* ऋ० वे० ७, ४, १३, ३ ।

† ‘शोणः—वज्रवर्णः’—इति वि० ।

‡ “दाघन्ति-दर्घन्ति-दर्घिषि-बोभूतु-तेतिक्ते-ऽलर्घ्या-ऽऽपनीकणत्-संसनिष्पदत्
करिक्रत्-कनिक्रदद्-भरिधद्-दरिध्वतो-दविद्युतत्-तरिचत्-सरीह्वतं-चरीह्वज्ज्-
मर्ह्य्या-ऽऽगनीमन्तीति च (७, ४, ६५)”—इति पाणिनिसंस्मरणान् क्रान्देर्लुङि च्लेरङ्

११ ३ १ २ ३ १
पवमानसन्तनिमेषिकृण्व

२१ ३ १ २
निन्द्रायसोमपरिषिच्यमानः ॥ २ * ॥

हे सोम । “रसाय्यः” [रसेरौणादिक आय्य-प्रत्ययः (उ०, ३, ८६)] आस्वाद्यः † “पयसा” “पित्वमानः” क्षरंस्त्वम् “ईरयन्” “मधुमन्तं” माधुर्योपेतम् “अंशुम्” रसभावम् “एषि” प्राप्नोषि [“अंशुमष्टमाचो भवति”—इति यास्कः (निरु०,)] । अनेन सोमरसोऽभिधीयते । किञ्च हे सोम । “परिषिच्यमानः” अग्निः परिषिक्तो भवंस्त्वम् “पवमानः” पवित्रे पूयमानः सन् “सन्तनिं” [तनु विस्तारे (त०, प०) इ-प्रत्ययः] सन्ततां धारां “क्षण्वन्” कुर्वन् “इन्द्राय” इन्द्रार्थम् “एषि” गच्छसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ २
एवापवस्वमदिरोमदायो

३ १ २ ३ १ २ ३ २
दद्याभस्यनमयन्वधक्षुम् ।

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
परिवर्णन्भरमाणोरुशन्तं

३ १ २ ३ १ २ ३ २
गव्युर्नीर्घपरिसोमसिक्तः ॥ ३ * ॥ ११

द्विर्वचनसभ्यासस्य चत्वाभावो निगागमश्च । लुङ् चात “इन्द्रसि लुङ्-लुङ्-लिटः (३, ४, ६)”—इति धात्वर्थ-सम्बन्धमात्रे सार्वकालिकः ।

* ऋ० वे० ७, ४, १३, ४ ।

† ‘रसाय्यः—रसवान्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ४, १३, ५ ।

हे सोम ! “मदिरः” मदकरः त्वम् “उदग्राभस्य” *
 [“क्रिया ग्रहणं कर्त्तव्यम्”—इति कर्मणः सस्यदानसञ्ज्ञा ।
 चतुर्थ्यर्थे बहुलमिति षष्ठी] उदग्राभम् उदकग्राहिणं मेघं “नम-
 यन्” वृष्ट्यर्थं प्रह्वीकुर्वन् । कौटुशम् ? “वधस्त्रुम्”† वृत्रवधेन
 प्रसूयन्तम् “मदाय” मदार्थमेव “पवस्व” पात्रेषु क्षर । किञ्च
 “रुशन्तम्” आरोचमानं स्तुतं “वस्य” “परि भरमाणः” परितो
 बिभ्रत् “सिक्तः” पवित्रे सिच्यमानः त्वं “गव्ययुः” अस्मात्तं गा
 इच्छन् “पर्येषि” परिगच्छ ॥

“वधस्त्रु”-“वधस्त्रैः”—इति पाठौ । ३ ॥ ११

॥ इहवद्वासिष्ठम् ॥ ^{१२ २२३ २} औहोवाहा ^१ ३ होयि । ^{३२} इहा ।
^{१२ २} वृषाशीणो । ^{२ १} अभिक । ^{२ ३ ४ ५} निऋदङ्गाः । ^{२ १} नदयन्नायि । ^२ षी
^१ ३ पृथि । ^{२ ३ ४ ५} वीमुतद्याम् । ^{२ १ २} इन्द्रस्येवा । ^{२ १ २} वभुरा । ^{२ ३} शृण्व
^{४ ५} आज्ञाउ । ^{२ १ २} प्रचोदयान् । ^{२ १} अर्षसि । ^२ वा३४३ । ^{२ ४} चाश्मा
^{२ १ २} ५ यिमा ^{२ १ २} ६५६म् ॥ (१) ^{२ ३ ४ ५} रसायियाः । ^{२ १ २} पयसा । ^{२ ३ ४} पिन्वसा
^५ नाः । ^{२ २ १} ईरयन्नायिषी३मधु । ^{२ १} मन्तमंशूम् । ^{२ ३ ४ ५} पवमाना ।

* “उदग्राभस्य—उदक-सङ्घातस्य वधस्त्रुम्, उदकसङ्घातस्य वधः येन क्रियते
 भवति परिवर्त्तः सोमेन स वधस्त्रुः”—इति वि० ।

† मन्त्रे तु प्रायो वधोऽन्त्यस्यवकारादिर्दृश्यते ।

^{२ १} सन्तनिम् । ^{२ ३ ४ ५} षष्ठिक्ववान् । ^{२ १ २} इन्द्रायसी । ^{२ १} मा३परि । ^२ पा

^{२ ४} ३४३यि । ^{२ १ १ २} चा३मापुजा६पू६ः ॥ (२) ^२ एवापवा । ^२ स्वा ३

^१ मदि । ^{२ ३ ४ ५} रोमदाया । ^{२ १ २} उदग्राभा । ^{२ १} स्या ३ नम । ^{२ २ १} यन्वध

^५ स्तुम् । ^{२ १} परिवर्णाम् । ^{२ १ २} भरमा । ^{२ ३ ४ ५} णोरुशन्ताम् । ^{२ २ २ २} श्रीहो

^{३ २ १} वाहा३होयि । ^{३ २} इहा । ^{१ २} गव्युर्जा३ । ^{२ १} पा३परि । ^४ सो३

^{२ ४} ४३ । ^{२ ४} मापुसाप्रयिक्ता६पू६ः (३) ॥ २ * ॥ [१]

^{२ १ २} ॥ पार्थम् ॥ ^{२ १ २} ओ३हो३होयि । ^{२ १ २} वृषाशीणो । ^{२ १} अभिक ।

^{२ ३ ४ ५} निक्कदद्गाः । ^{२ १} नदयन्नायि । ^{२ १} पी३पृथि । ^{२ ३ ४ ५} वीमुतद्याम् ।

^{२ १ २} इन्द्रस्येवा । ^{२ १ २} वग्नुरा । ^{२ २ ४ ५} शृण्वआजाउ । ^{२ २ १} प्रचोदयान् । ^२ अ

^१ पंसि । ^२ वा३४३ । ^{२ ४} चा३मा ५ यिमा६पू६म् ॥ (१) ^{२ २ १} रसायि

^{२ १ २} याः । ^{२ ३ ४ ५} पयसा । ^{२ १ २} पिन्वमानाः । ^{२ १} ईरयन्नायि । ^{२ १} पी३मधु ।

^{२ ३ ४ ५} मन्तमंशूम् । ^{२ १ २} पवमाना । ^{२ १} सन्तनिम् । ^{२ ३ ४ ५} षष्ठिक्ववान् ।

^{२ १ १} इन्द्रायसौ । ^{२ १} मा३परि । ^२ पा३४३यि । ^{२ ४} चा३मा५नाई
^{२ १ १} ५ईः ॥ (२) ^{२ १} एवापवा । ^{२ ३ ४ ५} स्वा३मदि । ^२ रोमदाया । ^२ उद
^{१ २} आभा । ^{२ १} स्या३नम । ^{२ ३ ५} यन्वधन्तूम । ^{२ १} परिवणाम् । ^{२ १} भर
^२ मा । ^{२ ३ ४ ५} णोरुशताम् । ^{२ २} ओ३ हो३ ह्योयि । ^{१ २} गव्युर्नोआ ।
^{२ १} पा३परि । ^२ सो३४३ । ^{१ ४} मा३सा५यिक्ताई५ईः (३) ॥ ६* ॥ [२] ११

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य
 तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थखण्डे ३ प्रगाथरूपे—

प्रथमसूक्ते—प्रथमा ।

^{१ २} त्वामिद्विह्वामहेसातीवाजस्यकारवः ।
^{१ २} ^{३ १} ^{२ २} ^{३ १ १}

^{१ ३ १} ^{२ ३ १ २} ^{३ ३ २ २ ३} ^{३ १ २}
 त्वांवृत्रेधिन्द्रसत्यतिनरस्तवाङ्गाष्टास्वर्वतः ॥ १ ॥

* ऊ० गा० ७ प्र० १ अ० ६ सा० ।

† “उक्तोमाध्यन्दिनः”—इति वि० ।

‡ “या ओतिष्टोमे देवता परिभाषा साम्नां सेवावापि”—इति वि० ।

¶ ऊ० आ० ३, १, ५, २ (१ भा० ४८१ पृ०) = ऋ० वे० ४, ७, २७, १ ।

“कारवः” स्तोतारो वयं “वाजस्य” अन्नस्य “सातो” सम्भ-
जने निमित्तभूते सति, हे “इन्द्र !” “त्वाम् इत् हि” त्वामेव
“हवामहे” स्तुतिभिराह्वयामहे । हे इन्द्र ! “सत्पति” सतां
पालयितारं ऋठं त्वां “नरः” अन्येऽपि मनुष्याः “वृद्धेषु”
आवरकेषु शत्रुषु सत्सु “हवन्ते” आह्वयन्ति, तज्जयार्थम् ।
अपिच “अर्वतः” अश्वस्य सम्बन्धिनीषु “काठासु” यथा अश्वः
क्रान्त्या तिष्ठति तासु “काठासु” सङ्ग्रामेषु युद्धकामाश्च त्व-
मेवाह्वयन्ति, अतो वयं त्वामेवाह्वयाम इत्यर्थः ॥

“सातो”-“साता”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२२२ ३ २ ३१ २ ३ १ २
सत्वनश्चित्रवज्रहस्तधृष्णुयामहस्तवानोअद्रिवः ।

१ २२ ३ २२ ३ १ २ ३ २३ ३ २ ३ १ २
गामश्चरथमिन्द्रसङ्किरसत्रावाजन्नजिग्यषे ॥२॥ १२

हे “चित्र” चायनीय ! “वज्रहस्त” वज्रबाहो ! “अद्रिवः”
वज्रवत् † [यदा आदृणात्यनेनेत्यद्रिरशनिस्तद्वत्] एवभूत
हे इन्द्र ! “धृष्ण्या” धृष्णुः शत्रूणां धर्षयिता ‡ “महः” महान्

* ऋ० वे० ४, ०, २०, २ ।

† ‘अद्रिवः’—वज्रवत् । अथवा अद्रयः पर्वताः । अथवा अभिषवप्राक् ।
ते अद्रिवः—इति वि० । अथ “मनुवसो नः सम्बद्धौ वन्दसि (८, ३, १)”—इति
कलम् ।

‡ ‘धृष्ण्या’—धारणशीलया बुद्ध्या प्रज्ञया वा—इति वि० ।

स तादृशस्त्वं "स्तवानः" अस्माभिः स्तूयमानः सन् "गाम्"
 "रथ्य" रथवाहम् "अश्व" च "सं किर" सम्यक् प्रयच्छ ।
 "जिग्युषे" जितवते पुरुषाय भोगार्थं "सत्रा" महत् प्रभूतं *
 "वाजं न" अश्वमिव यथा शत्रून् जितवते भोगार्थं बहु प्रय-
 च्छसि तद्वत् ॥ २ ॥ १२

२ २ २ २ १ २ ३
 ॥ वारवन्तीयम् ॥ तुवामिद्धा औहोहायि । ह्वावामार३
 ५ २ २ २ २ १ ५ १ २ २
 ४हायि । सातौवाजस्यकारावो२३४हायि । त्वांवृत्रेष्टि
 २ ३ ४ २ ५ १ ३ ५ २
 द्रसत्यतिन्ना३४ । औहोवा । इह्वा२३४हायि । उज्ज
 ३ ५ २ १ २ २ १ ७ २ ३ ४ ५ २
 वा२३४राः । तुवाङ्गा । षासुअर्वा ३४ । औहोवा ।
 १ ३ ५ ३ २ २ ५ २ ५
 इह्वा२३४हायि । औहो३१२३४ । ताः । एहियाईहा । (१)
 २ २ २ २ १ २ ३ ५ २ १
 तुवाङ्गा औहोहायि । सूअर्वा२३४ताः । सत्वान्ना२३४
 ३ १ २ ३ ४ २ ५ १ ३
 हायि । चित्रवज्रहस्तधृष्णू३४ । औहोवा । इह्वा२३४
 ५ २ ३ ५ २ १ १ १ ७ २
 हायि । उज्जवा२३४या । महस्त । वानोअद्रा ३४ ।

* 'सत्रा—सदा'—इति वि० ।

† 'वाजम्—अश्वम् । न जिग्युषे—न शब्द उपमाधीनः, यथा जिग्युषे ; गमन-
 शीलाय न जिग्युषे यथा भवनमुपयते तद्वत् लसत्तासु देहीत्यर्थः ।

^{३र ४र ५} ^{१ ३} ^५ ^{३र १}
 औहोवा । इहा २ ३ ४ हायि । औहो ३ १ २ ३ ४ । वाः ।

^{५र} ^५ ^२ ^{२ २ १ २} ^२
 एहिया ६ हा ॥ (२) महस्तवा औहो हायि । नोअद्रा २ ३ ४

^५ ^{२ १} ^५ ^१ ^२
 यिवाः । गामाश्वा २ ३ ४ हायि । रथियमिन्द्रसङ्का ३ ४ ।

^{३र ४र ५} ^{१ ३} ^५ ^{२ ३} ^२ ^{२ १ २ २}
 औहोवा । इहा २ ३ ४ हायि । उड्वा २ ३ ४ रा । सत्रावा ।

^{१ ७} ^२ ^{३र ४र ५} ^{१ ३} ^५ ^{३र २}
 जान्नजिग्य ३ ४ । औहोवा । इहा २ ३ ४ हायि । औहो

^{५र} ^५ ^४
 ३ १ २ ३ ४ । पायि । एहिया ६ हा । होपुई । डा (३) ॥ १ ३ * ॥ [१]

^{३र २} ^२ ^१ ^{१ २}
 ॥ कण्ववृहत् ॥ औहोतुवामिद्वा ३ ए । हवामा १ हा

^{३र २} ^{१ २ २ २} ^२ ^{२ २}
 २ ३ ४ यि । हाहोयि । सातौवाजस्यकारवः । तुवांवा १

^{३र २} ^{१ २} ^{१ २}
 र्चा २ ३ ४ । हाहोयि । पूइन्द्रसत् । पतायिन्नाशरा २ ३ ४ ।

^{३र २} ^{१ २} ^{३र २} ^{३ १} ^१
 हाहोयि । तुवाङ्गाशष्टा २ ३ ४ । हाहो । सुआ ३ । वा

^५ ^५ ^{३र २} ^{२ २}
 २ ३ ४ ताः । उड्वा ६ हा उ । वा ॥ (१) औहोतुवाङ्गाष्टा

^२ ^{१ २} ^{३र २} ^{१ २}
 ३ ए । सुआर्वाशता २ ३ ४ । हाहोयि । सात्वन्नधि । त्र

^{१ २} वाज्रा^{३२ २}श्वा^{१ २}र३४ । ^{३२ २}हा^{१ २}हो । ^{३२ २}स्ता^{१ २}धाष्णू^{३२ २}श्वा^{१ २}र३४ । ^{३२ २}हा^{१ २}हो
^{१ २}यि । ^{३२ २}महा^{३२ २}स्ता^{३२ २}श्वा^{१ २}र३४ । ^{३२ २}हा^{१ २}हो । ^{३२ २}नो^{१ २}आ^{३२ २}त्रा^{३२ २} । ^{३२ २}द्रा^{१ २}र३४
^५यिवाः । ^५उ^{३२ २}ङ्ग^{३२ २}वा^{३२ २}ह^{३२ २}हा^{३२ २}उ । ^{३२ २}वा ॥ (२) ^{३२ २}औ^{३२ २}हो^{३२ २}म^{३२ २}ह^{३२ २}स्त^{३२ २}वा^{३२ २}र३४ ।
^{३ १ २}नो^{३२ २}आ^{३२ २}द्रा^{३२ २}श्वा^{३२ २}यि^{३२ २}वा^{३२ २}र३४ । ^{३२ २}हा^{३२ २}हो^{३२ २}यि । ^{३२ २}गा^{३२ २}म^{३२ २}श्रु^{३२ २}वम् । ^{३२ २}रथा
^३यि^{३२ २}या^{३२ २}श्मा^{३२ २}र३४ । ^{३२ २}हा^{३२ २}हो^{३२ २}यि । ^{३२ २}द्रा^{३२ २}सा^{३२ २}क्का^{३२ २}श्वा^{३२ २}यि^{३२ २}रा^{३२ २}र३४ । ^{३२ २}हा
^३हो^{३२ २}यि । ^{३२ २}स^{३२ २}त्रा^{३२ २}वा^{३२ २}श्जा^{३२ २}र३४म् । ^{३२ २}हा^{३२ २}हो । ^{३२ २}न^{३२ २}जा^{३२ २}श्वा^{३२ २}यि । ^{३२ २}ग्यू
^५र३४पा^५यि । ^५उ^{३२ २}ङ्ग^{३२ २}वा^{३२ २}ह^{३२ २}हा^{३२ २}उ । ^{३२ २}वा (३) ॥ १७ * ॥ [२] १२

अथ द्वितीयसूक्ते प्रगाथे—

प्रथमा ।

^{३ १२ २२ ३ १ १ ३ १ २} अभि^{३ १२ २}प्रवः^{३ १२ २}सुरा^{३ १२ २}धस^{३ १२ २}मिन्द्र^{३ १२ २}मर्च^{३ १२ २}यथा^{३ १२ २}विदे ।

^{१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} योज^{३ १२ २}रि^{३ १२ २}त्भ्यो^{३ १२ २}मघ^{३ १२ २}वा^{३ १२ २}पुरु^{३ १२ २}वसु^{३ १२ २}सह^{३ १२ २}स्रे^{३ १२ २}णे^{३ १२ २}वा^{३ १२ २}श^{३ १२ २}क्षति ॥ १ ॥

„पुरुवसुः” पश्वादिबहुधनोपेतः, यज्ञबाहुल्यात् बहुनि
 वासको वा “मघवा” धनवान् “यः” इन्द्रः “जरितभ्यः”

* ज० गा० २२ प्र० १ अ० १० सू० १ ।

† ह० आ० २, १, ५, २ (१ भा० ४-२६ उ०) = ऋ० वे० ६, ४, १५, १ ।

स्तोत्रभ्यः अस्मभ्यं “सहस्रेणैव” सहस्रसङ्ख्याकेन धनेनेव
 “शिक्षति” [शिक्षतिर्दानकर्मा (निव० ३, २०, ८)], पश्चादि-
 बहु धनम् अस्मभ्यं प्रयच्छतोत्यर्थः । स इन्द्रः “यथाविदे” यथा-
 स्माभिर्विज्ञायते तथा ह ऋत्विजः ! “वः” यूयं “सुराधसं”
 शोभनधनोपेतम् “इन्द्रम्” ऐश्वर्य्ययुक्तं देवम् “अभि” आभि-
 मुख्येन “प्र अर्च” प्रकर्षणार्चत ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१ २ ३१ २ ३ १ २२ ३ १ २ ३ १ २
 शतानीकेवप्रजिगातिधृष्णुयाहन्तिवृत्राणिदाशुषे ।

३ १ २ ३ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
 गिरेरिवप्ररसाअस्यपिन्विरेदत्राणिपुरुभोजसः ॥ २* ॥ १३†

“धृष्णुया” ‡ धृष्णुः धर्षणशीलः पुरुषः “शतानीकेव”
 यथा शतसङ्ख्याकानि शत्रुसैन्यानि “प्रजिगाति” जयार्थं प्रक-
 र्षेण गच्छति, तद्वत् ; इन्द्रः “दाशुषे” यजमानार्थं “वृत्राणि”
 यज्ञविघातकान् शत्रून् प्र जिगाति ततस्तान् “हन्ति” । किञ्च
 “पुरुभोजसः” बहुधनस्य “अस्य” इन्द्रस्य सम्बन्धीनि “दत्राणि”
 दत्तानि धनानि “प्र पिन्विरे” यजमानार्थं प्रकर्षेण वर्त्तन्ते ।
 तत्र दृष्टान्तः—“गिरेरिव” यथा गिरेः सकाशात् “रसाः”
 उदकानि पिन्विरे प्रवर्त्तन्ते तद्वत् ॥ २ ॥ १३

* ऋ० वे० ६, ४, १४, २ ।

† ‘वासदेव’, भैवावरुणं साम । शीत्यं, ब्रह्मसाम—इति वि० ।

‡ ‘धृष्णुया’—धारणस्वभावया—इति वि० ।

४ ३ ४ ५ २ ३ ४ ५ ३ ४ ५
॥ श्येतम् ॥ अभिप्रवःसुरा । धमा ३ ४ औहोवा ।

१ २ १ ७ ५ ५ १२ २
आयिन्द्रमर्च । यथाविंदा ३ ३ ४ यि । ओह्वा । योजरि

१ २ १ २ १ ३ ५ २ १ २
तृभ्यः । माघा २ ३ वा । पुहूरै । वार ३ ४ सूः । सहस्तेणा

२ २ १ ३ ५ २ २
यिवा ३ शा । ऊम्मायि । जा २ ता २ ३ ४ औहोवा ॥ (१)

४ ३ २ ४ ५ ३ ३ ३ ४ ५ १ २ २ १
सहस्तेणवशि । अता ३ ४ औहोवा । सहस्तेणे । वशा

७ ५ ५ २ १ २ २ २ १
यिस्तता २ ३ ४ यि । ओह्वा । शतानीकेव । प्राजा २ ३

२ १ ३ ५ १ २ २
यिगा । तिधारै । णू २ ३ ४ या । हन्तिवृत्राणी ३ दा ।

१ २ ५ २ ३ ४ ३ २ ४ ५ २
ऊम्मायि । गृह्णार २ ३ ४ औहोवा ॥ (२) हन्तिवृत्राणिदा ।

३ २ ३ ४ ५ १ २ २ १ ७
शुषा ३ ४ औहोवा । हान्तिवृत्रा । णिदाशुषार ३ ४ यि ।

५ ५ २ १ २ २ १ २ १
ओह्वा । गिरेरिवप्र । रासा २ ३ आ । स्यपा २ यि ।

३ ५ १ २ २ २ १
न्वार ३ ४ यिरायि । दत्राणिपूहू ३ भो । ऊम्मायि । जारै

३ ५ २ ५
सार ३ ४ औहोवा । वार ३ ४ सू (३) ॥ ३* ॥ [१]

॥ अभीवर्त्तः ॥ ^{५ ४ २ ४ ५ ४ ५ १} अभाइयिप्रा इ वःसुराधसोवा । आ
^{२ १ २ १ २} यिन्द्रमर्च्च । यथावा १ यिदा २यि । योजरितृइ १२३४ ।
^{५ ४ ५ २ १ २ २ १ २ ३ २} भ्योमघवा । पुरुवाश्वरः । सहास्त्रेणारयि । वशा
^{१ ३ १ १ १ १ ५ ४ २ ४} इयि । क्षारइ ४५ । जारइ ४५यि ॥ (१) सहास्त्रेणोव
^{५ ४ ५ १ २ २ २ १ २ १ २} शिन्नतोवा । साहस्रेणे । वशायिक्षाता २यि । शाता
^{२ २ ३ ४ ५ २ १ २ १} नीकाइ १२३४यि । वप्रजिगा । तिधारू १यार । हन्ता
^{२ ३ २ १ ३ १ १ १ १} यिवा १र्त्ता २ । णिदा इ । शूरइ ४५ । पारइ ४५यि ॥ (२)
^{५ ४ २ ४ ५ ४ ५ १ २ २ १ २} हन्ताइयिवा ३र्त्ताणिशशुषोवा । हान्तिवृत्रा । णिदाशू
^{१ २ २ ३ ४ ५ २ १ २} १षारयि । गायिरेरिवाइ १२३४ । प्ररसात्र । स्यपायिन्वा १
^{१ २ ३ २ १} यिरा २यि । दत्राणा १यिपू २ । रुभो ३ । जारइ ४५ ।
^{३ १ १ १ १} सारइ ४५ः (३) ॥ ७ * ॥ [२]

^{४ ३ ४ ५ २ ३ २ ३ ४ ५ ५} ॥ श्यैतनौधसम् ॥ अभिप्रवःसुरा । धसाइ ४अौहोवा ।

^१ ^२ ^{१ ७} ^{५ ५} ^२
 आयिन्द्रमच्च । यथाविदार३४यि । ओ३हा । यो २ ३
^२ ^१ ^२ ^{१ २} ^१ ^{२ ३} ^५ ^१
 जा । रीतृभ्यः । मघ । वा । पूरुवार३४सूः । सा २ ३
^२ ^{१ २ २ १} ^५ ^३ ^५ ^{४ ३ ४ ५}
 हा । खेण्वशोर३वा । आ२३४ती ॥ (१) सच्चखेण्वशि ।
^{३ २} ^{४ ४ ४ ५} ^१ ^{२ २ २} ^{१ ७}
 क्षता३४औहोवा । साच्चखेण्वे । वशायि क्षता २ ३ ४ यि ।
^५ ^५ ^१ ^२ ^{१ २ २} ^{१ २} ^१
 ओ३हा । शार३ता । नीकेव । प्रजि । गा । तायि
^{२ ३} ^५ ^१ ^२ ^{१ २ २ २} ^५
 धाष्णु२३४या । हार३न्तायि । वार्त्ताणिदो २ ३ ४ वा ।
^३ ^५ ^{३ ४} ^{३ ४ ४ ५ २} ^{३ २} ^{४ ४ ४ ५}
 शु२३४षे ॥ (२) हन्तिवृत्राणिदा । शुषा ३ ४ औहोवा ।
^१ ^{२ २} ^{१ ७} ^{५ ५} ^१
 हान्तिवृत्रा । णिदाशुषार३४यि । ओ३हा । गार३यि
^२ ^१ ^२ ^{१ २} ^१ ^{२ ३} ^५
 रेः । आयिव । प्रर । साः । आ । स्थापिन्वार ३ ४ यिरा
^१ ^२ ^१ ^{२ १} ^५ ^३
 यि । दा२३त्रा । णायिपुरुभो २ ३ ४ वा । जा २ ३ ४
^५
 साः (३) ॥ ११ * ॥ [३]

^{२ १} ^२ ^{४ २}
 ॥ वाङ्निधनं क्रौञ्चम् ॥ अभायिप्रावा३१२३४ः । सुरा ।

^{३ २} धसाश्म । ^{२ १} इन्द्रमर्चा ^२ ३१२३४ । ^{५ २} यथा । ^{३ २} विदाश्चि । ^{२ १} योजा

^२ रितृ ^{३ २} ३१२३४ । ^{४ ५ २ २} भ्योमघवापुह । ^{३ २} वहः । ^{२ १} सहास्त्रेणा ^२ ३

^४ १२३यि । ^{२ १} वशापुयि क्षताउ ॥ (१) ^२ सहास्त्रेणा ^२ ३१२३४यि ।

^५ वशि । ^{३ २} क्षताश्चि । ^{२ १} सहास्त्रेणा ^२ ३१२३४यि । ^५ वशि । ^{३ २} क्षता

^{२ १} ३यि । ^२ शतानीका ^{३ ४ ५ २} ३१२३४यि । ^{३ २} वप्रजिगातिधृ । ^{३ २} ष्या

^{२ १} ३ । ^२ हन्तायिवात्रा ^४ ३१२३ । ^{२ १} णिदा ^२ ५ शुषाउ ॥ (२) ^{२ १} हन्ता

^२ यिवात्रा ^{५ २} ३१२३४ । ^{३ २} णि । ^{२ १} दा । ^२ शुषाश्चि । ^{२ १} हन्तिवृत्रा

^{५ २} ३१२३४ । ^{३ २} णिदा । ^{२ १} शुषाश्चि । ^२ गिरैरायिवा ^२ ३१२३४ ।

^{३ ४ ५} प्रसात्रस्यपि । ^{३ २} निवरा ^{२ १} ३यिदत्राणायिपू ^२ ३१२३ । ^४ रुभो ^४ ५ ज

साउ । वा ॥ (३) ॥ १५ ॥ [४] १३

अथ तृतीयप्रगाथे—

प्रथमा ।

२ ३१२ २२ ३ १ २
त्वामिदाह्योनरोपीष्यन्वज्रिन्भूर्णयः ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
सइन्द्रस्तोमवाहसइहश्रुधुपस्वसरमागहि ॥ १ * ॥

हे “वज्रिन्” वज्रवन्निन्द्र ! यं “त्वाम्” “भूर्णयः” हविर्भरण-
शीलाः “नरः” कर्मणां नेतारी यजमानाः “इदा” अद्य “ह्यः”
पूर्वेद्युश्च “अपीष्यन्” सोममपाययन् । हे इन्द्र ! “सः” त्वं
“स्तोमवाहसः” स्तोत्रवाहकस्य मम स्तोत्रम् “इह” यज्ञे “श्रुधि”
श्रुणु “सस्वरं” गृहञ्च [“दुर्याः”(८) “स्वसराणि”(१०)—इति
(निघ० ३, ४) गृहनामसु पाठात्] “उपागहि” उपागच्छ ॥

“स्तोमवाहसः”—इति छन्दोगाः, “स्तोमवाहसाम्”†—
इति बह्वृचाः । १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मत्स्वासुशिप्रिन्हरिवस्तमौमहेत्वयाभूषन्निवेधसः ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २ १ २
तवश्रवात्स्युपमान्युक्थयस्तेष्विन्द्रगिर्वणः ॥ २ ‡ ॥ १४

* ऋ० आ० ४, १, १, १० (१भा० ६१० ङ०) ऋ० वे० ६, ७, ३, १ ।

† अतएव छन्दोबार्हिक व्याख्यावसरे ‘अस्माकम्’—इति बहुवचनान्ता
व्याख्यातम् ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, १, २ ।

हे “सुशिप्रिन्” शोभनहनी ! “हरिवः” हरिनामकाश्वो-
पेतः । “गिर्वणः” गीर्भिर्वननोयेन्द्र ! “त्वया” त्वयि “वेधसः”
परिचारकाः “आ भूषन्ति” * आभवन्ति, “मत्स्व” सोमेन
मादय आत्मानम् किञ्च “तस्” त्वा वयम् “ईमहे” याचामहे ।
किं वाच्यम् ? इत्यत्राह—“सुतेषु” सोमेषु अभिषुतेषु सत्सु
“तव” “अवांसि” अन्नानि † “उपमानि” उपमानभूतानि,
हे “उक्थ” प्रशस्य ! ‡ तव प्रसादात् सन्त्विति ॥

“सुशिप्रिन्”-“सुशिप्र”-इति पाठौ ॥ २ ॥ १४

३२ ४ ५ २ ३ ४ २
॥ माधुच्छन्दसम् ॥ त्वामिदा । होयि । हियोन

५ ५ २ १ २ १ २ ३ ५ १
राईण । अपायिप्यन्वा । जायिन्भूर्णा २ ३ ४ याः । स

२ १ २ २ २ १ २ ३ २ २ २ २
इन्द्रस्तोमवाहसः । इहाश्रूधा । औहो ३ ४ वाहायि ।

१ २ ३ २ ३ २ १ २
उपास्वासा । औहो ३ ४ वाहा । रमागा २ ३ हा ३ ४ यि ॥ (१)

३ ४ ५ २ २ ३ ४ २ ५ ५ २ १ २ १ २ १
उपस्वसा । हो । रमागहोईण । उपास्वसा । रामा

३ ५ १ २ २ १ २ २
गा २ ३ ४ हो । मश्वात्सुशिप्रिन्हरिवः । तमायिमाहा ।

* ‘स्त्रावां कुर्वन्ति’—इति वि० ।

† ‘अवांसि—अन्नानि पश्यामि वा’—इति वि० ।

‡ ‘उक्थ—उक्थः सन्धजनीयैः’—इति वि० ।

॥ ‘माधुच्छन्दसं माताच्छावाकस्य’—इति वि० ।

^{३४ २ ३४ १} औहो३४वाहायि । ^{१ ९} त्वयाभूषा । ^{३४ २ ३४ १} औहो३४वाहा । ति
^{१२ २} विधा२३सा३४३ः ॥ (२) ^{३४ ४ ४ २ २ २ ४ ४ ५ ५} त्वयाभूषा । ^{२ २ ४ ४ ५ ५} हो । ^{२ १ २ १ २ १ २ १ २} तिवेधसाक्ष ।
^{२ १ २ १ २ १ २ १ २} त्वयाभूषा । ^{२ १ २ १ २ १ २ १ २} तिवेध२३४साः । ^{२ १ २ १ २ १ २ १ २} तवश्रवा०स्युपमा । नि
^{१ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} युक्थाया । औहो २ ३४वाहायि । ^{१ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} सुतायिषूवा । औ
^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} हो३४वाहायि । ^{१ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} द्रगिर्वा२३णा ३४३ः । ^{१ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} ओ२३४५ई ।

डा (३) ॥ ४ * ॥ [१]

^{१ २ १ २ २ २ १ २ १ २} ॥ मानवोत्तरम् ॥ ^{१ २ १ २ २ २ १ २ १ २} होवायि । ^{१ २ १ २ २ २ १ २ १ २} त्वामिदाहोत्तरः । हो
^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} वायि । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} आपीष्यन्वज्रिन्भूर्णयः । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} साइन्द्रस्तो । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} मावा
^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} हसा३१ः । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} इहा२२३४शूधायि । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} उपास्वा२३सा३ । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} रा२
^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} मा२३४औहोवा । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} गा२३४हो ॥ (१) ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} होवायि । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} उपस्व
^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} सरमागहि । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} होवायि । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} उपस्वसरमागहि । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} मात्स्वासु
^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} शि । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} प्रायिन्हरिवा३१ः । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} तमारयिमा२३४हायि । ^{२ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २ ३ ४ २} त्वया

^२भूर^१उ^३षा^{५२२}३ । ता^३र^५यि^३वे^३र^३४औ^३हो^३वा । धा^३र^३४ साः ॥ (२)
^१हो^{२२१}वायि । त्वया^{२२१२}भूषन्ति^१वेधसः । हो^{२२}वायि । त्वाया^{२२}भूष
^२न्ति^{३२२}वेधसः । ता^{१०२}वश्रवा । सा^३उप^३मा^३३१ । नि^३यूर^३अ^३या^३२३४
^५या । सु^{२१}तायि^२षूर^१श्वा^३इयि । द्वा^१रगा^३२३४औ^{५२२}हो^३वा । वा^३र
^५३४णाः (३) ॥ ८ * ॥ [२] १४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य तृतीयाध्यायस्य
चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

पञ्चमखण्डः—

प्रथमतः—प्रथमा ।

^{२३}य^{२३}स्ते^{२३}म^{२३}दो^{२३}वरे^{२३}ण्य^{२३}स्ते^{२३}ना^{२३}पव^{२३}स्वान्ध^{२३}सा ।

^३दे^१वा^२वी^३र^३घ^३श्^३स^३हा ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १८प्र० २अ० ८सा० ।

† 'उक्तं' साध्यन्दिनं सवनम्—इति वि० ।

‡ 'तृतीयसवनमभिधीयते'—इति वि० ।

॥ ऊ० आ० ५, २, ४, ४ (२भा० १४ वृ०) = ऋ० वे० ८, १, २१, ४ ।

हे सोम ! “ते” तव “देवावीः” देवकामः “अघशंसहा”
राक्षसानां हन्ता “वरेण्यः” सर्व्वरणीयः “मदः” मदकरः “यः”
रसः विद्यते, “तेन” “अधसा” अदनीयेन “पवस्त्र” चर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
जघ्निर्वृचममित्रियं सस्त्रिर्वाजन्दिवेदिवे ।

१ २ ३ १ २
* गोषातिरश्वसा असि ॥ २ * ॥

हे सोम ! त्वम् “अमित्रियं” अमित्रभवं † “वृच” शत्रु,
“जघ्निः असि” हन्ता भवसि । किञ्च “दिवे दिवे” प्रतिदिनं
“वाजं” ‡ सङ्ग्रामं “सस्त्रिः” सशस्त्रोऽसि ॥ अपिच
“गोषातिः” गवां सातिर्दातासि, “अश्वसाः” अश्वानां दाता
चासि ।

“गोषातिः”—“गोषाउ”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ८, १, २१, ५ ।

† ‘अमित्रियम्—अमित्रकर्मकर्त्तारम्’—इति वि० ।

‡ ‘वाजमिति द्वितीयैकवचनम्, षष्ठ्यैकवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् ; वाजस्य
अग्नस्य’—इति वि० ।

॥ ‘सस्त्रिः—साधनस्त्रभावः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
सन्मिहो अरुषो भुवः सूपस्थाभिर्न धेनुभिः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
सीदच्छे पुनोनयोनिमा ॥ ३ * ॥ १५ †

हे सोम ! त्वं “सूपस्थाभिः” शोभनोपस्थानाभिः “धेनुभिः”
गोभिः [गोर्विकारैः पयोभिरित्यर्थः] “सन्मिहः” सन्मिश्रितः
“श्वेनः न” यथा श्वेनः शीघ्रमागत्य स्थानमासीदति तद्वत्
“योनिं” स्वकीयं स्थानम् “आसीदन्”, “न” [—इति सम्प्र-
त्यर्थे] इदानीम् “अरुषः भुवः” आरोचमानो भव ॥

“भुवः”-“भवः”—इति वा पाठौ ॥ ३ ॥ १५

अथ द्वितीयहृत्वे—प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
अयम्पूषारयिर्भगस्सोमः पुनानो अर्षति ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
पतिर्विश्वस्य भूमनो व्यख्यद्रोदसी उभे ॥ १ ‡ ॥

“पूषा” पोषकः सर्वेषां “भगः” भजनोद्यः “रयिः” धनहनुः
“अयं” सोमः “पुनानः” पवित्रे पूयमानः सन् “अर्षति” कलश-

* ऋ० वे० ८, १, २२, १ ।

† ‘उक्ता गायत्री’—इति वि० ।

‡ ऋ० व्या० ६, २, १, २ (२ भा० १५३५०) = ऋ० वे० ७, ५, १, २ ।

मभिगच्छति । तथा “विश्वस्य” सर्वस्य “भूमनः” भूतजातस्य
 “पतिः” पालयिता “सोमः” “उभे रोदसी” व्यावापृथिव्यौ
 “व्यस्यत्” स्वतेजसा प्रकाशयति । अनेन लोकद्वयवर्त्तित्वं
 सूचितम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ १ २ ३ १ २
 समुप्रिया अनूषत गावो मदाय घृष्वयः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 सोमासः कृण्वते पथः पवमानास इन्द्रवः ॥ २ * ॥

“प्रियाः” प्रियतमाः “घृष्वयः” अत्यन्तदीप्ताः, [यद्वा ‘अहं
 प्रथमतः स्तौमि’, ‘अहं पुरस्तात् स्तौमि’—इति परस्परं स्पष्टे-
 मानाः] “गावः” स्तुति-लक्षणा वाचः † “मदाय” सोमस्य
 मदार्थं “समनूषत” संस्तुवन्ति ; “उ” प्रसिद्धौ ‡ [यद्वा
 गावो धेनवः सोमस्य मदाय शब्दायन्ते] । ततः “पवमानासः”
 पूयमानाः “इन्द्रवः” दीप्ताः “सोमासः” सोमाः पथः मार्गान्
 “कृण्वते” क्षरणार्थं कुर्वन्ति ॥ २ ॥

० ऋ० वे० ७, ५, २, ३ ।

† ‘गावः’—०० गोसम्पत्तयानि क्षीराणि उदकानि वा—इति वि० ।

‡ ‘उ’—इति पदपूर्णाः—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१ २२ २१२ २२ २ २ २ २
यञ्जिष्ठस्तमाभरपवमानश्रवाय्यम् ।

१ २२ ३ २ ३ २ २ २ २ २ २
यः पञ्चचर्षणोरभिरयिंयेन वनामहे ॥ ३ * ॥ १६ †

“ओजिष्ठः” ओजस्वितमः “यः” तृतीयो रसोऽस्ति तं
“श्रवाय्य” श्रवणीयं रसम् “आभर” अस्त्रभ्यमाहर् । किञ्च “यः”
रसः “पञ्च चर्षणोः” ‡ पञ्चजनान् निषादपञ्चमान् चतुरो-
वर्णान् “अभि तिष्ठति” । अपिच “येन” रसेन वयं “रयिं”
धनं च “वनामहे” सम्भजामहे ॥ [यद्वा येन त्वां रयिं याचा-
महे] तमाभर ॥ ३ ॥ १६

५ ३२ २ ४ ५ १२
॥ गौरौवितम् § ॥ अयम् । पूषा ३ । रयिर्मगाः । सो
१ २ १ २ ४
मः पुनानो अर्षता २ ३ यि । पातिर्विश्वा ३ १ २ ३ । स्यभू ५ म
१ २ ४ ५ ४ ५
नाः । वायव्यद्रो ३ १ २ ३ । दसोवा । ऊ ५ भो ६ ह्ययि । (३)

॥ ८ ॥ [१]

* ऋ० वे० ७, ५, २, ४ । † “ओतिष्ठोमौ ककुबुष्णिहौ”—इति वि० ।

‡ ‘पञ्चचर्षणोः’—चर्षणयोर्मनुष्याः । चत्वारो महर्त्विजः, पञ्चमो यज्ञमानः ।

॥ ‘रयिं’—धनं । येन वनामहे—येन सोमेन ऊतेन रयिं धनं लभामः । वनति
र्थं यपि सुत्यर्थं तथाप्यत्र लभार्थे द्रष्टव्यः—इति वि० ।

§ ‘महागौरौवितम्’—इति ख० पु० । ॥ ऊ० गा० १२ म० १ ष० ८ सा० ।

॥ तृतीयंकौच्चम् ॥ अयमूषा । हो । रयिर्भगा ६
 ए । सोमा^५र^१पुना^१र^३ । नचा^३३४५ । षार^३३४ती । पतिर्वि^५
 श्वस्यभूमना^{२१२}३४५ः । वियव्या^{२१}र^२द्रो । दसीऊ^{१२}र^२भा^३३४
 ३यि ॥ (१) समुप्रियाः । हो । अनूषता ६ ए । गावो^{३४}र^५
 मदार^१ । यघा^{३२}३४५ । घार^३३४याः । सोमासःकृण्वतेप^{१२}
 याऽ१ । पवमा^{२१}र^२ज्ञना । सइन्द्रा^१र^२वा^{३४}३४ः ॥ (२) यत्रो^{३४}
 जिष्ठाः । हो । तमाभरा^५६ ए । पावा^{३४}र^५मानार^१ । अवा^{३२}
 ३४५ । यो^३र^५३४याम् । यःपञ्चचर्षणीरभौ^१३४५ । रयिंयार^२
 ३यिना । वनामा^{१२}र^२३हा ३४ ३ यि । ओ^१र^{३४}३४५ई । डा ॥ (३)

॥ ८ * ॥ [२]

॥ गौरीवितम् ॥ अयम् । पूषा^५३४२ । रयिर्भगाः । सो^४
 मःपुनानो^{१२}अर्षतार^१३यि । पातिर्विश्वा^१३१२३ । स्यभूपूमनाः ।

^१ वायव्यद्रो ^२ ३१ ^४ २३ । ^५ दसोवा । ^६ ऊ ५ ^७ भो ई हायि ॥ (१)

^८ समु । ^९ प्रियाः । ^{१०} अनूपता । ^{११} गावोमदायधुधयारः ।

^{१२} सोमासःकाः ३१२३ । ^{१३} एवताप्रियपथाः । ^{१४} पावमानाः ३१२३ ।

^{१५} सन्नोवा । ^{१६} दाप्रवोईहायि ॥ (२) ^{१७} यन्नो । ^{१८} जिष्ठाः । ^{१९} तमा

^{२०} भरा । ^{२१} पवमानश्चायियारः ३१२३ । ^{२२} याःपञ्चचा ३१२३ ।

^{२३} पणाप्रयिरभायि । ^{२४} रायिंयेनाः ३१२३ । ^{२५} वनोवा । ^{२६} माप्र

^{२७} होईहायि (३) ॥ ८ * ॥ (३)

^{२८} ॥ श्वावाश्चम् ॥ ^{२९} अयाः ३१म् । ^{३०} पूषा । ^{३१} रयिः । ^{३२} भाःगः ।

^{३३} एहिया । ^{३४} सो । ^{३५} मःपुनानो । ^{३६} अ । ^{३७} पतारयि । ^{३८} ऐहि

^{३९} याः २ । ^{४०} पतिर्विश्वास्याः ३भूः । ^{४१} मारः ४नाः । ^{४२} ऐह्यारयि ।

^{४३} एहिया २ । ^{४४} वियव्यद्रोदाः ३सीः । ^{४५} ऊ ३४५भोईहायि ॥ (१)

^{४६} समू ३१ । ^{४७} प्रीश्याः । ^{४८} अनू । ^{४९} पारत । ^{५०} एहिया । ^{५१} गा ।

^{२ २ २ १ १२ २ २ १}
वोमदाया । घृ । घ्या२ः । एहिया२ । सोमासःका

^{२ ४ ५ २२ १२}
एवा३ता३यि । पा२३४थाः । ऐहा२यि । एहिया२ ।

^{१२ २ ४ २ ५ ३२}
पवमानासा३आ३यि । दा३४५वो३हायि ॥ (२) यञ्चो३

^{२ ४ ५२ २ ४ ५ १}
१ । जा३यिष्ठः । तमा । भा३र । एहिया । पा । व

^{२ २२ १ १२ १ २}
मानश्चा । वा । यिया२म् । एहिया२ । यःपञ्चचा३र्षा३

^{४ ५ २२ १२}
णी३ः । आ२३४भायि । ऐहा२यि । एहिया२ । रयिं

^{१२ २ ४ २ ५}
येनावा३ना३ । मा२३४५हो३हायि (३) ॥ १०* ॥ [४]

^{२ १ २२ २ १}
॥ आसिताद्यम् ॥ अयम्पूषारयायिः । भगाः । सो

^{२ २ २ १ १२}
मःपुनानोअर्षा३तायि । पाता२यिश्वा२ । स्यभूमनाः ।

^{१ १ २ १ ५ ४ ५}
वाया२ख्याद्रो२ । दसोवा३ओ२३४वा । ऊ५भो३हा

^{१ २ १२ २ १ २ २ २}
यि ॥ (१) समुप्रियाअनू । षता । गावोमदायघृष्टार३

^{२ १ १२ १}
याः । सोमा२साःका२ । एवतेपथाः । पावा२माना

२। सओवाइओर३४वा । दाप्रवोईहायि ॥ (२) यओ
जिष्ठस्तमा । भरा । पवमानश्रवाआर३याम् । याःपा
र३चाचार । षणोरभायि । रायीर३यायिना २ । वनो
वाइओर३४वा । माप्रवोईहायि (३) ॥ २० * ॥ [५]

॥ निषेधम् ॥ अयस्यूपारा ३ यिर्भगाः । सोमाः पुना ।

नोअर्षतार३यि । इहाइ । पाताइयिर्वायिश्वा । हाहो
र३४हा । स्यभूमार३नाः । इहा ३ । वाया ३ ख्याद्री ।
हाहोर३४हा । दसीर३ऊप्रभाइपूइयि ॥ (१) समुप्रियाआ
इनूषता । गावोमदा । यघृषया २ः । इहा ३ । सो
माइसाःका । हाहोर३४हा । एवतेपार३याः । इहा ३ ।
पावाइमाना । हाहो २ ३ ४ हा । सआइयिन्दाप्रवा ई
पूइः ॥ (२) यओजिष्ठस्ताइमाभरा । पवमाना । श्रवा

^१यिया^{१२}स्म । इ^१हा^२३ । याः^१पा^२श्वा^४चा^५ । हा^२हो^३र^४३^५हा ।

^२र^१ ^२ ^{१२} ^१ ^२ ^४ ^५ ^२ ^३
षणी^२रा^१र^३४भा^५यि । इ^१हा^२३ । रा^१यी^२श्या^४यिना । हा^२हो^३र^४३

^५ ^३ ^४ ^३ ^१ ^२
४^५हा^३र^४३ ^४हा । वना^३३ मा^५ ^५हा^६ ^५६ ^५यि । हे^२२३

^१ ^१
४ ^५(३) ॥ २ * ॥ [६]

^४ ^३ ^२ ^४ ^२ ^५ ^५
॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ अयाऽ^५पू^{न्य} । पा^३श्वा^२श्रियि^४र्भा^५गाः ।

^१ ^२ ^१ ^२ ^२ ^१ ^१
सोमः^१पुना । नो^२श्चा^१र्षा^२इ^२ता^२यि । पता^१र^२यि^३र्वि । श्व^१स्या

^२ ^१ ^२ ^२ ^१ ^२ ^३ ^२
र^२३भू^१ । ऊ^२म्मा^१यि । मा^२इ^२नाः । वा^१य^२ख्य^३द्रो^४द^५सी ^२उ^३भा

^१ ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
उ ॥ (१) भा^१यि^२साम् । उ^१प्रि^२या^३अ^४नू^५ष^६त^७गा^८वो^९म^{१०}दा । या

^१ ^२ ^२ ^१ ^१ ^२ ^१
श्वा^१र्ष्वा^२श्याः । सोमा^१र^२सः । कृ^२ण्वा^३र^४इ^५ता । ऊ^२म्मा^१यि ।

^२ ^२ ^१ ^२ ^२ ^३ ^१ ^२ ^१
पा^२श्वाः । पा^१व^२मा^३ना^४स^५आ^६र^७यि^८न्द^९वा^{१०}उ ॥ (२) वा^१याः । ओ

^२ ^२ ^२ ^३ ^२ ^१ ^१
जि^२ष्ठ^३स्त^४मा^५भ^६र^७प^८व^९मा^{१०}ना । आ^२श्वा^३आ^४श्याम् । यः^१पा^२र^३च्च ।

३ अ० ५ ख० २ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

३५३

चर्षा^२र^१श्णा । ऊ^२म्मा^१यि । आ^२श्भा^१यि । रा^१यि^२येन^१वना^२
म^३हा^२उ । वा^१३४५^{१११}(३) ॥ १३ * ॥ [७]

२ १ २ १ २ २ १ २ २ १ २
॥ यद्वाहि^२ष्ठीयम् ॥ अयम्पू^२षारयि^१र्भगः । अयम्पू^२षोवा ।

रयि^१र्भगः । सोमः^२पूर^२श्ना । नो^२अर्ष^२तायि । पति^२र्वा^२र^२

यिश्वा । स्य^२भूम^१नाः । वि^२य^१व्या^२र^२श्द्रो । द^२सी^१ऊ^२र^२श्भा^२

३३यि ॥ (१) स^१मु^२प्रि^२या^२अ^२नू^२षत । स^१मु^२प्रि^२यो^२वा । अ^१नू^२ष

ता । गा^२वो^२मा^२र^२श्दा । य^२घृ^१ष्य^२याः । सो^२मा^२सा^२र^२श्का ।

ए^१व^२ते^२प^२थाः । प^२व^२मा^२र^२श्ना । स^२इ^१न्दा^२र^२श्वा^२३४३ ॥ (२) य

ओ^२जि^२ष्ठ^२स्त^२मा^२भर । य^२ओ^२जि^२ष्ठो^२वा । त^२मा^२भरा । प^२व^२मा

र^२श्ना । अ^२वा^२यि^२याम् । यः^२प^२च्चा^२र^२श्चा । ष^२णो^२र^२भा^२यि ।

र^२यि^२यार^२श्यि^२ना । व^२ना^२मा^२र^२श्चा^२३४३यि । ओ^२र^२श्३४५ई ।

डा (३) ॥ १४ * ॥ [८]

० ज० गा० १५ प्र० १ अ० १२ सा० । † ज० गा० २२ प्र० १ अ० १७ सा० ।

२ १२२ ०२१ २२
॥ कौञ्चाद्यम् ॥ अयम्पूषौहो । रायिर्भगाः । सो

१ २ ४ २ १ २
मःपुना३ । नोआर्षाप्रताई ५ ई यि । पतिविश्वौहो ।

२२१२ २ १ २ ४
स्यभूमनाः । वियख्यद्रो३ । दासी३जपूभाई ५ ई यि ॥ (१)

२ १ २ २२१२ २२२ १ २ ४
सुप्रियौहो । आनूषता । गावोमदा३ । यावा३र्षाप्र

२२२ १ २ २२२ २ २
याई ५ ई । सोमासःकौहो । एवातेपथाः । पवमाना३ ।

२ २ ४ २ २ १ २ २२१२
भाआशयिन्दापूवाई ५ ई ॥ (२) यञ्जिष्ठौहो । तामाभ

२ २ १ १ ४ २ १ २
रा । पवमाना३ । आवा३आप्रयाई ५ ईम् । यःपञ्चचौ

२२१२ २ २ १ २ ४
हो । पाणोरभायि । रयियेना३ । वाना३माप्रहाई ५

ई यि (३) ॥ १७ * ॥ [८]

३ २२१ ४२ ५
॥ ऐडकौत्सम् ॥ अयञ्चौपूर३ । पारयिर्भगईया ।

१२ २ २ १२ २ १ २ १२ २ १
सोमःपुनानोअर्पति । पातिर्विश्व । स्यभूमा३ः । वा

२ २ १ २ २ १२ २ २
या३हा । ख्याद्रो३हा । दासी३जर३भा३४यि ॥ (१) स

४ २ १ ४ २ ५ १ २ २ १ २ २ १
 मूहिप्रौर३ । याअनूषतईया । गावोमदायघृष्यः । सो
 २ २ १ २ १ २ २ १ २ २
 मासःकृ । एवतेपार३थाः । पावा३हा । माना३हा ।
 १ २ ३ २ २ १ ४ २
 सइन्दा२३वा३३ः ॥ (२) यओहीजा३यि । छस्तमाभर
 ५ १ २ २ १ २ १ २ १ २
 इया । पवमानअवायियम् । याःपञ्चच । षणीरा २ ३
 २ १ २ २ १ २ २ १ २
 भायि । रायी३हायि । यायिना३हायि । वनामा२
 २ १
 ३हा३३यि । ओ२३४पुई । डा (३) ॥ ५ * ॥ [१०]

२ २ २ २ २
 ॥ मधुश्रुगन्निधनम् ॥ अयम्पूषारयिर्भगा३ण । सोमःपु
 १ २ २ २ २ २ १
 ना३नोअर्षता३यि । हा३हा । औ३हो ३ वा । आयि
 १ २ २ २ २ २ २
 ही२ । पतिर्विश्वा३स्याभूमना३ः । हा३हा । औ३हो
 २ १ १ २ २ २ २
 ३वा । आयिही२ । वायव्यद्रो३ । हा३हायि । औ
 २ २ १ १ २ २ २ २
 ३हो३वा । आयिही२ । दसी । ऊ२भा२ ३ ४ औ३हो
 २ २ २ २ २ २ २
 वा ॥ (१) समुप्रियाअनूषता३ । गावोमदा३याघृष्यया३ः ।

हाश्हा । औश्होश्वा । आयिही२ । सोमासःकृष्णवा

तेपथाः । हाश्हा । औश्होश्वा । आयिही२ । पा

वमानाः । हाश्हायि । औश्होश्वा । आयिही२ ।

सइ । दारवार३४ औहोवा ॥ (२) यञ्जिष्ठस्तमाभरा

श्ण । पवमानाश्वावायियाश्म् । हाश्हा । औश्होश्

वा । आयिही२ । यःपञ्चचाश्र्षाणीरभाशयि । हाश्

हा । औश्होश्वा । आयिही२ । रायियेनाः । हा

श्हायि । औश्होश्वा । आयिही२ । वना । मारहा

र३४ औहोवा । मधुश्चुपता२३४युः (३) ॥ १८ * ॥ [११]

॥ कण्ववृहत् ॥ औहोअयम्पूषाश्ण । रयायिर्भाशगा२

३४ । हाहोयि । सोमःपुनानोअर्षति । पतायिर्वाशयि

श्वा२३४ । होहोस्यभूमाश्ना२३४ । हाहोयि । वियाख्या

१द्रो२३४ । हाहो । दसी३ । ऊ२३४भायि । उऊवा
 ६हाउ । वा ॥ (१) औहोसमुप्रिया३ण । अनूषा१ता२
 ३४ । हाहोयि । गावोमदायघृष्टयः । सोमासा१ःकार
 ३४ । हाहो । एवतायिपा१थार३४ः । हाहोयि । पवा
 मा१नार३४ । हाहो । सत्रा३यि । दा२३४वाः । उ
 ऊवा६हाउ । वा ॥ (२) औहोयओजिष्ठा३ण । तमाभा
 १रा२३४ । हाहोयि । पावमानश्रवायियम् । यःपाञ्चा
 १चार३४ । हाहो । पणायिरा१भार३४यि । हाहोयि
 रयार्थिंया१यिनार३४ । हाहो । वना३ । मा२३४हायि ।
 उऊवा६हाउ । वा (३) ॥ ८ * ॥ [१२] १६

अथ तृतीयतृचे—प्रथमा ।

वृषामतीनामपवतेविचक्षणः

सोमोअह्मामप्रतरीतोषसान्दिवः ।

३ १ ८ २ ४ १ १ २ ३
प्राणासिन्धूनाङ्गलशाञ्चिक्रद

१ २ ३ २ २ ३ १ २ १ २
दिन्द्रस्य हार्द्याविशन्मनीषिभिः ॥ १ * ॥

अयं “सोमः” “पवते” अभिषूयते । कीदृशः सोमः ?
“मतीनां” मतयः स्तोतारः तेषां “वृषा” वर्षकः, “कामानां”
“विचक्षणः” विद्वष्टा, “अङ्गाम्” उषसां “दिवः” द्युलोकस्य
आदित्यस्य वा “प्रतरीता” प्रवर्द्धयिता किञ्च “सिन्धूनां” स्यन्द-
मानानाम् उदकानां “प्राणा” प्राणयिता चेष्टयिता [अनितेः
(अदा० प०) शानचि, “बहुलं छन्दसि (२, ४, ७३)”—
इति शन्विकरणस्य लुक्, सुपां सुलुगित्याकारः (७, १, ३८)]
“कलशान्” “अचिक्रदत्” शब्दं करोति प्रवेष्टुम् । किं कुर्वन् ?
“इन्द्रस्य” “हार्दि” हृदयम् “आविशन्” प्रविशन् “मनीषिभिः”
मनसईषितृभिः स्तुतिभिः स्तुत इति शेषः । व्यवहित मपि
मनीषिभिरित्येतत् पवतइत्यनेन सम्बध्यते ॥

“अङ्गाम्”-“अङ्गः”—इति, “उषसाम्”-“उषसः”—इति,
“प्राणा”-“प्राणा”—इति, “अचिक्रदत्”-“अवीवशत्”—इति
च पाठाः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

^{३ १ २ ३ २ ३ १}
मनीषिभिः पवते पूर्यः कविः नृ-

^{२ २ १ २ ३ १ २}
भिर्यतः परिकोशाः असिध्यदत् ।

^{३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३}
त्रितस्य नाम जनयन् मधु चर-

^{१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २}
न्निद्रस्य वायुः सख्याय वर्द्धयन् ॥ २ † ॥

अयं सोमः “मनीषिभिः” मेधाविभिः अध्वर्यादिभिः
“पवते” पूयते । यद्वा अयं मनीषिभिर्द्वाराभिः “पवते” चरति ।
कौटुशोऽयम् ? “पूर्यः” पुराणः “कविः” मेधावी “नृभिः”
नेतृभिः अध्वर्यादिभिः “यतः” सन् “कोशान्” कलशान् प्राप्तुं
“परि असिध्यदत्” परितः सन्दते स्रवति । “त्रितस्य” त्रिषु
स्थानेषु लोकेषु विस्तृतस्य “इन्द्रस्य” यजमानस्य सम्बन्धि “नाम”
नामकमुदकं “जनयन्” उत्पादयन् “मधु” मधुरं रसं “चरन्”
चरति । किं कुर्वन् ? इन्द्रस्य “सख्याय” सखित्वाय “वायु”
“वर्द्धयन्” प्रवृद्धं कुर्वन् ॥

“असिध्यदत्”-“अचिक्रदत्”—इति पाठौ, “युवां”-“वायोः”—
इति च, “वर्द्धयन्”-“कर्त्तवे”—इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३१ २ ३ २ ३ १ २

अयं पुनान उषसो अरोचय

३२ १ २२

दयं सिन्धुभ्यो अभवदुलोककृत् ।

३२ ७ ३ १ २ २ २ ३ २ ३

अयन्त्रिः सप्तदुहान आशिरं

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २

सोमो हृदे पवते चारुमत्सरः ॥ ३ * ॥ १७ †

“अयं” सोमः “पुनानः” पूयमानः “उषसः” “अरोचयत्”
अदीपयत् । अयं “सिन्धुभ्यः” स्यन्दमानेभ्यः वसतीवरीभ्यः ‡
“अभवत्” समृद्धो भवति । “उ”—इति पूरणः । कीदृशो-
ऽयम् ? “लोककृत्” लोकानां कर्त्ता [वर्षकत्वाद्देतोधारकत्वाच्चास्य
लोककृत्वम्] । “अयं” सोमः “त्रिःसप्त” एकविंशतिं गाः ॥
ऋद्धुखेन “आशिरं” “दुहानः” दुहानः [दोहस्य प्रयोज-
कत्वात् कर्त्तापचारः] “मत्सरः” मदकरः “चारु” रमणीयं
“पवते” क्षरति । किमर्थम् ? “हृदे” हृदयाय हृदय-गमनाय ॥

“अरोचयत्”—“विरोचयत्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १७

० ऋ० वे० ७, ३, १६, २ ।

† ‘यानं साम’—इति वि० ।

‡ ‘समृद्धेभ्यो वा’—इत्यधिकं वि० ।

॥ ‘प्रतिमवनं सप्तसप्त गावः ० ०’—इति वि० ।

॥ यामम् ॥ आ^१रयि^२ । इया^३ । वृषामतायिना^४म्

वतार^५यि^६ । वा^७रयिचक्षणः^८ । सोमो^९अङ्गाम्प्रतरो^{१०}तो^{११}र^{१२} ३ ।

प्रा^{१३}सान्दिवः^{१४} । प्राणा^{१५}सिन्धूना^{१६}१ङ्कलगा^{१७}२३ । आ^{१८}३ चि^{१९}

क्रदत्^{२०} । इन्द्र^{२१}स्यहा^{२२}र्दियाविशा^{२३}२३न् । मना^{२४}रयिषा^{२५}यिभा^{२६}

ई^{२७}५ईयिः^{२८} ॥ (१) मनी^{२९}षिभायिः^{३०}पवते^{३१}पूर^{३२}३ । वौ^{३३}३ यः^{३४}कवि^{३५} ।

नु^{३६}भिर्याताः^{३७}परिकोशा^{३८}२३ । आ^{३९}रसिध्यदत्^{४०} । त्रित^{४१}स्यना^{४२}

मजनया^{४३}र३न् । मा^{४४}रधु^{४५}क्षरन् । इन्द्र^{४६}स्यवायु^{४७}सखियार^{४८}

३ । यवा^{४९}रर्द्धा^{५०}या^{५१}६५६न् ॥ (२) अय^{५२}म्पुनानउषसो^{५३} २३ ।

आ^{५४}३रोचयत्^{५५} । अय^{५६}सिन्धूभ्यो^{५७}१अभवा^{५८}२३त् । ऊ^{५९}३लो^{६०}

ककृत्^{६१} । अय^{६२}न्त्रिस्सामदुदुहार^{६३}३ । ना^{६४}३आशिरम् । आ^{६५}

रयि^{६६} । इया^{६७} । सोमो^{६८}हृदायिपवतेचा^{६९}२३ । रुमा^{७०}३त्सा^{७१}

पूरा^{७२}६५६ः (३) ॥ १० * ॥ [१]

२ २ १ २ १
॥ ऐडयामम् ॥ वृषामाती२३ । नाम्पवाता२३ यि ।

२ २ २ २ १ २ १
ए३ । विचक्षणए३ । सोमोआक्ता२३म् । प्रतरायितार

२ २ २ २ २ १ २ १
३ । ए३ । उपसान्दिवए३ । प्राणासायिन्धू२३ । नाङ्क

१ २ २ २ १ १
लाशा२३ । ए३ । अचिक्रददे ३ । इन्द्रस्याद्वा २ ३ ।

२ २ १ २ २ २ २
दियावायिशार३न् । ए३ । मनीषिभिरे३४३ ॥ (१) मनी

१ २ १ २ १ २
प्रायिभा२३यिः । पवतायिपू२३ । ए३ । वि॒यःकविरे३ ।

२ १ २ १ २ २
नृभिर्यातार३ः । परिकोशा२३ २ ३ । ए३ । असिध्यददे

२ १ २ १ २ २
३ । त्रितस्यानार३ । मजनायार३न् । ए३ । मधुक्ष

२ १ २ १ २ १
रन्ते३ । इन्द्रस्यावार३ । यु॒सखीयार३ । ए३ । यव

२ १ २ १ २ १
र्ज्यन्ने३४३ ॥ (२) अयम्पूना२३ । नउषासार३ः । ए३ ।

२ २ २ १ २ १
अरोचयदेश । अय॒सायिन्धू२३ । भ्योअभावार३ त् ।

२ २ २ १ २ १
ए३ । उलोककृददेश । अयन्त्रायिःसार३ । मृदुदू॒हार३ ।

२ २ २ २ २ २ २ २
 ए३। न॒अ॒शि॒रमे॑३। सोमो॑ह्वा॒र्हा २३ यि। पव॑तायि
 २ १
 चा२३। ए३। रु॒मत्स॑रए३४३। ओ २३४पू॒ई। डा(३) ॥

॥ ५ * ॥ [२]

४ २ ४ २ ४ ५
 ॥ य॒ज्ञाय॑ज्ञीयम् । वृषाऽ॒पुम । ता॒श्रि॒ना॒श्रप॑तायि ।

१ २ २ २ २ २ २ २
 वायि॑चक्ष॒णः सोमो॑अ॒ह्नाम्य॑ त॒रीतो॑ । षा॒श॒सान्दा॑श्रि॒वाः ।

१ २ २ २ २ २ २ २
 प्रा॒णा २सि॒न्धूना॑ङ्क॒लशा॑ञ्चि॒क्र । द॒दा॒श्रि॒न्द्रा । ऊ

२ २ २ २ २ २ २ २
 म्नायि॑ । स्या ३ हा । दी॒यावि॑श॒न्मना॑ २ यि॒षिभा॑उ ॥ (१)

१ २ २ २ २ २ २ २
 भायि॑र्मा । नो॒षिभिः॑पव॒तेपूर्वः॑ क॒विर्नृ॑भि॒र्यतः॑ प॒रि॒कोशा॑ ।

२ २ २ २ २ २ २ २
 आ॒श॒सायि॑ष्या॒श॒दात् । त्रि॒ता २स्य॑नाम॒जन॑यन्मधु॒क्ष । र॒न्ना

२ २ २ २ २ २ २ २
 २श्रि॒न्द्रा । ऊ॒म्नायि॑ । स्या॒श्वा । यू॑स॒खिया॑य॒वा॒र

२ २ २ २ २ २ २ २
 द्वि॒याउ ॥ (२) या॒ना । य॒म्पु॒नान॑उ॒षसो॑अ॒रोच॑य॒दय॑सि

२ २ २ २ २ २ २ २
 न्धु॒भ्योअ॑भ॒वात् । ऊ॒लोका॑ ३ कृ॒त् । अ॒या॒न्तिः स॒प्तदु॑दु

^२ ^२ ^२ ^१ ^२ ^२
 ज्ञानआशि । र^२सो^२र^२माः । ऊ^१न्मायि । वा^२३^२र्दीयि ।

^१ ^{२२} ^{१२२} ^{११११}
 पावतेचारुमारुतराउ । वा^१र^१३४५(३) ॥ १७* ॥ [३] १७

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्र्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

एवाहीति-पठे खण्डे ॥—

प्रथमतृचे—प्रथमा ।

^{३१} ^{२२} ^{३२} ^{३१} ^{२२३२} ^{३१}
 एवाह्यसिवीरयुरेवाशूरउतस्थिरः ।

^{३२३२} ^{३११२}
 एवातिराध्यन्मनः ॥ १ ॥

हे इन्द्र ! त्वं “वीरयुः” वीरान् युद्ध-कर्मणि समर्थान्
 शत्रून् हन्तुं कामयमानः “एव असि” भवसि खलु । “हि” प्रसिद्धौ
 अतएव त्वं “शूरः” सामर्थ्यवान् “एव” भवसि । “उत”
 अपिच “स्थिरः” सङ्ग्रामे धैर्यवान् भवसि, एकत्र स्थित्वैव शत्रून्
 सस्रहरसीत्यर्थः । एवं सति “ते” तव “मनः” “राध्य”

* ऊ० गा० १६ प्र० १ अ० १७ सू० ।

† ‘यज्ञायज्ञीयमग्निष्टोमसाम । एह्यसाकमुक्त्यम् । एवाह्यसि आसहीत्यतं
 द्वितीयमुक्त्यम्’—इति वि० अवेति शेषः ।

॥ ऊ० आ० ३, १, ४, १० (१भा० ४७५ पृ०) ऋ० वे० ६, ६, २०, २ ।

स्तुतिभिः आराधनीयम् “एव” । यतोऽनेन मनसा त्वं शत्रुवधं
सङ्ग्रामे धैर्यादिकं करोषीति तव मन एव सर्वैः स्तुत्य-
मित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
एवारातिस्तुवीमघविश्वेभिर्ज्ञायिधातृभिः ।

१ २ ३ १ २
अधाचिदिन्द्रनस्सचा ॥ २* ॥

हे “तुविमघ !” [तुविरिति बहु-नाम (निघ० २, १, १)] बहु-
धन इन्द्र ! “विश्वेभिः” सर्वैः “धातृभिः” कर्मधारकैः [यद्वा,
देवानां हविर्दानेन पोषयितृभिः सर्वैः यजमानैः] तव “रातिः”
गवाश्वादि-दानं “धायि” तैर्धार्यत एव [दधातेर्लुङि कर्मणि
रूपम्] । “चित्” एवार्थे† । “अथ”‡ अनन्तरमेव हे इन्द्र !
एवंविधस्त्वं “नः” अस्माकं यष्टृणामपि “सचा”॥ धनादि-दा-
नेन कर्म-सहायो भव ॥

“इन्द्रनस्सचा”--“इन्द्रमेसचा”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ६, ६, २०, २ ।

†, ‡ “अधा चित्—इति पद पूरणः—इति वि० । साधणमते तु अघेत्यस्य
मथेत्यर्थे, “निपातस्य च (६, ३, १३६)” —इति दीर्घे भवति “अधा”—इति ।

॥ “अथवा सचा सचा”—इत्यधिकं वि० ।

अथ तृतीया ।

२७ ४ १ २ ३ १२ ३२
मोषुब्रह्मेवतन्द्रयुर्भुवोवाजानाम्यते ।

१ २ ३ २ ३ १ २
मत्स्वासुतस्यगोमतः ॥ ३ * ॥ १८

हे “वाजानाम्यते” अन्नानाम्यते ! बलानां वा, हे इन्द्र !
“तन्द्रयुः” † निष्कारणं निवृत्तकर्मवत्त्वादास्ययुक्तः “ब्रह्मेव”
ब्राह्मणइव त्वं “मा उ षु भुवः” ‡ सुष्ठु मा भव, सर्वदास्तत्-कर्म-
रतो भवेत्याशासनम् ॥ तदेवाह—“सुतस्य” अभिषुतस्य, ततः
“गोमतः” गव्येन क्षीरेण दध्ना वा मिश्रणवतः सोमस्य पात्रेण
“मत्स्व” माद्य हृष्टो भव ॥ ३ ॥ १८

५२२ २ ४ ५२ २२१
॥ उक्थामहीयवम् ॥ एवाहो ३ असिवीरयूः । एवा

२ १ २ १ २२२ १
३११रा२ः । उता२३स्थिराः । आयिवातेरा । धिया

२ ५२२ २ ४ ५२ २ १
२३मनाउ । वा३ ॥ (१) एवारा३तिस्तुवीमघा । विश्वा

• ऋ० वे० ६, ६, २०, ४ ।

† “उ षु”—इति पदपूरणौ । मा इति प्रतिषेधः, तन्द्रयुरित्याख्यातेन सम्बन्ध-
यितव्यः ; मा तन्द्रयुः सालस्यं कुर्व—इति वि० ।

‡ “भुवः वाजानां पते”—भुवलोकस्य अन्नानां धनानां चाधिपते भुवर्गदण्डस्य
प्रदर्शनार्थं सर्वेषां लोकानां पते—इति वि० ।

॥ अहह ! अस्यास्तद्धि ब्राह्मणानां सालस्य-समाधौ वर्णितः ।

^२यिभा^१यि^२र्वा^१२ । ^१यि^२धा^२३ ^२तृ^{१ २ २ १}भा^१यिः । ^१आ^२धा^२चि^२दा^१यि ।
^२_{५२ २ ४२ ५}

द्रना^२३ः^२सचा^२उ । वा^३ ॥ (२) मोषु^२ब्रा^३श्च^२वत^२न्द्र^२यूः ।

^{२ १ २}मु^१वो^२वा^११जा^२२ । ^{१ २}ना^२३^{१ २ २ १}स्य^१ता^१यि । ^१मा^२त्स्वा^२सु^१ता । ^१स्य^१गो

^२२^{२ २ १ १ १}स्य^२ता^२उ । वा^३ । ^{२ २ १ १ १}स्तौ^२षे^२२^{३ ४ ५}४^३ ॥ ११ * ॥ [१]

^{५ २ २ २ ४ ५ २ २ २ २ २ २ २}॥ सौ^२भर^२म् ॥ ए^२वा^३श्चो^३३^२अ^२सि^२वी^२र^२यो^२वा । ए^२वा^२भू^२२

^{१ ७}रा^२उ^१ता^२३ । ^{१ २}हो । ^५स्य^{१ २ २ २ २}२^{३ ४}यि^२राः । ए^२वा^२ने^२रा । धि^२या

^{५ २}३^{१ ३}३^{५ २ २}हा^२३^{५ २ ४ २ ४}यि । ^{५ २ २}मा^२२^{१ ३}ना^२३^{५ २ २}४^{५ २ ४ २ ४}औ^२हो^२वा ॥ (१) ए^२वा^२३^२रा^२३^२ति

^{५ २ ४ ५}स्तु^२वी^२म^२घो^२वा । ^{२ १ २}वि^२श्वे^२भा^२२^{१ ७}यि^२र्वा^२यि^२धा^२२^१३ । ^{१ ३}हो । ^३तृ^२२

^५३^{१ २}४^{५ २}भा^२यिः । ^{५ २}अ^२धा^२चि^२दि । ^{१ ३}द्र^२ना^२३^{१ ३}हा^२३^२यि । ^{१ ३}सा^२२^{१ ३}चा^२२^३४

^{५ २ २}औ^२हो^२वा ॥ (२) ^{५ २ ४ २ ४ ५ ४ ५}मो^२षू^२ब्रा^२श्च^२वत^२न्द्र^२यो^२वा । ^{२ १ २}मु^२वो^२वा^२२

^१जा^२ना^२३^{१ २}३^२म् । ^{१ २}हो । ^{१ २}पा^२२^{१ २}३^२४^२ता^२यि । ^{१ २}म^२त्स्वा^२सु^२त । ^{१ २}स्य

गोइहाइयि । मारता २ ३ ४ औहोवा । ज २ ३ ४ ५

(३) ॥ २ * ॥ [२] १८

द्वितीयतृचे—प्रथमा ।

इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्तमुद्रव्यचसङ्गिरः ।

रथीतमरथीनां वाजानां सत्यतिम्यतिम् ॥ ११ ॥

“विश्वाः” सर्वाः “गिरः” अस्त्रदीयाः स्तुतयः “इन्द्रम्” “अवी-
वृधन्” वद्धितवत्यः [वृधेर्षिचि चङि “उर्ध्वत् (७, ४, ७) ”
—इत्यनुवृत्तौ “नित्यं कृन्दसि (७, ४, ८) ”—इति ऋकारस्य
ऋकार-विधानात् लघूपधगुणाभावः, निपातस्वरः (८, १ २८)]
कीदृशमिन्द्रम् ? “समुद्रव्यचसं” समुद्रवद् व्याप्तवन्तं, “रथीनां”
रथ-युक्तानां योद्धृणां मध्ये “रथीतमम्” अतिशयेन रथ-युक्तं,
“वाजानाम्” अन्नानां “पति” स्वामिनं, “सत्यति” सतां सन्मार्ग-
वर्तिनां पालकं [“पत्यावैश्वर्ये (६, २, १८) ”—इति पूर्वपदप्रत्यय-
तिस्रस्वरत्वम्] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २
सख्येतद्भुजवाजिनोमाभेमशवसस्यते ।

२ ३ १ २२ २ १ २ २ १ २
त्वामभिप्रनोनुमोजेतारमपराजितम् ॥ २ * ॥

हे “शवसस्यते” † बलस्य पालकेन्द्र ! “ते” तव “सख्ये”
अनुग्रहप्रयुक्ते सखित्वे वर्त्तमाना वयं “वाजिनः” अन्नवन्तः
भूत्वा “माभेम” शत्रुभ्यो भौतिं प्राप्ता मा भूम । अतः “त्वाम्”
अभयहेतुम् “अभि प्र नोनुमः” सर्वतः प्रकर्षेण स्तुमः [तु स्तुतौ
(अदा०, प०), “णोनः (६, १, ६५)”—इति नत्वम्, यङ्लुक्
(२, ४, ७४), प्रत्ययलक्षणेन (१, १, ६२), “सन्वङोः (६,
१, ८)”—इति द्विर्भावः, “गुणो यङ्लुकोः (७, ४, ८२)”—
इत्यभ्यासस्य गुणः, प्रत्ययलक्षणेन धातुसञ्ज्ञायां (३, १, ३२)
लटोमस् (३, ४, ७८), अदादिवद्भावात् शपोलुक् (२, ४,
७२)] । कीदृशं त्वाम् ? “जितारं” युद्धेषु जयशीलं अपरा-
जितं क्वापि पराजय-रहितम् ॥

“प्रनोनुमः”-“प्रणोनुमः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० १, १, २१, २ ।

† ‘अन्नस्य यशसोवाधिपते’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३१२ २२ ३२ ३१ १२ ३१२
पूर्वोरिन्द्रस्य रातयो न विदस्यन्त्यतः ।

३१२ २२ ३१ २ ३२ ३१ २ ३२
यदा वाजस्य गोमतस्तोतृभ्यो म॑हते मघम् ॥ ३ * ॥ १८१

॥ इति द्वितीयस्यार्द्धः प्रपाठकः ॥

“इन्द्रस्य” सम्बन्धिन्यः “रातयः” धन-दानानि “पूर्वीः” अनादि-काल-सिद्धाः, अस्मिन् इन्द्रस्य सर्वदा यष्टृभ्यो धनदानमेव स्वभाव इत्यर्थः ; एवं सति इदानीन्तनोऽपि यजमानः “स्तोतृभ्यः” ऋत्विग्भ्यः “गोमतः” गो-सहितस्य “वाजस्य” अजस्य पर्याप्तं “मघं” धनं “यदा” “म॑हते” दक्षिणारूपेण ददाति, तदानीं “रातयः” बहु-धन-दान-पूर्वकाणीन्द्रस्यात्म-विष-याणि रक्षणानि “न वि दस्यन्ति” विशेषेण नोपजीयन्ते । [“यदा”-“यदि”-इति पाठौ । “मघ” ; “रेक्णः” ; “रिक्थं” —इत्यादिष्वष्टाविंशति-सङ्ख्याकेषु धननामसु (निघ० २, १०) मघशब्दः पठितः । “दाति”-“दाशति”-इत्यादिषु दशसु दानकर्मसु “म॑हते”-इति पठितम् (निघ० ३, २०, १०) । पूर्वीः—पुरुशब्दस्य “वोतोगुणवचनात् (४, १, ४४)”—इति ङोष्, आयस्योकारस्य दीर्घस्थान्दसः, जसि “दीर्घाजसिच (६, १, १०५)”—इति निषेधं वाधित्वा “वा इन्द्रसि (६, १, १०६)”—इति पूर्वसर्वस्य दीर्घत्वम्, ङोष्ः प्रत्ययस्वरणेऽदात्त-

त्वम् । मंहते—गपः पित्वादनुदात्तत्वम्, तिङश्च ल-सार्वधातुक-
स्वरण, 'तिङतिङः (८, १, २८)"—इति निघातो न भवति
“निपातर्यद्यदिहन्त (८, १, ३०)"—इति निषेधात् ॥३॥ १८

१ २ १ १२ २ १
॥ आष्टादष्ट्याद्यम् ॥ इन्द्रविश्वाअवीवृधन् । ऐया
२ १ २ १ २ १२
हायि । समुद्राऽश्व्या २ । चसाङ्गाशिरारः । ऐया
२ १ २ १ १२
रश्चायि । रथायिताश्मा २म् । रथायिना २म् । ऐया
१ २ १ २ १ २
रश्चायि । वाजाना १७सा २त् । पतायिम्पाशतीर २म् ।
१२ १ २ १२ २ २ १ २ १ २
ऐयारश्चाश्चायि ॥(१) सख्येत इन्द्रवाजिनः । ऐयाचा
२ १ १ १ २ १२
यि । माभायिमाश्ना २ । वसास्याशता २श्चायि । ऐयार
२ १ २ १ २ १२
श्चायि । तुवामाशभौ २ । प्रनोनूश्मा २श्चायि । ऐया २ ३
२ २ १ २ १ २ १२
हायि । जेताराश्मा २ । पराजाशयिता २म् । ऐयार
२ २ १ २ १ २ १ २
श्चायि ॥(२) पूर्वोरिन्द्रस्यरातयः । ऐयाचायि । न
१ २ १ २ १ २ १ २
वायिदाशस्या २ । तियूताश्या २श्चायि । ऐया २ ३ हायि ।
१ २ १ २ १ २ १ २
यदावाश्जा २ । स्यगोमाशता २श्चायि । ऐया २ ३ हायि ।

^{२ १ २} स्तोतृभ्यो१मा२ । ^{१ २} क्षतायिमा१घ्रा२म् । ^{१२ २} ऐया२३हा३४

^१ शयि । ^१ औ२३४पूई । डा(३) ॥ १२ * ॥ [१]

^{१ २ १ २२ २ १२ २२ १२} ॥ आष्टादंष्ट्रोत्तरम् ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्नैयादौ ।

^{२ २} हो३वा । ^{१ २} समुद्रव्यचसम् । ^१ गायिरा२३ । ^{१२} ऐया २३त् ।

^{१ २ २} औ२३होवा । ^{१ २} रथायितमं२३ । ^१ थायिना२३म् । ^{१२} ऐया

^{१ २ २} २३त् । ^{१२ २२ १ २} औ२३होवा । ^१ वाजानां२३त्यतिम् । ^१ पाती २

^{१२} ३म् । ^{१ २ २} ऐया२३त् । ^{२ १२ २} औ२३होवा३४३ ॥ (१) सव्यो तद्वन्द्र

^{२ १ २ १२ २२ १२} वाजिनऐयादौ । ^{२ २ १२ २२} हो३वा । ^१ माभेमशवसः । ^१ पाता२३

^{१२} थि । ^{१ २ २} ऐया२३त् । ^{१२ २ २ २ १} औ२३होवा । ^१ त्वामभिप्रनो । नूमा

^{१२} २३ः । ^{१ २ २} ऐया२३त् । ^{१२ २ २ १ २२ १} औ२३होवा । ^१ जेतारमपरा । जा

^{१२} यितार३त् । ^{१ २ २} ऐया२३ । ^{२ १२ २} औ२३होवा३४३ ॥ (२) पूर्वीरि

^{२ २ १ २ १२ २२ १२} न्द्रस्यरातयऐयादौ । ^{२ २ १ २२ १} हो३वा । नविदस्यन्ति० । ता

यार३ः । ऐया२३त् । औ२३होवा । यदावाजस्यगो ।
 मातार३ः । ऐया२३त् । औ२३होवा । स्तोतृभ्योम
 हते । माघार३म् । ऐया२३त् । औ२३होवा ३ ४ ३ ।
 औ२३४पुई । डा(३) ॥ ११ * ॥ [२]

॥ कालेयम् ॥ इन्द्रवा३यिश्वा३वोवृधान् । समूद्र
 व्या । चसङ्गिरार३ः । रथा३यि । तार३४ । म३र ।
 या३यिनाम् । वाजाना३सौ । वा३४३औ३४वा । पता
 ५ यिम्पतायिम् ॥ (१) सख्येता३इन्द्रवाजिनाः । माभा
 यिमशा । वसस्पतार३यि । तुवा३म् । आ२३४ । भि
 प्रनो । नू३माः । जेतारमौ । वा३४३औ३४वा । परा
 ५ जिताम् ॥ (२) पूर्वोरा३यिन्द्रस्यरातयाः । नवायिद
 स्या । तिथूतया२३ः । यदा३ । वा२३४ । जस्यगो ।

मा३ताः । स्तोत३भ्योमौ । वा३४३ओ३४वा । हता३यि
मघाम् । हो३पूई । डा(३) ॥ ३ * ॥ [३]

॥ नार्मेधम् ॥ इन्द्र विश्वा३अवीवृधा३ने । स । मू । द्र
व्या । चसा३ङ्गा३यिराः । रथा३यितार३४माम् । रथा
यिनाम् । औहौ३होर३४वा । वार३४जा३हायि । ना
सान्पाता । औहौ३होर३४वा । पार३४तीम् । ए३द्विया
ह३हा ॥ (१) सख्ये३तद्वा३जिना३ण । मा । भा३यि । म ।
शा । वसा३स्या३तायि । तुवा३मार३४भौ । प्र३नो३नू३मा ।
औहौ३होर३४वा । जा३र३४यित३हायि । र३मा३पारा । औ
हौ३होर३४वा । जा३र३४यिताम् । ए३द्विया ह३हा ॥ (२)
पूर्वा३रिन्द्र३स्यरा३तया३ण । न । वा३यि । द । स्या । ति
यू३ता३रथाः । यदा३रवार३४जा । स्य३गो३माता । औहौ

३ अ० ६ ख० २ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

३०५

^५ हो२४वा । ^१ स्तो२४तृहायि । ^५ भोमा^{२२१}हाता । ^२ औ

^२ हो२४वा । ^५ मा२४घाम । ^{५२} एहियाईहा । ^५ हो५ई ।

डा(३) ॥ ६ * ॥ [४] १८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हाई निवारयन् ।

पुमर्थाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ३ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-

चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-

प्रकाशे उत्तराग्रन्ये तृतीयोऽध्यायः ॥ ६ ॥

* उ० गा० २१ प्र० २ अ० २ सा० । † 'इति द्वितीयमर्थः'—इति वि० ।

‡ "अत द्वितीयप्रपाठकस्यार्थः समाप्तः"—इत्येव मूल-पद-विवरणादि-सम्मतः

न तु "द्वितीयो" नापि "अध्यायः"—इति ।

यस्य निश्चसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।
निर्भमे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ३ ॥

॥ अथ चतुर्थोऽध्याय आरभ्यते* ॥

ततः,

प्रथम-खण्डे—

एते असृष्टमिति प्रथमतृचे—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
एते असृष्टमिन्द्रवस्तिरः पवित्रमाश्रवः ।

१ २ ३ १ २ २
विश्वान्यभिसौभगा ॥ १† ॥

“तिरः पवित्रं”‡ तिर्यग् गच्छन्तं दद्यापवित्रं प्रति
“आश्रवः” शीघ्रगामिनः “एते” पवमाना “इन्द्रवः”, सोमाः
“विश्वानि” सर्वाणि “सौभगा” सौभगानि धनानि वा “अभि”
लक्ष्य “असृष्टम्” ऋत्विग्भिः सृज्यन्ते ॥ १ ॥

* ‘इदानीं’ तृतीयमहोदयारभ्यते—इति वि० ।

† सू० वे० ७, १, १४, १ ।

‡ ‘तिरः=अधः’—इति वि० ।

॥ ‘विश्वानि अभिसौभगा’—विश्वानि सर्वाण्यभिसौभाग्यानि—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ २ १ २ ३ १ २
विघ्नन्तोदुरितापुरुसुगातोकायवाजिनः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
त्मनाकृण्वन्तोऽर्चतः ॥ २* ॥

“वाजिनः” बलवन्तः† सोमाः “पुरु” बहूनि “दुरिता”
दुरितानि “वि घ्नन्तः” विशेषेण नाशयन्तः “तोकाय” अस्माकं
पुत्रायः‡ “सुगा” अतिसुखरूपाणि धनानि॥ “अर्चतः” अश्वांश्च
“त्मना” आत्मना स्वयमेव “कृण्वन्तः” दहत इत्यर्थः । ऋत्विग्भिः
सृज्यन्त इति पूर्वेण सम्बन्धः ॥

“त्मना”-“तना” इति—इति पाठौ, “अर्चतः”-“अर्चते”—
इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ क २ र ३ २
कृण्वन्तोवरिवोगवेभ्यर्षन्तिमुद्युतिम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
इडामसभ्यसंयतम् ॥ ३ § ॥ १

* ऋ० वे० ७, १, २४, २ ।

† ‘वाजिनः-अर्चवन्तः’—इति वि० ।

‡, ॥ ‘सुगातोकाय-मुखाय पुत्रपौत्राय’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, २४, ३ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
आनस्सोमसहो जुवो हूपन्नवर्चसे भर ।

३ २ ३ १ २
सुष्वाणो देववीतये ॥ २ * ॥

हे “सोम !” “देववीतये” देवानां पानाय देवानां कामाय वा † “सुष्वाणः” अभिवृत्तो वा त्वं “सहः” शत्रुभिर्भवन-समर्थं वलं “जुवः” [जु—इति गत्यर्थः ‡] शत्रून् प्रति शीघ्र-गमनं वा यदा सर्वतो गमनशीलं वलं । किञ्च [“न”—इति चार्थे §] “वर्चसे” [वर्चदीप्तौ (भा०, आ०) दीप्त्यै सर्वत्र प्रका-शनाय रूपञ्च “नः” अस्मभ्यम् “आ भर” आह्वय प्रयच्छ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
आनइन्दोशातग्विनङ्गवाम्पोषस्वश्रवम ।

२ ३ १ २ ३ १ २
वहाभगतिमूतये ॥ ३ ॥ २

० ऋ० वे० ७, २, ४, ३ ।

† ‘देववीतये’ ० ० ०—देवानां दानाय भक्षणाय वा—इति वि० ।

‡ निघण्टो गतिकर्मस्य पञ्चोत्तरशततन्त्रेण पठितम् (२, १४) ।

§, § ‘जुवः’—रूपम् । न—न शब्द उपसर्गाधीनः रूपसिक्—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, २, ४, २ ।

हे “इन्दो” पालेषु चरणशील ! दीपनशील ! वा हे सोम !
 “शातग्विनं” * शतसहस्रसङ्ख्याकाभिः गीर्भिः युक्तं “गवां पोषं”
 गवादीनां पुष्टिवर्धनं “स्वश्वं” शोभनाश्व-सङ्घ-सहितं “भगत्ति”
 भगदत्तिं भजनीय-धन-दानञ्च † “ऊतये” रक्षणाय “नः”
 अस्माकम् “आवह” प्रापय । गवादीश्च तेषां वृद्धिं प्रयच्छे-
 त्यर्थः ॥ ३ ॥ २

तन्वानृम्णानीति पञ्चर्चं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
 तन्वानृम्णानिबिभ्रतः सधस्थे धुमहोदिवः ।

१ २ ३ १ २
 चारुं सुकृत्ययेमहे ॥ १ ॥

“महोदिवः” महतोद्युलोकस्य † “सधस्थेषु” सहस्थानेषु
 स्थितं, “नृम्णानि” धनानि § “विभ्रन्तं” अस्मदर्थं धारयन्तं
 “चारुं” कल्याणं ॥ हे सोम ! “तं” तादृशं पवमान-लक्ष्यं
 “त्वा” त्वां “सुकृत्यया” शोभन-क्रियया “ईमहे” धनानि
 याचामहे ** ॥ १ ॥

* ‘शातग्विनं’—शतसङ्ख्यातम्—इति वि० ।

† ‘भगत्ति’—शोभमानप्रतिपत्तिम्—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, ५, १ ।

§ ‘महोदिवः’—सकाशात्—इति वि० ।

§ ‘नृम्णानि’—अन्नानि वलानि वा—इति वि० ।

॥ ‘चारु’—शोभनम्—इति वि० ।

** ‘ईमहे’—इति याच्ञाकर्मसु निघण्टौ प्रथमं पदम् (३, १८) ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

संवृत्तधृष्णमुक्थ्यमहामहिममदम् ।

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

शतमपुरोरुक्षणिम् ॥ २* ॥

हे सोम ! “संवृत्तधृष्णु” संवृत्ताः सञ्चिन्नाः धृष्णवो धर्मग-
 शीलाः शत्रवो येनासौ संवृत्तधृष्णुः, तम् †, “उक्थ्य” उक्थ्यार्हं
 प्रशस्यम्, ‡ “महामहिमतं” महीय-बहु-कर्माणि, वा “मदं”
 मदकरं “शतं” बहूनि “पुरः” शत्रूणां पुराणि “रुक्षणि”
 विनाशयन्तम् ; त्वां धनानाम् ईमहे इति § सम्बन्धः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

अतस्त्वारयिरभ्ययद्राजान् सुकतोदिवः ।

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२

सुपर्णोऽन्यथीभरत् ॥ ३ ॥ ॥

० ऋ० वे० ७, १, ५, ९ ।

† ‘संवृत्तधृष्णु म’—अतिशयेन संवर्त्तकं, धृष्णुं धारणात्मकम्—इति वि० ।

‡ ‘उक्थ्यन्’—उक्थ्यानि श्लोकाणि यत्र विद्यन्ते स उक्थ्यः, तम् उक्थ्यं शोभन्—
इति वि० ।§ ‘महामहिमतं’—महेति महान्तं शतमग्नं कर्म वा यत्र, स महिमतः, तं महि-
मतम्—इति वि० । महदर्थशब्दद्वयश्रुतेरतिमहत्त्वं गम्यत इति भावः ।

§ पूर्ववर्त्ति श्रुतम् ।

॥ ऋ० वे० ७, १, ५, ९ । “रथिमभिराजः”—इति च तत्र पाठः ।

हे “सुक्रतो” शोभनकर्त्तुन् * पवमान सोम ! “रयिः”
रयिम् धनस्यति “अभि अयत्” † अभिगमयति “राजानं” ‡
“त्वा” त्वाम् “अतः दिवः” असुप्तात् द्युलोकात् “अव्यथी” व्यथा-
रहितः “सुपर्शः” श्येनवत् ॥ “भरत्” आहरत् । तथाच
अयते—“आदाय श्येनोभरत् सोमम् (ता० ब्रा०)”—इति ॥

“अव्यथी”-“अव्यथिः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ २
अधाहिन्वानइन्द्रियञ्ज्यायोमहित्वमानशे ।

३ १ २ २
अभिष्टिक्ताद्विचर्षणिः ॥ ४ § ॥

“अधा” अथ “विचर्षणिः” कर्मणां विद्रष्टा ॥ “अभिष्टि-
क्ता” यजमानानाम् अभोष्ट-फलस्य कर्त्ता सोमः** “इन्द्रियं”
स्वकीयं फलं †† “हिन्वानः” प्रेरयन् “ज्यायः” प्रशस्यतरं
“महित्वं” महत्त्वम् “आनशे” प्राप्नोति‡‡ ॥ ४ ॥

० ‘सुक्रतो—सुक्रतु’ शोभनकर्त्तुन्—इति वि० ।

† ‘अयत्—आनयस्व’—इति वि० ।

‡ ‘राजानं—सोमम्’—इति वि० ।

॥ ‘सुपर्शः—प्रक्षीभूत्वा’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, ५, ४ ।

॥ ‘विचर्षणिः—विविधानां पुरुषाणां स्वामी’—इति वि० ।

** ‘अभिष्टिक्ता—अभिष्टिः यजमानः तं यः करोति स अभिष्टिक्ता’—इति वि० ।

†† ‘इन्द्रियम्—इन्द्रस्य रूपं सोमम्’—इति वि० ।

‡‡ ‘आनशे—अग्रव्याप्तौ’—इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

१२ २ २ १ २ १ २२ २ १ २
विश्वत्सा इत्स्वर्दशे साधारणं रजस्तुरम् ।

२ २ २ २ २ १ २
गोपान्तस्य विभरत् ॥ ५ * ॥ ३

“रजस्तुरम्” † उदकस्य प्रेरकम् “ऋतस्य” यज्ञस्य
“गोपां” गोपयितारं‡ “विश्वत्सै” सर्वस्य “स्वर्दशे” देवाय ¶
“साधारणम् इत्” समानम् § आवसन्तं सोमं “विः” पक्षी ॥
स्थेनो “भरत्” स्वर्गादाहरत् ॥ ५ ॥ ३

अथ तृचात्मके चतुर्थसूक्ते—

प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
इषे पवस्वधारयामृज्यमानो मनीषिभिः ।

१ २ ३ १ २ २
इन्द्रो रुचाभिगाइहि ॥ १ * * ॥

* ऋ० वे० ७, १, ५, ५ । “विश्वत्सा इत्स्व” — इति ख० पु० पाठः । “विश्व-
त्सा इत्स्व” — इति तु० पाठः ।

† ‘रजस्तुरं’ — रजः-संयुक्तम् — इति वि० ।

‡ ‘गोपां’ — गतया ध्वानसंयुतम् — इति वि० ।

¶ ‘स्वर्दशे’ — स्वः स्वर्गलोकस्य, दशे दर्शनाय — इति वि० ।

§ ‘इत्’ — इति पदपूरणः — इति वि० ।

॥ ‘विः’ — भक्षणीयम् — इति वि० ।

* * * ख० आ० ६, १, २, ८ (२ भा० ६४ पृ०) = ऋ० वे० ७, १, ३८, ३ ।

हे “इन्द्रो” सोम ! “मनीषिभिः” ऋत्विग्भिः “सृज्यमानः”
 शोध्यमानः त्वम् “इषे” अस्माकमन्नाय “धारया” “पवस्व” क्षर ।
 “रुचा” रोचमानेनान्धसा “गाः” पशून् “अभीहि” अभि-
 गच्छ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २२ ३ २ ३ १ २
 पुनानोवरिवस्कुध्यूर्जज्जनायगिर्वणः ।

१ २ २ २ ३ १ २
 हरेऽसृजानआशिरम् ॥ २ * ॥

हे “गिर्वणः” गोभिर्वननीय ! “हरे” हरितवर्ण सोम !
 “आशिर” † क्षीरं प्रति “सृजानः” विसृज्यमानः “पुनानः”
 पूयमानः त्वं “जनाय” ‡ जनार्थं “वरिवः” ¶ धनम्
 “जर्जम्” § अन्नञ्च “क्षधि” कुत ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ २ १ २ २ ३ १ २
 पुनानोदेववीतयइन्द्रस्ययाहिनिष्कृतम् ।

३ २ २ १ १ ३ २
 द्युतानोवाजिभिर्हितः ॥ ३ ॥ ४

* ऋ० वे० ७, १, ३८, ४ ।

† ‘आशिर’—क्षीरं दधि वा—इति वि० ।

‡ ‘जनाय’—यजमानार्थम्—इति वि० ।

¶ ‘वरिवः’—वरिष्ठम्—इति वि० ।

§ ‘जर्जम्’—अन्नं यन्मयी वलं वा—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, १, ३८, ५ ।

हे सोम ! “वाजिभिः” हविलक्षणाग्रयुक्तर्यजमानैः सह
 “युतानः” दीप्यमानः “देववीतये” यज्ञार्थं “पुनानः” पूयमानः
 “हितः” हितकरः † त्वम् “इन्द्रस्य” “निष्कृतं” स्थानं “याहि”
 गच्छ ॥

“हितः”-“यतः”—इति पाठो ॥ ३ ॥ ४

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रयस्य चतुर्थस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ‡ ॥ १ ॥

द्वितीय-खण्डे—

प्रथमतश्चे—प्रथमा ।

३ २ ३ १ २१ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा ।

३ २ ३ २ २

हव्यवाङ्जुक्तास्यः ॥ १ § ॥

* ‘वाजिभिः—वाजसमस्त पुरोडाशादि-लक्षणं, तथैवामलि ते वाजिनः कृत्वि
 यजमानाः तैर्वाजिभिः ; अथवा वाजसनेधैः वाजिभिः अर्धार्थभिः—इति वि० ।

† ‘हितः—निहितः स्थापित इत्यर्थः—इति वि० ।

‡ ‘बहिष्यमानमुक्तम्’—इति वि० ।

§ ‘सप्तदशलौमिकं भेदमाह । इदानीमाज्यानि । आग्नेयम्—इति वि० ।

§ चट० वे० १, २२, ६ ।

“अग्निः” आहवनीयास्यः तस्मिन् प्रक्षिप्यमाणेन “अग्निना”
निर्मथ्यन-प्रणोतेन वा सह “समिध्यते” सम्यग् दीप्यते* ।
कीदृशोऽग्निः ? “कविः” मेधावी “गृहपतिः” यजमान-गृहस्य
पालकः “युवा” नित्य-तरुणः “हव्यवाट्” हविषोवोढा [वहतेः
“वहश्च (३, २, ६४)” —इति शिव-प्रत्ययः ; णित्वादुपधा-
वृद्धिः (७, २, ११५) ‘गतिकारकोपपदात् कृत् (६, २, १३८)’ —
इत्युत्तर-पद-प्रकृति-स्वरत्वम्] “जुह्वास्यः” जुह्वरूपेण सुखेन
युक्तः† [ह्वयते अनयेति जुह्वः “हुवः झुवश्च (७, २, ६१)”
—इति क्तिप् ; तत्सन्नियोगाद् (३, २, १७८ वा०) दीर्घश्च ;
झुवद्भावात् द्विर्भावः ; चुत्व-जश्चत्वे ; प्रातिपदिक-स्वरेणान्तो-
दात्तः (फि० १, १) ; जुह्वरास्यं यस्येति बहुव्रीहौ पूर्वपद-प्रकृति-
स्वरत्वेन स एव शिष्यते (८, २, १) ; शेष-निपातः ; यणादेशे
“उदात्तस्वरितयोर्यणः स्वरितोऽनुदात्तस्य (८, २, ४)” —इत्या-
कारः स्वरितः] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
यस्त्वामग्ने हविष्यतिर्दूतन्देवसपर्य्यति ।

१ २ ३ १ २
तस्यस्मप्राविताभव ॥ २ ॥

* ‘अग्निनाग्निः समिध्यते—अग्नीनां वेवेत्याद्यन्याकरोति । तेन निर्मथ्याग्निना
अग्निः समिध्यते सवनीयः’—इति वि० ।

† ‘जुह्वास्यः—जह्यते आस्ये अस्य जुह्वास्यः । अथ जुहोति क्रिया अस्य आस्ये
क्रियते । अथवा जजुनामा शुक्ल आस्ये मृतो यस्य स जुह्वास्यः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, १, २३, २ ।

हे “अग्ने !” “देव !” “यः” “हविष्मतिः” यजमानः
 “दूतं” “त्वाम्” “सपर्यति” * परिचरति । तस्य यजमानस्य
 “प्राविता” “भव स्म” अवश्यं रक्षको भव । [ह्यत इति
 हविः “अर्चि-शुचि (उ०, २, १०७)” — इत्यादिना इतिः, प्रत्यय-
 स्वरेण इकार उदात्तः (३, १, ३), हविषः पतिः हविष्मतिः,
 “नित्यं समासेऽनुत्तरपदस्यस्य (८, ३, ४५)” — इति प्रत्वम्,
 “पत्यावैश्वर्ये (६, २, १८)” — इति पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम् ।
 सपर्यति — सपर-शब्दात् “कण्डादिभ्यो यक् (२, १, २७)” —
 इति यक्, धातुप्रकरणात् गुणप्रतिषेधाद्यर्थात् यकः कित्वाच्च
 सपरशब्दस्य धातुत्वात्ततोविहितस्य यक आर्द्धधातुकत्वे सति
 “अतो लोपः (६, ४, ४८)” — इति लोपः, “सनाद्यन्ता धातवः (३, १,
 ३२)” — इति धातुसञ्ज्ञायां तिप्, “कर्त्तरि शप् (३, १, ६८)”,
 तस्मिन् पूर्वस्य “अतो गुणे (६, १, ८६)” — इति परपूर्वत्वम्,
 यकः प्रत्यय-स्वरेणोदात्तत्वम् (३, १, ३), शपा सह एकादेशस्य
 “एकादेश उदात्त० (८, २, ५)” — इत्युदात्तत्वम्, “तिङ्तिङः
 (८, २, २८)” — इति निघातो न भवति “यदृत्तान्नित्यम् (८,
 १, ६६)” — इति प्रतिषेधात्] † २ ॥

अथ तृतीया ।

२ २ २ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २
 यो अग्निं देववीतयै हविष्मांश्चाविवासति ।

१ २
 तस्मै पावकमृडय ॥ ३ † ॥ ५

* “सपर्यति” — इति परिचरणकर्त्तुं तृतीयं नैघण्टुकम् (३, ५) ।

† अ० वे० १, १, २२, ६ ।

“हविषान्” हविर्युक्तो “यः” यजमानः “देववीतये” देवानां हविर्लक्षणे तु यागार्थम् “अग्निम्” “आविवासति” अग्नेः समीपे विशेषेणागत्य परिचर्यां करोति * । हे “पावक” अग्ने ! “तस्मै”† “सृङ्गय” तं यजमानं सुखय । [देववीतये—‘वी गति-प्रजन-कान्त्यशन-खादनेषु (अदा०, उभ०)’—इत्यस्मादश-नार्थात् क्तिन्, देवानां वीति र्यस्मिन् यागे स देववीतिः, “बहु-त्रीहो पूर्वपद-प्रकृतिस्वरत्वम्, “नग्विषयस्यानिसन्तस्य (फि०, २, ३)”—इति पर्युदासाद्वि-शब्दोदात्तः, मत्पः सर्वानुदात्त-त्वात् स एव श्रियते । आविवासति—‘वा गति-गन्धनयोः (अदा० प०)’—अस्मादन्तर्भावित-व्यर्थादागमयितुमिच्छतीत्यर्थं सन्, आह्वानेच्छा ; परिचर्यायां पर्यवस्यतीति विवासति-शब्दः परिचर्यायै निषण्णौ (३, ५, १०) पठितः, द्विर्भावः, अभ्यासस्य ऋत्वः (७, ४, ५८), “सन्त्यतः (७, ४, ७८)”—इति इत्वम्, “ज्जित्यादिर्नित्यम् (६, १, १८७)”—इत्याद्युदात्तत्वम्, “तिङ् तिङः (८, १, २८)”—इति निष्ठातो न भवति “यदृत्तान्ति-त्वम् (८, १, ६६)”—इति प्रतिषेधात्, “तिङि चोदात्तवती (८, १, ७१)”—इत्याडो “सहसुपेत्यत्र (२, १, ४) सहेति योगविभागादाडस्तिङा सह समासे समासान्तोदात्तत्वे प्राप्ते (८, १, २२३) “परादिश्छन्दसि बहुलम् (६, २, १८८)”—इत्युत्तर-पदाद्युदात्तत्वम् । तस्मै—“क्रियाग्रहणं कर्तव्यम् (२, ३, १३ वा०)”—इति सम्प्रदानत्वाच्चतुर्थी ॥ ३ ॥ पू

* ‘आविवासति—दीपयति’—इति वि० ।

† ‘तस्मै पावक—चतुर्थे वा द्वितीया-स्थाने भवति, तं पावकम्’—इति वि० ।

अथ द्वितीयदृष्टेः—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
मित्रं ऋवे पूतदक्षं वरुणश्च रिशादसम् ।१ २ ३ २ ३ १ २
धियङ्मुताचीं साधन्ता ॥ १ १ ॥

अहमस्मिन् कर्मणि हविः-प्रदानाय “पूतदक्षं” ऋ पवित्र-
 वलं “मित्रं” “हुवे” आह्वयामि [ह्वयते: “बहुलच्छन्दसि (२,
 ४, ७३)”---इति शपोलुकि सति “ह्वः सम्प्रसारणम् (६, १,
 ३२)”---इत्यनुवृत्तौ “बहुलं छन्दसि (६, १, ३४)”---इति
 सम्प्रसारणे उवडादेशः, “तिङ्तिङः (८, १, २८)”---इति
 निघातः] । तथा “रिशादसं” रिशानां हिंसकानाम् अदसम-
 तारम् । “वरुणश्च” हुवे । कीदृशौ मित्रावरुणौ ? “मुताचीं” §
 घृतमुदकमञ्चति भूमिं प्रापयति या धीर्येन कर्मणा तां मुताचीं
 “धियम्” “साधन्ता” साधयन्तौ ॥ [‘राध साध संसिद्धौ

* ‘मित्रावरुणमाञ्चम्’—इति वि० ।

† य० वे० ३३, ५७ = ऋ० वे० १, १, ४, २ ।

‡ ‘पूतदक्षं’—पूतं सेध्यं, दक्षं शीघ्रम्—इति वि० ।

§ रिशादसं—शरदूणां हिंसकम्—इति वि० ।

§ ‘मुताचीं’—घृतमुदकं तस्य प्रदानसमर्थम्—इति वि० ।

॥ महीधरस्त्वैवमिमां याचष्टे—‘हे मधुच्छन्दोदृष्टे गायत्री आया लिङ्गोक्त-
 देवत्या । मित्रं वरुणश्चाहं ऋवे आह्वयामि । कीदृशम् ? पूतदक्षम् पूतं पवित्रं
 सदाचारं दक्षयति धन-पुत्रादिभिर्वर्द्धयति पूतदक्षस्य दक्षकर्मश्रोतव्यत्वाज्जन्तात्
 कर्मण्यम् । रिशादसम् रिशन्ति हि सन्ति रिशा दुष्टाः तान् समन्तादसति
 नाशयन्ति रिशादसः तम् । रिश हिंसायां दक्ष उपपद्यते । दयोर्बिशेषणे । कीदृश

(दि०, प०)”—इत्यस्मादन्तर्भावितव्यार्थास्तटः शत्रादेशे (६, १, १६१), श्रुं बाधित्वा व्यत्ययेन (३, १, ८५) शप्, अदुपदेशत्वात् उपरि शठ-प्रत्ययस्य ल-सार्वधातुकानुदात्तत्वम्, द्वितीयाद्विवचनस्य शपश्च “अनुदात्तो सुपिपत्तो (३, १, ४)” —इत्यनुदात्तत्वे, “धातोः (६, १, १६२)” —इति धातुस्वर एव शिष्यते, “सुपां सु-लुक् (७, १, ३८)” —इत्यादिना विभक्तेराकारादेशः ॥१॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २

ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा ।

१ २ ३ १ २

ऋतुमृद्वन्तमाशाये ॥ २ * ॥

हे “मित्रावरुणौ !” [मित्रश्च वरुणश्चेति मित्रावरुणौ “देवता द्वन्द्वे च (६, ३, २६)” —इति पूर्वपदस्यानङादेशः, तादृशौ] युवां “ऋतु” प्रवर्त्तमानमिमं सोमयागम् “आशाये” आनशाये व्याप्नुवन्तौ [“छन्दसि लङ्-लङ्-लिटः (३, ४, ६)” —इति वर्त्तमाने लिट्, नुङभावश्छान्दसः] । केन ? “ऋतेन” अवश्यम्भावितया सत्येन फलेन अस्मभ्यं फलं दातुमित्यर्थः । कीदृशौ युवाम् ? “ऋतावृधौ” [“ऋतमित्युदक-नाम (निघ० १, १२, ६), सत्यं वा यज्ञं वा’ —इति यास्काः*] उदकादीना-

युधौ ? घियं कर्म साधना साधयन्तौ । कीदृशीं घियम् ? घृताचीं घृतमच्यते दूयते यव तम् —इति ।

* ऋ० वे० १, १, ४, २ ।

+ “ऋतमित्युदकनाम” —इत्यंशस्तु द्वितीय-पञ्चविंशे, ‘सत्यं वा यज्ञं वा’ —इति तु चतुर्थान्विशे इति विवेकः ।

मन्यतमस्य वर्द्धयितारोः* । अतएव 'ऋतस्पृगा' उदकादीन्
स्पृशन्ती† । कीदृशं क्रतुम्? "बृहन्तम्" अद्वैरुपाद्वैश्वाति-
ग्रीढम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३१२ ३१ २२

३१ २३१ २

कवीनोमित्रावरुणातुविजाताउरुक्षया ।

१२

३१२

दक्षन्दधातेअपसम् ॥ ३ ॥ ६

"मित्रावरुणा" मित्रावरुणौ एतौ देवौ "नः" अस्माकं
"दक्षं" बलम् "अपसं"‡ कर्म च "दधाते" पोषयतः, कीदृशी?
"कवी" मेधाविनो, "तुवि-जाता" तुविजातौ बहूनामुपकारक-
तया समुत्पन्नौ, "उरुक्षया" बहु निवासौ [मित्रावरुणौ—मित्र-
शब्दः प्रातिपदिक-स्वरेणान्तोदात्तः (फि० १, १), वरुण-शब्दो
नित्स्वरेणान्तोदात्तः (६, १, १८७) । तुविजातौ—बहूना-
मुपकारकतया तत्सम्बन्धित्वेन जाता इति षष्ठीसमासे समासा-
न्तोदात्तत्वम् (८, १, २२३), चतुर्थीसमासे हि "क्ते च (६, २,
४५)" —इति कश्चित् पूर्वपदप्रकृतिस्वरः स्यात् । उरुणां बहूनां
क्षयौ उरुक्षयो, 'क्षि निवास-गत्योः (तु० प०)' —इति धातोः
क्षियन्त्यस्मिन्निति क्षय इत्यधिकरणे एव अच्-प्रत्ययान्तस्य "चितः

* 'ऋताद्वैरौ—ऋतमन्नं तद् वर्द्धयतः'—इति वि० ।

† 'अग्निष्टीमादिकम्'—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० १, १, ४, ४ ।

॥ 'अपसं—वनम्'—इति वि० ।

(६, १, १६३)"—इत्यन्तोदात्तत्वे प्राप्तौ "तयो निवासे (६, १, २०१)"—इत्याद्युदात्तत्वं विहितम्, समासे तु "समासस्य (८, १, २२३)"—इत्यन्तोदात्तत्वं बाधित्वा कदुत्तरप्रकृति-स्वरेण (६, २, १३८) प्राप्तमुत्तरपदाद्युदात्तत्वम् यद्यपि आयादि-स्वरेणान्तोदात्तत्वेन बाध्यते तथापि "परादिभ्यश्चान्ति बहुलम् (६, २, १८८)"—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वं द्रष्टव्यम् ।
 दत्तः—दत्ततेरुत्साहकर्मणो जित्वादाद्युदात्तः (६, १, १८७) ।
 आप्यते फलमनेनेत्यपः कर्म, "आपः कर्माख्यायां ऋत्वी नुट् च वा (उ० ४, १०८ दी० वृ०)"—इत्यनन्तस्य अपसस्यारे इत्यादौ निच्वा (६, १, १८७) दाद्युदात्तस्यापस्-गञ्स्यात् व्यत्ययेन प्रत्ययाद्युदात्तत्वम् (३, १, ३)] ॥ ३ ॥ ६

अथ तृतीयतृचे*—प्रथमा ।

१ २ १ ३ २२ ३ १ २२
 इन्द्रेणसंदिहत्तसेसञ्जमानोअविभ्युषा ।

३ १ २ ३ १ २
 मन्दूसमानवर्चसा ॥ १ १ ॥

हे मरुद्गण ! त्वम् "इन्द्रेण" "सञ्जमानः" सङ्गच्छमानः
 "सं दिहसे हि" सम्यग् दृश्येथाः खलु, अवश्यमस्माभिर्द्रष्टव्य-

* 'इन्द्रमाज्यम्'—इति वि० ।

† ऋ० वे० १, १, १२, २ ।

मित्यर्थः * । कीदृशेनेन्द्रेण ? “अविभ्युषा” भीति-रहितेन
कीदृशाविन्द्रमरुतणौ ? “मन्दू” नित्य-प्रसुद्धितौ, † “समान-
वर्चसा” तुल्य-दीप्तौ [‘पुरा कदाचित् वृत्र-बध-दगायाम् इन्द्रस्य
सखायः सर्वे देवा वृत्र-खासेनापसारितास्तदानौमिन्द्रस्य वृत्र-
सखन्धि-सकल-सेना-जयार्थं मरुद्भिः सङ्गमो भूतः’—सांख्यमर्थो
“वृत्रस्यश्वसथाय (छ० ब्रा० ४, १, ४, २; ६५६ पृ०)”—इति
मन्त्रे सङ्गृहीतः ; ‘इन्द्रो वै वृत्रं हनिष्यन्’—इति ब्राह्मणे (ता०)
प्रपञ्चितश्च ; इन्द्रशब्दः परमैश्वर्यवन्तं मरुतं चामिधत्ते, तदानौ-
मिन्द्रस्य सम्बोधनं वहिरेवाध्याहर्तव्यम् । तथाचैवमृक् यास्ते-
नैवं व्याख्याता—“इन्द्रेण हि सन्दृष्टे सङ्गममानोऽविभ्युषा
गणेन मन्दू मदिष्णू युवां स्योऽपि वा मन्दुवा सेनेति स्यात्,
समानवर्चसेत्येतेन व्याख्यातम् (४, १२)”—इति । सन्दृष्टसे—
सम्पश्येथाः “दृशेति वक्तव्यम् (७, १, ७ वा०)”—इत्यात्मने-
पदम्, दृशेः “लिङ्गर्थे लेट् (३, ४, ७)”—इति प्रार्थनायां लेट्,
थासस्ते (३, ४, ८०), “लेटोऽडाहौ (३, ४, ८४)”—इत्यङा-
गमः, “सिब्वहुलं लेटि (३, १, ३४)”—इति सिप्, “सञ्ज्ञा
पूर्वको विधिरनित्यः (प० श्रौ० ८३)”—इति गुणाभावः, व्रज्या-
दिना (८, २, ३६) षत्वम्, “कः सि (८, २, ४१)”

* ‘इन्द्रेण सं हि वृत्रं मरुदगण इति वाक्यशेषः । अथवा वाक्येन व्याख्या-
क्रियते—मरुदगणेन वृत्रं इन्द्रः । अथवा आदित्य इन्द्रोऽभिधीयते, मरुदगणा
रश्मिगणालौः सङ्ग इत्यर्थः । अथवा इन्द्रेण आदित्येन सङ्गमानः सङ्गमानः’—
इति वि० ।

† ‘मन्दू—मदन-खभ-वेन’—इति वि० ।

—इति कत्वम्, “आदेश-प्रत्यययोः (८, ३, ६६)”—इति सिपः
 षत्वम्, बहुल-ग्रहणात् सिपः परस्ताच्छबपि भवति, सिपा व्यव-
 धानात् पश्चादेशो न भवति, श्रपः पित्वादनुदात्तत्वम् (३, १,
 ४), उत्तरस्य ल-सार्वधातुकानुदात्तत्वम् (६, १, १८६), धातु-
 स्वर एव शिष्यते (६, १, १६२), हि-शब्द-योगात् “तिङ्-
 तिङः (८, १, २८)”—इति निघातो न भवति “हि च (८,
 १, ३४)”—इति प्रतिषेधात् । सञ्ज्ञन्मानः—गमेः सम्पूर्वात्
 कृन्द्सि लुङ्लङ्लिटः (३, ४, ६)”—इति वर्त्तमाने लिट्,
 “समीगम्पृच्छि० (१, ३, २८)”—इत्यात्मनेपद-विधानात्
 लिटः कानजादेशः (३, २, १०६), द्विर्भावः (६, १, ८),
 हलादि-शेषः (७, ४, ६०), अभ्यासस्य चुत्वम् (७, ४, ६१),
 “गमहन० (६, ४, ८८)”—इत्युपधा-लोपः, कानचश्चित्वा-
 दन्तोदात्तत्वम्, गति-समासे (२, २, १८), ऋदुत्तरपदप्रकृति-
 स्वरत्वम् (६, २, १३८) । अविभ्युषा—“जि भी भये (जु०,
 प०), पूर्ववृद्धि (३, ४, ६), “शेषात् कर्त्तरि० (१, ३, ७८)”—
 इति परस्मैपदम्, “कसुष (३, २, १०७)”—इति लिटः
 कसुरादेशः, तस्य कित्वाद् गुणाभावः (१, १, ५), अभ्यासस्य
 ऋस्त्व-जश्त्वे (७, ४, ६८)—(८, ४, ५४) क्रादिनियमात्
 ग्रामइट् (७, २, १३) “वस्वेकाजाह्वसाम् (७, २, ६७)”—
 इति नियमात् निवर्त्तते नञ्-समासे तृतीयैकवचने भत्वाद्
 “वसोः सम्प्रसारणम् (६, १, १३१)”—इति वकारस्य उकारा-
 देशः, “सम्प्रसारणाच्च (६, १, १०८)”—इति पूर्वरूपत्वं
 बाधित्वा “एरनेकाच (६, ४, ८२)”—इति यणादेशः, अव्यय-

पूर्वपदप्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १६८), पूर्वेण सह संहिताया
 मोकारस्य “एङः पदान्तादति (६, १, १०६)”—इति पर-
 रूपत्वे प्राप्ते “प्रकृत्यान्तः पादमव्यपरे (६, १, ११५)”—इति
 प्रकृतिभावः । मन्द—‘मद स्तुति-मोद-मद-स्वप्न-कान्ति-गतिषु’
 (भा०, आ०,), “इदितो नुम् धातोः (७, १, ८५)”—इति
 नुमागमः, कुरित्यनुवृत्तौ “खरु-प्रङ्गु-पीयु-नीलङ्गु-लिङ्गु (उ० १,
 ३६)”—इत्यत्राविभक्तिक-निर्देशादन्तेर्हिङ्गुरिति वद्वान्तरादपि
 कुरित्युक्तम्, प्रत्ययस्वरणान्तोदात्तः (३, १, २), विवचने सौ
 “प्रथमयोः पूर्वसवर्णः (६, १, १०४), ततोऽप्यनन्तरं च “सुपां
 सु लुक् (७, १, ३६)”—इत्यादिना पूर्वसवर्णस्य पूर्वत्वम्, समानं
 वर्त्तनी ययोरिति वा यस्येति बहुव्रीहिः, विवचने “सुपां सु लुक्
 (७, १, ३६)”—इत्याकारः, समानपदस्य प्रातिपदिकान्तो-
 दात्तत्वम् (फि० १, १), बहुव्रीहौ पूर्वपद-प्रकृति-स्वरेण (द,
 २, १), तदेवावशिष्यते ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २२२ २३ ३१२२ १२३२
 आदहस्वधामनुपुनर्गर्भत्वमेरिरे ।

१ २ ३ १२२ १६
 दधानानामयज्ञियम् ॥ २ * ॥

अहेत्यवधारणार्थः [] । “आत् अह” वर्षात्तोरनन्तरमेव
 “स्वधामनु” इतः परं जनिष्यमाणमन्नमुदकं वा अनुलक्ष्य महती

० ऋ० वे० १, १, ११, ४ ।

+ “अह इति च ह इति च विनिग्रहाथी प्रौ पूर्वेण सम्प्रत्युच्यते । अयमहेदं करो
 लयमिदं ह करिष्यतीति”—इति निब० १, ५

देवाः “पुनः गर्भत्वम् आ ईरिरे” मेघ-मध्ये जातस्य गर्भाकारं प्रेरितवन्तः* [प्रतिसंवत्सर मेवं कुर्वन्तीति दर्शयितुं पुनः-शब्दः प्रयुक्तः] । कौटुशा मरुतः ? “यज्ञियं” यज्ञार्हं “नाम” “दधानाः” धारयन्तः । [समस्त गणेषु मरुतामीदृक् वाताना-मीदृक् चेत्यादीनि यज्ञ-योग्यानि नामान्यन्यत्राज्ञातानि । “अन्धः”—इत्यादिष्वष्टाविंशति-सङ्ख्याकेष्वन्यनामसु “उक्” (१५), “रसः” (१६), “स्वधा” (१७)—इति पठितम्; (निघ० २, ७) “अश्वः”—इत्यादिष्वेकशत-सङ्ख्याकेष्वदक-नामसु च “तेजः” (८६), “स्वधा” (८७), “अक्षरम्” (८८)—इति पठितम् (निघ० १, १२) । “आत्”—“अह”—निपातावाद्युदात्तौ (फि० ४, १२) । स्वधा—स्वं लोकं दधाति पुष्पातीति स्वधा, “आतोऽनुपसर्गेकः (३, २, ३), कृदुत्तरप्रकृतिस्वरत्वम् (६, २, १६८) । अनु-पुनः-शब्दौ निपातावाद्युदात्तौ (फि० ४, १२) । गर्भस्य भावी गर्भत्वं प्रत्ययस्वरः (३, १, ३) । एरिरे—अन्तर्भावितस्यर्थात् ‘इण् गतौ (अदा०, प०)’—इत्य-स्मादनुदात्ततः परस्य लिटौ भ्रस्य ईरेच्, चित्वादन्तोदात्तः (६, १, १६२), “सह सुपा (२, १, ४)”—इत्यत्र “सुपा” योगविभा-गादाडा सह तिङ्: “समासस्य (८, १, २२३)”—इत्यन्तोदा-त्तत्वम्, “इजादेश्च गुरुमतो नृच्छः (३, १, ३६)”—इत्याम् न भवति मन्त्रत्वात् † अह-शब्द-योगान्निवाताभावः “तु-पश्य-

* ‘आदित्य-रश्मय उत्पद्यन्ते, सविदा सह गर्हन्ति, तैः पुनरस्मिन्ने सवितरि गर्भत्वं याति’—इति वि० ।

† “कासप्रत्ययादासमन्त्रे लिटि (३, १, ३५)”—इति स्वधादिह “अमन्त्रे”—इत्यनुदात्त इति भावः ।

प्रश्रुताहैः पूजायात् (८, १, ३८)”—इति निषेधात् । दधानाः—
 शानचक्षित्वादन्तोदात्तत्वे प्राप्ते (६, १, १६२) “अभ्यस्ताना-
 मादिः (६, १, १८८)”—इत्याद्युदात्तत्वत् । यज्ञमर्हति यज्ञि-
 यम्, “यज्ञर्त्विग्भ्यां घ-स्वजौ (५, १, ७१)”—इति घ-प्रत्ययः
 “आयज्ञेयोनीयियः फ-ठ-ख-छ-घां प्रत्ययादीनाम् (७, १, २)”—
 इतीयादेयः प्रत्ययस्वरेण इकार उदात्तः (३, १, ३)] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ २ २ ३ १ २ २ १ २
 वीडु चिदारुजलभिर्गुहाचिदिन्द्रवक्त्रिभिः ।

१ २ ३ २ ३ १ २
 अविन्दउक्षियाअनु ॥ ३ * ॥ ७

अस्ति किञ्चिदुपाख्यानम्—“पणिभिर्देवलोकाद् गावोऽपहृताः
 अन्यकारे प्रक्षिप्ताः तांश्चेन्द्रो मरुद्भिः सहाजयत”—इति । एतच्च
 बह्वृचानुक्रमणिकायां सूचितम्—“पणिभिरसुरैर्निगूढा गा
 अन्वेष्टुं सरसादेत शुनीन्द्रेण प्रेषिता ता ऋग्भिः पणयोऽमितौ-
 यन्तः प्रोचुः”—इति । मन्वान्तरेऽपि दृष्टान्ततया सूचितम्—
 “निरुद्धा आपः पणिनेव गावः”—इति] तदेव उपाख्यानं मभि-
 प्रेत्योच्यते—हे “इन्द्र !” “वीडु चित्”† दृढमपि दुर्गमस्थानम्
 “आरुजलभिः”‡ अभिमञ्जदभिः “वक्त्रिभिः” वीढृभिः अन्यत

* ऋ० वे० १, १, ११, ५ ।

† ‘चित्’—इति पदपूर्णः । वीडु अन्तरिक्षे स्थितः—इति वि० ।

‡ ‘अन्तरिक्षे स्थिता जगच्छीपयन्ति आरुजलवः’—इति वि० ।

¶ ‘दृढनाम्नैरभिभिः’—इति वि० ।

नेतुं समर्थः मरुद्भिः सहितस्त्वं “गुहा चित्” गुहायामपि
 स्थापिता “उस्त्रियाः” गाः “अन्विन्दः” अन्विष्य लब्धवा-
 नसि । [“ओजः” (१), “पाजः” (२)—इत्यादिष्वष्टाविंशति-
 सङ्ख्याकेषु बल-नामसु “दक्षः” (१३) “बोलु” (१४) “चौत्तम्”
 (१५)—इति पठितम् । (८, ८) नव-सङ्ख्याकेषु गो-नामसु
 “अघ्ना” (१), “उस्त्रा” (२), “उस्त्रिया” (३)—इति पठितम्
 निघ० (२, ११) । वौडु—प्रातिपदिक-स्वरः (फि० १, १) ।
 चित्—आदिरुदात्तः । आरुजलुभिः—‘रुजो भङ्गे’ (तु० प०)
 इत्यस्मादौणादिकः कलुच् प्रत्ययः, कित्वाद् (१, १, ५)
 गुणाभावः, चित्त्वादन्तोदात्तत्वम् (६, १, १६) समासे क्तदुत्तर-
 पदप्रकृतिसंस्वरत्वञ्च (६, २, १६०) । गुहा—सप्तम्यां डादेशः
 (७, १, ३८), “ग्रामादीनाञ्च (फि०, २, १५)”—इत्याद्यु-
 दात्तः । वङ्गिभिः—“वहि-प्रि-यु-शु-ग्ला-हा-त्वरिभ्योनिः (उ० ४,
 ५१)”—इति नि-प्रत्ययः, निच्वादाद्युदात्तः । अविन्दः—‘श्रेमुचा
 दीनाम् (७, १, १८)’—इति नुमागमः, लुङ्-लङ्-लृङ्-
 च्छङ्-दात्तः (६, ४, ७१) । वसन्तीति उस्त्रियाः वसोः कर्त्तरि
 यक् प्रत्ययः, घत्वाभावश्च बाहुलकाद्दहनीयः (३, १, ८५), उक्तं
 हि ‘यत्त पदार्थविशेषं सुक्तं प्रत्ययतः प्रकृतेश्च तद् ग्राह्यम् (३,
 १, ८५ भा०)’—इति, इकारः प्रत्ययसंज्ञेणान्तोदात्तः (३, १
 ३) ॥ ३ ॥ ७

० ‘उस्त्रियाः—आदित्यरश्मयः—इति नि० ।

† ‘अविन्दः विदज्ञाने (अदा० प०)—इत्यस्येदं रूपम्—इति, ‘अनु—आनुपूर्व्येण’
 इति च नि० ।

अथ चतुर्थे लघ्वे* प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २
ताङ्गवेययोरिदम्प्रे विश्वमुराकृतम् ।

३ १ ३ २
इन्द्राग्नीनमर्द्धतः ॥ ११ ॥

“ता” तौ तादृशी “इन्द्राग्नी” “हुवे” आह्वये । “ययोः” इन्द्राग्न्योः “पुरा” पूर्वस्मिन् काले “कृतं” “विश्वं” सर्वम् “इदं” पूर्वाख्यं कौत्सितं वीर्यं “पप्ने” पन्थते ऋषिभिः स्तूयते ;—ता-विन्द्राग्नी हुवे इत्यन्वयः । तौ चेन्द्राग्नी न “मर्द्धतः” [मर्द्धतिः हिंसाकर्मा (निघ० २, १८, १४)] स्तोतृन् अहिंस्रः । अतोऽस्मान् आहुतौ रक्षतामिति भावः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
उग्राविघनिनामृधइन्द्राग्नीहवामहे ।

१ २ ३ १ २
तानोमृडातईदृशे ॥ २३ ॥

“उग्रा” उग्रौ उद्गूर्ण-बली अतएव “मृधः” ग्रन्थं “विघ-निता” विघनितौ विशेषेण हतवन्तौ “इन्द्राग्नी” “हवामहे” आह्वयामहे । तौ चेन्द्राग्नी “ईदृशे” अस्मिन् सङ्ग्रामे “नः”

* ‘इन्द्राग्निसाध्यम्’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ४, ८, २७, ४ ।

‡ ऋ० वे० ४, ८, २७, ४ ।

अस्मान् “मृडातः” सुख्यताम् [यद्वा मृडातिः उपदयाकर्मा ;
नोऽस्माकं मृडातः उपदयां कुरुताम्] ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ ३ २ १

२२ ३ १

२२

हथोवृत्राण्यार्याहथोदासानिसत्यतौ ।

३ २ ७

३ २ ३ १ २

हथोविश्वाअपद्विषः ॥ ३* ॥ ८

हे इन्द्राग्नी ! “आर्या” आर्यैः कर्मानुष्ठातृभिः कृतानि
“वृत्राणि” उपद्रवजातानि “हथः” हिंस्यः । तथा “सत्यतौ”
सतां पालयितारौ सन्तौ “दासानि” दासाः कर्महीनाः†
शत्रवः, तैः कृतानि चोपद्रवजातानि हथः । अपि च “विश्वाः”
सर्वाः “द्विषः” द्वेष्ट्रीः शत्रुभूताः प्रजाः “अप हथः” विनाशयथः
अतोऽस्माकमप्येव मेव कुरुता मिति भावः ॥

“हथः”—“हनः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य तृतीयस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः ‡ ॥ ४ ॥

* ऋ० वे० ४, ८, २८, १ ।

† ‘दासानि—यादादीनि रक्षः-पिशाचादीनि’—इति वि० ।

‡ ‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति वि० ।

अथ तृतीयखण्डे*

प्रथमतः—प्रथमा ।

३ १ २२ ३ २ ३ १ २ २ २ २ २ २ २

अभिसोमासत्रायवः पवन्ते मद्यन्मादम् ।

३ १ २२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

समुद्रस्याधिविष्टपे मनीषिणो मत्सरा सोमदच्युतः ॥ ११ ॥

“आयवः” गमन-शीलाः “सोमासः” सोमाः “मद्य” मद-
 करं मदम् आत्मीयं रसम् “अभियवन्ते” अभितो निर्गमयन्ति ।
 कुत्रेत्युच्यते “समुद्रस्य” अन्तरिक्षस्य “अधिविष्टपे” अधिकं
 समुच्छिन्ते पवित्रे यद्वा समुद्रस्य यस्मात् समुद्रवन्ति रसान्तस्य
 कलमस्य “अधि” उपरि “विष्टपे” स्थाने पवित्रे निर्गमयन्ति ।
 क्रीटशः ? “मनीषिणः” मनस ईशितारो “मत्सराः” मदकराः
 “मदच्युतः” मदस्त्राविणः ॥

“विष्टपे”-“विष्टपि”—इति पाठो, “मदच्युतः”-“स्त्विदः”
 इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३१ २२ ३ २ ३ १ २ २२ ३ १ २

तरत्समुद्रमवमानजन्मिणाराजादेवच्युतम् चतु ।

१२ ३२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ २ २ २ २

अर्पामित्रस्य वरुणस्य धर्मणा प्रहिन्वातकृतवृत्तम् ॥ २३ ॥

* ‘इदानीं भाष्यन्दिनं छवनमच्यते । चचोच्यन्ते—गायत्री-वैष्टन्माद्रौनि सामानि,
 सास्त्रां नामसत आर्षेयमुक्तम्’—इति षि० ।

† ऋ० आ० ६, १, २, ८ (२भा० ८६पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, १४, ४ ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, १५, १ । “समुद्रियः”—इति च तत्र पाठः ।

“पवमानः” पूयमानः “देवः” द्योतमानः “बृहत्” अत्यन्तम् * “ऋतम्” सत्यभूतः † “राजा” सोमः “समुद्रम्” अन्तरिक्षं कलशं वा “ऊर्मिणा” धारया ‡ “तरत्” तरति “हिनवानः” प्रेयमाणः । “ऋतस्बृहत्” अत्यन्तं सत्यभूतः स सोमः “मित्रस्य वरुणस्य” मित्रावरुणयोः “धर्मणा” धारणार्थं “प्रअर्षा” प्रार्थति प्रकर्षेण गच्छति ॥

“अर्षा”-“अर्षन्”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ अध्यास्यारूपा तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
नृभिर्यमाणो ह्यतो विचक्षणो राजा देवः समुद्रयः ॥ ३ § ॥ ८

“नृभिः” कर्म-नेहभिः ऋत्विग्भिः “येमानः” नियम्यमानः “ह्यतः” स्पृहणीयो “विचक्षणः” विद्वष्टा “देवः” दीप्यमानः “समुद्राः” अन्तरिक्षे भवः ॥ “राजा” सोमः इन्द्रार्थं पवते इति शेषः ॥

“येमाणः”-“येमानः” इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

* ‘बृहन्—महत् अथवा बृहत्याम्’—इति वि० ।

† ‘ऋतं—सत्यम् अन्नम् प्रजापतिः यज्ञं वा’—इति वि० ।

‡ ‘ऊर्मिणा—उदकसङ्घातेन’—इति वि० ।

॥ ‘अर्षा—द्रष्टा’—इति वि० ।

§ छ० आ० ६, १, ४, ३ (२भा० ११२पृ०) = ऋ० वे० ७, ४, १७, ४ ।

॥ “समुद्रः”—इत्यन्तरिक्ष-नामस्य पञ्चदशं नैवण्ड्यकम् (१, २) । ‘समुद्राः—

समुद्रात्मकः’—इति वि० ।

॥ पौरुमङ्गम् ॥ ^{१ १ २ २ २ १ २} अभिसोमासत्रायवः । ^{२ १} औहोवा ।
^{२ २} एहिया । ^{१ २} हाउ । ^{१ २} पवन्तीमा २दियम्मदम् । ^{१ २} समूद्रा १
^१ स्या २ । ^२ धायिविष्टपाशयि । ^{१ २ ३} मानौपा २३४यिणाः । ^५ मत्सा ।
^१ रासौवा २ ३ ४वा । ^{२ २} हा ३ हायि । ^२ मदा ५ चुताः ॥ (१)
^{१ १ २ २ १ २} मत्सरासोमदच्युतः । ^{२ १} औहोवा । ^{१ २} एहिया । ^१ हाउ । ^१ म
^{१ २} त्सरासो २मदच्युतः । ^{१ २} तरात्सा १मू २ । ^{१ २} द्रान्यवमा ३ । ^१ ना
^{१ ३} जम्मा २ ३ ४यिणा । ^५ राजा । ^{१ २} दायिवौवा २ ३ ४वा । ^५ हा
^१ ३हायि । ^४ ज्ञता ५म्बुहात् ॥ (२) ^{१ २ २ २ १ २ १ २} राजादेवच्युतम्बुहत् । ^{१ २} औ
^१ होवा । ^{२ २} एहिया । ^{२ २ १ २} हाउ । ^{१ २} राजादेवा २च्युतम्बुहत् । ^१ अ
^२ र्पामा १यिन्ना २ । ^{१ २} स्यावरुणा ३ । ^{१ २ ३} स्याधम्मा २ ३ ४णा । ^५ प्र
^{२ ४} हायि । ^३ न्वानौवा २ ३ ४वा । ^५ हा ३ हायि । ^{२ १} च्युता ५म्बु
^४ हात् । ^४ हो ५इ । ^४ डा (३) ॥ १४ * ॥ [१]

॥ उभयतःस्तोमं गौतमम् ॥ ^{२२} ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ हावभिसोमासत्रायवो

^१ ^{२२} ^१ ^७ ^{३२} ^२ हाउ । पावन्तेम । दियाम्मदा२३४म् । हाहोयि । स

^१ ^२ ^{२१} ^२ ^२ ^{३२} ^२ ^१ मुद्रस्याधिविष्टपे । मानीषिणा३४ः । हाहोयि । मात्स

^२ ^{३२} ^२ ^१ ^५ ^४ ^५ रासा३४ः । हाहो३ । मद्दो२३४वा । च५तो६हायि ॥ (१)

^{२२} ^२ ^२ ^२ ^१ ^{२२} ^१ ^७ हाउमत्सरासोमदच्युतोहाउ । मात्सरासः । मदाच्यु

^{३२} ^२ ^१ ^२ ^१ ^{२२} ^१ ^२ ता२३४ः । हाहोयि । तरत्समुद्रम्पवमा । नाजर्म्मि

^२ ^{३२} ^२ ^१ ^२ ^{३२} ^२ णा३४ । हाहोयि । राजादायिवा३४ः । हाहो३यि ।

^२ ^१ ^५ ^४ ^५ ^{२२} ^२ ^२ ^२ ऋतो२३४वा । वृ५हो ६ हायि ॥ (२) हाउराजादेवऋत

^१ ^२ ^{२२} ^१ ^७ ^{३२} ^२ मृहद्वाउ । राजादेवः । ऋतामृह्वा२३४त् । हाहोयि ।

^१ ^२ ^{२१} ^{२१} ^२ ^१ ^२ ^{३२} ^२ अर्षामित्रस्यवरुण । स्याधर्मणा ३४ । हाहोयि । प्रा

^२ ^{३२} ^२ ^१ ^१ ^५ ^४ हिन्वाना३४ः । हाहो३यि । ऋतो२३४वा । वृ५हो ६

^५ हायि(३) ॥ १५ * ॥ [२]

२ १ ४२ ५२
॥ द्विहिकारं वामदेव्यम् ॥ अभिसोरश्मास आयवाः ।

१ २ २ २ २ २ १
पावन्ते मघमदसमुद्रस्याधिविष्टपायिमनौहो३ । ऊ

१ २ १ २ २ २ १
म्मा२ । पारश्चिणाः । मत्सरासोमदौहो३ । ऊम्मा२ ।

१ १ २ ४ ४ १ १ ४२ ५
ऽच्युता । औश्चोवा ॥ (१) मत्सरा २ ३ सोमदच्युताः ।

१ २ २ २ २ २ १
मात्सरासोमदच्युतमत्सरासुद्रमवमाऽनौहो३ । ऊम्मा

२ १ २ २ २ २ १
२ । मारश्चिणा । राजादेवाऽच्युतौहो३ । ऊम्मा२ ।

१ ४ ५ २ २ २ ४ ५
वृहात् । औश्चोवा ॥ (२) राजादा २ ३ यिवच्युतम्बृ

१ २ २ २ २ २ १
हात् । राजादेवच्युतम्बृहादर्षामित्रस्यवरुणाऽस्यधौहो३ ।

१ १ २ १ २ २ २ १
ऊम्मा२ । मारश्चिणा । प्रह्वानाऽच्युतौहो३ । ऊम्मा

१ ४ ५ ४
२ । वृहात् । औश्चोवा । चो५ई । डा(३) ॥ ७ * ॥ (३)

१ २ १ २ २
॥ गायत्रपाश्वर्चम् ॥ अभी । सोमासआश्उवार३ ।

१ २ १ २ १ २ १ २ २ २ २ १
यार३४वाः । पवन्ते मदियमदसमुद्राधिविष्टपेमनीपि

३ १ १ १ १ २ १ २ ३ २ १ ४ १
णार३४५ः । मत्साराशसारः । मदा३ । ऊ२श्वा३ । च्यू

१ १ १ १ १ २ १ २ १
तार३४५ः ॥ (१) मात्सा । रासोमदा३१उवार३ । च्यू

५ ० १ २ २ १ २ १ २ २ १ २
र३४५ः । मत्सारासोमदच्युतस्तरत्समुद्रमवमानजर्म्भि

३ १ १ १ १ २ २ १ २ ३ २ १ ४
णार३४५ । राजादा३यिवारः । कृता३म् । ऊ२श्वा

१ १ १ १ १ २ २ १ २
३ । बृहत्तार३४५त् ॥ (२) राजा । दायिवकृता३१उवार

५ १ २ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २
३ । बृ२३४५त् । राजादेवकृतम्बृहदृषामिन्नस्यवरुण

१ २ १ १ १ १ २ १ २ ३ २ १
स्यधर्म्माणार३४५ । प्रहायिन्वा३नारः । कृता३म् । ऊ२

४ १ १ १ १ १
र३वा३ । बृहत्तार३४५त् (३) ॥ ८ * ॥ [४]

५ २ ४ २ ५ ४ २ ५ १ २ २
॥ पौरुहन्मनम् ॥ अभिसो३मासत्रायवाः । पावन्ते

१ १ २ २ १
म । दियाम्मा३दा३म् । मादा३म् । सामुद्रस्या । धा

२ १ २ १ २ ३ ५
यि । विष्टपा३यि । विष्टपा३यि । मानीषार३४यिणाः ।

१ १ २ १ २ ३ ५ ४
मात्सारासो । मादच्यूर३४ताः । मदा ५ च्युताः ॥ (१)

५ २२ १ २ १ १ २
 मत्सरासः । मदाच्युतारः । च्युतारः । तारत्समु ।
 १ २ १ २ १ २, ३ ५ १
 द्राम् । पवमा३ । पवमा३ । नाजर्मा२३४यिणा । रा
 २२२१ २३ ५ ४ ५२२
 जादेवाः । आर्त्तम्बु२३४हात् । च्युताप्रम्बुहात् ॥ (२) राजा
 २ ४५ ४५ १ २२२ १ २ १
 दा३यिवक्तम्बुहात् । राजादेवः । च्युतावृ१हारत् । आ
 २ २ १ २ १ २ १ २३
 र्धमित्र । स्या । वरुणा३ । वरुणा३ । स्याधर्मा२३
 ५ १ २ २ १ २ ३ ५ ४
 ४णा । प्राहिन्वानाः । आर्त्तवृ२३४हात् । च्युताप्रम्बुहा
 ४
 त् । हो५ई । डा(३) ॥ ८ * ॥ [५]

५ २ ४२५४२ ५ १ २२
 ॥ द्वैगतम् ॥ अभिसो३मासत्रायवाः । पावन्तेम ।
 १ २ १ ३ २ ५ २ २ १ २
 दियाम्मा१दारम् । समू३ । हो३हो३वा । द्रस्याधिवि
 २ २ १ १ ३ ५२२
 षयेमानी१षिष्ठा२ः । मत्सा२३ । रारसा२३४औहोवा ।
 २ १ ३११११ ५ २ ४२५४ ५
 ए३ । मदा२च्युता२३४५ः ॥ (१) मत्सरा३सौमदच्युताः ।
 १ २२ १ २ ३ २ ५ २ २
 मात्सरासः । मदाच्युतारः । तरा३त् । हो३हो३वा ।

^१ समुद्रस्यवमाना^२ ऊ^१र्मिणा^२ । राजा^१ ३ । दारयिवा^२ ३
^५र^२ ३ ^१ ३ १ १ १ १ ^५र^२
 ४ औहोवा । ए ३ । ऋता^२ रम्बृ^१ हा^२ ३ ४ ५ त् ॥ (२) राजा
^२ ४ ५ ४ ५ ^१ २ २ २ ^१ २
 दा^२यिव^१ ऋतं^२ बृ^१हात् । राजादेवः । ऋतां^२ बृ^१ १ हा^२ २ त् ।
^२ २ ^१ २ २ ^१ ७
 अर्षा^२ ३ । हो^१ ३ । हो^२ ३ वा । मित्रस्यवरुणस्याधर्माणा^२ २ ।
^१ १ ३ ^५र^२ २ ^१ ३
 प्रहा^२ २ रयि । न्वा^१ रना^२ २ ३ ४ औहोवा । ए ३ । ऋता^२ रम्बृ^१ हा
^१ १ १ १
 २ ३ ४ ५ त् (३) ॥ १० * ॥ [६]

^१ २ २ ^२ १
 ॥ हारायणम् ॥ अभिसोमौहो^२ रयिस^१ आयवाः । पा
^२ २ २ ^१ २
 वन्तेमद्यन्नादम् । समूद्रा^२ ३ स्या । धिविष्टपायि । मना
^२ १ ^१ २ २ ^२ १ ५
 ३ हायि । षायिणा^२ २ । मत्सरासोमदोवा^२ ३ औ^२ २ ३ ४ वा ।
^४ ५ ^२ २ ^१
 च्यूपुतो^२ ६ हायि ॥ (१) मत्सरासोहो^२ रयिमद^१ च्युताः । मा
^२ २ ^२ २ ^२
 त्सरासोमद^२ च्युतः । तरात्सा^२ ३ म् । द्रपवमा । नऊ^२ ३
^२ १ २ २ २ ^२ १ ५ ४
 हा । मायिणा^२ २ । राजादेव^२ ऋतोवा^२ ३ औ^२ २ ३ ४ वा । बृ

^५ ५ होईं हायि ॥ (२) ^{१ २ २ २} राजादेवौ हो ^१ रक्षतं वृ ^{२ २} द्यात् । राजादे
^२ वक्षतं वृ ^२ द्यात् । ^१ अर्षीमा ^२ ३ यिना । ^१ स्यवरुणा । ^२ स्यधा
^२ हा । ^१ माणा ^२ २ । ^१ ग्रहिन्वान ^२ कृतीवा ^२ ३ ओ ^५ २४वा । ^४ बृ ^५ ५ हो
^५ ईं हायि (३) ॥ ११ * ॥ [७]

^{२ २} ॥ अक्षिद्रम् ॥ ^३ अभिसोमा । ^३ सन्नाश ^३ उवा ^३ ३ । या
^५ २३४वाः । ^{१ २ २ १} पवन्तेम ^{२ १ ३ १ १ १} हियन्ना ^{२ २} दा ^{२ २} २३४५म् । पवन्तेमा । हि
^५ या ^{२ १ २} ३१ उवा ^{२ १ २} ३ । ^५ मा ^{२ १ २} २३४ दाम् । ^{२ १ २ २ २} समुद्रस्याधि विष्टपेमनी
^{१ ३ १ १ १ १} पिणा ^२ २३४५ः । ^१ समुद्रस्या । ^{२ २} धिवि । ^{२ २} हा । ^{२ २} पेमना ^{२ २} ३१ उ
^५ वा ^{२ १ २ २} ३यि । ^{२ ३ १ १ १ १} पौर ^{२ ३ १ १ १ १} ३४णाः । ^{२ ३ १ १ १ १} मत्सरासोमदच्युता ^{२ ३ १ १ १ १} २३४५ः ।
^{२ २} मत्सरासाः । ^५ मदा ^{२ २} ३१ उवा ^{२ २} ३ । ^५ च्यु ^{२ २} २३४ताः ॥ (१) मत्स
^२ रासाः । ^५ मदा ^{२ २} ३१ उवा ^{२ २} ३ । ^५ च्यु ^{२ २} २३४ताः । ^{२ २} मत्सरासो
^{२ ३ १ १ १ १ १} मदच्युता ^{२ २} २३४५ः । ^{२ २} मत्सरासाः । ^{२ २} मदा ^{२ २} ३१ उवा ^{२ २} ३ । ^{२ २} च्यु

^५ २३४ताः । ^{१ २ १ २२ २ १ ३ १ १ १ १} तरत्समुद्रम्यमानजर्मिणा २३४५ । ^२ तरत्स

^१ मू । ^२ द्रम्यव । ^१ मा । ^५ नज३आउवा२३ । ^५ मोर३४णा ।

^{१ २ २ १ १ १ २} राजादेवच्यतंवृहा१त् । ^{२ २ २ २} राजादेवाः । ^२ च्यता३१उवा२३ ।

^५ बृ२३४हात् । ^{२ २ २ १ १ १ २} राजादेवच्यतंवृहा१त् । ^{२ २ २ २} राजादेवाः । ^५ च्य

^५ ता३१उवा२३ । ^५ बृ२३४हात् । ^५ राजादेवच्यतंवृहा१त् ।

^{१ २ २ १ २} राजादेवाः । ^{१ २ २ १ २} च्यता३१उवा२३ । ^{१ २ २ १ २} बृहात् । ^{१ २ २ १ २} अर्षामिन्नस्य

^{१ २ १ ३ १ १ १ १ २ २} वरुणसधर्मिणा २३४५ । ^{१ २ १ ३ १ १ १ १ २ २} अर्षामिन्ना । ^{१ २ १ ३ १ १ १ १ २ २} स्यवरु । ^{१ २ १ ३ १ १ १ १ २ २} णा । ^{१ २ १ ३ १ १ १ १ २ २} स्य

^५ आ३१उवा२३ । ^५ मा २ ३४णा । ^५ प्रहिन्यानच्यतंवृहा१त् ।

^{२ २} प्रहिन्यानाः । ^५ च्यता३१उवा२३ । ^५ बृ२३४हात्(३) ॥१२*॥[८]

^{२ २ २ १ ५ १} ॥ रौरवम् ॥ ^{२ २ २ १ ५ १} अभिसोमासा३आया२३४वाः । ^{२ २ २ १ ५ १} पाव

^{२ २ २ १ ५ १} नो मद्यन्मदं समुद्रस्याधिविष्टपेमनारयिषिणाः । ^{२ २ २ १ ५ १} ओहा

^{२ १ २ २ १ २ २} ३उवा । ^{२ १ २ २ १ २ २} मत्सरासोमदा२३हायि । ^{२ १ २ २ १ २ २} ओहा३उवा । ^{२ १ २ २ १ २ २} च्यु

ता । औ ३ होवा ॥ (१) मत्सरासोमाश्दच्यूरश्चताः ।

मात्सरासोमदच्युतस्तरत्समुद्रमवमानजर्म्मिणा । औ

हाश्चवा । राजादेवज्ञताश्चहायि । औहा ३ उवा ।

बृहात् । औ २ ३ होवा ॥ (२) राजादेवज्ञाश्चर्त्तवश्चहा

त् । राजादेवज्ञतंबृहदर्षामित्रस्यवरुणस्यधा ३र्म्मिणा ।

औहाश्चवा । प्रहिवानज्ञताश्चहायि । औहाश्च

वा । बृहात् । औ २ ३ होवा । हो ५ ई । डा (३) ॥ १३ ॥ [८]

॥ मानवोत्तरम् ॥ होवायि । अभिसोमासआयवः ।

होवायि । पावन्ते मद्यमदम् । सामुद्रस्या । धायि

विष्टयाश्चयि । मनारयिषाश्चयिणाः । मत्सारा २ ३

साश्च । मारदाश्च औ होवा । च्यूरश्चताः ॥ (१) होवा

यि । मत्सरासोमदच्युतः । होवायि । मात्सरासोम

^{१० २} दध्युतः । ^{१ ७ २} जारत्समु । ^७ द्राम्यवमा३१ । ^{१ ४ ३} नजरर्म्मा२३४यि
^५ णा । ^{२२ १} राजादा२३यिवा३ः । ^२ आ२र्त्ता २ ^{१ ४ ३} ३४ ^{५ २ २} औहोवा ।
^३ ब२३४हात् ॥ (२) ^५ होवायि । ^१ राजादेवज्जतम्बृहत् । ^{२ २ २ २ १ २ १ १} हो
^{२ २} वायि । ^{७ २ २} राजादेवज्जतम्बृहत् । ^{१ ७ २} आर्षामित्र । ^{१ ७ २} स्यावर्षणा
^७ ३१ । ^{५ ३} स्थधारर्म्मा२३४णा । ^५ प्रहायिन्वार३ना३ः । ^{२ १} आ२र्त्ता
^{५ २ २} २३४ ^३ औहोवा । ^५ बृ२३४हात् (३) ॥ १४ * ॥ [१०]

^{१ २ १ २} ॥ ^{२ २} आनूपनाध्यश्चम् ॥ ^{१ २} अमीचमी । ^{१ २} सोमासा३आया
^१ १वा२ः । ^{२ २} पावन्तेम । ^{१ ७} दियान्मा १ ^१ दा२म् । ^१ सामू२
^१ द्रास्या२ । ^१ धिविष्टपेमनीपा२३विणाः । ^{२ २ २ २} मत्सारा ३ ^१ सा
^१ ३ । ^४ मार३दा३ । ^२ चू३४धृतोईहायि ॥ (१) ^५ मत्सामत्सा ।
^{२ २} रासोमा३दाचू१ता२ः । ^{१ २} तारा२त्सामू२ । ^१ द्रपवमान
^{१ २} जम्मा२३यिणा । ^२ राजादा३यिवा३ः । ^{१ २} आ २३ ^१ ता३म् ।

^२ वृ३४^५पू^{१२२१२२}होई^२चायि^{१२} ॥ (२) राजाराजा । देव^२च^{१२}स्तां^१वृ^१हा

रेत् । ^१राजा^{२२}देवः । ^१ज्ञ^१तां^१व^११^१ह^१रेत् । ^१आ^१र्षा^१२^१मा^१यि

नारे । ^१स्य^{२१}वरू^२ण^१स्य^१धर्मा^२र^२श्णा । ^१प्र^२ह्वा^२यि^२न्वा^२३^२ना^२३ः ।

^१आ^४र^२र्त्ता^५श्म् । वृ३४^५पू^५होई^५चायि^५ (३) ॥ १५ ॥ [११]

^४३२४^२५^२२^१ ॥ वाम्रम् ॥ अभिसो^२मा^२स^१त्रा । ^१हा^१श्चा^१श्चि । ^१या^१र

^२३४ । वा^५य^१वो^१वा । ^{१२}प^१वा^१हो^१रे । ^{१०}ते^१मा^१हो^१रे । ^१हा^१य^१म्मा

^१दा^२रेम् । ^२सा^२मु^२द्र^२स्या । ^१धि^२वा^२यि^२ष्टा^२पे^२म^२ना^२उ^२वा^२श् । ^२ऊ

^५३४^१पा । ^१षि^१णा^१रेः । ^१मा^१न्सा^१रे^१रा^१सा^१रेः । ^१म^१द । ^१चू

^३२^{५२२}ता^४२३४^{३२४२५२}औ^२हो^२वा ॥ (१) ^२म^२त्स^२रा^२मो^२म^२दा । ^२हा^२श्चा^२श्चि ।

^१चू^५२३४ । ^१त^१च्यु^१तो^१वा । ^{१२}म^१न्सा^१हो^१रे^१चि । ^१रा^१सा^१हो^१रे ।

^{१०}मा^१द^१चू^१ता^१रेः । ^१ता^१र^१न्स^१मु । ^२द्र^२मा^२वा^२मा । ^२न^२आ^२उ^२वा^२श् ।

^२ऊ^५३४^१पा । ^१मि^१णा^१रे । ^१रा^१जा^१रे^१दा^१यि^१वा^१रेः । ^१ज्ञ^१तम् ।

^{१ ३ ५ ८ ८ १ २ ३ ४ ५ २ २}
 वृ२३हार३४औहोवा ॥ (२) राजादेवच्युतम् । हा३हा३यि ।

^{१ ५ १२ १२ १}
 वृ२३४ । ह३होवा । राजाहो३यि । देवाहो३र । आ

^{७ १ २ २ १ १ ५}
 त्वैवृ३हारत् । आर्षामित्र । व्यधाउवा३ । ऊ३४ पा ।

^{१ १ १ १ ३}
 मणा३र । प्राहा३रयिन्वाना३रः । च्युतम् । वृ२३हार३४

^{५ ८ २ ५}
 औहोवा । ऊ३२३४पा(३) ॥ १६ ॥ [१२]

^{५ ४ २ ४ ५ ८ ५ १}
 ॥ अभीवर्त्तम् ॥ अभा३यिसो३मा३सआयवोवा । पा

^{२२ १ २ १ ३}
 वन्तेमे । दियाम्ना३दा३म् । सामुद्रत्या३१२३४ । धि

^{४ ५ २ १ २ १ २ २ २ २}
 विष्टपे । मनायिषा३यिणा३रः । म३पारा३सारः । मदा

^{१ ३ १ १ १ १}
 ३ । च्यूर३४५ । तार३४५ः(१) ॥ १६* ॥ [१३]

^{५ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १ १}
 ॥ कालेयम् ॥ मत्सरा३सोमदच्युताः । मत्सरासो ।

^{२ ३ २ १ २ ३ २ १ ३ ४ ५ ८}
 मदच्युता३रः । तरन्तमू३ । द्रा३३४म् । पवमानऊ ।

माश्रयिणा । राजादेवौ । वा३४३वा । ऋतापु३भृहात् ।
होपुई । जा(२) ॥ १७ * ॥ [१४]

॥ गौङ्गवम् ॥ अभिसो३मासत्रायवाः । पावा२ । ते
मदिया३म् । मादाम् । समुद्रस्याधिविष्टा२शपा२यि ।
मनाश्रयिषायिणाः । समुद्रस्याधिविष्टये । मनाश्रयिषा
यिणाः । मात्सरा । सा । औ३हो । मदो२३४वा ।
च्यू५तोईहायि ॥ (१) मत्सरा३सोमदच्युताः । मात्सरा२ ।
रासोमदा३ । च्यूताः । तरत्समुद्रम्यवा२३मा३ । नज
श्मायिणा । तरत्समुद्रम्यवमा । नजश्मायिणा । रा
जादे । वा । औ३हो । ऋतो२३४वा । वृ५होईहा
यि ॥ (२) राजादाश्रयिवक्तवृहात् । राजा२ । देवक्
ता३म् । वृहात् । अर्षामित्रस्यवहृ२३णार । सधा३

^{४ ५} ^{१ २ १ २ १} ^{३ २} ^{४ ५} ^१ ^{२ २}
 मीणा । अर्षामित्रस्यवरुण । स्यधाश्मीणा । प्राहिन्वा ।

^१ ^२ ^२ ^१ ^५ ^४ ^५
 ना । औश्हो । चतोरश्शवा । बृधुहोद्वायि(३) ॥ १८* ॥ [१५]

^२ ^२ ^{१ २}
 ॥ भारद्वाजम् ॥ अभिसोमा । सन्नाया १ वा २ः ।

^१ ^{२ २} ^{१ २} ^१ ^{२ २}
 पावन्ते मय्यन्नादम् । समूद्राश्स्या २ । धायिविष्टपे । म

^१ ^२ ^{१ २} ^{१ २} ^{५ २}
 नायिषाशयिणा २ः । मत्साराश्सा २३ः । मारदाश्शौ

^२ ^३ ^५
 होवा । च्यूश्शताः (१) ॥ १५* ॥ [१६]

^२ ^{२ १ २} ^{३ २} ^{४ ५}
 ॥ मैधातिथम् ॥ अभिसोमोद्वायि । सन्नायावाः ।

^१ ^{२ २} ^{१ २} ^{१ २}
 पवन्ताश्चोशयि । माऔश्हो । दायाउवा । मादाउ

^१ ^२ ^{२ २} ^{१ २} ^१
 वा । समुद्रस्याधिविष्टपाऔश्हो । मानाउवा । पा

^२ ^{१ २} ^{२ २} ^{१ २ १} ^{३ २}
 यिणाउवा । मत्सरासाऔश्हो । मदा । औहो । वा

^५ ^४ ^५ ^{२ २ १ २} ^३
 होश्शवा । च्यूपूतोद्वायि ॥ (१) मत्सरासोद्वायि । म

^२ ^{४ ५} ^१ ^{२ २} ^{१ २}
 दाश्च्यूताः । मत्सराश्चोशयि । साऔश्हो । मादा

उवा । चूताउवा । तरत्समुद्रम्पवमाऔश्हो । ना
 आउवा । मायिणाउवा । राजादेवाऔश्हो । कृता ।
 औहो । वाहो२३४वा । वृ५होईहायि ॥ (२) राजादेवो
 हायि । कृताश्चहात् । राजादा२हो१यि । वाऔ ३
 हा । आर्त्ताउवा । वृहाउवा । अर्षामित्रस्यवरुणा
 औश्हो । स्याधाउवा । माणाउवा । प्रहिवानाऔश्
 हो । कृता । औहो । वाहो२३४वा । वृ५होईहा
 यि (३) ॥ ६* ॥ [१७]

॥ उत्सेधम् ॥ अभिसोभासत्रायवः । पव । तेमा
 ३४औहोवा । दियन्नादा२म् । हा३१उवा२३ । ऊ३४
 पा । समू३द्रस्या । औहोवाहायि । धायिविष्टपायि ।
 भनीधायिणाः । हा३१उवा२३ । ऊ३४पा । मन्सा३रा

^{५ ४} सः । ^{३ २ ४} औहोवायि । ^{४ ३ २} मदाश्चूपा^५६^५६^५ ॥ (१) ^{४ ३ २} मत्सरा
^{४ ५ ४ ५} सोमदच्युतः । ^{३ २ २ ३ ४ ५} मत्स । ^{२ १} रासाश्चौहोवा । ^{४ ३ २} मदच्युताऽ
^{२ ५ ३ ४ ४} रः । ^५ हाश्च^१उवा^२३ । ^{२ १ १ २ २} जश्चपा । ^{५ ४ ५} तराश्चमु । ^{४ ३ २} औहो
^{५ १ २ १ २ २ २} वाहायि । ^{५ ४ ५} द्रापवमा । ^{३ २ ४} नजर्मायिणा । ^{५ ४ ५} हाश्च^१उवा^२३ ।
^{२ ५ ३ २ ४ ५ ४ ५ ३ २ ४} जश्चपा । ^{३ ४ ५} राजाश्चदेवः । ^{५ ४ ५} औहोवाहायि । ^{३ २ ४} ऋताश्चूपा
^{३ ४ ५ २ ३ ४ ५ ५ २ २ ३ २} हा^५६^५त् ॥ (२) ^{५ ४ ५} राजादेव^{२ १}ऋतं^{२ १}वृ^{२ १}हत् । ^{५ ४ ५} राजा । ^{३ २ ४} देवा
^{३ ४ ५ २ ३ ४ ५ ५ २ ३ ४} श्चौहोवा । ^{५ ४ ५} ऋतं^{२ १}वृ^{२ १}हा^{२ १}त् । ^{५ ४ ५} हाश्च^१उवा^२३ । ^{३ ४ ५} जश्च
^{५ २ २ ४ ५ ४ ५ १ २ १ २} पा । ^{५ ४ ५} अर्षाश्चमित्रा । ^{३ २ ४} औहोवाहायि । ^{५ ४ ५} स्यावरुणा । ^{३ ४ ५} स्य
^{३ ४ ५} धर्माणा । ^{५ ४ ५} हाश्च^१उवा^२३ । ^{३ ४ ५} जश्चपा । ^{३ ४ ५} प्रहाश्चिन्वानः ।
^{५ ४ ५ ३ २ ४ ३ १ १} औहोवाहायि । ^{५ ४ ५} ऋताश्च^{३ १ १}स्व^{३ १ १}पा^{३ १ १} हा^{३ १ १}६^{३ १ १}त् । ^{३ १ १} औ^{३ १ १}२^{३ १ १}३^{३ १ १}
^{३ १} ४ ५ (३) ॥ ३ * ॥ [१८]

^{२ २ २ २ २ २} ॥ सदोविशीयम् ॥ अभिसोमासआयवओहाओहाश्

१ २ २ २ २ १ १ २ २ १ २ १ २ १
१। औहो औहोश्वा । पवन्ते मदियस्मदम् । औश्वा ।

१ २ २ १ २ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २
समुद्रस्याधिविष्टपमनीषिणः । औश्वा । मत्साराश्वा

२ः । औश्वा । औश्वाश्वा । औश्वायि । औश्वा

२ १ ३ ५ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
श्वा । मद । चूरताश्वा ॥ (१) मत्सरासो

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
मदच्युत औहो औहोश्वा । औहो औहोश्वा । मत्सरा

२ २ १ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
सोमदच्युतः । औश्वा । तरत्समुद्रव्यवमानजर्मिणा ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
औश्वा । राजादायिवा २ः । औश्वा । औश्वाश्वा ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
औश्वायि । औश्वाश्वा । जतम् । बूरहाश्वा २ औ

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
होवा ॥ (२) राजादेवचतंबृहदोहा औहो ३ ए । औहो

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
औहोश्वा । राजादेवचतंबृहत् । औश्वा । अर्षा ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
मित्रस्यवरुणस्यधर्मिणा । औश्वा । प्रहायिन्वाश्वा २ः ।

२ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
औश्वा । औश्वाश्वा । औश्वायि । औहोश्वा ।

५४२
५४३
५४४
५४५

अतः । अथ चोदयति । औलोना । सरोविष्ठा २८

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

॥ जनित्रायम् ॥ अभिमोक्षमासत्रायनाः ॥ जन्मलो

२ ४ २ २ ४
रयि । पवन्तेमदियान्मा१हा२म् । समुद्रस्याधिविष्टपा

रयि । मना^{३२}रयिषा^३र३४यिणाः । मत्सा^४रहोयि । रामा^{१२१}

इहो । मद् । च^१र^२तार^३३४औ^४होवा ॥१॥ म^५त्स^६रा^७३सो

मदच्युताः । ऊवेहो रयि । मन्तरासोमदाच्युताः ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९
तरलमुद्रमवमार । नजमरिहयिणा । राजाहोयि ।

ह^१वा^२ली^३ । ज^४तम् । बू^५र^६ह^७ार^८उ^९मौ^{१०}ली^{११}वा ॥ २ ॥ रा^{१२}जा

२ ४४ ५ २१ १११ १
 दारसिवन्तं ब्रूनात् । ज्वेजो रयि । राजा देवकृताम् ।

१हा२त् । अ३र्षा४मि॒त्रस्यवृ॑हणा२ । स्य३धा॒न्मा॒रि॒ः५३४णा । प्र

^२ ^१ ^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^१ ^२ ^५
हाइयिहोयि । न्वानाइहो । ऋतम् । व२हा२३४ओ

^२ ^२ ^१ ^१ ^१ ^१
होवा । जनित्रा२३४५म्(३) ॥ ८ ॥ [२०]

^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
॥ दैर्घ्यवसम् ॥ अभिसोमासत्रायवओहा । ओहा३

^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^५ ^२ ^५ ^२ ^२
ए । पवन्तेमदियम्नदम् । ओइहा । ओइहा३ण३४ ।

^३ ^२ ^३ ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^५ ^२
समू३४द्रव्या । धायिविष्ट । पेमानीषिणाः । ओइहा ।

^५ ^२ ^२ ^३ ^२ ^३ ^२ ^२ ^५
ओइहा३ण३४ । मत्सा३४रासा३ः । मदो २ ३ ४ वा ।

^५ ^५ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२
च्युतोइहायि ॥ (१) मत्सरासोमदच्युतओहाओहा३ण ।

^१ ^२ ^२ ^१ ^२ ^५ ^२ ^५ ^२ ^३ ^२
मत्सरासोमदच्युतः । ओइहा । ओइहा३ण३४ । तरा

^३ ^२ ^१ ^२ ^२ ^२ ^२ ^५ ^२ ^५
३४त्समू । द्राम्यव । मानाजन्मिणा । ओइहा । ओ

^२ ^२ ^३ ^२ ^३ ^२ ^२ ^५ ^५
इहा३ण३४ । राजाजा३४देवा३ः । ऋतो३४वा । वृ

^५ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^२ ^१ ^२
५होइहायि ॥ (२) राजादेवऋतंवृहदोहाओहा३ण । रा

^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ^२ ^५ ^२ ^२ ^३ ^२
जादेवऋतंवृहात् । ओइहा । ओइहा३ण३४ । अर्षा

^{३ २} ३४मित्रा । ^{१ २} स्यावरु । ^{१ २} णस्याधर्माणा । ^{५ २} ओइहा । ^५ ओ

^{२ २} इहाइणइ४ । ^{३ २} प्रहाइ४यिन्वानाः । ^{२ १} ऋतो२इ४वा । ^५ वृ

^५ ५होइहायि(३) ॥ ५ * ॥ [२१]

^{१ २} ॥ सन्तनि ॥ ^{१ २ २} अभीहाउ । ^{१ २ २} सोमासआइउवा २३ ।

^५ यारइ४वाः । ^{१ २ २ १} पवन्तोमदियन्मादत्समुद्रस्याधिविष्टपेमनी

^{१ ३ १ १ १ १} षिणा२इ४५ः । ^{१ २} मत्साहाउ । ^{१ २ २} रासोमदाइउवा २३ ।

^५ चू२इ४ताः ॥ (१) ^{२ १ २ २ १ २ २} मत्सरासोमदचूतोमत्सरासोमदचूत

^{१ २} स्तरत्समुद्रम्यवमानजर्माणा२इ४५ । ^{१ २ २ १ १ १ १} राजाहाउ । ^{१ २} दा

^२ यिवच्छताइउवा२३ । ^५ वृ२इ४हात् ॥ (२) ^{१ २ २ २ २ १ २ १} राजादेवच्छतं

^{१ १ २ २ १ २ १ २ १ २ १ २} वृहद्राजादेवच्छतंवृहदपोमित्रस्यवरुणस्यधर्माणा२इ४५ ।

^{१ २} प्रहायिहाउ । ^{१ २ २} न्वानच्छताइउवा२३ । ^५ वृ२इ४हात् (३) ॥

॥ ७ * ॥ [२२]

२ १ २ २ २ १ १ २ २ १ २
॥ आष्टादंष्ट्रोत्तरम् ॥ अभिसोमासत्रायवयेयादौ ।

२ २ १ २ २ २ १ २ २
होवा । पवन्ते मदियम् । मादा२३म् । ऐया२३त् ।

१ २ २ १ २ २ २ २ १ २
और३होवा । समुद्रस्याधिविष्टपेमनी । षायिणा२३ः । ऐया

१ २ २ १ २ २ १ २ २
२३त् । और३होवा । मत्सरासोमद । च्यूता २३ः ।

१ २ २ १ २ २ १ २ २
ऐया२३त् । और३होवा३४३ । और३४५ई । डा ३ ॥

॥ २ * ॥ [२२]

२ २ २ २
॥ आभीशर्वोत्तरम् ॥ अभिसोमासत्रायवण । ए । पव

२ १ ७ २ ३ ५ २ २ १ २
न्ते मा३दायन्मादम् । सा२३४म् । हा३हा । द्रस्याधि

२ २ १ ३ ५ २ २ १ २
विष्टपेमानी३षिणाः । मा२३४त्सा । हा३हायि । रासो

२ १ ५ ४ ५ २ २ २
महो२३४वा । च्यूतो३हायि ॥ (१) मत्सरासोमदच्युत

२ २ १ ७ २ ३ ५ २
ए । ए । मत्सरासो३मादच्युतः । ता२३४रात् । हा३

२ १ २ २ २ ३ ५ २
हायि । समूद्रमवमानाज३र्मिणा । रा२३४जा । हा

^२ ३ हायि । ^१ ^{२ १} ^५ ^४ ^५ ^५ हायिवक्त्रतो२३४वा । ^५ बृ५ हो ई हायि ॥ (२)

^{२ २ २ २} राजादेवक्त्रतंबृहदे । ए । ^{२ २ २} ^१ ^५ राजादेवाश्चात्तिबृहात् ।

^३ ^५ ^२ ^२ ^१ ^० ^२ ^१ आ२३४र्षी । हा ३ हायि । मित्रस्यवरुणस्याधर्म्माणा ।

^३ ^५ ^२ ^२ ^१ ^{२ १} ^५ ^४ प्रा२३४हायि । हा३हायि । न्वानक्त्रतो२३४वा । बृ५

^५ होईहायि(३) ॥ ३ * ॥ [२३]

॥ आष्कारनिधनम् ॥ ^५ ^२ ^{४ २} ^{५ ४ ५} ^१ अभिसोऽमासऽआयवाः । पा

^{२ २} ^१ ^२ ^{१ २ १} ^२ वन्तेम । दियारश्मदाउ । वा३२ । समुद्रस्या । धि

^{३ २ १} ^{२ १ २} ^५ ^१ ^२ ^{१ ५ २ २} विष्टपायि । मनोषार३४यिणाः । मार३त्सा । रासोम ।

^१ ^५ ^२ ^{४ २} ^{५ ४ ५} ^१ ^{२ २} दच्यू२३४पूताई५६ः ॥ (१) मत्सरा३सोमऽदच्युताः । मात्सरा

^१ ^२ ^{१ २ १} ^{२ ३ २} सः । मदार३च्युताउ । वा २ ३ । तरत्समू । द्रम्यव

^१ ^{२ १ २} ^५ ^१ ^२ ^{१ २} ^१ मा । नजर्म्मा२३४यिणा । रा२३जा । देवक्त्र । तंबृ

^{५ २ २} ^४ ^{५ ४ ५} ^१ ^२ २३४पूहाई५६त् ॥ (२) राजादाशयिवक्त्रऽतंबृहात् । राजा

देवः । कृतारश्बृहात् । वा३२ । अर्षामित्रा । स्यव

रूणा । स्यधर्मा२३४णा । प्रा२३हायि । न्वानक्त । तं

वृ२३४हात् । आ२३४ष(३) ॥ २* ॥ [२४]

॥ मानवाद्यम् ॥ अभिसोमा । सन्नाया२३४वाः । २ ।

पावन्तेम । दियाग्मा१दा२म् । सम् । ज । द्रस्या ।

धायिविष्टपाशयि । मनारयिषार३४यिणाः । मत्सरासा

२३ः । मारदा२३४औहोवा । चूर३४ताः ॥ (१) मत्स

रासाः । मदचूर३४ताः । मदाचूर३४ताः । मात्सरा

सः । मदाचूर३४ताः । त । रत् । समु । द्राम्यवमा

३ । नजरुर्मा२३४यिणा । राजादेवा२३ः । आ२र्त्ता

२३४औहोवा । वृ२३४हात् ॥ (२) राजादेवाः । कृतं

वृ२३४हात् । कृतांबृ२३४हात् । राजादेवः । कृतांब

^१ १ हारेत् । ^२ अ । ^१ पा । ^१ मित्र । ^१ स्य । ^२ वरुणा ३ । ^१ स्य धा
^१ २ र्म्मा २ ३ ४ णा । ^१ २ २ १ प्र हिन्वाना २ ३ । ^१ १ ३ आ २ र्त्ता २ ३ ४ औ हो वा ।
^२ वृ २ ३ ४ हात् (३) ॥ १० * ॥ [२५]

॥ महावैष्टम्भम् ॥ ^१ अभि ^{२ २ १} सोमो ^{२ २} ह्ययि । ^१ स ^२ आयवो वा ।

^१ पावन्ते मे । ^{२ २} दियाम्ना १ ^१ दार २ ३ म् । ^१ होवा ३ ^२ ह्ययि ^२ समु
^१ द्र ^{२ १ २} स्याधिविष्टपे । ^{२ १} मनायिषा १ ^१ यिणा २ ३ । ^{१ २} होवा ३ ^२ ह्य

^१ यि । ^२ मत्सारा १ ^१ सार २ ३ । ^१ होवा ३ ^२ ह्ययि । ^१ मद । ^१ च्यूर
^३ तार ३ ४ औ होवा ॥ (१) ^१ मत्सरा ^{२ २ १} सोह्ययि । ^२ मद ^१ च्युतो वा ।

^१ मात्सरासः । ^{२ २} मदाच्यु १ ^१ तार २ ३ । ^१ होवा ३ ^२ ह्ययि । ^१ तर
^२ तमुद्रम्यवमा । ^१ नज ^{२ २} र्म्मा १ ^१ यिणा २ ३ । ^१ होवा ३ ^२ ह्ययि ।

^{१ २} राजादा १ ^१ यिवा २ ३ । ^१ होवा ३ ^२ ह्ययि । ^१ ऋतम् । ^१ बृ २ ^३ हार
^{२ २} ३ ४ औ होवा ॥ (२) ^{१ २ २ १} राजादे ^२ वोह्ययि । ^१ ऋतं ^{१ २} वुहोवा । ^१ रा

२ २२ १ २ १ २ २ १ २ २
जादेवः । ऋतांबृ१द्धार३त् । होवा३हायि । अर्षामि
१ २ १ २ १ २ १ २ २ १
त्रस्यवरुण । स्यधाम्ना१णा२३ । होवा३हायि । प्रहा
२ १ २ २ १ २ १ २
यिन्वा१ना२३ । होवा३हायि । ऋतम् । वृ२द्धार३४
५२ २
औहोवा(३) ॥ १० * ॥ [२६] ८

अथ द्वितीयलृचे—प्रथमा ।

३ १ २२ ३ १ २२
तिस्त्रोवाचईरयतिप्रवळि

३ १ २ ३ १ २२ २ २
ऋतस्यधीतिम्ब्रह्मणोमनीषाम् ।

१ २ २ १ २ ३ १ २ २
गावोयन्तिगोपतिमृच्छमानाः

१ २ २ १ २ २ २ २
सोमंयन्तिमतयोवावशानाः ॥ ११ ॥

“वळिः” वोढा यजमानः “तिस्त्रोवाचः” ऋग्यजुःसामा-
न्त्रिकाः स्तुतीः प्रेरयति । तथा “ऋतस्य” यज्ञस्य “धीति”
धारयित्रीं “ब्रह्मणः” परिवृद्धस्य सोमस्य “मनीषां” मनस
ईशित्रीं कल्याणीं वाचं प्रेरयति । किञ्च “गोपति” वृषभं यथा
गावोऽभिगच्छन्ति तद्वत् गवां स्वामिनं सोमं “गावः”

“पृच्छमानाः” पृच्छन्त्यः सत्यः यन्ति स्व-पयसा मिश्रयितुम्
अभिगच्छन्ति । तथा “वावशानाः” कामयमानाः “मतयः”
स्तोतारश्च “सोम” “यन्ति” स्तोतुमभिगच्छन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ १ २ ३ १ २ ३ २ ३
सोमङ्गावोधेनवोवावशानाः

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सोमंविप्रामतिभिः पृच्छमानाः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
सोमःसुतञ्च्यतेपूयमानः

१ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
सोमेअर्कास्त्रिष्टुभःसन्नवन्ते ॥ २* ॥

“धेनवः” † प्रौणयित्रो “गावः” “सोम” “वावशानाः”
कामयमाना भवन्ति, “विप्राः” मेधाविनः स्तोतारः ‡ “सोम”
“मतिभिः” स्तुतिभिः § “पृच्छमानाः” पृच्छन्तो भवन्ति
“सुतः” अभिषुतः “सोमः” “पूयमानः” ऋत्विग्भिः “ऋच्यते”

● ऋ० वे० ७, ४, १७, ५ ।

† “आदित्यरश्मयो धेनवः”—इति वि० ।

‡ “विप्राः—ब्राह्मणाः . . . अथवा विप्रा आदित्यरश्मयः”—इति वि० ।

§ “मतिभिः—प्रज्ञाभिः”—इति वि० ।

क्षरति * । तथा “विष्टुभः” विष्टुन्नूपाः † “अर्काः”
अस्माभिः क्रियमाणा एते मन्त्राः “सोमे” “सन्नवन्ते” सङ्गच्छन्ते ॥

“सोमसमुतकृत्यते पूयमानः”—इति छन्दोगाः, “सोमः सुतः
पूयते अज्यमानः”—इति बृहचाः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २

३ १ २ ३

एवानः सोमपरिषिच्यमान

१ २

३ १ २

३ २

आपवस्वपूयमानः स्वस्ति ।

२ ३ १ २

३ १ २ २

इन्द्रमाविशवृहतामदेन

३ २

३ १ २ २

२ ३ १ २

वर्द्धयावाचञ्जनयापुरन्धिम् ॥ ३३ ॥ १०

से “सोम !” “परिषिच्यमानः” परितः पात्रेषु सिच्य-
मानः पूयमानः त्वं “नः एवा” अस्माकमेव “स्वस्ति” ॥
अविनाशम् आ पवस्व प्रापय । किञ्च “वृहता” महता “मदेन”
मदकर-रसेन अहम् “इन्द्रम्” “आविश” प्रविश । तथा
“वर्द्धया” “वाचं” स्तुति-लक्षणं § प्रसिद्धां कुरु । किञ्च

* ‘कृत्यते—कृत् गतौ । गच्छति’—इति वि० ।

† ‘विष्टुपृक्छन्दाः अथवा विष्टुभः तथैव विद्यां सोमयन्तः’—इति वि० ।

‡ ‘क० वे० ७, ४, १८, १ । “रवेण”—इति च तत्र पाठः ।

॥ ‘स्वस्ति—चेमं कुरु’—इति वि० ।

§ ‘वाचम्—ऋग्यजुः सामस्तु त्वणम्’—इति वि० ।

“पुरन्धि” बहुधियं प्रज्ञानं * “जनया” † असभ्यमुत्पादय ।
वाक्यभेदादनिघातः ‡ ॥ ३ ॥ १०

॥ सङ्गोशम् ॥ होयि । हो । हा३होयि । तिस्रो
वाचाः । ई३रय । तिप्रवक्त्रीः । ऋतस्यधायि । ती३
म्ब्रह्म । णोमनीषाम् । गावोयन्तायि । गो३पतिम् ।
पृच्छमानाः । सोमंयन्तायि । मतयः । वा३४३ । वा
३४३ । वा३शा३ना३५६ ॥ (२) सोमङ्गावो । धे३नवः ।
वावशानाः । सोमंविप्राः । मतिभिः । पृच्छमानाः ।
सोमःसुताः । ऋच्यते । पूयमानाः । सोमेअर्काः ।
त्रिष्टुभः । सा३४३म् । ना३वा३पुता३५६यि ॥ (२) एवा

* ‘पुरन्धि’—पुष्टिम्—इति वि० ।

† ‘इह मन्त्रे एवेत्यादौ वज्रव. ब्रान्दसं दीर्घलम् । तथाच—“एवा”—इत्यत्र
“निपातस्य च (६, २, १३६)”—इति दीर्घः, “वर्द्धया”—“जनया”—इत्यनयोस्तु
“द्वाचोऽतिस्निग्धः (६, २, १३५)”—इत्यत्र “तिङः”—इति, योगविभागाद्दीर्घः ।

‡ “तिङतिङः (८, १, २८)”—इति प्राप्तो निघातः “ऋन्दस्यनेकमपि साकाङ्क्षम् (८, १, ३५)”—इति तदभावइत्यर्थः ।

४अ० ४ख० १सू० १] उत्तरार्चिकः ।

४३१

नःसो । मा३परि । विच्यमानाः । आपवस्वा । पू३य

मा । नःसुवस्ती । इन्द्रमावायि । शाश्व३ह । तामदे३ना ।

होयि । हो । हा३होयि । वर्द्धयावा । चा३ञ्जन ।

या३४३ । पू३रा५धा३५इयिम्(३) ॥ १७ * ॥ [१] १०

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य चतुर्थस्याध्यायस्य

तृतीयः खण्डः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थखण्डे, ॐ प्रगाथरूपे—

प्रथमसूक्ते—प्रथमा ।

यद्यावइन्द्रतेशत३शतम्भूमीरुतस्युः ।

नत्वावज्जिन्त्सहस्र३सूर्याअनुनजातमष्टरोदसी ॥ १ § ॥

* उ० गा० २प्र० १अ० १०सा० । † 'उक्तो माध्यन्दिनः'—इति वि० ।

‡ 'इदानीं' पृष्ठान्युच्यन्ते । रथन्तरं, बृहत्, विरूपं, वैराजं, शाकरं, रैवतश्चेति पृष्ठः षडङ्गः, तस्य पृष्ठानि सधर्मकानि भवन्ति—इति वि० । 'रथवोषं, दुन्दुभ्याह-
नन्, उपवाजनम्, उरोऽग्निरन्यतम्, आर्षाघोषः, गवां घोषः इति पृष्ठधर्मा यथा-
सङ्ख्या' पृष्ठे षडङ्गे अह्न्यहनि गौरौवितं यावत्—इति च वि० ।

॥ क० आ० २, ४, ६ (१ भा० ५०२४०) = ऋ० वे० ६, ५, ८, ५ ।

हे “इन्द्र !” “ते” तव प्रतिमानार्थं “यद्” यदि “द्यावः”
 द्युलोकाः “शतं” शत-सङ्ख्याकाः “स्युः” तथापि नाश्रुवन्ति ।
 “उत” अपिच “भूमौः” भूम्यः “ते” तव मूर्त्ति-प्रतिविम्बाय
 “शतं” स्युः तथापि “न” अश्रुवन्ति । हे “वज्रिन्” “त्वा”
 त्वाम् “सहस्रं” “सूर्याः” अगणिता अपि सूर्याः “न” “अनु”
 भवन्ति न प्रकाशयन्तीत्यर्थः । “न तत्र सूर्यो भाति (द० उप०)”
 —इति श्रुतेः । किं बहुना जातं पूर्वमुत्पन्नं किञ्चित् त्वामनु
 “नाष्ट” नाश्रुते तथा “रोदसो” द्यावापृथिव्यौ नाश्रुवाते सर्व-
 भ्योऽतिरिच्यसे इत्यर्थः । “ज्यायान् पृथिव्या ज्यायानन्तरिचादं
 दिवो ज्यायानेभ्यो लोकेभ्यः”—इति (द० उप०) श्रुतेः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ २ २ १ २ ३ १ २ *

आपप्राथमहिनावृष्णावावृषन्विश्वानविष्टशवसा ।

३ १ २ २ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २

अस्मात् अत्रमघवग्गोमतिव्रजेवज्रिञ्चित्राभिहूतिभिः ॥ २ ॥ १ ॥

हे “वृषन्” अभिमतवर्षकेन्द्र ! त्वम् “आ पप्राथ” आ पूर-
 यसि व्याप्नोषि । कानि ? “विश्वान्” सर्वाणि “वृष्णा” वर्ष-
 काणि बलानि शत्रु-सम्बन्धीनि । केन साधनेन ? “महिना”
 महता “शवसा” बलेन स्वीयेन अथवा वृष्णोऽत्येतच्छ्रवो विशेष-
 णम् । तथा सति अभिमतवर्षकेण महता बलेन अस्मदीयानि
 बलानि पूरयसीत्यर्थः । अथ तथाकृत्वा हे “अविष्ट” बल-

४अ० ४ख० १वृ० १, २] उत्तरार्चिकः ।

वत्तम ! “गोमति” बहुभिः गोमतिभिः । स्वस्ति-
निमित्ते सति “अस्मान्” “अव” । हे “अस्मान्” धनवन् !
“वज्रिन्” वज्रयुक्तेन्द्र ! कैः गोमतिभिः “अस्मान्” नानाविधैः
“जतिभिः” रक्षणीयसि ॥ ३ ॥

महर्षिः २२ १
रक्षावर्गो ह्ययि । इति शतौवा ।

१ २ १ २ १ २ १ २
 प्रातःभूमी । उतासी । यः । वा । हायि । नवा

२ १२ १२ २ १ २ १
वज्रिबसहस्रम् । विद्यायाः । विद्यायाः । न

जाता १ मा २३ । होवा २४ । दरो । दा २५ सी २६ ४ मो २७

वा ॥ (१) नजादसोवा । परोदसोवा । नाजातम ।

१२ १२ २ १२ १२ २
दुरोदासस्य । हानाः । आप्राथमहिना ।

१ २ १ २ ३ १ २
 ष्णियावा१र्षा२३न् । होवा२वायि । विश्वाशा१वा२३ ।

१ २ २ १ १ २ २ १ २
होवाइहा । छग । वारसा ॥ (२) विश्वा

२१ २ १२ १ १२ १ २
प्रवोद्गायि । छगसोवा । वायिश्च । वि । दग्गावाःस

अथ द्वितीया ।

११ ३२४ २११ ११३ १२
स्वरन्तिवासुतेनरोवसो निरेकउच्यिनः ।

३१ ३१ ३२४ ३१ ३२४ ३१ ३१ २
कदासुतपापओकआः वन्दसरोववसगः ॥ २* ॥

हे “वसो” वासयितरिन्द्र ! † “त्वा” त्वां “सुते” अभिषुते
सोमे “निरेके” निर्गमे ‡ “उक्थिनः” ‡ “नरः” नेतारः
“स्वरन्ति” शब्दायन्ते § । अपिन्द्रः “सुते” दामं प्रति
“दृषाणः” तृषन् “स्वद्वौ” शोभन्-शब्दौ इव ॥ “वंसगः”
वननीय-गमनो** दृषभः वाचं सुर्वन् “कदा” “ओकः” स्थानम्
“आगमत्” आगच्छेत् ॥

● सू० वे० ६, ३, ७, २ । ‘गमदिन्द्र’—इति सु० पाठः सायण-
सम्मतश्च ।

† ‘वसो निरेके’—हे वसो ! प्रसूतयस्व !—इति वि० ।

‡ ‘निरेके’—दामवति यज्ञे । अयमा वसो निरेक इत्येकं पदम्, तथा सा
षष्ठी क्रियते—वसुनः वन्यस्य निरेके—इति वि० ।

¶ ‘उक्थिनः’—उक्थानि सामानि, तत्तद्वत्—इति वि० ।

§ ‘स्वरन्ति सामभिः’—इति वि० ।

॥ ‘स्वद्वौ’ इन्द्रः । शोभन्-शब्दं करोति, यथा शोभता दृष्टिप्रापण—
इति वि० ।

** ‘वंसगः’—वननीयगमः—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

३ २ २ २ २ २ ३ १ २
 कर्त्तव्येति धर्माधृषद्वाजन्दर्पिसहस्रिणम् ।

३ १ २ ३ १ २ २ २
 पिशङ्गरूपम्नाधयन्विचर्षणेमन्त्रगोमन्तमीमहे ॥ ३* ॥ १२

हे “धृष्णो” धर्माधृषद्वाजन्दर्पिसहस्रिणम् । “कर्त्तव्येभिः” कर्त्तव्यान् मेधाविनः स्तोतृन् अनुशिच्य [विचर्षणे-धर्माधृषद्वाजन्दर्पिसहस्रिणम् (३, १, ८५)] “सहस्रिणं सहस्र-सङ्गाकं “वाजन्” “मन्त्रगोमन्तम्” प्रयच्छसि । हे “मधवन्” धनवन् ! “विचर्षणे” विचर्षणम् । ‡ “धृषत्” धृष्टं “पिशङ्गरूपं” † “गोमन्तम्” वाजन् “मन्त्र” शोभन् ॥ “इमहे” याचाग्रहे, स्वामिति शेषः ॥ ३ ॥ १२

२ १ २ २ २ २ २ २ १ २
 ॥ महावैष्टभम् ॥ वयङ्मन्त्रोहायि । सुतावन्तोवा ।

१ २ २ १ २ १ २ २ १
 आपोनवृ । त्तवार्चाश्चिषाश्च । होवाश्चायि । पवि

* सू० वे० ६, २, ७, ३ ।

† ‘धृष्णो—धारणशीलः’—इति वि० ।

‡ ‘विचर्षणे—विविधास्पर्शणम्’—इति वि० । ‘विचर्षणः’, ‘स्पर्श’ वा ‘विचर्षणः’, ‘स्पर्श’ वा ‘विचर्षणः’ इति वि० ।

§ ‘पिशङ्गरूपं—सुवर्णवर्णम्’—इति वि० ।

§ ‘गोमन्तम्—गोलीयपशुम्’—इति वि० ।

॥ ‘मन्त्र’—मन्त्रोहायि—इति वि० । ‘निपातस्य च (६, २, १२२)’—इति वि० ।

^२ १ २२ ^{१ २} ^{१ २} १ ^१
त्रस्यप्रसवणे । पुवार्त्ताश्हारन् । होवाश्चायि । परा

^२ ^{१ २ २} ^{१२} ^३ ^{५२}
यिस्तोश्तार३ । होवाश्चा । रत्रा । सार३तार३४औ

^२ ^{१ २ १} ^{२२ १ २} ^{१ २ २}
होवा ॥ (१) स्वरन्तिवोहायि । तुतेनरोवा । वामोनि

^२ ^{१ २} ^{१ २ २} ^{१२ २ १}
रे । कऊम्याशयिना३ः । होवाश्चायि । कदासुत

^{२२ १ २} ^{२ १ २} ^{१ २ २} ^१
नृपाणऔ । कआगा३मार३ः । होवाश्चायि । इन्द्र ।

^२ ^{१ २ २} ^१ ^३ ^{५२}
स्वाश्दी३ः । होवाश्चा । वव । सार३गार३४ । औ

^२ ^{१ २ ० १} ^{२ २ १ २} ^{१ २}
होवा ॥ (२) कण्वेभिर्द्वौहा । ण्णुवाधुषोवा । वाजन्द

^{१ २} ^{१ २ २} ^१
पि । सहासाशयिणा३म् । होवाश्चायि । पिशङ्ग

^{२२} ^{१ २} ^{१ २ २} ^१
रूपमघवन् । विचार्षा३णाश्चायि । होवाश्चायि । मन्तू

^२ ^{१ २ २} ^{१२} ^३ ^{५२ २}
गो३मार३ । होवाश्चा । तमी । मार३हार३४औहो

^३ ^५
वा । दी३३४शाः (३) ॥ १८ * ॥ [१]

॥ अभिनिधनङ्गाण्वम् ॥ ^{५२ १} ^२ ^१ ^३
औहोहोहायि । आयिहो ।

वायाम् । घा^१र३४त्वा । सू^१तावा^३र३४न्ताः । आ^१पोना^३र

३४वृ । क्ता^१वर्हिषाः । ऐ^१होयि । आ^३र३४यिही । पा^१

वित्रा^३र३४स्या । प्रा^५स्त्रावा^२र३४णे । षू^३वृत्रहान् । ऐ^१होयि ।

आ^३र३४यिही । पारि^५स्तोर३४ता । र^२आ^३सा^३प्रता^५ई^३ ५ ६

यि ॥ (१) औ^१होहो^२ह्ययि । आ^१यिही । स्वा^१रा । ता^२

३४यित्वा । सू^५तेना^२र३४राः । वा^२सोना^३र३४यिरे । का^५

उ^१क्विनाः । ऐ^२होयि । आ^३र३४यिही । का^५दासू^२र३४

ताम् । तार्षा^५णा^२र३४ओ । का^५आ^२गमाः । ऐ^२होयि ।

आ^३र३४यिही । आ^५यिन्द्रा^२स्त्रा^३र३४ब्दी । ववा^५र३४सा^३प्रगा

ई^२प्र^२ईः ॥ (२) औ^१होहो^२ह्ययि । आ^१यिही । का^१णवे । भा^३र

३४यिर्द्वा । ष्णा^५वाधा^२र३४र्षात् । वा^५जन्दा^२र३४षी । सा^२

हस्ति^१णाम् । ऐ^२होयि । आ^३र३४यिही । पा^५यि^२शङ्गा^३र३४

^{५ २ ३ ५ २२ २२ ३}
४रु । पम्माधार३४वान् । वीचर्षणायि । ऐहोयि । आ
^{५ २ ३ ५ ३२ ४}
२३४यिही । मात्तूगो२३४मा । तमा३यिमापुहा ६ ५ ६
^{३ ५}
यि । आ२३४भौ(३) ॥ ८ * ॥ [२]

^{५ ५ २ ४ ५ ५ ५ २}
॥ अभीवर्त्तम् ॥ वया३ङ्गा३त्वासुतावन्तोवा । आपो
^{२ २ २ २ २ ४}
नवृ । क्तवार्त्तशियिषा२ः । पावित्रस्या३१२३ ४ । प्रस्त्व
^{५ २ २ २ २ २ ३ २}
णो । पुवार्त्तशिहा२न् । परायिस्तो १ ता २ । रआ ३ ।
^{१ २ २ २ २ ५ ४ २ ४ ५ ५ ५}
सार३४पु । तार३४यि ॥ (१) खरा३न्ता३यित्वासुतेनरोवा ।
^{१ २ २ २ २ २ २ २}
वासेनिरे । कज्ज्याशयिना २ः । कादासुता३१२३४म् ।
^{३ २ ४ ५ २ २ २ २ २ ३ २}
त्रिषाणओ । कआगाशमा २ः । इन्द्रास्वा३न्दी२ । ववा
^{१ ३ १ २ २ २ ५ ४ २ ४ ५ ५}
३ । सा३३४पु । गार३४पुः ॥ (२) काखे३भा३यिधणवा
^{४ ५ १ २ १ २}
धृषोवा । वाजन्दषि । सहासाशयिणा २म् । पायिगङ्ग
^{२ ३ ४ ५ २ २ २ १ २}
रु३१२३४ । पम्माधवन् । विचार्त्तशिणा २यि । मत्तूगो१

मार^१ । तमा^२यि । मार^३३४५ । चार^४३४५यि(३) ॥ ६* ॥ [३]

१२

अथ प्रगाथरूपे तृतीयसूक्ते†—प्रथमा ।

३०३ १ २ ३२ ३१२ ३२
तरणिरित्तिषासतिवाजम्पुन्रन्धायुजा ।

२ ३१२ ३१२ ३२ ३ १ २२ ३ १ २
आवइन्द्रमुरुहृतन्नमेगिरानेमिन्तष्टेवसुद्रुवम् ॥ १ ‡ ॥

“तरणिरित्” युद्धादौ कर्मणि त्वरितएव पुमान् “पुन्रन्धा” महत्या धिया “युजा” सहायभूतया “वाजम्” अन्नं “सिषासति” सम्भजते, “पुरुहुतं” बहुभिराहुतम् “इन्द्रम्” “गिरा” स्तुत्या हे यजमानाः “वः” युष्मदर्थम् अहम् “आ नमे” आनतमभिमुखं कुर्वे । तत्र दृष्टान्तः—“नमि” चक्रस्य वलयम् “सुद्रुव” शोभनदारुं “तष्टेव” यथा वद्वक्तिः दारु-नेमिमानमयते तद्वदित्यर्थः ॥ १ ॥

* उ० गा० ९ प्र० १ अ० ६ सू० १ ।

† ‘तौरवमच्छावाकं साम’—इति वि० ।

‡ उ० आ० ३, १, ५, ६ (१ भा० ४९३ पृ०) = य० वे० २२, २१ = ऋ० वे० ५, ३, २०, ५ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
नदुष्टुतिर्द्रविणोदेषुशस्यतेनखेधन्तर्परयिर्नशत् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सुशक्तिरिन्मघवन्नुभ्यम्मावतेदेष्यायत्पार्यदिवि ॥ २३ ॥ १३

“द्रविणोदेषु” धनदाहृषु पुरुषेषु “दुष्टुतिः” असमौचीना
स्तुतिः “न शस्यते” नाभिधीयते । किञ्च “स्नेधन्तं” हिसन्तं
धनदाहृषविषय-स्तुत्यादि-कर्माण्यकुर्वन्तमित्यर्थः, एवम्भूतं जनं
“रयिः” धनं “न नशत्” न व्याप्राति । तथा हे “मघवन्”
धनवन्निन्द्र ! “पार्य दिवि” सौख्ये दिवसे † “मावते” मल-
दृशाय स्तोत्रे “देष्या” दातव्यं “यत्” धनमस्ति तत् “तुभ्यं”
त्वत्तः सकाशात् “सुशक्तिरित्” शोभन-स्तुतिक एव स्तोता लभत
इति शेषः ॥

“नदुष्टुतिर्द्रविणोदेषुशस्यते”—इति छन्दोगाः, “नदुष्टुती
मर्त्योर्विन्दतेवसु”—इति बह्वृचाः ॥ २ ॥ १३

२ १ ५ १
॥ रौरवम् ॥ तरणिरित्साश्विषासा२३४तौ । वाऽजम्बु
२ २ २ ३ २ १ २ २
रन्ध्यायुजावइन्द्रम्पूरुहृतन्नमारयिगिरा । ओहाशुवा ।

* ऋ० वे० ५. ६, २१, १ ।

† ‘पार्य दिवि’—पारणोवे यु लोके—इति वि० ।

^{१२} नेमिन्तष्टे ^२ वसू२३हाइ । ^{१२} नेमिन्तष्टे ^२ वसा२३उहाइ । ^१ ओ
^२ हाइउवा । ^१ द्रुवाम् । ^{४ ५} और३होवा ॥ (१) ^{२२} नेमिन्तष्टे वा
^१ इसुद्रू२३वाम् । ^५ नायिमिन्तष्टे ^१ वसुद्रुवन्नदुष्टूतिर्द्रविणो
^२ देषुशारस्यतायि । ^{३ २} ओहाइउवा । ^{२ २} नस्त्रेधन्ता२रयार३
^२ यिर्हायि । ^{१ २} ओहाइउवा । ^२ नशात् । ^{४ ५} और३होवा ॥ (२)
^{२ २} नस्त्रेधन्ता२रयिर्नार३४शात् । ^५ नास्त्रेधन्ता२रयिर्नशत्सु
^{३ २} शक्तिरिन्मघवन्तुभ्यन्मार्वतायि । ^{१ २} ओहाइउवा । ^२ देष्णं
^२ यत्पारिया२३यिहायि । ^{१ २} ओहाइउवा । ^१ दिवा । ^२ और
^{३ ५} होवा । ^४ हो५ई । डा(३) ॥ १८ * ॥ [१] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य चतुर्थस्याध्यायस्य

चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

* ऊ० गा० २प्र० १२सू० १८सं० ।

† 'उक्तं साध्विन्दनं सवनम्'—इति वि० ।

अथ पञ्चमे खण्डे—

प्रथमल्लचे—प्रथमा ।

३ १७ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तिस्रोवाचउदीरतेगावोमिमन्तिधेनवः ।

१ २ ३ १ २
हरिरेतिकनिक्रदत् ॥ ११ ॥

“तिस्रोवाचः” ऋगादिभेदेन “उदीरते” प्रोद्गायन्ति
ऋत्विजः । “धेनवः” आशिरेण प्रीणयित्री “गावः” “मिमन्ति”
शब्दायन्ति दोहायम्, “हरिः” हरितवर्षः सोमश्च “कनिक्रदत्”
शब्दं कुर्वन् “एति” गच्छति द्रोणकलशम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अभिव्रक्षीरनूषतयङ्गीर्जतस्यमातरः ।

३ १ २ ३ १ २ २
मर्जयन्तीर्दिवःशिशुम् ॥ २३ ॥

“व्रक्षीः” ब्राह्मण-प्रेरिताः ॥ “यङ्गीः” महत्यः [“यङ्गः”—इति
महन्नम (निघ० ३, ३, १३)] “ऋतस्य” यज्ञस्य “मातरः”

* ‘इदानीं’ तृतीयसवनमारभते—इति वि० । ‘पाठीहं साम’—इति वि० ।

† ऋ० आ० ५, २, ४, ५ (२ भा० १६) = ऋ० वे० ६, ८, २३, ४ ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, २३, ५ ।

¶ व्रक्षीः—व्रक्षणा या याः सृज्यन्ते सा व्रक्षीः—इति वि० ।

निर्मात्राः स्तुतयः* “दिवः” द्युलोकात्† “शिशु” शिशु-स्थानीयं
सोमम्‡ “मर्जयन्तीः” पावयन्तीः “अभ्यनूषत” स्तवन्ति [तृतीय-
स्यामितोदिवि सोमआसौदित्यादि श्रुतेः द्यु-शिशुत्वं तस्य] ॥

“मर्जयन्तीः”-“मर्जयन्ते”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ २ ३ २ २ ३ १ २
रायःसमुद्राश्चतुरोऽसभ्यःसोमविश्वतः ।

१ २ ३ १ २

आपवस्वसहस्रिणः ॥ ३ ॥ १४

“रायः” धनस्य सम्बन्धिनश्च “चतुरः समुद्रान्” मणि-
मुक्तादि-धन-पूर्णानित्यर्थः । तादृशीन् समुद्रान् “असभ्यम्”
अर्थाय हे “सोम ! ” “विश्वतः” सर्वतः “आ पवस्व” । तथा
“सहस्रिणः” § अपरिमितान् कामान् आपवस्व प्रयस्व [चतुः-
समुद्रस्य धन-विशेष-प्राप्ते तद्वध्यगत-धन-भूमि-स्वामित्वमन्तरेणा
सम्भवात् चतुस्समुद्र-सहित-भूमण्डल-स्वामित्वमेवाशास्ते यज-
मानः] ॥ ३ ॥ १४

* ‘मातरः—धेनवः आदित्यरश्मयो वा आपो वा’—इति वि० ।

† ‘दिवः—द्युलोकात् सकाशात्’—इति वि० ।

‡ ‘शिशु’ शंसनीयं सोमम्’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ६, ८, २३, ६ ।

§ ‘सहस्रिणः—सहस्रनम्निता’—इति वि० ।

॥ पाष्ठौहम् ॥ ^{१ २ २} तिस्त्रोवाचा ^{२ १} उदीरतायि । ^{२ १ २} गावो
^{२ १ २} मिमन्तिधेनवः । ^२ हरिरा ^१ रशितौ । ^१ कनौ ^१ र । ^१ ऊवायि ।
^{१ २} होश्वाश् । ^{१ २ ३} क्रारदा ^{५ २ २} रश्चौहोवा ॥ (१) ^१ अभिवृद्धा ^१ रयि
^{२ १} रनूपता । ^{२ १ २} यक्कीर्त्तनस्यमातरः । ^२ मर्ज्या ^० रन्तीः । ^० दिवौ
^१ र । ^१ ऊवायि । ^{१ २} होश्वाश् । ^{१ २ ३} शारयिशा ^{५ २ २} रश्चौहोवा ॥ (२)
^{१ २} रायःसमू ^२ रद्रा ^१ रश्चतुराः । ^{२ १} अस्मभ्य ^२ रसोमविश्वताः । ^२ आ
^२ पवा ^१ रश्वा । ^१ सहौ ^१ र । ^१ ऊवायि । ^{१ २} होश्वा । ^{१ २ ३} स्वारयि
^२ णार ^{५ २ २} रश्चौहोवा । ^{५ २ १ २} हाओवा । ^{१ २ १ १ १ १} ओवार ^{१ २ ३ २ ५} रश्चपु ॥ २०* ॥ [१]

॥ चुल्लकवैष्टम्भम् ॥ ^{४ ३} तिस्त्रो ^२ ऽपवा । ^{४ २ ३ २ ५} चा ^{१ २ ३ २ ५} उदीरतायि ।
^{१ २} गावोमिम । ^{१ २} तिधायिता ^{२ २} शवारश्चः । ^{२ २} होवाश्चायि । ^१ हरा
^१ यिरा ^{१ २ २} शितौश्च । ^{१ २ २} होवाश्चायि । ^१ कनि । ^{१ २ ३} क्रारदा ^{५ २ २} रश्च
^{५ २ २} औहोवा ॥ (१) ^{४ ३} अभा ^{४ २ ३ २ ५} ऽपयिन्न । ^{१ २} ह्ला ^{१ २} यिरनूपता । ^{१ २} याक्की

^२र्चत । ^{१ २}स्यमाता१रा२३ः । ^{१ २}होवा३हायि । ^{१ २}मर्जाया१

^{१ २ २}न्ती२३ः । ^१होवा३हायि । ^२दिवः । ^{२ ५२}शा१र्यिशा२३४औ

^२होवा ॥ (२) ^{४२ ३}रायाऽ५ःसम् । ^{४ २२ ३ ५}ज३द्रा७श्चतुराः । ^१आस

^{२ २}भ्य७सो । ^{१ २}मवायिश्चा१ता२३ः । ^{१ २ २}होवा३हायि । ^{१२}आपा

^२वा१स्वा२३ । ^{१ २ २}होवा३हायि । ^१सह । ^{३ ५२}स्वा१र्यिणा२३४औ

^२होवा । ^{३ ५}दी२३४शाः (३) ॥ १६ * ॥ [२]

^{१ २ २२}॥ सा७हितम् ॥ ^१तिस्रोवाचउत् । ^१आ२र्यिरतायि ।

^{२२}गावो२ । ^{१ २}मा२३यिमा । ^१तिधा२र्यिनावाः । ^१ह्यार३रौः ।

^{१ ०}आ२र्यितायि । ^२कना२३ । ^५हाउवा३ । ^५क्रा२३४दात् ॥ (१)

^{२ १ २२}अभिब्रह्मीर । ^१नू२षता । ^२यक्का२र्यिः । ^{१ २}आ२३र्त्ता ।

^१स्यमा२रताराः । ^१मा२३र्जा । ^२या२न्तायिः । ^०दिवार

^२३ः । ^५हाउवा३ । ^{२२ १ २ २}शा२३४यिष्टम् ॥ (२) ^{२ २}रायःसमुद्रान् ।

चा॒रेतुराः । अ॒स्मा॒र । भ्या॒र३०॒सो । मवा॒रयि॒श्वा
 ताः । आ॒र३पा । वा॒र॒स्वा । स॒हा॒र३ । हा॒उवा३ ।
 स्त्री॒र३४णाः(३) ॥ ७ * ॥ [३]

॥ ऐ॒डसै॒ग्धु॒क्षितम् ॥ ति॒स्रो॒वा॒चो । हा॒यि । उ॒दी
 रा॒र३ता॒यि । गा॒वो॒मि॒मन्ति॒धा॒यि॒ना॒श्वाः । ह॒रि॒रे॒तो
 र३४हा॒यि । का॒ना॒यि॒हा॒यि । क॒दात् । औ॒र३हो
 वा ॥ (१) अ॒भि॒ब्र॒ह्मो । हा॒यि । अ॒नू॒षा॒र३ता । य॒ज्ञी
 क॒र्त॒स्य॒मा॒श॒ता॒श्राः । म॒र्ज्ज॒य॒न्तो॒र३हा॒यि । दा॒यि॒वा॒श्र
 हा॒यि । शि॒शु॒म् । औ॒र३हो॒वा ॥ (२) रा॒यः॒स॒मो । हा
 यि । द्रा॒श्च॒तू॒र३राः । अ॒स्मभ्य॒सो॒मा॒वा॒यि॒श्वा॒श्राः ।
 आ॒प॒व॒स्रो॒र३४हा॒यि । सा॒हा॒श्रा । मि॒त्रा । औ॒र३हो
 वा । हो॒५ई । डा(३) ॥ १८ † ॥ [४]

॥ गायत्र्योशनम् ॥ तिस्त्रोवाचाः । उदीराश्चता

यि । गावोमिम । तिधेनाश्वाः । हरायिराश्विताश्

यि । कानार३यिहा३४३यि । क्रार३४होईहायि ॥ (१) अ

२ १ २ १ २ १ २ २ १ २
भिन्नह्मायिः । अनूपा२३ता । याक्कीर्जत । स्यमाता

२३राः । म१ज्जाया२इत्ती३ः । दा१यिवा२र३हा३इ३यि । शा

५ ५ ११२ २ १ ९
२३४यिप्रोद्वायि ॥ (२) रायः समू । द्रांश्चतूरराः ।

१ २ ३ १ २ १२ १ २ १
असमभ्य्सो । मविश्वारुताः । आपावारुताः । साहा

र३हा३४यि । सू३र३४यिणोईहायि(३) ॥ १० * ॥ [५]

॥ वैहपम् ॥ तिस्रोवा२३४चाः । उदायिरा३ता३शयि ।

१२ ३ ५ १ २ १
गावोरमार३४यिमा । तायिधे१नावा२ः । हरा३यिः ।

२२ ५२२ २ १२, ३११११ २ १
एताऽऽचौहोवा । कनिकदा२३४५त् ॥ (१) अभिब्रा२३

४क्षीः । अ॒नू॒षा॒श्ता॒इ । य॒ङ्गा॒र॒यि॒रा॒श्॒४॒त्ता । स्था॒मा

१ २ ५ २ २ १ १ १
 १ ताराः । मज्जा २३ । यन्ता ३४ औहोवा । दिवःशि
 ३ १ १ १ १ २ १ ५ २ २ १ २ २ १
 शूर ३४५म् ॥ (२) रायः सार ३४म् । द्राश्वात्तराः । अ
 १ २ ५ १ ७ २ २ १
 स्मारभ्या ३४ सो । माविश्वाताः । आपार ३ । वस्त्रा
 ५ २ २ १ २ १ १ १ १ १
 ३४ औहोवा । सहस्रिणार ३४५ः (३) ॥ ११ * ॥ [६] १४

अथ द्वितीयद्वये—प्रथमा ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 सुतासोमधुमत्तमाः सोमा इन्द्राय मन्दिनः ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 पवित्रवन्तो अक्षरन्देवा गच्छन्तु वोमदाः ॥ १ * ॥

“मधुमत्तमाः” अतिशयेन माधुर्योपिताः अतएव “मन्दिनः”
 मदकराः “सुतासः” अभिषुताः सोमाः “पवित्रवन्तः” पवित्रे
 वर्त्तमानाः सन्तः “इन्द्राय” इन्द्रार्थम् “अक्षरन्” पात्रेषु
 क्षरन्ति । अथ प्रत्यक्षकृतः—“वः” युष्माकं “मदाः” मदहेतवः
 रसाः “देवान्” इन्द्रादीन् “गच्छन्तु” ॥ १ ॥

* क० गा० २० प्र० १ ख० ११ सा० ।

† ‘ताटो सान’—इति वि० ।

‡ क० आ० ६, २, १, ३ (रसा० १५५ पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, १, ४ ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २

३ १ २ ३ १ २

इन्दुरिन्द्रायपवतइतिदेवासोअब्रुवन् ।

३ १ २ २

३ २ ३ १ २ ३ १ २

वाचस्यतिर्मखस्यतेविश्वस्येशानओजसः ॥ २ * ॥

“इन्दुः” सोमः “इन्द्राय” इन्द्रार्थं “पवते” कलशे क्षरति
 “—इति” “देवासः” स्तुतिकारिणः स्तोतारः “अब्रुवन्”
 वदन्ति; यदा स्तोतार एवं ब्रुवन्ति तदानीं “वाचः” स्तुतेः
 “पतिः” पालयिता † यद्वा शब्दस्य स्वामी अत्यन्तं शब्दाय-
 मान इत्यर्थः, तादृशः सोमः “मखस्यते” स्तुतिभिः पूजामिच्छति
 [लालसायां सुगागामः] । कीदृशः ? “ओजसः” बलवतः
 “विश्वस्य” सर्वस्य “ईशानः” प्रभुः ॥

“ओजसः”—“ओजसा”—इति पाठो ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २

३ १ २

३ २

महस्रधारःपवतेसमुद्रोवाचमीह्वयः ।

२ ३ १ २ ३ १

२ २

३ १

सोमस्यतीरयीणां सखेन्द्रस्यदिवेदिवे ॥ ३ ‡ ॥ १५

* ऋ० वे० ७, ५, १, ५ ।

† ‘वाचस्यतिः—ऋग्यजुः सामलक्षणाभ्यो वाग्भ्यः पतिः—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ५, २, १ ।

“सहस्रधारः” बहुविध-धारोपेतः “सोमः” “पवते”
 चरति । कौटुम्भः ? “समुद्रः” समुद्रवन्ति “रसा” रस-स्थानीयः
 “वाचमीङ्खयः” [ईङ्खतेर्ण्यन्तस्य सुप्युपपदे खश् प्रत्ययः] स्तुतीनां
 प्रेरयिता * “रयीणां” धनानां “पतिः” प्रभुः [यद्वा “रयीणा”
 हविषोदातृणां यजमानानां † “पतिः” पालयिता] “दिवे-
 दिवे” प्रत्यहम् “इन्द्रस्य” “सखा” मित्रभूतः सोमः पवते ॥

“सोमस्यतिः”-“सोमःपतिः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १५

॥ गौरीवितम् ॥ सुता । सोमा३ । धुमत्तमाः ।

सोमाइन्द्रायमन्दिना२३ । पावित्रवा३१२३ । तोआ५३

रान् । दायिवान्गच्छा३१२३ । तुवीवा । मा५दो६हा

यि ॥ (१) इन्दुः । इन्द्रा३ । यपवतायि । इतिदेवासो

अब्रुवार३न् । वाचस्पता३१२३यिः । मखा५स्यतायि ।

वायिश्च्येशा३१२३ । नओवा । जा५सो ६ हायि ॥ (२)

सह । म्रधा३ । रःपवतायि । समुद्रोवाचमीङ्खया२३ ।

* “वाचमीङ्खयः”—शब्दं कुर्वन्त्यः—इति वि० ।

† “सोमः पतिः केषाम् ? रयीणाम् चरु-पुरोजगादि-लक्षणाणां धनानाम्
 अथवा सर्वसखानाम्”—इति वि० । ‡ “महागौरीवितम्”—इति ख० पु० ।

^१ सोमस्यता^२३१२३यिः । ^४ रया^१५यिणाम् । ^१ साखेन्द्रस्या^२३१२३ ।

^४ दिवोवा । ^४ दा^५५यिवो^४द्वा^५यि(३) ॥ ३ * ॥ [१]

^२ २ २ ^२
॥ त्वतन्वाष्ट्रीसाम ॥ सुतासोमा । धुमा ३ तमाः ।

^{१२} २ २ २ १२२ १ २ २
सोमाइन्द्राश्रयमा३ । ए३ । दिनआ । पवायित्रवा३न्तो

२ २ २ १ २ २ २
३ । ए३ । क्षरन्ना । दायिवांगचक्षा३न्तुवा३ः । ए३ ।

२ ३ २ २ २ २ २ २
मदाआ ॥ (१) इन्दुरिन्द्रा । यपाश्रवतायिदेवा३सो ३ ।

२ २ ३ २ १२ २ २ २ ३
ए३ । ब्रुवन्ना । वाचास्पता३यिर्माखा३ । ए३ । स्यत

२ १ २ २ २ २ २ ३ २ २
आ । विश्वास्येष्वा३नओ३ । ए३ । जसआ ॥ (२) सह

२ १ २ २ २ २ २
स्रधा । रःपाश्रवतायि । समुद्रोवा३चमा ३ यि । ए३ ।

२ ३ २ १२ २ २ २ २ २
खयआ । सोमास्यता३यिरया३यि । ए३ । णा ३ मा ।

१ २ २ २ २ ३ २
सखेन्द्रस्या३दिवा३यि । ए३ । दिवआ(३) ॥ ४ * ॥ [२]

२ २ २ २ १ २ २
॥ आन्धीगवम् ॥ सुतासोमधुमा१त्तामाः । सोमाइ ।

२ २ १ १ २ १ २ ३ १
द्रायारश्मा । ऊम्मा २१५२ । दिनः पवित्रवन्तो अक्षरा

१ १ १ १ २ २ १ १ १
३४५न् । दायिवाश्उवा । गारश्क्का । तूरश्वो । मदा ।

१ ४ ५ २ २ २ १ २ २
औश्होवा ॥ १) इन्दुरिन्द्रायपाश्वातायि । इतिदे । वा

२ १ १ २ १ १ १ १ १
सोरश्वा । ऊम्मा २१५२ । ब्रुवन्वाचस्पतिर्मखस्यतारश्

१ १ २ १ १ २
५यि । वायिश्वाश्उवा । स्या २यिशा । नारश्त्रो । ज

१ २ ४ ५ २ २ २ १
सा । औश्होवा ॥ २) सहस्रधारः पाश्वातायि । समु

२ २ १ १ २ १ २ २
द्रः । वाचारश्मा । ऊम्मा २१५२ । खयः सोमस्यतीर

३ १ २ २ १ २
यीणाश्म । साखाश्उवा । दारस्या । दा २३ यिवे ।

१ २ ४ ५ ४
दिवा । औश्होवा । होपुई । डा(३) ॥ २० * ॥ [१]

१ २ २ ३ २ १
॥ स्वारत्वाष्ट्रीसाम ॥ सहस्रधाश्वा । रः पवाता २

१ २ २ २ २ १ १ २
यि । समुद्रोवाश्वा । चमीङ्गाया २ । सोमस्यताश्चि

^२हायि । ^१रयायिणा^२रम् । ^{१२}सखेन्द्रस्या^२इहायि । ^{२२}दिवा^३इ
^१हो^५२३४ । वा । ^४दापुयिवो^५इहायि(३) ॥ ८ * ॥ [२]

॥ स्वारत्वाष्ट्रीसाम ॥ ^१सुतासोमा^२इहा^३ । ^{३२}धुमतामा^१
^{१२२}रः । ^१सोमाइन्द्रा^२इहा^३ । ^{३२}यमन्दायिना^१रः । ^१पवित्रवा^२इ
^२हा । ^{३२२१}तोअक्षारा^१रन् । ^{१२२}देवान्गच्छा^२इहा । ^{३२}तुवो^१इहो^२२
^५इ४ । वा । ^४मापुदो^५इहायि ॥ (१) ^१इन्दुरिन्द्रा^२इहा । ^{३२}यप
^१वाता^१रयि । ^१इतिदेवा^२इहा । ^{३२२१}सोअद्रूवा^१रन् । ^{१२}वाचस्प
^२ता^२इयिर्हायि । ^{३२१}मखस्याता^१रयि । ^१विश्वस्येशा^२इहा । ^३न
^२ओ^२इहो^५२३४ । वा । ^४जापुसो^५इहायि ॥ (२) ^१सहस्रधा^२इ
^२हा । ^{३२१}रःपवाता^१रयि । ^१समुद्रोवा^२इहा । ^{३२२१}चमौह्वाया^१रः ।
^{१२}सोमस्पता^२इयिर्हायि । ^१रयायिणा^२रम् । ^{१२}सखेन्द्रस्या^२इहा
^{३२}यि । ^१दिवा^५इहो^४२३४ । वा । ^५दापुयिवो^५इहाइ(३) ॥ १ * ॥ [३]

॥ द्विरभ्यस्त्वाष्ट्रीसाम ॥ सुता । सोमा३ । हा३
 हा । धुमन्तामार३४ः । सोमाः । इन्द्रा३ । हा३हा ।
 यमन्दायिनार३४ः । पवि । चवा३ । हा३हा । तोअ
 क्षारार३४न् । देवान् । गच्छा३ । हा३हा । तुवो३
 हो३३४ । वा । साप्रहो३हायि ॥ (१) इन्दुः । इन्द्रा
 ३ । हा३हा । यपवातार३४यि । इति । देवा३ । हा
 ३हा । सोअब्रूवार३४न् । वाचः । पता३यिः । हा३
 हायि । मखस्यातार३४यि । विश्व । स्येशा३ । हा३
 हा । नओ३हो३३४ । वा । जाप्रसो३हायि ॥ (२) स
 ह । मूधा३ । हा३हा । रःपवातार३४यि । समु ।
 द्रोवा३ । हा३हा । चमो३ह्यायार३४ः । सोमः । पता
 ३यि । हा३हायि । रयायिणार३४म् । सखे । द्रस्या

३। ^२चा^३र^३चा^३यि। ^{३२}दिवा^१र^५हो^४र३४। वा। दा^५पुयिवो^४ह
^५चायि(३) ॥ २ * ॥ [४]

॥ ऊर्द्धत्वाष्ट्रीसाम ॥ ^{२१२२१२२२}सुतासोमधुमत्तमाः । सोमा
^१र३इन्द्रा^१र। ^{३२}यमा^३र३४^५। ^३दी^५र३४^{२१}नाः । ^{२२}पवित्रवन्तो^२अ
^{१२१२२}क्षरा^{३२२१}र३४न् । ^{२१२}देवान्गच्छा । ^१तुवोमा^२र३दा ३४ ३ः ॥ (१)
^{१२१२२२}इन्द्रुरिन्द्रायपवतायि । ^{१२}आयिता^१रयिदेवार । ^{३२}सोआ^२र३
^३५। ^५ब्रू^{२२१}र३४वान् । ^२वाचस्पतिर्मा^{३११११}खस्यता^३र३४^५यि । वि
^{२२१}श्वस्येशा । ^{२१२}नओजा^२र३सा^{२१}र३४३ः ॥ (२) ^{२२}सहस्र^१धारःपवता
^{१२}यि । ^{३२}सामू^१रद्रोवा^३र । ^५चमा^{१२}र३४^५यि । ^{१२}खार३४^५याः । सो
^{२१}मस्यतौरयोणा^{३२}शम् । ^{२२२१}सखेन्द्र^{२१२}स्या । ^१दिवेदा^२र३यिवा^३र३४
^१यि । ओ^१र३४^५इ^३(३) ॥ २ * ॥ [७]

॥ साध्रम् ॥ ^{५२२४५४५}सुतासो^{२२१२१}शसाधुमत्तमाः । सोमाइन्द्रार ।

यमा३४५ । दौ२३४नाः । पवित्रवन्तोअक्षरा२३४५न् ।
 दायिवाओ२३४५वा । गाक्काओ२३४वा । तुवो५मदाः ॥ (१)
 इन्दुराशयिन्द्रायपवतायि । इतायिदेवार । सोआ३४५ ।
 मू२३४वान् । वाचस्पतिर्वाखस्यतार३४५यि । वायिश्वा
 ओ२३४वा । स्यायिर्वाओ२३४वा । नओ ५ जसाः ॥ (२)
 सहमा३४धारःपवतायि । समुद्रोवार । चमा ३४ ५ यि ।
 खार३४याः । सोमस्पतौरयिणा१म् । साखाओ २ ३ ४
 वा । द्रास्याओ२३४वा । दिवे५दिवायि । हो ५ ई ।

डा (३) ॥ १२ * ॥ [८]

॥ ग्यावाश्वम् ॥ सुता३१ । सो३माऽ । धुम । ता३
 म । एहिया । सो । माइन्द्राया । म । दिनारः ।
 एहिया२ । पवित्रवान्तो३आ३ । चार३४रान् । ऐहा

^{१२}रयि । ^{१२ १}एहिया२ । ^{२ ४}देवान्गाच्छान्तूश्चो३ । ^२मा३४५दो६

^५ह्यायि ॥ (१) ^{२ २}इन्दू३१ः । ^२आ३यिन्द्रा । ^{४५}यप । ^५वा३ते । ^{२ ४२}

^५एहिया । ^१आयि । ^{१२}तिदेवासो । ^२अ । ^१ब्रूवा२न् । ^{१२}ए

^{२ १}हिया२ । ^{२ ४}वाचस्पतायिर्मा३खा३ । ^५स्यार३४तायि । ^{२२}ऐ

^{१२}ह्या२यि । ^{१२ २ ४}एहिया२ । ^२विश्वस्येशाना३ओ३ । ^२जा३४५

^५सो६ह्यायि ॥ (२) ^{३ १}सहा३१ । ^{२ ४५}स्रा३धा । ^५रःपा । ^{२ ४२}वा३ते ।

^५एहिया । ^१साम् । ^{१२}उद्रोवाचाम् । ^{१२ १}ई । ^{—१२}खया२ः । ^{१२}ए

^{२ १ २ ४}हिया२ । ^५सोमस्याती३रा३ । ^{१२}यार३४यिणाम् । ^{१२}ऐहा

^{१२}रयि । ^{२ १ २ ४}एहिया२ । ^२सखेद्रस्यादा३यिवे३ । ^२दा३४५यि

^५वो६ह्यायि (३) ॥ १३ * ॥ [८]

^{२ १२ २२ १}॥ म३हाविष्टम् ॥ ^{२ १ २}सुतासोमो३ह्यायि । ^{२ १ २}धुमन्तमोवा ।

^{१ २ २ २}सोमाइन्द्रा । ^{१ २}यमान्दा३यिना३३ः । ^{१ २ २}होवा३ह्यायि । ^१पवित्र

२ २ १ २ १ २ १ २ २
व । तोआक्षाशरा२३न् । होवा३हायि । देवान्गा १

१ २ २ १ १ २ ५ २ २
च्छा२३ । होवा३हा । तुवः । मारदा२३४ औहोवा ॥ (१)

१ २ १ २ १ २ १ २ २ २ १ २
इन्दुरिन्द्रोहा । यपवतोवा । आयितदेवा । सोआब्रू

१ २ २ २ १ २ १ २
शवा२३न् । होवा३हायि । वाचस्पतिः । मखास्या१

१ २ २ १ २ १ २
तार३यि । होवा३हायि । विश्वास्येशा२३ । होवा३

२ १ २ १ २ १ २ १ २ १
हा । नओ । जारसा२३४ औहोवा ॥ (२) सद्धसूधोहा ।

२ १ २ १ २ २ १ २ १ २
रःपवतोवा । सामुद्रोवा । चमारिङ्गा१या२३ । हो

२ २ १ २ १ २ १ २ १ २
वा३हायि । दिवे । दारयिवा२३४ औहोवा । दी२३४

५
शाः(३) ॥ ११* ॥ [१०] १५

अथ तृतीयतृचे—प्रथमा ।

३ १ २ २ १ २
पविचन्तेविततम्बुह्णस्पते

३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रमुर्गान्नाणिपर्येषिबिश्चतः ।

१ २ ३ २३ ३ १ ०
अतप्ततनून्तदामोचश्रुते

३ २ ३ १ २२ ३ २
श्रुतासइद्वहन्तःसन्तदाशत ॥ १० ॥

हे “ब्रह्मणस्यते” मन्त्रस्य स्त्रामिन् सोम ! “ते” “पवित्रं” शोधकमङ्गं “विततं” सर्वत्र विस्तृतम् । सः “प्रभुः” प्रभविता त्वं “गात्राणि” पातुरङ्गानि “पर्येभि” परिगच्छसि “विश्रतः” सर्वतस्तव तत् पवित्रम् “अतप्ततनूः” पयोव्रतादिना असन्त-
गात्रः “आमः” अपरिपक्वः “न अश्रुते” न व्याप्नोति । “श्रु-
तासः इत्” “श्रुताएव” परिपक्वाएव “वहन्तः” यागं निर्वहन्तः
“तत्” पवित्रम् “समाशत” व्याप्नुवन्ति ॥

“सन्तदाशत” -- “तत्समाशत” — इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३
तपोऽप्यवित्रं विततन्दिवस्यदे

१ ३ २ ३ २ २ २
चन्तोअस्यतन्तवोव्यस्थिरन् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २
अवन्यस्यपवितारमाशवो

३ २ २ १ २ २ ३ १ २
दिवःपृष्ठमधिरोहन्ति तेजसा ॥ २ * ॥

“तपोः” † शत्रूणां तापकस्य सामस्य “पवित्र” शोधक-
मङ्गं “दिवस्सदे” व्युलोकस्योत्थिते स्थाने “विततं” विस्तृतम्
[“तृतीयस्यामितो दिवि सोम आसीत्”—इति ब्राह्मणम्]
“अस्य” “तन्तवः” अंशवः ‡ “अर्चन्तः” द्योप्यमानाः “व्यस्थि-
रन्” विविधं तिष्ठन्ति पृथिव्यां हविर्दाने वा “अस्य” सोमस्य
“आशवः” शीघ्रगामिनः रसाः “पवितारं” पावयितारं यज-
मानम् “अवन्ति” रक्षन्ति होमद्वारा पञ्चाहुता “दिवः” व्युलो-
कस्य “पृष्ठ” पृष्ठभागम् उन्नतदेशम् “तेजसा” स्वप्रकाशेन सार्द्धं
“अधिरोहन्ति” आरोहणं कुर्वन्ति ॥

“अर्चन्तः”-“शोचन्तः”—इति पाठौ, “अधिरोहन्ति तेजसा”-
“अधितिष्ठन्ति चेतसा”—इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ७, ३, ८, २ ।

† ‘तपोः’—इति वि० ।

‡ ‘अस्य दशापवित्रस्य तन्तवः’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१२ ३२२ १२ ३२
अरुरुचदुषसःपृश्निरग्रिय

३१२ ३१२ ३२
उक्षामिमेतिभुवनेषुवाजयुः ।

३ १२ ३१२
मायाविनोममिरेअस्यमायया

३१२ ३२३ २३ १२
नृचक्षसःपितरौगर्भमादधुः ॥ ३ * ॥ १६

“उषसः” सखन्धि “पृश्निः” आदित्यः [“पृश्निरादित्यो भवति प्राश्रुत एनं वर्षः”—इति निरुक्तम् (२, १४)]
“अग्रियः” मुख्यः सोऽयं “अरुरुचत्” रोचयति । स
“उक्षा” जलस्य सेक्ता “भुवनेषु” भूतजातेषु “मिमेति” मिनोति
उदकं प्रक्षिपतीत्यर्थः । “वाजयुः” † तेषामन्नमिच्छन् “माया-
विनः” माया प्रज्ञा तदन्तः देवा “अस्य” सोमस्य “मायया”
प्रज्ञया “ममिरे” निर्मितवन्तः, सोमस्यैकैकांशपानबला अग्न्या-
दयः स्व-स्व-व्यापारेण जगत् सृजन्तीत्यर्थः । तथा “अस्य”
मायया “नृचक्षसः” नृणां द्रष्टारः “पितरः” पालका देवाः
अङ्गिरसः पितरौ वा “गर्भम्” “आदधुः” धारयन्ति ओषधीषु
च । अत्र सूर्यात्मकः सोमः स्तूयते । सूर्यरश्मिप्रनुगमाधीन-

० ऋ० वे० ७, ३, ८, ३ ।

† ‘वाजयुः’—वाजमन्नं तदित्युः अथवा वाजयुः वाजप्रदः अथवा वाजयुः वंश-
वान्—इति वि० ।

४अ० ५ख० ३सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

४६३

वर्धनाच्चन्द्रस्य अयमुषसः पृथ्विः सविता अरुरुचत् रोचते रोच-
यति वासवं शिष्टं समानं तत्सम्बन्धिनः नृचक्षसः नृणां द्रष्टारः
पितरो जगद्रक्षका रश्मयो गर्भमादधुः वृष्टार्थम् ॥

“मिमितिभुवनेषु”-“विभक्तिभुवनानि”—इति पाठौ ॥ ३॥ १६

^{२ २ १ २} ॥ स्वारसाम ॥ ^{१ २} पवौहोवा । ^{२ १} चन्ते विततं ब्रा । ^{२ १} ह्यणस्या

^{१ २ २} तारयि । ^{२ १} प्रभुर्गान्त्राणिपरियायि । ^{२ १} षिविश्वाता २ ३ ।

^{१ २ ४ ५} आताश्नाता । ^{२ १ ३ ५} नून्नाता २ ३ ४ दा । ^{२ १ ३ ३ २ ३} हो । ^{३ २ ३} मोआश्नू २ ३ ४

^५ तायि । ^२ होशयि । ^{१ २ ४ ५} शार्त्ताश्साईत् । ^{२ ३ ५} वाहन्तो २ ३ ४ सा ।

^{२ १ ३ २ ४} हो । ^{२ २ १ २ १} तदाश्शा ५ ताई ५ ६ ॥ (१) ^१ तपौहोवा । ^२ पवित्रं वित

^{२ १} ताम् । ^{१ २} दिवस्यादायि । ^{१ २} अर्चन्तो अस्य तन्तवो । ^२ विय

^१ स्थायिरा २ ३ न् । ^{१ २ ४ ५} आवाश्नीया । ^{२ १ २ ५} स्थापावी २ ३ ४ ता ।

^{२ १ ३ २ ३ ५} हो । ^{२ १ ३ ५} रमात्मा २ ३ ४ वाः । ^{१ २ ४ ५} होशयि । ^{१ २ ४ ५} दायिवाः पाष्ठांम् ।

^{२ ३ ५} आधीरो २ ३ ४ हा । ^{२ ३ ४} हो । ^{३ २ ४} तिताशयिजा ५ सा ६ ५ ६ ॥ (२)

^{२ २ १ २ १} अरौहोवा । ^{२ १} रुचदुषसः पा । ^{१ २} श्रिरयायाः २ । ^{१ २} उन्नामि

मेतिभुवनायि । पुवाजायू२३ः । मायाश्वायिनी । सा
 मीरे२३४आ । हो । स्यमाया२३४या । हो३यि । ना
 चर्चिज्ञासाः । पायितारो२३४गा । हो । भमाश्वा५धू ।

इ५६ः(३) ॥ १ * ॥ [१]

॥ कावम्* ॥ पवोवा । अन्ते विततं ब्रा । ह्याणस्या ।

तारयि । प्रभुर्गात्राणिपरियायि । षिविश्वाता२ः ।
 अतप्ततनूर्नतदा । मोक्षश्च तारयि । शान्ता३साईत् ।

वहन्ताः सार३म् । तादा३शापूता६५६ ॥ (१) तपोवा ।

पवित्रं वितताम् । दिवस्यादा२यि । अर्चन्तो अस्तुन्त

वो । वियस्यायिरा२न् । अवन्त्यस्य पविता । रमाशा

वार३ः । दायिवा३ः पाष्ठा३म् । अधिरोहा२३ तायि

ता३यिजापूसा६५६ ॥ (१) अरोवा । रुचदुषसः पा । श्नि

^१ रमाया^२२ः । ^{१ २ २} उक्षामिमेतिभुवनायि । ^{२ २ १} पुवाजायू^२२ः ।

^{१ २ २ २} मायाविनोममिरे^२त्रा । ^{२ २ १} स्यमायाया^२२३ । ^{१ २ ४ ५} नाक्षी^२श्चासाः ।

^{२ १} पितरोगा^२२३ । ^{१ २ ४} भामा^२इहा^५धू^६५^६६ः (३) ॥ ३ * ॥ [२]

^{४ ३} ॥ यज्ञाय^४ज्ञीयम् ॥ ^{४ २ ५ ५} पवा^५ऽयिचम् । ता^४यिवा^२यिततं^५त्रा ।

^{१ २ २ २} द्वाणस्पते^२प्रभुर्गात्राणि । ^{२ १ २ २} परियायि । जी^२श्वायि^२श्चा^२स्ताः ।

^{१ १ २ २ २} अता^२रप्ततनू^२र्नतदामो^२अश्रु । ^{२ १ १} तेशा^२२३^१र्त्ता । ^१ ऊन्मायि ।

^{२ २} सा^२इ^१ईत् । ^{१ ३ २} वाहन्तः^१तन्तदा^२श्नता^{१ २}उ ॥ (१) ताता । ^{१ २} पोष्य

^{२ २} विचं^२वितत^२न्दिवस्प^२दे^२र्चन्ती^२अस्य^२तन्त^२वो । ^{२ २} वा^२श्या^२स्था^२इयि

^{२ १ १ २ २} रान् । ^{२ २} अवा^२रन्त्यस्य^२पवि^२तार^२माश । ^{२ २} वो^२हा^२२३^२यिवाः ।

^{१ २ २ २ २} ऊन्मायि । ^{१ २} पा^२श^२र्ष्ठा^२म् । ^{१ २ २ २} आ^२धिरो^२हन्ति^२ता^२र^२यिज^२सा^२उ ॥ (२)

^{१ २ १ २} सा^२आ । ^{२ २} हू^२हू^२चदु^२षसः^२पृ^२श्निर^२ग्रिय^२उ^२क्षामिमेतिभुवनायि ।

^{२ १ २ २ १ २ २ २ २} पू^२श्वाजा^२इयूः । ^{२ २} माया^२र^२विनोममिरे^२अस्य^२माय । ^२ याना^२र

इर्वा । जन्मायि । वाशसाः । पायितरोगर्भमारुहधा

२१११
उ। वा३४५(३) ॥ २ * ॥ [३] १६

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराण्यस्य चतुर्थस्याध्यायस्य
पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे ॐ—

प्रथमसूक्त-प्रगाथे—

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

उपस्तुतासोऽन्नय ॥ १ ॥

हे “उपस्तीतासः” उपस्तीतारः ! यूयं “मंहिष्ठाय” दातृ-
माय “ऋताव्ने” ऋतवते यज्ञवते वा “बृहते” महते
“शुक्रशोचिषे” दीप्ततेजसे “अग्नये” “प्र गायत” स्तीतं
पठत ॥ १ ॥

८० गा० १५ प्र० १ अ० १ सा० ।

† 'यज्ञायज्ञीयमग्निष्टोम साम'—इति वि० ।

‡ 'इदानीमकथानि भवन्ति'—इति वि० ।

॥ इ० आ० २, १, २, १ (१ भा० १७४ प०) = अ० वे० ६, ७, १४, ३ ।

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ १ २
 आव॑सतेमघवावोरवद्यशःसमिद्धोद्युन्नयाजतः ।

३ १ २ ३ १ २ २ २ २ २ ३ १ २
 कुविन्नोअस्यसुमतिर्भवीयस्यच्छवाजेभिरागमत् ॥ २* ॥ १७

“मघवा” धनवान् “द्युन्नी” अन्नवान् यशस्वी वा । [तथाच
 यास्कः—“द्युज्जं द्योतवे र्यशोवान्नं वा (५, ५)”—इति
 “समिद्धः” सम्यग् दीप्तः “आहुतः” आभिमुख्येन हुतः अग्निः
 “वोरवत्” पुत्रवत् “यशः” यशस्करञ् अन्नञ् “आवंसन्ते” यज-
 मानेभ्य आ प्रयच्छति तस्य “अस्य” अग्नेः “भवीयसी” अस्मासु
 अतिशयेन भवितुं योग्या “सुमतिः” अनुग्रह-बुद्धिः “नः”
 अस्मान् “अच्छ” प्रति “वाजेभिः” अन्नैः सह “कुवित्” बहु-
 सलिलम् * [कुविदिति बहु-नाम (निघ० ३, १, १२)]
 “आगमत्” आगच्छतु ॥

“भवीयसी”-“नवीयसी”—इति पाठो ॥ २ ॥ १७

५ २ ४ ५ २
 ॥ प्रम॑हिष्ठीयम् ॥ प्रम॑हाशयिष्ठायगायता । च

१ १ २ २ ४ ५ २ १
 तावू॑ २ । वृ॒हते॑षू॒क्ता॑श्शो॒ः । चा॒२३४॑यिषायि । उपा

^२ ^२ ^१ ^२ ^४ ^२ ^५
 औश्हो । स्तोतासोश्चाश् । गाश्४५यो ई हायि ॥ (१)

^५ ^२ ^{४२२५} ^{२२१} ^{१२}
 उपल्लतासोअग्नयायि । आवसाता रेयि । मघवाना

^२ ^४ ^५ ^{२१२} ^२ ^१ ^२
 यिराश्वाश् । याश्श्श्शाः । समाऔश्हो । धोद्यूनी

^४ ^२ ^५ ^५ ^२ ^४ ^{५२}
 श्याश् । इश्४५तोईहायि ॥ (२) समिद्धोश्द्यूनीयाज्जताः ।

^{२१} ^१ ^२ ^४ ^५
 कुवायिन्नो रे । अद्य सुमतातिर्भाश्वीश् । याश्श्४सायि ।

^{२१०} ^२ ^{१२} ^२ ^४ ^२ ^५
 अक्षाऔश्हो । वाजायिभोश्शाश् । गाश्४५मोईहायि (३) ॥

॥ ५ * ॥ [१] १७

अथ द्वितीयहर्षः—प्रथमा ।

^२ ^३ ^{१२} ^{२१२} ^{३१२} ^३ ^२
 तन्ने मदङ्गुणीमसिवृषणम्पृक्षुसासहिम् ।

^३ ^{१२} ^{२१२}
 उलोकज्जुमद्विवोहरिश्रियम् ॥ १ ॥

हे “अद्विवः” वज्रवन् इन्द्र ! “ते” त्वदीयं तं “मदं” सौम-
 पान-जनितं हर्षं “गुणीमसि” गुणीमः प्रशंसामः [‘गु शब्दे’

० क० गा० २प्र० २अ० १८सा० ।

† ‘हारिवर्ष’ साम—इति वि० ।

‡ क० आ० ४, २, ५, ३ (१भा० ७८८ पृ०) = क० वे० ६, १, १७, ४ ।

व्यादिः “प्रादीनां क्लृप्तः (७, ४, ८०)”, “इदन्तोमसि (७, १, ४६)” — इति मसइगागमः]। कौटुम्भम्? “वृषणं” वधितारं कामानां “पुच्छु” पुतनासु सङ्ग्रामेषु “सासहि” शत्रूणाम् अभि-
भवितारं “लोकल्लु” लोकस्य स्थानस्य कर्तारं हरिश्चियं
“हरिभ्याम्” अश्वभ्यां “अययणीयं” खेयम् [“उ”शब्द एषः
समुच्चये पादपूरणे वा] ॥

“पुच्छु”-“वृत्तु” — इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

येन ज्योतीषा यवे मनवे मनवे च विवेदिथ ।

मन्दानो अस्य बर्हिषो विराजसि ॥ २ * ॥

हे इन्द्र ! “येन” आत्मीयेन मदेन “आयवे” और्वशे-
याय † “मनवे” विवस्वतः पुत्राय च “ज्योतीषि” सूर्यादीनि
वृत्रादिभिरावृतानि तद्वा रोणे “विवेदिथ” अलम्भय प्रक्षार्पित-
वान् प्रकाशितवानसीत्यर्थः ; तेन मदेन “मन्दानः” मोदमान-
स्वम् “अस्य बर्हिषः” वृद्धस्य यज्ञस्य “विराजसि” विशेषेण
दीप्यसे [यद्वा अख्येति तृतीयार्थे षष्ठी, अनेन बर्हिषा वृद्धेन
मदेन ह्यथन् विराजसि विशेषेण दीप्यसे ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ ३ २ १ २२ ३१ २
तदद्याचित्तउक्थिनोनुष्टुवन्तिपूर्वथा ॥

१ २ ३ १ २ ३ १ २
वृषपत्नीरयोजयादिवेदिवे ॥ ३ * ॥ १८

हे इन्द्र ! “ते” त्वदीयं “तत्” प्रसिद्धं बलं “अद्याचित्”
† अद्यापि ‡ “पूर्वथा” ॥ पूर्वस्मिन् काले इव “उक्थिनः”
शस्त्रिणः स्तोतारः “अनुष्टुवन्ति” क्रमेण प्रशंसन्ति । स त्वं
“वृषपत्नीः” वृषा वर्षन्तः पर्जन्याः पतिर्यासां तादृशीः “अपः”
“दिवेदिवे” प्रतिदिवसं “जय” § स्वायत्तं कुरु ॥ ३ ॥ १८

१ २ ३ १ २ ३ १ २
॥ हारिवर्णम् ॥ तन्तेमदारगृणीमसायि । चार्षणं
१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
प । क्षुसासाश्चीम् । होवाश्हायि । उलोकाश्चुम् ।
१ २ ३ १ २ ३ ५२ २ १
होवाश्हा । क्षुम् । द्रायिवाश्चौहोवा । हरि

० ऋ० वे० ६, १, १८, १ ।

† “निपातस्य च (६, ३, १३६)”—इति वि० ।

‡ ‘चित्—इति प्रदपूरणः’—इति वि० ।

॥ “दिक्शब्देभ्यः (५, २, २७)”—इति था ।

§ मन्त्रे अयंति दीर्घान्, तत्र “द्रायिवाश्चौहोवा” (६, ३, १३५)—इति दीर्घः ।

^{१ १ १ १ १} ^{१ २ २} ^२
श्रियार३४पुम् ॥ (१) येनज्योता रयिं पित्रापवायि । मा

^{२ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^{१ २}
नवेच । विवायिदोश्चा३ । होवा३हायि । मन्दानो ३

^२ ^{१ २ २} ^१ ^४ ^{५ २ २}
आ३ । होवा३हा । सयव । हा३यिषा२३४औहोवा ।

^{२ २ १} ^{१ १ १ १} ^{१ २} ^१
विराजसार ३ ४ ५ यि ॥ (२) तदद्याचा रयित्तउक्थिनाः ।

^२ ^{२ २} ^२ ^{१ २ २} ^१ ^{२ २}
आनुष्टुव । तिपूर्वाश्चा३ । होवा३हायि । वृषापान्तीः ।

^{१ २} ^२ ^१ ^३ ^{५ २ २} ^{२ २}
होवा ३ हायि । अपः । जा२यार३४औहोवा । दिवे

^{२ १ १ १ १}
दिवार३४पुयि (३) ॥ ६ * ॥ [१]

^{२ २} ^{२ २} ^{१ २} ^३ ^५ ^२
तन्मेमदाऔहोहायि । गार्णायिसार३४सायि । वृ

^१ ^५ ^{१ २} ^{२ २} ^{३ ४ २ ५}
पाणार३४हायि । पृक्षुसासहिमुलोका३४ । औहोवा ।

^{१ २} ^५ ^{२ २} ^५ ^{२ १ २} ^{१ ७} ^२
इहार३४हायि । उज्जवार३४कृ । लुमद्रि । वोहरिआ

^{३ ४ ४ २ ५} ^{१ २} ^५ ^{३ २ २}
३४ । औहोवा । इहार३४हायि । औहो३१२३४ ।

^{५ २} ^५ ^{२ २ २ २} ^{२ १ २}
याम् । एहिया३हा ॥ (१) येनज्योता । औहोहायि ।

^३ ^५ ^{२ १} ^५ ^{१ २}
 षीन्नाया२३४वायि । मनावार३४ईहायि । चविवेदियम
^{२ ५} ^{५ ४ ४ ५} ^{१ ३} ^५ ^{२ ३}
 न्दाना३४ । औहोवा । इहा२३४हायि । उज्जवार३४
^५ ^{२ १ २} ^{१ ० २ २} ^{३ ४ ४ ५} ^{१ ३}
 आ । स्यवर्हि । षोविराजा३४ । औहोवा । इहा२३४
^५ ^{३ २} ^{५ ४} ^५
 हायि । औहो३१२३४ । सायि । । एहियाईहा ॥ (२)
^२ ^{२ २ २ १ २} ^३ ^५ ^{२ १}
 तदद्याचाऔहोहायि । ताउच्कार३४ईनाः । अनूष्ट२३
^५ ^{१ २ २ २} ^{३ ४ ४ ५} ^{१ ३} ^५
 ४हा । वन्तिपूर्वथावृषपा३४ । औहोवा । इहा२३४हा
^{२ ३} ^५ ^{२ १ २ २} ^{१ ० २ २} ^{३ ४}
 यि । उज्जवार३४त्नीः । अपोज । यादिवेदा३४ । औ
^{४ ५} ^{१ ३} ^५ ^{३ २ २} ^{५ ४}
 होवा । इहा२३४हायि । औहो३१२३४ । वायि । ए
^५
 हियाईहा(३) ॥ १३ ॥ [२]

^{५ ४} ^२ ^{४ ५ ४} ^{४ ५} ^१
 ॥ सौभरम् ॥ तन्ताश्रयिमा३४दङ्गणीमशेवा । वृषणं
^२ ^१ ^० ^१ ^३ ^५ ^१
 पृष्ठुसासारहायिमुलो२३ । हो । कार३४कृ । त्नुमद्रि
^५ ^२ ^{१ २} ^{५ ४ २} ^{५ ४ ४}
 वः । हराश्रयिचाश्रयि । आ२यार३४औहोवा ॥ (१) येना

^{२ ४ ५ ४ ५ १ २ २ १ ७}
३ज्योतीषिआयवोवा । मनवेचविवेदा रयियामन्दा

^{१ ३ ५ १ ५ २}
२३ । हो । नो२३४आ । स्यवर्हिषः । विरा३हा३यि ।

^{१ ३ ५ ४ २ ४ ५ ४ ५}
जारसार२३४औहोवा ॥ (२) तदा३द्या३चित्तउवियनोवा ।

^{१ २ १ ७ १ ३ ५ १}
अनुष्टुबन्तिपूर्वा रथावुषार३ । हो । पार३४लीः । अ

^{२ २ ३ २ १ ३ ५ ७ ६}
पोजया । दिवे३हा३यि । दारयिवार२३४औहोवा । ज

२१११

२३४५ (३) ॥ १८ * ॥ १८

अथ तृतीयतृत्वेण—प्रथमा ।

^{३ १ २२ ३ २३ ३ १ २ ३ १ २}
शुधीहवन्तिरश्माइन्द्रयस्त्वासपर्यति ।

^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
सुवीर्यस्यगोमतोरायस्पृद्धिमहाअसि ॥ १३ ॥

ह इन्द्र ! यः “त्वा” त्वां “सपर्यति” [सपरशब्दः कण्ठादिः ॥
हविर्भिः परिचरति । तादृशस्य “तिरश्माः”—एतन्नाम-
कस्य ऋषेर्मम “हवं” स्तुतिभिस्त्वद्विषयमाह्वानं “शुधि” शृणु ।

• उ० गा० १८ प्र० १ अ० १८ सा० ।

† “तिरश्” तृतीयसुक्थप्रम—इति वि० ।

‡ क० आ० ४, २, १, ५ (७०७ पृ०) = ऋ० वे० ६, ६, २०, ५ ।

॥ अतः “कण्ठादिभ्यो यक् (३, १, २७)”—इति यकि रूपमिति भावः ।

श्रुत्वा च हे इन्द्र ! त्वं “सुवीर्यस्य” शोभन-वीर्योपेतस्य [यद्वा,
वीरेषु च भवं वीर्यं, सुपुत्रवतः] “गोमतः” गवादि-पशुमतः
“रायः” धनस्य दानेन अस्मान् “पूर्द्धि” पूरय । एतत्सामर्थ्यं
क्षतइत्यत आह—त्वं “महान्” गुणाधिकः श्रेष्ठश्च “असि”
भवसि खलु ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १२ ३ १२ ३ १ २२
यस्तइन्द्र नवीयसीङ्गिरमन्द्रमजीजनत् ।

३ १२ ३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २
चिकित्विन्नमनसन्धियम्प्रत्नामृतस्यपिप्युषीम् ॥ २ * ॥

हे “इन्द्र !” “यः” यजमानः “नवीयसी” नवतरां †
पुनःपुनः क्रियमाणतया “मन्द्रां” मदकरिं “गिरं” स्तुति-
लक्षणां वाचं “ते” त्वदर्थम् “अजीजनत्” उदपीपदत् अकार्षी-
दित्यर्थः । तस्मै “स्त्री” त्वं “प्रत्नां” पुरातनीम् ‡ “ऋतस्य”
सत्यस्य च सम्बन्धि [यद्वा तृतीयार्थे षष्ठी (३, ३, ६३)]
सत्येन “पिप्युषी” प्रवृद्धां [“सिलङ्गजोश्च (६, १, २८) ”—इति
प्यायतेः पौ-भावः] तादृशः “चिकित्वित् मनसं” [‘कित ज्ञाने’
कसौ रूपम्, आकारस्येकारश्छान्दसः] चिकित्वांसि ज्ञानानि

* ऋ० वे० ६, ६, ३०, ६ ।

† ‘नवीयसीं—नवतरां ऋदुपदवर्णस्त्रोदाहरणयुक्ताम्’—इति वि० ।

‡ ‘ऋग्यजुःसामलक्षणां’—इति वि० ।

§ ‘ऋतस्य पिप्युषीं—ऋतो यज्ञः अथवा ऋतमन्नम् अथवा ऋतः प्रजापतिः अथवा
ऋतं सत्यं परं ब्रह्म, तस्य पिप्युषीं पोषणसमर्थाम्’—इति वि० ।

सर्वेषां हृदयानि ययेति अभयद्विषयमाणं यत्तव रक्षणं तत् सर्वेषां
हृदयं प्रज्ञापयतीति । ततः अतौन्द्रियार्थदर्शिकं “धियं”
त्वदीयं रक्षणाख्यं कर्म तस्मै कुरु ॥

“यस्तइन्द्र”-“इन्द्रयस्ते”—इति व्यत्ययेन पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
तमुष्टवामयद्गिरइन्द्रमुक्थयानिवावृधुः ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २
पुरुषस्यपौंस्यासिषासन्तोवनामहे ॥ ३ * ॥ १८

॥ इति द्वितीयः प्रपाठकः ॥

ऋषयः “तम्” परस्परमाहुतं पूर्वोक्तलक्षणम् “उ”—इत्यव-
धारणे तमेव “इन्द्रम्” “स्तवामः” स्तुतिभिः स्तुमः “यम्”
इन्द्रं “गिरः” अस्माकं स्तुतयः “उक्थयानि” शस्त्राणि च
“वावृधुः” प्रावर्द्धयत् तं स्तुमः ; ततो वयम् “अस्य” इन्द्रस्य
“पुरुषि” बह्विनि “पौंस्याणि” वीर्याणि “सिषासन्तः” [‘षण
सम्भक्तौ’ सनीडभावपक्षे आत्वे कृते रूपं. “सनीतेरनः (८, ३,
१०८)”—इति सांज्ञैतिकं प्रत्वम्] तानि वीर्याणि सम्भक्तुमिच्छन्तः
सन्तो “वनामहे” तमिन्द्रं स्तुतिभिः सम्भजामहे ॥ ३ ॥

५ २ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १
॥ तैरश्चम् ॥ अ॒धी॒ह्य॒श्वन्ति॒रश्चि॒याः । इन्द्रा॒यस्त्वा ।

२ ३ ० १ ५ २ ३ २ ३ ५ १
स॒पर्य॒ता॒र३४यि । सु॒वी । रि॒या । स्या॒र३४गो । मा

१ २ २ ४
ता॒रः । रा॒यास्प॒र्द्धी॒र । ह्य॒श्व॒हायि । म॒हापु॒त्र॒सी ॥ (१)

५ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १ २ ३ २
यस्त॒आ॒श्विन्द्र॒नवी॒यसा॒यिम् । गि॒रा॒म॒न्द्राम् । अ॒जी

२ १ ५ ३ २ ३ ५ १
जना॒र३४त् । चि॒कि । वि॒न्मा । ना॒र३४साम् । धा॒या

१ २ २ ४
रम् । प्र॒त्ना॒मा॒र्त्ता॒र । ह्य॒श्व॒हा । स्य॒पाऽप्रि॒ष्पुषी॒म् ॥ (२)

५ २ ४ ५ ४ ५ २ १ २ १ २ ३ २ १
तमु॒ष्टा॒वाम॒यज्जि॒राः । इन्द्रा॒मु॒क्था । नि॒वावृ॒धू॒र३४ः ।

५ २ ३ २ ३ ५ १ १ १ २
पु॒रु । णि॒या । स्या॒र३४पौ । सा॒या॒र । सि॒षासा॒न्ता॒रः ।

२ २ ४ ४
ह्य॒श्व॒हायि । व॒नापु॒म॒हायि । हो॒पु॒ई । डा॒(३) ॥ ७ * ॥ [१]

२ २ २ २ १ २ ३
॥ वा॒रव॒न्तीय॒म् ॥ अ॒धी॒ह्य॒वा॒त्रौहो॒हायि । ता॒ई॒रश्चा॒र३४

५ २ २ १ ५ २ २ २
४याः । इन्द्र॒यस्त्वा॒स॒पर्य॒ता॒तो॒र३४हा॒यि । सु॒वीर्य॒स्य॒गो

^० ^{३२ ४ ५} ^{१ २} ^५ ^२ ^३ ^५
मा३४ । औहोवा । इहार्३४हायि । उज्ज्वार३४ताः ।

^{२२ १ २२} ^{१ ७} ^{२ २} ^{३२ ४ ५} ^{१ ३}
रायस्पू । धायिमहा^७आ३४ । औहोवा । इहार्३४

^५ ^{३२ २} ^{५२} ^५ ^२
हायि । औहो३२३४ । सायि । एहियाईहा ॥ (१) य

^{२ २ १ २} ^५ ^२
स्तइन्द्राऔहोहायि । नावीयार३४सायिम् । गिरम्

^२ ^{२ १} ^५ ^१ ^२ ^{३२}
न्द्रामजीजानो२३४हायि । चिकित्विन्मनसन्धा३४ । औ

^{४२ ५} ^{१ ३} ^५ ^{२ २} ^५ ^{२ १ २ २}
होवा । इहार्३४हायि । उज्ज्वार३४याम् । प्रत्नाम् ।

^{१ ७} ^२ ^{३२ ४ ५} ^{१ ३} ^५ ^{३२ २}
तास्यपिष्य३४ । औहोवा । इहार्३४हायि । औहो

^{५२} ^५ ^२ ^{२ २ १ २}
३२२३४ । घीम् । एहियाईहा ॥ (२) तमुष्टवाऔहोहा

^५ ^२ ^५ ^२ ^{२ १}
यि । मायङ्गार३४यिराः । इन्द्रमुक्यानिवावाङ्गोर ३४

^५ ^{१ २} ^{२ २} ^{३२ ४ ५} ^{१ ३}
हायि । पुरुषस्यपौ^७सा३४ । औहोवा । इहार्३४

^५ ^{२ ३} ^५ ^{२ १ २ २} ^{१ ७ २ २} ^{३२}
४हायि उज्ज्वार३४या । मिषास । तोवनामा३४ । औ

^{४२ ५} होवा । ^{१ ३} इहा^५२३४^{३२ २}हायि । औहो^५३१२३४ । हायि । ए^{५२}
^५ हियाईहा । ^४ होपूई । डा(३) ॥ १४ * ॥ [२] १९

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य चतुर्था

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

वेदार्थस्य प्रकाशिन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थाश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थं-महेश्वरः ॥ ४ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-

श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्वरेण सायणा-

चार्य्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-

प्रकाशे उत्तराग्रन्ये चतुर्थोऽध्यायः ॥

* ज० गा० १३ प्र० १ सू० १४ सा० ।

† 'तृतीयमहः समाप्तः' इति वि० ।

‡ 'द्वितीयस्य प्रपाठकः समाप्तः'—इति वि० मूल-पदकारादि-संश्लेषेति-श्रम् ।

यस्य निश्चसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।

निर्गमे, तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ५ ॥

॥ अथ पञ्चमाध्यायः आरभ्यते* ॥

तव,

प्रथमे खण्डे प्रतआश्विनीरिति† त्वं प्रथमं सूक्तम्,

तच्च प्रथमा—

२३ १ २ २ १ २
प्रतआश्विनीःपवमानधेनवो

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
दिव्याअसृग्रन्पयसाधरीमणि ।

१२ २२ २ १ २ ३
प्रान्तरिक्षात्स्थाविरीक्तेअसृक्षत

१ २ ३ १ २ २ १ २
येत्वामृजन्त्युषिषाणवेधसः ॥ १ ‡ ॥

हे “पवमान” सोम! “ते” तव “आश्विनीः” व्यासाः
[“अशू व्यासौ (स्वा० आ०)” तस्मादौणादिको विनिः, ततोऽण,
व्यत्ययेनाद्युदात्तः] “धेनवः” प्रोणयित्रः “दिव्याः” दिवि भवाः

* ‘अथ चतुर्थहादरारभ्यते द्वितीयस्त्रिरावः । प्रहृतच्छन्दाः प्रथमस्त्रिरावः ।
अथोत्तरस्य कन्दांसि अहन्ति जगत्यः प्रतिपदः, जगती-स्थाने विष्टुभः, विष्टुभां
मा प्रचरः’—इति वि० ।

† “एषा चतुर्थस्य प्रतिपत्” —इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ३, १२, ४ ।

दिवः पतन्व्यो धाराः “पयसा” युक्ताः * “धरीमणि” धारके
 द्रोणकलशे† “प्र असृयन्” गच्छन्ति “ये” “वेधसः” विधातारः
 ऋत्विजः हे सोम ! “ऋषिषाण” ऋषिभिः रुन्धत्तत्वात् “त्वा”
 त्वाम् “सृजन्ति” अभिषृण्वन्ति, “ते” वेधसः “स्याविरीः”
 स्थविरा धाराः‡ “अन्तरिक्षात्” सकाशात् “प्र असृक्षत” पात्रं
 प्रति सृजन्ति ॥

“धेनवे”—“धीजुवो”—इति पाठौ; “प्रान्तरिक्षात्स्यावि-
 रीस्ते असृक्षत”—“प्रातर्ऋषयः स्याविरीरसृक्षत”—इति च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २

उभयतः पवमानस्य रश्मयो

३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २

ध्रुवस्य सतः परियन्ति केतवः ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३

यदीपवित्रे अधिमृज्यते हरिः

२ ३ १ २ २ २ १ २

सत्तानियोनौकलशेषु सीदति ॥ २ ॥

“पवमानस्य” पूयमानस्य “ध्रुवस्य” स्वयमविचलितस्य
 “सतः” विद्यमानस्य सोमस्य “केतवः” प्रज्ञापका रश्मयः “उभ-
 यतः” इतश्चासुतश्च “परि यन्ति” परितो गच्छन्ति अभिषव-

* ‘पयसा’—तृतीयैकवचनसिद्धं प्रथमावज्जवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम् पयसां—इति
 वि० ।

† ‘धरीमणि’—यज्ञ—इति वि० ।

‡ ‘स्याविरीः’ स्थिराः स्थूला वा स्याविरीर्वा गावः रश्मयः—इति वि० ।

समये एवं भवति । “यदि” यदा “पवित्रे” * दशापवित्रे
“हरिः” हरितवर्णीऽयं सोमः “अधि मृज्यते” तदानीं “सत्ता”
सदनशीलोऽयं “योनी”† योनिषु स्थानेषु “कलशेषु” द्रोणकल-
शादिषु पात्रेषु “निषीदति” निषण्णो भवति ॥

“योनी”—“योना”—इति च पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २
विश्वधामानिविश्वचक्षः ऋभ्वसः

३ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
प्रभोऽसतः परियन्तिकेतवः ।

३ १ २ ३ १ २ ३
व्यानशीपवसे सोमधर्मणा

२ ३ १ २ ३ १ २
पतिर्विश्वस्य भुवनस्य राजसि ॥ ३ ॥ १

हे “विश्वचक्षः” सर्वस्य द्रष्टा ! सोम ! “प्रभोः” परि-
वृष्टस्य “सतः” “ते” तव “ऋभ्वसः” “[ऋभ्वा]—इति मह
नामना महान्तः “केतवः” रश्मयः “विश्वानि” विश्वानि सर्वाणि

* ‘पवित्रे’ अधि—सप्तस्थिक-वचनमिदं पञ्चम्ये कवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्, पवित्रा-
दधि—इति वि० ।

† ‘नितरां योनिर्नियोनिः, अथवा नौचैः स्थिता पवित्रस्य योनिर्नियोनिः,
तस्मिन् नियोनौ’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, ३, १२, ५ ।

॥ सायणमतेऽपदं निषण्णौ सचन्नामसु (३, २) पाठभेदेन पठ्यते । विवरण-
कारण, ‘ऋभ्वसः—प्रभुत्वस्य’—इति व्याचष्टे ।

“धामानि” तेजः स्थानानि देव-शरीराणि* “परियन्ति” परितो गच्छन्ति प्रकाशयन्तीत्यर्थः । हे “सोम !” “व्यानशी” व्यापन-शीलस्त्वं “धर्मणा” धारकेण रसनिष्पन्देन “पवसे” पूयसे । किञ्च “विश्वस्य भुवनस्य” “पतिः” स्वामी त्वं “राजसि” ईश्वरो भवसि† ॥

“प्रभोष्टेसतःपरियन्ति”-“प्रभोस्तेसतःपरियन्ति”—इति पाठौ, “व्यानशी”-“व्यानशि”—इति, “धर्मणा”-“धर्मभिः”—इति च ॥ ३ ॥ १

३२ ३२ ५ १२ ४ २२
॥ लौगाद्यम् ॥ प्रतआश्वि । नोःपवमा२३ । ना३धे

३५ १ २२ ३५ १ ४ २२ ३५ १२
नवः । दिव्याअष्ट । अन्पयसा२३ । धा३रीमणि । प्रा

२ ३ ५२ १२ २ ४ २ ३५ ३२ २२ ३
न्तरिक्षात् । स्थाविरीस्ते २३ । आ३ष्टक्षत । येत्वाम्

५ १ २ ४ ३२
जा । ति३ष्टषिषा२३ । एवा३यिधा५सा६पु६ ॥ (१) उभ

३५ १ २ ४ २२ ५ ३२ ३५ १
यतः । पवमाना२३ । स्था३रश्मयः । ध्रूवस्यस । तः

४ २२ ३५ ३ २२ ३५ १२
परिया२३ । ती३कोतवः । यदीपवि । चेअधिमा२३ ।

* ‘विद्वा धामानि—विश्वानि स्थानानि जन्मानि नामानि वा’—इति वि० ।

† ‘राजसि—दीप्यसे शोभसे वा’—इति वि० ।

^{४ २२ ३५} ज्यातेहरिः । ^{३ २२ ३ ५} सत्तानियो । ^{१२} नौकलशार्थयि । ^२ पुसा३

^{३ २२ ३२ ५२} यिदाप्रताइप्रइयि ॥ (२) ^१ विश्वाधामा । निविश्वचा २३ ।

^{४ २ ३ ५} क्षाश्चभवसः । ^{३ २२ ३२ ५} प्रभोष्टिस । ^१ तःपरिया२३ । ^{४ २२ ३ ५} तीश्केतवः ।

^{३ २२ ३ ५२} वियानशौ । ^{१ २} पवसेसो२३ । ^{४ २ ३ ५२} माश्धर्मणा । ^{३ २ ३ ५} पतिर्विश्वा ।

^१ स्यभुवनार२३ । ^{२ ४} स्यराइजापुसाईप्रइयि(३) ॥ २ * ॥ [१]

अथ द्वितीयद्वे—प्रथमा ।

^{१ २} पवमानोअजीजनद्विश्चित्रन्नतन्यतुम् । ^{३ २ ३ १२ २२ ३ २}

^{१ २} ज्योतिर्वैश्वानरंवृहत् ॥ १ * ॥ ^{३ २ ३ २}

“पवमानः” पूयमानः सोमः “वृहत्” महत् “वैश्वानरं”
वैश्वानराख्यं “ज्योतिः” तेजः “दिवः” द्युलोकस्य “चित्रं”
विचित्रं “तन्यतुं न” अशनिमिव “अजीजनत्” अजनयत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ३२ ३२ ३२ ३२

३२

पवमानरसस्तवमदोराजन्नदुच्छुनः ।

२३ २

विवारमव्यमर्षति ॥ २ * ॥

हे “राजन्” दौष्यमान ! “पवमान” पूयमान ! सोम !
 “तव” त्वदीयः “मदः” मदकरः “अदुच्छुनः”† रक्षोवर्जितः
 “रसः” “अव्यम्” अविमयं “वारं”‡ वालं दशार्पवित्रम् “वि
 अर्षति” अभिगच्छति ॥

“पवमानरसस्तव”-“पवमानस्यतेरसः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२

३२ ३२ ३२ १२

३२

पवमानस्यतेरसोदक्षोविराजतिद्युमान् ।

२ ३ २ ३ २२ ३२

ज्योतिर्विश्वं स्पर्द्धते ॥ ३ ॥ २

हे सोम ! “पवमानस्य” “ते” त्वदीयः “रसः” “दक्षः” §
 “द्युमान्” दौष्यमान् ॥ “विराजति” प्रकाशते** । न केवलं

* ऋ० वे० ७, १, २१, २ ।

† ‘दुच्छुनः’ दुष्टजनः, न दुच्छुनः अदुच्छुनः—इति वि० ।

‡ ‘वारं’—वि-अन्तरिक्षे ण, वारं=यानम्—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, १, २१ ३ ।

§ ‘दक्षः’ शौचगामी, अथवा दक्षरक्षणक्रियायाः कर्म—इति वि० ।

॥ ‘द्युमान्’ द्युलोकवान्—इति वि० ।

** ‘विविधं’ दौष्यते शोभते वा—इति वि० ।

स्वयमेव प्रकाशते किन्तु “विश्वं” व्याप्तं * “स्वः” सर्वं “ज्योतिः”
तेजः “दृष्टे” द्रष्टुं करोतीति शेषः† ॥

“पवमानस्यतेरसः”—“पवमानरसस्तव”—इति पाठौ ॥३॥२

१ २२ २ १ २
॥ संहितम् ॥ पवमानोऽत्र । जारयिजनात् । दि
१ २ १ १ २
वारः । चारयिचाम् । नतारन्याहम् । ज्योरश्नीः ।
१ ७ २ ५
वारयिश्वा । नरारश्म् । हाउवा३ । वरश्छात् ॥ (१)
१ २२ १ २ १ २ १
पवमानर । सारस्तवा । मदोर । रारश्जान् । अ
१ २ १ ७
दूरच्छूनाः । वारश्चिवा । रारमा । व्यमा २३ ।
१ ५ १ २२ १
हाउवा३ । पारश्छती ॥ (२) पवमानस्य । तारयिरसाः ।
१ १ १ १
दक्षोर । वारयिरा । जतारयिद्युमान् । ज्यो २३
१ ७ २
नीः । वारयिश्वाम् । सुवार३ । हाउवा३ । वरश्छ
५
शे(३) ॥ १२ वं ॥ [१]

* “विश्वं सर्वम्”—इति वि० ।

† “खट्वंशे”—खर्गलोकस्य गमनाय ; न केवलं खर्गलोकस्य, सर्वस्य जगतो दर्शना-
येत्यर्थः—इति वि० ।

^{२ २ १ २} ^{१ २ १ १}
 ॥ जराबोधीयम् ॥ पवमानोवा । आजीजनात् ।
^{२ २} ^२ ^१ ^२ ^२
 दिवाश्चारश्चिन्नाम् । नतन्यातूम् । ज्योतायिर्वा १ यि
^{४५} ^५ ^{३ २} ^{२ २ १ २}
 श्वारश्ना । रम् । बृहो ३४५ ई । डा ॥ (१) पवमानोवा ।
^१ ^{२ १} ^{२ १} ^२ ^१ ^२
 रासस्तवा । मदोरारश्जान् । अदुच्छूनाः । विवारा
^{४५} ^५ ^{३ २} ^{२ २ १}
 शमारश्च्याम् । अ । षतो ३४५ ई । डा ॥ (२) पवमानो
^२ ^{१ २ २ १} ^{२ १} ^२ ^१
 वा । स्यातेरसाः । दक्षोवारश्चिरा । जतिद्वूमान् ।
^२ ^२ ^{४५} ^५ ^{३ २}
 ज्योतायिर्वा १ यिश्वा २ ३४५ सू । वः । दृशो ३४५ ई ।
 डा (३) ॥ ८ * ॥ [२]

^{५ २ ४ २ ५ २} ^१
 ॥ औपगवोत्तरम् ॥ पवमाश्नोअजीजनात् । दिवश्चि
^{२ २} ^१
 न्नतन्यदम् । ज्योतौ २ । हौ २ । ऊवा २ ३ यि ।
^२ ^५ ^{२ १ २} ^{५ २ ४ ५} ^{१ २}
 वा ३४ यिश्वा । नरम्बृहात् ॥ (१) पवमाश्नरसस्तवा । मदो
^२ ^२ ^१ ^२
 राजन्नदुच्छूनाः । विवौ २ । हौ २ । ऊवा २ ३ यि । रा

^५ ३४मा । ^{२ १ २} व्यमर्षातायि ॥ (२) ^{५ ५ ४ ५२} पवमाश्नस्यतेरसाः । ^{१ २} दक्षो

^२ विराजतिद्युमान् । ^{२२} ज्योतौ २ । ^१ हौ २ । ऊवा २ ३ यि ।

^२ वा ३४यिश्चाम् । ^५ सुवट्टु^{१ १ २} शायि । ^२ ऐ । ^१ ह्य २ २ २ ३ । ^२ हिया

^{५२ २} ३४औहोवा । ^२ ए ३ । ^{१ १ १ १} उपा ३ १ २ ३ ४ ५ (३) ॥ ८ * ॥ [३] २

अथ प्रयज्ञावइति षडृचं तृतीयं सूक्तम्,

तत्र प्रथमा ।

^{२७} ^{३ १} ^{२२} ^{३ २} ^{२ १} ^३ ^{१ २}
प्रयज्ञावोनभूर्णयस्त्वे षाअयासोअक्रतुः ।

^{१ २} ^३ ^{२७} ^{२ १ २}

घ्नन्तःकृष्णामपत्वचम् ॥ १ १ ॥

“यत्” ये अभिषुताः सोमाः “गावः न” उदकानीव [तानि यथा तूर्णमधः पतन्ति तद्वत् ; गाव एव बीपमयीयन्ते, ता यथा स्वं गोष्ठं प्रत्याशु गच्छन्ति तद्वत् ; अथवा गावः स्तुतिवचनाः यथा स्तुत्यं प्रति क्षिप्रं प्राप्नुवन्ति तद्वत्], “भूर्णयः” क्षिप्राः, “त्वेषाः” दीप्ताः “अयासः” अयाः गमनशीलाः, “कृष्ण” कृष्णवर्णम् “अपत्वचम्” अपकृष्टां त्वचं “घ्नन्तः” विनाशयन्तः, ईदृग्भूता ये सोमाः “प्र अक्रतुः” तां स्तुम इति शेषः ॥

“यत्”-“ये”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

६ १२ ३२ ३१ २ २ क २२

सुवितस्य वनामहेति सेतुन्दुरायम् ।

३ २ ३१ २ ३२

साह्यामदस्युमव्रतम् ॥ २ * ॥

“सुवितस्य”† गोभनं प्राप्तस्य सोमस्य सम्बन्धिनम् “अति-
सेतुम्”‡ रक्षोविषयं वन्यनं “वनामहे”॥ सोमकर्तृकं रक्षसां
वन्यनं स्तुमइत्यर्थः । कौटुम्भम् ? “दुरायम्” दुष्प्रापणीयम् §
किञ्च “अव्रतम्” यज्ञादि-कर्म-रहितं “दस्यु”॥ अत्र, “साह्याम”
अभिभवेम ॥

“दुरायम्”-“दुराव्यं”, “साह्याम”-“साह्यांस”-इति पाठाः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ ० ३१ २ ३ १२ २२ ३ १ १

शृणवेवृष्टेरिव स्वनः पवमानस्य शृण्विणः ।

१२ ३१ २ ३ २

चरन्ति विद्युतो दिवि ॥ ३ * ॥

“शृणवे” श्रूयते । कः ? “स्वनः” । किमिव ? “वृष्टेः”

* सू० वे० ६, ८, ३१, २ । “मनामहे”-इति च तत्र कचित् पाठः ।

† ‘सुवितस्य-अभिषुतस्य’-इति वि० ।

‡ ‘अतिसेतुं’-मर्यादां त्यक्त्वा अतिश्रद्धां नतया’-इति वि० ।

§ ‘वनतिः स्तुतिकर्मा, लुति कुर्मः’-इति वि० ।

§ ‘दुरायम्’-दुर्वार्यम्, अथवा दुराव्यं दुस्साध्यम्’-इति वि० ।

॥ ‘व्रत-वर्जितम्’-इति वि० ।

** सू० वे० ६, ८, ३१, ३ ।

वर्षणस्य स्वनइव [तस्य यथा महान् स्वनः श्रूयते तद्वत् प्रभूत-
रस-पात-समये श्रूयते] । कस्य स्वन इति ? तत्राह—“पव-
मानस्य” पूयमानस्य “शुष्मिणः” बलवतः तस्यैव “विद्युतः”
दीप्तयः* “दिवि” अन्तरिक्षे चरन्ति ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
आपवस्वमहीमिषङ्गोमदिन्दोहिरण्यवत् ।

१ २ ३ २ २
अश्ववत्सोमवीरवत् ॥ ४ १ ॥

हे “इन्दो !” “सोम !” अभिषुतः त्वं “महीम् इषम्” मह-
दन्नम् “आ पवस्व” ‡ । कीदृशम् अन्नम् ? “गोमदु” गोभि-
र्युक्तम्, “हिरण्यवत्” सुवर्णोपेतम्, “अश्ववत्” अश्वोपेतम्,
“वीरवत्” पुत्रयुक्तम् ॥

“अश्ववत्सोमवीरवत्”-“अश्ववद्वाजवत्सुतः”—इति पाठो॥४॥

* ‘विद्युतः—विद्युत्संयुक्तस्य’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, ३१, ४ ।

‡ ‘आपवस्व महीमिषम्’—आभिमुख्येन पवस्व महीमिषम् महीमिषं वृष्टिसङ्ग-
वा—इति वि० ।

अथ पञ्चमौ ।

१२ ३ २ ३ १ ५२
पवस्वविश्वचर्षणआमहीरोदसीपृण ।

३ २७ ३ २ ३ १ २
उषाःसूर्योनरश्मिभिः ॥ ५ * ॥

हे “विश्वचर्षणे” विश्वस्य द्रष्टुः सोम ! स त्वं “पवस्व”
चर रसम् । तथा कृत्वा तेन रसेन “मही”† “रोदसी”
द्यावापृथिव्यौ “आ पृण” आ पूरय । “उषाः” उषसः [एकदेश-
वाचिनोषः-शब्देनाहान्यपलब्ध्यन्ते तत्प्राधान्यात्] अहानि
“रश्मिभिः” “सूर्योन” सूर्यइव ॥

“पवस्वविश्वचर्षणे”-“पवस्वविश्वचर्षण”—इति पाठौ ॥ ५ ॥

अथ षष्ठौ ।

१२ ३ २ ३ १ २ ३ १ १
परिनःशर्मयन्त्याधारयासोमविश्वतः ।

१ २ ३ १ २ ५ १ २
सरारसेवविष्टपम् ॥ ६ ‡ ॥ ६

हे सोम ! “नः” अस्मभ्यं “शर्मयन्त्या” सुखयन्त्या धारयाण
“विश्वतः” सर्वतः “परि सरा” परिसर परिचर । “रसेव”

* सू० वे० ६, ८, ३१, ५ ।

† ‘मही—महती’—इति वि० महत्यौदत्यर्थः ।

‡ सू० वे० ६, ८, ३१, ६ ।

¶ ‘शर्मयन्त्या—शर्मं-सुखं, तद्भावयन्त्या धारया’—इति वि० ।

५ अ० २ ख० १ सू० १] उत्तरार्चिकः ।

४८१

रसेनेव “विष्टपं” भूलोकं* [यदा रसा नदी स्थानं सा
प्रवणरूपमिव] ॥

“परिनः”-“परिणः”—इति पाठौ ॥ ६ ॥ ३

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य पञ्चमाध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

अथ द्वितीय खण्डे —

आशुरर्षेति षडृचं प्रथमं सूक्तम्, तत्र प्रथमा ।

३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
आशुरर्षवृहन्मतेपरिप्रियेणधाम्ना ।

१ २ २ २ ३ २ १ २
यत्र देवा इति ब्रुवन् ॥ १ ॥ १ ॥

हे “वृहन्मते” ॐ महामते सोम ! “प्रियेण” देवानां
प्रियतमेन “धाम्ना” शरीरेण ॥ “धारया” “आशुः” शीघ्रः सन्

* ‘विष्टपं स्वर्गं लोकम्,—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, २९, १ । “ब्रुवन्”—इति मु० पाठः, ऋग्वेदे च कचित् पाठः ।

‡ ‘वृहन्मते—वृहद्बुद्धे’—इति वि० ।

॥ ‘परिप्रियेण—परि समन्तात् प्रियेण धाम्ना प्रियेण स्थानेन’—इति वि० ।

“पर्यर्ष” परिगच्छ, “यत्र” “देवाः” इन्द्रादयः वर्तन्ते—“इति”
“व्रवन्” उच्चारयन्, तं देशं गच्छामीति ब्रुवन्नित्यर्थः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
परिष्कृण्वन्ननिष्कृतञ्जनाययातयन्निषः ।

३ २ ३ १ २ २
वृष्टिन्दिवःपरिस्त्रव ॥ २ * ॥

“अनिष्कृतम्” असंस्कृतम् † यजमानं स्थानं वा “परि-
ष्कृण्वन्” संस्कुर्वन् “जनाय” “इषः” अन्नानि “यातयन्” ‡
निर्गमयन् “दिवः” अन्तरिक्षात् “वृष्टिः” § “परि स्त्रव” ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ७ ३ १ २ २ २ १ १ ३ २ ३ २
अयस्सयोदिवस्परिरघुयामापवित्रया ।

१ २ ३ १ २ २
सिन्धोर्हृन्माव्यक्षरत् ॥ ३ § ॥

“सः” “अयं” सोमः “पवित्रे आ” सिध्यमानः [—इति

* ऋ० वे० ६, ८, २८, २ ।

† ‘अनिष्कृतम्’—आभिमुख्येन निष्कृतम्—इति वि० । इह त्वेति चिन्त्यमथ
अर्थ आभिमुख्यं कुतो लभ्यत इति ।

‡ ‘यातयन्’—प्रापयन्—इति वि० ।

§ सुद्रित-मूले तु “वृष्टिम्”—इति पाठः ऋग्वेदेऽपि तथा ।

§ ऋ० वे० ६, ८, २८, २ ।

शेषः *] “सिन्धोः” जलस्य † “कर्मा” ‡ कर्मैः सङ्घाते
 “वि अचरन्” विविधं चरति । स इत्युक्तम्, कः ? इत्याह—
 “यः” “दिवस्परि” व्युलोकस्योपरि “रघुयामा” लघुगमनः ॥
 देवप्राप्तौ, सोयमिति सम्बन्धः ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 सुतएतिपवित्रआत्विषिन्दधानओजसा ।

३ १ २ ३ १ २
 विचक्षाणोविरोचयन् ॥ ४ § ॥

“सुतः” अभिषुतः सन् “पवित्रे” दशापवित्रे [“आ”
 —इत्यनर्थकः] “ओजसा” बलेन “शीघ्रम्” “एति” गच्छति ।
 कौटुशः सन् ? “त्विषि” दीप्तिं “दधानः” धारयन्, “विच-
 क्षाणः” सर्वं पश्यन्, ॥ “विरोचयन्” दीपयन्श्च ; किम् ? देवा-
 निति शेषः ॥ ४ ॥

* ‘पवित्रे’—अधिकरण-सम्प्रत्यया ; पवित्रे अधिकरणभूते । आ-इत्ययमुपसर्गः
 अचरदित्याख्यातेन सम्बन्धयितव्यः ; आ अचरत्—इति वि० ।

† ‘सिन्धोः’—समुद्रस्य नदीनाद्योदकस्य वा—इति वि० ।

‡ ‘कर्मैः सङ्घाताः’—इति वि० । कर्मा इति तूष्मिण्यस्य सुपां सुसुगिति
 सुपो ङादेशे टि-लोपे रूपम् ।

॥ ‘रघुशब्दो लघुवाची’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ८, १९, ४ ।

॥ ‘विचक्षाणः’—विविधं पश्यमानः अथ वा विचक्षं जगत् पश्यमानः—
 इति वि० ।

अथ पञ्चमी ।

३ १ २ ३ २ २ १ २ ३ १ २ ३ २
 आविवासन्परावतोअथोअर्वावतःसुतः ।

१ २ ३ १ २
 इन्द्रायसिच्यतेमधु ॥ ५ * ॥

“सुतः” अभिषुतः सोमः “परावतः” [दूरनामेतत् †]
 दूरस्थान् “अथो” ‡ अपिच “अर्वावतः” अन्तिकस्थांश्च ॥
 देवान् “आ विवासन्” रसेन परिरक्षणायेत्यर्थः । “इन्द्राय”
 इन्द्रार्थम् “मधु” मधुसदृशः सोमः “सिच्यते” ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 समीचीनाअनूपतहरिंहिन्वन्यद्रिभिः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
 इन्दुमिन्द्रायपीतये ॥ ६ † ॥ ४

“समीचीनाः” सम्यगञ्चिताः सङ्गताः स्तोतारः ॥ “अनू-
 षत” स्तुवन्ति किञ्च सोमं “हरिं” हरितवर्णं “हिन्वन्ति”

* ऋ० वे० ६, ८, २८, ५ ।

† “परावतः”—इति निघण्टो तृतीय-षड्विंशे दूरनामसु पञ्चमत्वेन पाठात् ।

‡ “अथ उ”—इति वि० ।

॥ अन्तिकनामसु “अर्वाके”—इति पाठात् (निघ० २, १६, ८) ।

§ ऋ० वे० ६, ८, २८, ६ । “योनावृतस्त्वसीदत”—इति तत्र तृतीयः पादः ।

॥ ‘समीचीनाः—आसन्नवर्तिनः’—इति वि० ।

प्रेरयन्ति गमयन्ति “अद्रिभिः” यावभिः । किमर्थं हिन्वन्ति ?
 “इन्दु” सोमम् “इन्द्राय” इन्द्रस्य “पीतये” पानाय ॥ ६ ॥ ४

अथ लृचात्मके द्वितीयसूक्ते—प्रथमा ।

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 हिन्वन्ति सूरमुस्रयः स्वसारोजामयस्पतिम् ।

३ १ २ २ ३ १ २
 महामिन्दुमहोयुवः ॥ १ * ॥

“उस्रयः” कर्मार्थं निवसन्त्यः सर्वत्र गन्त्रा इत्यर्थः,
 “जामयः” एकस्याः पाणेः उत्पन्नत्वात् परस्परं बन्धुभूताः,
 “स्वसारः” [अङ्गुलि-नामैतत् (निघ० २, ५, १३) । सुष्ठु
 कर्मसु प्रेर्यन्ते ऋत्विग्भिरिति स्वसारः] अङ्गुलयः, “महो-
 युवः” सोमाभिष्वं कामयमानाः सन्तः “सूर” सुवीर्यं [सोमि
 पीते वीर्यं भवतीति ; शोभनं वीर्यं कारणं वा, सर्वेषां कर्मणि
 प्रेरकं वा, तादृशम्] “पतिम्” सर्वस्य स्थावर-जङ्गम-जातस्य
 स्वामिनं, यस्माद् देवार्थमिच्यतेऽतएव “महाम्” देवेभ्यो दीय-
 मानत्वेन महान्तं महनीयं वा “इन्दुम्” ग्रहेषु स्यन्दमानं सोमं
 “हिन्वन्ति” प्रेरयन्ति [“हिवि प्रीति-गत्विः (स्वा० प०) ”—इति
 धातोरेतद्भूषं स्वादि] † ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ७, २, १, १ ।

† हिन्वन्ति सूरम् उस्रयः = सेवयन्ति सूर्यम् आदित्यरश्मयः । स्वसारः जामयः
 पतिम् = स्वसारः भगिन्यः जामयः आदित्यरश्मयः ; यथा परस्परं भगिन्यः एकस्त्रैव
 भर्तुः अहमहमिकया सेवां कुर्वन्ति, तद्वदादित्य-रश्मयः अहमहमिकया आदित्यं सेव-
 न्ति । एवं, महामिन्दुमहोयुवः = महिमानमिच्छन्त्यः सोमरश्मयः उदकाग्नि वा—
 इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ ४ १ २ १ २ ३ २
पवमानरूचारूचादेवदेवेभ्यःसुतः ।

२ ३ २ ३ १ २
विश्वावमून्याविश ॥ २ * ॥

हे “पवमान” दशापवित्रेण पूयमान ! [यद्वा पुनान शुद्ध ।]
सोम ! “रूचारूचा” [“रूच दीप्तौ (स्वा० आ०)] सर्वेण तेजसा
हे “देव” दीप्यमान ! “देवेभ्यः” देवार्थं “सुतः” अभिषुतः
त्वं “विश्वा” व्याप्तानि सर्वाणि बहूनि “वसूनि” धनानि “आ
विश” अस्मात् प्रापय [यद्वा सर्वाणि “वसूनि” वासस्थानानि
ग्रहादीनि† “आविश” समन्तात् प्रविश] ॥

“देवेभ्यस्सुतः”--“देवेभ्यस्परि”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
आपवमानसुष्टुतिंवृष्टिन्देवेभ्योदुवः ।

३ १ २ ३ १ २
इषेपवस्वसंयतम ॥ ३ ‡ ॥ ५

हे “पवमान” पूयमान ! पुनान ! वा सोम ! “सुष्टुति” ¶

* ऋ० वे० ७, २, १, २ ।

† ग्रह-चमसादीनि यज्ञौघप्रावाणीति यावत् ।

‡ ऋ० वे० ७, २, १, २ ।

¶ ‘सुष्टु ति’—शोभनां क्षुत्तिम् प्रापयमाणां—इति वि० ।

शोभनस्तुति-युक्तां “वृष्टि” “देविभ्यः” देवानां “दुवः”^{*}
 [“सुपां सुलुक् (७, १, ३६) ”—इति चतुर्थ्या लुक्] दुवसे
 परिचरणाय “आ पवस्व” आ गमय त्वम् [यथा मदीयथा
 स्तुत्या वृष्टिर्भवति तथा कुर्वित्यर्थः] किञ्च अस्माकम् “इमे”
 अन्वार्थञ्च “संयतं”[†] सम्यगस्मान् सङ्गच्छतीति वृष्टिं कुरु [यथा
 “दुवः” परिचर्या लभिलब्ध क्रियमाणां “सुष्टुति” शोभन-स्तु ति-
 रूपां वृष्टिं बहुयः स्तुतिमित्यर्थः, एतां देविभ्यः प्रापय] ॥ ३ ॥ पू

॥ विशोविशीयम् ॥ ^{१ २ २} हिन्वाज्जम् । ^२ ताडयिसू । ^१ राड
^{१ २ २} मूसाश्याः । ^{१ २ २} स्वसारः । ^१ जामारश्याः । ^१ ऊम्मायि । ^१ पा
^२ इताडयिम् । ^{१ २ ५} मारड्डहा^२हायि । ^१ ओ । ^{३ २, ३} ऊवायि । ^३ ई
^५ रड्डन्दूम । ^१ ऊम्मायि । ^{२ २} माड्हीड । ^१ यूरड्डवाः । ^{५ २} एहि
^५ याड्हा ॥ (१) ^{२ २ २} पवाड्डम्माशना । ^२ रुड्डचारुड्डा । ^{१ २ २} देवदे ।
^१ वायिभारश्याः । ^१ ऊम्मायि । ^{२ २} सूड्डता डः । ^१ वारड्डयि

* ‘दुवः—दूरात् यु लोकात्’—इति वि० ।

† “दुवस्तुति”—इति परिचरण-कर्मसु पञ्चमं नैवण्टकम् (३, ५) ।

‡ “संयतं—सम्यङ् नियतम्”—इति वि० ।

^{१ ५} ^१ ^{३ २} ^३ ^५ ^१ ^२
 आहायि । ओ । ऊवायि । वार३४सू । ऊम्ना । नी
^२ ^१ ^{५ २} ^५ ^{२ २ २}
 श्या३ । वार३४यिशा । एहियाईहा ॥ (२) आपाह्मम् ।
^१ ^{१ २ २} ^{१ २ २} ^१ ^२
 वा३मा । ना३सूष्टू३तीम् । वृष्टिन्दे । वायिभार३याः ।
^१ ^{१ २} ^१ ^{२ ५} ^१ ^{३ २}
 ऊम्नायि । दू३वा३ः । आ२३४यिषेहायि । ओ । ऊवा
^३ ^५ ^१ ^{१ २} ^१
 यि । पार३४वा । ऊम्ना । स्वा३सा३म् । या २ ३ ४
^{५ २} ^५ ^४
 ताम् । एहियाईहा । हो५ई । डा (३) ॥ १० * ॥ [१]

^{२ २ २} ^१ ^२
 ॥ ऐडानां सङ्गारम् ॥ औहोयिऊवा३होयि । हि
^४ ^{२ ३ ५} ^{२ २ २} ^४ ^{२ ३ ५} ^३
 न्वन्तिमू३रा३मुच्चयः । खसारोजा३मा३यस्पतिम् । म
^{२ ३} ^५ ^{२ २ २} ^१ ^{२ २}
 हामार३४यिन्दूम् । महीयुवः । इडा२३ ॥ (१) पवमा
^४ ^{३ २ ३ ५ २} ^{२ २} ^४ ^३ ^{३ ५} ^{२ २} ^३ ^५
 ना३हृ३चालुचा । देवदे३वे३भ्यः सुतः । विश्वावार३४सू ।
^{२ २ २} ^२ ^{२ २} ^४ ^{२ ३ ५}
 नियाविश । इडा२३ ॥ (२) आपवमा३ना३सूष्टुतिम् ।
^२ ^४ ^{२ २ ३ ५} ^{२ २ २} ^१ ^{४ २ २}
 वृष्टिन्दे३वे३भ्योदुवः । औहोयिऊवा३होयि । इषायि

पा२३४वा । स्वसंयतम् । इडा२३भा३ । एहीडा । हो

५ई । डा (३) ॥ १० * ॥ [२] ५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य पञ्चमस्याध्यायस्य
द्वितीय खण्डः† ॥ २ ॥

अथ तृतीयखण्डः‡ प्रथमतः—

प्रथमा ।

जनस्य गोपाञ्जनिष्टजागृवि

रग्निः सुदक्षः सुवितायनव्यसे ।

घृतप्रतीकोवृहतादिविस्पृशा

द्युमदिभातिभरतेभ्यः शुचिः ॥ १ ॥

“जनस्य” § “गोपा” गोपयिता रक्षिता, “जागृविः”

* ऊ० गा० १६प्र० २ अ० १० सू० १ ।

† ‘उक्तम् बहिष्यमानमेकविंशस्तौमिकम्’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमाव्यानि वक्तव्यानि’—इति वि० ।

§ ऊ० वे० ४, १, ४, १=य० वे० १५, २० ।

§ ‘जनस्य—यजमानस्य’—इति वि० ।

जागरणशीलः सदा प्रवृद्धः, “सुदक्षः” सुजलः सर्वैः स्नाघनीय
बलः, सः “अग्निः” “नव्यसे” नवतराय “सुविताय”^{*}
लोकानां कल्याणाय “अजनिष्ट” जातः । ततः “घृत-प्रतीकः”
घृतेन प्रज्वलिताङ्गः, वृहता” महता “द्विविष्टा” युलोकं
प्राप्नुवता तेजसा युक्तः, “शुचिः” शुद्धः, एवंविधोऽग्निः “भर-
तेभ्यः” ऋत्विग्भ्यः तत्तदर्थं[†] “युमत्” दीप्तिमत् यथा भवति
तथा “भाति”[‡] प्रकाशते ॥ १ ॥

* “सुविताय—यजमानजनाय अभिषवकर्तृणे—इति वि० ।

† ‘भरताः सनुषाः ऋत्विजो गृह्यन्ते, तेभ्यः’—इति वि० । “भरताः”—इति
ऋत्विङ्नामसु प्रथमं नैघण्टुम् (३, १८) ।

‡ नान वि-शब्दो व्याख्यातः सायणेन, विवरणकारत्वाद्—‘वि=विविधम्’—इति ।

¶ अत्र महीधरव्याख्या यथा—“योऽग्निर्भरतेभ्यः ऋत्विग्भ्यः सकाशादजनिष्ट
जातः तैर्न्यितत्वात्तेभ्यो जात इत्युच्यते । भरता इति ऋत्विङ्नामसु पठितम् ।
किमेतर्था जातः । नव्यसे नवीयसे नवतराय सुविताय सूताय प्रसूताय कर्मणे यागाय
तूतरिङागम आर्षः अभिववं नवीयस्तस्मै ईक्षोप आर्षः । सोऽग्निर्द्विविष्टा युलोक-
स्यर्शिना वृहता ज्वालासमूहेन य मत्कान्तमवस्था तथा विभाति विविधं दीयते ।
कीदृशोऽग्निः ! जनस्य यजमानस्य गोपाः । गोपायति रक्षतीति गोपाः किप्
क्षोपोयोर्वलि यक्षोपः । जागयविः जागरणशीलः कर्मणि सावधानः । सुदक्षः
शोभनो दक्ष उत्साहो यस्य अतिकुशल्यो वा । घृतप्रतीकः घृतं प्रतीके मस्त्रे यस्य ।
शुचिः शुद्धः बहूनि हवींषि भक्षयन्नपि उच्छिद्यो न स्थातु शीघ्रकी वा ॥ ”—इति ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
त्वामग्रे अङ्गिरसोगुहाहित

२ २ ३ १ २ २ २
मन्वविन्दञ्छि श्रियाणं वनेवने ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
सजायसेमथ्यमानः सहोमह

२ २ ३ १ २ ३ १ २
त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः ॥ २ * ॥

हे “अग्ने !” “अङ्गिरसः”†—एतन्नामका ऋषयः “गुहा” गुहायां “हितं” निहितं निगूढं “वनेवने” वृक्षे “श्रियाणम्” आश्रितम् “त्वाम्” “अन्वविन्दन्”‡ अलम्बन्त । “महत्” महता “सहः” सहसा बलेन युक्तः “सः” त्वं “मथ्यमानः” “जायसे” हे “अङ्गिरः”॥ अङ्गिरसां प्रकृतिभूत ! त्वां “सहस-स्पुत्रम्” आहुः§ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ४, १, २, ६ = य० वे० १५, २८ ।

† ‘अङ्गानां रसभूताः’—इति वि० ।

‡ ‘अन्वविन्दन्—विदञ्चने, विदलाभे, विदसत्तायास’—इति वि० ।

॥ ‘अङ्गिरा जाठरोऽग्निः’—इति वि० ।

§ अथ महर्षेः आख्या यथा—‘हे अग्ने ! अङ्गिरसः अङ्गिरीवंशीद्वया ऋषयस्त्वा मन्वविन्दन् लोभिते अन्वेष्य प्रापुरित्यर्थः । किम्भूतं त्वां ? गुहा गुहायां निगूढे प्रदेशे हित स्थितमपसु प्रविष्टमित्यर्थः । अग्निर्देवेभ्य उदक्रामत्योऽप आविशदित्यादि अन्ते । सुपां सुलुगिति गुहाशब्दालम्बनीलोपः । हे अग्ने ! पुनर्नष्टं त्वां वनेवने श्रिया नानावनस्पतिषु श्रितमङ्गिरसोऽन्वविन्दन् । नित्यवौपस्योरिति वनेपदस्य

अथ तृतीया ।

३१ २३ १२ ३१ ३१ २

यज्ञस्य केतुम्प्रथमम्पुरोहित

३ १२ ५२ ३१२ २२

मग्निन्नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते ।

१२ ३२ ३२ ३ २३ २ ३

इन्द्रेण देवैः सरथं सर्वर्हिषि

२ ३ १२ २२ ३१ २२ २१ २

सीदन्निहोतायजथायसुक्रतुः ॥ ३ * ॥ ६

“नरः” कर्मणां नेतारः ऋत्विजः “यज्ञस्य” यागस्य “केतु”
प्रज्ञापकं “पुरोहितं” यजमानैः पुरस्तुतम् “इन्द्रेण” “देवैः”
“सरथं” देवानां तेषां मान्यत्वात् समान-रथम् “अग्निं” “त्रिष-
धस्थे”† त्रिस्थाने विहारप्रदेशे “प्रथमं” “समिन्धते” सम्यग्
दीपयन्ति । ततः “सुक्रतुः” शोभन-कर्मा “होता” देवाना-
माह्वाता “सः” अग्निः “वर्हिषि” बर्हियुक्ते तस्मिन् स्थाने

द्विलम् । अयतेः शानचि वज्रलं इन्दुसोति शपः क्षुः द्विलं च । यं लामङ्गिरसो
ऽलभन्त स त्वं जायसेऽधुनायारणिभ्य उत्पद्यसे । कीदृशः ? महत्सुहः महता वज्रना
सहसा बलेन मथ्यमानः । महत्सुहः-शब्दाभ्यां तृतीयालोपः । मथ्यमानो जायस
इत्यर्थः । हे अङ्गिरः अग्ने ! अतएव सहसो बलस्य पुनं लामाङ्गः वदन्ति मुनयः
बलेन मथ्यमाना जायमानत्वाद्वलपुनं वदन्तीत्यर्थः ॥ ”—इति ।

* ऋ० वे० ४, १, ३, २ ।

† ‘त्रिषधस्थे’—सधस्थे स्थानमुच्यते । तृभिः स्थानैः समिन्धते—गार्हपत्य-
दक्षिणाग्नाहवनीय-प्रभृतिभिः स्थानैः समिन्धते—इति वि० ।

५ अ० ३ ख० १ सू० १, २, ३] उत्तरार्द्धिकः ।

५०३

“यजथाय” यज्ञाय * “निषीदन्” न्यसीदत् प्रतिष्ठितो भवदिति
यावत् ॥

“समिन्धते”-“समोधिरे”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ६

॥ कावम् ॥ ^{२ १}जनोवा । ^{२ २}स्यगोपाञ्जनायि । ^{२ २ १}ष्टजागृ
^१वारयिः । ^{२ १}अग्निःसुदत्तःसुविता । ^१यनव्यासारयि । घृ
^{२ २}तप्रतीकोवृद्धता । ^{२ १}दिविस्पृशार३ । ^{१ २ ४ ५ २}द्युमाश्वायिभा । ति
^१भरातार३यि । ^{१ २ ४}भायाङ्गःप्रुपचा६पूईयिः ॥ (१) ^{२ १}तुवोवा ।
^२अग्ने अङ्गिरसी । ^{२ २ १}गच्छाहायितारम् । ^१अन्वविन्दञ्छिश्चिया
^{२ २ १}णाम् । ^{१ २ २ २}वनेवानारयि । ^२सजायसेमथ्यमानाः । स
^{२ १}क्षोमाहार३त् । ^{१ २ ४ ५ २ १}तुवाश्माह्नः । ^{१ २}सहसास्यूर३त् । चामा
^४श्ङ्गापूरयिरा६पूईः ॥ (२) ^{२ १}यज्ञोवा । ^२स्यकेतुम्प्रथमाम् ।
^{२ २ १}पुरोहायितारम् । ^{२ २ १}पुरोहायितारम् । ^१अग्निन्नरस्त्रिष
^{२ १}धस्यायि । ^{१ २ २ २}समिन्धातारयि । ^१इन्द्रेणदेवैःसरथाम् ।

* ‘यजथाय—यजन-क्रियायाः कर्तृणे’—इति वि० ।

२ १ १ २ ४५ ५ २२ १
 सर्वर्हायिषा२३यि । सायिदा३न्नायिहो । तायजाथा२३ ।

१ २ ४
 यासू३क्रा५तू६५६ः(३) ॥ १५ * ॥ [१] ६

अथ द्वितीयलक्षणं—

प्रथमा ।

३ १ २ ३ १२ १२
 अयंवाग्मित्रावरुणासुतःसोमऋतावृधा ।

२३ २ १ २ ३ १०
 ममेदिहश्रुतं हवम् ॥ १ † ॥

हे “ऋतावृधा” ऋतस्य सत्यस्य यज्ञस्य वा वर्द्धकोणा !
 “मित्रावरुणा” हे मित्रावरुणौ ! “वां” युवाभ्याम् “अयं”
 “सोमः” “सुतः” अभिषुतः । यस्मादेवं तस्मात् “इह” अस्मिन्
 यज्ञे “ममेत्” मदीयमेव ‡ “हवम्” आह्वानं “श्रुतं”
 श्रुणुतम् ॥ १ ॥

* ऊ० गा० १८ प्र० १ अ० १५ सू० ।

† ‘मैत्रावरुणमाज्यम्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० २, ८, ७, ४ ।

¶ ‘ऋतावृधा—ऋतो यज्ञः’, तेन वर्द्धयितारौ अथवा ऋतमन्नं तेन वर्द्धते ऋतावृधौ
 —इति वि० । निघण्टौ तु ऋतमिति यज्ञनामसु (१, १२), घननामसु (२, १०),
 उदकनामसु (१, १२), सत्यनामसु (३, १०) च दृश्यते परं नलज्जनामसु ।

§ ‘मम इत्—इत्-इति पद-पूरणः । इह मदीये यज्ञे’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ १ ३ २ २ ३ १ २ २ ३ २
राजानावनभिद्रुहाध्रुवे सदस्युत्तमे ।

३ १ २
सहस्रस्थूण आशाते ॥ २ * ॥

“राजानो” ईश्वरो दीप्यमानौ वा “अनभिद्रुहा” †
अनभिहोन्धारी यौ मित्रावरुणौ “ध्रुवे” स्थिरे “उत्तमे” उत्कृष्टे
“सहस्रस्थूणे” ‡ “सदसि” § स्थाने “आशाते” उपविशतः
[तावागच्छतामिति शेषः] ॥ ३ ॥

अथ तृतीया ।

१ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २
तासम्राजाघृतासुती आदित्यादानुनस्पती ।

१ २ ३ १ २
सचेते अनवक्करम् ॥ ३ § ॥ ७

“सम्राजा” सम्राजौ आज्ञयैव सर्वेषां शास्तारौ, “घृतासुती”
घृताक्षौ ॥ [“तहामंहित्वं घृतान्नावस्तु”—इति मन्त्रान्तरात्,]

* ऋ० वे० २, ८, ७, ५ । “आशाते”—इति तत्र पाठः ।

† ‘अद्रोहकर्तारौ’—इति वि० ।

‡ ‘सहस्रस्थूणे’—स्थूणानां सहस्रं यस्मिन्—इत्यादि वि० ।

§ ‘सदोनाममण्डपे’ इति यावत् ।

§ ऋ० वे० २, ८, ८, १ ।

| ‘घृतासुतो’—घृतेन आसुतिः * * * शरीरवृद्धिर्यथोर्भवति * *—इति वि० ।

“आदित्या” अदितेः पुत्री, “दानुनस्यती” ‘दानुनः’ धनस्य
देवस्य वा ‘पती’ स्वामिनो,* “ता” तौ मित्रावरुणौ “अन-
वह्वरम्” अकुटिलं यजमानं† “सचेते” हविर्भक्षणार्थं
सेवेते ॥ ३ ॥ ७

अथ तृतीय-लघुः—प्रथमा ।

१२ ३ २ ३ १ २ १ १२ २२
इन्द्रोदधीचो अस्य भिर्वृत्राण्यप्रतिष्कृतः ।

३ १ २ ३ १२ २२
जघान नवतीर्णव ॥ १ § ॥

[अत्र शाट्वायनिन इतिहासमाचक्षते—“आथर्वणस्य दधीचो
जीवतो दर्शनेन असुराः परावभूवुः । अथ तस्मिन् स्वर्गते सति
असुरैः पूर्णा पृथिव्यभवत् । अथेन्द्रस्तैरसुरैः सह योद्धुमशक्तुवं-
स्तसृषिमन्विच्छन् स्वर्गं गत इति श्रुत्वा । अथ पप्रच्छ तत्र-
त्यान्—‘नेह किमस्य किञ्चित् परिशिष्टमङ्गमस्ति ?’—इति ;
तस्मा अवोचन्—‘अस्येतदाश्वं शीर्षं’, येन शिरसा अश्विभ्यां
मधुविद्यां प्राव्रवीत्, तत्तु न विद्मः यत्राभवत्’—इति । पुन-

* ‘दानुनस्यती’—दान-कर्तृणो यजमानाय—इति वि० ।

† ‘अनवह्वरम्’—यज्ञम्—इति वि० ।

‡ ‘रेन्द्रमाज्यम्’—इति वि० । ॥ “नवतीर्णव” —इति क० पु० पाठः ।

§ सू० आ० १, २, ४, ५ (१ भा० ३२६ ५०) = सू० वे० १, ६, ७, ३ ।

रिन्द्रोऽब्रवीत्—‘तदन्विच्छत’—इति । तद्धान्वेषिषुस्तच्छर्ण्या-
 वत्यनुविद्या जङ्गुः । शर्ण्यावद्ध वै नाम कुरुक्षेत्रस्य जघनार्द्धं सरः
 स्यन्दते । तस्य शिरसोऽस्थिभिरिन्द्रोऽसुरान् जघान”—इति ॥
 “अप्रतिष्कृतः” परैरप्रतिशब्दितः प्रतिकूल-शब्द-रहितः इन्द्रः
 आश्ववणस्य “दधौचः”—एतत्सञ्ज्ञकस्य ऋषेः “अस्यभिः”
 पार्श्व-शिरः-सम्बन्धिभिरस्थिभिः “नवतीर्नव” नवसङ्ख्याका
 नवतीः दशोत्तरा अष्टशतसङ्ख्याकाः (८१०) [तथाहि—
 लोकत्रयवर्त्तिनो देवान् जतु मादावासुरी माया त्रिधा सम्प-
 त्यते ; त्रिविधा सा अतीतानागतवर्त्तमान-काल-भेदेन तत्काल-
 वर्त्तिनो जेतुं पुनरपि प्रत्येकं त्रिगुणिता भवति—एवं नव
 सम्पद्यन्ते ; पुनरपि उल्साहादि-शक्ति-त्रय-रूपेण त्रैगुण्ये सति
 सप्तविंशतिः सम्पद्यते ; पुनः सात्विकादि-गुणत्रयभेदेन त्रैगुण्ये
 सति एकोत्तरा अशौतिः सम्पद्यते ;—एवं चतुर्भिस्त्रिकैर्गुणि-
 ताया मायाया दशसु दिक्षु प्रत्येकमवस्थाने सति नवनवतयः
 सम्पद्यन्ते । एवंविधमायारूपाणि] “वृचाणि” आवरकाण्यसुर
 जातानि “जघान” हतवान्] दधौचः—दधि अञ्चतीति दध्यङ्,
 अञ्चतेः ऋत्विगित्यादिना (३, २, ५८) क्तिन्, अनिदिता-
 मिति (६, ४, २४) न-लोपः, षष्ठेऽप्रकवचने “अचः (६, ४
 १३८)”—इत्यकारलोपे चाविति (६, ३, १३८) दीर्घत्वम्,
 उदात्तनिवृत्तिस्वरेण विभक्त्युदात्तत्व-विधानेन तद्वाच्यते ।

अस्थिभिः—“छन्दस्यपि दृश्यते (७, १, ७६)” —इति अन-
जादावपि अस्थि-शब्दस्यानङादेशः सचोदात्तः] ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१ २२ ३२ ३ ३ १२ ३ १२

इच्छन्नश्वस्यच्छिरःपर्वतेष्वपश्चितम् ।

१२ ३१ २

तद्विदच्छ्रयावति ॥ २ * ॥

“पर्वतेषु” पर्ववत्सु गिरिषु अपश्चितम् अप गत्य स्थितम्
“अश्वस्य” अश्व-सम्बन्धिनो दधीचः “यत्” “शिरः” “इच्छन्”
इन्द्रो वर्त्तते, “श्रयणावति” एतत्सञ्ज्ञके सरसि† “तत्” शिरः
“विदत्” अज्ञासीत्] ‘ज्ञात्वा, तदाहृत्य, तदीयैः अस्थिभिः
वृत्राणि जघान’—इति पूर्वस्यामृचि सम्बन्धः ॥ इच्छन्—इषु
इच्छायां तुदादित्वाच्छप्रत्ययः । विदत्—वेत्तेर्लुङि व्यत्ययेन
क्षुरङादेशः । श्रयणावति—श्रयणा-नामानो देशास्तेषामदूर-
भवः सरः श्रयणावत् ; मध्वादिषु श्रयणाशब्दस्य पाठात्
“मध्वादिभ्यश्च (४, २, ८६)”—इति चातुरर्थिको मतुप्,
“सञ्ज्ञायाम् (८, २, ११)”—इति मतुपो वत्वम्, मतौ
बह्वचोऽनजिरादीनाम् (६, ३, ११८)”—इति दीर्घः ॥ २ ॥

* सू० वे० १, ८, ७, ४ ।

† ‘श्रयणावति—यत्रो कर्मवति’—इति वि० ।

अथ तृतीया ।

२७ ३ १२ २२ ३१२ ३क२२
अत्राहगोरमन्वतनामत्वष्टुरपीचम् ।

२३३ १२ ३२
इत्याचन्द्रमसोऽगृहे ॥ ३ * ॥ ८

“अत्राह” अस्मिन्नेव “गोः” गन्तुः “चन्द्रमसः” “गृहे” मण्डले “त्वष्टुः” दीप्तस्य आदित्यस्य सम्बन्धि “अपीच” रात्रावन्तर्हितं स्वकीयं यत् “नाम” तदादित्यरश्मयः “इत्या” इत्यमनेन प्रकारेण “अमन्वत” अजानन् [उदकमये स्वच्छे चन्द्रविम्बे सूर्य-किरणाः प्रतिफलन्ति, तत्र प्रतिफलिताः किरणाः सूर्ये यादृशीं सज्ज्ञां लभन्ते तादृशीं चन्द्रेऽपि वर्त्तमानां लभन्त इत्यर्थः । एतदुक्तमभवति—यद्रात्रावन्तर्हितं सौरं तेजस्तच्चन्द्रमण्डलं प्रविश्य अहनीव नैशं तमो निवार्य सर्वं प्रकाशयति ; ईदृग्भूत-तेजसा युक्तः सूर्यश्चेन्द्रएव, वादशस्वादित्येषु इन्द्रस्यापि परिगणितत्वात् । अतोऽहोरात्रयोः प्रकाशक इन्द्रएवेति इन्द्रस्तुतेः प्रतीयमानत्वादिन्द्रोदेवतेत्येतदुपपन्नं भवति । अत्र निरुक्तम्—‘अथाप्यस्यैकी रश्मिश्चन्द्रमसं प्रति दीप्यते तदेतेनोपेक्षितव्यमादित्यतोऽस्य दीप्तिर्भवतीति ; ‘सुषुम्णः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वः’—इत्यपि निगमो भवति ; सोऽपि गौरुच्यते—

“अत्राह गोरमन्वत” — इति (२, ६,) । “अत्रा ह गौः सममं-
 सतादित्यरश्मयः स्वनामापीचमपगतमपचितमपिहितमन्तर्हितं
 वा (४, २५)” — इति ॥ अमन्वत — ‘मनु अवबोधने (त०,
 आ०) । अपीचम् — अपपूर्वाच्चिनाते निपातनाद् यत्, अतएवा-
 भिमनरूपसिद्धिः ; यद्वा अपिपूर्वादञ्चते : “ऋत्विग् (३, २,
 ५८)” — इत्यादिना क्तिन्, “अनिदिताम् (६, ४, २४)” —
 इति न-लोपः, अपिगते निर्गते भवमपीचम् “भवे छन्दसि
 (४, ४, ११०)” — इति यत्, “अचः (६, ४, १३८)” — इत्य-
 कारलोपे “चौ (६, ३, १३८)” — इति दीर्घत्वम् ; ‘अपीचो
 प्रकाशः’ — इति भट्टभास्करमिश्रः । इत्या — इदम्-शब्दाच्च “था
 हेतौ च छन्दसि (५, ३, २६)” — इति प्रकारवचने था-
 प्रत्ययः ; यदि तच्चेदं-शब्दो नानुवर्त्तते तदानौम् “इदमथ्यसुः
 (५, ३, २४)” — इति थसुः प्रत्ययः ; “अव्ययादाप्-सुपः (२,
 ४, ८२)” — इति सुब्लुकं बाधित्वा “सुपां सु-लुक् (७, १,
 ३८)” — इत्यादिना डादेशः । चन्द्रमसः — चन्द्रमाह्लादनं
 मिमीते निर्मिमीते — इति चन्द्रमाः “चन्द्रेमोडित् (३०, ४,
 २२७)” — इत्यसि-प्रत्ययः ; दासीभारादिषु पठितत्वात् पूर्व-
 पदप्रकृतिस्वरत्वम् ; पूर्वपदञ्च “स्फायितच्चि (, ,)” — इत्या-
 दिना रक्-प्रत्ययान्तत्वादन्तोदात्तम् ॥ ३ ॥ ८

अथ चतुर्थद्वये—प्रथमा ।

३१२३ १ २२३ २ ३१ २

इयं वामस्य मन्मन इन्द्राग्नीपूर्व्यस्तुतिः ।

३ २ ३ १ २

अभ्रादृष्टिरिवाजनि ॥ १ * ॥

हे “इन्द्राग्नी !” “इयं” “पूर्व्यस्तुतिः” पूर्व्यां स्तुतिः सुख्या
स्तुतिः†, कस्य सम्बन्धिनी? “मन्मनः”‡ स्तोतुः अस्मात्
वसिष्ठात् “वां” युवाभ्यां युवयोरर्थम् “अभ्रात्” मेवात् “दृष्टि-
रिव” बह्वी सती “अजनि” प्रादुर्भूता, तां शृणुतमित्युत्तरत्र
सम्बन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ ३२३ १ २ ३ १२३ १२

शृणुतञ्जरितुर्हवमिन्द्राग्नीवनतङ्गिरः ।

३ १ २ ३ १२

इशानापिष्यतन्धियः ॥ २ § ॥

हे “इन्द्राग्नी !” “जरितुः” स्तोतुः “हवम्” आह्वानं युवां

* ऋ० वे० ५, ६, १७, १ ।

† ‘पूर्व्यस्तुतिः’—पूर्व्या प्रथमतया स्तुतिः सर्वेषां स्तुत्यानां प्रथमतरे इन्द्राग्नी-स्तुत्यौ
—इति वि० ।

‡ ‘मन्मनः प्रकाम्नास्व वलाः’—इति वि० ।

§ ‘यथा अभ्रात् सकाशात् दृष्टिरित्यस्यते, तद्वदिन्द्राग्नीभ्यां सकाशात् वसुमन्त्यस्यते
—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ५, ६, १७, २ ।

शृणुतम् । श्रुत्वा च “गिरः” तद्दीयाः स्तुतीः “वनतं” सन्ध-
जतम् । तथा “इशाना” ईश्वरौ युवां “धियः” अनुष्ठितानि
कर्माणि “पिप्यतं” तैस्तैः फलैः पूरयताम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २

मापापत्वायनोनरेन्द्राग्नीमाभिश्स्तये ।

१ ३ १ २
मानोरीरधतन्निदे ॥ ३ * ॥ ८

हे “नरा” नेतारौ ! इन्द्राग्नी ! “नः” अस्मान् “पापत्वाय”†
हीनभावाय “मा रीरधतम्”‡ मा वशं नयतम्, तथा
“अभिश्स्तये” ग्रन्थुभिः कृतायाभिश्सनयाय मा रीरधतम्, तथा
“निदे”¶ निन्दकाय मा रीरधतं मा वशीकृतम् ॥ ३ ॥ ८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य पञ्चमस्याध्यायस्य

तृतीयः खण्डः § ३ ॥

* ऋ० वे० ५, ६, १७, ३ ।

† ‘पापत्वाय—पापबुद्धये’—इति वि० ।

‡ ‘मा रीरधतम्—ऋद्धिसाधाम् ; मा ऋद्धिसाधाम्’—इति वि० ।

¶ ‘निदे—नितरां दीयते यस्मिन् अथौ निदे’—इति वि० ।

§ ‘उक्तं प्रातः-सवनम्’—इति वि० ।

अथ चतुर्थखण्डे * प्रथमतः—

प्रथमा ।

१२ ३१ २ २१ २ ३१ २

पवस्व दक्षसाधनो देवेभ्यः पीतये चरे ।

३१ २ ३१ २ १ २

मरुद्गोवायवे मदः ॥ १ ॥

हे “चरे” हरितवर्ण ! पापहर्त्ता वा सोम ! “दक्षसाधनः”
दक्षो बलं तस्य साधनो “मदः” मदकरश्च त्वं “पवस्व” चर ।
किमर्थम् ? “देवेभ्यः” इन्द्रादिभ्यः “पीतये” पानाय, तथा
“मरुद्गो” “वायवे” च पीतये पवस्व ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२३ १ २ २१ २ ३२ ३ १ २ ३२

सन्देवैः शोभते वृषाकविर्यो नावधिप्रियः ।

१२ ३१ २

पवमानोऽद्याभ्यः ॥ २ ॥

“अयं” सोमः “सं शोभते” “देवैः” सह । कौटुशः सोमः ?
“वृषा” वर्षकः, “कविः” कान्तदर्शी, “योनौ” स्थाने स्त्रीये
“अधि” अधिष्ठितः § “प्रियः” प्रियोभूतः सर्वेषां [यद्वा प्रीणयिता]

* ‘इदानीं साध्यन्विनसवनमुच्यते’—इति वि० ।

† ‘देवेभ्यः पीतये’—इति क० पु० पाठः ।

‡ क० आ० ५, २, ४, ८ (२ भा० २४ प्र०) = ऋ० वे० ६, ८, १५, १ ।

§ ऋ० वे० ६, ८, १५, २ । “पवमानोऽद्याभ्यः”—इति स्थले “यवहादेवपीतमः”
—इति ऋ०-पाठः ।

§ ‘योनौ अधि’—सप्तम्यैकवचनमिदं द्वितीयैकवचने द्रष्टव्यम् । योनिस् अधि’
—इति वि० ।

“पवमानः” क्षरन् “अदाभ्यः” केनाप्यहिंसितश्च भवति अतएव
सोमः सं शोभते ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१२ ३२ ३२ १३ ३१ २
पवमानधियाहितोऽभियोनिङ्गनिक्रदत् ।

१२ ३१ २२
धर्मणावायुमारुहः ॥ ३* ॥ १०

हे “पवमान” सोम ! “धिया” कर्मणा अस्मद्व्यापारेण
अङ्गुल्या वा † “हितः” धृतः सन् “निक्रदत्” गच्छं कुर्वन्
“योनिं” स्थानं “द्रोणकलयं” च “अभि आरुहः” आभिसुख्येन
आरोहणं कुरु प्रविशेत्यर्थः । तदेवाह—“धर्मणा” कर्मणा
“वायु” वायुसम्बन्धिपात्रमित्यर्थः, तदारुहः प्रविश ॥

“आरुहः” “आविश”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १०

१ २१ २२१२
॥ निधनकामम् ॥ पवस्वदरक्षसाधनाः । देवेभ्यः

२२ २१२ ७ ३२ १
पीतयेहरायि । मरुद्भ्योवा । पवार३४यि । चाहोयि ।

१२ १ १ १
मदाः । होयि । २ । मदः । होयि । २ । मदः । होयि ।

* ऋ० वे० ६. ८. १५, २ ।

† ‘धिया बुद्ध्या’—इति वि० ।

५ अ० ४ ख० १ सू० १, २, ३ उत्तरार्चिकः ।

५१५

२। औहो औहो वा २३४५ हाउ ॥ (१) सन्देवैः शोभते वृ

षा। कविर्योनावधिप्रियाः। पवमानाः। अदार २३४।

हाहोयि। भियाः। होयि। होयि। भिय। होयि।

२। भियः। होयि। २। औहो औहो वा २३४५ हाउ ॥ (२)

पवमाना रधियाहिताः। अभियोनिङ्गनिङ्गदात्। धर्म

णावा। युमा २३४। हाहोयि। रुहाः। होयि।

होयि। रुह। होयि। २। औहो औहो वा २३४५

हाउ। वा (३) ॥ ८ * ॥ [१]

॥ सत्रासाहोयम् ॥ पवा ३४। खदक्षसाधनः। औ

ह्वा। देवेभ्यः पीतयेहा ररायि। मा ररु। शो २३वा।

यवौहो। वाहा ३४यि। मा २३४होह्वायि ॥ (१) सन्दे

३४। वैः शोभते वृषा। औह्वा। कविर्योनावधिप्रा २

^१याः । ^१पा^२र^२वा । ^२मा^१र^१३नाः । ^१अ^१दौ^२३हो । ^१वा^२हा^२३४३
^१यि । ^५भा^५र^५३४यो^२६^२चा^२यि ॥ (२) ^२प^२वा^२३४ । ^२मा^२न^२धि^२या^२हि
^५तः । ^५ओ^५ई^५वा । ^१अ^१भि^१यो^१नि^१ङ्क^१नि^१क्रा^१२^१दा^१त् । ^१धा^१र^१र्मा^१ ।
^२णा^२र^२३वा । ^१यु^१मौ^१३हो । ^१वा^१हा^१३४३यि । ^१हृ^५२^५३४^५हो^५ई^५चा
 यि(३) ॥ ८ * ॥ [२]

^२॥ त्वा^२ष्ट्री^२सा^२म ॥ ^१प^१व^१स्व^१दा । ^१ज^१सा^१र^१धा^१ना^१२ः । ^१दा
^२यि^२वे^२भ्यः^२पी । ^१त^१या^१यि^१हा^१श^१रा^१२यि । ^१म^१रु^१ह्यो^१र^१३वा । ^१य^१वे
^२म^२दा^२३१उ^२वा^२र^२३ ॥ (१) ^२स^२न्दे^२वैः^२शो । ^१भ^१ता^१२यि^१वा^१र्षा^१२ ।
^१का^१वि^१यी^१नौ । ^२अ^२धा^२यि^२ग्रा^२श^२या^२२ः । ^१प^१व^१मा^१र^१३नाः । ^१अ^१दा
^२भि^२या^२३१उ^२वा^२र^२३ ॥ (२) ^२प^२व^२मा^२ना । ^१धि^१या^१२^१हा^१यि^१ता^१२ः ।
^१आ^१भि^१यो^१नि^१म् । ^१क^१ना^१यि^१क्रा^१श^१दा^१२त् । ^१ध^१र्मा^१णा^१र^१३^२वा ।
^१यु^१मा^१रु^१हा^१३१उ^१वा^१र^१३ । ^२वृ^२धे^२१(३) ॥ १ † ॥ [३] १०

अथ प्रगाथरूपे द्वितीयसूक्ते—

प्रथमा ।

२३ १ २ ३ २ २ ३ १ २
तवाह॑ सोम॒रारण॑सख्य॒इन्दो॑दिवेदिवे ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पुरु॑णि॒वभ्रो॑निचरन्ति॒माम॑वपरि॒धी॒रति॑ता॒इहि॑ ॥ १* ॥

हे “इन्दो” स्यन्दमान-सोम ! “तव” “सख्ये” सखि-कर्मणि
“अहं” “दिवेदिवे” अन्वहं “रारण” रमे [रणेर्लिटि उत्तमे
णलि रूपम्] । हे “वभ्रा” बभ्रुवर्ण-सोम “पुरुणि” बह्वनि
रक्षांसि “मां” तव सख्ये स्थितं “नि अव चरन्ति” नीचीनं
चरन्ति बाधन्ते । ये मां बाधन्ते तान् “परिधीन्” “अति इहि”
अतीत्य गच्छ जहोति यावत् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
तवाह॑न्नक्तमु॒तसो॑मतेदि॒वा॒दुहानो॑वभ्रज॒धनि॑ ।

३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
घृ॒णात॑पन्तमति॒सूर्य॑परः॒शकु॑नाइवप॒ग्निम॑ ॥ २ † ॥ ११

हे “वभ्रो” बभ्रुवर्ण-सोम ! “उत” अपिच “नक्तम” “उत”
अपिच “दिवा” अहोरात्रयोः “सख्याय” सख्यार्थं ‡ “तव”

* ङ० आ० ६, १, २, ६ (२भा० ८१४०) = ङ० वे० ७, ५, १५, ४ ।

† ङ० वे० ७, ५, १५, ५ ।

‡ सख्यायति ऋग्वेदीयपाठमवलम्ब्य वग्राख्यातं वक्तुं नः सामवेदीय-पाठस्य
“दुहानः”—इति ।

“उधनि” समीपे * “अहं” रमे—इति शेषः । “ते” वयं
 “वृणा” दीप्त्या “तपन्त” ज्वलन्तं “परः” परस्थानस्थितं “सूर्यं”
 तदात्मकं त्वाम् † “अति पस्मिन्” तत्र स्थितं त्वां प्राप्तुमतिपतेम् ।
 कथमिव ? शकुनादिव यथा सुपर्णादयः पक्षिणः सूर्यमति-
 गच्छन्ति तद्वत् ‡ [पत्न्यगतौ, अस्माच्छान्दसो लिटि “तनि-
 पत्योऽच्छन्दसि (६, ४, ६६)”—इत्युपधालोपः ॥

“दुहानः”—“सख्याय”—इति पाठौ ॥ २ ॥ ११

१ २ १ २ २ १ २ २ २ १
 ॥ आष्टाद॒ष्टोत्तरम् ॥ तवाह॑ सोम॒रारण॑ ऐयादौ ।

१ २ १ २ २ २ १ २ २ १
 हो॒श्वा । सख्य॑ इन्दो॒दिवे । दायि॑वे २३ । ऐया॒र३त् ।

१ २ २ १ २ २ २ २ २ १
 औ॒र३हो॒वा । पु॒रु॒णि॒व॒भ्रो॒नि॒च॒र॒न्ति॒मा॒म् । आ॒वा॒र३ ।

१ २ १ २ १ २ १ २ १
 ऐया॒र३त् । औ॒र३हो॒वा । परि॒धी॒र॒ति॒ता॒न् । आ॒यि

१ २ १ २ १ २ १ २ १
 द्वा॒र३यि । ऐया॒र३त् । औ॒र३हो॒वा३४३ ॥ (१) परि॒धी॒र॒ति॒ता॒न्

२ १ २ १ २ २ १ २ १ २
 रति॒ता॒न् इ॒हि॒ऐया॒दौ । हो॒श्वा । परि॒धी॒र॒ति॒ता॒न् ।

* ‘उधनि—दशापविवात् द्रोणकलशे’—इति वि० ।

† ‘परःसूर्यम्—सूर्यादपि परतः’—इति वि० ।

‡ ‘एतदुक्तं भवति—सख्ये वयं स्थिताः पुरुणि यजमानकुलानि त्वा सुपर्णानः,
 श्व सुपर्णानां शकुनादिव पस्मिन्’—इति वि० ।

^१ ^{१२} ^१ ^{२ २} ^{१२२ १}
 आयिहा२३यि । ऐया२३त् । औ२३होवा । तवाह्न
^{२ १ २ २} ^१ ^{१२} ^१ ^२
 क्तमुत्सोमते । दायिवा२३ । ऐया२३त् । औ२३हो
^२ ^{२ १ २ २} ^१ ^{१२} ^१
 वा । दुहानोवभ्रज । धानी२३ । ऐया२३त् । औ२३
^{२ २} ^{२ २ १ २ २ १ २ २ १ २ २ १ २} ^२ ^१
 होवा३४३ ॥ (२) दुहानोवभ्रजधनिऐयादौ । हो ३ वा ।
^{२ १ २ २} ^१ ^{१२} ^१ ^{२ २}
 दुहानोवभ्रज । धानी२३ । ऐया२३त् । औ२३होवा ।
^{१ २} ^{१ २ १ २} ^१ ^{१२} ^१
 घृणातपन्तमतिहरियम् । पारा२३ । ऐया२३त् । औ
^{२ २} ^{१ २} ^१ ^{१२}
 २३होवा । शकुनाइवप । मायिमा२३ । ऐया२३त् ।
^१ ^{२ २} ^१
 औ२३होवा३४३ । औ२३४पूई । डा ॥ ८ * ॥ [१]

^{२ २} ^२ ^२
 ॥ आभीश्वोत्तरम् ॥ तवाह्नसोमरारण । ए । स
^{२ ५ १} ^२ ^२ ^३ ^५ ^२ ^२ ^१
 ख्यइन्दो३दायिवेश्दिवायि । पू२३४ह । हा३हा । णि
^२ ^२ ^१ ^३ ^५ ^२ ^२
 बभ्रोनिचरन्तायिमाशमवा । पा२३४री । हा ३ हायि ।
^१ ^{२ १} ^५ ^४ ^५ ^१ ^२
 धायि०रतितो२२४वा । आ५यिहोइहायि ॥ (१) परिधी०

^२रनिता^२इहिए । ए । परिधी^२रा^१तायिता^२इहायि ।
^३ता^५३४वा । हा^२इहायि । अ^१दन्न^२क्तमु^२तसो^२माते^२दिवा ।
^३दू^५३४हा । हा^२इहायि । नो^१बभ्र^२ओ^२३४वा । धा^५प्रनो^४ई
^५हायि ॥ (२) दु^२हानो^२बभ्र^२ऊ^२धनि । ए । दु^२हानो^२बा^२भ्रा^१ऊ^२
^२धनायि । घा^३३४णा । हा^५इहा । तप^२न्तम^२तिसू^१राय
^२म्भारः । शा^३३४क । हा^५इहायि । ना^१यिवपो^२३४वा ।
^४प्रा^५प्रयिमो^५इहायि (३) ॥ १० * ॥ [२]

^१॥ स्वः^१पृष्ठ^२म्^२ ॥ तवा^३इ^२ह^२सो^२३४ । औ^३हो^४प्र^२मरा^२रणा ।
^१स^५ख्या^२इ^२न्दो^२३४ । औ^३हो^४प्र^२दिवे^२दिवायि । पु^१हूर^२णिवा^२इ
^३४औ^२हो^२प्र^२भो^२निचरा । ओ । ता^१रयि^३मा^५र^२३४औ^२होवा । आ
^५३३४वा । ऊ^३र^५३४पा । ऊ^३र^५३४पा । परिधी^३रा^२३३ ।
^१तारयिता^२इ^५३३औ^२होवा । ई^३३३औ^५ ॥ (१) परा^१रयि^३धी^२

रा३४ । औहोपुतिताइहायि । परायिधीरा३४ ।
 औहोपुतिताइहायि । तवारहना३४ । औहोपुक्तमु
 तसो । ओ । मारता२३४ औहोवा । दौ२३४वा । ज
 २३४पा । जर३४पा । दुहानोवार३ । भारजर३४औ
 होवा । धार३४नी ॥ (२) दुहारनोवा३४ । औहोपुभ
 जधनायि । दुहारनोवा३४ । औहोपुभजधनायि । घृ
 णारतपा३४ । औहोपुन्तमतिसू । ओ । राय्या२३४
 औहोवा । पा२३४राः । जर३४पा । जर३४पा । शकु
 नाआ२३यि । वा२पा२३४ औहोवा । श्री२३४
 मा(३) ॥ ११ * ॥ [३]

॥ अभीवर्त्तम् ॥ परायिधाशयिःरातिताइहोवा ।
 परिधीः । तिताःआशयिहा२यि । तावाहना३१२३४ ।

५५०४६०२६०१,२] उत्तरार्चिकः ।

५२३

नोवा३४औहोवा । भ्रजधनाऽरयि । द्वा३१उवा२३ । ऊ
३४पा । वृणा२तपा । औहोवाहायि । तामतिसू ।
रियंपार । द्वा३१उवा२३ । ऊ३४पा । शकू३नाच ।
औहोवाहायि । वपा३प्ता५यिमा६पुई । ऊ२३४पु(३) ॥

॥ १० * ॥ [५]

॥ जनित्रायम् ॥ परिधा३यि५रातिता५इहायि । ऊ
वेहो२यि । परिधी५रतिता५आ३यिहा२यि । तवाहन्न
क्तमुतसो२ । मतायिदार३४यिवा । दुद्वा३होयि । नो
बा३हो । भ्रज । धारनार३४औहोवा । जनित्रार३
२३४पुम्(२) ॥ १४ * ॥ [६]

॥ समन्तम् ॥ तवाह५सोमदारणा । सख्यइन्दोऽदि
वेदिवायि । पुरुणा२यिवा । धोनिचर । तिनामा

^२वा । ^{३२ २}औहो३४वाहायि । ^{३२ २}प । ^१रायिधा२३यि॒रा३ ।
^{१ २}होवा३हायि । ^{१२}तिता॒आ२३यिहा३४३यि ॥ (१) ^२परिधी॒
^{२ १२ २ १}रतिता॒इहायि । ^२परिधी॒रा३तिता॒इहायि । ^{२ १२}तवा
^२हा२३ना । ^१क्तामु॒तसो । ^{२ २}मतायिदायिवा । ^{३२ २}औहो३४
^{३२ २}वाहायि । ^१दु । ^२हानो२३वा३ । ^{१ २ २}होवा३हा । ^{१२}भ्रजधा
^२२३ना३४३यि ॥ (२) ^{२ २ १२ २ १२ १}दुहानोवभ्रजधनायि । ^{२ २}दुहानोवा३
^{२ १२}भ्रजधनायि । ^२घृणाता२३पा । ^{१ २ २}तामतिह । ^१रियाम्पा
^२रा । ^{३२ २}औहो३४वाहायि । ^{३२ २}श । ^१कूना२३आ३यि । ^१हो
^२वा३हायि । ^१वपन्ना२३यिमा३४३ । ^१ओ२३४५ई । ^१ओ२३
४५ई । डा(३) ॥ १ * ॥ [७]

^{३ २}॥ यौधाजयम् ॥ ^२तवा३१ । ^{४५}हा३सो । ^५म । ^२रा
^३रा३४णा । ^५साख्या३यि । ^{१ २}इन्दो२ । ^{३ २}दिवा३४५यि ।

^३ दी२३४वे । ^५ मुह्णिवा । ^{२१ २१} भो । ^{२२} निचरार । ^१ तिमा३४पुम् । ^{३ २}

^३ आ२३४वा । ^५ परा२यि । ^२ धायि२रार । ^१ तिता२३४पु । ^{३ २}

^३ ई२३४ही ॥ (१) ^५ परा३३यि । ^{२ २} धा३यि२र । ^१ ति । ^४ ता२ । ^५ ता२ । ^३

^३ आ२३४यिहायि । ^५ पारी३ । ^{१ २} धी२रार । ^{१ २} तिता२३४पु । ^{३ २}

^३ ई२३४ही । ^५ तवाह्ना । ^{२ २} क्तम् । ^१ उत्सो२ । ^{३ २} मता३४

^३ पूयि । ^५ दी२३४वा । ^२ दुहार । ^{१ २} नोवार । ^{३ २} भज३४पु ।

^३ धार३४नी ॥ (२) ^५ दुवा३१ । ^{२ २} नो३व । ^{१ ४} भो । ^{५ २} ऊधा२३४

^५ नायि । ^{१ २} दूहा३ । ^{१ २} नोवार । ^{२ २} भज३४पु । ^३ धार३४नी । ^५

^{२ १ २ १} घृणातपा । ^२ तम् । ^१ अतिसू२ । ^{३ २} रिया३४पुम् । ^३ पार३

^५ ४राः । ^२ शकू२ । ^१ नाआरयि । ^{३ २} वपा३४पु । ^३ प्री२३४

^५ मा(३) ॥ २ * ॥ [८]

^{५ २ १} ॥ पौरुहन्ननम् ॥ ^{४ २ ५ ४ २ ५} तवाहा३२सोमरारणा । ^१ साख्य

^{२ २} इन्दो । ^{१ २} दिवायिदा^१यिवा^२रयि । ^{१ २ २} दायिवा^१रयिपू^२रूणि^३
^१ व । ^१ भो । ^२ निचरा^१ । ^{१ २} निचरा^२ । ^{१ २ ३ ५} तायिमामार^१३४वा^२ ।
^{१ २ २} पारिधी^१रा । ^{१ २ ५} तायिता^१आ^२र^३३४यिहा^४यि । ^४ तिता^१पू^२इ
^{५ २} हायि ॥ (१) ^{४ ५ ४ २} परिधा^१३यि^२रा^३तिता^४इ^५हायि । ^{१ २ २} पारिधी^१रा^२
^{१ २} रा^१तिता^२आ^३यिहा^४रयि । ^१ आयिहा^२रयि । ^{१ २ २} तावा^१हन्न^२ ।
^१ क्ताम् । ^३ उतसो^१ । ^{१ २} उतसो^२ । ^{१ २ ३ ५} मा^१तायिदा^२र^३३४यिवा^४ ।
^{१ २ २ २ १} दूहानोवा । ^{२ ३ ५} भ्राजधा^१र^२३४नायि । ^४ भ्रज^१पू^२धनायि ॥ (२)
^{५ २ २ ४ ५ ४ २ ५} दुहानो^१इवम्रज^२धनायि । ^{१ २ २ २} दूहानोव । ^{१ २} भ्रजधा^१ना^२रयि ।
^१ धाना^१रयि । ^{१ २ ३} घाणा^१तप । ^१ ताम । ^१ अतिसू^१ । ^{१ २} अतिसू^२
^{५ २ ३ ५} इ । ^{१ २ २ १} रायम्या^१र^२३४राः । ^{२ ३} शाकुना^१आयि । ^{२ ३} वापप्ता^१र^२३४यि
^{५ ४} मा । ^४ वपा^१पू^२प्तिमा । ^४ हो^१पू^२ई । ^४ डा^१(इ) ॥ १५ * ॥ [८]

^{५ २ २} ॥ दैगतम् ॥ ^{४ २ ५ ४ २ ५} तवाहा^१३^२सौमरा^३रणा । ^{१ २ २} साख्यइन्दो ।

^{१ २} दिवायिदा^{३ २}यिवार^{५ २ २}यि । पु^१रु^३३ । हो^३र^५हो^१र^३वा । णि^३व
^२भो^२नि^१च^१र^१न्ता^१यि^१मा^१म^१वा^३र । प^१रा^३र^३यि । धा^१र^१यि^३र^३रा^३
^{५ २ २}३४^२औ^१हो^३वा । ए^३३ । ति^३ता^३र^३इ^{३ १ १ १ १}हा^५र^३४^५यि ॥ (१) परि
^२धा^४र^{५ ४ २}यि^५र^१ा^{१ २ २}ति^१ता^२इ^१हा^२यि । पा^१रि^२धी^१र । ति^१ता^२इ^२आ
^{३ २}र^{५ २ २}यि^१दा^२र^१यि । त^३वा^३३ । हो^३र^५हो^२र^१वा । अ^३ह^३न^३त्त^३मु^३त^३सो
^२मा^१ते^१दि^१वा^१र । दु^१हा^३र^३३ । नो^{१ ३}र^{५ २ २}वा^२र^{३ ४}औ^२हो^३वा । ए^३३ ।
^१अ^{३ १ १ १ १}ज^{४ २ २}र^{४ ५ ४ २ ५}ध^१ना^१र^{३ ४ ५}यि ॥ (२) दु^१हा^१नो^१र^१व^१भ^१ज^१ध^१ना^१यि । दू
^{२ २ २}हानो^{१ २}व । अ^{३ २}ज^{५ २ २}धा^२र^२यि । घृ^१णा^३३ । हो^३र^५हो^२र^१वा ।
^१त^२प^३न्त^३म^३ति^३सू^३रा^३य^३म्या^३रा^३रः । श^१कू^१र^३३ । ना^{१ ३}र^{५ २}आ^३र^{३ ४}औ^३
^२हो^३वा । ए^३३ । व^{३ १ १ १ १}पा^३र^३प्ति^३मा^३र^{३ ४ ५}यि ॥ १६ * ॥ [१०]

॥ गौ^{५ २ २}ङ्ग^{४ २ ५ ४ २ ५}व^१म् ॥ त^३वा^३हा^३इ^३सो^३म^३रा^३र^३णा । सा^१ख्या^३र

यि । इ^{२ २ २}न्दो^{४ ५}दि^{२ १ २}वे^२३ । दा^२यि^२वा^२यि । पु^३रु^३णिव^३भो^३नि^३चा^३र^३३

^१रा२ । ^{३२ २ ५}तिमाश्मावा । ^{२१२ २}पुह्णिवभ्रोनिचर । ^{३२ ४}तिमाश्मा
^५वा । ^{१ २२ १}पारिधोन् । ^{१ २ २}आ । ^१औश्हो । ^५तितोर ३४ वा ।
^४आपुयिहोईहायि ॥ (१) ^५परिधाश्चि॒रातिता॒इहायि ।
^१पारी२ । ^{१२ ३२ ४ ५}धी॒रतिता॒श्चि । ^{२१५}आयिहायि । तवाहन्न
^{१ १}क्तमुता२श्सोर । ^{३२ ४ ५ २१२}मता॒श्चिदायिवा । ^२तवाहन्नक्तमुतसो ।
^{३२ ४ ५ १२ १ १ २ १}मता॒श्चिदायिवा । ^१दूहानः । ^१वा । ^१औश्हो । ^१भओ
^५२३४वा । ^५धापुनोईहायि ॥ (२) ^{५ २ २ ४ ५ ४ २ ५}दुहानो॒श्वभ्रजधनायि ।
^१दूहा२ । ^{१२ ३ २ ४ ५ २१२}नोबभ्रज३ । ^{२१२}धानायि । ^{२ १२ ४ ५}घृणातपन्तमतार३
^{१ २ ३ ४ ५ २१२ २ ३२ ४ ५}यिसूर । ^{२३ ४ ५ २१२ २ ३२ ४ ५}रिया॒पाराः । ^{२ ३२ ४ ५}घृणातपन्तिसू । ^{२ ३२ ४ ५}रिया॒पाराः ।
^{१ २२ १ २ २ १ ५ ४}शाकुनाः । ^{१ २ २ १ ५ ४}आ । ^{१ २ २ १ ५ ४}औश्हो । ^{१ २ २ १ ५ ४}वपो२३४वा । ^{१ २ २ १ ५ ४}प्रापुयिमो
^५ईहायि (३) ॥ १७ ॥ [११]

३४२३ ४२५२ २
॥ द्विनिधनमायास्थम् ॥ तवाहसोमरारण । ए३ ।

२ ४ १ २ १ ३ २
औ३हो३वाऽऽ । साख्या३यि । इन्दो३ । दिवा३४५यि ।

२ १ ११११ १२२१ २१
दा३यिवा२३४५यि । पू३ह्णिवा । भोनिचरा । तायि

२ १ २ ४ ५ ११ २ २
मा३आ । औ३हो३ । आ२३४वा । पराऔ३ हो ।

१ ३ २ २ ११११
धायि३रार । तिता३३४५ । आ३यि३हा२३४५यि ॥ (१)

४ ३२ ४ ३२ ४ ५ २ २ ४ १ ४
परिधी३रतिता३इहि । ए३ । औ३हो३वाऽऽ । पारी

१२ ३२ २ ११११
३ । धी३रा३ । तिता३३४५ । आ३यि३हा२३४५यि ।

१२२१ २१ २ १ १ ४
तावाहना । तामुतसो । माता३आ । औ३हो३ ।

५ २१ २ २ १ ३२
दी३३४वा । दु३हाऔ३हो । नोवा३ । अ३ज ३४५ ।

२ १११११ ४२ ३२४ ३२४५ २ २
धा३ना२३४५यि ॥ (२) दु३हानोव३अ३जधनि । ए३ । औ३

४ १२ १२ ३२ २
हो३वाऽऽ । दू३हा३ । नोवा३ । अ३ज२३४५यि । आ

२ २१ २१ २ १ २ ४
र्णातपा । तामतिसू । राया३आ । औ३हो३ । पा

^५ २३४राः । ^{२ १ २} शकूश्चो । ^१ नाआरयि । ^{३ २} वपाश्च ४५ । ^२ प्रा

^{१ १ १ १ १} इयिमाश्च ४५ । ॥ १८ * ॥ [१२]

^{२ १} ॥ पु॒त्रि ॥ ^{४ २ २} तवाह॑श्चो॒सोम॑रारण॒हाउ । ^{२ १ २ २} सख्य॑इ॒न्दो

^{२ २} दि॒वेदि॒वे । ^{१ २} पु॒रु॒ष्णा॑श्चि॒वाश्च । ^{१ २ २} हो॒वाश्च । ^{१ २} भ्रो॒निच॑र । ^{१ २} ति

^{१ २} मा॒मा॒श्वाश्च । ^{१ २ २} हो॒वाश्चा॒यि । ^{१ २} प॒रायि॑धा॒यि॒त्वाश्च ।

^{१ २ २} हो॒वाश्चा॒यि । ^{१ २ २} ता॒यि॒ता॒इहि॑ । ^{१ २} इ॒डाश्च॑भा॒श्च । ^१ ओ

२३४५ई । डा(१) ॥ १ * ॥ [१३]

^{१ २ २ १ २ २} ॥ अ॒र्कपु॒ष्पाद्य॑म् ॥ ^१ तवाह॑श्चो॒सोम॑रारण । ^१ ऊ॒वेश्च ।

^{२ १} सख्य॑इ॒न्दोदि॒वेदि॒वे । ^१ ऊ॒वेश्च । ^{२ १ २ २ १ २} पु॒रु॒ष्णि॒बभ्रो॒निच॑रन्ति

^{१ २} मा॒मव । ^१ ऊ॒वेश्च । ^{२ १ २ २ १ २} परि॒धी॒त्वा॒तिता॑इहि । ^१ ऊ॒वेश्च ॥ (१)

^{२ १ २ २ १ २} परि॒धी॒त्वा॒तिता॑इहि । ^१ ऊ॒वेश्च । ^{२ १ २ २ १ २} परि॒धी॒त्वा॒तिता॑इ

^१ हि । ^{१ २ २ १} ऊ॒वेश्च । ^{२ १ २ २ १ २ २} तवाह॑न्ना॒मुत॑सोमतेदि॒वा । ^१ ऊ॒वेश्च ।

^{२ २ १२ २ १२ २} ^१ ^{२ २ १२ २ १२ २}
 दुहानोवभ्रजधनि । ऊवे२३ ॥ (२) दुहानोवभ्रजधनि ।
^१ ^{२ २ १२ २ १२ २} ^१ ^{२ १२ २ १२}
 ऊवे२३ । दुहानोवभ्रजधनि । ऊवे२३ । घृणातपन्तमति
^{१२ २} ^१ ^{२ १२ २} ^१
 सूर्यात्परः । ऊवे२३ । शकुनाइवपप्तिम । ऊवे२३ ।
^१ ^{१ २ २} ^२ ^{५ २ २} ^{२ १२}
 ऊवे२३ । होवाश्चा३ । चा३४ । औद्योवा । अर्की
^{२ २} ^{१२ ३} ^{१ १ १ १}
 देवानां रम् । परमेवियोऽमार३४५ न्(३) ॥ १४ * ॥ (१४)
^{१ २ २ १} ^{२ २} ^{१ २}
 ॥ बार्हदुक्क्यम् ॥ तवाहसोम । रा२२ रणा । सख्य
^{२ २ १२} ^२ ^{१ २} ^{१ ७}
 इन्दोदिवेदारश्चिवायि । पूरुशणायिवा२ । ओनिचरा
^{१२} ^२ ^{१२}
 २ । तिमामवा । परिधारश्चि२रा । तिता२आश्चि
^१ ^{२ १२ २} ^१
 चा३४श्चि ॥ (१) परिधी२रति । ता२इहायि । परि
^२ ^{२ १२} ^२ ^{१ २} ^{१ ७}
 धी२रतिता२आश्चिहायि । तावाश्चान्ना२ । तामु
^{१२} ^२ ^{१२} ^२
 तामो२ । मतेदिवा । दुहानो२श्वा । भ्रजधार२ना
^{२ २ १२ २ २} ^१ ^{२ २}
 ३४श्चि ॥ (२) दुहानोवभ्रो । ऊ२धनायि । दुहानोव

२१८ २ १ २ १ ७
भृङ्गधा २३ नायि । घाण्णितपा २ । तामतायिसू २ ।

रियम्पराः । शकुना^२श्चायि । वप^१प्रा^२श्चिमा^२श्च^२ । औ^२

२२४५ई। डा(३) ॥ २५ * ॥ [२५]

॥ माण्डवम् ॥ तवाह् सोमराणा । सख्यइन्दो

दिवेदिवे । ^{१ २}पुहणाशिवार । ^{१ २}भूनिचर । ^{१ २}तिमामाशवा

२। परिधारयि^१त्वा । तितान्^२। आरयि^{१२}हार^३४औ^५

होवा ॥ (१) परिधौ॑रतिता॒ञ्चायि॑हायि । परिधौ॑रति

१२ २ १ २ १ २ २ १ २
ताद्वाहि। तवाहाश्ना २। क्षामुतसो। मतायिदा

१२ २ १२ ३ ५२ २
 शिववार । दुहानोरवा । भुज । धारनार३४औहो

वा ॥ (२) ^{२ २ २ २ १ २} दुहानोवभ्रजधानायि । ^{२ १ २ २ १ २} दुहानोवभ्रजधनि ।

१ २ १ २ २ १ २ १
घृणाता१पा२ । तामतिसू । रियाम्पाशरा२ः । प्रबुना

२ १ ३ ५ २ २ १ ३
 २३ आयि । वप । प्रारयिमार३४ औहोवा । विदावसू
 १ १ १ १
 २३४५(३) ॥ १६ * ॥ [१६] ११

अथ तृतीय-तृचे—

प्रथमा ।

३ १ २ ३ २ ३ ३ १ ३ १ २
 पुनानो अक्रमीदभिविश्वानृधोविचर्षणिः ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
 शुश्रन्तिविप्रन्धीतिभिः ॥ १ १ ॥

“पुनानः” पूयमानः “विचर्षणिः” विद्रष्टा सोमः “विश्वानृ”
 सर्वान् “नृधः” हिंस्रान् शत्रून् “अभि अक्रमीत्” अतिक्रान्त-
 वान्, तं “विप्र” मेधाविनं “धीतिभिः” कर्मभिरभिषवादिभिः
 स्तुतिभिर्वा “शुश्रन्ति” दीपयन्ति अलङ्कुर्वन्ति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ २ ३ १ २ २ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ २
 आयोनिमरुणोरुहङ्गमदिन्द्रोवृषासुतम ।

३ १ २ २
 ध्रुवसदसिसीदतु ॥ २ ३ ॥

अयम् “अरुणः” अरुणवर्णः सोमः “योनिं” स्थानं द्रोण-
 कलशम् “आरुहत्” आरोहति, ततो “वृषा” कामानां वर्षकः

७ क० गा० २० प्र० १ अ० १६ सा० ।

+ क० आ० ६, १, १, २ (२ भा० ४४ पृ०) = ऋ० वे० ६, ८, ३०, १ ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, ६०, २ ।

“इन्द्रः” “सुतम्” अभिषुतं सोमं “गमद्” मच्छति, गत्वा “भुवे
सदसि” स्थिरे स्थाने द्युलोकस्थे “सौदति” * निवसति ॥

“इन्द्रोवृषासुतम्”-“इन्द्रं वृषासुतः”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
नूनोरयिस्महामिन्दोस्मभ्य्सोमविश्वतः ।

१ २ ३ १ २
आपवस्वसहस्रिणम् ॥ ३ † ॥ १२

हे “सोम !” अभिषुतस्त्वं हे “इन्द्रा !” “नः” अस्मभ्यम्
“तु” क्षिप्रं “महां” महान्तं “सहस्रिणम्” ‡ असङ्ख्यातं “रयिं”
धनं “विश्वतः” “आ पवस्व” सर्वतः परितस्व ॥ ३ ॥ १२

३ २ २ २
॥ सत्रासाक्षीयम् ॥ पुना ३४ । नोअक्रमीदमि ।

५ ५ १ २ २ १ १
ओद्वा । विश्वामृधोविचर्षारणायिः । शुभ्रभा । ता

२ १ ५ २ २ ३ २ १ ५
रश्यिवी । प्रन्धौश्हो । वाहाश्शयि । तारश्शयिमोद्

५ ३ २ २ २ ५ ५ १
हायि ॥ (१) आयोश्श । निमरुणोरुहत् । ओद्वा । गम

२ २ १ १ २ १ ५
दिन्द्रोवृषासूरताम् । भूरवे । सारश्दा । सिसौ ३

* “सौदति”—इति ऋग्वेदीय पाठः, मूलपाठस्तु “सौदतु”—इति ।

† ऋ० वे० ६, ५, ३०, ३ ।

‡ ‘सहस्रिणं—सहस्रसंज्ञितम्’—इति वि० ।

५ अ० ४ ख० ३ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

५३५

२८ ३२ २ १ ५ ३२ २
हो । वाहा३४३यि । दा२३४तोइहायि ॥ (२) नूनो३४ ।

२ ५ ५ १ २
३४ । रयिम्माहामिन्द । ओइवा । अस्मभ्यः सोमविश्वा

१ १ २ १ ५ २८ ३२ २
रताः । आ२पा । वा२३स्वा । सहो३हो । वाहा३

१ ५ ५
४३यि । सार३४यिणोइहायि (३) ॥ १२ * ॥ [१]

१ ३२ ३ ५ १
॥ यामम् ॥ पुनानोआ२ । क्रमीदा२३४भौ । वि

२ ३ २ ३ ५ १
श्वामृधोर । विचर्षार३४णायिः । शुभ्रतिवार३यि । प्र

२ ४ १२ ७ ३ २ ३
न्धा३यितापुयिभाइ५इयिः ॥ (१) आयोनिमार । रुणोह

५ १ ३ २ ३ ५ १२
२३४हात् । गमदिन्द्रोर । वृषासूर३४ताम् । ध्रुवेस

२ ४ १२ ७
दा२३ । सिसा३यिदापुताइ५इउ ॥ (२) नूनोरया३यि

३ २ ३ ५ १ ३ २ ३
म् । महामा२३४यिन्दो । अस्मभ्यः सोर । मविश्वा२३

५ १२ २ ४
४ ताः । आपवस्वा २ ३ । सहा ३ स्वा ५ यि णा ६ ५

६ म् (३) ॥ ११ ॥ [२]

४ २ ३ ४ ३ ४ ५ ३ २ ४
॥ यामोत्तरम् ॥ पुनानोअक्रमीदभि । ओहाओ

५ ३ ४ २ २ ३ ४ ५ ३ २ ४ ५ २ १
हा । विश्वामृधोविचर्षणिः । ओहाओहा । शुम्भ

२ ३ २ ४ ३ २ ४
ताओशिवि । प्रन्वाओयितापुयिभाओपुईयिः ॥ (१) आयो

३ ४ ३ ४ ४ ५ ३ २ ४ ५ ३ ४ ३ ४ २ ४ ४ ५
निमरुणोरुहत् । ओहाओहा । गमदिद्रोवृषासुतम् ।

३ २ ४ ५ २ १ २ ३ २ ४
ओहाओहा । ध्रुवेसारदे । मिसाओयितापुताओपु

३ ४ ४ २ ३ ४ ४ ५ ३ २ ४ ५ ३
ईउ ॥ (२) नूनोरयिमहामिन्द । ओहाओहा । अस्त

२ ३ ४ ५ ३ २ ४ ५ ३ २ १ २
भ्यःसामविद्यतः । ओहाओहा । आपावा २ ३ ख ।

३ २ ४
सहाओवापुयिणाओपुईम् ॥ (३) ॥ १२ * ॥ [३]

३ २ २ १ २ ३
॥ गौराङ्गिरसस्य साम ॥ आहायिह्रस्वारश्वि । ऊव

२ २ २ ४ ३ ४ ५ २ २ ३ ४ ५
ए । पुनानोआओक्रामीदभि । विश्वामृधोचर्षणिः ।

२ ३ २ ४ ३ २ ४
शुम्भतिवि । प्रन्वाओयितापुयिभाओपुईयिः ॥ (१) आयो

४ ३ २ ४ २ ४ ३ ४ ५ २ ४
निमाओरुणोरुहत् । गमदिद्रोवृषासुतम् । ध्रुवे

सद । ^{३ २ ४}सिसाश्चिदापूताइइउ ॥ (२) ^{२ २ ४}नूनोरयाश्चिमाश्च
^{२ २ ४ ५}हामिन्दो । ^२अस्मभ्यं ^४सोश्माश्चिश्चतः । ^{२ २ ४}ओहोयि । इ
^१श्वारश्चि । ^{२ २ २}ऊवण । ^२आपवस्व । ^{३ २ ४}सच्चाश्चापयिणा ई ५
इं म् (३) ॥ १२ * ॥ [४] १२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य पञ्चमस्याध्यायस्य
चतुर्थं खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डः प्रथमतः चे—
प्रथमा ।

^{२ ३ १ २ ३ १ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २}
पिवा सोममिन्द्रमन्दतुत्वायन्ते सुषावह्यश्चाद्रिः ।

^{२ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ ३}
सोतुर्वाङ्मभ्यां सुयतो नार्वी ॥ १ ॥

हे “इन्द्र !” “सोमं” “पिब”, स सोमः “त्वा” त्वाम्
“मन्दतु” मादयतु, हे “हयश्च” हरिसञ्ज्ञकाश्ववन् ! इन्द्र !

* ज० ग० २३ प्र० २ ख० १२ सा० ।

‘उक्तो माध्यन्दिनः पवमानः’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीं पृष्ठान्युच्यन्ते विराजं पृष्ठं भवति । अवाग्निमन्यनम् ॥’—इति वि० ।

¶ क० आ० ५, १, १, ८ (१ भा० ८१४ प्र०) = ऋ० वे० ५, ४, ५, १ ।

“ते” त्वदर्थं “सोतुः” अभिषवकर्तुः “बाहुभ्याम्” “अर्वा”
 रश्मिभ्यामश्वद्वयं “सुयतः” सुष्ठु परिगृहीतः “अद्रिः” ग्रावा
 “य” सोमं “सुषाय” अभिषवं करोषि, स मन्दत्विति पूर्वेषां
 सम्बन्धः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 यस्तेमदेयुज्यश्चारुस्तिथेनवृत्राणिहृत्यश्चहंसि ।

१२ २२
 सत्वामिन्द्रप्रभूवसोममत्तु ॥ २ * ॥

हे “हृत्यश्च !” “इन्द्र !” “ते” तव “युज्यः” योग्यः “चारुः”
 समीचीनः “मदः” मदकरः “यः” सोमः “अस्ति” विद्यते
 “येन” च पीतेन सोमेन “वृत्राणि” आवरकादीनि राक्षसा-
 दीनि “हंसि”, हे “प्रभूवसो” प्रभूतधन इन्द्र ! “त्वा” त्वां
 “सः” सोमः “मदतु” मादयतु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ ० ७ ३ १ २ २ १ २ ३
 बोधासुमेमघवन्वाचमेमांयान्तेवसिष्ठोअर्चतिप्रशस्तिम् ।

३ १२ २२ ३ १ २
 इमाब्रह्मसधमादेजुषस्व ॥ ३ † ॥ १३

हे “मघवन्” इन्द्र ! “ते” तव “प्रशस्तिं” स्तुतिरूपां “धां”
 वाचं “वसिष्ठः” नामर्षिः “अर्चति” वहति, “इमां” वसिष्ठस्य

५ अ० ५ ख० १ सू० १, २, ३] उत्तरादिकः ।

५३८

सम्बन्धिनीं वाचं “सु आ बोध” सुष्ठु अभिवुध्यस्व किञ्च “इमा”
इमानि “ब्रह्म” ब्रह्माणि हवोरूपाण्यन्तानि * “सधमादे”
यज्ञे “जुषस्व” सेवस्व ॥ २ ॥ १३

॥ दैर्घतमसम् ॥ ^१हा^२उ^१पि^१वा । सोम^१मिन्द्र । मा ।

^२द^१तु^२वा । यन्ते^२सुषा^२व^२हरिया । आ^२श^२द्री^२२ः । आ^२द्री^२२ः ।

^२सो^२तु^२र्वा^२ङ्ग^२भ्याम् । सु^२य^२ता^२३ः । सु^२य^२ताः । ना^२२^३र्वा^२२३

^५४^२औ^२हो^२वा ॥ (१) हा^२उ^२या^२स्ता^२यि । मा^२दो^२यु^२जि^२यः । चा ।

^२रु^२स्ता^२३यि । रु^२स्ता^२यि । ये^२न^२वृ^२त्रा^२णि^२ह^२र्य^२श्वा । हा^२१

^१प्सा^२२यि । हा^२प्सा^२२यि । स^२त्वा^२मिन्द्रा । प्र^२भू^२वसा^२३

^१उ । भू^२वसा^२३उ । म^२मा^२र^२त्तू^२२३४औ^२हो^२वा ॥ (२) हा^२उ^२वो

^२धा । सू^२मे^२मघ^२वन् । वा । च^२मे^२मा^२३म् । च^२मे^२मा^२म् ।

^२यान्ते^२वसिष्ठ^२अ^२र्च^२ति^२प्रा । शा^२१ स्ता^२२ यिम । शा^२स्ता

* ‘अथवा ब्रह्माणि चैविद्यलक्षणानि’—इति वि० ।

^{१ २} रयिम । ^{२ २} इमा ब्रह्मा । ^{१ २ २} सधमादा रयि । धमादा रयिः ।

^{१ ३} जुषारस्वार^{५ २ २} ३४ औहोवा (३) ॥ १ * ॥ [१]

^{२ २} ॥ मरायम् ॥ ^{२ २} हाउहाउहाउ । ^{१ २} पायिवा । ^{२ १} सोमाम् ।

^२ इन्द्र । ^२ मन्दतुत्वा । ^२ त्वा । ^{१ २} त्वा । ^१ यान्तायि । ^२ सुषा ।

^{२ २} वक्ष्यंश्चाद्रिः । ^{२ २} द्रिः । ^{२ १} द्रिः । ^{२ २} सोढः । ^{२ २} बाह्व । ^{२ २} भ्याः

^{२ २ २} सुयतो नार्वा । ^{२ २} र्वा । ^{१ २} र्वा ॥ (१) ^१ यास्तायि । ^१ मदो । ^१ यु

^{२ २} जियश्चास्तरस्ति । ^{१ २} स्ति । ^{१ २} स्ति । ^१ यायिना । ^१ वृत्रा । ^१ णि

^२ द्युष्यंश्चहंसि । ^{१ २} सि । ^{१ २} सि । ^{१ २} सात्वाम् । ^{२ २} इन्द्रा । ^{२ २} भूप

^२ वसोममत्तु । ^{१ २} तु । ^{१ २} तु ॥ (२) ^१ बोधा । ^{२ २} सुमायि । ^{२ २} मघवन् ।

^{२ २ २} वाचमेमाम् । ^{२ २} माम् । ^{१ २} माम् । ^१ यान्तायि । ^१ वसायि ।

^{२ २} षो अर्चति प्रशस्तिम् । ^{१ २} स्तिम् । ^{१ २} स्तिम् । ^{१ २} अयिमा । ^{१ २} ब्र

^१ ह्मा । ^{२ २ २ २} सधमा । ^{२ २} देजुषस्व । ^{२ २} स्व । ^{२ २} स्व (३) ॥ ३ * ॥ [२] १३

अथ द्वितीयदृष्टेः * प्रथमा ।

२ ३ १ २

३ १ २ ३ १ २

विश्वः पृतना अभिभूत रत्नरः

३ १ २ ३ १ २

३ १ २ ३ १ २

सज्जुस्ततक्षुरिन्द्रजनुश्चराजसे ।

२ ३ १ २ ३ १ २

३ १ २ ३ १ २

क्रत्वैवरेस्थेमन्यासुरीमुतीय

० २ ३ १ २ ३ १ २

३ १ २ ३ १ २

मोजिष्ठन्तरसन्तरस्त्रिनम् ॥ १ ॥

“विष्वाः” सर्वाः व्याप्ता वा “पृतनाः” [पृङ् व्याख्यामे (तु०, आ०) ; व्याप्रियन्ते इति पृतनाः] सेनाः परस्परं सङ्गताः सत्यः “अभिभूतरम्” [शत्रूणामित्यर्थः] अभिभवितारम् “इन्द्रम्” “ततक्षुः” आयुधादिभिः तीक्ष्णीचक्रुः आयुधवन्तमश्ववन्तश्च चक्रुरित्यर्थः [यद्वा पृतना इति सङ्ग्राम नाम (निघ० २, १७, १८) ; व्याप्रियन्ते अत्रेति पृतनाः सङ्ग्रामाः, सर्वा- नेव सङ्ग्रामानभिभावुकनिन्द्रं “नरः” नेतारः स्तोतारः अन्योन्यं सङ्गताः स्तुतिभिः तीक्ष्णमकुर्वन्, सुतोऽतिबलवान् भवतीति । यद्वा यष्टारो हविः-प्रदानेन वीर्यवन्तं कुर्वन्तीति] किञ्च स्तोतारः “राजसे” [राजतेः तुमर्थे असे प्रत्ययः (३, ४, ६)] आत्मनो विराजनार्थं प्रकाशनार्थं सूर्यात्मानमिन्द्रं “जजनुः” जनयामासुः स्तोत्र-शस्त्रैः स्व-यज्ञे प्रादुरभावयन्नि-

* ‘वाग्देयम् । मैत्रावरुणं साम । विशोकं ब्रह्मनाम’—इति वि० ।

† त्व० आ० ३, २, ४, १० (१ भा० ७५४ प्र०) = त्व० वे० ६, २, ३७, ५ ।

त्यर्थः । किञ्च “क्रत्वा” ईदृशमिन्द्रम् “आमुरीम्” शत्रूणामभि-
मुख्येन मारयितारम् “उग्रम्” उद्गूर्णवलम् अतएव “ओजिष्ठम्”
ओजस्वितम् “तरसं” प्रवृद्धं “तरस्त्रिनं” सङ्ग्रामे शत्रुबधार्थं
विगवन्तं बलवन्तं वा एवम्भूतमिन्द्रं धनार्थं स्तुवन्ति ॥

“क्रत्वेवरेस्येमनि”-“क्रत्वावरिष्ठंवरे”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१२ ३१३ ३१ २२ ३२
नेमिन्नमन्तिचक्षसामेषंविप्राअभिस्वरे ।

३१ २ ३२७ ३१२ २ २३१ २२
सुदीतयोवोअद्भुहोपिकर्णतरस्त्रिनःसमृक्कभिः ॥ २ * ॥

“नेमिम्” [अरान् यथा नेमिर्व्याप्नोति तद्वद्विन्द्रं सर्वं
व्याप्नुते तादृशं] नमनशीलमिन्द्रं “चक्षसा” दर्शनमात्रेणैव
“विप्राः” मेधाविनः ‡ “अभिस्वरे” ¶ अभिस्वरेण गोताय
स्तोत्राय इन्द्रविषयं स्तोत्रं कर्तुमित्यर्थः “नमन्ति” नमस्कृवन्ति ।
कीदृशम् ? “मेघम्” इन्द्रो मेघोभूत्वा मेधातिथिं स्वर्गमनयत्
तस्मात् मेधातिथेर्मेघभूतमिति यावत् । इदानीं यजमानः
स्तोतृनाह—अपिच हे स्तोतारः ! “सुदीतयः” शोभनदीप्तयः

* ऋ० वे० ६, १, २८, १ ।

† ‘चक्षुषा दृष्टिसूत्रेण’—इति वि० ।

‡ ‘विप्राः ब्राह्मणाः’—इति वि० ।

¶ ‘अभिस्वरे—अभिस्वरो यजलक्षिन् अभिस्वरे यज्ञ’—इति वि० ।

“अद्भुहः” कस्याप्यद्भोधारः “वः” यूयं [छान्दसो वसादेशः]
 “तरस्त्रिनः” कर्मसु स्तान्त्रेषु वा त्वरायुक्ताः सन्तः इन्द्रस्य “कर्णे”
 ओत्र-समीपे “ऋक्भिः” अर्चनयुक्तैर्मन्त्रैः * [यद्वा ऋचो बह्व्यो
 येषु सन्ति तैः स्तोत्रादिभिः] संस्तुतः इन्द्रा यथा युष्मदीयानि
 स्तोत्रादीनि शृणोति तथा सम्यगभिष्टुतेत्यर्थः ॥

“अभिस्त्ररे”-“अभिस्त्ररा”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 समुरेभासोऽस्त्ररन्निन्द्रोऽसोमस्यपीतये ।

२ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 स्वःपतिर्यदौवृधेधृतव्रतोऽह्योजसासमूतिभिः ॥ ३ ॥ १४

‘रेभासः’ [रेभृ शब्दे (स्वा० आ०) शब्दयितारः
 स्तोतारः [यद्वा, “रेभासः” कश्यप-पुत्रा रेभाः एतन्नामका
 ऋषयः] “इन्द्रम् उ” इन्द्रमेव “समस्त्ररन्” ‡ सम्यगशब्दयन्
 समस्तुवन् । किमर्थम् ? “सोमस्य पीतये” सोमपानाय “यद्”
 यदा “स्वपतिः” स्वर्गस्य पालयिता धनस्य स्वामी वा इन्द्रः
 “वृधे” यजमानादिवर्धनाय भवति, तदा “धृतव्रतः” धृत-कर्मन्द्रः

* ‘ऋक्भिः’—ऋग्यजुःसामभिः—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, १, २८, १ । “यदोम्”—इति च ऋ०-पाठः ।

‡ ‘स्त्ररन्’—सामभिर्गायन्ति—इति वि० ।

“ओजसा” बलेन “जतिभिः” मरुद्भिः पालनैश्च वा सह सङ्गच्छते ; स्तुतिभिर्बलं मरुद्भिः पालनैश्चेन्द्रस्य भवतीत्यर्थः ॥

“सम्”-“समोम्”—इति पाठो, “स्वप्नतिः”-“स्वर्पतिम्”—इति च ॥ ३ ॥ १४

॥ दैशोकम् ॥ ^{२१}विश्वोहायि । ^{२२}पृतनाअभिभू । ^{१२}तरन्न
^१राः । ^{२१२}सजस्ततशुरायिन्द्र ^२ञ्जनुः । ^{२२१}चराजासोर३४हा
^{२१२}यि । ^{२२२}क्रत्वौहोयि । ^२वरौहोयि । ^१स्थिमन्यारमू२३४रीम् ।
^{२१}उतोहायि । ^{२१}उग्रमोर३४जी । ^५ष्ठन्तारार३४साम् । ^२हो
^{३२}यि । ^५तरा३४ । ^५स्विनम् । ^{२२१}ओईवा ॥ (१) ^२नेमोहायि ।
^{२३२१}नाम । ^{२२१}तिचक्षसा । ^{२२}मेषंविप्राः । ^२अभिस्वारोर३४हा
^{१२}यि । ^२सौहोयि । ^२दौहोयि । ^२तयोरवोर३४आ । ^२द्रु
^१होहायि । ^{२१}अपायिकार३४णै । ^५तारस्वीर३४नाः । ^२हो
^{३२}यि । ^५समू३४ । ^५कभिः । ^{२१}ओईवा ॥ (२) ^२समोहायि ।

रायिभा । सोअस्वरान् । इन्द्र^२सोम । स्यपीतायो^२र३

४हायि । सोहोयि । वोहोयि । पतारयि^३र्या^५२३४दी ।

वृधाहायि । धृतव्रा^५२३४ताः । हियोजा^२२३४सा । हो

यि । समू^३३४ । तिभिः । ओ^५इवा । ओ^३यिदी २ ३ ४

वा (३) ॥ १३ * ॥ [१] १४

अथ प्रगाथरूपे तृतीयसूक्ते †—

प्रथमा ।

योराजा^१चर्षणीनां^२यातारथेभिर^३ध्रिगुः ।

विश्वासान्तरुतापृतनाना^१ज्येष्ठयोवृचहा^२गृणे ॥ १ ‡ ॥

“यः” इन्द्रः “चर्षणीनां” मनुष्याणां “राजा” स्वामी,
“रथेभिः” रथैः “याता” आगन्ता च, “अध्रिगुः” अष्टतगमनौ
ऽन्यैः, “विश्वासां” “पृतनानां” सेनानां “तरुता” तारकाः,
“यः” च “वृचहा” वृचं हतवान्, “ज्येष्ठ” गुणैर्ज्यायांसं
तं महाभागमिन्द्रं “गृणे” स्तौमि ॥ १ ॥

* ऊ० गा० २३ प्र० २ अ० १३ मा० ।

† ‘भरद्वाजस्य पृश्नाच्छावाकं साम’—इति वि० ।

‡ ऊ० आ० ३, २, ४, २ (१ भा० ५६३ पृ०) = ऋ० वे० ६, ५, ८, १ ।

अथ द्वितीया ।

३ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २ १ १
इन्द्रन् शुभपुरुहन्मन्नवसेयस्यद्विताविधर्त्तरि ।

१ २ ३ २ ३ २ २ ३ २ ३ २ ३ २
हस्तेन वज्रः प्रतिधायिदर्शतो महान् देवो न सूर्यः ॥ २* ॥ १५

हे “पुरुहन्मन्” ऋषे ! † त्वं “तम्” “इन्द्र” “शुभ” ‡
हविःप्रदानादिना अलङ्कृत । किमर्थम् ? “अवसे” रक्ष-
णाय च । एवमात्मा स्वात्मानं सम्बोध्य ब्रवीति—“यस्य”
तव “विधर्त्तरि” विधारके इन्द्रे “द्विता” § द्वित्वम् अस्ति,
—औग्यमनौग्यम् [तव शत्रून् हन्तुमुग्रत्वं, तदनुग्रहाय अनुग्रह-
ञ्चेति द्वैतमस्ति] ; तच्चौग्रं दर्शयति—“दर्शतः” दर्शनीयः
“महान्” प्रभूतः “वज्रः” “देवो न सूर्यः” द्योतमानः सूर्य इव
स्थितः, “हस्तेन” कचेण “प्रति धायि” प्रतिनिहतो भवति ॥

* ऋ० वे० ६, ५, ८, २ ।

† पुरुहन्मन्—पुरुहन्म। नामकृषिः अस्य तृचस्य सञ्ज्ञानं परोक्षत्वं ब्रवीति
—इति वि० ।

‡ ‘शुभ—शुभं’ बलवन्तम्—इति वि० ।

§ ‘द्वि’ इति वाक्यशेषः—इति वि० ।

§ ‘द्वितः, द्वितः, एकतः—इति ऋषयः ; तेषां मध्ये द्विताः—इति वि० ।

॥ ‘हस्तेन वज्रः प्रतिधायि—हस्तेन मृद्वोला वज्रः प्रति घेष्टं पाने सर्व-
प्राणिनां वीर्यं रसं शोणितादि पिबते—इति वि० ।

“हस्तेन”-“हस्ताय”-इति पाठौ, “महान्देव”-“महोदेवः”
—इति च * ॥ २ ॥ १५

॥ पुंश्चि ॥ योराजा२३र्षणीनां^{२२ १ ४ २ २ ५ १२ २२ १ २}हाड । यातारथे^{२ १ २ १ २ १ २ २ १ २ २}
भिरघ्निगः । विश्वासा१न्ता२३ । होवा३हायि । रुता ।
पुताना१ना२३म् । होवा३हायि । ज्येष्ठांयो१श्वा २३ ।
होवा३हा । चाहागृणे । इडा२३ ॥ (१) ज्येष्ठांयो२३वृ^{१ २ १ २ २ १ ४}
चहागृणेहाड । ज्येष्ठांयोवृचहागृणे । इन्द्रान्ता१५गृ^{२ २ ५ १२ २ १२ २ १२ २ १ २}
३ । होवा३हा । भपुरुह । नन्नावा१सा२३यि । हो^{१ २ २ १ २ १ २ १ २ १}
वा३हायि । यस्यादा१यितार२३ । होवा३हायि । वायि^{२ २ १ २ १ २ २ १ २ १}
धर्त्तरि । इडा २ ३ ॥ (२) यस्यद्वी२३ताविधर्त्तरिहाड ।^{२ १ १ ४ ५}
यस्यद्विताविधर्त्तरि । हस्तायिना१वार२३ । होवा३हा ।^{१ २ २ १ २ २ १ २ २ १}
जःप्रतिधा । यिदार्शा१तार२३ । होवा३हायि । महा

* “महोदेव”-इति च ऋ० पाठः ।

^१ न्दाश्विवारः । ^{१ २ २} होवाश्चायि । ^{१ २ २} नामूरियः । ^१ इडा २ ३
^१ भाः ३ ३ । ^१ ओर ३ ४ ५ ई । डा(३) ॥ १४ * ॥ [१]

^{५ ४ ४ २ ४ ५ ४ ४} ॥ अभीवर्त्तम्† ॥ योराश्जाश्चर्षणीनोवा । यातार

^२ थे । ^{१ २} भिराध्राशयिगूरः । ^{१ २ २} वायिश्वासाश्शरः ३४म् । ^{२ ५ ५ २} तस्तुता ।

^{२ १ २} पृतानाश्नारम् । ^{२ २ १ २} ज्येष्ठांयाश्वार । ^{३ २} च्छाः । ^१ गारः ३४

^{२ १ १ १} ५ । ^{५ ४ ४ २ ४ ५ ४ ५} णार ३ ४ ५ यि ॥ (१) ज्येष्ठाश्चोर्वृत्रहागुणोवा ।

^१ ज्यायिष्ठयोवृ । ^{२ २} च्छाशगाशर्षारयि । ^{१ २} आयिन्द्रन्तश्शूः ३१

^{३ ४ ४ ५} २३४ । ^{२ १ २} भपुरुह । ^{१ २} न्नन्नावाशसारयि । यस्याद्वाशयिता

^{३ २} २ । ^१ विधाः । ^{३ १ १ १ १} तारः ३४ ५ । ^{५ ४ २} रारः ३४ यि ॥ (२) यस्याद्वाशयि

^{४ ५ ४ ५} ताविधर्त्तरोवा । ^{१ २ २} यास्यद्धिता । ^{१ २} विधार्त्ताशराश्चयि । ^१ छा

^{२ २} स्तेनवाश्शरः ३४ । ^{३ ४ ५ २} अः प्रतिधा । ^{२ १ २} यिन्दाशशतारः । ^१ महा

न्दाशिवारः । नमू३ । रार३४५ । यार३४५ः (३)

॥ ७ * ॥ [३]

॥ जनित्राद्यम ॥ योराजाश्चर्षणायिनाम । ऊवे

होरयि । यातारयेभिराधाशियगूरः । विश्वासान्तरु

तार । पृतानार३४नाम् । ज्येष्ठाश्चोयि । योवा३

श्चोयि । योवा३हो । त्रहा । गारणी २ ३ ४ औहो

वा ॥ (१) ज्येष्ठयो ३ वृत्रहागृणायि । ऊवेहोरयि ।

ज्येष्ठयोवृत्रहागा १ णीरयि । इन्द्रन्तःशुभपुरुहारः ।

न्मन्नावार३४सायि । यस्या ३ होयि । द्विता ३ होयि ।

विध । ताररार३४औहोवा ॥ (२) यस्यद्वीशताविधर्त्तरा

यि । ऊवेहोरयि । यस्यद्विताविधार्त्ता १ रा रयि । हस्ते

नवजःप्रतिधार । यिदागार३४ताः । महा३होयि ।

२२ १ २१२ ३ ५२२ २ १ ११
 देवाश्चो । नसू । रा२या२३४ औहोवा ॥ (३) जनित्रा२३

११

४५म् ॥ १३ * ॥ [३] १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य पञ्चमस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

अथ षष्ठे खण्डे ॥, प्रथमतश्चेत्—

प्रथमा ।

१२ ३२ ३२ २ १ २२ ३२ २२
 परिप्रियादिवः कविर्वयांसि न प्रयोजितः ।

३ १ २ ३ १ २
 स्वनैर्याति कविक्रतुः ॥ १ § ॥

“कविः” मेधावी “कविक्रतुः” क्रान्त-प्रज्ञः क्रान्त-कर्मा
 “नम्रगो” अधिषवणफलकयोः “हितः” निहितः सोमः “दिवः”
 द्युलोकस्य “परि प्रिया” अति प्रियाणि “वयांसि” आवृणः ॥
 “स्वानेः”-“सुवानः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* क० गा० १८ प्र० २ अ० १३ सा० । † ‘उक्तं माध्यन्दिनं सवनम्’—इति वि० ।

‡ ‘इदानीमार्जवमुच्यते’—इति वि० । § ‘और्णोद्यवं साम’—इति वि० ।

§ क० आ० ५, २, ४, १० (२ भा० २८) = ऋ० वे० ६, ७, ३२, १ ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ २ ३ २ ३ १ ० ३ १ ३ १ २
ससूनुर्मातराशुचिर्जातो जाते अरोचयत् ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
महान्महीकृतावधा ॥ २ * ॥

“जातः” उत्पन्नः “शुचिः” † विशुद्धः महान् हविरुत्तमः
“सः” सोमाख्यः “सुनुः” पुत्रः “मही” महत्यौ “कृतावधा” ‡
यज्ञस्य वर्धयित्रौ “जाते” विश्वस्य जनयित्रौ “मातरौ”
आत्मनो मातरौ व्यावापृथिव्यौ “अरोचयत्” रोचयति
दीपयति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
प्रप्रक्षयायपन्यसेजनाय जुष्टो अद्रुहः ।

३ २ ३ १ २
वीत्यर्षपनिष्टये ॥ ३ ¶ ॥ १६

हे सोम ! “प्र प्र” अत्यन्तं “क्षयाय” तव निवास-भूताय
“अद्रुहः” अद्रु हे अद्रोग्धे “पन्यसे” स्तोत्रे “जनाय” मनुष्याय

* ऋ० वे० ६, ७, २२, २ । † ‘शुचिः दीप्तः’—इति वि० ।

‡ ‘कृतावधा’—कृतो यज्ञः तेन वर्धतः कृतावधौ अथवा कृतमग्नं तेन वर्धते—
इति वि० । ¶ ऋ० वे० ६, ७, २२, २ ।

“वीति” वीत्यै भक्षणाय “जुष्टः” पर्याप्तः त्वं “पनिष्ठये” * स्तुतये
 “अर्घ” अङ्गं प्रति गच्छ ॥

“अद्रुहः”-“अद्रुहे”—इति पाठौ, “पनिष्ठये”-“च न-
 ष्ठया”—इति च ॥ ३ ॥ १६

॥ और्णायवोत्तरम् ॥ परिप्रियारदिवःकवायिः । व

या र्होश्वा^१स्मिन्प्रगोवो^२र्हिताः । स्वनैर्या^३रश्ती । ऊ

वा । होवा । होवा । ऊवारयि । ईर्या । कविक

तो^४ । यारश्छौहोवा ॥ (१) समनुमार्^५तराशुचायिः ।

जातार्होश्वाजाति^६अरोवोचयात् । महान्मारश्ही । ऊ

वा । होवा । र । ऊवारयि । ईर्या । अतावधोर ।

यारश्छौहोवा ॥ (२) प्रप्रक्षयारयपन्यसायि । जना^७रहो

श्वायजुष्टोवो^८अद्रुहाः । वीतियारर्षा । ऊवा । होवा ।

* प्रततिः स्तुतिकर्मा (निघ० ३, १४, १६),—इति वि० ।

५ अ० ६ ख० १ सू० १, २, ३] उत्तरार्द्धिकः ।

५५३

२। ऊवा२यि। ईश्या१। पनिष्टयो२। या२३४औहो
वा। ईश्या२३४पुम्(३) ॥ १५ * ॥ [१]

॥ और्णायवाद्यम् ॥ परिप्रियादिवःकावीः। वया
सिनप्रगोर्हिताः। स्वानैर्या२३ती। आया२। इया
ईश्या। कविक्रतो२। या२३४औहोवा ॥ (१) ससुनु
र्मातराष्टूचीः। जातोजातेअरोचयात्। महान्मा२३
ही। आया२। इयाईश्या। अतावृधो२। या२
३४औहोवा ॥ (२) प्रप्रक्षयायपन्यासायि। जनायजुष्टो
अद्रहाः। वीतियार३र्षा। आया२। इयाईश्या।
पनिष्टयो२। या२३४औहोवा। ई२३४पु(३) ॥ ८ * ॥ [२]

॥ वृद्धज्ञारद्वाजम् ॥ परिप्रिया। दिवःकवायिः।
वया२सार३यिना। प्रियोर्हिताः। स्वानैर्या२३तायि।

* क० गा० २ प्र० २ अ० १५ सा० ।

† क० गा० ७ प्र० २ अ० ८ सा० ।

^१ आ । ^२ औश्चोवा । ^१ काविकृतः । ^२ इडार३ ॥ (१) ससूनु

^१ र्मा । ^१ तराशुचायिः । ^२ जातोजार३ते । ^१ अरोचयात् ।

^२ मयान्मार३ही । ^१ आ । ^२ औश्चोवा । ^१ आर्त्तावृध । ^२ इडार

^२ ३ ॥ (२) प्रप्रशया । ^१ यपन्यसायि । ^२ जनाया३र३जू । ^१ द्यो

^१ अद्गुहाः । ^२ वीतिया३र३र्षा । ^१ आ । ^२ औश्चोवा । ^१ पानि

^२ द्ये । ^१ इडार३भा३३३ । ^१ ओ३र३४५ई । ^२ डा(३) ॥ १० * ॥ (३)

॥ गौषूक्तम् ॥ ^१ परिप्रियादिवौ । ^२ औश्चोवाहायि ।

^१ कवायिः । ^२ वया३स्मिनप्रियौ३र । ^१ ऊवायि । ^२ ऊवा३यि ।

^१ हायितारः । ^२ खानैर्यातिकवौ३र । ^१ ऊवायि । ^२ ऊवार

^१ यि । ^२ क्रात३र३ः । ^१ हो३रवार३४ औश्चोवा । ^२ अग्निराऊता

^२ र३४५ः (१) ॥ ११ † ॥ (४)

॥ ईनिधनम्मागीयवम् ॥ ^२ परिप्रियादिवःकवा३यिरे ।

५ अ० ६ ख० २ सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

५५५

^{१ २} वया^२स्मिनप्रजोर्हिताः । ^{२ २} स्नानैर्या^२श्नायि । ^२ ऐ^२रहो^२श्ना

^२ रश्मि^१ही । ^३ कवि । ^{५ २ २} क्रा^२र^२र^२श्मि^२हीवा ॥ (१) ^{२ २} ससूनु

^{२ २} र्मा^२तरा^२गुचा^२ए । ^{१ २ २ २} जा^२तो^२जा^२ते^२अ^२रो^२चया^२त् । ^२ महा^२न्मा^२श्

^२ ही । ^२ ऐ^२रहो^२श्ना^२रश्मि^२ही । ^{१ २} च^२यता । ^३ वा^२र^२र्द्धा^२र^२श्मि^२ही

^२ वा ॥ (१) ^२ प्र^२प्र^२ज्ञया^२य^२प^२न्यसा^२ ३ ए । ^{१ २} जना^२य^२जु^२ष्टौ^२अ^२द्गुहाः ।

^२ वी^२निया^२श्र्षा । ^२ ऐ^२रहो^२श्ना^२रश्मि^२ही । ^१ पनि । ^३ द्यार^२या

^{५ २ २} र^{३ १ १ १ १}श्मि^२हीवा । ^{३ १ १ १ १} ई^२र^२श्मि^२ही ॥ १७ * ॥ [५] १६

अथ प्रगाथे द्वितीयसूक्ते १—

प्रथमा ।

^२ त्व^३च्छा^३श्मि^३द्वै^३व्य^३प^३व^३मा^३न^३ज^३नि^३मा^३नि^३द्यु^३म^३त्त^३मः ।

^३ अ^३मृ^३त^३त्वा^३य^३घो^३ष^३यन् ॥ १ ॐ ॥

हे “पवमान” पूयमान ! “दैव्य” देवसम्बन्धि सोम ! “द्युम-

* ऊ० गा० २० प्र० १ अ० १७ सा० ।

† ‘वामदेवं वृद्धत्वं साम’—इति वि० ।

‡ ऊ० आ० ६, २, ४, ६ (२ भा० २२५ पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, १७, ३ ।

त्तमः” अतिशयेन दीप्तिमान् “त्वं हि” त्वमेव “अङ्ग” क्षिप्रं
 “घोषयन्” शब्दयन् शब्दं कुर्वन् “जनिमानि” देवसम्बन्धीनि
 जन्मान्यभिलक्ष्य “अमृतत्वाय” अमरणाय आगच्छेति शेषः ॥

“दैव्य”-“दैव्या”—इति पाठौ, “घोषयन्”-“घोषः”—इति
 च ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२३ १२ ३१२ ३ २३ ३१२ ३२
 येनानवग्वाद्ध्यङ्पोर्नुतेयेनविप्रासआपिरे ।

३१२ २२ २१२ ३१२ २२ २२ २२ १२
 देवानां सुखे अमृतस्य चारुणोयेन अवास्याशत ॥ २१ ॥ १७

“नवग्वा”ः नवनीय-गतिः यद्वा नवभिर्नासैः सत्रस्यानु-
 ष्ठानात् “द्ध्यङ्” —एतन्नामकः अङ्गिराः “येन” सोमेन पणि-
 भिरपहृतानां “हारम्” “अपोर्नुते” अपच्छादयति विवृतम-
 कार्षीत् “विप्रासः” तत् सुख्याः सर्वे मेधाविनोऽङ्गिरसः “येन”
 च सोमेन “आपिरे” तैरपहृता गाः आप्नुवन् किञ्च “देवानाम्”
 इन्द्रादीनां “सुखे” सुखे यज्ञेन सञ्जाते सति “चारुणः” कल्या-
 णस्य “अमृतस्य” उदकस्य सम्बन्धीनि “अवांसि” अन्नानि

• “र्नु” —इति क० पु० पाठः । † ऋ० वे० ७, ५, १७, २ ।

‡ ‘नवग्वा’—नवा गावो यस्य असौ नवग्वा—इति वि० ।

“येन” च सीमेन यजमानाः “आशत” व्याप्नुवत् अलभन्त ; स
त्वं देवानाममरणायागच्छेति पूर्वेण सञ्चत्यः ॥

“नवम्वा”-“नवम्बो”—इति पाठौ, “आशत”-“आनशुः”

—इति च ॥ २ ॥ १७

॥ बृहत्कम् ॥ ^{१ २ १} तुव^{२ १२}ही । ^२ अङ्गदैवा^१र ३ या । पाव

^{२२ १ २२} मानजनिमानि । ^{१ ७} द्यूमत्तामा^{१ २ २}रः । ^४ अमार्त्ताश्वा^१ ३ । य

^{५ ४} घोवा । ^५ पापुयोईहायि ॥ (१) ^{१ २ १} अमृता । ^{२२ १२} त्वायघोषार^१ ३

^२ यान् । ^{१ २२ १ २२} यायिनानवा^१दध्यङ् । ^२ आपो^१र्णूता^{१२}रयि । येना

^{२ २} वाशयि^{४ ५}प्रा^४ ३ । ^५ सञ्जीवा । ^{१२ २ १} पापुयिरोईहायि ॥ (२) येनवी ।

^{२२ १२} प्रासञ्जापा^२रशिरायि । ^{१ २ २२} दायिवाना^{१२ २ १ २}सुम्ने अमृत । स्या

^२ चा^{१२ २ २}शृण^{४ ५}रः । ^४ येना^४श्वा । ^५ सियोवा । ^५ शापुतोईहा

यि(३) ॥ १६ * ॥ [१]

॥ स्वारसौपर्णम् ॥ त्वं ह्यङ्गदैवार्था । पवमानज
 निमानिद्युमा । ऊम् । तार३४माः । आमा ३ उवा ।
 तात्वा । यद्यो२३४वा । पापूयो ६ ह्यायि ॥ (१) अमृत
 त्वायघोषार्थान् । येनानवग्वादध्यङ्ङपो । ऊम् । पू
 र३४तायि । यायिना ३ उवा । विप्रा । सओ२३४वा ।
 पापूयिरो ६ ह्यायि ॥ (२) येनविप्रासआपायिरायि । दे
 वानांसुम्ने अमृतस्यचा । ऊम् । ह्र३४णाः । यायिना
 ३ उवा । अवा । सियो२३४वा । शापूतो ६ ह्यायि (३) ॥ १६* ॥ [२]

॥ शाङ्कुम् ॥ तुवंहिया । ए२ । गदा । विया ।
 पवमानजनिमानिमानिद्युमत्तार३माः । आमा रत्तात्वा
 र३ । यद्यो२३४वा । पापूयो ६ ह्यायि ॥ (१) अमृतत्वा ।
 ए२ । यघो । पयान् । येनानवग्वादध्यङ्ङपो र्णूर३तायि ।

यायिना रेवायिप्रा३ । सञ्चोर३४वा । पापुयिरो ई हा
 यि ॥ (२) येनविप्रा । ए२ । सञ्चा । पिरायि । देवा
 नां सुम्ने अमृतस्य चारु३३णाः । यायिना रेम्नावार३ । सि
 योर३४वा । शापूतो ईहायि (३) ॥ १८ * ॥ [३]

॥ सत्रासाहीयम् ॥ तुवा३४म् । हियङ्गदैविय । ओ
 ईवा । पवमः नजनिमानिद्युमत्ता रेमाः । आ रेमा । ता
 रेत्वा । यद्यो३४हो । वाहा३४३यि । पार३४ यो ई हा
 यि ॥ (१) अमा३४ । तात्वायघोषयन् । ओईवा । येना
 नवम्बादध्यङ्ङपोर्णू रेतायि । या रेयिना । वार३यिप्रा ।
 सञ्चो३४हो । वाहा३४३यि । पार३४यिरो ईहायि ॥ (२)
 येना३४ । विप्रासञ्चापिरे । ओईवा । देवानां सुम्ने

^२ ^१ ^१ ^२ ^{१ ५}
अमृतस्य चारु रणाः । यारयिना । आरश्वा । सियौश्

^{२२} ^{३२ २} ^१ ^५ ^५
हो । वाचाश्शयि । आरश्वातोहायि(श्) ॥ १२ * ॥ [४] १७

अथ तृतीयतृचेण—प्रथमा ।

^{१ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ २} ^{३ १ २}
सोमः पुनानजर्भिणा व्यंवारं विधावति ।

^{१ २ ३ १} ^{२ २} ^{३ १ २}
अये वाचः पवमानः कनिक्रदत् ॥ १ † ॥

“पुनानः” पवमानः “सोमः” “जर्भिणा” स्त्रीयया धारया
“अव्यम्” अवेः सम्बन्धिनं “वाचं” पवित्रं “विधावति” विविधं
गच्छति । कीदृशः सोमः ? “पवमानः” पूतः “वाचः” स्तोत्रस्य
“अये” “कनिक्रदत्” पुनः पुनः शब्दं कुर्वन् विधावति ॥

“अव्यम्”-“अये”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

^{३ १ २} ^{३ २ ३ २ ३ १} ^{२ ३ १ २}
धीभिर्मृजन्ति वाजिनं वने क्रीडन्तमत्यविम् ।

^{३ १ २ ३ २} ^{३ २ २} ^{१ २}
अभिचिपृष्ठम्नातयः समस्वरन् ॥ २ ‡ ॥

“वाजिनं” बलवन्तं वा “नवनीये” वसतीवर्षास्थे उदके

* क० गा० १२ प्र० १ अ० १ सू० १ । † “आतोषादीयं सामं”—इति वि० ।

‡ क० आ० ६, २, ७ (२ भा० २१४ पृ०) = ऋ० वे० ५, ५, १०, ५ ।

§ ऋ० वे० ५, ५, ११, १

“क्रीडन्त” सङ्ग्रीडमानम् “अत्यविम्” [अविशब्देन तद्रोमजतं पवित्रमभिधीयते] अतिक्रान्त-पवित्रं सोमस् ऋत्विजः “धौभिः” स्तुतिभिः * “मृजन्ति” शोधयन्ति [यद्वा, धौभिः—वर्णलोप-श्चान्दसः, धौतिभिः अङ्गुलीभिः मृजन्ति] किञ्च “त्रिष्टुष्टं” [त्रीणि पवित्राणि द्रोणकलशाधवनीयपूतमृदात्मकानि पात्राणि स्पृशतीति त्रीणि सवनानि वा स्पृशतीति स तथोक्तः, तम्] सोमं “सतयः” स्तुतयः “अभि समस्वरन्” अभितः संस्तु-यन्तीति ॥

“मृजन्ति”-“हिन्वन्ति”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

११ ३१ २ २२ ३२७ ११२२२
असर्जिकलशा अभिमौढांसग्निर्नवाजयुः ।

३ १ २२३१ २
पुनानोवाचञ्चनयन्नसिष्यदत् ॥ ३† ॥ १८

“वाजयुः” यजमानानामन्नमिच्छन् “मौढान्” सेक्ता ः सोमः “कलशान्” “अभि” लक्ष्य, कलशेषु “असर्जि” असृज्यत । तत्र दृष्टान्तः—“सग्निर्न” यथा सर्पणशीलोऽश्वः ॥ सङ्ग्रामे सृज्यते तद्वत् । ततः “पुनानः” पूयमानः सोमं

* ‘धौभिः बुद्धिभिः’—इति वि० । † ऋ० वे० ५, ५, ११, २ ।

‡ ‘मौढान् बलवान्’—इति वि० ।

॥ ‘सग्निर्न’—सग्निरश्वोऽभिधीयते—इति वि० । ‘सग्निः’—इति निघण्टावश-नामस्य पञ्चमं पदम् (१, १४,) ।

‘वाचं’ गच्छ ‘जनयन्’ उत्पादयन् ‘असिषदत्’ पात्रेषु
स्यन्दते ॥

“मीढ्वान्”-“मेल्हा”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

॥ आतीषादीयम् ॥ सोमः पुना । हो । नजर्मिणा
ईष । अयंवारं विधाश्वाहोती । अग्नेवारं ३४५ । चा २
३४५ । पवमारं ३नाः । कारनारं ३४ औहोवा । क्रद
देरं ३४५ ॥ (१) धीभिर्मृजा । हो । तिवाजिनाईमे ।
वनेक्रीडन्तमाश्वायिम् । अभित्रारं ३४५ यि । पार
३४५ । घृस्मत्तारं ३याः । सारमारं ३४ औहोवा । स्वर
नेरं ३४५ ॥ (२) असर्जिजा । हो । लशां अभौईष ।
मीढ्वान्सप्रिर्नवाश्वाहूः । पुनानोरं ३४५ वारं ३४५ । च
अनारं ३याश्न । आरसा २ ३ ४ औहोवा । व्यददे २ ३
४ ५ (३) ॥ १७ * ॥ [१]

॥ सुज्ञानम् ॥ सोमः पुना । नजर्मिणा । अव्यवा
 रा२म् । विधावतायि । अग्नेवाचा२ः । पव । मा२
 ना२३४ औहोवा । कनिक्रददे३ ॥ (१) धीभिर्मृजा । ति
 वाजिनाम् । वनेक्रायिडा२ । तमत्यवायिम् । अभि
 चायिपा२ । छम् । ता२या२३४ औहोवा । समस्वरन्ने
 ३ ॥ (२) असर्जिका । लशा० अभायि । मीढान्त्साप्ता२
 यिः । नवाजयूः । पुनानोवा२ । चञ्च । ना२या२३
 ४ औहोवा । असिष्यददे३ उपा२३४ ५ (३) ॥ ८ * ॥ [२]

॥ शुध्यम् ॥ सोमः पुना२नः । जर्मिणोवा । अव्यं
 वाराम् । विधावतायि । अग्नेवाचः पवमानः क । ना२
 इयि । क्रदाउवा । श्रूधिया२ ॥ (१) धीभिर्मृजा२रन्ति ।
 वाजिनोवा । वनेक्रीडा । तमत्यवायिम् । अभिन्निपृष्ठ

^{२ १ २ १} स्नातयःसम् । ^२ आ२३ । ^{१२} स्वराजवा । ^१ अधिया२ ॥ (२)

^२ असर्जिका२ल । ^२ शा^१अभोवा । ^{२ १ १ १} मौठात्सप्रायिः । ^२ न

^{२ २ २} वाजयूः । ^{२ २ १ २} पुनानोवाचञ्जनयन्न । ^{२ १ २ १} सा२३यि । ^२ व्यदाज

^{१ २} वा । ^१ अधिया२ । ^२ ए२३हिया३४३ । ^१ ओ२३४५ई ।

डा (३) ॥ ४ * ॥ [३]

^{२ २ १} ॥ क्रोशम् ॥ ^२ सोमाः । ^२ पुनानानजर्म्नि । ^{२ २} णा । ^१ हो

^१ ई२ । ^{२ २ १} हो । ^२ वाहोयि । ^२ अव्यंवारंविधावतायि । ^{२ १} अग्रा

^२ यिवाश्चार३ः । ^{२ १ २} पाश्वामाशनाः । ^१ कना२३यिकदा३४३

^{२ २ १} त् ॥ (१) ^२ धीभीः । ^२ मृजन्तिवाजि । ^१ नम् । ^१ होई२ ।

^१ हो । ^{२ २ १} वाहोयि । ^{२ २} वनेक्रीडन्तमत्यायिम् । ^{२ १} अभायिचा१

^२ यिपा२३ । ^{२ १ २ २} घाश्मनाश्याः । ^१ समार३स्वरा३४३न् ॥ (२)

^{२ १} असा । ^२ जिकलशा^१अ । ^२ मि । ^१ होई२ । ^{२ २} हो । ^{२ २} वा

^१ होयि । ^{२ २} मौदात्सप्रिर्नवाजयूः । ^{२ १ २} पुनानोश्वा२३ । ^२ चा३
^{१ २ २} ज्ञानाश्यान् । ^१ असा२३यिष्यदा३४३त् । ^१ ओ२३४५ई ।

डा (३)॥ ११ * ॥ [४] १८

अथ चतुर्थद्वेषा—प्रथमा ।

^{१ २} सोमःपवतेजनिनामतीना

^{२ ३ २ ४ २ २ २ ३ २} जनितादिवोजनितापृथिव्याः ।

^{३ १ २ २ ३ २ २} जनिताग्नेर्जनितासूर्यस्य

^{३ १ २ ३ १ २ २} जनितेन्द्रस्यजनितीतविष्णोः ॥ १ ॥

“सोमः” अभिषूयमाणः “पवते” पात्रेषु चरति । कौटुशः ?
“मतीनां” बुद्धीनां [यद्वा, मननीयानां] “जनिता” जनयिता,
[“जनिता मन्त्रे (६, ४, ५३)”—इति निपातनाम्बिलोपः]
किञ्च “दिवः” द्युलोकस्य “जनिता” प्रादुर्भावयिता, तथा

* ऊ० गा० १५ प्र० २ अ० ११ सा० ।

† ‘वात्सप्र’ साम सोमस्यायं क्षुतिः—इति वि० ।

‡ ऊ० व्या० ६, १, ४, ५ (२ भा० ११७ प्र०) = ऋ० वे० ७, ४, ६, ५ ।

“पृथिव्याः” “जनिता”, “अग्नेः” “जनिता” प्रकाशयिता,
 “सूर्यस्य” सर्वस्य प्रेरकस्यादित्यस्य “जनिता”, “इन्द्रस्य”
 “जनिता” तेन मदस्य जनयिता “उत” अपिच “विष्णोः”
 व्यापकस्य “जनिता” जनयिता;—एतत्सर्वं सोमेऽभि धूयमाणे
 भवतीति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २ ३ १ १ ३ २ २ २
 ब्रह्मादेवानाम्यदवीः कवीनाः*

३ १ २ ३ २ ३ १ २
 मृषिर्विप्राणाम्महिषोमृगाणाम् ।

३ १ २ २ ३ १ २ ३ १ ३
 श्येनो गृधाणां स्वधितिर्वनानां†

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
 सोमः पवित्रमत्येतिरेभन् ॥ २ † ॥

“सोमः” एवंप्रुपो भवति—“देवानां” स्तोत्रकारिणा
 मृत्विजां “ब्रह्मा” ब्रह्माख्यत्विक्स्थानीयो भवति [यद्वा, “देवानां”
 शीतमानानामिन्द्रादीनां “ब्रह्मा” राजा भवति] तथा “कवीनां”
 कान्त-प्रज्ञानां “पदवीः” [स्वलन्ति पदानि साधुत्वेन यो योजयति
 स पदवीः, वी गत्यादिषु (अदा०, उभ०)—इत्येतस्मात् किपि

* “द्वौष्कवीना” — इति क० पु० पाठः ।

† ऋ० वे० ७, ४, ७, २ ।

रूपम्], तथा “विप्राणां” मेधाविनां मध्ये “ऋषिः” भवति [यः परोक्षं पश्यति स ऋषिः “ऋषिर्दर्शनात् (निरु० २, ११)”—इति,] “ऋगाणां” “महिषो” भवति महिषाख्यो बलवान् राजा भवति तथा “गृध्राणां” पक्षिविशेषाणां “श्वेनः” शंसनीयः पक्षिराजो भवति, “वनानां” [वनतिर्हि साकर्मा] हिंसकानां क्लेदकानां मध्ये “स्वधितिः”—एतन्नामकच्छेदकोऽसि । एवम्भावः सोमः “रेभन्” शब्दायमानः सन् “पवित्रम्” ऊर्णास्तुकेन कृतम् “अत्येति” अतिगच्छति * ॥ २ ॥

* अत्राह शास्त्रः—“ब्रह्मादेवानामित्येष हि ब्रह्मा भवति देवानां देवनकर्माणां सादित्यरश्मौनां पदवैः कवीनामित्येष हि पदं वेत्ति कवीनां कवीयमानानां सादित्यरश्मौनां ऋषिर्विप्राणामित्येष हि ऋषिणो भवति विप्राणां व्यापनकर्माणां सादित्यरश्मौनां महिषो ऋगाणामित्येष हि महान् भवति ऋगाणां मार्गणकर्माणां सादित्यरश्मौनां श्वेनो गृध्राणामिति श्वेन आदित्यो भवति श्वायतेर्गतिकर्मणो गृध्रा आदित्यो भवति गृध्रवे स्थानकर्माणो यत एतस्मिंस्तिष्ठति स्वधितिर्वनानामित्येष हि स्वयं कर्माणादित्यो धत्ते वनानां वननकर्माणां सादित्यरश्मौनां सोमः पवित्रमत्येति रेभन् इत्येष हि पवित्ररश्मौनामत्येति स्तूयमान एष एवैतत्सर्वमन्त्ररमित्यधिदेवतमथाऽध्यात्मं ब्रह्मा देवानामित्ययमपि ब्रह्मा भवति देवानां देवनकर्माणां मिन्द्रियाणां पदवैः कवीनामित्ययमपि पदं वेत्ति कवीनां कवीयमानानां मिन्द्रियाणां ऋषिर्विप्राणामित्ययमपि ऋषिणो भवति विप्राणां व्यापनकर्माणां मिन्द्रियाणां महिषो ऋगाणामित्ययमपि महान् भवति ऋगाणां मार्गणकर्माणां मिन्द्रियाणां श्वेनो गृध्राणामिति श्वेन आत्मा भवति श्वायतेर्ज्ञान-कर्माणो गृध्राणो मिन्द्रियाणि गृध्रतेर्ज्ञान-कर्माणो यत एतस्मिंस्तिष्ठति स्वधितिर्वनानामित्ययमपि स्वयं कर्माणां धत्ते वनानां वननकर्माणां मिन्द्रियाणां सोमः पवित्रमत्येति रेभन् इत्ययमपि पवित्रमिन्द्रियाण्येति स्तूयमानोऽयमेवैतत्सर्वमनुभवत्यात्मगतिमाचष्टे ॥”—इति निरु० प्र० २, १२ ।

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ६
प्रावीविपद्वाचजग्मिन्नसिन्धु

२ २ २ २ १ २ ३ ३ २
गिरस्तीमान्पवमानोमनीषाः ।

३ २ २ २ ३ २ ३ १ २ ३ १
अन्तःपश्यन्वृजनेमावराण्या

२ ३ १ २ २ ३ २
तिष्ठतिवृषभोगोषुजानन् ॥ ३ ॥ १८

“पवमानः” सोमः “मनीषाः” मनसईशिता हृदयङ्गमान्
“प्रावीविपत्” प्रकर्षेण विपर्ययति † प्रेरयति “सिन्धु” स्यन्द-
मान-नदीव “वाचः” शब्दस्य “जग्मि” न” सङ्घं यथा प्रेरयति
तद्वत् । किञ्च “वृषभः” कामानामुदकानां वा वर्षकः सोमः
“अन्तः” अन्तर्हितं वस्त्रजातं ‡ “पश्यन्” “अवराणि” दूर्वलैः
वारयितुमशक्यानि “इमा वृजना” ॥ इमानि बलानि “आ
तिष्ठति” आसीदति । किं कुर्वन् ? “गोषु जानन्” § गवां
जयाय जानानः सन् परबलानि प्रविशति ॥

“स्तीमान्”-“स्तीमः”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

० ऋ० वे० ७, ४, ७, २ ।

† ‘विपर्ययति’—इति वि० ।

‡ ‘अन्तः हृदये’—इति वि० ।

॥ ‘वृजना वृजनानि विद्राणि शरीरावस्थितानि’—इति वि० ।

§ ‘गोषु जानन्’—गोशब्देन रश्मयः ता एव नाड्यो गृह्यन्ते ; वृषभो वर्णिता ;
गोषु अपसु नाड्यो जानन्—इति वि० ।

॥ महावाक्प्रम् ॥ ^{२२ २ २} हाउहाउहाउ । ^१ ओ । ^२ होहो
^२ वा । ^२ ओ । ^२ होहोवा । ^{२ १} सोमःपवा । ^{२ १} तेऽजनि । ^२ ताऽ
^{२ २} मतीनाम् । ^{२ २} मतीनाम् । ^{२ २} मतीनाम् । ^{१२} जनितादायि ।
^{२ १} वोऽजनि । ^२ ताऽपृथिव्याः । ^२ पृथिव्याः । ^२ पृथिव्याः । ^२ ज
^{१२} निताग्नायिः । ^{२ १ २} जनिता । ^२ सूऽरियस्या । ^२ रियस्या । २ ।
^{१२} जनितेद्रा । ^{२ १} स्याऽजनि । ^२ तोऽतविष्णोः । ^२ तविष्णोः । २ ।
^{१२ २} ब्रह्मादेवा । ^{२ १} नाम्यद । ^{२ २ २} वीःकवीनाम् । ^{२ २} कवीनाम् ।
^{२ २} कवीनाम् । ^१ ऋषिर्विब्रा । ^{२ १} णाम्महि । ^{२ २ २} षोऽमृगाणाम् ।
^{२ २} मृगाणाम् । २ । ^{२ १ २} श्येनोऽगृध्रा । ^{२ १} णाऽस्वधि । ^{२ २} तिर्वना
^२ नाम् । ^{२ २} वनानाम् । २ । ^{२ १} सोमःपवायि । ^{२ १} त्राऽमनि । २
^२ तिरेभन् । ^२ तिरेभन् । २ । ^{२ १ २} प्रावीविपात् । ^{२ १ २} वाऽचऊ ।
^२ मिन्नसिधुः । ^२ नसिन्धुः । ^२ नसिन्धः । ^{१ २} गिरःस्तोमान् ।

^{२ १ २} पवमा । ^२ नोऽमनीषाः । ^२ मनीषाः । २ । ^१ अन्तःपश्यान् ।

^{२ १ २} वृजने । ^२ माऽवराणी । ^२ वराणी । २ । ^{२ १} आतिष्ठतायि ।

^{२ १} वृषलः । ^२ गोऽपुजानन् । ^२ पुजानन् । २ । ^{२ २} हाउ । ३ ।

^१ ओ । ^२ होहोवा । २ । ^१ ओ । ^१ हो । ^२ होर । ^३ वार३४

^{२ २ २} औहोवा । ^{३ १ १ १ १} इर३४५ (३) ॥ १८ * ॥ [१]

^{२ २ १} ॥ जनित्राद्यम् ॥ ^{२ २ १} हाउजनत् । ^२ सोमःपवा । ^२ तेऽ

^१ जेनि । ^{२ ३ २ ५} तामतीनाम् । ^{२ १ २} जनितादायि । ^{२ १} वोऽजनि । ^२ ता

^{३ ४ ५} पृथिव्याः । ^{२ १ २} जनिताशायिः । ^{२ १ २} जनिता । ^{२ ३ ४ ५} हूरियस्या ।

^{२ १ २} जनितेद्रा । ^{२ १} स्याऽजनि । ^२ तोऽ३४३ । ^{२ ४} ताश्वा५यिष्णो६५

^{२ १ २ २} इः ॥ (१) ^{२ १} ब्रह्मादेवा । ^{२ ३ ४ ५} नाऽपद । ^२ वीःकवीनाम् । ^२ ऋ

^१ प्रिर्विप्रा । ^{२ १ २} णाऽस्माहि । ^{३ ४ ५} षोऽष्टगाणाम् । ^{२ १ २} श्येनोऽष्टधा । ^२ णा

^१ श्वस्वधि । ^{२ ३ ४ ५} तिर्वनानाम् । ^{२ १} सोमःपवायि । ^{२ १} त्राऽमति ।

आ३४३यि । ती३राप्रयिभा३पु३न् ॥ (२) प्रावीविपात् ।
 वा३ चज । मिन्नसिधूः । गिरस्तोमान् । पवमा ।
 नोमनीषाः । अन्तःपश्यान् । वृजने । मावराणी । हा
 उजनत् । आतिष्ठतायि । वृषभः । गो३४३ । पू३
 जाप्रना३पु३न् (३) ॥ १ * ॥ [२]

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ सोमाऽप्रःप । वा३तारयिजनि
 ता । मर्नतीनाञ्जनितादिवोजनायि । ता३पार्था ३ यि
 व्याः । जना३यिताग्नेर्जनि । तासूर३री । ऊम्मायि ।
 या३स्या । जानितेन्द्रस्यजनितोतारविष्णाउ ॥ (१) ष्णौ
 ब्री । ह्लादेवानांपदवीः कवीनामृषिर्विप्राणाम्माहायि । षो
 इमागार्शणाम् । श्येनो३रृध्राणां स्वधिविवीनानार३
 सो । ऊम्मायि । मा३पा । वायिचमत्येता ३ यिरेभा

^{१ २} भान्ग्रा । ^{१२ २ २} वीविपद्वाचजम्नि ^{२ २} न्नसिन्धुर्गिरस्तोमान्यवमा ।
^{२ १ २} नोश्मानाश्चिषाः । ^{१ १} अन्तारः पश्यन्वृजनेमाव । ^{२ २} राणा
^{२ १} रश्चा । ^{२ २} ऊम्नायि । ^{१ २ २} ताश्चिष्टा । ^{२ २} तायिवृषभोगोषूर
^{३२ २} जानाउ । ^{१११} वा३४५(३) ॥ १० * ॥ [३]

^{१२ २ १} ॥ श्यावाश्वम् ॥ ^{२२ १ २} सोमःपवा । ^२ तेजनितामताश्चि
^१ नाउयाश्च । ^{१ २ २ २} जनितादिवोजनिताष्टथाश्चि ^१ व्याउवा२३४ ।
^{३ १} जनाश्चि ^{३२ २} यिताग्नेः । ^{१ २ २ २ १} जनितासूरियास्याश्च । ^{१ २ २ १} जानितेन्द्रा ।
^{२ १} स्याजनिताश्च । ^{४ ५ ४} तोवा । ^५ वा५यिष्णोद्वायि ॥ (१) ^{१ २ २} ब्रह्मा
^{२ १} दवा । ^{२२ १ २} नाम्यद्वीःकवाश्चि ^१ नाउवाश्च । ^{१ २ २} ऋषिर्विप्राणां
^२ महिषोमृगाश्च ^१ णाउवा २३४ । ^{३२ २ २ २} श्येनोश्च ^{१ २} गृध्रा । ^{१ २} णास्व
^{२ १} धितिर्वनानाश्चम् । ^{१ २ २} सोमःपवायि । ^{२ १} चामतियाश्च ^{१ २} यि ।
^{४ ५} तोवा । ^४ रा५यिभोद्वायि ॥ (२) ^{१२ २ २ १} प्रावीविपात् । ^{२ २ १} वाच

^१जग्मि^१न्नसा^१रयिन्धा^१उवा^१२ । गिरस्तीमान्यवमानोमना

^१रयिषा^१उवा^१२३४ । अन्ता^१३४ः पश्चान् । वृजनेमावराणा

^१रयि । आतिष्ठतायि । वार्षभोगो^१२३ । पोवा । जापु

^५नो^५द्वायि (३) ॥ १६ * ॥ [४] १८

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य पञ्चमस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः ॥ ६ ॥

अथ तत्तत्तयात्मके सप्तमे खण्डे ॥

प्रथमतश्चेत्—प्रथमा ।

^३१२२२२२ ^३१२ ^३१२
अग्निं^३वोवृधन्तमध्वराणाम्पु^३रुतमम् ।

^२३२३१९
अच्छानम्^२ सहस्रते ॥ १९ ॥

० क० ग० २३ प्र० १ ख० १ ईसा० ।

† 'यज्ञाद्यज्ञौघमग्निष्टोमौघं साम'—इति वि० ।

‡ 'इदानीमुक्त्यानि'—इति वि० ।

§ 'सौरभं ब्रह्मसाम वसिष्ठस्य प्रियतम मच्छावाकसाम'—इति वि० ।

ई क० आ० १, १, ३, १ (भा० १२७ प्र०) = ऋ० वे० ७, ७, १०, ३ ।

“अध्वराणाम्” अहिंस्यानां बलिनां “नप्ते” बन्धुं “सहस्रते”
बलवन्तं [विभक्तिव्यत्ययः (३, १, ८५)] “वृधन्तं” ज्वालाभि-
वर्द्धमानं “पुरुतमम्” अतिशयेन बहुमग्निं हे ऋत्विजः ! “वः”
यूयम् “अच्छ” अभिगच्छत । उपसर्गश्रुतेर्योग्यक्रियाध्याहारः ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १२ २२ ३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २

अयं यथान्नामुवत्त्वष्टारूपेव तच्छा ।

३ २३ ३ १ २

अस्य क्रत्वा यशस्वतः ॥ २* ॥

“अयम्” अग्निः “नः” अस्मान् “तच्छा” विकर्तव्यानि
“रूपेव त्वष्टा” रूपाणि वर्द्धकिरिव “यथा” येन प्रकारेण “आ
भुवत्” आ भवति प्राप्नोति, तथैनमग्निमभिगच्छतेत्यर्थः । किञ्च
वयम् “अस्य” अग्नेः “क्रत्वा” † प्रज्ञानेन युक्ताः “यशस्वतः”
यशस्वन्तो ‡ भवामेति शेषः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २२ ३ २३ ३ २ ३ १ २

अयं विश्वा अभिश्चिद्योग्निर्द्देवेषु पत्यते ।

२३ ३ १ २

आवाजैरूपनोगमत् ॥ ३ ॥ २०

* ऋ० वे० ७, ७, १०, ३ ।

† ‘क्रत्वा—तृतीयैषा पठो-स्थाने द्रष्टव्या क्रतो २५ ति वि० ।

‡ ‘यशस्वतो यशसा सम्पन्नस्य’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, ७, १०, ४ ।

मनुष्याणां “विष्वाः” सर्वाः “त्रियः” सम्पदः * “देवेषु”
देवानां मध्ये यः “अयम् अग्निः”† “अभिगच्छति, सः अग्निः
“नः” अस्मानपि “वाजैः” अत्रैः “उपागमत्” उपागच्छतु॥३॥२०

२ २ १ २ १
॥ स्वारसैन्धुक्षितम् ॥ अग्निवोवृधान्ताम् । आध्व

२२ ४ १ २२ २ २ १ १
राणाम् । पुरुतामौ । होवाश्चायि । आच्छा२नाम् २३ ।

२१ ५ ४ ५ २ २ २ १ २
सहो२३४वा । स्वा५तो६हायि॥(१) अयंयथानआभूवात् ।

१ २२२ १ २२ २ २ १ १
त्वाष्टारूपे । वताक्षायौ । होवाश्चायि । आस्था२क्रा

२१ ५ ४ ५ २
त्वा२३ । यशो२३४वा । स्वा५तो६हायि॥(२) अयंवि

२ १ २ २२२ १ २२ २ २
श्वाअभिश्चायाः । आग्निर्द्वे । पुपात्यातौ । होवाश्चा

१ १ २१ ५ ४ ५
यि । आवा२जायिहृ२३ । पनो२३४वा । गा५पुमो६हा

यि (३)॥ २० ॥ [१]

* ‘अभिस्त्रियः—अभिस्त्रियणसालम्बनं सर्वाण्यलम्बनानि’—इति वि० ।

† ‘अग्निः देवेषु भवति यदा अरणिभ्यां पत्यते । पत्यत इति हान्दसः प्रयोगो
न दोषः’—इति वि० ।

‡ क० मा० २ प्र० २ अ० २० वा० ।

३ २ २
॥ सत्रासाह्वयम् ॥ अग्रा ३४ यिम् । वोवृधन्तम् ।

५ ५ १ २ २ २ १ १
ओईवा । अध्वराणाम्पुहृता रेमाम् । आ रेच्छा । ना

२ १ ५ २ २ २ १ ५ ५
र३म् । सद्यो रेहो । वाहा रे४ रेयि । स्वार रे४ तोईहा

३ २ २ २ ५ ५
यि ॥ (१) अया रे४ म् । यथान आभुवत् । ओईवा ।

१ २ २ २ १ १ २ १ ५
त्वष्टारूपेवत क्षा रेया । आ रेस्या । क्रार रेत्वा । यशौ रे

१ २ ३ २ २ १ ५ ५ ३ २
रेहो । वाहा रे४ रेयि । स्वार रे४ तोईहायि ॥ (२) अया

२ ५ ५ १ २ २
रे४ म् । विश्वा अभिश्रियः । ओईवा । अग्निर्दे वेषुपत्या

१ २ १ ५ २ २ ३ २
रेतायि । आ रेवा । जार रेयिहू । पनौ रेहो । वा

२ १ ५ ५
द्धार रे४ रेयि । गार रे४ मोईहायि (३) ॥ ११ * ॥ [२] २०

अथ द्वितीयलघे—प्रथमा ।

२ १ १ २ १ २ २ २ १ २ ३ १ २
इममिन्द्रसुतमिवज्येष्ठममर्त्यमदम् ।

३ १ १ ३ क १ र १ २ ३ २ ३ १ २
शुक्रस्यत्वाभ्यक्षरन्धाराऋतस्य सादने ॥ १ * ॥

हे “इन्द्र !” “सुतम्” अभिषुतम् “इमं” सोमं “पिब” कौट-
शम् ? “ज्येष्ठम्” अतिशयेन प्रशस्यं “मदं” मदकरम् “अमर्त्यम्”
अमरकम् [सोमपान-जन्यो मदी मदान्तरवत् मारको न भव-
तीत्यर्थः] तथा “ऋतस्य” यज्ञस्य सम्बन्धिनि “सादने” गृहे वर्त्त-
मानाः “शुक्रस्य” दीप्तस्यास्य सोमस्य “धाराः” “त्वाम्” “अक्ष-
रन्” आभिमुख्येन सञ्चलन्ति त्वां प्राप्तुं स्वयमेवा-गच्छन्तीत्यर्थः
[ज्येष्ठं—प्रशस्य-शब्दादियसुनि “ज्य च (५, ३, ६१)”—इति
ज्यादेशः । अक्षरन्—क्षर सञ्चलने (भा०, प०) छान्दसो
लङ् (३, ४, ६) ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ ३ १ २ ३ २ ३ १ १ ३ १ २
नकिष्टद्रथीतरोहरीयदिन्द्रयच्छते ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
नकिष्टानुमज्जनानकिःस्वयन्वानशे ॥ २ † ॥

* ङ० आ० ४, २, १, २ (१ भा० ७०२ ४०) = ङ० वे० १, ६, ५, ४ ।

† ङ० वे० १, ६, ६, १ ।

हे “इन्द्र !” “यद्” यस्मात् त्वं “हरी” — एतत्सञ्ज्ञावश्वैः*
 “यच्छसे” रथे योजयसि, तस्मात् “त्वत्” त्वत्तोऽन्यः कश्चित्
 “रथीतरः” अतिशयेन रथवान् “न किः” नास्ति [अन्वे-
 षामीदृगश्वयुक्तरथाभावात्] “त्वा” त्वाम् “अनु” लक्ष्य “मज्मना”
 [बलनामैतत् (निघ० २, ८, २३)] बलेन सदृशोऽपि “न
 किः” न ह्यस्ति “स्वश्वः” शोभनाश्वो “न किः आनशे” न प्राप
 [इन्द्रश्च बलाश्वयोरसाधारणत्वात् इन्द्रसदृशो बलवान् अश्व-
 वान्] लोके कश्चिदपि नास्तीत्यर्थः [न किष्टत् — “युष्मत्तत्तत्तु
 ष्वन्तः पादम् (८, ३, ११३)” — इति षत्वम् । रथीतरः —
 अतिशयेन रथो ; तरपि “ईद्रथिनः” — इति ईकारान्तादेशः ।
 यच्छसे — यमेर्व्यत्ययेनात्मनेपदम् । स्वश्वः — बहुव्रीहावाद्युदात्त-
 दसौत्युत्तर-पदाद्युदात्तञ्च । आनशे — “अशोतिश्च (७, ४, ७२)”
 — इति अभ्यासादुत्तरस्य तुट् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २

इन्द्राय नूनमर्चतोऽस्थानि च ब्रवीत न ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

सुता अमत्सुरिन्द्रो ज्येष्ठन्नमस्यता सहः ॥ ३ ॥ २१

* “हरी इन्द्रस्य” — इति नैवष्टकम् १, १४, १ ।

† ऋ० वे० १, ६, ४, ५ ।

हे ऋत्विजः ! “इन्द्राय” * “नूनं” क्षिप्रम्† “अर्चत” पूजनं कुरुत । एतदेव स्पष्टीक्रियते—“उक्त्यानि” अप्रगीत-मन्त्र-साध्यानि शस्त्राणि स्तोत्राणि च “ब्रवीतन” ब्रूत । “सुताः” अभिषुताः “इन्द्रवः” सोमाः त्वाम् “अमत्सु” आगत मिन्द्रं मत्तं कुर्वन्तु, अनन्तरं “ज्येष्ठ” प्रशस्यतमं “सहः” सहस्रिनं बलवन्तम् तमिन्द्रं नमस्यत नमस्कुरुत [ब्रवीतन—ब्रवीते लोटि “तमनमनयनाश्च (७, १, ४५)”—इति तनबादेशः । अमत्सु—मदी हर्षं (भ्वा०, आ०) छान्दसः प्रार्थनायां लुङ्, आगमालुशासनस्या-नित्यत्वादिङ्भावः । नमस्यत—“नमोवरिवश्चित्रङ्ः (३, १, १८)” —इति क्यच् । सहः—“युगकारिकाररेफाश्च वक्तव्याः—इति मत्वर्थीयस्य लुक् ॥ ३ ॥ २१

२ १ ४ ५ ४ ५ ४ ५
॥ वसिष्ठप्रियम् ॥ इममी२३ । द्रमुतम्बिब । ज्येष्ठा

० १ ७ १ २ १ १
म् । अमा३र्त्तायन्मादा२म् । शुक्तास्यत्वा३ । भियार२

३ ५ १ २ ३ ५ १ २ ३ ५
क्षा२३४रान् । धारा३चो२३४वा । आर्त्ता३चो२३४वा ।

४ २ १ ४ ५ ४ ५ ४ ५
स्यसा५दनायि ॥ १) नक्षिष्टू२३ । वद्रथीतरः । हारी ।

० १ ७ १ २ १ ३
यदी३न्द्रायच्छासा२यि । नकायिष्टूवा३ । नुमा२ज्मा२३४

* ‘इन्द्रायेति चतुर्थी द्वितीयाथं द्रष्टव्या, इन्द्रम्’—इति वि० ।

† ‘नूनं निश्चितम्’—इति वि० ।

^५ ना । ^{१ २ ३} नाकाओ२३४वा । ^५ सूवाओ२३४वा । ^{१ २ ३} श्वआपुनशा
^{२ १ २} यि ॥ (२) ^{४ २ ५} इन्द्राया२३ । ^{४ ५} नूनमर्च । ^२ तोक्था । ^{१ २} निचाश्रवावी१
^१ नाना२ । ^२ सुताअमा३ । ^{१ २ ३} त्पुरीरन्दा२३४वाः । ^५ ज्यायि
^{२ ३} ष्टाओ२३४वा । ^५ नामाओ२३४वा । ^४ स्यता५सहाः । ^४ हो
 ५ई । डा(३) ॥ १ * ॥ [१]

^{१ २ ३} ॥ आसिताद्यम् ॥ ^२ इममिन्द्रसुताम् । ^२ पिबा । ^२ ज्येष्ठम
^२ मर्त्तियम्भार३दात् । ^१ शुक्रा२स्यात्वा२ । ^१ भियक्षरान् ।
^१ धारा२आर्त्ता२ । ^{१ २ ३} स्यसोवा३ओ२३४वा । ^४ दा५नोईहा
^{१ २ ३ ४} यि ॥ (२) ^२ नकिष्टाद्रयायि । ^२ तरो । ^१ हरीयदिद्रयच्छा२३सा
^१ यि । ^१ नाका२यिष्टूवा२ । ^१ नुमज्जमना । ^१ नाका२यिसूवा
^{१ २ ३} २ । ^५ श्वओवा३ओ२३४वा । ^४ ना५शोईहायि ॥ ^{१ २} इन्द्रा
^{१ २ ३} यनूनमा । ^२ चता । ^२ उक्थानिचब्रवीता२३ना । ^१ सूता२

५ अ० ७ ख० २ सू० १, २, ३ उत्तराचिकः ।

५८१

आमा^१र । त्वरि^१न्दवाः । ज्यायि^१ष्ठा रत्नामा^१र । स्यतो^१
वा^२ओ^१र^५३४वा । सा^४पु^५हो^५द्वा^५यि^५(३) ॥ १७* ॥ [२]

॥ गौरी^५वितम् ॥ इम^३म् । इन्द्रा^३र । सुत^४मि^५वा ।

ज्येष्ठ^{१२}मम^१र्त्तिय^१मा^४दा^४र^४म् । शू^१क्र^१स्य^४त्वा^४र^४१२३ । भि^४या^४पू^४त्त

रा^१न् । धा^१रा^२कृ^२ता^४र^५१२३ । स्य^४सो^५वा । दा^४पु^५नो^५द्वा^५यि ॥ (१)

न^५कः । तु^४वा^४र^५त् । रथी^१तराः । हरी^१यदि^१न्द्र^१य^१च्छ^१मा

र^१३यि । ना^१कि^२ष्टु^४वा^४र^४१२३ । बु^४मा^४पू^४ज्मना । ना^१कि^१सु^१वा

र^४१२३ । श्व^४ओ^५वा । ना^४पू^५शो^५द्वा^५यि ॥ (२) इन्द्रा^५ । यनू^३र ।

न^४म^५र्च^१ता । उ^१अ^२थानि^१ब्र^१वी^१तना^१र^१३ । सू^१ता^१अ^२मा^२र^२१२३ ।

त्सु^४रो^१पू^२दवाः । ज्या^४यि^५ष्ठ^५न^५मा^५र^५१२३ । स्य^४तो^५वा । सा^४पू

हो^५द्वा^५यि^५(३) ॥ ३ ॥ [३] २१

* क० गा० २२ प्र० २ सू० १७ स० ।

† क० गा० २३ प्र० १ सू० ३ स० ।

अथ तृतीयतचैः—प्रथमा ।

१ २ ३ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २

इन्द्रजुषस्वप्रवहायाहिष्मूरहरिह ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ २ १ २

पिवास्तुतस्यमतिर्नमधोश्चकानश्चारुर्मदाय ॥ १ ॥

यानि मया हवींषि दत्तानि तानि “प्र वह” “आ याहि”
आगच्छ “शूर” वीर्यवन् ! उपसर्गाक्षराणि—“हरिह” [अथवा
हरितवर्णा हया यस्य स हरिहयः, तस्य सम्बोधनं क्रियते—हे
हरिह ! छान्दसो यकारलापः] “पिवा”† “स्तस्य” सोमस्य उप-
सर्गाक्षराणि—“मतिर्नमधोश्चकानः”, “चारुः” शोभनः “मदाय”
भक्षणाय ॥ १ ॥

* ‘ददानौ’ चतुर्थेऽक्षनि षोडशी भवति । तस्य षोडशिनः सङ्खान् विचारः
इन्द्रजुषस्व सप्तभवता मित्यारभ्य सङ्खान् विचारो निदानकृतेत्युक्तः चतुर्लिंग-
दक्षराणि स्मृता भवन्ति । तमुपसृत्य प्रवहादौनि उपसर्गाक्षराणि निरूप्यन्ति । तथा
सति आदित्रयाणां पादानां त्रयोऽक्षराणि त्रयोऽक्षराणि उपसर्गाक्षराणि पादान्तेषु भवन्ति—
इति वि० एवञ्च—

प्रथमर्चि—“प्रवह”, “हरिह”, “मतिर्न”—इति नव,

द्वितीयर्चि—“नयन्न”, “दिवोन” “स्वर्न” इति नव,

तृतीयर्चि—“मिवोन”, “यतिर्न”, “भृगुर्न”—इति नव,

किञ्च प्रथमर्चि चतुर्थेऽक्षरादौ च “मधोश्चकान” —इति सप्त, तदित्यं सङ्खलनया
चतुर्लिंगदक्षराणां सम्पद्यन्ते । अत्र च “स्वर्न”, “मधोश्च”—इत्युभयत्र
विमादस्य द्वाक्षरत्वेन ग्रहणं षड्विचारेण सम्पादितम् ॥

† “द्वयोऽक्षरिणः (६, ३, १३५)” —इति दौर्घः ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २

इन्द्रजठरन्नव्यन्नपुणस्वमधोर्दिवोन ।

२ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३

अस्यसुतस्यस्वाऽऽनेपत्वामदास्सुवाचोअस्युः ॥ २ ॥

हे “इन्द्र !” “जठरम्” उदरं “नव्यं न” नवतरं “पुणस्व” पूरयस्व “मधोः” मधुरस्य “दिवो न” “अस्य” सोमस्य “सुतस्य” अभिषुतस्य “स्वन” स्वर्गस्येव “उप त्वा” उप समीपे त्वाम् “मदाः” “सुवाचः” शोभनवाचः “अस्युः” स्थितवन्तः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २

इन्द्रस्तुराषाणिमन्त्रोन्नजघानवृत्रयतिर्न ।

३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २

विभेदबलम्भृगुर्नससाहेशन्नून्मदेसोमस्य ॥ ३ ॥ २२

“इन्द्रः” “तुराषाट्” [तुरि सीदति यः सः तुराषाट्] “मित्रो न” मित्र इव “जघान” “वृत्र” शत्रु “यतिर्न”—उपसर्गा-
क्षराणि “विभेद” भिन्दस्व “बल” बलीनाम दानवस्तं बलं
“भृगुर्न” चीणि चीणि पदान्तेषु उपसर्गाक्षराणि भवन्ति
“ससाह” सहितवान् “शन्नून्” “मदे” भक्षणे कृते सोमस्य
तथाच निविदापदे विहतस्य षोडशिनः । अस्य मदे जरित
इत्यारभ्य बह्वनि वीर्ययुक्तानि कर्माणि ॥ ३ ॥ २२

* एतत्तृचस्य व्याख्यानं विवरणकृतकृतानुकृतमेवेति नानथोर्विशेषः ।

५ ४ २ ४ ५ १२
॥ गौरीवितम् ॥ इन्द्र । जुषा३ । स्वप्रवहा । आ

२ २ १ २ २ ४
याहिष्ठूरहरिहारा३ । पादिवास्तुता३१२३ । स्यमतिर्ना

१ २ २ ४ ५ ४ ५
भूमधोः । चाकानश्वा३१२३ । रुम्नीवा । दाप्रयोद्वा

५ ३२ ४ ५ १ २
यि ॥ (१) इन्द्र । जटा३ । रत्नव्यन्ना । पुणस्वमधोर्हि

२ १ २ ४ १
वोना३ । आस्यस्तुता३१२३ । स्यस्वर्नाप्रउपा । त्वाम

२ २ ४ ५ ४ ५ ५
दाःसू३१२३ । वाचोवा । आप्रस्योद्वायि ॥ (२) इन्द्रः ।

३ २ ४ ५ १ २ १
तुरा३ । पाणिमन्ना । जवानवृत्रयतिर्ना३३ । वायि

२ २ ४ १ २ २ ४
भेदवा३१२३ । लम्भृगृर्नाप्रससा । चेशन्नूमा३१२३ । दे

५ ४ ५
सोवा । माप्रस्योद्वायि(३) ॥ २ १ ॥ [१] २२

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायणस्य पञ्चमस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः ॥ ७ ॥

* “गौरीवितम्”—इति ख० पु० पाठः ।

† क० गा० ३ प्र० १ अ० २ सू० ।

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।
पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-मङ्गेश्वरः ॥ ५ ॥

॥ इति तृतीयस्याहः-प्रपाठकः* ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्गप्रवर्त्तक-
श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-
प्रकाशे उत्तराग्रये पञ्चमोऽध्यायः ॥

* 'इति तृतीय-प्रपाठकस्य पथमार्हः । चतुर्थमद्यः परिष्कृतः'—इति वि० ।

यस्य निखसितं वेदा यो वेदेभ्योऽखिलं जगत् ।

निर्ममे तमहं वन्दे विद्यातीर्थ-महेश्वरम् ॥ ६ ॥

॥ अथ षष्ठोऽध्याय आरभ्यते* ॥

तत्र,

गोवित्पवस्वेति प्रथमे खण्डे —

प्रथमा ।

२ १ २ ३ १ २ ३ १
गोवित्पवस्वसुविद्विरण्यवि

२ ३ १ २ २ १ २ ३ १ २
द्रे तोधाइन्दोमुवनेष्टर्पितः ।

२ ३ १ २ ३ २ ३
त्वत्सुवीरोअसिसोमविश्ववित्त-

३ २ २ १ २ २ १ २ २
न्त्वानरउपगिरिमआसते ॥ १ † ॥

हे “इन्दो” सोम ! त्वं “पवस्व” जगत् । कौटुम्बस्व ?
“गोवित्” ॥ गवां लम्भकः, “वसुवित्” § धनस्य लम्भकः, “हिरण्य-

* ‘इदानीं षष्ठमसहस्रच्यते’—इति वि० ।

† ऋ० ६० ७, २, १६, ४ ।

‡ ‘पवस्व पूषस्व’—इति वि० ।

‘गोवित्’—गावो यस्य विद्यमाने स गोवित्—इति वि० ।

§ ‘वसुवित्’—वसु धनं तेन लब्धवान्—इति वि० ।

वित्' * हिरण्यस्य लभकः, "रेतोधाः" रेतउदकं तस्य धातौ-
षधीनां यद्वा रेतः प्रजनन-सामर्थ्यं तस्य धारयिता "भुवनेषु"
उदकेषु "अर्पितः"; भो सोम ! कीदृशस्त्वं ? "सुवीरोऽसि"†
शोभनवीर्योऽसि भवसीति, "विश्ववित्" सर्वस्य वेत्तासि ।
यस्मादेवं तस्मात् तादृशं "त्वा" त्वाम् "इमे" "नरः"‡ नेतारः
"गिरा" स्तुत्या "उपासते"॥

"नरः"-विप्राः—"इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३
त्वन्नुचक्षा असिसोमविश्वतः
१ २ ३ १ २ २ २
पवमानवृ प्रभताविधावसि ।
१ २ २ १ २ ३ १ २ ३ १
सनः पवस्व सुमद्विरण्यवद्वयः
२ ३ १ २ ३ १ २
स्यामभुवनेषु जीवसे ॥ २ § ॥

* 'हिरण्यवित्--हिरण्यविशिष्टं वस्तु'—इति वि० ।

† 'सुवीरः--शोभनवीरः'—इति वि० ।

‡ 'नरः--हृत्विजः'—इति वि० ।

॥ 'उपासते--उप समीपे स्थित्वा आसते, समीपे उपविश्य गिरा स्तुतिप्रशंसा
वाचा इमे आसते स्तुतिं कुर्वाणाः'—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, २, १८, ४, ।

भो “सोम !” त्वं “विश्वतः” सर्वतः सर्वेषु “भुवनेषु”^{*}
 “नृचक्षा”[†] असि” नृणां द्रष्टा भवसि । हे “पवमान” पुनान
 सोम ! “वृषभ” अपां वर्षक ! “वाः” अपः “वि धावसि” विविधं
 गच्छसि, स त्वं “नः”[‡] अस्माकं “पवस्व” चर किञ्च “वसुमत्”
 बहुभिर्वसुभिर्वासकैर्गवादि-द्रव्यैर्युक्तं, तथा “हिरण्यवत्” बहुभिः
 हिरण्यैर्युक्तं धनं । वयञ्च वसुभिर्हिरण्यैश्च युक्ताः “भुवनेषु”
 लोकेषु “जीवसे” जीवितुं प्रभवः “स्याम” भवेम ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

४ २ ४ १२ २२ ३ १ २
 ईशानइमाभुवनानिईयस

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 युजानइशोर्हारितःसुपर्णः ॥

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ ३
 तास्तेचरन्तुमधुमद्वृतमय

१ २ ३ १ २ ३ १ २
 स्तवन्नतसोमतिष्ठन्तुक्रष्टयः ॥ ३ ण ॥ १

हे “इन्दो” सोम ! “ईशानः” सर्वस्य स्वामी त्वम् “इमा”
 इमानि “भुवनानि”[§] भूतजातानि “ईयसे” गच्छसि [ईङ्

* ‘भुवनेषु—भुवनानि चतुर्दश’—इति वि० ।

† ‘नृचक्षाः—नृणां चक्षुभूतः’—इति वि० ।

‡ ‘नः—अस्माकम्’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ७, २, १९, २ ।

§ ‘भुवनानि—चतुर्दश’—इति वि० ।

गती (दि० आ०), “दिवादिभ्यः श्यन् (३, १, ६८)” — इति श्यन्] । किङ्कुर्वन् ? “हरितः” हरितवर्णाः “सुपर्णः” सुपत-
नास्त्राश्वा रये “युजानः” योजयन्, “ताः” सुपर्णः “ते” तव सख-
न्विन्वः “मधुमत्” माधुर्योपेतं “ष्टतं” दीप्तं “पयः” उदकं “चरन्तु” ।
हे सोम ! तव “व्रते” कर्मणि तिष्ठन्तु “लक्ष्यः” * मनुष्याः सर्वे ॥
“ईयसे” — “वीयसे” — इति पाठौ ॥ ३ ॥ १

॥ द्विरभ्यस्तं लौशोत्तरम ॥ गोवित्यवस्ववसुविद्विर ।

एयवायित् । एयवार३४५यित् । रेतो३१२३४ । धाइन्दो

भुवनेष्व । पिताः पिताः । तुवा३१२३४म् । सुवीरोअसि

सोमवि । श्रवायिच्छूवायित् । तन्वा३१२३४ । नरउप

गिरे । मआ३सा५ता६५इयि ॥ (१) त्वन्नृचक्षाअसिसो

मवि । श्रताः । श्रतार३४५ः । पवा३१२३४ । मानवृष

भताविधा । वसायिवसायि । सना३१२३४ः । पवस्व

सुमद्विर । एयवाएयवात् । वया३१२३४म् । स्यामभुवने ।

पुजा३यिवा५सा६५इयि ॥ (२) ईशानइमाभुवनानिई ।

* ‘लक्ष्यः—कवयः पण्डिताः सेधाविनः’ — इति वि० ।

^{३ २} यसायि । ^{३ १ १ १ १} यसा२३४५यि । ^{३ २} युजा३१२३४ । ^{२ २} नइन्दोहरितः

^{१ २ १ २} सुप । ^{३ २} णियाणियाः । ^२ तास्ता२१२३४यि । ^२ चरन्तु मधु

^{१ २ १ २} मङ्गुतम् । ^{३ २} पयाःपयाः । ^{२ २ २} तवा३१२३४ । ^२ व्रतेसोमतिष्ठ ।

^{३ २} तुका३र्ष्टा५या६पु६ः(३) ॥ ० * ॥ [१]

^{२ २ १ २ १ २ १} ॥ ग्येनम् ॥ ^२ गोवित्पवस्ववसुवायित् । ^२ चार३यिरा ।

^{१ २ २} एयाविद्रेतो३आउवा२३ । ^{२ २ ३ २} धाइया । ^{२ १ २} दोभुवनेषुवार्पायि

^२ ताः । ^{१ ५ २} त्व०सौ३हो । ^{१ २ २} वायिरोअसा३१उवा२३ । ^{२ २ २} सोम

^२ आ । ^{१ २} विश्ववित्तन्वाना१रा२ः । ^{१ ५ २} उयौ३हो । ^{१ २ २} गाथिरेम

^२ आ३१उवा२३ । ^{२ ३ २} ए३ । ^{१ २ १ २ २} सतआ३२ ॥ (१) ^२ त्वन्नृचक्षाअसि

^१ सो । ^२ मा२३वायि । ^{१ २} श्वातःपवा३१उवा२३ । ^{२ २ २ २} मानआ ।

^{१ २ ५ २} वृषभताविधावासायि । ^{१ ५ २} सगौ३हो । ^{१ २} पावस्ववा३१उवा

^{२ ३ २} २३ । ^१ सुमदा । ^२ हिरण्यवद्वया०स्या१मा२ । ^{१ ५ २} भवौ३हो ।

^{१ २} नायिषुजा^३१ उवा^{२३} । ए३ । वस^२आ^{३२} ॥ (२) ^{२२ २ १ २ १ २} ईशानइमा
^{२ १} भुवना । ना^२इ^३ई । या^१सेयुजा^३१ उवा^{२३} । ^{२ २ २ २} नाइया ।
^{२ १} दोहरितःसुपार्णायाः । ^२ तास्तौ^{१ २ ५ ५}इहो । ^{१ २} चारन्तुमा^३१ उवा
^{२ ३ १} २३ । धूमदा । घृतम्यस्तवा^१ब्रा^२शता^{१ २ ५ २}रयि । सोमौ^३इहो ।
^{१ २} नायिष्ठन्तुका^३१ उवा^{२३} । ए३ । ^{२ २ ३ २}ष्टय^३आ^{३२}इ^३ ॥ १८ ॥ [२]१

अथ द्वितीयवचः—

प्रथमा ।

^{१ २} पवमानस्यविश्ववित्प्रतेसर्गा^{३ २ ३ १ २}च्चक्षत ।

^{१ २} सूर्य^{३ २ २ १ २}स्त्वेवनरश्मयः ॥ १ १ ॥

हे “विश्ववित्” विश्वस्य द्रष्टः सोम ! “पवमानस्य” चरतः
 “ते” तव “सर्गाः”^३ सृजमाना धाराः “सूर्यस्त्वेव रश्मयः”
 सूर्यस्य किरणा इव प्रकाशमानाः “न”—इति सम्प्रत्यर्थे ।
 इदानीं “प्रासृक्षत” प्रासृज्यन्त ॥ १ ॥

* क० गा० २३ प्र० १ च० १८ सा० ।

† ऋ० वे० ७, १, ३७, २ ।

‡ ‘सर्गाः’—इदृशः उदकसञ्चलताः—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

३ १ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
केतुर्ऋषिर्दिवस्पतिर्विश्वारूपाभ्यर्षसि ।

३ १ २
समुद्रः सोमपिन्वसे ॥ २ * ॥

हे “सोम ! ” “समुद्रः”† समुद्रं द्रवन्ति यस्माद्द्रसाः स समुद्रः
स त्वं “केतुं”‡ प्रज्ञानं “ऋणवन्” कुर्वन् अस्माकं “विश्वा रूपा”
विश्वानि रूपाणि “दिवः”¶ अन्तरिक्षात् “अभ्यर्षसि”§ अभि
पवसे “पिन्वसे” नानाविधानि च धनानि अस्मभ्यं प्रयच्छसि ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ २ २ ३ १ २
जज्ञानोवाचमिष्यसिपवमानविधर्मणि ।

१ २ ३ १ २ २
क्रन्दन् देवो न सूर्यः ॥ ३ ॥ २

हे “पवमान” सोम ! “देवः न सूर्यः” द्योतमानः सूर्य इव
“जज्ञानः” प्रादुर्भूतस्त्वं “विधर्मणि” विधारके** दशापवित्रे
“क्रन्दन्” ध्वनन् “वाचम्” शब्दम् “द्विषसि” प्रेरयसि ॥

* ऋ० वे० ७, १, ३७, ३ ।

† ‘समुद्रः—समुद्रभूतत्त्वम्’—इति वि० ।

‡ ‘केतुर्ध्वजः तम्’—इति वि० ।

¶ ‘दिवस्पति—द्युलोकस्थोपरि’—इति वि० ।

§ ‘अभ्यर्षसि—आभिमुख्येन रक्षसि’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ७, १, ३७, ४ ।

** ‘विधर्मणि—विविधे कर्मणि’—इति वि० ।

६ अ० १ ख० ३ सू० १, २ उत्तरार्द्धिकः ।

५८३

“जज्ञानः”-“हिन्यानः” —इति पाठौ, “क्रन्दन्” “अक्रान्” —
इति च ॥ ३ ॥ २

प्रसोमासइति सप्तर्चं तृतीयं सूक्तम् ;

तत्र, प्रथमा ।

१२ २२

३ १ २

३ १ २

प्रसोमासोअधन्विषुःपवमानासइन्दवः ।

३

२ ३ १ २

श्रीणानाअप्सुवृञ्जते ॥ १ * ॥

“पवमानासः” पूयमानाः “इन्दवः” दीप्ताः “सोसासः”
सोमाः “प्राधन्विषुः” [धन्वति गतिकर्मा (निघ० २, १४, १४)]
प्रगच्छन्ति किञ्च “श्रीणानाः”† गोभिः अयमाणाः “अप्सु”
वसतीवरीषुः‡ “वृजन्ते” गच्छन्ति [व्रज व्रजौ गतौ (म्वा०, प०)]
सम्पृच्छा भवन्तीत्यर्थः ॥

“वृजन्ते”-“मृजन्ते”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ १ २ २ २

३ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

अभिगावोअधन्विषुरापोनप्रवतायतीः ।

३

१ २ २ २

पुनानाइन्द्रमाशत ॥ २ ॥ ॥

* ऋ० वे० ६, ८, १४, १ ।

† ‘श्रीणानाः—श्रीणं मिश्रणं, मिश्रायमाणाः’—इति वि० ।

‡ ‘अप्सु—सप्तम्या वज्रवचनमिदं तृतीया-वज्रवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्,
अद्विः—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ६, ८, १४, २ ।

(७५)

“गावः” गमनशीलाः* “इन्द्रवः” सोमाः “अभि अध-
न्विषुः” दशापवित्तमभिगच्छन्ति । किमिव ? “प्रवता” प्रवण-
वता देशेन “यतीः” गच्छन्त्यः “आपः नः” आपइव †, पश्चात्
“पुनाना” “इन्द्र” प्रणीयितुम् आशत व्याप्नुवन् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १२ २२ ३१ २
प्रपवमानधन्वसिसोमेन्द्रायमादनः ।

१ २ ३ १२ २२
नृभिर्यतोविनीयसे ॥ ३ ॥

हे “पवमान” सोम ! “उन्द्राय” इन्द्रस्य “मादनः” मादयिता
त्वं “प्रधन्वसि” प्रगच्छसि पविषम् । तदेवाह—“नृभिः” नेष्टभि
र्ऋत्विग्भिः “यतः” गृहीतः ‡ “विनीयसे” § हविर्धानात् ॥

“मादनः—“पातवे”—इति पाठौ ॥ ३ ॥

* ‘गावः—आदित्यरश्मयः उदकानि सोमरसा गावश्च’—इति वि० ।

† ‘आपोन—न-शब्द उपमायोज्यः आपइव “प्रवता यतीः” यथा प्रवणेन आपो
गच्छन्ति तद्वत् सोमेन अभिषूयमाणेन गावो धन-धान्य-देवताश्च प्रवणा भवन्ति,
अत उक्तं पुनाना इन्द्रमाशत’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १४, ३ ।

§ ‘यतः—नियतः संयत इति यावत्, अथवा यमु बन्धने ऋत्विग्भिर्बद्धः सोमवह-
नेन’—इति वि० ।

§ ‘विनीयसे—विविधं नीयसे’—इति वि० ।

॥ ‘अथवा पवमान प्रधन्वसि पाव’ प्रतीन्द्रपानाय तदर्थं हविर्धानान् विनीयसे’
—इति ऋग्वेदेऽधिका व्याख्या ।

अथ चतुर्थी ।

२३ १२२२ २२ २२२ ३१ २
इन्दोयदद्रिभिः सुतः पवित्रम्यरिदीयसे ।

२२ १ २ ३१ २
अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ ४ * ॥

हे “इन्दो” त्वं “यद्” यदा “अद्रिभिः” ग्रावभिः “सुतः”
अभिषुतः “पवित्र” दशापवित्रं† “परिदीयसे” परिगच्छसी-
त्यर्थः । तदा “इन्द्रस्य” “धाम्ने” स्थानाय धारकायोदराय वा
“अरं” पर्याप्तिरिति ॥

“परिदीयसे”--“परिधावसि”—इति पाठौ ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ २ ३१ २३ १२ ३ १ २
त्वत्सोमनृमादनः पवस्व चर्षणीधृतिः ।

२ २ १ २ ३ १ २
सस्त्रिर्योऽनुमाद्यः ॥ ५ ‡ ॥

हे “सोम !” “नृमादनः नृणां मादयिता “चर्षणीधृतिः”
चर्षणीभिः ऋत्विग्भिः प्रजाभिः धृतस्त्वं “पवस्व” । “यः” त्वं
“सस्त्रिः” शुद्धः “अनुमाद्यः” स्तुत्यः॥ स पवस्वति समन्वयः ॥
“चर्षणीधृतिः”--“चर्षणीमहे”—इति पाठौ ॥ ५ ॥

* ऋ० वे० ६, ८, १४, ४ ।

† ‘पवित्रं’ परिदीयसे—इति दीर्घवचनमिदं षष्ठीवचनस्य सामे द्रष्टव्यम्
पवित्रस्योपरि दीयसे—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १४, ५ ।

॥ ‘अनुमाद्यः’—यस्य प्रसात् देवता साद्यन्ते स अनुमाद्यः—इति वि० ।

अथ षष्ठी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पवस्ववृत्रहन्तमउक्थेभिरनुमाद्यः ।

१ २ ३ १ २ १ २
शुचिःपावकोअद्भुतः ॥ ६* ॥

हे सोम! “वृत्रहन्तमः” शत्रूणामतिशयेन हन्ता त्वं “पवस्व”
क्षर । कौटुशस्वम्? “उक्थेभिः” शस्त्रैः “अनुमाद्यः” स्तुत्यः
“शुचिः” शुद्धः† “पावकः” अन्यस्य शोधकः‡ “अद्भुतः”
महान्, एवं महानुभावः पवस्व ॥

“वृत्रहन्तमः”—“वृत्रहन्तमः”—इति पाठौ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ २
शुचिःपावकउच्यतेसोमःसुतःसमधुमान् ।

३ १ २ ३ २
देवावीरघशंसहा ॥ ७ § ॥ ३

“सुतः” अभिषुतः “मधुमान्” माधुर्योपेतः “सः” सोमः “शुचिः”
स्वयं शुद्धः “पावकः” शोधकश्च उच्यते तथा “देवावीः” देवाना-

* ऋ० वे० ६, ८, १४, ६ ।

† ‘शुचिः—दीप्तः’—इति वि० ।

‡ ‘पावकः—पावन स्वभावः’—इति वि० ।

§ ‘अद्भुतः—अपूर्वः नान्यो द्वितीयः’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ८, १४, ७ ।

मविता तर्पयिता* “अघसंसहा” अघं पापं शंसतीत्यघशंसा
असुरास्तेषां हन्तेति चीच्यते ॥

“सुतःसमधुमान्”-“सुतस्यमध्वः”—इति पाठौ ॥ ७ ॥ ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रव्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

प्रथमः खण्डः ॥ १ ॥

अथ द्वितीय-खण्डे—

प्रकविरिति सप्तचं प्रथमं सूक्तम्;

तच्च, प्रथमा ।

२३ २३ १९ १२ ३ १ २

प्रकविर्देववीतयेव्यावारिभिरव्यत ।

३ १ २२ ३ १२ २२

साह्वान्विश्वाअभिस्पृधः ॥ १ † ॥

“कविः” मेधावी सोमः “देववीतये” देवानां पानाय “अव्या
वारिभिः” अविस्मन्निभिः वालैः दशापवित्रेण “अव्यत” अव्यते
प्राप्यते, “साह्वान्” शत्रूणां साढाः सोमः “विश्वाः स्पृधः”
सर्वान् सङ्ग्रामान् हिंसकान् वा अभिभवतीति शेषः ॥

“अव्यावारिभिरव्यत”-“अव्यवारिभिरर्पति”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘देवावीः—देवानां भक्षस्वभूतः’—इति वि० ।

† सू० वे० ६, ५, १०, २।

‡ ‘साह्वान्—साधन-स्वभावः’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ३ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २

सहिस्राजरितृभ्यश्चावाजङ्गोमन्तमिन्वति ।

१ २ ३ १ २

पवमानः सहस्रिणम् ॥ २ * ॥

“स हि सा” स खलु “पवमानः” सोमः “जरितृभ्यः” स्तोत्रभ्यः
 “गोमन्तं” “बहुभिर्गोभिर्युक्तं” “सहस्रिणं” सहस्र-सहस्राणां
 “वाजम्” अन्नम् “आ” आभिसुख्येन “इन्वति” व्याप्नोति प्रय-
 च्छतीत्यर्थः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ २

परिविश्वानिचेतसानृज्यसेपवसेमती ।

१ २ ३ १ २

सनः सोमः श्रवोविदः ॥ ३ † ॥

हे “सोम !” त्वं “चेतसा” स्वीयेनास्मदनुकूलेन चित्तेन
 “विश्वानि” सर्वाणि धनानि “मती” मत्वा अस्मत्सुत्या
 “नृज्यसे” दशापवित्रेण शोध्यसे । ततः “पवसे” रसं चरसि ।

* ऋ० वे० ६, ८, १०, २ ।

† ‘सहस्रिणं—सहस्र-पोषण-समर्थम्’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १०, ३ ।

इअ०२ख०१सू०४,५] उत्तरार्चिकः ।

५८८

एवम्भूतः “सः” त्वं “नः” अस्मभ्य “अवः” अन्नं* “विदः”†
देहीति शेषः ॥

“मृज्यसे”—मृशसे—इति पाठौ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थी ।

इअ०२ख०१सू०४,५ २२ ३ १ २ ३ २ ३ २

अभ्यर्षवृहद्यज्ञोमघवद्भोध्रुवर्षयम् ।

१२ ३ २३ १ २

इषत्स्तोतभ्यआभर ॥ ४ ॥

हे“सोम !” त्वं “वृहद् यज्ञः” महतीं कीर्तिम् “अभ्यर्ष” अभि-
गमय, “मघवद्भो” हविष्मद्भ्यः॥ अस्मभ्यं “ध्रुवं”‡ रयिं “धनं”
च अभ्यर्ष । किञ्च “इषत्” अन्नं॥ “स्तोतभ्यः” अस्मभ्यम्*
“आभर” आहर ॥ ४ ॥

अथ पञ्चमी ।

१ ३२ ३ १२ २२ १ २

त्वत्प्राजेवसुव्रतोगिरःसोमाविवेशिय ।

३ १ २

पुनानोवक्त्रेअद्भुत ॥ ५ ॥

* ‘अवः—अन्नं यज्ञो वा’—इति वि० ।

† ‘विदः—विद ज्ञाने, विदुल्लभाभे, विद सत्तायाम् । अन्नालामकरः’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, १०, ४ ।

॥ ‘मघवद्भो यज्ञज्ञानेभ्यः’—इति वि० ।

§ ‘ध्रुवं स्थिरं’—इति वि० ।

॥ ‘इषत् अन्नं दृष्टं वा’—इति वि० ।

** ‘स्तोतभ्यः अस्मभ्यः’—इति वि० ।

†† ऋ० वे० ६, ८, १०, ५ ।

हे “वक्त्रे” यज्ञादेर्वोढः ! “अद्भुत !” * “सोम !” “सुव्रतः” सुकर्मा
 “पुनानः” त्वं “राजा इव” “गिरः” अस्मदीयाः “स्तुतीः” आवि-
 वेशिथ” आविशसि ॥ ५ ॥

अथ षष्ठी ।

१२ २२ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

सर्वान्हरन्सुदुष्टरोमृज्यमानोगभस्थोः ।

१ २ ३ १ २

सोमश्चमूषुसीदति ॥ ६ ॥

“सः” सोमः “वक्त्रे” यज्ञादेर्वोढा “अप्सु” अन्तरिक्षे वर्त्तमानः
 “दुष्टरः” दुःखेन अन्यैस्तरण्यैः “मृज्यमानः” शोध्यमानः
 “गभस्थोः” हस्तयोः ‡ एवम्भूतः सन् “चमूषु” पात्रेषु
 “सीदति” ¶ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमी ।

३ २ ३ १ २ १ २ ३ २ ३ १ २

क्रीडुर्मखोनमह्युःपवित्रं सोमगच्छसि ।

१ २ ३ २ ३ १ २

दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम् ॥ ७ § ॥ ४

* ‘अद्भुतश्चमूषुर्व’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ६, ८, १०, ६ ।

‡ ‘गभस्थोः—अह्मस्थोः’—इति वि० ।

¶ ‘चमूषु सीदति—भक्षणीयेषु तिष्ठति’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० ६, ८, १०, ७ ।

हे “सोम !” “क्रीडु क्रीडन-शीलस्त्वं” “मंहयुः” * [मंहति-
दीनकर्मा (निव० २, २०, १०) दानेच्छुः “मखी न” दानमिव
“पवित्र” “गच्छसि” । किं कुर्वन् ? “स्तोत्रे” स्तुतिकर्त्तृ
“सुवीर्य” शोभन-वीर्यं “दधत्” प्रयच्छन् ॥ ७ ॥ ४

अथ यवयवमिति चतुर्त्तुवं द्वितीयं सूक्तं ;

तत्र, प्रथमा ।

१ १ १ १ १ १ १ १ १ १ १
यवयवजोअश्वसापुष्टमुष्टमपरिस्व ।

१ १ १ १ १
विश्वाचसोमसौभगा ॥ ११ ॥

हे “सोम !” त्वं “नः” अस्मभ्यम् “पुष्टं पुष्टम्” † अत्यन्तं
बहुलं “यवयवं” ‡ पुनः पुनर्गुतं रसम् “अश्वसा” अन्नरूपया
धारया “परिस्व” § तत्र प्रार्थयितुं स्तुष्यात्यन्तं पीडितत्वात्
“आवाधे च (८, १, १०)”—इति विभीवः । आवाधनमावाधः
पीडा प्रयोक्तृवर्मा नाभिधेयधर्म इत्युक्तम् । अपिचं “विश्वा”
विश्वानि “सौभगा” § सौभगानि धनानि परिस्व अस्मभ्यं
प्रयच्छेत्यर्थः ॥ १ ॥

* ‘मंहयुः—पूजयुः अथवा मंहयुः पूजाकारः’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, १, १२, १ ।

‡ ‘परिस्वसामान्या पुष्टिः घनधान्यादिना वशेषिकी पुष्टि र्यज्ञमिष्या-
दिका’—इति वि० ।

§ ‘यवं—अश्वसि भूयानर्थः प्रतीयते । यवं धान्यविशेषं चवपुरोडाशेभ्यो हेतु-
भूतम्’—इति वि०

§ “सुपांसुलुग् (७, १, ३८)”—इत्यादि रूपम् ।

अथ द्वितीया ।

३ ३ २ ३ २ २ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
इन्दो यथा तव स्तवो यथा ते जातमन्धसः ।

२ ३ १ २ ३ १ २
निवर्द्धिषि प्रिये सदः ॥ २* ॥

हे “इन्दो” सोम ! “अन्धसः” अन्नरूपस्य “तव” सम्बन्धी
“स्तवः” स्तवनं स्तोत्रं[†] तथा “ते” तव “यथा जातं” यथा प्रादु-
र्भूतमस्ति, तथा त्वं “प्रिये” प्रीणयितरि “वर्द्धिषि” अस्माद्यज्ञे
“नि सदः”[‡] निषण्णो भव ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ २ १ २ ३ १ २ २ २ ३ १ २
उत नो गोविदश्च वित्पवस्सोमान्धसा ।

३ १ २ ३ १ २
मक्षुतमेभिरहभिः ॥ ३† ॥

“उत” अपिच हे “सोम !” “नः”[‡] अस्माकं “गोवित्” गो-
प्रदः॥ “अश्ववित्” अश्वप्रदश्च त्वं^{‡‡} “मक्षुतमेभिः” मक्षुतमै
अतिशयेन शीघ्रैः “अहभिः” अहोभिर्हतुभिः “अन्धसा पवस्व”
अन्नरूपया धारया चर ॥ ३ ॥

* ‘तव स्तवः क्रियते स्तोत्र-प्रस्तावकः’ — इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, १, १२, २ ।

‡ ‘नि-नितराम्’ — इति वि० ।

‡ ‘नः’ — अस्माभ्यम् — इति वि० ।

‡‡ ऋ० वे० ७, १, १२, ३ ।

॥ ‘गो-वित्-गोमान्’ — इति वि० ।

‡‡ ‘अश्ववित्-अश्ववान्’ — इति वि० ।

अथ चतुर्थी ।

२ ३ २ २ १२ २२ २२ १ २ ३ १ २
योजिनातिनजीयतेहन्तिशत्रूमभीत्य ।

१२
सपवस्सहस्रजित् ॥ ४ * ॥ ५

हे “सहस्रजित्” असङ्ख्यात-शत्रूणां जेतः ! † सोम ! “यः” भवान् “जिनाति” शत्रून् जयति स्वयं शत्रुभिः “न जीयते” । प्रका-
रान्तरेण तदेवाह—“शत्रुमभीत्य” स्वयमेव शत्रुमागत्य “हन्ति”
किन्तु तेन न हन्यते इति शेषः । एवम्भूतः स त्वं धारया
श्रर ॥ ४ ॥ ५

अथ दृचात्मके तृतीयसूक्ते —

प्रथमा ।

२ ३ १ २ २ १२ २२ २ २ २
यास्तेधारामधुश्रुतोल्लग्रमिन्दजतये ।

१ २ ३ २ ३ १ २
ताभिःपवित्रमासदः ॥ १ ‡ ॥

भो “इन्दो” सोम ! “ते” तव “मधुश्रुतः” मधुर-रसस्य श्रोत-
वित्तयः “याः” “धाराः” “जतये” रक्षणाय “असृष्ट” सृज्यन्ते
“ताभिः” धाराभिः त्वं “पवित्रम्” ¶ “आसदः” आसीद ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ७, १, १२, ४ ।

† ‘स पवस्स सहस्रजित् सहस्राणां जेता’—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ७, १, २५, २ ।

¶ ‘पवित्र’—इन्द्रायपवित्रम्—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ २ १ १ २ १ २ १ २ १ २ १ २
सोअर्षेन्द्रायपीतयेतिरोवाराण्यव्यया ।

१ २ २ २ ३ २ ३ २
सीदन्नृतस्ययोनिमा ॥ २ * ॥

हे सोम । “सः” अभिषुतः त्वम् “अव्यया” अविमयानि
“वाराणि” वालानि “तिरः” तिरस्त्वर्बन् “ऋतस्य” यज्ञस्य
“योनि” कारणभूतं दशापवित्रम् “आसीदन्” आभिमुख्येन
उपविशन् “इन्द्राय” इन्द्रस्य “पीतये” पानाय “अर्षे” श्वर ॥

“ऋतस्ययोनिमासीदन्” -- “योमावनेषु” -- इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
त्वत्सोमपरिखवस्वादिष्टोअङ्गिरोभ्यः ।

३ २ १ १ २ २
वरिवोविद्वन्मयः ॥ ३ † ॥ ६

हे “सोम ।” “स्वादिष्टः” स्वादुतमः “वरिवोवित्” ‡ अस्म-
दभिलषितस्य धनस्य लभकश्च त्वम् “अङ्गिरोभ्यः” अङ्गिरसा-

* ऋ० वे० ७, १, २४, २ ।

† ऋ० वे० ७, १, २४, ४ ।

‡ ‘वरिवोवित्’ -- वरिषः = वरिष्ठः, वित् = लभः -- इति वि० ।

मर्थाय* “वृत्तं” दीप्तं† “पयः” क्षीरवत् सारभूतं रसं “परिस्त्रव”
परिचर ॥

“त्वंसोम”--“त्वमिन्द्रो” —इति पाठौ ॥ ३ ॥ ६ ॥

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

द्वितीयः खण्डः‡ ॥ २ ॥

अथ तृतीय-खण्डे—

प्रथम-तृचे, प्रथमा ।

१२ १२ २२ २२ २ २ २
तवश्रियोवर्षस्येवविद्युतो

१२ २ २ २ २ २ २
ग्रे श्विकिन्नउपसामिवेतयः ।

१२ २२ २ १ २ २ १ २ २
यदोषधीरभिष्टष्टोवनानिच

१ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २ २
परिस्त्रयश्चिनुपेअन्नमासनि ॥ १ ॥

“अन्नेः” अङ्गनादि-गुण-युक्तस्य “तव” “श्रियः” रश्मि-
लक्षणा विभूतयः “चिकिन्ने” प्रज्ञायन्ते । तत्र दृष्टान्तः—“वर्षस्येव॥

* ‘अङ्गिरोभ्यः’—अङ्गिरो नाम देवास्ते श्वीः—इति वि० ।

† “वृत्तमाज्यम्”—इति ऋग्वेद दौघ्याख्या ।

‡ ‘उक्तं’ वक्ष्यमानं । चिण्वं सौमिकञ्च तत् । पञ्चमसः—इति वि० ।

॥ ‘इदानीनाज्यानि; आग्नेयमथममाज्यम्’—इति वि० ।

॥ ऋ० वे० ८, ४, २०, ५ ।

मूले तु “वर्षस्येव” —इति स-वकारः नूयते ।

विद्युतः” यथा वर्षितुर्मेषस्य सम्बन्धिन्यो विद्युतः, “उषसामि-
वेतयः” यथा चोषसाम् ‘एतयः’ गमनशीलाः व्याप्ताः प्रकाशाः
प्रज्ञायन्ते, तद्वदित्यर्थः । कदेत्यत्राह—“यद्” “यदा” त्वम्
“ओषधीः” व्रीहियवाद्याः “वनानि” अरण्यानि च अभिसृष्टो
सृष्टः दग्धुं विसृष्टः सन् “स्वयम्” आत्मना “आसन्” आस्ये सुखे
“अन्नम्” अदनीयं स्यावर-लक्षणं “परि चिनुषे” परिक्षिपसीत्यर्थः ॥

“विद्युतोन्नेः”—“विद्युतश्चित्रा”—इति, “उषसान्नकोतवः”—
“उषसामिवेतयः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ ३ ३ १ २
वातोपजूतइषितोवशां अनु

३ २ ३ ३ १ २ ३ १ २
हृषुयदन्नावेविपदितिष्ठसे ।

१ २ २ २ १ ३ २ ३
आतेयतन्तेरथ्योऽऽयथापृथक्

१ २ ३ १ २ ३ १ २
शर्द्धांस्वग्ने अजरस्यधत्तः ॥ २* ॥

हे “अग्ने !” त्वं “यद्” यदा “वातोपजूतः” वायुना कम्पितः†
“वशान्” कान्तान् वनस्पतीन् “अनु” प्रति “हृषु” क्षिप्रम्

* ऋ० वे० ८, ४, २१, २ ।

† ‘वातोपजूतः’—‘वातयुक्तः’—इति वि० ।

“इषितः” प्रेषितश्च सन् “अन्ना” अन्नानि अदनीयानि
वनस्पत्यादीनि स्थावराणि “विविषत्” व्याप्नुवन् “वितिष्ठसे”
इतस्ततो गच्छति; तदानीम् “अजरस्य” जरा-रहितस्य
“धत्ततः” दहतः “ते” तव “शर्धांसि”† तेजांसि “यथा” “रथ्यः”
रथिनः तद्वत् “आ पृथक्” पृथगायन्त गच्छन्ति ॥

“अजरस्य”-“अजराणि”—इति पाठौ ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
मेधाकारविद्यस्यप्रसाधन

३ १ २ २ २ ३ १ २ ३ २
मग्निहोतारमरिभूतरम्यतिम् ।

१ २ २ २ १ २ २ २ ३
त्वामर्भस्यहविषःसमानमित्त्वा

३ १ २ ३ २
महोवृणतेनान्यन्वत् ॥ ३३ ॥ ७

“मेधाकार” प्रज्ञायाः कर्तारं “विद्यस्य” यज्ञस्य “प्रसा-
धनम्” प्रकर्षण साधकं “होतारं” देवानामाह्वतारं “परिभू-
तरम्” अतिशयेन शत्रूणां मभिभवितारं “मति” मन्तारं “य”
“त्वाम्” “अग्निम्” वयसृत्वजः वृणीमहे—इति शेषः ।
हे अग्ने ! “त्वामित्” त्वामिव “अर्भस्य” अल्पस्यास्य “हविषः”

* ‘इषितः’—इषु इच्छायाम्, इच्छासंयुक्तः—इति वि० ।

† ‘शर्धांसि’—बलानि—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ८, ४, १९, २ ।

पुरोडाशादिकस्य भक्षणार्थमिति शेषः । “समानमित्” सहैव ऋत्विजः “वृणते” प्रार्थयन्ते “महः” महतः सोमात्मकस्य हविषः भक्षणार्थं त्वामिव वृणते “त्वत्” त्वत्तः “अन्यम्” अतिरिक्तं देवं “न” वृणते ॥

“परिभूतरं”-“परिभूतमम्”—इति छन्दोगसङ्घ चानां पाठौ, “त्वामर्भस्यहविषः”-“तमिदर्भहविषि”—इति, “इत्त्वाम्भो”—“तमिन्महो”—इति च ॥ ३ ॥ ७

अथ द्वितीय-तृचे—प्रथमा ।

३ १ २ ३ १२ १२ ३ १ २

पुरुषरुणाचिधस्यवोनूनंवावरुण ।

२ ३ १ २ ३ २

मित्रवप्सिवाः सुमतिम् ॥ १ * ॥

हे मित्रावरुणौ ! “वां” युवयोः “पुरुषरुणा” [प्रथमार्थे तृतीया (३, १, ८५)† पुरोरपि बहु उरु बहुतरम् अथवा पुरु च तदुरु च पुरुष] अत्यन्तं बहुतरमित्यर्थः, तादृक् “अवः” रक्षणं “नूनं” निश्चयेन “अस्ति हि” [हि प्रसिद्धौ; विदिति पूरणः] हे “वरुण !” हे “मित्र !” “वां” युवयोः “सुमतिम्” अनुग्रह-बुद्धिम् “वप्सि”‡ सम्भजेयम् ॥ १ ॥

* ऋ० वे० ४, ४, ८, १ ।

† “अव सोः सुपांसुर्गित्याकारः”—इति ऋ०-भाष्या ।

‡ ‘वप्सि—वाचयप्सि’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

२ २ ३ १ २ ३ १ ३ १ २
तावा^२सम्यग्द्रुक्काणेषमश्यामधामच ।

३ १ २
वयं^२वाम्नित्रास्याम ॥ २* ॥

हे “अद्रुहाणा” हे अद्रोग्धारी ! “ता” तौ प्रसिद्धौ “वां”
युवां सम्यक् स्तुमइति शेषः । स्तोतारः “वयम्” “द्रुम्” अन्नं
“धाम च” आधारम् “अश्याम” प्राप्नुयाम । हे “मित्रा”
मित्रावरुणौ ! “वां” स्तोतारौ वयं “स्याम” भवेम सख्यया इति
शेषः, युवाभ्यां स्तभूता वा स्याम ॥

“धामच”-“धायवे”-इति पाठौ, “मित्रा”-“रुद्रा”-इति
च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
पातन्नोमित्रापायुभिरुतत्रायथा^२सुत्रात्रा ।

३ २ ३ १ २ ३ १ २
साह्यामदस्यूनतनूभिः ॥ ३† ॥ ८

हे “मित्रा” मित्रावरुणौ देवौ ! युवां “नः” अस्मान् “पायुभिः”
रक्षणैः “पातं” रक्षतम् । “उत” अपिच “सुत्रात्रा” शोभनेन

* ऋ० वे० ४, ४, ८, २ ।

† ऋ० वे० ४, ४, ८, ३ ।

त्राणेन “त्रायेथां” पालयेथाम् [इष्टप्राप्तानिष्ट-परिहार-भेदेन भेदः—स्त्रीत्वादि-वैकल्याच्छत्रोर्वा त्रायेथाम् अभिमत-प्रापणेन रक्षत-मित्यर्थः] । वयञ्च “तनूभिः” * पुत्रादिभिः संहिताः स्त्रीये-रङ्गैर्वा “दस्यून्” शत्रून् “सह्याम्” अभिभवेम ॥

“मित्रा”-“रुद्रा”—इति पाठौ, “त्रायेथां”-“त्रायेताम्”—इति, “सह्याम्”-“तुर्याम्”—इति च ॥ ३ ॥ ढ

अथ तृतीय-दृचे †—

प्रथमा ।

३ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ २
उत्तिष्ठन्नोजसासहपीत्वाशिप्रे अवेपयः ।

१ १ ३ २ ३ २
सोममिन्द्रचमूस्तुतम् ॥ १ ‡ ॥

हे “इद्र !” त्वं “पीत्वा” “ओजसा” बलेन “सह” “उत्तिष्ठन्” ॥ “शिप्रे” हनू “अवेपयः” अकम्पयः मदावेशादिति भावः । किं पीत्वा ? “चमू” चम्बोरधिषवण-फलकयोः “स्तुतम्” अभिषुतम् “सोमम्” ॥

“पीत्वा”-“पीत्वी”—इति पाठौ ॥ १ ॥

* ‘तनूभिः’—चिभिः युष्मभिः शरीरैरभिष्टुतैरिति वाक्यशेषः—इति वि० ।

† ‘ऐन्द्रमाव्यम्’—इति वि० ।

‡ अ० वे० ८, ३९ = ऋ० वे० ६, ५, २८, ४ ।

॥ ‘उत्तिष्ठन्’—ओजसा सह वीर्येण उत्थानं कुरु । सोमं पिब । पीत्वा शिप्रे हनूनाधिके च मत्तः सन् अवेपयः—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २
अनुत्वारोदसी उभे स्पृष्टमानमददेताम् ।

२ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रयदस्युहाभवः ॥ २* ॥

हे “स्पृष्टमान” शत्रुभिः सह स्पृष्टाङ्गुर्वाण इद्र ! “त्वा” त्वाम्
“अनु” लक्ष्य “उभे रोदसी” उभे अपि व्यावाष्टयिष्यौ “मदेतां”
हृथेताम् “यद्” यदा “दस्युहा भवः” शत्रूणां हन्ता भवसि, तदा
मदेतामिति सम्बन्धः ॥

“स्पृष्टमानमदेतां”-“लक्ष्यमाणमहपेताम्”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ ३ १ २
वाचमष्टापदीमहन्नवस्त्रक्तिमृतावृधम् ।

२ ३ १ २ ३ १ २
इन्द्रात्यरितन्वन्ममे ॥ ३† ॥ ६

“अष्टापदीम्” अष्टाभिर्दिग्भिर्विदिग्भिश्चाष्टापदीः,‡ “नवस्त्रक्तिम्”
उपरिस्थितेनादित्येन नवस्त्रक्तिम् आसु दिक्षु व्याप्तामि-

* ऋ० वे० ६, ५, २८, ५ ।

† ऋ० वे० ६, ५, २९, ३ ।

‡ ‘अष्टापदीम्’—चलारी वेदाः शास्त्राणि च अष्टापदानि—इति वि० ।

त्यर्थः*, “ऋतावधं” यज्ञस्य वृद्धिं कुर्वन्ती,† “वाचं” स्तुति-
मयीं, परिपूर्णात्‍‡ “तन्वं तनूं न्यूनां सतीम् ॥ “अहम्”
“परि ममे” न्यूनेयत्तां करोमीत्यर्थः§ । कात्स्न्येन स्वरूपं स्तुत्या
विषयीकर्तुं मशक्यत्वादिति भावः ॥

“ऋतावधम्”-“ऋतास्पृशम्”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ ८

अथ चतुर्थ-दृष्टे —

प्रथमा ।

१२ २२ ३२ १२ १२
इन्द्राग्नीयुवामिमेऽभिस्तोमा अनूषत ।

१२ ३२
पिबतश्शम्भुवा सुतम् ॥ १** ॥

हे “इन्द्राग्नी !” “युवाम्” “इमे” “स्तोमाः” स्तोतारः†† “अनूषत” अभिष्टुवन्ति । हे “शम्भुवा” दुखस्य भावयितारा
विन्द्राग्नी “सुतम्” अभिषुतम् अस्मदीयं सोमं “पिबतम्” ॥ १ ॥

* ‘नववृत्ति’—नव सङ्गतयः कोणाः ताः बहिष्पयमानाः ऋचो नव अथवा
नववृत्तिं चिष्टत्सौमिकम्—इति वि० ।

† ‘ऋतावधम्’—ऋती यज्ञः अथवा ऋत मन्त्रं तं वर्धयतीति ऋतावधम्—इति वि० ।

‡ ‘इन्द्रात् परि—उपरि’—इति वि० ।

॥ ‘तन्वं’—शरीरम्—इति वि० ।

§ ‘ममे’—मिनोति—इति वि० ।

॥ ‘इन्द्राग्नामाज्यम्’—इति वि० ।

** ऋ० वे० ४, ८, २४, २ ।

†† ‘स्तोमास्त्रिष्टयदृष्टादयः’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
यावा॑सन्तिपुरु॑स्यृहो॑नियुतो॑दा॒गु॒षेनरा ।

१ २ ३ २ ३ १ २
इन्द्रा॒ग्नीता॑भिरागतम् ॥ २० ॥

हे “नरा” नेतारी ! “इन्द्राग्नी !” “वां” युवयोः स्वभूताः
“पुरुस्यृहा” पुरुभिर्बहुभिः सृहणीयाः^१ “दागुषे” हवींषि
दत्तवते यजमानार्थम् उत्पन्नाः “नियुतः” अग्नाः “सन्ति”^२ हे
इन्द्राग्नी ! “ताभिः” “नियुद्भिः” सह “आगतम्” आग-
च्छतम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ २ २ ३ २
ताभिरा॒गच्छ॑तन्नरी॒पेद॑सवन॑सुतम् ।

१ २ ३ १ २
इन्द्रा॒ग्नीसोम॑पीतये ॥ ३१ ॥ १०

हे “नरा” नेताराविन्द्राग्नी ! [सूर्यतेऽभिसूयतइति सवनः
सोमः] “इदं सवनम्”^३ इमं सोमं “सुतम्” अभिपुतम् “उप”

* ऋ० वे० ४, ८, २४, ३ ।

† ‘पुरुस्यृहा—पुरुस्यृहो बहुभिः सृहणीया’—इति वि० ।

‡ ‘सन्ति—बहुवचनमिदं द्विवचनस्य स्थाने द्रष्टव्यम्, सतः’—इति वि० ।

¶ ऋ० वे० ४, ८, २४, ४ ।

§ ‘इदं पातःसवनं सुतं सोमम्’—इति वि० ।

प्रति* [यद्वा, इदं प्रातःसवनम् उप अस्मिन् सवने सुतमभिषुतं
सोमं प्रति] “ताभिः” नियुङ्गिः† आगच्छतम् । किमर्थम् ?
“सोमपीतये” अस्य सोमस्य पानार्थम् ॥ ३ ॥ १०

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तरायण्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

तृतीयः खण्डः‡ ॥ ३ ॥

अथ चतुर्थ-खण्डे ¶, प्रथम-तृचे—

प्रथमा ।

१९ ३१ २३ १८ २८ ३९ २
अर्षासोमद्युमत्तमोभिद्रोणानिरोरुवत् ।

१ ३ २ ३ २ ३ २
सीदन्योनौवनेष्वा ॥ १९ ॥

हे “सोम” पवमान ! “द्युमत्तमः” अतिशयेन दीप्तिमान्
“वनेषु” अरण्येषु मध्ये॥ “योनौ” स्वकारण-भूते पर्वतादि-

* ‘उप-समीपे’—इति वि० ।

† ‘ताभिः—तृतीया-वज्रवचनमिदं, स्त्रीलिङ्गं व्यत्ययेन तैः पालनैः’—इति वि० ।
“नियुतो वायोः”—इति च निघ० १, १५, १० ।

‡ ‘उक्तं प्रातःसवनम्’—इति वि० ।

¶ ‘इदानीं साध्यन्दिनं सवनं समिधीयते’—इति वि० ।

§ ऋ० आ० ६, १, २, ७ (२भा० ६२ घ०) = ऋ० वे० ७, २, ४, ४ ।

॥ ‘वषु—उदकेषु’—इति वि० ।

स्थाने * “आसीदन्” सर्वतो गच्छंस्त्वं “द्रोणानि” [प्रयोग-
बाहुल्यापेक्षमेतत् बहुवचनम्] द्रोणकलशान्* “अभि” लक्ष्य
“रोरुवत्” पुनः पुनः शृङ्गं वा शब्दं कुर्वन् “अर्षा” ‡ आगच्छ
दशापविचमध्यान्निर्गतः सोमः अविच्छिन्न-धारया द्रोणकलशे
पतन् शब्दं करोति खलु ॥

“योनौवनेष्वा”-“श्येनोमयोनिमा”-इति पाठो ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३१२ २२ २-२३१२ २१२

अप्साइन्द्रायवायवेवरुणायमरुद्भ्यः ।

१ २

३१२

सोमाअपन्तुविष्णवे ॥ २॥ ॥

“अप्सा” वसतीवरी-नामधेयानामपां सम्भक्तारः [वनपण
सम्भक्तौ (स्वा, प०) ; “जनसनेति (३, २, ६७,) विट्, आत्वं विङ्-
वनोरिति (६, ४, ४१,) तादृशाः] “सोमाः” “अर्षन्तु” द्रोण-
कलशमागच्छन्तु । किमर्थम् ? “इन्द्राय” सर्वदेवानां प्रथमत
एव इन्द्रः सोमान् पिबति, तस्मात् तदनु वायुरुक्तः तस्मै च
“वायवे”, तदनन्तरं वरुणः सोमान् पिबति तस्मै च “वरुणाय”,
ततो “मरुद्भ्यः” एतन्नामकेभ्यो देवेभ्यः, “विष्णवे” सर्वजगद्-

* ‘योनौ—द्रोणकलशे’—इति वि० ।

† ‘द्रोणानि—द्रोणकलशसम्बन्धानि पात्राणि’—इति वि० ।

‡ “द्व्यचोऽतस्तिष्ठः (६, १, १३५)”—इति दीर्घः ।

¶ ऋ० वे० ७, २, ५, १ ।

१ २ ५ १ २ २ १
ऊम् । णा ३ ४ ५ वोद्वायि ॥ (२) इषन्तोका रयनोद

२ १ २ १ १ २ १ १
धात् । अस्मभ्यस्सोमविश्वार३ताः । आपादि । वास

२ १ १ २ ५
सहार३ । ऊम् । सा३४५यिणोद्वायि (३) ॥ ३* ॥ [१]

२ २ २ १ २ २ १ २
॥ वार्शम् ॥ अर्षासोमा । द्युमात्ता३माः । अभि

२ १ ७ ३ ५ १ २ २
द्रो । णा । निरोरहृ३३वात् । सायिदन्व्याना३उ ।

५ २ १ २ १ २ ५ २ २
ई३या । वने । षूरवार३३औहोवा ॥ (१) अपाइन्द्रा ।

१ २ २ १ २ २ १ ७ ३ १
यवाया३वायि । वरुणा । या । मरु३रङ्गार३३याः । सो

२ ५ २ १ ३ ५ २ २
माअर्षा३ । ई३या । तुवि । णारवार३३औहोवा ॥ (२)

२ २ १ २ २ १ १ ७
इषन्तोका । यनोदा३धात् । अस्मभ्यम् । सो । म३वा

३ ५ १ २ ५ २ १
रयिश्वार३३ताः । आपवस्वा३ । ई३या । सह । सा

३ ५ २ ५
रयिणार३३औहोवा । ऊ३र३३पा (३) ॥ ४† ॥ [२]

१ २ १ २
॥ सन्तनि ॥ अर्षाहाउ । सोमद्युमा३ १ उवा २ ३ ।

* ऊ० गा० ३प्र० १ अ० ३सा० ।

† ऊ० गा० ३प्र० १ अ० ४सा० ।

^५ तार३४माः । ^{१ २ २२ १२ ३ १११११} अभिद्रोणानिरोह्वार३४धृत् । ^{२ १} सीदान्हा

^{१ २ २} उ । ^५ योनौवना३१उवार३यि । ^{१ १२} धूर३४वा ॥ (१) अस्मा

^{२ २२ १२२ २२ १ २३ १ १ १ १} इन्द्रायवायवेवरुणायमरुद्भिया२३४५ः । ^{१२ २} सोमाच्चाउ ।

^{१ २} आर्षन्तुवा३१उवार३यि । ^५ ष्णार३४वे ॥ (२) ^{१ २२ १२} इषन्तोका

^{२२ १ २ १ २२ १ ३ १ १ १ १} यनोदधदस्मभ्यः सोमविश्वतार३४धृः । ^{१२ २} आपाच्चाउ । ^१ वा

^२ ससच्चा३१उवार३ । ^५ सी२३४णाम् (३) ॥ १३* ॥ [३]

^{१ २} ॥ शाकरवर्णम् ॥ ^{२ १२ २ २ १} आयिषाम् । ^२ तोकायनोदधात् ।

^{१ १} अस्मभ्यम् । ^२ सोमवार३यि । ^{१ २} श्वता३१उवार३ । ^२ ऊ ३४

^५ पा । ^{२२ १ ३ १ २ १} आपवार३स्वा । ^२ सहस्तिणा३माउवार३ । ^२ ऊ३२

^५ ३४पा (३) ॥ १८ ॥ [४]

^{२ २ १ २ १ २ २ १} ॥ जरावोधीयोत्तरम् ॥ ^{२ १} इषन्तोकोवा । ^{२ १} यानोदधात् । अस्मा

* ऊ० गा० ७ प्र० २ अ० १३ सू० १ ।

† ऊ० गा० १० प्र० १ अ० १८ सू० १ ।

भ्या२३^२सो । मविश्वाताः । आपावा१स्वा२३सा । ह ।

३ २
स्त्रिणो३४५ई । डा(३) ॥ १५* ॥ [५]

१ २ १ १ १
॥ मार्गोयवम् ॥ अप्सौहोवा । आयिन्द्रा२ । य

२ ३ ५ १ २ १ २ १ २
वाया२३४वायि । वहुणाय । मरुद्गा१या२ः । सोमाः ।

२ १ ३ ५ १ ३ ५ २ २
हा । औ३होयि । आ२३४र्षा । त्व२वा२३४औहोवा ।

२ १ १ १ १ १
ए३ । षा२वा२३४५यि(२) ॥ २१ ॥ [६] ११

अथ प्रयाथरूपे द्वितीयसूक्ते—

प्रथमा ।

१ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ २ ३ १ २
सोमउघ्वाणः सोतृभिरधिष्णुभिरवीनाम् ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
अश्वयैवहरितायातिधारयामन्द्रयायातिधारया ॥ १३ ॥

* क० गा० ११ प्र० १ अ० १५ सा० ।

† क० गा० १८ प्र० २ अ० २ सा० ।

‡ क० आ० ६, १, २, ५ (२ भा० ८८ पृ०) = ऋ० वे० ७, ५, १३, ९ ।

“सोढभिः” अभिषृणुभिः ऋत्विग्भिः “स्नानः” * अभिषूय-
माणः “सोमः” “अवीनां” “सुभिः”† [“मांसृतसूनामुपसख्या-
नम् (६, १, ६३)”—इति सानु-शब्दस्य सु-भावः] समुच्छितै-
र्वलैः पवित्रैः “अधि याति” अधिकं गच्छति । “उ”—इति
प्रसिद्धौ । “अश्वया इव” वडवया इव “हरिता” हरित-वर्णया
धारया “याति” “मन्द्रया” मदकारिण्या द्रोणकलशमधि-
गच्छति ॥

“उष्वाणः”—उषुवाणः—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

३ २७ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २

अनूपे गोमाङ्गोभिरक्षास्सोमोदुग्धाभिरक्षाः ।

३ २७ ३ १ २ ३ १ २ २

समुद्रन्नसंवरणान्यग्मन्मन्दीमदायतोशते ॥ २३ ॥ १२

“गोमान्” गोयुक्तः सोमः “अनूपे” निम्ने देशेण कलशे
“गोभिः” गोर्विकारैः क्षीरादिभिः § सह “अक्षाः” चरन्ति ।

* ऋत्वि तु “व्याणः”—इति मुर्द्धण-वकार-णकारोपेतः अयते । तत्र “पूर्व-
पदात् (८, ३, १०६)”—इति पलम् सुतरां णलञ्च ।

† “सुभिः”—इति मूर्द्धणपाठौ ऋत्वि, “पूर्वपदात् (८, ३, १०६)”—इति च
तत्र दीर्घः ।

‡ ‘अनूपे—उच्चैः प्रदेशे’—इति वि० ।

§ ‘गोभिः—उदक-सङ्घातैः गोभिर्वा’—इति वि० ।

तदेवोच्यते—“सः” सोमः आत्मनोमिश्रणार्थं “दुग्धाभिः गोभिः”
सह “अन्नाः” चरति [चरतेर्लुङि रूपम्] । किञ्च “समुद्रं न”
यथा समुद्रमुदकानि गच्छन्ति तद्वत् “संवरणानि” सम्भजनो-
द्यानि रसरूपाणि अन्नानि* द्रोणकलशम् “अगमन्” गच्छन्ति
[गमेर्लुङि च्लेर्लुकि रूपम्] किञ्च “मन्दी” मदकरः सोमः
“मदाय” मदार्थं “तोशते”† हन्यते अभिषूयते [तोशति-
वर्धकर्मा (निघ० २, १८, २८)] ॥ २ ॥ १२

॥ मानवोत्तरम् ॥ ^१होवायि । ^२सोमउघ्नाणः ^२सोढभिः ।

^१होवायि । ^२आधिष्णुभिरवीनाम् । ^१आश्वयेव । ^१हारिता

^२या३१ । ^७तिधाररा३३४या । ^५मन्द्राया२३४या३ । ^२तार

^३यिधार२३४औहोवा । ^५रा२३४या । ^१होवायि । ^२मन्द्रया

^{१२}यातिधारया । ^१होवायि । ^२मन्द्रयायातिधारया । ^२आ

^७नूपे । ^१गोमान्गो३१ । ^३भारयिरार३३४चाः । ^५सोमोदू२३

^२ग्धा३ । ^१भारयिरार३३४औहोवा । ^५आ २ ३ ४ द्याः ॥ (२)

* ‘संवरणानि—उदकानि’—इति वि० ।

† ‘तोशते—तुशि व्याप्तौ व्यापयति’—इति वि० ।

^१ होवायि । ^{२ २ २ १ २} सोमोदुग्धाभिरक्षाः । ^१ होवायि । ^२ सोमोदु
^२ ग्धाभिरक्षाः । ^{७ १} सामुद्रन्न । ^{१ ७ १} सांवरणा३१ । ^७ नियार^१आर३
^५ षमान् । ^{१ १} मन्दायिमार३दा३ । ^{१ ३} यार्^{५ २ २}त्तो२३४ औहोवा ।
^२ शार३४ते(३) ॥ ५* ॥ [१]

^{१ १} ॥ ^{१ २ २}अनूपन्ध्यश्चम् ॥ ^२ सोमाः सोमाः । ^{१ २} उष्वाणा३ः सोतृ
^१ श्मो२ः । ^{१ २} आधिष्णुभिः । ^{१ २} आवाशयिनाश्म् । ^१ आश्वा
^१ र्येवा२ । ^{१ २ २ २ १ २} हरितायातिधारा२३या । ^{१ २ २} मन्द्राया३या३ ।
^१ तार३इधा३ । ^४ रा३४५योईहायि ॥ (१) ^{१ २ १ २} मन्द्रामन्द्रा । ^२ या
^२ यातीइधारा३या२ । ^{१ १} मान्द्रयाया । ^{१ २ २} तिधारा३या२ ।
^१ अनूपेगो२ । ^{१ २ २ २ १} माङ्गोभिरा२३क्षाः । ^{१ २ २ २} सोमोदूइग्धा३ ।
^१ भार३यि३ । ^{४ २} राआर३४५चोईहायि ॥ (२) ^{१ २ २ १ २ २} सोमाः सोमाः ।
^{२ ३} दुग्धाइभायिरा३क्षा२ः । ^{१ १ २ २ २} सोमोदुग्धा । ^{१ २} भायिरा३क्षा

६अ० ४ख० २सू० १, २, ३] उत्तराचिकः ।

६२३

२ः । सामू२द्रान्ना२ । संवरणानियार३ग्मान् । मन्दा
यिमा३दा३ । यार३तो३ । शा ३ ४ ५ तो ६ हायि(३)
॥ ६* ॥ [२]

॥ वाम्रम् ॥ सोमउष्माणःसो । हा३हा३यि । तर
३४ । भिस्तृ५भोवा । अधा३हो२यि । णुभायिर्हो२ ।
आवा३यिना२म् । आश्वयेव । हरायिताया । तिधा
उवा३ । ऊ२३४पा । रया२ । मान्द्रा२याया२ ।
तिधा । रा२या२३४ औहोवा ॥ (१) मन्द्रयायातिधा ।
हा३हा३यि । रा२३४ । यारयोवा । मान्द्राहो२यि ।
यायाहो२ । तायिधा१राया२ । आनूपेगो । मान्गो ।
भिशाउवा३ । ऊ३४पा । अशा२ः । सोमो२दूग्धा२रमि
रा२ । चा२३४ औहोवा ॥ (२) सोमोदुग्धाभिरा । हा३

^२हा३यि । ^१आ२३४ । ^२क्षाः^५क्षोवा । ^{१२}सोमो^१हो३रयि ।
^१दुग्धा^१क्षो३र । ^१भायि३रा^१क्षा३रः । ^१सामु^२द्रन्न । ^१संवारा
^०णा । ^{३२}नियाउवा३ । ^२ऊ३४पा । ^१अग्मा३रन् । ^१मान्दी
^१रमादा३र । ^{१२}यतो । ^१शा३रता३र३४^{५२}औ^२होवा । ^१ऊ३र३४
^५पा(३) ॥ ७* ॥ [३]

^{२२}॥ अग्नेस्त्रि^१णिधनम् ॥ ^३सोमउ^५ध्वा । ^१एः^३सोतृ३४^५भीः ।
^{२१}अधा^२यिष्णु^५भिरा३१उवा३र३ । ^२वी३र३४नाम् । ^२आ^१श्वायै३
^५३४वा । ^{२१}हरि३तायाति३धा३१उवा३र३ । ^५रा३र३४या । ^२मा
^१न्द्राया३र३४या । ^५ति३धा३१उवा३र३ । ^५रा २३४या ॥ (१)
^२मन्द्रायाया । ^१तायि३धारा३र३४या । ^{२१}मन्द्रायायाति३धा३१उ
^५वा३र३ । ^२रा३र३४या । ^५आ३नूपे३र३४गो । ^१मा३न्गो^२भिरा३१
^५उवा३र३ । ^२आ३र३४क्षाः । ^५सोमो^२दू३र३४ग्धा । ^२भिरा३१

उवार३ । आ२३४त्ताः ॥ (२) सोमोदुग्धा । भायिरार
 ३त्ताः । सोमोदुग्धाभिरा३१उवार३ । आ२३४त्ताः ।
 सामूद्रा२३४न्ना । संवरणानिजा३१उवार३ । आ २ ३४
 गमान् । मान्दीमा२३४दा । यती३आउवार३ । शा
 २३४ते (३) ॥ ८* ॥ [४]

॥ अभीवर्त्तः ॥ मन्द्रा३या३याऽतिधारयोवा । मान्द्र
 याया । तिधारा१या२ । आनूपेगो३१२३४ । मान्गो ।
 भायिरा१त्ता२ः । सोमोदूग्धा१ । भिरा३ । आ२३४
 ५ । क्षार३४५ः (२) ॥ ३† ॥ [५]

॥ कालेयम् ॥ सोमोदूग्धाभिरत्ताः । सोमोदुग्धा ।
 भिरत्ता२३ः । समुद्रन्ना३ । सार३४म् । वरणानि ।

* ज० गा० ३ प्र० १ ख० ८ सा० ।

† ज० गा० ८ प्र० २ ख० ३ सा० ।

‡ “महाकालेयम्”—इति ख० पु० पाठः ।

^२ आ३^१ग्मान् । मन्दा^१यिमदौ । वा३४३^२ओ३४वा । यतो^५
^४शतायि । द्यो^४पृ३ । डा(२) ॥ ४* ॥ [६]

॥ मानवाद्यम् ॥ मन्द्रयाया । तिधारा२३४या ।
^२तायि^३धारा २ ३४या । मान्द्रयाया । तिधारा^१श्या २ ।
^{१२}अ । नू । पे । गोमान्गो३ । भा२यिरा२३४क्षाः । सोमो
^१दुग्धा२३ । भा२यिरा२३४ओ^५होवा । आ२३४क्षाः(२) ।
 ॥ १३† ॥ [७]

॥ आग्नेस्त्रिणिधनम् ॥ अनूपेगो । मान्गोभायिरा
^५२३४क्षाः । सोमो^{१२}दुग्धाभिरा३१उवा२३ । आ२३४क्षाः ।
^२सामू^३द्रा२३४क्षा । संवरणानिया३१उवा२३ । आ २ ३४
^५ग्मान् । मान्दीमा२३४दा । यतो३आउवा२३ । शार
^५३४ते(२) ॥ ३‡ ॥ [८]

* ज० गा० ८ प्र० २ अ० ४ सा० ।

† ज० गा० ८ प्र० २ अ० १३ सा० ।

‡ ज० गा० १२ प्र० २ अ० ३ सा० ।

॥ वैष्णवाद्यम् ॥ सोमउघ्रा । णः सोरतृभायिः । तृ
 भिः । अधिष्णुभिरा^२वीनाम् । वीनाम् । अश्वयेवह
 रितायातिधा^२रया । रया । मन्द्रयायातिधा^२रया^२३ ।
 रा^२२ । या^२२३४ । औहोवा ॥ (१) मन्द्रयाया । तिधा^२
 रया । रया । मन्द्रयायातिधा^२रया । रया । अनूपे
 गोमान्गोभिरा^२क्षाः । क्षाः । सोमोदुग्धाभिरा^२क्षा^२३ ।
 आ^२२ । क्षा^२२३४ । औहोवा । सोमोदूग्धा । भि
 रा^२क्षाः । क्षाः । सोमोदुग्धाभिरा^२क्षा^२३ । आ^२२ ।
 क्षा^२२३४ । औहोवा ॥ (२) सोमोदुग्धा । भिरा^२क्षाः ।
 क्षाः । सोमोदुग्धाभिरा^२क्षाः । क्षाः । समुद्रन्नसवर
 णानियागमान् । गगन् । मन्दोमदायतो^२रशता^२३यि ।
 शा^२२ । ता^२२४३ । औहोवा । ऊ^२३२३४पा(३) ॥ १६* ॥ ८]

॥ वैष्णवोत्तरम् ॥ ^{१२२} सोमः । ^{२१} सोमाः । ^२ उष्वाणः ^२ सोतृ
^१ मिः । ^२ अधायिष्णू ^२ भायिः । ^१ आ ^२ औ ^२ इ ^१ हौ । ^१ वायिना ^२
^१ म् । ^२ अश्वयेवहरितायातिधा ^२ रा ^२ श्या । ^१ मन्द्रा ^२ औ ^२ इ ^१ हौ ।
^१ यायातिधो ^२ र ^४ ३४वा । ^५ रा ^४ पूयो ^५ ई ^५ चायि (१) ॥ २०* ॥ [१०]

॥ यौक्तसुचम् ॥ ^{१२२} सोम ^{२१} उष्वाणः ^१ सो । ^{१२} तृ ^{२२} भायिः । ^२ अ-
^{२१} धिष्णु ^२ भिरवा ^१ र ^{१२} श्यिनाम् । ^{२२} आ ^२ श्वा ^२ र । ^२ येवहरितायाति
^{१२} धारा ^२ र ^१ श्या । ^{१२} मा ^२ न्द्रा ^२ र । ^५ यायातिधो ^३ र ^३ ३४वा । ^५ रा ^३ र ^३ ३४
^५ या ॥ (१) ^{२१} मन्द्रयायातिधा । ^१ रया । ^{२२} मन्द्रयायातिधारा
^२ र ^{१२२} श्या । ^२ आ ^२ नू ^२ र । ^{२१} पेगोमान् ^२ गोभिरा ^१ र ^१ ३४चाः । ^१ सोमा
^१ रः । ^{२१} दू ^५ ग्धाभिर ^३ ३४वा । ^५ आ ^{१२२} र ^३ ३४चाः ॥ (२) ^{१२२} सोमो ^१ दु
^{१२} ग्धाभिरा । ^{२१} चाः । ^{२२} सोमो ^२ दु ^{२१} ग्धाभिरा ^२ र ^१ ३४चाः । ^१ सामू ^१ र ।
^१ द्र ^२ न्नसंवरणानिया ^२ र ^१ ३४मान् । ^१ मा ^१ न्दी ^१ र । ^१ मा ^१ ढायतो ^१ र ^१ ३४
^५ वा । ^३ शा ^५ र ^५ ३४ते (३) ॥ ११ ॥ [११] १२

* ऊ० गा० २० प्र० १ अ० २० सा० ।

† ऊ० गा० २० प्र० २ अ० १ सा० ।

अथ तृतीय-लघे—

प्रथमा ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
यत्सोमचित्रमुक्थ्यन्दिव्यम्यार्थिवंसु ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
तन्नःपुनानआभर ॥ १* ॥

हे “सोम !” “यत्” “चित्र” चायनीयम् “उक्थ्यम्”†
स्तुत्यं “दिव्य” दिवि भवं “पार्थिवं” पृथिवी-सम्बन्धञ्च यत्
“वसु” धनमस्ति “तत्” “नः” अस्मभ्यम् “पुनानः” पूयमानः
सन् “आभर” आहर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
वृषापुनानआयूषिस्तनयन्नधिबर्हिषि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२
हरिःसन्धोनिमासदः ॥ २‡ ॥

हे सोम ! “आयूषि” यजमानादीनामृत्विजां जीवितकालान्
“पुनानः” शुद्धान् कुर्वन् “वृषा” कामानां वर्षकस्त्वं “स्तनयन्”
शब्दं कुर्वन् “अधि बर्हिषि” [अधीति सप्तम्यर्थानुवादी]
आस्तीर्णे दर्भे “हरिः सन्” हरितवर्णः सन् “योनि” स्वकीयं
स्थानम् ॥ “आसदः” आसीद ॥

* ऋ० वे० ६, ८, ९, १ ।

† ‘उक्थ्य’—नासरूपम्—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ८, ९, १ ।

॥ ‘योनि’—द्रोणकलशम्—इति वि० ।

“आयूषि”-“आयुःषु”-इति पाठौ, “आसद्”-“आस-
दत्”-इति च ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

^{३ १ २} युव^{२ २} हि^{३ १ २} स्थिः^{३ १ २} स्वः^{३ १ २} पती^{३ १ २} इन्द्रश्च^{३ १ २} सोमगोपती ।

^{३ १ २} ईशानापि^{३ १ २} प्यतन्धियः ॥ ३* ॥ १३

हे “सोम !” त्वम् “इन्द्रश्च” युवं हि” युवां खलु, “स्वःपती”
सर्वस्य स्वामिनौ “स्थिः” भवथः । तथा “गोपती” गवां पालकी
“ईशाना” ईश्वरी सन्ती “धियः” अस्मदीयानि कर्माणि
“प्यतन्” प्यायतन् ॥

“युवं हि स्थिः स्वः पती”-“युवं हि स्थिः स्वः पती”-इति पाठौ ॥ ३* ॥ १३

^{२ २} ॥ शैशवम् ॥ यत्सोमचित्रमु^{१ २} च्यायाम् । दिव्यम्यार्थि^{१ २}

^{२ १} वंवसू । तन्नः पूर^५ ३४ना । न आ^{३ २} भा^४ पूरा^{१ २} ६५६ ॥ (१) वृषा

^{२ २} पुनान आयू^१ षी । स्तनयन्नधि^{२ १} वर्चिषायि । हरिः सा^{२ १} २३

^५ ४न्यो । निमा^{३ २} ३सा^४ ५दा^२ ६५६ ॥ (२) युव^१ हि स्थिः स्वः पा

* सू० वे० ६, ८, ९, २ ।

† ‘गोपती’-गवां पती, उदकानामादित्यरश्मीनां वा’-इति वि० ।

‡ ‘धियः’-बुद्धयः’-इति वि० ।

॥ ‘प्यतन्’-पालयतम्’-इति वि० ।

ती । इन्द्रश्चसोमगोपतायि । ईशाना२३४पौ । प्यता

इन्धाप्रयाईपु६ः(३) ॥ ८* ॥ [१] १३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

चतुर्थः खण्डः ॥ ४ ॥

अथ पञ्चम-खण्डेऽथ प्रथम-ल्लेखे—
प्रथमा ।

इन्द्रोमदायवावृधेशवसेवृत्रहानुभिः ।

तमिन्महत्स्वाजिषूतिमर्भेहवामहे

१२ २२२२२

सवाजेषुप्रनोविषत् ॥ ११ ॥

* क० गा० ३ प्र० १ अ० ६ सा० ।

† 'उक्ती माध्यन्दिनः प्रवसानः'—इति वि० ।

अतोऽनन्तरं विवरणकृता इहैव शक्नोतीः प्रस्तुत्य ता एव व्याख्याताः । तथाहि—
'इदानीं' श्रुष्टानि भवन्ति, तत्र पक्षमेऽर्चनं शक्नोत्यः श्रुष्टं भवति ता उच्यन्ते ; —इन्द्रो-
देवत-ब्राह्मणानि परिभाषासिद्धानि "विदा मधवन्" सर्वज्ञः त्वं मधवन्—इत्यादि ।
एवञ्चैतद्वच्ये उत्तराग्रन्यस्य षष्ठ्या मदानाम्नागार्चिकः न तु ग्रन्थान्तरच्छन्दश्चार्चिकपरिशिष्ट-
भूतः, परमेतदतीव चित् मूलपुस्तकदर्शनेन तथात्वे व्याघातात् ।

‡ 'वार्हद्विरं ब्रह्मसाम'—इति वि० ।

¶ क० आ० ५, १, ३, ३ (१ भा० ८३६ पृ०) = ऋ० वे० १, ६, १, १ ।

“वृत्रहा” वृत्रस्यावरकस्य वृष्टि-निरोधकस्य मेघस्यासुरस्य वा हन्ता । यद्वा, आवरकाणां शत्रूणां हन्ता, “इन्द्रः” “मदाय” हर्षार्थं “शवसे” [बलनामैतत् (निघ० २, ६, ३) बलार्थञ्च “नृभिः” यज्ञस्य नेत्रभिः ऋत्विग्भिः “वृधे” स्तोत्र-शस्त्र-रूपाभिः स्तुतिभिः प्रवर्द्धितो बभूव । स्तुत्या हि देवता प्राप्त-बला सती प्रवर्द्धते । “तम् इत्” तमेवेन्द्रम् “महत्सु” प्रभूतेषु “आजिषु” सङ्ग्रामेषु “जति” रक्षां कुर्वन्तमिति शेषः “हवामहे” अस्माकां रक्षणाय आह्वयामहे । [“उत” अपिच “ईम्” एनम् एवभूतमिन्द्रम्*] “अर्भे” अल्पे सङ्ग्रामे हवामहे अस्माभिराहुतः सचेन्द्रः “वाजेषु” सङ्ग्रामेषु “नः” अस्मान् “प्राविषत्” प्रावतु प्रकर्षेण रक्षतु ॥ [“जतिमर्भे”—“उतेमर्भे”—इति पाठौ ॥ वावृधे—वृधेः कर्मणि लिट् तुजादिवाद्भ्यासस्य दीर्घत्वम्† । नृभिः—“सावेकाच (६, १, १६८)” —इति प्राप्तस्य विभक्त्युदात्तत्वस्य “वृचान्यतरस्यां (६, १, १८४)” —इति प्रतिषेधः । हवामहे—ह्वयतेलेटि “ह्वः (६, १, ३३)” —इत्यनुवृत्तौ “बहुलञ्छन्दसि (६, १, ३४)” —इति सम्प्रसारणम् , अपि गुणावादेशौ । अविशत्—अवरक्षणे (भा०, प०) लेटप्रडागमः, “इतश्च लोपः (३, ४, ६)” —इति इकारलोपः, “सिबहुलं लेटि (३, १, ३४)” —इति सिप् , तस्यार्द्धधातुकत्वात् वलादिलक्षण इट्] ॥ १ ॥

* ऋग्वेदीय-पाठमनुसृत्येदं व्याख्यानम् ।

† परं चित्रमेतत्—“संहितायामभ्यासस्य अन्येषामपि दृश्यत इति दीर्घत्वम् । तुजा-दिबोद्धिं तु तुजान इति वत् प्रदकाले दीर्घः व्यूयेत”—इति ऋग्वेद-व्याख्यावसरस्यैव साधनः ।

अथ द्वितीया ।

२ २ १ २ ३ १ ४ ३ १ २ २ २
असिद्विवीरसेन्योसिभूरिपराददिः ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ २ २
असिदभ्रस्यचिह्नधोयजमानाय

३ १ २ २ २ २ १ २
शिशिसुन्वतेभूरितेवसु ॥ २* ॥

हे “वीर !” शत्रु-क्षेपण-कुशलेन्द्र ! त्वं “सेन्यः असि” सेनाहो
भवसि*, त्वमेकोऽपि सेना सदृशो भवसीत्यर्थः । “हि”[‡]
यस्मादेवं तस्मात् प्रभूतं शत्रूणां धनं “पराददिः” परादाता
शत्रूणां पराङ्मुखं यथा भवति तथा आदाता “असि” भवसि
“दभ्रस्य चित्” अल्पस्य नामैतत् त्वं अल्पस्यापि तव स्तुतिः[§]
“वृधः” वृद्धयितासि, तथा “यजमानाय” यागं कुर्वते “सुन्वते”
सोमाभिषवं कुर्वते पुरुषाय “शिशिसि” अपेक्षितं धनं ददासि
[शिशितिर्दानकर्मा (निघ० ३, २०, ८)] यस्मात् “ते” तव वसु”

* ऋ० वे० १, ६, १, २ ।

† विवरण-नये ‘वीरसेन्यः’—इत्येकं पदम्, अतएवैवं व्याख्यातम्—वीरसेन्यः—

वीराः सेन्या यस्य असौ वीरसेन्यः—इति । परमेतत् पदग्रन्थ-विरुद्धम्, तत्र “वीर”^३

१२२ स
सेन्यः—इति छेद-स्वरचोर्दर्शनात् ।

‡ ‘होति पदपूर्णः’—इति वि० ।

§ ‘दभ्रम्’—इति निघण्टौ तृतीयस्य द्वितीये ह्रस्वनामसु अष्टममिति दर्शनात् ।

§ ‘दभ्रस्य—ध्वंसकस्य’—इति वि० ।

(८०)

धनं “भूरि” बहुलं अक्षयं धनं विद्यते तस्मात् ददासीति
 भावः ॥ [पराददिः—डु दाञ् दाने (जुहो० उ०) “आट्टगमहन
 जन (३, २, १०१)” —इति कि-प्रत्ययः; लिङ्ङ्वाद् द्विवचने
 ऋस्त्वम्, “आतो लीप इटि च (६, ४, ६४)” —इत्याकारलोपः ।
 वधः—वधेरन्तर्भावितख्यर्थादिमुपध-लक्षणः कः । सुन्वते—
 “शतुर्नुमः (६, १, १०३)” —इति विभक्तेरुदात्तत्वम् ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धनम् ।

३ १ २ ३ २ ३ २ ३ ३ ३ २ ३ १ २
 युङ्क्ष्वामदच्युता हरीकश्चनः कंवसौ

३ १ २ ३ १ २
 दधोऽस्माद् इन्द्रवसौ दधः ॥ ३* ॥ १४

[अवेदमाख्यानम्—‘रहूगण-पुत्री गीतमः कुरु-सृञ्जयानां’
 राज्ञां पुरोहित आसीत्, तेषां राज्ञां परैः सह युद्धे सति स
 ऋषिः अनेन सूक्तेन इन्द्रं स्तुत्वा स्वकीयानां जयं प्रार्थयामास’—
 इति । तस्य च तत्पुरोहितत्वं वाजसनेयिभिराज्ज्ञातम्—“गीत-
 मोह वै राहूगण उभयेषां कुरु-सृञ्जयानांः पुरोहित आसीत्”—
 इति ।] “यत्” यदा “आजयः” सङ्ग्रामाः “उदीरते” उन्नच्छन्ति
 उत्पद्यन्ते तदानीं “धना” धनं “धृष्णवे” यो धृष्णः धर्षयिता

* ऋ० अ० ४, १, ३, ८ (१भा० ८४४ प्र०) = ऋ० २० १, ६, १, ३ ।

†, ‡ “सृञ्जयानां”—इति रा० शा० पु० पाठः ।

शत्रूणां जेता भवति तस्मै “धीयते” निधीयते, जयतो धनं
 भवतीत्यर्थः । हे इन्द्र! त्वं तादृशेषु युद्धेषु प्रवृत्तेषु “मदच्चाता”
 शत्रूणां मदस्य गर्वस्य चावधितारो “हरी” त्वदीयावस्थौ “युद्ध”
 स्वरथे योजय, योजयित्वा च कञ्चिद्राजानं तव परिचरणम-
 कुर्वन्तं “हनः” हन्याः कञ्चन त्वां परिचरन्तं “वसौ” वसुनि
 धने “दधः” स्थापय ॥ [उदीरते—ईरगतौ (आ०) आदा-
 दिकः, “अनुदात्तेच्चात्तसार्वधातुकानुदात्तत्वे (६, १, १८६) धातु-
 स्वरएव शिष्यते, “यहृत्तान्नित्यम् (८, १, ६६)” —इति निघात-
 प्रतिषेधः । धना—“सुपां सुलुक् (७, १, ३५)” —इति डादेशः ।
 युङ्क्ष्व—युजिर् योगे (६० उभ०), अन्तर्भावित-स्थर्थात्तेति
 “बहुलच्छन्दसि (२, ४, ७३)—इति विकरणस्य लुक्, “हाचो-
 ऽतस्तिङः (६, ३, १३५)” —इति संहितायां दीर्घत्वम् । हनः—
 हन्तेर्लेटि सिष्यडागमः, हनश्च दधश्च चार्थप्रतीतिः “चादिलोपे
 विभाषा (८, १, ६३)” —इति प्रथमायास्तिङ्विभक्तेर्निघात-
 प्रतिषेधः । वसौ—लिङ्ग-व्यत्ययः । दधः—दध धारणे (भा० आ०)
 लेटि व्यत्ययेन परस्मैपदम् ॥ ३ ॥ १४

॥ सन्तनि ॥ इन्द्रोहाउ । मादायवा३१उवा२३ ।

वा२३४ड । शवसेवृत्रहानृभिस्तमिन्महत्स्वाजिपूतिमर्भह
 वामंहार३४पुयि । सवाहाउ । जायिषुप्रनो३आउवा२३ ।

५ १ २ १ ४ १ ४ २ १ ४ २ १ ४ २ १
वार३४यिषात् ॥(१) असिद्धिवौरसेन्योसिभूरिपराददिर

२१ २ १२ २२२ १ ११११ १ २
सिद्धस्यचिदुधोजमानायशिक्तसार३४५यि । सुन्वाहा

उ। ^१तायिभूरिता^२३१उवा^३२३यि। ^५वार^{१२}३४सू॥(२) यदु

१२ २२ १२२ १ २२२ १२ २१२ ११२२ १२२१
दौरतआजयोधुणावेधीयतेधनंयुङ्क्ष्वामदच्युताहरीकः

२ १ २ ३ १ १ १ १ १ २ १ २
नःकंवसौदधा२३४पुः । अस्मान्हाउ । आयिन्द्रवसा३१उ

वार३ । दार३४धाः(३) ॥ ४* ॥ [१] १४

अथ द्वितीय-लक्षणे—

प्रथमा ।

३ ९ ३ १ २ ३ १ २
स्वादोरित्याविषूवतो

१ २ ऋक २२
मधोःपिबन्तिगौर्यः ।

१ २२ ३ १ २ ३
यादुन्द्रेणसयावरी

२ ३ १ २ ३ २ ३
वृष्णामदन्तिशीभया

२३ १२ ३१ २
वस्वीरनुस्वराज्यम् ॥ १३ ॥

* क० गा० १६प्र० २ख० ४सा०।

† 'रायोवाजीयमच्छः वाकसाम'—इति वि० ।

‡ अ० आ० ५, १, ३, ३ (१भा० ८३३४०) = क० वे० १, ६, ६, ५ ।

“खादोः” खादुभूतस्य रसयुक्तस्य “इत्था विषूवतः” इत्थ
 मनेन प्रकारेण सर्वयज्ञेषु व्याप्तियुक्तस्य “मध्वः” मधोः मधुर-
 रसस्य सोमस्य “क्रियाग्रहणं कर्त्तव्यम् (१,४,३२ वा०)” —इति
 कर्मणः सम्प्रदानत्वात् चतुर्थ्यर्थे षष्ठी । एवंविधं सोमं
 “गौर्यः” गौरवर्णा गावः पिबन्ति । या गावः “शोभथाः”
 [वचन-व्यत्ययः] इन्द्रेण सह शोभन्ते “वृष्णा” कामाभिवर्षकेन्द्रेण
 “सयावरीः” सह यान्त्यो गच्छन्त्यः सत्यः “मदन्ति” हृष्टा भवन्ति ।
 ता इन्द्रपीतस्य सोमस्य श्रेष्ठं पिबन्तीत्यर्थः । “वस्त्रोः” पयः-
 प्रदानेन निवासकारिण्यः ता गावः “स्वराज्यै” स्वस्येन्द्रस्य यत्
 “राज्यं” राजत्वं तदनु लब्ध्वावस्थिता इति शेषः ॥ [विषूवतः—
 विष्ट व्याप्तौ (जु० उभ०) अस्मादौणादिकः कुप्रत्ययः ततो मतुप्
 ऋस्यनुङ्भ्यां मतुप् (६,१,१७६)] —इति मतुप् उदात्तत्वम्,
 “अन्येषामपि दृश्यते (६,३,१३७)” —इति संहितायां दीर्घः,
 व्यत्ययेन मतोर्वत्वम् । मूध्वः—“जसादिषु छन्दसि वा वचनम्
 (१,४,७)” —इति “वेडिति (७,३,१११)” —इति गुणा-
 भावे यणादेशः । गौर्यः—“षिन्नौरादिभ्यश्च (४,१,४१)” —इति
 ङीष्, जसि यणादेशे “उदात्तस्वरितयोर्यणः (८,२,४)” —
 इति परस्यानुदात्तस्य स्वरितत्वम् । सयावरीः—या प्रापणे
 (अदा० प०) “आतोमनिन् (३,२,७४)” —इति वनिप्, “वनोरच
 (४,१,७)” —इति ङीव्रेफौ । मदन्ति—मदो हर्षे (दि० प०),
 श्यनि प्राप्ते व्यत्ययेन (३,१,८५) शप् । वस्त्रोः—“वस निवासे
 (श्वा० प०) शृसृस्त्रिहि (उ०,१,१०)” —इत्यादिना वसे रुप्रत्ययः,
 “धान्ये नित् (उ०,१,८)” —इत्यनुवृत्ते राद्युदात्तत्वम्, “वीतो

गुणवचनात् (४४, ४, १)"—इत्यत्र "गुणवचनात् ङीवाद्युदा-
त्तार्थम् (४, १, ४४ भा०)"—इतिवचनात् वसुशब्दात् ङीपि
यणादेशः, जसि "वाच्छन्दसि (६, १, १० ६)"—इति पूर्वसवर्ण-
दीर्घत्वम् । स्वराज्यं—"अकर्मधारये राज्यम् (६, २, ३०)"
—इत्युत्तरपदाद्युदात्तत्वम् ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २

३ १ ३ १ २

३ १ २

ताअस्यपृशनायुवःसोमश्चीणन्तिपृश्रयः ।

३ १ २

२ २ ३ १ २

३ १ २ ३

प्रियाइन्द्रस्यधेनवोवज्रं हिन्वन्तिसायकं

२ ३ १ २ ३ १ २

वस्वीरनुस्वराज्यम् ॥ २* ॥

“ताः” पूर्वीक्ताः† “अस्य” इन्द्रस्य “पृशनायुवः” स्पर्शन-
कामाः पृश्रयः नानावर्णाः‡ गावः इन्द्रेण पोतय्यं “सोमं”
पयसा “शीणन्ति” मिश्रीकुर्वन्ति, “इन्द्रस्य” “प्रियाः” प्रीतिहेतु-
भूताः “ताः” “धेनवः” “सायकं” शत्रूणामन्तकारकं॥ “वज्रं”
आयुधं “हिन्वन्ति” शत्रुषु प्रेरयन्ति इन्द्रो यथा शत्रुषु वज्रं प्रेर-
यति तथेन्द्रस्य मदमुत्पादयन्तीत्यर्थः । अन्यत् पूर्ववत् ॥ [हिन्वन्ति

* ऋ० वे० १, ६, ७, १ ।

† ‘ताः—धेनवः’—इति वि० ।

‡ ‘पृश्रयः—गावः’—इति वि० ।

॥ ‘सायकं—शरणभूतं क्षेपणीयम्’—इति वि० ।

हिवि प्रीणनार्थः (म्वा० प०), इदित्वानुम् । सायकं-षो अन्त-
कर्माणि (दि० प०), एवमुक्त्ये युगागमः ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
ताअस्यनमसासहःसपर्यन्तिप्रचेतसः ।

३ २ १ ३ १ २ ३ १
व्रतान्यस्यसश्चिरेपुरुणिपूर्व

२ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
चित्तयेवस्वीरनुस्वराज्यम् ॥ ३ * ॥ १५

“प्रचेतसः” प्रकृष्टाज्ञानाः “ताः” गावः “अस्य” इन्द्रस्य
“सहः” बलं “नमसा” स्वकीयेन पयोरूपेणान्नेन “सपर्यन्ति”
परिचरन्ति “पुरुणि” बह्वनि “अस्य” इन्द्रस्य “व्रतानि” शत्रु-
बधादिरूपाणि वीर्य-कर्माणि “सश्चिरे” सेविरे ज्ञातव्यतया
इत्यर्थः । किमर्थम् ? “पूर्वचित्तये” युयुत्सूनां शत्रूणां पूर्वमेव
प्रज्ञापनाय* [अनेन युध्यमाना वृत्रादयः सर्व मरणं प्राप्ताः
किमर्थं भवद्भिः प्राणास्त्यजन्त इति तेषां बोधनायेत्यर्थः । अन्य-
त्पूर्ववत् ॥ पूर्वचित्तये-चित्ता सज्ज्ञाने (म्वा० प०), भावे
क्तिन्, मरुद्बधादित्वात् पूर्वपदान्तोदात्तत्वम् ॥ ३ ॥ १५

* ऋ० वे० १, ६, ७, २ ।

† ‘पूर्व-चित्तये-पूर्व-प्रसादनाय’-इति वि० ।

४२ ३२ ४ ३२ ४ ५२ २२ ३२ ४२ ४
॥ श्यैतम् ॥ स्वादोरित्थाविषू । वता३४औहोवा ।

१ २ २ १ ७ ५ ५ १२ २ २
माधोःपिव । तिगौरियार३४ः । ओईहा । याइन्द्रेण

१२ २२ १ २ १ ३ ५
सयावरीवृ^१ । षोमार३दा । तिगो^१र । भार३४था ॥ (१)

३२ ४ ३४ ५२ ३ २ ३२ ४२ ५ १ २२
ताअस्यपृशना । युवा३४औहोवा । सोम^१अ्रीण । ति

१ ७ ५ ५ २ १२ २२ १ २२ १
पार्श्वयार३४ः । ओईहा । प्रियाइन्द्रस्यधेनवोव । ज्रा^१

२ १ ३ ५ ३२ ४ २
द्धार३यिन्वा । तिसार^१ । यार३४काम् ॥ (२) ताअस्यन

४ ५२ ३ २ ३२ ५२ ५ १ १ १ ७
मसा । सद्धार३औहोवा । सापर्यन्ति । प्रचायितसा

५ ५ २ १२ २ २ १ २
र३४ः । ओईहा । व्रतान्यस्यसश्चिरेपू । रुणार३यिपू ।

३ ५ १ २ २ २ १
वर्च^१रयि । तार३४यायि । वस्वीरनुस्वाशरा । ऊम्मायि ।

३ ५२ २ ३ ५
जारयार३४औहोवा । वार३४सू(३) ॥ ४ * ॥ (१) १५

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तरायण्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

पञ्चमः खण्डः ॥ ५ ॥

* क० गा० १० प्र० १ अ० ४ सू० १ ।

† 'उक्तं' साध्यन्दिनं सवनम्—इति वि० ।

अथ षष्ठे खण्डे, * प्रथमल्लचे—

प्रथमा ।

१ २ ३ १२ २२ २ १२ २२ ३ २
असाव्यं शुर्मदायासुदक्षोगिरिष्ठाः ।

३ २३ ३ १ २
श्येनोनयोनिमासदत् ॥ १ १ ॥

“गिरिष्ठाः” पर्वत-जातः “अंशुः” सोमः “मदाय” मदार्थम्
“असावि” अभिषुतः “अप्सु” वसतीवरौषु “दक्षः” प्रवृद्धश्च
भवति । किञ्च “श्येनो न” यथा श्येनः पक्षी वेगेनागल्य
स्थानमासीदति तद्वदयं सोमः “योनि” स्वकीयं स्थानम् “आस-
दत्” आसीदति ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ १२ २२ ३ १ २ ३ २ ३ १२ २२ ३ २
शुभ्रमन्धोदेववातमप्सुधौतनृभिः सुतम् ।

१ २ ३ २ ३ १ २
स्वदन्तिगावः पयोभिः ॥ २ ॥

यत् “देववात” देवैः प्रार्थितं “शुभ्र” शोभनम् “अन्धः”
अन्धस्वरूपं “नृभिः” नेष्टभिः “सुतम्” अभिषुतम् “अप्सु”

* ‘इदानीं तृतीय-सवनमुच्यते’—इति वि० ।

† अ० आ० ५, २, ४, ७ (२भा० २२५०) = अ० वे० ७, १, २४, ४ ।

‡ अ० वे० ७, १, २४, ५ ।

¶ ‘देववातं—देवानां भक्षणाय’—इति वि० ।

वसतीवरीषु “धौतं” शोधितं सोमं “गावः” पशवः “पयोभिः”
आशिरैः “स्वदन्ति” स्वादयन्ति ॥

“धौतंसुतं”—“धूतः सुतः”—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ २ ३ १ २ २ ३ १ २ २ १ २
आदीमश्वन्नहेतारमशूशुभन्नमृताय ।

२ २ १ २ ३ १ २
मधोरसः सधमादे ॥ ३ * ॥ १६

“आत्”† अनन्तरं “हेतारं” प्रेरकम्‡ “इम्”॥ एनं
“मधीः” मधुरस्य सोमस्य “रसं” “सधमादे” यज्ञे “अमृताय”
अमरण्याय “अशूशुभत् ऋत्विजः शोभयन्ति । तत्र दृष्टान्तः—
“अश्वं न” यथा प्रेरका अश्वं सङ्ग्राप्ते शोभयन्ति तद्वत् ॥
“हेतारं”—“हेतारः”—इति पाठौ, “मधीः”—“मध्वः”—
इति च ॥ ३ ॥ १६

१ २ १ २
॥ सन्तनि ॥ असाहाउ । वायाः शुर्मा ३१ उवा २३ ।

५ २ १ २ १ ३ २ २ २ १
दार ३४ या । अप्सु दक्षोगिरिष्ठाः । श्येनोहाउ । ना

२ २ ५ २ १
योनिमा ३१ उवा २३ । सा २३ ४ दात् ॥ (१) शुभ्रम

* ऋ० वे० ७, १, २४, १ ।

†, ॥ “आत्”—“इम्”—इत्येतावपसर्गौ—इति वि० ।

‡ ‘हेतारं—शीघ्रगामिनम्’—इति वि० ।

^{२ २ १ २ २} ^{१ २ २ १} ^{२ ३ २} ^२ ^१
मन्धोदेववातमप्सुधौतनुभौःसुता१म् । खदाहाउ । ता

^{२ २} ^५ ^{१ २ २ १ २ १}
यिगावःपा३१उवार३ । यो२३४भौः ॥ (२) आदीमश्वन्न

^{२ २ २} ^{१ २ २} ^{१ २ २ ३ १ १ १ १} ^१ ^२ ^१
हेतारमशुशुभन्नमृताया२३४५ । मधोर्हाउ । रास

^१ ^५
सदाधा३१उवार३ । मा२३४दे(३) ॥ १० * ॥ [१]

^{१ २ २} ^{१ २} ^२ ^२
॥ गौषूक्तम् ॥ असाव्यंशुम्भौ । हौहोवाहायि ।

^{२ १} ^{२ १} ^२ ^२ ^१
दाया । अमुदज्ञोगिरो२ । ऊवायि । ऊवा२यि । छा३ः ।

^{२ १ २} ^{१ २} ^१ ^१
श्वेनोनयोनिमौ२ । ऊवायि । ऊवा२यि । सादार३त् ।

^१ ^३ ^{५ २ २} ^{२ १} ^{२ १ २ २} ^२ ^२
हो२वा२३४औहोवा ॥ (१) शुभमन्धोदेवौ । हौहोवाहा

^{२ १} ^{२ १ २} ^२ ^१
यि । वाताम् । अमुधौतनुभौ२ । ऊवायि । ऊवा

^१ ^१ ^{२ २} ^१
२यि । सूता२म् । खदन्तिगावःपौ२ । ऊवायि । ऊ

^१ ^१ ^३ ^{५ २ २}
वा२यि । योभा२३यिः । हो२वा२३४औहोवा ॥ (२)

^{१ २ २ १ २ १ २} ^२ ^{१ २} ^{२ १} ^२
आदीमश्वन्नहौ । हौहोवाहायि । ताराम् । अशुशु

^१भन्नमौ^१२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा^{१२}२यि । ^१ताया^{१२}२ । ^{१२}मधोर
^१स^१सधौ^१२ । ^१ऊवायि । ^१ऊवा^१२यि । ^१मादा^१२३यि ।
^१हो^{५२२}२३४औ^{२१२२३११११}होवा । अग्निरा^१ऊता^{२३४५}३॥ (३)॥ १८* ॥ [२]

^{१२२१}॥ ऐड^१न्ध^१क्षितम् ॥ असाव्य^१शो । ^१हायि । ^१मदा
^२२३या । ^१अ^२स^२इ^२क्षोगा^२शिरा^२इ^२यि^२ष्टाः । ^{२२३}श्य^२नोनयो^३२३४
^५हायि । ^१नायि^२मा^२इ^२हायि । ^१सदात् । ^{४५}औ^{४५}२३होवा ॥ (१)
^{२१}गु^{२२१}भमन्धो । ^२हायि । ^१देववा^२इ^२ताम् । ^१अ^२प्सु^२धौत^२न्न^२भा
^{२२}१यिः^२सू^३ताम् । ^{४५}स्वदन्ति^{१२२२१}गो^१२३४हायि । ^{१२२}वाः^१पा^२इ^२हायि ।
^{२१}यो^{४५}भायिः । ^{१२२२१}औ^१२३होवा ॥ (२) आदीम^१श्वो । ^१हायि । ^१न
^{१२}हे^२ता^{१२}२३राम् । ^{२२२}अ^२गु^२गु^२भन्न^२मा^२शर्त्ता^२श्या । ^{२३}मधोर^२सो^३२३
^५४हायि । ^{१२२}सा^२धा^२इ^२हायि । ^{२१}मादा । ^{४५}औ^{४५}३होवा ।
हो^५५ई । डा^१(३) ॥ ४ ॥ [३]

॥ अर्धर्द्धेड्सोमसाम ॥ ^{२ २}असाव्यं ^२शुर्मदाया ३ ए ।

^१अप्सुदक्षोगिरिष्ठाः । ^{२ २ १ २}श्वेनोनयार३ । ^{२ ५}हायि । ^१नायि

^२माउवा । ^{१ २}सादाउवा३ ॥ (१) ^२शुभ्रमन्धेदेववाता३मे ।

^१अप्सुधौतन्नृभिःसुताम् । ^{२ १}खदन्तिगार३ । ^२हायि । ^१वाः

^२पाउवा । ^{१ २}योभाउवा३ ॥ (२) ^{२ २ २}आदीमश्वन्नहेतारा३मे ।

^{१ २}अशुशुभ्रन्नृताया । ^{२ १ २}मधोरसार३म् । ^२हायि । ^{१ २}साधा

^{१ २}उवा । ^२मादाउवा३ । ^२ऊ३२३४पा(३) ॥ २ * ॥ [४] १६

अथ प्रगाथरूपे द्वितीय-सूक्तेः—

प्रथमा ।

^{३ २ ३ २ ३ २ ३ ३ २ ३ १ २ ३ २}अभिद्युन्नमृहद्यशइषस्पतेदिदीहिदेवदेवयम् ।

^{१ २ २ २ ३ १ २}विक्रोशन्मध्यमंयुव ॥ १ * ॥

हे “इषस्पते” अन्नस्य पते ! “देव !” स्तौतव्य सोम !
“द्युन्न” द्यातमानं “मृहत्” प्रभूतं “यशः” अन्नरूपं “देवयु”

* ऊ० गा० २०प्र० २अ० २सा० ।

† ‘आवनं साम’—इति वि० ।

‡ ऊ० आ० ६, २, ४, २ (२भा० २२६प्र०) = ऋ० वे० ७, ५, १८, ४ ।

देवान् कामयमानं हविलक्ष्णं त्वदीयं रसम् “अभि दीदिहि”
 अस्तस्य माभिमुख्येन प्रकाशय प्रयच्छेत्यर्थः । [यद्वा, हे सोम ! यशो-
 ऽन्नं देवयुं देवानिच्छन्तं यजमानमभिलक्ष्य प्रकाशय । आमन्त्रित-
 स्याद्विद्यमानवत्त्वेन (८, १, १८) पादादित्वादनित्यातः । किञ्च
 “मयसम्” अन्तरिक्षस्थितं “कोशं” मेघं “वियुव” वृक्ष्यर्थं
 जिगमय विश्लेषय ॥

“देवयु”-“देवयुः”---इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

आवच्यस्व मुदत्तचन्वोःसु तोविशांवन्हिर्नविप्रपतिः ।
 वृष्टिर्दिवःपवस्वरीतिमपोजिन्वन्गविष्टयेधियः ॥ २ * ॥ १७

हे “मुदत्त” शोभन-बल ! “चन्वोः” अधिषवण-फलकयोः
 “सुतः” अभिषुतः त्वं “वह्निः न विप्रपतिः” सर्वासां प्रजानां
 वोढा राजेव “विशां” प्रजानां वोढा सन् “आ वच्यस्व” आगच्छ
 कलशमापवस्व [वचेर्गत्यर्थस्य व्यत्ययेन श्यनि रूपम् ! किञ्च
 त्वम् “अपः” अपाम् उदकादीनां “रीति” व्याप्तां गतिं वृष्टिं
 “दिवः” द्युलोकात् “पवस्व” कुरु । किं कुर्वन् ? “गविष्टये”
 गामात्मन इच्छते यजमानाय “धियः” कर्माणि “जिन्वन्”
 प्रेरयन् ॥

“अपोजिन्वन्”-अपाञ्जित्व”---इति पाठौ ॥ २ ॥ १७

॥ च्यावनम् ॥ ^३अभा^५र३४यि । ^३द्यु^५न्मम् । बु^३द्धार३४
^५द्यशा^५६ः । हाउ । ^३आयिष^५स्या^३र३४ता^५यि । ^३दि^५दीहि^३देव
^३देवायू^५र३४^३ह्यायि । वायि^५कोशा^३ग्गा^३३ । ध्या^५मार३४
^३हा^५३४यि । यू^३र३४वो^५६ह्यायि ॥ (१) वि^३को^५र३४ । श^५म् ।
^३ध्यमा^५र३४यु^३वा^५६ । हाउ । आव^३च्चार३४स्वा । सु^५दत्त
^३चमु^५वोः^३हतो^५र३४ह्यायि । वायि^३शांवा^५३क्का^३यिः । ना^५वा^३र३
^३हा^५३४यि । श्या^३र३४तो^५६ह्यायि ॥ (२) वि^३शा^५र३४म् ।
^५वज्रिः । नवा^३३४यि^५श^३पती^५६ः । हाउ । वा^३र्ष्टि^५न्दार३४यि
^५वाः । पव^३स्वरी^५तिमा^३पो^५र३४ह्यायि । जायि^३न्वान्गा^५३वा^३३यि ।
^३ष्टाया^५र३४ह्या^३३४यि । धार३४यो^५६ह्यायि (३) ॥ ११ * ॥ [१]

॥ ऐषिरम् ॥ ^३अभि^५द्यु^३न्मम्बृ^५हद्या^३३शाः । ^३आयिष^५स्य
^३ते । दा^५यिदी^३१ह्यायि^५दे^३२ । वा^३दा^५शयिवायू^३३म् । वायि

^२ को१शान्मा२३ । ^४ ध्यमोवा । ^५ यू५वो६हायि ॥ (१) ^२ ^२ विको

^२ शन्माध्यमंयू३वा । ^१ ^२ आवच्यस्व । ^{१७} सूदक्षाचा२ । ^१ ^२ मूवो१ः

^१ ^२ सुता२ः । ^४ ^५ वायिग्रा१वाङ्गा२३यिः । ^४ नवोवा । ^४ श्या५तो

^५ ६हायि ॥ (२) ^{२२} ^२ विगांवङ्गिर्नविशपा३तीः । ^१ ^२ वाष्टिन्दिबः ।

^{१७} ^१ ^२ पावस्वारी२ । ^१ ^२ तायिमा१पा२ः । ^१ ^२ जायिन्वा१ग्गावा२३

^४ ^५ यि । ^४ ^५ दृयोवा । ^४ ^५ धा५यो६हायि (३) ॥ १ * ॥ [२]

^२ ^१ ^२ ॥ सफम् ॥ ^४ ^५ अभिद्यू३न्मम् । ^{२३} ^५ हृद्या२३४शाः । ^{२१} इष

^{२१} ^{२२} ^२ ^२ स्यतायिदी२ । ^२ ^२ दीहिदायिवा३दा३यि । ^२ ^४ वा३२३४यूम् ।

^{०१} ^१ ^२ ^२ ^५ विको । ^१ ^२ शन्माध्या३मा३म् । ^५ यू३४५वो६हायि (१) ॥ १३† ॥ [३]

^{३४} ^५ ॥ वाचःसाम ॥ ^{०१} ^{३४} ^५ अभिद्युन्नाम् । ^{०१} ^{३४} ^५ हायि । ^{३४} ^५ बृहद्यशा

^५ ^१ ^२ ^२ ^१ ^२ ^१ ^२ ईए । ^१ ^२ आयिपस्यते । ^१ ^२ दायिदी१हायिदे२ । ^१ ^२ वादेवयुम् ।

* ऊ० गा० ५ प्र० १ अ० १ सा० ।

† ऊ० गा० ८ प्र० १ अ० १ सा० ।

^{१ २}वायिकोशशाम्मार३ । ^{१ ४}धार३मा३म् । ^{२ ५}यू३४५ वोई हा
^{३४२ ५}यि ॥ (१) ^०विकोशम्मा । ^{३४ ५ ५}हो । ^{१ २}धमंयुवाइए । आवच्य
^{१०}ख । ^{१२ २}खदत्ताचा२ । ^{१ २०}मूवोःसुतः । वायिशश्वाक्का २३
^{१ ४}यिः । ^{२ ५}नार३वा३यि । ^{३४ ५ ५}श्या३४पूतोइहायि ॥ (२) ^{३४२}विशां
^५वक्कीः । ^{२ ५}होयि । ^{३४ ५ ५}नविशपताइए । ^{१ २}वार्ष्टिन्दिवः । ^{१०}पाव
^{१ २}स्वारी२ । ^{१ २}तायिमपः । ^{१ २}जायिन्वाशग्गावा२३यि । ^१ष्टार
^४श्या३ । ^{२ ५}धा३४५योईहायि(३) ॥ १४ * ॥ [४] १७

अथ तृतीय-तृचे*—

प्रथमा ।

^{३ १२ २२ ३ १ २ ३ २ २ २ ३ १ २}
 प्राणाग्निगुर्महोनाहिन्वनृतस्यदीधितिम् ।

^{२ २ १ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ २}
 विश्वापरिप्रियाभुवदधिता ॥ १ † ॥

* ज० गा० १४प्र० २अ० १४सू० ।

† 'क्रोशं सामं—इति वि० ।

† ज० आ० ६, २, ३, ५ (२मा० २१२प्र०) = ऋ० वे० ७, ५, ४, १ ।

“प्राणा” ते [अनिते : शानचि “बहुलञ्छन्दसि (२,४,७३)”
—इति विकरणस्य लुक्, “सुपां सुलुग् (७,१,३८)” —इति सुप-
आकारादेशः] यज्ञस्य प्रापयिता चेष्टयिता “मह्वीनां” मह्वीनां
मंहनीयानां वा अपां “शिशुः” पुत्र-स्थानीयः सोमः “ऋतस्य”
यज्ञस्य “दौधिति” प्रकाशकं धारकं वा स्वीयं रसं “हिन्वन्”
प्रेरयन् “विष्वा” सर्वाणि “प्रिया” प्रियाणि हवींषि “परिभुवत्”
परिभवति व्याप्नोति । “अध” अपिच “हिता” हिधा भवति
दिवि च पृथिव्याञ्च वर्त्तत इत्यर्थः ॥

“प्राणा”-“क्वाणा”-इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१२ ११ २ ३ १ १२ ११ २२ ३२

उपचितस्यपाथ्योऽऽभक्तयज्ञहापदम् ।

३१ १३ १२ २२ ११ २ ३ २

यज्ञस्यसप्तधामभिरधप्रियम् ॥ २* ॥

“त्रि तस्य एतन्नामकस्य ऋषेस्तोतुर्मम यज्ञे “गुहा” गुहायां
हविर्दाने वर्त्तमानयोः “पाथ्योः” पोषणवद्दृढयोः अधिषवण-
फलकयोः “पदं” स्थानं सोमः “यत्” यदा “उप अभक्त” सम-
भजत । “अध” अनन्तरं “यज्ञस्य” “धामभिः” च धारकैः “सप्त”
सप्तभिच्छन्दीभिः गायत्र्यादिभिः “प्रियम्” प्रीणयितारं सोमम्
“अभि”ष्टुवन्ति ऋत्विजः [अपि वा सप्त सर्पणशीलैर्वसतीवर्या-
दिभिरुदकैः सोममभिषुण्वन्ति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

^{१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ २}
त्रौणितितस्यधारयापृष्ठेधैरयद्रयिम् ।

^{२ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २}
मिमितीअस्ययोजनाविमुक्तुः ॥ ३* ॥ १८

सोमः “वितस्य” मम यज्ञस्य स्वभूतानि “त्रौणि” स्वभानि
धारया आत्मीयया “वि धारया” । किञ्च पृष्ठेषु” सामसु “रयि”
दातारमिन्द्रम् “एरयत्” आयमतु “मुक्तुः” शोभन-यज्ञः
स्तोता “अस्य” इन्द्रस्य “योजना” संयोजनादीनि स्तोत्राणि
“वि मिमीते” करोति† यस्मादेवं तस्मादिन्द्रं सामसु प्रेरय-
त्वित्यर्थः ॥

“एरयत्”—“एरया”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ १८

^{२ २ १} ॥ क्रोशम् ॥ ^२ प्राणा । ^{२ २} शिष्टुर्माही । ^१ नाम् । ^१ हो

^१ ई२ । ^{२ २ १} हो । ^२ वाहोयि । ^२ हिन्वन्नृतस्यदीधितायिम् ।

^{२ १ २} विश्वापाशराश्चयि । ^{२ १ २ २} प्रीश्याभूश्वात् । ^१ अधा ^२ २ ३ द्विता

^{२ १} ३४३ ॥ (१) उपा । ^२ त्रितस्यपा । ^{२ २} ध्योः । ^१ होई३ । ^१ हो ।

* ऋ० वे० ७, ५, ४, ३ ।

† ‘विमिमौते--मा मामे, मानं करोति’—इति वि० ।

^{२२ १} वाहोयि । ^२ अभक्तयद्गृहापदाम् । ^{२१ २} यज्ञास्या१सा २३ ।

^{२ १ २ २} प्रा३धामा३भायि । ^{१ २} अधा२३प्रिया३४३म् ॥ (२) ^{२२ १} त्रीणी ।

^२ त्रितस्यधार । ^{२२ १} या । ^१ षोड्द्वि२ । ^१ हो । ^{२२ २} वाहोयि । ^२ पृष्ठे

^{२ १ २} घैरयद्रयायिम् । ^{२ १ २२} मिमायिते१आ२३ । ^{२ १ २२} स्या३योजा३ना ।

^{१ २} विसूर३क्रत३४३ः । ^१ ओ२३४५ई । ^१ डा(३) ॥ १२* ॥ [१]

॥ चैतम् ॥ ^{२२ २} प्राणाग्निशुर्महायिनाम् । ^{१ २} द्वि१वन्नृतस्य

^२ दीधितायिम् । ^{२ २ २ १ ५} विश्वापरिप्रिया३भूवो२३४हायि । ^१ आ२

^{३ ५ २ २} धा२३४औहोवा । ^{२ १ २ १ १ १ १} ए३ । ^२ दितार२३४५ ॥ (१) उपत्रितस्य

^{२ १ २} पाषायोः ^१ अभक्तयद्गृहापदाम् । ^{२ १ १ १ १ १} यज्ञस्यसप्ताधा३भाभो

^५ २३४हायि । ^{१ २ ५ २ २} आ२३धा२३४औहोवा । ^{२ १ १ १ १ १} ए३ । ^{१ २ १ १ १ १} प्रियार२३४५

^{२ २} म् ॥ (२) ^{२ १ २} त्रीणित्रितस्यधाराया । ^{१ २ २} पृष्ठेघैरयद्रयायिम् ।

^{२ २ २} ^{२ ५ १} ^५ ^{१ १} ^३ ^{५ २ २}
मिमीतेअस्ययोऽज्ञानोऽ३४हायि । वारयिसू२३४औहो

^२ ^{१ ३ १ १ १ १}
वा । ए३ । क्रतू२३४५ः (३) ॥ २* ॥ [२]

^{२ २ २} ^{१ २} ^२
॥ सुज्ञानम् ॥ प्राणाशिगूः । महीनाम् । हिन्व

^१ ^२ ^{२ २ १} ^{१ २}
नार्त्ता२ । स्यदीधितायिम् । विश्वापारा२यि । प्रिया ।

^{१ ३} ^{५ २ २} ^{१ २} ^२
भूरवार३४औहोवा । अधदितण३ ॥ (१) उपत्रिता । स्य

^{१ १} ^{२ १} ^{२ १} ^{२ १}
पाषियोः । अभक्ताया२त् । गृहापदाम् । यज्ञस्यासा

^{१ २} ^{३ १} ^{५ २ २} ^{१ १}
२ । प्रधा । मारभार३४औहोवा । अधप्रियमे३ ॥ (२)

^{२ २} ^{२ १} ^{२ २ १} ^१
त्रौणित्रिता । स्यधारया । पृष्ठेषूवा२यि । रयद्रया

^{२ २ १} ^{१ २} ^{१ ३} ^{५ २ २}
यिम् । मिमीतेआ२ । स्ययो । जारनार३४औहो

^{१ २} ^{१ १ १ १ १}
वा । विसुक्रतुरेउपार३४५ (३) ॥ २०† ॥ [३]

^{२ २ २} ^{३ २} ^५
॥ दैवोदासम् ॥ प्राणा३१ । शिगू३१२३४ः । म ।

^१ ^{२ १} ^{३ २} ^{३ २} ^{५ २}
हाशयिनाम् । हिन्वा३१न् । कृता३१२३४ । स्यदी ।

* ऊ० गा० ४प्र० १अ० ६सा० ।

† ऊ० गा० ७प्र० ३अ० २०सा० ।

^२ धा३यितायिम् । ^{२ १} विश्वा३१ । ^{३ २} परा३१२३४यि । ^{५ २} प्रिया ।
^{२ २} भू३वात् । ^{३ ०} अधा३१ । ^{३ २} दिता३ । ^{१ ५} ओर३४वा ॥ (१) उपा
^{६ २} ३१ । ^{५ २} त्रिता३१२३४ । ^{२ २} स्यपा । ^{२ १} पा३योः । ^{३ २} अभा३१ ।
^{३ २} त्तया३१२३४त् । ^{५ २} गुहा । ^{२ २} पा३दाम् । ^{३ २} यज्ञा३१ । ^३ स्य
^२ सा३१२३४ । ^{५ २} प्रधा । ^{२ १} मा३भायिः । ^{३ २} अधा३१ । ^{३ २} प्रिया३
^{१ ५} म् । ^{३ २} ओर३४वा ॥ (२) ^{३ २} त्रीणी३१ । ^{३ २} त्रिता३१२३४ । ^५ स्य
^{५ २} धा । ^{२ २} रा३या । ^{२ २} पृ३ष्ठा३१यि । ^५ पुवा३१२३४यि । ^५ रयत् ।
^{२ २} रा३यायिम् । ^{३ २} मिमा३१यि । ^{३ २} ते३आ३१२३४ । ^{५ २} स्ययो ।
^{२ ३} जा३ना । ^{३ २} विमू३१ । ^{३ २} क्रतू३ः । ^{१ ५} ओर३४वा । ^६ ऊ३र३४
^५ पा(३) ॥ २१* ॥ [४]

^{१ २ २} ॥ अ३ध्यम् ॥ ^{२ १} प्रा३णा३शि३शू३र्म । ^{२ १ २} ही३नो३वा । ^{२ १ २} हि३न्वन्
^१ ता । ^{२ ३ २ २} स्यदी३धितायिम् । ^{२ २ १ २ १ २ १} विश्वा३परि३प्रिया३भु३वद् । ^२ धा३र

३। ^२द्विताउवा। ^{१२}अधिया२। ^१एर^१हिया३४३। ^१ओ२
३४५ई। डा(१) ॥ १४* ॥ [५]

२२१२१ ५ १, ३ ५
॥ पौष्कलम् ॥ प्राणाशा^२यिगुः। माहा^२र^३४यिनाम्।

१ १ २ १ २, ३ ५ २ १
हिन्वानृता। स्यादायिधौ^२३४तीम्। विश्वापरायि।

० १ ३ २ १ ३ १ १ १ १ २ १ २
प्रियारभ^२३४५वा^२५ईत्। अधद्वितार^२३४५ ॥ (१) उपत्री३

४ ५ २, ३ ५ २ १ २ १ २, ३
तस्य। पाषा^२३४योः। अभाक्तयात्। गूहापा^२३४

५ २ १ ०, १ ३ २
दाम्। यज्ञास्यसा। प्लधारमा^२३४५भा^२५ईयिः। अ

१ ३ १ १ १ १ २ १ २ ४ ५ २, ३ ५
धप्रियार^२३४५म् ॥ (२) त्रीणित्रीतस्य। धारा^२३४या।

२ १ २ १ २ ३ ५ २ १ २
पृष्ठायिषुवायि। रायद्रा^२३४यायिम्। मिमायितेआ।

० ३ २ १ ३ १ १ १ १ १ २
स्योरजार^२३४५ना^२५ई। विमुक्ततू^२३४५ः (३) ॥ २* ॥ [६]

१ २ २ २ १ २ १ २ १ २
॥ शुध्यम् ॥ प्राणाशिगू^२रन्म। हीनोवा। हिन्वन्तृ

१ २ ३ २ १ २ २ १ २ १ २ १
ता। स्यदीधितायिम्। विश्वापरिप्रियाभुवद। धार३।

^१ द्विनाउवा । ^{१२} अ॒धिया॒र ॥ (१) ^१ उप॒न्निता॒रस्य । ^२ पा॒षियो

^{२१} वा । ^{२१} अ॒भक्त॑यात् । ^{२१२२१} गु॒हाप॑दाम् । ^{२१} य॒ज्ञस्य॑ स॒प्तधा॑मभि

^१ र । ^२ धा॒र३ । ^{१२} प्रि॒याउवा । ^{१२} अ॒धिया॒र ॥ (२) ^{१२} त्री॒णित्रि

^२ ता॒रस्य । ^१ धा॒रयो॑वा । ^{२१२२१} पृ॒ष्ठे षु॑वायि । ^{२३२१} र॒यद्र॑यायिम् ।

^{२१२} मि॒मीते॑ अ॒श्वयो॑जनावि । ^{२१२२१} सू॒र३ । ^२ क्र॒ताउवा । ^{१२} अ॒धि

^१ या॒र । ^२ ए॒र३हि॒या३४३ । ^१ ओ॒र३४५ई । ^१ डा(३) ॥ ५॥ [७]

^{२२२} ॥ वा॒रव॑न्तीयोत्तरम् ॥ ^२ प्रा॒णाग्नि॑शा॒श्वीहो॑हायि । ^१ मा

^३ हा॒र३४यि॑नाम् । ^५ हि॒न्वा ना॒र३४हा । ^{२१} तस्य॑ दी॒धिति॑वि॒श्व

^२ पा३४ । ^{३२४२५} औ॒होवा । ^{१३} इ॒हा॒र३४हा॑यि । ^५ उ॒ज्ज॒वा॒र३४रा॑यि ।

^{२१२२} प्रि॒याभ । ^{१७२} वा॒दध॑दा३४ । ^{३२४२५} औ॒होवा । ^{१३} इ॒हा॒र३४हा॑यि ।

^{३२२} औ॒हो३१२३४ । ^{५२} ता । ^५ ए॒हि॒या३हा ॥ (१) ^२ उप॒न्निता॒श्वी

^{१२} हो॑हायि । ^{३३} स्था॒पाषा॑र३४योः । ^{५३१} अ॒भाक्ता॑र३४हा । ^५ य॒ज्ञहा

^२ पदं यज्ञस्या^{३४} । ^{३२ ४२ ५} औहोवा । ^{१ ३} इहार्^{३४}हायि । ^५ उज्ज्वार

^५ ३४सा । ^{२ १ २ २} प्रधाम । ^{१ ७ २} भायिरधप्रा^{३४} । ^{३२ ४२ ५} औहोवा । ^{१ ३} इहा

^५ २३४हायि । ^{३२ २} औहो३१२३४ । ^{५२} याम् । ^५ एहियाइहा ॥ (२)

^{२२} त्रीणित्रिताऔहोहायि । ^{२ २ १ २} स्याधारार^{३४}या । ^३ पृष्ठायिषू

^५ २३४हायि । ^{१२} ऐरयद्रयिन्मिमीता^{३४} । ^{२ २} औहोवा । ^{३२ ४२ ५} इहा

^५ २३४हायि । ^{१ ३} उज्ज्वार^{३४}आ । ^५ स्ययोज । ^{२ १ २ २} नाविसुक्रा३

^{३२ ४२ ५} ४ । ^{१ ३} औहोवा । ^५ इहार्^{३४}हायि । ^{३२ २} औहो३१२३४ । ^{३२ २} तूः ।

^{५ १} एहियायाइहा । ^५ होप्रई । ^४ डा(३) ॥ ८* ॥ [८]

^{२ २} ॥ वार्शम् ॥ ^{१ २} प्राणाशिषूः । ^२ माहा ३ यिनाम् । ^१ हि

^२ नन्नृतस्यदोधि । ^७ तायिम् । ^{१ ३} विश्वार्^{३४}पार^{३४}रायि । ^५ प्रि

^{२ २} याभुवाइत् । ^{५ २} ईश्या । ^१ अध । ^३ दारयितार^{३४}औहोवा ॥ (१)

^२ उपन्निता । ^{१ ३ २} स्यपाषाश्योः । ^१ अभक्तयद्गुहाप । ^२ दाम् ।

^७ ^१ ^५ ^१ ^२ ^५ ^२ ^१
 यज्ञा^१स्या^२३४सा । प्रा^१धामभा^२ग्निः । ई^१श्या । अ^२ध ।
^३ ^५ ^२ ^१ ^२ ^१
 प्रा^१स्या^२३४औ^३होवा ॥ (२) औ^२णि^१त्रिता । स्य^१धारा^२श्या ।
^१ ^२ ^३ ^५ ^१ ^२
 पृ^१ष्ठै^२रयद्र । या^३धिम् । मि^१मार्^२यिते^३३४आ । स्या^१यो
^२ ^३ ^१ ^३ ^५ ^२
 जना^२ । ई^३श्या । वि^१सु । क्रा^३स्तू^५३४औ^२होवा । ऊ^१

३२३४पा(३) ॥ ८ ॥ [८] १८

अथ चतुर्थ-द्वये—

प्रथमा ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०}
 पव^१स्व^२वाज^३सातये^४पवि^५त्रे^६धारया^७सुतः ।

^१ ^२ ^३ ^४ ^५ ^६ ^७ ^८ ^९ ^{१०}
 इन्द्राय^१सोम^२विष्णवे^३देवेभ्यो^४मधु^५मतरः ॥ १३ ॥

हे “सोम !” “सुतः” अभिषुतः त्वम् “इन्द्राय” “विष्णवे”
 च अन्येभ्यो गित्रादिभ्यः “देवेभ्यः” “मधुमतरः” अतिशयेन
 माधुर्योपेतः सन् “वाजसातये” अन्न-लाभाय “पवित्रे”
 “धारया” “पवस्व” क्षर ॥

* ऊ० गा० १६ प्र० २ अ० ८ सू० १० ।

† “गौरीवितं साम”—इति वि० ।

‡ ऊ० ३० अ० ४, २८, १ ।

हे “महिब्रत” महाकर्मन् सोम ! “त्वं” “द्यां” द्युलकं
 “पृथिवीं च” “अति जम्निषे” अत्यन्तं विभर्षि [दुभृज् धारण
 पोषणयोः (त० उ०), तस्य क्कान्दसे लिटि (३, ४, ६) सर्वविधीनां
 क्कन्दसि वैकल्पिकत्वात् अत्र इडागमः । अन्तरिक्षे सोमात्मना,
 पृथिव्यां लता-रूपेणेति एवं लोकद्वयवर्त्तितम्] । हे “पवमान”
 अरन् ! त्वं “महित्वमा” महत्त्वेन युक्तः सन् “द्रापिं” कवचं
 “प्रति अमुञ्चथाः” प्रतिसुञ्चसि संवृणोसि ॥ ३ ॥ १८

५ ३ २ ४ २ ५
 ॥ गौरीवितम् ॥ पव । स्ववा३ । जसातथायि ।
 १ २ २ २ १ २ ३ ४
 पवित्रे धारयासुता२३ । आयिन्द्रायसो३१२३ । मवा
 १ २ २ २ ४ ५ ४
 प्रयिष्णवायि । दायिवेभ्योमा३१२३ । धुमोवा । ता५
 ५ ५ २ ३ २ ४ २ ५ १
 रोद्वायि ॥ (१) तुवाम् । रिद्वा३ । तिधीतयाः । च
 २ १ २ २ ४
 रिम्पवित्रेअरुहाः । वात्सञ्जाता३१२३म् । नमा५तराः ।
 १ २ २ ४ ५ ५ ५
 पावमाना३१२३ । विधोवा । मा५पुणोद्वायि ॥ (२) तु
 ३ २ ४ ५ १ २ २
 वम् । द्याच्चा३ । महिब्रता । पृथिवीच्चातिजम्निषा२३

१ २ २ ३ १ २ २
यि। प्रातिद्रापा३१२३यिम्। अमूपुचथाः। पावमाना
४ ५ ४ ५
३१२३। महोवा। त्वाप्रनोद्धायि(३) ॥ १३ ॥ [१]

२ २ २ १ ३
॥ पार्थम् ॥ ओ३हो३होयि। पव। खवार। ज
२ १ ३ ५ २ १२ १ २ २ ३ ५
सातार३४यायि। पवि। त्रैधार। रयासूर३४ताः।
२२ १ ३ २ ३ ५ २ २ २ १
इन्द्रा। थसोर। मवायिष्णार३४वायि। देव। भ्यो
३ ४ २ २ १
मार३। धुमाङ्गनाप्रराद्धपुद्ः ॥ (१) तुवाम्। रिहार।

३ २ १ ३ ५ १ १ २ २ २ ३
तिधायितार३४याः। हरिम्। पवारयि। त्रैअद्रूर३
५ २ १२ ३ २ ३ ५ २
४हाः। वत्सम्। जातारम्। नमातार३४राः। पव।
१२ २ ४ २ १२
मानार३। विधा३र्माप्रणाद्धपुद्दयि ॥ (२) तुवम्। द्या

३ २ २ ५ २ १२ २ २ ३
च्चार। महिब्रार३४ता। पृथि। वौच्चार। तिजभी
५ २ १२ २ २ ३ ५
२३४यायि। प्रति। द्रापारयिम्। अमुचार३४याः।
२ २ २ १२ २
ओ३हो३होयि। पव। मानार३। महा३यित्वाप्रना
६पुद्द(३) ॥ १४† ॥ [२]

* ऊ० गा० २प्र० १ख० १३सा० ।

† ऊ० गा० २प्र० १ख० १४सा० ।

^१ ॥ रयिष्ठम् ॥ पवस्ववा । ^{१ २ २} जसाताश्यायि । ^{५ २} औश्हो
^{१ १} श्वा । ^{२ २ २} इन्द्रायसोमविष्णवार ३४५ यि । ^{२ २} इन्द्रायसो ।
^{१ २ १} मवायिष्णाश्वायि । ^{५ १ २} औश्होश्वा । ^{२ १ २ १ १} देवेभ्योमधुमत्तरार
^{१ १ १} ३४५ः । ^{२ २ २} देवेभ्योमा । ^{१ २ २} धुमात्ताश्राः । ^{७ १ १} औश्होश्वा ॥ (१)
^{२ २} तुवाग्निश्वा । ^{१ १ २} तिधायिताश्याः । ^{५ २ २} औश्होश्वा । ^१ हरि
^{२ २ १ १ १ १ १} म्यवित्रे अद्रू हार ३४५ः । ^२ हरिम्यवायि । ^{१ १ १} त्रे आद्रूश्वाः ।
^{७ १ १} औश्होश्वा । ^{१ २ २ २ २ ३ १ १ १ १} वत्सञ्जातन्नमातरा २ ३ ४ ५ः । ^{२ २} वत्सञ्जा
^{१ २ १} ताम् । ^{५ २ १} नमाताश्राः । ^{१ २ १ १ २ १} औश्होश्वा । ^२ पवमानविधर्मा
^{२ १ १ १ १} णीर ३४५ । ^{२ २} पवमाना । ^{१ २ २} विधर्माश्नायि । ^{५ २ २} औश्होश्
^२ वा ॥ (२) ^२ तुवन्द्याञ्चा । ^{१ २ २} महायिब्राश्ता । ^{७ २} औश्होश्
^१ वा । ^{१ २ २} पृथिवीञ्चातिजग्निषार ३४५ यि । ^{२ २} पृथिवीञ्चा । ^{१ २ १ १ १ १ १} ति
^{१ २ २} जाभ्योश्पायि । ^{५ २ २} औश्होश्वा । ^{१ २ १ १ २ ३ १ १} प्रतिद्रायिममुच्चथार ३
^{१ १} ४५ः । ^{२ २} प्रतिद्रापायिम् । ^{१ २ २} अमूञ्चाश्याः । ^{५ १ १} औश्होश्वा ।

१ २ १ २ ३ १ १ १ १ १ २ २ ३ २ १
पवमानमह्वित्वना२३४५ । पवमानमह्वित्वना१ । पवमाना ।

१ २ २ ५ २ २ ५ २ २ ५ २
महायित्वा३ना । औ३हो३वा । औ३हो३वा । ई३या ।

५ २ ५ २ १ ५
ई३या ३ ४ । हा । हाउवा३ । ऊ३२३४पा(४) ॥१*॥ [३]

५ ३ २ २ १
॥ द्विरभ्यस्तत्वाष्ट्रीसाम ॥ पव । स्ववा३ । हा३हा ।

३ २ १ ५ ३ २ २ २ ३ २ २
जसाताया२३४यि । पवि । चधा३ । हा३हा । रया

१ ५ ३ २ २ १ ३ २ १
सूता२३४ः । इन्द्रा । यसो३ । हा३हा । मविष्णार

२ ५ ३ २ १ ३ २ १
३४यि । देवे । भ्योमा३ । हा३हा । धुमा३होर३

५ ४ ५ ५ ३ २
४ । वा । ता ५ रो ई हायि ॥(१) तुवाम् । रिहा ३ ।

२ २ ३ २ १ ५ ३ २ २
हा३हा । तिधीताया२३४ः । हरिम् । यवा३यि । हा

२ ३ २ १ ५ ३ २ २
३हायि । चन्द्रा२३४ः । वत्सम् । जाता३म् । हा

२ ३ २ १ ५ ३ २ २ २
३हायि । नमाता२३४ः । पव । माना३ । हा३हा

३ २ १ ५ ४ ५ ५
यि । विधा३होर३४ । वा । मा५णोईयायि ॥(२) तुव

^{३२ ९} म् । ^{२ २} द्याच्चा३ । ^{३ २ १} हा३हा । ^५ महिब्राता२३४ । पृथि ।
^{३२ ९} ^{२ ३} वौच्चा३ । ^{३ २ १} हा३हा । ^५ तिजभ्रीषार३४यि । ^{३२} प्रति । ^{३२} द्रा
^२ पा३यिम् । ^{२ २} हा३हायि । ^{३ २ १} अमुच्चाया२३४ः । ^५ पव । ^{३२} मा
^२ ना३ । ^{२ ३} हा३हायि । ^{३ २ १} मद्वा३होर३४ । ^५ वा । ^४ त्वा५नोई
^५ हायि(३) ॥ ६* ॥ [४]

^{३२} ॥ श्यावाश्वम् ॥ ^{२ ४२} पवा ३१ । ^{५२} स्वा३वा । ^२ जसा । ता
^{४३} ३ये । ^५ एहिया । ^१ पा । ^{२ २} विन्नेधारा । ^{२२} या । ^१ सुतारः ।
^{१२} एहियार । ^{२ १ २ २} इन्द्रायसोमा३वा३यि । ^५ त्वा२३४वायि । ^{१२} ऐ
^{१२} हा३यि । ^{२ २ १ २} एहियार । ^{२ ४} देवेभ्योमाधू३मा३ । ^२ ता३४४रो
^५ ईहायि ॥ (१) ^{३ २} तुवा३श्म । ^{२ ४} रा३यिह । ^{५२} निधी । ^२ ता३३ः ।
^५ एहिया । ^१ हा । ^२ रिम्यविन्ने । ^१ अ । ^१ द्रुहा३ः । ^{१२} एहि
^{१२} यार । ^{२ ४} वत्सञ्जातान्नो३मा३ । ^५ तार३४राः । ^{२२} ऐहार

^{१२}यि । ^{१२ २ ४}एहिया२ । ^२पवमानावा३यिधा३ । ^२मा३४५णो६
^५ह्ययि ॥ (२) ^{३२}तुवा३१म् । ^{२ ४}द्या३च्च । ^५महि । ^{२ ४}ब्रा३त ।
^५एहिया । ^१पा । ^{२ २}यि३वीच्चातायि । ^२ज । ^१भिषा२यि ।
^{१२}एहिया२ । ^{१२ २ ४}प्रतिद्रापायिमा३सू३ । ^५चा२३४थाः । ^{२२}ऐ
^{२२}ह्य२यि । ^{१२ २ ४}एहिया२ । ^१पवमानामा३हा३यि । ^५त्वा३४५
^५नो३ह्ययि(३) ॥ १८* ॥ [५]

^{२ २}॥ ^२आन्धीगवम् ॥ ^१पवस्ववाजसा१तायायि । ^१पवित्रे ।
^२धारा२३या । ^१ऊम्मा२१५२ । ^{१ २ २ २ १ ३ १}सुतइन्द्रायसीमविष्णवा२
^{१ १ १}३४५यि । ^{१ २ २}दायिवा३उवा । ^२भ्यो२मा । ^२धू२३मा । ^२त
^१रा । ^{२ ४ ५}औ३होवा ॥ (१) ^{२२}त्वा३रिहन्तिधा१यितायाः । ^२ह
^२रिम्प । ^१वित्र२३आ । ^{१ २ २ १ २ २ १}ऊम्मा२१५२ । ^१द्रुहोवत्सच्चातन्न
^{२२ १ ३ १ १ १ १}मातरा२३४५ः । ^{१ २ २}पावा३उवा । ^१मा२ना । ^१वा २ ३ यि

^२धा । ^१मणा । ^२औश्चोवा ॥ (२) ^४त्वन्वाच्चमहा ^१यिब्रा
^२ता । ^१पृथिवीम् । ^२चातारश्चिजा । ^१ऊम्मा २१५२ । ^२भि
^२षेप्रतिद्रापिममुच्चथा २३४५ः । ^१पावाश्चवा । ^१माश्ना ।
^२मारश्चायि । ^१त्वना । ^२औश्चोवा । ^४चो५ई । ^४डा(३) ।
 ॥ २०॥ [६]

^{२१}॥ आकूपारे ॥ ^{४२५}पवस्वारश्वाज । ^{२२३}सातारश्चयायि ।
^१पवारश्चिखधा । ^{२२१}रयासुताः । ^{२२२}इन्द्रायासो २ । ^१मविष्ण
^{२२२१२}वायि । ^१देवेभ्योमारश्च । ^४धूरश्माश्च । ^२ताश्च ४५ रो ६ चा
^{२१२}यि ॥ (१) ^{४५}तुवाश्चरश्चिहन्ति । ^{२२३}धीतारश्चयाः । ^५ह्वरा
^१श्चिम्यवायि । ^{२२१}त्रे अद्भुताः । ^{२१}वत्सञ्जाताश्चम् । ^{२१}नमात
^{२१}राः । ^१पवमानाश्च । ^४वारश्चिधाश्च । ^२माश्च ४५ णो ६ चा
^{२१}यि ॥ (२) ^{४५}तुवन्वारश्चम । ^{२३}द्विवारश्चता । ^५पृथारश्चि

६अ० ६ख० ४सू० १, २, ३] उत्तरार्चिकः ।

६६७

^{१२} वीच्चा । ^२ तिजभिषायि । ^१ प्रतिद्रापा^२रयिम् । ^१ अमुच्च
^{२ १} थाः । ^{१ ४} पवमानार^२ । ^{२ ४} मार^२हा^४यि । ^{२ ४} त्वा^२४५नो^४ईहा
यि(३) ॥ २१* ॥ [७]

॥ अत्रेयम् ॥ ^२ पवस्ववा । ^{१२} जसा^२तार^१श्यायि । पा
^{२२ १२} वित्रेधा । ^{२ १२} रया^२मूर^{१२}स्ताः । ^{१२} इन्द्राय^२सो । ^२ माविष्णावा^२
^{१२ २ २} यि । ^{४ ५} देवेभ्यो^४श्मा^५ । ^५ धुमोवा । ^५ ता^५५रो^५ईहायि ॥ (१)
^{२२} तुवा^{१२}रिहा । ^२ तिधी^१तार^{१ २ १}श्याः । ^{२२ १} हारिपवि । ^{२२ १} त्रैअद्र
^२ र^१हाः । ^{१ २} वत्स^{७५}ञ्जातम् । ^{१ २ २} नामा^१तारा^२रः । ^{१ २ २} पवा^१मा^२श्ना^२र ।
^{४ ५} विधोवा । ^{४ ५} मा^५५णो^५ईहायि ॥ (२) ^{२ २} तुव^२न्द्या^२च्चा । ^१ महि^१त्रा
^२ र^{१ १२}स्ता । ^{१ १} पार्थि^२वी^१च्चा । ^{१ २} तिज^१भ्री^२र^१श्यायि । ^{१ २} प्रतिद्रा^१पिम् ।
^० अमु^{१ २ २}च्चाथा^{४ ५}रः । ^{४ ५} पवा^४मा^५श्ना^४ । ^४ महो^४वा । ^४ त्वा^४५नो
^५ ईहायि(३) ॥ १०† ॥ [८]

* क० गा० १५प्र० २अ० २१सा० ।

† क० गा० १६प्र० १अ० १८सा० ।

४३ * ४ ३ ४२

॥ यज्ञायज्ञीयम् ॥ पवाऽपुस्व । वा३जा३सा३साता

यायि । पावित्रेधा । रा३यामू३ताः । इन्द्रा३रय । सो

मा३र३वा । ऊ३म्मायि । ष्णा३वायि । दा३यिवेभ्योमधुमा

र३त्तरा३उ ॥ (१) रा३स्त । वा३रि३हन्ति३धी३तयो३ह३रि३म३वायि ।

त्रे३श्वा३द्रू३श्वाः । वत्सा३रजा । त३न्ना३र३मा । ऊ३म्मायि ।

ता३राः । पाव३मान३वि३धा २ म्मा३णा३उ ॥ (२) णा३यि३त् । व

न्दा३च्च३म३ह्रि३व३त३पृ३थि३वी३च्चा । ती३र३जा३भी३र३षा३यि । प्रा३ता३र

यि३द्रा । पि३मा३र३मू । ऊ३म्मायि । चा३र३थाः । पाव३मान

म३ह्वा३र३यि३त्व३ना३उ । वा३र३४५ (३) ॥ ८ ॥ [८]

॥ त्रा३स३द३स्य३व३म् ॥ पा३र३३४ । व । स्व३वा । जा३सा३त

या३र३३यि । पा३र३३४ । वि । त्रे३धा । रा३या३सु३ता३र३३ः ।

आ३र३३४यि । द्र३म३य३सौ । मा३वि३ष्ण३वा३र३३यि । दा३र३३४यि ।

वे । म्योमा । धुमत्तरा३१उ ॥ (१) तूर३४ । वाम् ।

रिहा । तीधीतया२३ः । हार३४ । रिम् । पवायि ।

चेअद्रूहार३ः । वार३४ । त्वम् । जाताम् । नामा

तरा२३ः । पार३४ । व । माना । वीधम्णा३१उ ॥ (२)

तूर३४ । वम् । द्याच्चा । माह्विब्रता२३ । पार३४ ।

थि । वीच्चा । तीजमिषा२३यि । प्रार३४ । ति ।

द्रापायिम् । आमुच्चथार३ः । पार३४ । व । माना ।

माह्वित्वना३१उ । वा२३४५ (३) ॥ ३* ॥ [१०]

॥ वषट्कारनिधनम् ॥ पवस्ववाजसातये । पवस्वा

श्वाजसातयायि । पवित्रेधाराश्यासुता२ः । रयासू१

तार३ः । ओमोश्वा । इन्द्रायसोमा३वायिष्णावा२यि ।

मवायिष्णाश्वार३यि । ओमोश्वा । देवेभ्योमध३मात्त

रा॒रः । धु॒मात्ता॑रा॒रः । ओ॒म् । ओ॒र । वा॒र॒३४ ।

ओ॒हो॒वा । ऊ॒र॒३४पा॑(१) ॥ २* ॥ [११]

॥ शु॒द्धाशु॒द्धीया॑द्यम् ॥ त्व॒न्द्या॒च्चम॑द्वि॒व्रता॑ । पृथि॒वी
च्चा॒तिज॑भी॒र॒३षा॑षि । प्र॒तिद्रा॑पि॒ममु॒च्चार॑थाः । प॒वमा॑

२३ ना ३ । मा २ । द्वि॒त्वा ३४ ओ॒हो॒वा । ना २३

४५ (३) ॥ १२† ॥ [१२] १८

अथ पञ्चम-ह्रस्वः—

प्रथमा ।

इ॒न्दु॒र्वाजी॑प॒वते॑गो॒न्योघा॑

इ॒न्द्रे॒सोमः॑स॒हइ॒न्वन्मु॑दाय ।

ह॒न्ति॒रहो॒वाध॑तेप॒र्यरा॑तिं

व॒रि॒वस्कु॑ण॒वन्वृ॑ज॒नस्य॑राजा ॥ १॥ ॥

* ऊ० गा० २३प्र० ३अ० २सा० ।

† ऊ० गा० २३प्र० १अ० १२सा० ।

‡ 'दाशस्यत्यं साम'—इति वि० ।

॥ ऊ० आ० ६, १, ५, ८ (२भा० १३८४०) = ऋ० वे० ७, ४, १२, ५ ।

“इन्दुः” क्षरण-शीलः “सोमः” “वाजी” बलवान् “गोन्धोषा”
गमनशील-नीचीनाग्र-रस-सङ्घातः “इन्द्रे” “सहः” बलकरं
रसम् “इन्वन्” प्रेरयन् सोमः “मदाय” अस्य मदार्थं “पवते”
क्षरति । किञ्च “रक्षः” राक्षस-कुलं हन्ति” हिनस्ति । किञ्च
“अराति” शत्रुं “परि बाधते” परितः संहरति । कौटुशः ?
“वरिवः” वरणाय धनं “क्षण्वन्” स्तोतृणां कुर्वन् “वृजनस्य”
बलस्य “राजा” ईशिता सोमइति ॥

“अरातिम्”—अरातीः—इति पाठौ ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ १
अधधारयामध्वापृचान

३ १ २ २ २ २ २ २
स्तिरोरोमपवतेअद्रिदूग्धः ।

२ ३ १ २ ३ १ २ ३ २
इन्दुरिन्द्रस्यसख्यञ्जपाणो

३ २ ३ १ २ ३ १ २ २
देवोदेवस्यमत्सुरोमदाय ॥ २* ॥

“अध” अथ अनन्तरं “अद्रि-दूग्धः” आवभिर्दुग्धोऽभिषुतः
सोमः “मध्वा” मदकारिण्या “धारया” “पृचानः” देवान्
सम्पर्चयन् “रोम”[†] अवि-रोमभिः कृतं पवित्रं “तिरः”
[‡]

* ऋ० वे० ७, ४, १३, १ ।

† ‘पृचानः—निष्पाद्यमानः’—इति वि० ।

‡ ‘रोम—रोमाणि अविमयानि, दशापवित्रस्येत्यर्थः’—इति वि० ।

तिरस्कृत्य व्यवधायकं कृत्वा “पवते” कलशेषु चरति । किञ्च
 “इन्द्रस्य” “सख्य” सखिभावं कर्म वा “जुषाणः” सेवमानो
 “देवः” द्योतमानः “मत्सरः” मदकरः* “इन्दुः” सोमः
 “देवस्य” इन्द्रस्य “मदाय” मदार्थं “पवते” चरति ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ २ ३ २
 अभिव्रतानिपवतेपुनानो

४ २ ३ २ ३ ३ १ २ ३ २
 देवो देवांस्त्वेन रसेन पृच्छन् ।

२ ३ १ २ ३ १ २ २ ३
 इन्दुर्द्धर्माण्यृतुथावसानो

२ ३ १ २ ३ २ ३ १ २
 दशक्षिपोऽव्यतसानोऽव्ये ॥ ३१ ॥ २०

“धर्माणि” धारकाणि “व्रतानि” कर्माणि “ऋतुथा” ऋतोः
 काले “वसानः” आच्छादयन् “इन्दुः” सोमः “पुनानः” पूय-
 मानः सन् “अभि पवते” कलशानभिलक्ष्य चरति । कौटुशः ?
 “देवः” सङ्कीर्णशीलः‡ “स्वेन आत्मीयेन “रसेन” इन्द्रा-
 दीन् “पृच्छन्” सम्पर्चयन् संयोजयन्॥ तमिमं सोमं

* ‘मत्सरः—मदनौघः भक्षणोद्यो वा’—इति वि० ।

† ऋ० वे० ७, ४, १३, २ ।

‡ ‘देवः—सोमः दानादि-गुण-युक्तः’—इति वि० ।

॥ ‘पृच्छन्—तर्पयन् प्रीणयन् वा’—इति वि० ।

“दश” दशसङ्ख्याकाः “क्षिपः”* [अङ्गुलि-नामैतत् (निघ० २, ५, ३)] कर्मार्थं प्रेर्यत इति तत्सङ्ख्याका अङ्गुल्यः “साती” समुच्छिते† “अव्ये” अवि-भवे पवित्रे “अव्यत” गमयन्ति [यद्वा, तत्र पवित्रे पूयमानं सोमम् अव्यत गच्छन्ति । वी गत्यादिषु (अदा० प०) लङि व्यत्ययेनात्मनेपदम् ॥

“व्रतानि”-“प्रियाणि”—इति पाठौ ॥ ३ ॥ २०

१ २ २ २ २ १ २ २
॥ दाशस्पत्यम् ॥ इन्दुरौहोवाद्वाईया । वाजाउ ।

१ २ २ १ १ २
वा३ । हाउवा । पवतेगोनियोघाउ । वा३ । हाउ

१ २ १ २ २
वा । इन्द्रायिसोमः । साहइन्वाउ । वा३ । हाउवा

१ ३ ५ २ ३ १ १ १ १ २ १ २
३ । मारदार३४औहोवा । यार३४५ । हन्तायिरहो ।

२ १ २ २ १ ३ ५ २
वाधातायिपाउ । वा३ । हाउवा३ । मारदार३४औ

२ ३ १ १ १ १ २ १ २ १ २
होवा । तीर३४५म् । वरायिवस्कृ । एवन्वृजनाउ ।

२ १ ३ ५ २ ३ १ १
वा३ । हाउवा३ । स्याररार३४औहोवा । जा २ ३

* ‘क्षिपः’—क्षिप्यत इति क्षिपः अङ्गुल्यः,—इति वि०

† ‘उच्चैः प्रदेशे’—इति वि० ।

१ १ २ २ २ २ २ २
४५ ॥ (१) अधौहोवाहार्इया । धाराउ । वा३ । हाउ

२ २ २ २ २ २ २
वा । यामधुवापृचानाउ । वा३ । हाउवा । तिरोरो

२ १ २ २ २ २ २
म । पवाताआउ । वा३ । हाउवा३ । द्रा२इदू२३४

५ २ २ ३ १ १ १ १ २ २ २ २
औहोवा । ग्धार२३४५ः । इन्दूरायिन्द्रा । स्यसाखीया

२ १ ३ ५ २ २ २ २
उ । वा३ । हाउवा३ । जूरषार२३४औहोवा । णार३

१ १ २ २ २ २ २ २ २ २
४५ः । देवोदायिवा । स्यमात्साराउ । वा३ । हाउ

१ ३ ५ २ २ २ २ २ २ २
वा३ । मारदा२३४औहोवा । यार३४५ ॥ (२) अभौहो

२ २ २ २ २ २ २ २
वाहार्इया । व्रताउ । वा३ । हाउवा । निपवतेषु

२ २ २ २ २ २ २ २
नानाउ । वा३ । हाउवा । देवोदायिवान् । स्वेना

२ २ २ २ २ २ २ २
रासाउ । वा३ । हाउवा३ । नारपा२३४औहोवा ।

२ २ २ २ २ २ २ २
चार३४५न् । इन्दूर्वाग्मी । णियार्त्तयाउ । वा३ । हा

१ ३ ५ २ २ २ २ २ २
उवा३ । वारसा२३४औहोवा । नार३४५ः । दशाक्षा

^२यिपो । ^१अव्यातासाउ । ^२वा३ । ^१हाउवा३ । ^{१ १ २}नोरआ

^{५ २ २}२३४औहोवा । ^{३ १ १ १ १}व्या२३४पूयि(३) ॥ १५* ॥ [१]

॥ सम्पावैयश्चम् ॥ ^२ओ३हायि । ^१ओ३हा । ^{५ २ १}ओहा ।

^१इया२ । ^{५ १ २}ओ३हा३ए । ^{१ २}इन्दुर्वाजी । ^{२ १ २}पवते । ^{२ २ ४}गोनियो

^५घाः । ^{२ १ २ २}इन्द्रेसोमाः । ^{२ १}सहइ । ^{२ ३ ४ ५}न्वन्मदाया । ^{२ १}हन्तिर

^{२ १ २}क्षो । ^{२ ३ ४ ५}वा३धते । ^{२ १}पर्येरातीम् । ^२वरिवस्का । ^२एवा३

^१न्वृज । ^२ना३४३ । ^{२ ४}स्या३रापूजा६५६ ॥ (१) ^{२ १ २}अधधारा ।

^{२ १}या३मधु । ^{२ ३ ४ ५}वापृचानाः । ^{२ १ २ २}तिरोरोमा । ^२पवते । ^२अद्रि

^{४ ५}दुग्धाः । ^{२ १}इन्दुरिन्द्रा । ^{२ १}स्या३सखि । ^{२ ३ ४ ५}यञ्जघाणाः ।

^{२ १ २ २}देवोदेवा । ^{२ १}स्यमत्स । ^{२ ४}रो३४३ । ^{२ ४}मा३दापूया६५६ ॥ (२)

^{२ १}अभिब्रता । ^{२ १}नी३पव । ^{२ ३ ४ ५}तेपुनानाः । ^{२ २ २ २}देवोदेवान् । ^२स्वे

^१इनर । ^{२ ३ ४ ५}सेनपृचान् । ^{५ १}इन्दुर्बर्मा । ^{२ १}णी३कृतु । ^{२ ३}थाव

^{४ ५} सानाः । ^{२ १} ओश्हायि । ^१ ओश्हा । ^{१२ १} ओहा । ^१ इया २ ।
^{१ २ २} ओश्हाश् । ^१ दशक्षियो । ^{२ १} अव्यत । ^२ साश् ४३ । ^{२ ४} नोश्चा
 प्रव्याद् ५६यि (३) ॥ ५* ॥ [२] २०

इति सामवेदार्थ-प्रकाशे उत्तराग्रन्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

षष्ठः खण्डः १ ॥ ६ ॥

अथ सप्तमे खण्डे, ‡ प्रथम-सूक्ता—

प्रथमा ।

^{१ २} आतेअग्र३धीर्माह्दुमन्तन्देवाजरम् ।
^{२ १ २} ^{३ १ २}

^{२ ३ २ ३ १ २} यद्वस्यतेपनीयसीसमिद्दीदयतिद्यवी
^{३ २ ३ १ २ ३ १ २}

^{२ २ ३ २ ३ १ २}
 षष्ठस्तोत्रभ्यआभर ॥ १ ॥

* क० गा० ८ प्र० २ अ० ५ सा० ।

† 'यज्ञायज्ञीयमग्निष्टीम साम'—इति वि० ।

‡ 'इदानीमुक्त्यसामानि'—इति वि० ।

§ 'सञ्जयं साम'—इति वि० ।

॥ क० आ० ५, १, ४, १ (१ भा० ८५४४०) = ऋ० वे० ३, ८, २२, ४ ।

हे “अग्ने!” “द्युमन्तं” दीप्तिमन्तम् “अजरम्” अजीर्णम्
 “ते” त्वाम् “आ” सर्वतः “इषीमहि” दीपयामः । “यत् ह”
 यदा खलु “ते” तव “स्या” सा “पनीयसौ” स्तुत्या “समित्”
 दीप्तिं “यवि” व्युलोके “दीदयति” दीप्यते तदा हे अग्ने !
 “स्तोतभ्यः” अस्मभ्यम् “इषम्” अन्नम् “आभर” आहर ॥ १ ॥

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ २ २ २ २ १ २
 आते अग्नश्चाहविः शुक्रस्य ज्योतिषस्य ते ।

१ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
 सुश्चन्द्रदस्मविश्रपते हव्यवाटुभ्यः ह्यत

३ १ २ २ २ ३ १ २
 इषः स्तोतम्य आभर ॥ २* ॥

हे “ज्योतिषस्यते” दीप्तेः स्वामिन् अग्ने ! “शुक्रस्य”
 दीप्तस्य “ते” तुभ्यम् “ऋचा” मन्त्रेण सह† “हविः”‡ “आ”
 आभिमुख्येन “ह्यते” । हे “सुश्चन्द्र” सुष्टाह्लादक ! शोभन-
 हिरण्य ! वा, हे “दस्म” शत्रूणामुपक्षपयितः । शिष्टं गतम् ॥
 “ज्योतिषः”-“शोचिषः”-इति पाठौ ॥ २ ॥

* ऋ० वे० ३, ८, २२, ५ ।

† ‘द्याज्यानुवाक्या-लक्षणया’-इति वि० ।

‡ ‘हविः-चरु-पुरोडाशादि-लक्षणम्’-इति वि० ।

अथ तृतीया ।

१२ १२ ३ १ २ ३ १ २
 ओभेसुश्चन्द्रविष्पतेदर्वी श्रीणीषआसनि ।

२ २ ३ १ २ ३ १ २ ३
 उतो न उत्पूय उक्थेषुशवसस्पत

१ २ ३ २ ३ १ २
 इषंस्तोतभ्य आभर ॥ ३* ॥ २१

हे “सुश्चन्द्र” शोभनाह्लादक ! शोभन-हिरण्य ! वा, अग्ने !
 “उभे” “दर्वी” दर्वी हविः-पूर्णं जुह्वप्रभृती “आसनि” आस्ये
 “आ श्रीणीषे” आश्रयसि पचसि वा “उतो”† अपिच “नः”
 अस्मान् “उक्थेषु” यागेषु‡ “उत्पूयः” उत्पूरयन् फलैः ।
 हे “शवसस्पते” बलस्य पालयितः ! । इषमित्यादि गतम् ॥ ३ ॥ २१

३ ४ ४ ५ २ २ ४ ५
 ॥ सञ्जयम् ॥ आतेअग्नइधी । माश्चायि । द्युम
 २ ४ ४ ५ ४ ५ ३ ४ ३ ४ ४ ५ ४ ३ ४ २ ३ ४ ५
 नाश्न्देवअजरम् । यद्वस्यातेपनीयसी । समिद्धोदयता
 ३ ५ १ ५ ३ ५ ३ ४ ४ ५ २
 यि । ऊं३ । ऊम् । द्यार३४वी ॥ (१) आतेअग्नञ्चा ।
 २ ४ ५ २ ४ ४ ५ ४ ५ ३ ४ ३ ४
 हाश्वायिः । शुक्रस्याश्ज्योतिषस्पतायि । सुश्चन्द्रदक्ष

* ऋ० वे० १, ८, १३, ४ ।

†, ‡ ‘उत उ—इति पदपूर्णाः’—इति वि० ।

‡ ‘उक्थेषु—सामसु’—इति पि० ।

विश्यतेह्यवाटुभ्यम् । ऊ३ । ऊम् । या२३४ता

यि ॥ (२) ओमेसुश्चन्द्रवि । श्या३तायि । दवीश्रा३यि

णौषआसनायि । उतो३नउत्युपूर्याउक्युपुशवसा । दु३

३ऊम् । पार३४तायि । इष३न्तो३नृभ्या३आ । ऊ३ ।

ऊम् ३४म् । भा३४पूरो३द्यायि (३) ॥ १६ * ॥ [१]

॥ सौगमतम् ॥ आ२३४ । तेअग्रइधी । माहायि ।

द्युमन्तन्देवा३ । आ२३ । जरमा । यद्वास्या३ता३यि ।

पानौरया२३४सी । समिद्धी३दय । ता२३यि । द्यवि

या ॥ (१) आ२३४ । तेअग्रकृत्वा । हावायिः । शुक्र

स्यज्योती३ । षा२३ । पतआ । सुश्चा३न्द्रा३दा३ ।

स्मवारयि३पार३४तायि । द्रव्यवा३टुभ्यम् । ऊ२३ ।

यतआ ॥ (२) ओ२३४ । भेसुश्चन्द्रवि । श्पातायि ।

^{१ २ ३ ४ ५} दवी श्रीणीषे३ । ^१ आ२३ । ^{२ ३ ४} सनिया । ^{१ ० २} उतोना३ज३त् ।

^{१ २ ३ ४} पुपू२रा२३४याः । ^{२ १ २} उक्थे षू२शव । ^{२ ३ ४} सा२३ः । पतआ ।

^{१ २ ३} इपा२स्तो३तृ३ । ^{१ ४} भ्या२३आ३ । ^२ भा३४ ५ रो ६ द्यायि ।

॥ ६ * ॥ [१२] २१

अथ द्विती-यत्वेण—

प्रथमा ।

^{१ २ ३ १ २} इन्द्रायसामगायतविप्रायवृद्धतेवृद्धत् ।

^{३ १ २ ३ १ २ ३ १ २} ब्रह्मकृतेविपश्चितेपनस्यवे ॥ १ ‡ ॥

हे उद्गातारः ! “इन्द्राय” “वृद्धत्” एतन्नामकं साम
“गायत” उच्चरत । कौटुशाय ? “विप्राय” मेधाविने “वृद्धते”
महते “ब्रह्मकृते” वृष्टिद्वारा हविर्लक्षणस्यान्नस्य कर्त्रे “विप-
श्चिते” विदुषे “पनस्यवे” स्तुतिमिच्छते ॥

“ब्रह्मकृते”-“वर्मकृते”—इति पाठौ ॥ १ ॥

• ऊ० गा० १०प्र० १अ० ६सा० ।

† ऊ० आ० ४, २, ४, ८ (१भा० ७६९ छ०) = ऊ० वे० ६, ७, ९, १ ।

‡ ‘महावेत्तामित्रं साम’—इति वि० ।

अथ द्वितीया ।

१२ १२ ३१२ २ १२ २२
त्वमिन्द्राभिभूरसित्वं सूर्यमरोचयः ।

२ १२ ३१२ ३१ २
विश्वकर्मा विश्वदेवो महान् असि ॥ २ * ॥

हे “इन्द्र !” “त्वम्” “अभिभूः” शत्रूणाम् अभिभविता
“असि” भवसि” किञ्च “त्वम्” “सूर्यम्” आदित्यम् “अरोचयः”
तेजोभिरदीपय,† किञ्च “विश्वकर्मा” विश्वस्य कर्त्तासि “विश्व-
देवः” सर्वदेवश्चासि [तथाच यजुर्ब्राह्मणम्—“अग्निं वा अन्वत्या
देवता इन्द्रमन्वत्या” इति] अतो “महान्” सर्वाधिकोऽसि ॥ २॥

अथ तृतीया ।

३ २ ३ १ १३ १ ११ ३२ ३२
विभ्राजज्योतिषास्वाऽऽरगच्छोरोचनन्दिवः ।

३ १ २ ३ २ २
देवास्तइन्द्रसख्याययेमिरे ॥ ३‡ ॥ २२

हे “इन्द्र !” त्वं “ज्योतिषा” तेजसा “दिवः” आदित्यस्य
“रोचनं” प्रकाशकं अधिकरणत्वेन “स्वः” स्वर्गं “विभ्राजत्”
प्रकाशयन् “अगच्छः” अप्राप्नोः, किञ्च “देवाः” सर्वाः “ते” तव

* ऋ० वे० ६, ७, १, २ ।

† ‘त्वं’ सूर्यमपि दीपयसे—इति वि० ।

‡ ऋ० वे० ६, ७, १, २ ।

“सख्याय” मित्रत्वाय “येमिरे” स्वं स्वमात्मानं नियमितवन्तः*
अस्माकम् इन्द्रः सखा यथा स्यादिति सर्वे देवाः प्रयत्नमकार्षु-
रित्यर्थः ॥ ३ ॥ २२

॥ सौमित्रम् ॥ ^{२२ २१} औहोहोयि । ^{१ ४} औश्होश्चि । ^१ ओ

^{१ २} ३२३४५वा६५६ । ^{१ २ २ ३ १ १ १ १} इन्द्रायसामगायतार३४५ । ^१ विप्रार

^२ यवृहा१त् । ^{२ १} ब्रह्मकृतेरविपश्चितेर३४५ । ^{१ १ १ १ १} ए३ । ^{१ २ १} पनस्य

^{१ १ १ १ १} वेर३४५ ॥ (१) ^{१ २ २ ३ १ १ १ १} त्वमिन्द्राभिभूरसौर३४५ । ^{१ २ २ २} त्वसूर्यमरो

^{१ २ १ १ १ १} चयार३४५ः । ^{२ १ २ २ १ २ ३ १ १ १ १} विश्वकर्माविश्वदेवार३४५ः । ^{२ २} ए३ । ^२ म

^{१ २} हाअसार३४५यि ॥ (२) ^{२ १ २ २ २ २ २ १ १ १ १} विभ्राजज्ज्योतिषासुवार३४५ः ।

^{१ २ २ २ १} अगच्छोरोचनन्दिवा१ः । ^{२ २ २ २ २} देवास्तइन्द्रसख्यायार३४५ ।

^{२ २ २ २} औहोहोयि । ^{२ ४} औश्होश्चि । ^१ ओ३२३४५वा६५६ । ^२ ए३ ।

^{२ २ १ १ १ १ १} येमिरार३४५यि (३) ॥ १० * ॥ [१] २२

* ‘एतदुक्तं भवति—त्वदीयाय सख्याय चात्मानं नियेमिरे’—इति वि० ।

अथ तृतीय-तृचे*—

प्रथमा ।

१ २ ३ १ २ ३ १ २ ३ १ २
असाविसोमइन्द्रतेशविष्ठधृष्णवागहि ।

१ २ ३ २ ३ ३ २ ३ २ ३ १ २
आत्वापुणक्विन्द्रियरजःसूर्योनरश्मिभिः ॥ १ † ॥

हे “इन्द्र !” “ते” त्वर्धं “सोमः” “असावि” अभिषुतोऽभूत् ।
हे “शविष्ठ” अतिशयेन बलवन् ! अतएव “धृष्णो” शत्रूणां
धर्षयितः ! इन्द्र ! “आगहि” देवयजनदेशमागच्छ, आगतञ्च
“त्वा” त्वाम् “इन्द्रियं” सोमपानेनोत्पन्नं प्रभूतं सामर्थ्यम्
“आ पुणक्तु” आपूरयतु । “रजः” अन्तरिक्षं “रश्मिभिः”
किरणैः “सूर्यो न” यथा सूर्यः पूरयति तद्वत् [शविष्ठ--शवस्विन्-
शब्दादिष्ठनि विन्मतोर्लुक्, “टेः (६, ४, ११५)”—इति टि-
लोपः, पादादित्वान्निवाताभावः (८, १, १६) । गहि—गमेर्लेटि
“बहुलंछन्दसि (२, ४, ७३) “—इति शपो लुक्, “अनुदात्तोपदेश
(६, ४, ३७) “—इत्यादिना अनुनासिक-लोपः, तस्य असिद्धवदन्ता-
भात् (६, ४, २२) “—इत्यसिद्धत्वाद्धेलुगभावः ॥ १ ॥

* ‘महावैश्वामित्रं साम’—इति वि० ।

† क० आ० ४, २, १, ६ (१ भा० ७०६५०) = ऋ० व० १, ६, ५, १ ।

अथ द्वितीया ।

१ २ ३ १ २ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
आतिष्ठवृत्रहन् यं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी ।

३ १ २ १ ३ २ ३ १ २ ३ १ २
अर्वाचीनं सुते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥ २ * ॥

हे ‘वृत्रहन्’ शत्रूणां हन्तः इन्द्र ! “रथम्”† “आ तिष्ठ” आरोह । यस्मात् “ते हरी” त्वदीयावश्चौ “ब्रह्मणा” स्तोत्र-लक्षणेन मन्त्रेण‡ “युक्ता” रथेऽस्माभिर्योजितौ [“सुपां सुलुग् (७, १, ३६)”—इत्याकारः] तस्मात् त्वं रथमातिष्ठ । “ते मनः” त्वदीयं मनश्च ‘ग्रावा’ अभिषवार्थं प्रवृत्तः पाषाणः “वग्नुना” वज्रनीयेनाभिषवशब्देन [“वचेर्गश्च (७० ३, ३३)”—इति नु-प्रत्ययो गकारश्चान्तादेशः] “अर्वाचीनम्”—अस्मदभिमुखं “सुकृणोतु” सुष्ठु करोतु ॥ २ ॥

अथ तृतीया ।

२ ३ १ २ २ २ ३ १ २
इन्द्रमिद्धरीव हतौ प्रतिधुष्टशवसम् ।

१ २ ३ १ २ २ ३ २ ३ १ २
ऋषीणां सुष्टुतीरुपयज्ञश्च मानुषाणाम् ॥ ३ ॥ २३

॥ इति तृतीयः प्रपाठकः ॥

* ऋ० वे० १, ६, ५, ३=य० वे० ८, ३६ ।

† ‘रथं—रं हृणोयं वेगवन्तम्’—इति वि० ।

‡ ‘ब्रह्मणा—त्रैविद्य-लक्षणेन अथवा ब्रह्मणा अग्नेन । अथवा ब्रह्मणा हिरण्य-गर्भेण’—इति वि० ।

§ ऋ० वे० १, ६, ५, २=य० वे० ८, ३४ ।

“अप्रतिष्टुण्यश्वसं” केनाप्यधर्षितबलमहिंसितबलमित्यर्थः
 “इन्द्रमित्” * इन्द्रमेव “ऋषीणां” वसिष्ठादीनां† “मानषाणाम्”
 अन्येषां मनुष्याणाञ्च “सुष्टुतीः” शोभनाः स्तुतीः “यज्ञञ्च” “हरी”
 अश्वौ “उप वहतः” समीपं प्रापयतः । यत्र यत्र स्तुवन्ति यत्र
 यत्र यजन्ते तत्र सर्वत्रेन्द्रमश्वौ प्रापयत इत्यर्थः । [मानषाणाम्
 “मनोजातौ (४, १, १६१)”—इति मनु-शब्दादञ् पुगागमश्च] ॥
 “ऋषीणां सुष्टुतीः”—“ऋषीणाञ्चस्तुतीः”—इति पाठौ ॥३॥ २३

॥ महावैश्वामित्रम् ॥ हयायि । हया३ । ओहा
 ओहा । (एवन्तिः) असावि१सो । मइन्द्रा३ता२रयि ।
 शविष्ठ१धा । णु२वागाही२र । आत्वापृ३णा । क्तुइन्द्रा३या
 रम् । रजःसू२र्यी । नर३शायिभा२रयिः ॥ (१) आतिष्ठ
 वा । त्र३हनाथा२रम् । यु॒क्ताते॒ब्रा । ह्य॒णा॒हारी२र ।
 अ॒र्वाची॒नाम् । सु॒तेमा॒ना२रः । ग्रा॒वा॒कृ॒णौ । तु॒व॒मू॒ना
 २ ॥ (२) इन्द्र॑मि॒ह्वा । री॒व॒हा॒ता२रः । अ॒प्रति॑धा । ए॒ष्ट

* ‘इत्’—इति पदपूरणः—इति वि० ।

† ‘ऋषीणां’—दर्शन-समर्थानाम्—इति वि० ।

वासा२म् । ^{र र} ऋषीणा२म् । ^{३ २ २ १} द्यूतीहृपा२ । यज्ञच्चमा ।

नुषाणा२म् । यज्ञञ्चा । मानुषाणा२म् । हयायि ।

हया३ । ओहाओहा । ३ । हो४इडा । २ । हो२३४५ई ।

ਭਾ(੩) ॥ ੧੮ * ॥ [੧]

॥ त्वष्ट्रीसाम ॥ ^{१२} असावि^२सो^३श्चा । ^{३२१} मङ्ग^२द्रा^३ता^४रयि ।

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

इन्द्राया २म् । रजःसूयार्शिहा । नराश्चो २३४ । वा ।

४ ५ १८ २ ३ ६२१

असाधयिभोईहायि ॥(१) आतिष्ठवाइहा । वृहन्नाथा २

१२२२ २१ ३२२१ १२२२
म्। युक्तातेब्राह्मणाहारी २। अर्वाचीना ३२२

हायि । सुतेमाना रः । ग्रावाकृणोश्चा । तुवाश्चोर

३४। वा। ग्रे^५नो^४इ^५हायि॥(२) इ^१न्द्र^२मि^३द्वा^४इ^५हा। रो^६

वहाता २ः । अप्रतिधा ३हा । दृशवासा २म् । कृषी

* ७० गा० ३ प्र० १ च० १ दसा० ।

† 'खारत्वाष्ट्री'—इति ख० पु० पाठः ।

२ २ २ ३ २ २ १ १ २ २ ३ २ २
णासूहा । युतीरूपा २ । यज्ञच्चा ३ हायि । मानू ३
१ ५ ४ ५
हो २ ३ ४ । वा । पाप्रणो ३ हायि (३) ॥ १८ * ॥ [२]

५ २ ३ २ ४ ५ १
॥ गौरीवितम् ॥ असा । विसो ३ । मइन्द्रतायि । श
२ १ २ २ ४
विष्ठधृष्णवागहार ३ हायि । आत्वापुणा ३ १ २ ३ । त्नुई ५ द्वि
१ २ २ ४ ५ ४ ५
याम् । राजःसूर्यो ३ १ २ ३ । नरोवा । साप्रथिभो ३ हा
५ २ ३ २ ४ ५ १ २ २
यि ॥ (१) आति । छवा ३ । त्रहनयाम् । युक्तातेब्रह्म
२ १ २ २ २ ४ १
णाहरारं ३ हायि । आर्वाचीना ३ १ २ ३ । सुते ५ मनाः । आ
२ २ ४ ५ ४ ५ ५
वाकणो ३ १ २ ३ । तुवोवा । मूप्रनो ३ हायि ॥ (२) इन्द्रम् ।
३ २ ४ २ ५ १ १ २ २
इडा ३ । रौवहताः । अप्रतिधृष्ठशवसार ३ २ ३ । आर्षी
२ २ ४ १ २ ४ २
णासू ३ १ २ ३ । युतीरूपा । याज्ञच्चा ३ १ २ ३ । मानो
५ ५
वा । पाप्रणो ३ हायि (३) ॥ ४ † ॥ [३] २ ३

इति सामवेदार्थप्रकाशे उत्तराग्र्यस्य षष्ठस्याध्यायस्य

सप्तमः खण्डः ॥ ७ ॥

* ऊ० गा० २२प्र० २ख० १८सा० ।

† ऊ० गा० २३प्र० १ख० ४सा० ।

‡ 'दादशादस्य पञ्चममहः परिसमाप्तम्'—इति वि० ।

वेदार्थस्य प्रकाशेन तमो हार्दं निवारयन् ।

पुमर्थांश्चतुरो देयाद् विद्यातीर्थ-महेश्वरः ॥ ६ ॥

इति श्रीमद्राजाधिराज-परमेश्वर-वैदिकमार्ग-प्रवर्त्तक-
श्रीवीर-बुक्क-भूपाल-साम्राज्य-धुरन्धरेण सायणा-
चार्येण विरचिते माधवीये सामवेदार्थ-
प्रकाशे उत्तराग्रन्थे षष्ठोऽध्यायः* ॥

